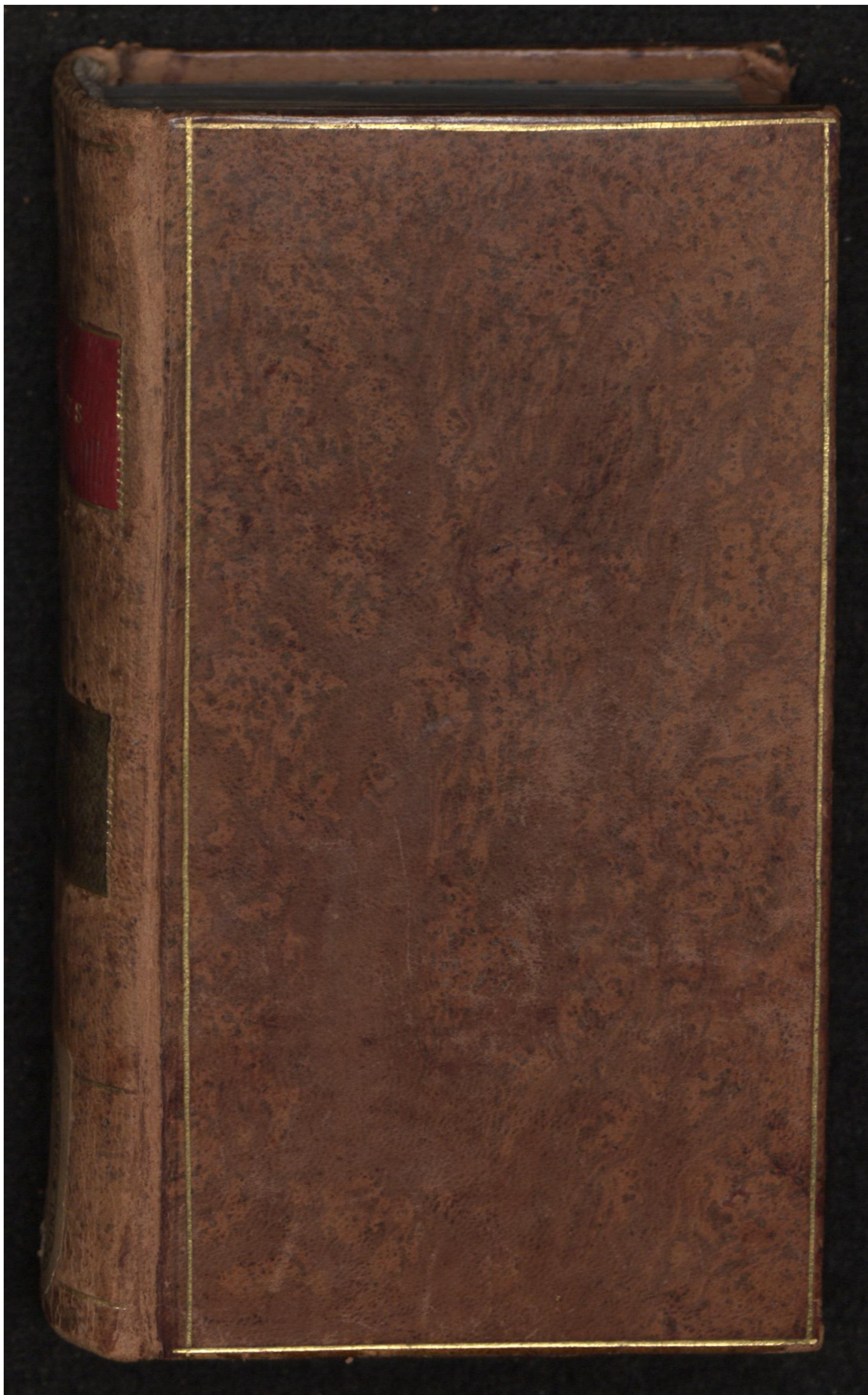
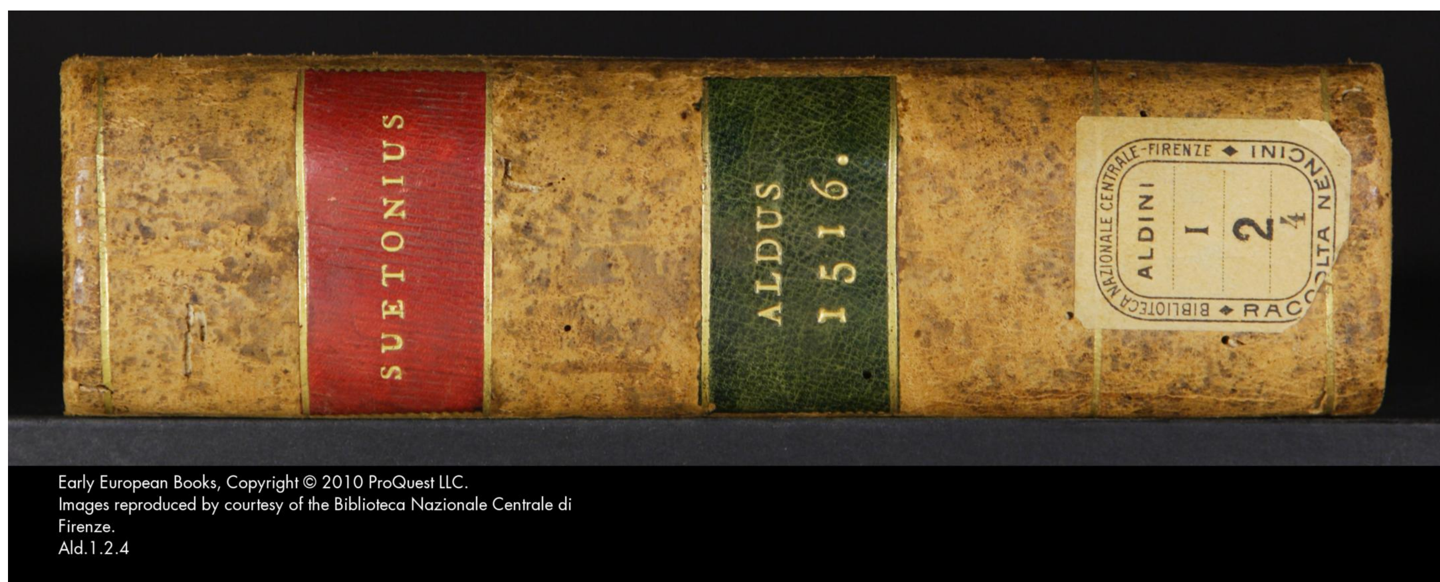
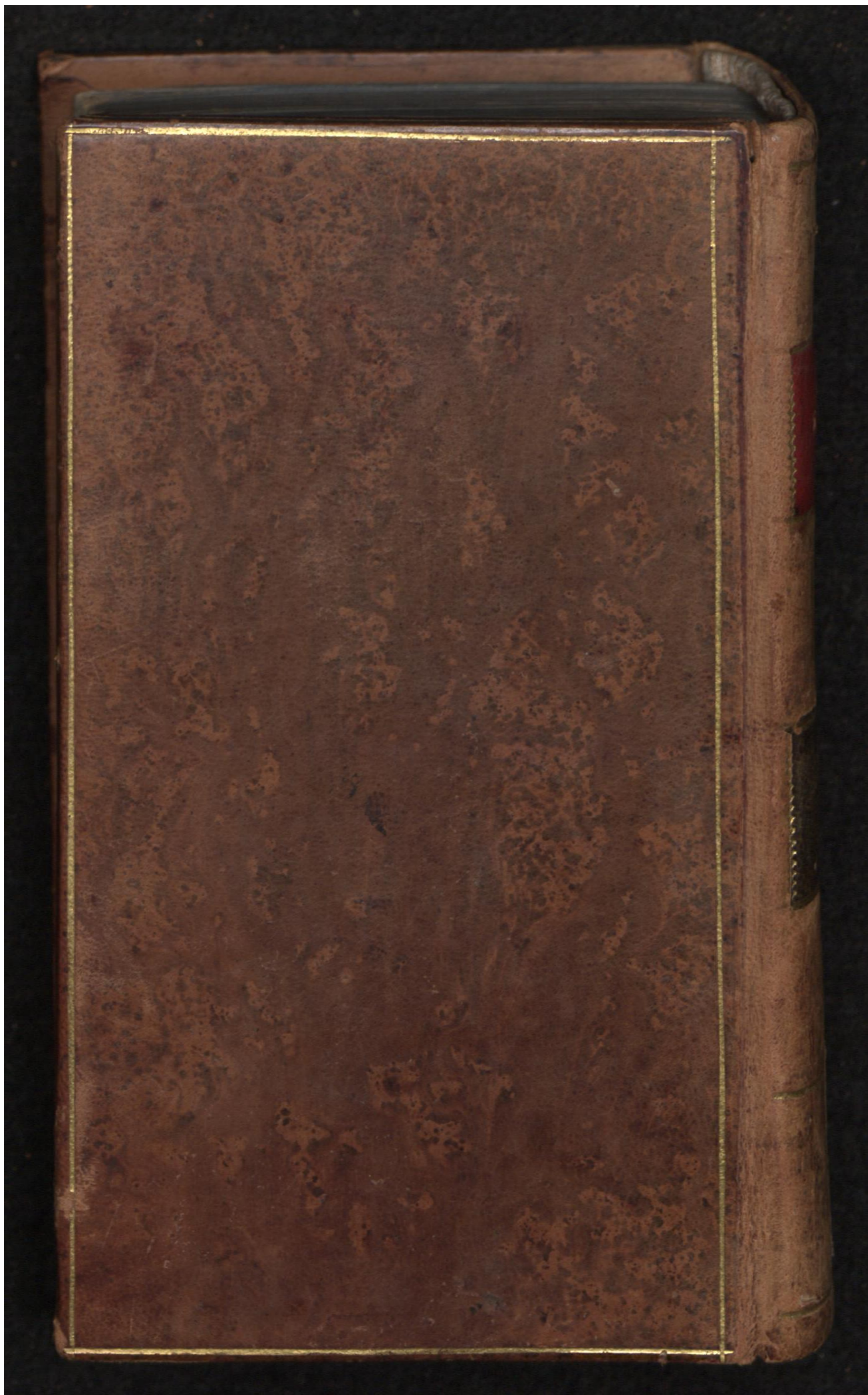

SUETONIUS
ALDUS
1516.
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
1
2
4

Ex Libris Joannis Nencini
1874

IN HOC VOLVMINE HAEC CONTINENTVR.

C. Suetonij Tranquilli XII Cæsares.

Sexti Aurelij Victoris a' D. Cæsare Augusto usq; ad Theodosium excerpta.

Eutropij de gestis Romanorum. Lib. X.

Pauli Diaconi libri XVIII ad Eutropij historiam additi.

Est Felicis Antonij P[illegible] qui migravit Anno 1730

IOANN
VENE
RIC
S

Qui s
TATEM
CIVM A
rum pruden
uius est, mut
tiam sustulis
solum ornat
tem, quæ pr
aliter, et ser
sio, ac coniu
ni à deo, n
multo meliu
tius scripsit
TA VOL
CIVM BE
gæ bene facien
si nunquam
fuerit: nam u
dum sæpe tr
norum uari

IOANNES BAPTISTA EGNATIVS VENETVS IOANNI GROLIERIO A SECRETIS CHRISTIANISSIMI FRANCORVM REGIS, ET INSVBRIAE QVAESTORI PRIMARIO.

Qui senarium primus illũ protulit: LIBERTATEM VENDIT, QVI BENEFICIVM ACCIPIT: *Ille mehercle & parum prudens mihi semper est uisus, &, quod grauius est, mutuam dandi, accipiendiq; beneficij gratiam sustulisse. Qua una re uita hæc nostra non solum ornatur: Sed amicitia in primis post uirtutem, quæ præcipua beneuolentiæ conciliatrix est, alitur, et seruatur. est aũt hæc amoris mutua consensio, ac coniunctio talis, qua nec dari melius homini à deo, nec optari maius à nobis potest. Quare multo melius ille, atq; ad usum uitæ accommodatius scripsit:* QVI ET PERDENDA MVLTA VOLVIT: SEMEL VT BENEFICIVM BENE PONAS. *Quinimmo (adeo larga bene faciendi, ac simplex ratio esse debet) ut etiã si nunquam bene positurus esses: dandum tñ censuerit: nam ut in ingratum quandoq; offendas, (qđ dum sæpe tribuis, euenire necesse est, in tanta & morum uarietate, & animorum dissimilitudine.)*

ipsa certe benefactorũ conscientia tantas secum uo luptates affert, ut nulla recordatio iucundior, aut suauior esse possit. de omnibus enim promeritum te esse, obfuisse nemini, non hominis, sed dei cuiusdã munus æstimari solet. huc accedit hominum opinio, ac fama, quæ ut nõ uehementer appetenda, sic ubi consequitur, non aspernãda sit. Cæterũ quanto studio conferenda beneficia sunt: tantum qui accipit, meminisse gratiæ debet: ut nulla unquam res, aut tempus officiorum memoriã tollat, uel imminuat. nihil enim turpius, aut illiberalius esse potest: q̃, cũ gratiam debeas, aut tu eam non referas: aut obliuioni mandes: aut, quod maxime execrabile, maleficio acceptam gratiam compenses: in quo non minor impietas insit, q̃ si quis aut parentes non amet: aut iniuriam his ultro inferat. Cum uero ad reddendam gratiam & uirtus requiratur, & tempus: cumq; etiam facultas, ac fortunæ melioris conditio desyderetur: egoq; tibi etiam atq; etiam iampridẽ debeam: nolui hoc saltem tempore mihi deesse, & qua poteram facultate, tuis erga me meritis non respondere. recordabar enim quotidie, non beneficentiæ solum erga me tuæ, uerum etiam humanitatis egregiæ, quam mihi Mediolani Venetæ legationis honestissimæ officium secuto præstitisti. ex quo nullum mihi tempus elapsum est, quo non aut optime de te sentirẽ, aut non apud omnes amplissime de te prædicarem. Supererat ad hæc, ut qua facultate possem, gratissimum erga te animum meum et

tibi probarem, & posteris. Quæ nuper mihi obla
ta, differri longius à me nec potuit, nec debuit. Neq;
enim satis est uelle debere, cum aliqua parte possis,
et negligas: et præstatur hoc Dijs imortalibus tan-
tum: quorũ tanta magnitudo est, ut præter ipsam uo
luntatem referre his nihil amplius possis. cum igi
tur duodecim Tranquilli Cæsares emendatissimos
emittere uellẽ, addidissemq; Aurelij Victoris à D.
Cæsare ad Theodosium excerpta, & his Eutropij
historiam, ac Pauli Diaconi additamentum, nõ dif
ferendum amplius statui, ne ipsa etiam mora no-
xæ esset. Accipies igitur Groliere decus non solum
Galliæ tuæ, quæ semper uiros fortes, et bonos ge-
nuit: uerum etiam Italiæ nostræ, Tranquillum, lon
ge (nisi fallimur) emendatissimum. Accipies autem eo
libentius, ac iucundius, quod ex eadem Aldi offi-
cina prodit: quem & uiuentem singulari bene-
uolentia semper prosecutus es, & mortuum egre-
gia in uxorem, ac liberos pietate, ac beneficentia
penè reddis. Huc accedit, quod Tranquilli lectio
mire candida est: neq; enim dubium unquam fuit,
Suetonium in hoc scribẽdi genere facile omnes an
tecellere: nam & breuitas, quæ familiaris huic ad
scribitur: in eo multum candoris habet: & ipsa ora
tio, cum emuncta in primis, tum uero maxime lu
culenta. Iam tantum utilitatis hi libri continent, ut
inter cæteras historiæ partes, uitæ illustrium uiro-
rum ad usum nostrũ facere plurimũ existimẽtur.
quod studium antiquitus usitatum, iampridẽ uero

intermissum, ætas etiam nostra suorum negligens non sine graui iactura omisisse uideri possit. Leges autem tu Tranquillum in primis, qui tuo genio à me nuncupatus etiam lætior exeat. Non dubito quin, cum Cæsaris dictatoris, et Augusti, ac Vespasiani, Titiq; principum cum alias uirtutes, tum uero liberalia eorum facta leges: beneficentiæ tuæ, ac liberalitatis egregiæ fructum iucundissimum capias, æternamq; benefactorum tuorum memoriã speres. De me autem sic uelim existimes, quãquam plurimum laboris, ac uigiliarum impẽsum à me sit: ea tamen omnia uisa mihi leuiora, addo etiam, quod tibi nuncupãda erant, suauia. quem & propter singularem, egregiamq; uirtutem plurimum obseruo, cuiq; propter excellentem quandam in me liberalitatem etiam atq; etiam debeo. Quare de Egnatio tuo sic uelim tibi persuadeas: me, quãquã fortuna, aut facultatibus respondere tibi non possum: animum tamen longe gratissimum retinere, ut pro magnitudine beneficij tui, cum solum mihi bene merendi propensissima uoluntas erga te relicta sit: nihil habeam, nihil cogitem, quod non perpetuo tibi dicem, ac tradã. Præclare igitur Aeschines auditor Socratis, qui, cum multi Socrati offerrẽt pro opibus, ac facultatibus q̃sq; suis, se ipsum præceptori donauit, rogans uti boni cõsuleret, q̃d daret, q̃n alij, cum multa darent, sibi aliq̃d relinquerẽt. cui Socrates, euge inquit, Aeschines, maximum hercle munus, nisi te forte paruo æstimas. Ego igitur mi

Grolierie sic me ipsum tibi trado, uti me non solum memorem meritorum erga me tuorum fore pollicear. uerum etiam ita adnisurum, ut & præsens, & futura omnis ætas me quam gratissimum omnibus erga te officijs agnoscat, & laudet. bene uale, ac Egnatium in ære tuo iam pone.

INDEX
D· IVLIVS CAESAR.

OCTAVIVS

C. CAES. GALIGVLA

Funus, &

D. CLAVDIVS.

NERO.

SERVIVS. GALBA.

OTHO

VITELLIVS

VESPASIANVS

TITVS

DOMITIANVS

GRAECI VERSVS, AC DICTIONES IN LATINVM TRALATAE, VT IVNIORIBVS CONSVLATVR.

EX IVLIO CAESARE.

καὶ σὺ τέκνον, *& tu fili.*

EX AVGVSTO.

σπεῦδε βραδέως. *festina tarde, uel, quod uerbo uno exprimetur, matura.* ἀσφαλὴς γάρ ἐστιν ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης. *Tutus enim est melior, quàm temerarius imperator.*

αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμμεν' ἄγονός τ' ἀπολέσθαι. *O utinam q̃ debui, & sine uxore esse, et sine liberis periisse.* δωδεκάθεως. *Duodenarij Dij.* δυσφημίαν *malam nominationem.* κτίστην *conditorem.*

κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conditoris sepulchrum ardens conspicio.

ὁρᾷς φάεσι μάσγαβαν τιμώμενον.

Vides luminibus honestatum Masgabam δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τι ποιεῖτε *Date plausum, & uos omnes lætabundi aliquid facite.*

εὐθανασίαν. *Facillimam mortem, & puratissimam.*

EX TIBERIO.

ἐμοί καὶ ταῖς, μούσαις στρατηγῶν. mihi & musis rem gerens militarem. Dux νομιμώτατε. Dux optime ex maiorum institutis. καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν στρατευόμενον, & in tantum militum desidiam exercitum ductantem.

τούτου δ᾽ ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
ἄμφω νοστήσαιμεν ἐπὶ περὶ οἶδε νοῆσαι

Hoc comite, et ex media flamma ambo reuertamur, quando etiam atq; etiam sapit. ἔμβλημα Interpositum, & interiectum.

EX CALIGVLA.

εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεὺς unus imperator sit, unus rex. ἐς αἶαν δαναῶν περῶ σε. In terrā græciam transmittam te. ἀδιατρεψίαν, rigiditatem, ac toruitatem. Codices habuere græcum hoc uerbum, quod & restituendum nostris arbitror, & latinum suppositum in uerecundiam, eradendum.

EX CLAVDIO.

Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. Felicibus & trimestres filij. ἄρτιος ὁλόκληρος Perfectus & absolutus. ἠλαττῶσθαι imminutum. καὶ βεβλάφθαι καὶ ἐς τὴν τοῦ σώματος καὶ ἐς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, & corruptum cum ad corporis tum ad animi perfe-

ctionem. τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσι, huiusmodi lacerare, & subsannare solitis. μὴ πρου πονηθέμενον ἡμῖν, non ante nobis propositum. Minus μετεώρως minus stolide. ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖς σπουδαίοις λίαν. Male agit ualde in iis, quæ ad studia. ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Eius animi indoles egregia. ἀσαφῶς obscure. σαφῶς aperte. καὶ σὺ γέρων εἶ καὶ μῶρος. Et tu senex es, & stultus. μώρων ἐπανάστασις. stultorum resurrectio. μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν stoliditatem, et hebetudinem, & λογιώτατος maxime rationis capax. ἄνδρα ἐπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπαίνη. Virum ulcisci, cum prior ille iniuriam intulerit. τυῤῥηνικῶν tyrrheniciam historiam. χαρχηδονικῶν. Carthaginiensium gesta. ὁ ἔρος δ' ἐπείγεται. amor impellit.

EX NERONE.

ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί. me mortuo, terra igne pessum eat. ἐμοῦ ζῶντος me uiuente.
Νέρων ὀρέστης, ἀλκμαίων μητροκτόνοι.
Νεόνυμφον νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.
Nero, Orestes, Alcmæon matricidæ.
Nouam nuptam Nero matrem propriam interfecit.
νεόνυμφος νέρων. Sponsus Nero. ὑγίαινε πάτερ ὑγίαινε μῆτερ. bene ualeas pater, bene ualeas mater. τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει. Exiguam artem omnis terra nutrit. ut ridendi sint, qui filiolum interpretentur, sed de illis hactenus.

θανεῖν μ' ἀνώγῃ σύγγαμος, μύτηρ, πατηρ.
Mori me iubet uxor, mater, pater.
οὐ πρέπῃ νέρωνι, οὐ πρέπῃ. νήφῃν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἄγε ἔγρε σαωτόν. non decet Neronem, non decet. Vigilandum est, age excita te ipsum.
ἵππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει.
Equorum citatorum aures circunsonat strepitus.

EX SERGIO GALBA.

καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραῤῥίξον. & tu fili ad imperium nostrum adnascator.
ἔτι μοὶ μένος ἔμπεδόν ἐστιν.
Adhuc mihi robur est firmum.

EX OTHONE.

Τί γάρ μοι καὶ τοῖς μακροῖς ἀσύλοις. Variat hæc lectio. omnes enim codices hoc præferunt. i. quid mihi, et longis asylis. legerim autem ipse in hunc modum. τὶ γάρ με δεῖ, καὶ τοῖς μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν. i. quid necesse est, & me longis tibijs insonare.

EX VESPASIANO.

καλῶς τελονήσαντι Bene publicum exercenti.
μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.
Et longum incedens quassans ingentem hastam.
ὦ λάχης λάχης, ἐπὰν ἀποθάνης, αὖθις, ἐξ ὑπαρχῆς εἰρή

κηκήρυλος. O Laches Laches, cum rursus moriens ite rum Cerylus diceris.

EX DOMITIANO.

μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις. An & tu nubere uis.
οὐχ ὁρᾷς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε.
Non uides quàm pulcher ego & magnus.
ἔσαι πάντα καλῶς. Erunt omnia bene.

C. SVETONII TRANQVIL LI VITA.

Caius Suetonius Tranquillus patrem habuit Suetonium cognomento Lenem tertiæ decimæ legionis tribunũ, & Augusti clauium, qui interfuit bello Othoniano. à patre filius Tranquilli cognomen accepisse creditur. Nam cum ille Lenis sit cognominatus, hic eodem significato non eodem uerbo dictus est Tranqllus. Floruit sub Adriano: ut pote illius magister epistolarum. uerum fortuna, quæ lubrica est, refragante successor ei mox datus: quod apud Sabinam Imperatoris uxorem familiarius egisse ferebatur, q̃ reuerentia domus aulicæ postularet. usus est contubernio Plynij posterioris: à quo in epistolis admonetur ad uolumina edenda: quæ perfecta, absolutaq; appellat. Cum esset uir doctrina compositiore, & elegantia floridiore præditus, scripsit libellum de grammaticis, & rhetoribus: quem Diuus Hieronymus secutus est, texens Catalogum scriptorum ecclesiasticorum. De genere uestium, de ludicra historia libros concinnasse memoratur: quorum testimonio utuntur eruditi. idem de uitijs corporalibus, & de prætoribus uolumina condidit luculenta: in primis uero ad posteros transmisit XII Cæsarum uitas ualde quidem probandas, graphiceq; conscriptas: in quo styli genere primas confessione eruditorum haud dubie occupauit. opus est emunctum, refertumq; eruditione haudquaquam triuiali: & compositissimo ordine distinctum: unde emendatissimus, ac

candidissimus scriptor meruit appellari: cui, ut scribit Flauius Vopiscus: familiare fuit amare breuitatem. Ausonius in epistolio ad Paulinum librorum meminit: quos numero treis Suetonius de regibus scripsit. In hoc uero Cæsarum opere, quod eruditorum manibus cōtinenter teritur: ē oppido q̄ tersus: et syncerissima scriptione præcellēs: adeo ut de Suetonio dicere merito possimus id, quod Zeusis pictor de seipso prodidit, inuisurum aliquem facilius quàm imitaturum.

Non ab re futurum existimaui, quando hoc totum industriæ dicatum est à me bonis, ac literatis uiris, si quos locos, aut in melius emendaui, aut dilucidius explicaui, subnecterem. eosq; nullo maiore uerborum apparatu, aut copia publicarẽ. tum quod nec otij satis erat longe maioribus districto, tum quod ab ostentatione semper abfui, quæ cum in omni re odiosa sit: tum in rebus paruis odiosissima esse iure solet. Accedit ad hæc, quod doceri tantum lectores hoc tempore uolui: quos eo mihi æquiores futuros arbitrabar, quo maturius illos dimisissem. properantes uidelicet & in hæc, ut ex iusto itinere uiatores, otij causa diuertentes.

Ex D. Cæsare.

" Forum de manubijs inchoauit, cuius area super
" HS millies constitit. Tametsi latini scriptores ad hãc diem corruptissimi magna ex parte sint, quædam etiam adeo obscura, ut nec ab eruditioribus intelligi queant, ea tamen pars, quæ ad numeros spectat, & corruptissima ad nos transijt, et nullis adhuc satis cognita, aut percepta uideri poterat. attulit autem huic malo opem primus (quod ipse sciã) Leonardus Portius, Vicẽtinæ nobilitatis præcipuũ decus libello iam ab hinc quinquennium huic uni rei destinato. in quo summa breuitate, & dilucidi- tate priscos numeros, argenti, & auri usum apud

ueteres, numismata, & eorum pretium, ac nomina attigit. Quae palma tanto illum illustriorem fecit: quanto res obscurissima illustrata eius opa plus negotij habuit. Quotus enim quisq; ex ijs, qui humaniores literas profitentur, fuit: qui rem tam perplexam attingeret? Quis cum ad hanc partem uenisset: aut codicum fidem non requireret, aut rẽ omnem plane non dissimularet? sed nec ipsi authores satis constantes erant: & notae, rerumq; uocabula sic uel corrupta, uel perplexa, ut desperata semel re, iam neglectui haberetur, patrocinante sibi ad inuicem multorum inscitia. quae tacito praeiudicio summam causae difficultatem praetendens Areopagitarum more in centum annos rem acquirendam pronuntiaret: ut huiusmodi cunctatione, nec ipsa se proderet, & differendo inexplicabile negotium relinqueret. Nos igitur, ut ingenue fateamur, Portium secuti, mille HS non millies legendum existimamus: quoniam ea summa fidem omnem excedat: nã si millies HS legas, erit tãta pecuniae uis profusa: ut iniri nõ uix possit. sed et à Plinio dissentiet, q de hac Caesaris magnificentia loquẽs, ita scripsit.

» Pyramides regum miramur opera: cum solum tan
» tum foro extruẽdo HS mille ducentis Caesar dicta
» tor emerit, hoc est X̄X̄X̄ aureorum nostratium.

Qua de ratione aliâs inferius.

» Idem Tranquillus sic de triumpho Caesaris scri
» bit. Ascenditq; capitolium ad lumina XL elephantis dextra, atq; sinistra lychnos gestantibus. nos pro lychnis lychnuchos substituimus, & uete-

rum codicum fidem secuti, & uim uerbi. primum enim usitatum hoc græcis est uerbū, Athenæi authoritate, quæ lucernam significet uel Alexidis comici poetæ testimonio Midone

ὃς πρῶτος ἀνδρῶν μετὰ λυχνούχου περιπατεῖν
τῆς νυκτός, ἦν τις κηδεμὼν τῶν δακτύλων. hoc est

Qui nocte lychnuchum ambulans gessit manu,
Profecto digitis plurimum is cauit suis.

Nec Lucretius aliud innuit pulcherrimis illis uersibus.

Si non aurea sunt iuuenum simulachra per ædes
Lampades igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur.
Nec domus argento fulgens, auroq; renidet,
Nec citharis reboant laqueata, aurataq; templa.

Hæc uero nominum forma usitata græcis: unde ceruchon, sceptuchon, ophiuchon. Iam & C. Pli. lychnuchos pensiles dixit, quod & Hermolaus noster agnoscit, uetere etiam lapide suffragante hoc titulo. Panthei cum suis paregeis, & cupidines duo cū suis lychnucheis. Quod monimentum cum primus obseruasset Politianus uir eruditione multa: Tranqlli locum primus (ut opinor) emendauit, quare Crinitus docti, et probi uiri officio functus ueteri possessori fundum uendicauit non multorū more.

C onuentibusq; peractis Rauennæ substitit. Citantur à Commentarijs in ostentationem ueterum authoritates, nec tamen satis erudite adhuc (quod sciā) qui sit peragere conuentus explicant. nos ne non omnia communi demus utilitati, peragere conuētus

nihil aliud esse contendimus, quám iurisdictionem legitimam absoluere per oppida ad id destinata: quæ quando in ea statis temporibus conueniretur à prouincialibus causa iuris sui persequendi, conuentus dicerentur. repræsentant autem hunc morem anno uertente religiosi fratres capitula appellantes. repræsentant etiam maxime omnium Galli parlamentis iam quatuor institutis. quorũ præcipuum urbis amplitudine, et authoritate parisiense habeatur. Iam & ueterum fuere uxoriæ stipulationes, quæ conuenire in manum per coemptionem dicerentur. de quibus aliâs.

» Quid illud, quod postea seqtur? Sed ante alias dile
» xit Marci Bruti matrem. Cui & proximo suo con=
» sulatu sexagies HS margaritam mercatus est. Quæ summa centum quinquaginta millia nostrorum aureorum facit: quando ille Cleopatræ unio centies HS æstimatus sit, idest aureis ducentis quinquaginta millibus nostratibus.

Sequitur nõ longe ab hinc locus ut maioris corruptionis, sic etiam industriæ, cum hactenus ita sit le-
» ctum sed maxime dilexit Cleopatrã, cum qua &
» conuiuia in primam lucem protraxit: & eadẽ na=
» ue, thalamoq; penè Aethiopia tenus Aegyptũ pene
» trauit. Vbi pro Thalamoq; thalamego legendũ esse nulli dubiũ esse possit. est aũt Thalamegus nauis à Philopatore Aegyptio rege primum fabricata: qua Nilum, & Aegypti fossas nauigaret: eo usu, ut in=tra thalamum in regia sibi esse uideretur, magnitudine semistadij, latitudine cubitorum XXX &

amplius, nec longis nauibus, nec rotundis omnino si
milis, prora, puppiq; duplici, fundo lato, planoq;,
quali forma fluuiatiles sunt ferè omnes. Strabonis
interpres thalamiferas naues hasce appellauit: qui-
bus Aegyptij frequenter uterentur solatij causa.
Visitur & Venetijs in patria nauis, huic Aegy-
ptiæ psimilis, cui Bucentauro est nomẽ: qua Pricẽps,
& Senatus uehi solent occursuri principibus uiris
augustissima specie. Plinius septimo uittatæ nauis me
minit: quam græci, & Sophocles in primis (uti opi
nor) ποικιλοστόλον dixere: quæ & ipsa maiore or
natu spectaretur: qua ferunt à Dionysio Platonem
exceptum. honoris gratia.

Nec illud omittendũ est, in quod fœdissime lapsi sunt
interpretes unius literæ additione. ubi enim aqui-
lifer legendum erat, aquilifero legerunt, sensu nul
lo, pariter & inepto. Tu itaq; ita leges, ut aquilifer
moranti Cæsari cuspide sit minatus, eo sensu, ut
cum Cæsar inclinatam aciem restituere omnino uel
let: tanta constantia fugientibus obstiterit: ut aquili
fer detinenti eum Cæsari cuspide sit minatus: &
alter in manu detinentis signum reliquerit.

Illud est quod Commentarij aut non obseruauerũt:
aut minus intellexerunt: ubi de auro promercali
Tranquillus agit, occupato altero ex his in ui uer-
bi explicanda, nec sensum satis attendente. Quid
igitur est, Quod Tranquillus dicat tanta auri co-
pia abundasse Cæsarem: ut ternis millibus numũm
aurum promercale per Italiam, prouinciasq; diuẽ-
deret an quaternis millibus legendum est: ut argen

ti proportio ad aurum decupla fuerit? quaternæ enim millia numûm argenteorum, centum aureos nostrates ualent, non tamen solidos, idest dempto lagio, ut uerbum hoc usurpem uulgare: an ternis omnino millibus tueare? ut hac ratione tria numûm millia septem libras, & selibram conficiant, idest septuagintaquinque uenetos aureos: ut tantam auri uim ex gallicis spolijs Romæ inuectam putes, ut auri pretium imminueretur, argenti cresceret. Nostra autem ætate auri mirum in modum creuit pretium, ut propè plinianam analogiam æquet: qui eam proportionem argenti ad aurum facit: quæ est quindecim ad unum: cum iusta uideatur ea, quæ est duodecim ad unum.

» Veteranis legionibus, quæq; sequũtur. hic locus mu
» tilatus uideri potest uel Appiãi lectiõe. ille nãq; de
» Cæsare dictatore loquens, Statim inquit, post triũ-
» phum quæcunq; exercitui pollicitus fuerat, amplio
» re adhuc pecunia exoluit militi drachmarum atti
» carum quina millia. Turmæ ductori bis totidem Tri
» bunis militum, equitibusq; duplo maius: ad hæc
» singulis ex populo minam unam atticam. hæc Appiani uerba dissentire à Tranquillo maxime uidentur: non qđ in populi congiario nõ conueniant, mina enĩ attica, idest argentea libra romana quadringentos numos HS ualet, idest denarios centum. reliqua adeo discrepant, ut quod Appianus quina millia drachmarum militi data à Cæsare dicit: equiti duplo maius Tranquillus de pedite reticeat:

de equite non conueniat: nam ex Appiani senten tia dena millia drachmarum data equiti necesse est: quae Tranquillus ad sena millia reducit. nec mirum uideri debeat, quod de magnitudine militaris donatiui referimus. cum Plutarcho authore Antonius triumuir quina millia drachmarum singulis militibus post aciem philippensem dederit.

I noleuit & ille iampridem error Tranquilli codicibus, nec satis à Commentarijs animaduersus: ut ubi Attilij electra citatur: Accij legeretur. Fuit autẽ uetus comoediarũ scriptor hoc nõie satis celebris. quẽ tñ ut duriusculũ Cicero in epistolis ad Atticũ incessit. Sed & Licinius scriptorem ferreum appellare solitus est: quod dum Tragoedias ex Sophocle in latinum uerteret, duriorem se praestaret. scripsit autem hic Electram ex Sophocle, unde carmina illa in interfectores cantata Tranquillus scribit. Volcatius Sedigitus Attilium poetam Comicum maxime laudat: qui nescio an hic fuerit.

Ex Augusto.

S enatorum censum ampliauit: ac pro octingentorum millium summa duodecies HS taxauit. Ingenui inquit ille, est hominis, fateri, per quem didiceris. & mehercle hunc locum perobscurum, nec ulli, quod legerim, cognitum Budeus ex Gallia uir à secretis Regis primarius feliciter attigit: cuius eò libentius mentionem facio: quod annotationibus suis in pandectas antea satis celebris, & tralationibus

4

quibusdam Plutarchi nobilis, nuper editis quinq; de aße & partibus eius libris adeo clarus euasit: ut non possit non summopere ab omnibus commēdari: qui duodecies HS & centies & millies differre plurimum a' duodecim, centū, & mille, docuerit. cuius sententiam eo libentius sequor: quod non minus doctrinæ præ se fert quàm candoris. erit hic igitur sensus: ut Augustus princeps ab octingentis HS quæ summa antea census erat senatorij: ad mille ducenta reduxerit.

» Stephanionē Togatarium. Vide ne multo melius Togatarum legas, & intelligas actorem, usitata loquendi figura, & latina.

» Etiam sparsos de se in curia famosos libellos nec ex» pauit. famosi libelli qui quales' ue sint, qua'ue afficiēdi pœna, qui eos factitāt Iurisconsulti libro digestorum XLVI. illud ex eorum lectione non præter» miserim. Verba Vlpiani sunt. ex eodē libro. Hæc » autem sunt fere', quæ ad infamiam alicuius fiunt: » ut puta siquis ad inuidiam alicuius ueste lugubri » utatur: aut squalida. aut si barbam dimittat: uel » capillum submittat: aut si carmen conscribat, uel » proponat: uel cantet aliquid, quod pudorem alicuius lædat. Sed & Pauli uerba ad hanc rem spectā» tia, quia digna memoratu sunt: subnectam. Eum, q » nocentem infamauit: non esse bonum, & æquum » infamari: peccata enim nocentium nota esse, & o» portere, & expedire. Primus autem Augustus co» gnitionem hanc sub specie legis eius, quæ de læsa » maiestate quærit, exercuit.

» Tiberium in foro lege curiata adoptauit: parco libenter uiuentium nominibus, libentius autem mortuorum. Citantur nanq; à Commentarijs passim authores, qui curiatæ legis meminerint: nec tamen quid illa sit, tandem explicatur. Tu ex selectis nostris in Ciceronis epistolas, quæ primus ipse (q̄d sciam) ediderim: pete. nec enim iniucunda fuerint.
» Verum adhibito honoribus modo: bifariã laudatus
» est, pro æde D. Iulij à Tiberio: & pro rostris ute-
» ribus sic hactenus omnes. Tu ita castigabis. & pro rostris sub ueteribus. qui locus erat in foro quemadmodum & sub nouis. Vtriusq; autem loci meminerunt ueteres authores, Plinius libro XXXV.
» Hinc & ille iocus Marci Crassi agentis sub ueteribus. et inferius mœniana inquit operiebat Serapionis fabula sub ueteribus. Plautus.
» Sub ueteribus ibi sunt q dant, q́q; accipiũt fœnore. de loco autem q sub nouis dicebatur: Marcus Varro: sub nouis inquit, dicta pars in foro: ædificiorũ: quod uocabulum eius peruetustum, ut nouæ uiæ,
» quæ uia iandudum uetus est. Liuius quoq; fili-
» am Virginius seducit ad nutricem propè Cloacinã:
» ad tabernas: quibus nunc nouis est nomen.
» Legauit po. Ro. CCCC. M Tribubus X̄X̄X̄V.
» HS. prætorianis militibus singula millia numerũ. hic locus, q Augusti principis legata continebat: admonere quemuis uel oscitantem poterat: maximã esse summam pecuniæ, quæ populo, quǽue plebi Romanæ legaretur: nam populo, idest patribus, equitibus, & honestioribus plebeijs (hoc enim nomīe ho

ſtæ contineri, uel illa uſitata loquẽdi forma. S. P. q;
Roma. oſtendere poteſt) legatum eſt ab Auguſto
CCCC M. HS. ideſt Decies centena millia aureorũ
noſtrorum, quod nos millionum dicimus. plebi au-
tem, ideſt infimis planè hominibus, & mendiciori-
bus X̄X̄X̄V. ideſt octuagintaſeptem & ampli-
us aureorum noſtratium. quod & Taciti uerba in
primo hiſtoriarum planè ſignificant: cum ſcribit
legata non ultra ciuilem modum, niſi quod populo
& plebi CCCC M. X̄X̄X̄V. prætorianarũ co
hortium militibus ſingula numûm millia, legiona
rijs autem cohortibus ciuium romanorum: trecenos
numos uiritim dedit. Quinetiã illud, quod ſequi
tur profeſſus non plus peruenturum ad hæredes ſu
os, quàm millies & quingenties, ſi ad ſummam no
ſtram deducas facient tricies octies & quinquagi-
es millia aureorum noſtrorum quãuis XX pro-
ximis annis ex amicorũ teſtamentis percepiſſet tre-
centies millies, ideſt triginta & amplius millionia.

Prius quàm ab Auguſto principe ſalubri magis quàm
ambitioſo diſcedat oratio, facturum me operæpre
tium exiſtimaui, ſi curſim legionum numerum, &
prouinciarum præſidia Reges ſocios imperij ampli
tudinẽ ex Taciti hiſtoriarum libro quarto hic adne
cterem: ut diligentioribus etiam ſatisfiat. ille igitur
in hunc ſenſum. Italiam binæ claſſes infero ſupe-
roq; mari utraq; præſidebant. Miſenenſis & Rauẽ
nas. ſed & roſtratæ naues ad Actium captæ eam
partem Italiæ tuebantur, quæ in Galliam Narbo-
nenſem uergens Alpes maritimas, & foroiulien-

sem Coloniam spectat. legiones autem iuxta Rhenū, quæ Gallos, Germanosq; coercerent octo, robur ferè imperij, cum Hispaniæ tres tantum haberēt. & Africa quoq; nisi qua Iuba rex Mauros dono acceptos regebat: duas habuit: Aegyptus totidem. qcquid uero terrarū tractus mari nostro, et Euphrate amne cingebatur: uastoq; terrarum sinu ambiebatur: quatuor legionibus parebat. regibus Hibero, & Albano sociis. hinc rursus Europa qua Thracia, & illyricum magna ex parte protendebatur ad Danubij ripam, sex legionibus attinebatur. hoc ordine, ut Pannonia duas, duas Mœsi, totidē Dalmatæ haberent. cum in urbe pro prius miles Latio, Hetruriaq; ferè delectus duodecim cohortes, tres urbanæ, nouem prætoriæ suis castris attinerentur. ut interim per prouincias idoneas sociæ alæ. & cohortium auxilia non deessent: uariante earum numero ex rerum usu. erat igitur triplex classis parata: legiones autem numero septem et uiginti. præter auxilia ferè sociarum gentium, ac regum totidem.

Ex Tiberio.

Nam & seruus Agrippæ Clemens nomine: de hoc Clemente sic ferè Tacitus secundo. audacia seruitij propè ciuilia arma resumpta. cum Agrippæ Posthumi seruus Clemēs nomine in Planasiā uectus Agrippam inde abducere, atq; ad Germanicos exercitus comitari statuisset: sed onerariæ nauis mora præuentus interfecto statim Agrippa, cineres

eius furatur: seséq; intra Hetruriæ secreta addẽs, Agrippam esse simulat. cui nec forma, nec ætate absimilis erat. Qui rumor per Italiam uulgatus cum ancipitem, anxiumq; Tiberium maxime haberet: tandem per Sallustij Crispi clientes duos uinctus ad Tiberium ducitur. à quo interrogatus quomodo Agrippa factus esset, & tu inqt quomodo Cæsar? quem Tiberius clàm necari iussit: nec de authoribus amplius quæsitum.

Et duplex seditio in illyrico, & Germania. seditionem in Illyrico authore Tacito Percẽnius quidam theatralium oparũ dux mouerat acerrimã: cũ milites in singulos dies singulos denarios peterẽt. cũ antea denos asses accipe cõsuessent: peterẽt ẽt ut sextus decimus annus stipendiorum finem faceret: nec ultra sub uexillis haberetur. néue in alia castra tralato militi, præmium pecunia solueretur: quando prætoriani qui binos Denarios acciperent: post sextum decimum ãnum militia defungantur. nec tamen tantum periculorum, aut laboris adirent. & paulo post. Tiberiũ latitantem, & ad singula paucitantem nuntij frequentes perpulere, ut Drusum filium cum primoribus ciuitatis, & cohortibus prætorijs dimitteret. qui profectus, & uarie iactatus, uix tandem militum animos Percennio, & Vibuleno authoribus cæsis leniuit. relictis enim castris in hyberna concessere, & mox idẽ author addit. Eadem causa Germanicos exercitus eodem ferè tempore turbauit: petebant et illi missionem, & præmia. Nec prius sedari animi eorum potuere q̃ uicena sti-

pendia meritis missio sit data, qui sena dena, ex authorati. Quinetiam miles in se ipsum sæuijt. neq; non in ipsum Germanicum, donec ablegata Treuiros Agrippina uxor animos eorum mutauit: sic inferioris exercitus Germaniæ placatus. superioris miles maiore mole, quo grauiora in Centuriones, in legatos populi Romani ausi fuerant: nã Munatium Plancum aggressi, qui legatus à Tiberio uenerat: nõ prius dimisere, quàm ille Aquilam complexus religione se tueretur. ac ni Calphurnius Centurio subsidio affuisset. raro etiam inter hostes exemplo legatus populi Romani in castris, deorum aras suo sanguine maculasset. Eos tandem Germanicus contracto exercitu, cum pararet inuadere contumaces literis prius ad Ceannam missis admonet, sibi consulant: & resipiscant. quod nisi faciant, & authores seditionis tollant: uenturum se cũ exercitu, & usurum promiscua cæde. quæ literæ occulte signiferis, & aquiliferis lectæ perpulere legatum, ut statueret tẽpus cædis: sæuitumq; passim, quasi ciuili bello in sontes, & ignaros, nec satis noscentes quod cædis initium, aut quæ causa, quíue finis foret. Donec castra ingressus Germanicus oratione habita, cum satis expiatum diceret: eos in hostes duxit: unde piaculum furoris sumerent: & hostes Ro. populi cædendo, & uulnera impijs pectoribus accipiendo. hæc pluribus ex eo authore addenda curauimus, quo tota hæc pars clarior, illustriorq; fieret.

Libonem nequid in nouitate acerbius fieret: is Li

bo è familia Scriboniorum fuit, unde & Scribonius cognomine dictus, q per Firmiũ Catũ senatorẽ amicitia simulata: deceptus, cum magos super imperio consuleret: et Chaldæorum promissa, somniorumq; interpretes scrutaretur, dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam Augusti uxorẽ iactat: per eundem Catum post plures testes repertos, qui conscij forent, ad principem defertur. maxime Iunij cuiusdam indicio, qui tentatus fuerat, ut umbras infernas carminibus eliceret. ipse igitur Libo, cum Tiberius eum blande interim appellaret, non uultu, non uerbis commotior, quinetiam conuiuio adhiberet: & prætura ornaret: tandem senatus iudicio condemnatus seipsum, cum omnia prius tentasset apud Tiberium, necauit: factumq; S. C. ut mathematici Italia pellerentur. Idem Tacitus secundo.

» Q. Haterio. is consularis uir in senatu decreti faciundi author fuit, ne uasa auro solida ministrandis cibis fierent: néue serica uestis uiros fœdaret. q familia senatoria ante excessum Tiberij decessit. eloquentia quoad uixit, celebrata, cum tamen exigua scripserit. qppe qui impetu magis quã cura ualeret. nam ut in alijs studium ac meditatio plurimum ualet: sic Haterij profluens illud, ac canorum cum ipso obijt.

» Religiosas uestes cum instrumento omni comburere: qui uestas legendum admonent, nimis anxie, ne dicam superstitiose rem satis apertam in disquisitionem uocant.

» Aboleuit & uim moresq; Asylorũ, quæ usq erãt.

Commentarij ex iis, quæ uidere, legereq́; potue-
runt, non pauca. nos ex eodem Tacito omnia plenio
ra faciamus. ille igitur tertio in huc ferè sensum.
Cũ cresceret Græcas per urbes licentia asyla con-
stituendi, quæ seditiones in dies alerent: placitum
est ut singulæ ciuitates iura ac legatos mitterent: &
cum multi uenissent, qui summo studio certarent:
fesso senatu eorum multitudine, res ad COSS. rela-
ta. factumq́; S. C. quo modus præscriptus sin-
gulis est. Iussiq́; ipsis in templis aras facere, neu
religionis prætextu turbulentissima natio seditioni
bus fomenta præberet.

Maraboduum & Rhascupolim. de Rhascupoli Thra
ce ex eodem Tacito copiosius hauries. is autem Ma-
raboduus diu apud Sueuos rerum potitus ma-
gna apud suos gloria, mox Catualdæ iuuenis inter
Gotthones nobilis ui pulsus ad Cæsaris misericor-
diam fugit. transmissoq́; Danubio magnifica de se
in senatu oratione habita, qua se Pyrrho, & Antio
cho regibus æquaret: Rauennæ inglorius consenu
it. nimia uiuendi cupiditate iminuta uetere gloria.

» Asellio sabino HS. Ducenta. hæc summa quinque
millia aureorum nostratium ualet.

» Atalantæ tabulã, in qua Meleagro illa ore mori-
» geratur, legatum, ut si offenderetur, pro ea decies
» HS. acciperet. decies HS. non dena HS. significãt.
sed decies centena.

» Publicæ munificentiam bis omnino exhibuit propo
sito millies HS. hæc summa quinq; & uiginti cen

tena millia facit nostratia, idest duo millionia, & dimidium.

» Satis constat Cn. Lentulum augurem. is est Lentulus, qui consularis uir triumphalia ornamenta de Getis retulit primo pauper, dein adeo opulentus opibus innocenter comparatis, & modeste habitis, ut quater millies HS. possederit.

» Condemnatam & generosissimam foeminam Lepi
» dam in gratiā Quirini consularis praediuitis, et or
» bi. Tacitus tertio. At Romae Lepida Aemilia fami-
» lia nobilissima. L. Syllae, & Cn. Pompeij proneptis
» defertur ad principem supposuisse partum Quiri-
» no coniugi, quin etiam obiecta adulteria, & uene-
» na. Consultiq; Chaldaei de Caesare. Tandem dam-
» nata illa magna Quirini inuidia, praegrauante Ti
» berio, sed dissimulante: aquaq; & igni interdi-
» ctum. bona cum publicari deberēt: ne publicaren-
» tur Scauri gratia factum. qui filiam ex Lepida
» genuerat. et paulopost. Celebratum est Sulpitij qui
» rini funus exequijs publicis. Tametsi nihil ille
» ad Sulpitiam familiam pertineret. qui Lanuuij
» ortus modicis parentibus, et opibus, militia clarus,
» & uehemens ingenio consulatum sub Aug. merue
» rat. mox Cilicum castellis expugnatis, triumphi in
» signia meritus C. Caesaris in Armenia comes, &
» Tiberij cultor, dum Rhodi ageret. hinc principi
» charus praepotente senecta, sed apud populum
» accusatione Lepidae & sordibus, inuidiosa.
» Etiam causam mortis fuisse ei per Cn. Pisonem le
» gatum Syriae fuisse creditur. Is Piso Germani-

co, datus

co, datus est à Tiberio comes, & legatus, qui cum Plancina uxore adeo aperte simultates cum Germanico exercuit: ut repertæ sint reliquiæ solo, ac parietibus erutæ humanorum corporum, tabulæ etiam plumbeæ, quæ deuotiones, ac carmina in Germanicum continerent. Donec accusantibus Trione, & Veranio, acerrime autem omnium Vitellio, iudicio senatus damnatus est magis assentiente Tiberio quàm approbante. Piso post damnationem domi inuentus perfosso iugulo iacente humi gladio. concessa Plancinæ uxori incolumitate ob preces Augustæ, & filio in decem annos relegato. Diuersus ab hoc fuit L. Piso qui curator urbis sub Tiberio principe fuit, biduo, duabusq; noctibus per potationem cõsumptis clarus. cuius (nisi fallor) constantiã, et authoritatem in senatu maxime Tacitus cõmendat.

S tatuæ quidam Augusti caput depresserat. Tu emendato dempserat. idem Tranquillus in Caligula. Di
" uinã maiestatem asserere sibi cœpit, datoq; negotio,
" ut simulachra numinum religione, & arte præcla
" ra, inter quæ olympij Iouis apportarentur è Græ-
" cia, quibus capite dempto suum imponeret.

S eianum res nouas molientem. is eodem Tacito genitus Vulsinijs est, patre Seio Strabone eqte Romano, & à prima iuuenta C. Cæsari Augusti nepoti per.arus. Aduersa fama quasi Apicio stuprum corporis uendidisset. mox defuncto C. Cæsare, Tiberio miris artibus insinuatus, adeo principem sibi obnoxium fecerat: ut callidissimum, & obscurissimum alijs, sibi uni incautum reddiderit.

5

laboris patiens, audaciæ nimiæ, simulator, iuxta & dissimulator. pro pudore, quem palàm ostentaret: immensa opum libido, nec minus criminando, q̃ adulando principi, & largitione, ac industria interdum acceptus. his artibus sene circunuento, primo Drusum Tiberij ueneno tollit dato per Lygdũ spadonem, uxore etiam Liuia auxiliante, quæ illi per stuprum cognita fuerat. inde in Agrippinã, & eius liberos conuersus tacitis eam criminationibus inuoluit, ut tandem relegatam Tiberius interfici iusserit cum Nerone filio: donec ille eiusdem petitus artibus cum filijs enectus sit. quorum corpora in gemonias sint abiecta.

» Nam Charidem. Tu Chariclem emendato: de quo
» sic Tacitus. Erat medicus arte insignis, nomine Cha
» ricles, magis ad consilium, quã ad usum medicinæ,
» quam princeps omnino negligeret, familiaris. is ue
» luti negotium suum curaturus, dum commeatum petit: uenas pertentat: nec fefellit Tiberium. qui offensus, ac eo magis iram dissimulans, instaurari epulas iubet: easq; protraxit, quasi honori proficiscentis amici id daret.

Pars terram matrem: per belle faciunt uerba Plinij ex secundo ad hunc Tranqlli locum: quæ et sub
» nectenda censui. Sequitur terra, cui tantum nomen
» præcipuæ uenerationis indidimus, matrẽ appellan
» tes: cuius numẽ ultimũ iã nemini imprecamur: rati graue nimis, ac noxium. ac si nesciamus irasci nunquam solere, quæ sola natos homines excipiat: exceptos alat: & editos sustineat. nouissime, cum cæ-

tera nos omnia deseruerunt: una adhuc complexa uisceribus suis tanquam à reliqua natura neglectos, retinet. nunquam efficacius pietatem maternã ostentans, quàm cum sacros nos morte etiã faciat.

Ex Caligula.

Legiones uniuersas excessu Augusti nuntiato. satis constat eodẽ Tacito, cum impiũ Germanico oẽs assererẽt concionanti, illũ quasi scelere suo contaminatũ præcipitem tribunali desiluisse, ferrumq; in pectus adegisse, ni proximi sublatam in uulnus dextrã retinuissent. tametsi nõ defuerint, qui hortarentur, ut feriret. quinetiam Calusidius quidam miles strictum gladium obtulit, addens uteretur eo, qui acutius penetraret. uerum composita seditione, in Germaniam ducto exercitu, bis acie Germanos uincit. Varianos milites sepulturæ mãdat. Arminium præcipuæ apud Germanos famæ propter cæsum Quintilium cum legionibus adeo fatigat: ut liberator ille Germaniæ pulsus, profugusq; tandem propinquorum insidijs petitus occubuerit.

» Omnes Germanico corporis, animiq; uirtutes. nihil dici uerius potuit. nam præter summam eruditionem, ingeniumq; ad poeticen etiam factum, summa in eo comitas erga socios fuit. in hostes mansuetudo: quos uicisse, & ad pœnitentiam uersos satis habuit. his accedebat forma corporis egregia uisu, audituq; iuxta uenerabilis. Dum fortunæ imperatoriæ maiestatem retinet: inuidiam tamen, & ar

rogantiam euitaret. Quare non Romanorum solũ ingenti luctu, sed prouinciæ & circum iacentium populorum, & hostium decessit. Tacitus.

C ordi Cremutij. Tacitus Cornelio Cosso: & Asinio Agrippa COSS. Cremutius Cordus postulatur nouo, ac tunc primum audito crimine, quod ãnalibus, quos ediderat, dum Brutum, Cassiumq́; laudat: Romanorum ultimos eos appellasset. accusatores autem erant Satrius Secundus, & Pinarius, ex intimis Seiani, quæ res exitiabilis reo erat. Cremutius igitur, cum se coràm senatu defendisset, inde egressus uitam abstinentia finiit. censuere patres libros per ædiles cremandos. Sic dum ingenium Cordi puniunt, maiorem illi gloriam astruxere.

C um lege luciana apparatum circi, emendauimus ex Codice manu scripto, cum elegantiam apparatus circi prospicere pauci ex proximis mœnianis possent: magna Commentariorum socordia: qui rẽ non aduerterint.

D atóq; negotio, ut simulacra numinum, religione,
» & arte, inter quæ olympici Iouis, apportarentur
» egregia. par error cum superiore. Quis enim nõ uidere potuit nõ egregia, sed è Græcia legendum?

Quin & subinde iactabat exquisiturum semel fi-
» diculis de Cæsonia. & hic uidere debuerant, se uel non semel legendum, uel semet. id quod codices manu scripti habeant.

V icies ac septies millies HS Tiberij Cæsaris. hãc summam ingentem, ac supra fidem esse nemo dubitare potest: qui Tiberij principis tenacitatem, & opes

imperij Romani per tot annos ab eo congestas, & prodigum Caligulæ ingenium æstimare non uelit. Vicies igitur septies millies HS si ad numisma nostrum rediges, sexagies septies millies mille aureos nostrates facit. græci sex millia septingentas, et quinquaginta myriadas aureorum dicerent.

N ec dicendi finem factum, quoad tredecim gla-

" diatores HS nonagies ignoranti addicerentur: hunc locum, dum imprimendum curarem, non satis aduerteram. nunc licendi finem factum scribendum admoneo. Quid sit autem liceri, & quo sensu hic accipi possit: nemo non (ut opinor) statim aduerterit. nonagies autem HS est summa pecuniæ nostratis ducenti uiginti quinq; mille aurei Veneti.

C assius Chærea. hic ille est, qui Centurio Germanici exercitus, seditione, quam mouerant excessu Augusti nuntiato, cum eum peterent ad mortem milites: uti reliquos Centuriones, audacia singulari per medios ferro sibi uiam patefecit. unde & salutem adeptus est magna Centurionum aliorum parte cæsa.

Ex Claudio.

L egatoq; non amplius quàm octingentorum HS prosecutus. multi uel apud hunc unum authorem erant loci, unde admoneri poterant differentiæ in numeris, nisi planè conniuerent. nam hic octingenta sestertia modicum legatum Augusti principis apparet, plus autem uicies HS. quod infra à Tiberio legatum dicat. multo autem plus octogies sester

tium. quod initu noui sacerdotij coactus est impendere. ex quo ad tantam rei familiaris angustiam decidit: ut in uacuum lege prædiatoria uenalis diu pependerit.

In delibatorio. adeo iã notum esse poterat, q̃d diribitoriũ sit, aut unde dictum, ut q̃ delibatorio legãt, parum certe uidisse dici iure possint. nam & Dion in historijs latinum nomen hac appellatione dixit. iam uero & diribitores pro diuisoribus pecuniarum Ciceroni notius est, quàm ut explicari latius debeat. est autem Diribitorium publicæ ædes, in quibus exercitus recenserentur, & stipendia militibus diriberentur, idest distribuerentur, in quibusdam Italiæ locis etiam usitatæ.

Constituit pro conditione cuiusq; ciuis uacationẽ legis pappiæ poppææ. quæ lex eẽt papia poppæa, undẽue dicta, mox planius. illud iterim admonere lecturos hæc uolui corruptam hactenus Trãquilli lectionem uno altero'ue loco simili. nec legem pompeiã legendum, sed papiam poppæam iunctim. in quo non possum non mirari negligentiam multorum, qui sine testibus in causa dubia, & incerta in forum descendant. fuit igitur Poppæus Sabinus consularis, ac triumphalis uir insigni memoria, auus maternus Sabinæ poppææ. Vnde illa etiam dicta Poppæa. nam patrem Ollium honoribus nõdum functum amicitia Seiani sub Tiberio peruerterat. hic igitur sub Augusto principe legem seuerissimam de maritandis ordinibus tulerat. qua sexagenarij tantum non tenerentur. cui capiti postea

à Claudio abrogatum infra Tranquillus asserat. Hæc autem iunctim papia poppæa dicta uidetur. quod, cum papius legem contra adulteros tulisset: ac de matrimonijs etiam sanxisset: cuius & Ausonius præter alios meminerit: Sabinus Poppæus eãdem retractarit: grauioribusq; poenis additis, sanxerit frequentanda matrimonia. Vnde et lex postea à primo authore papia dicta, postea de Sabino Poppeo papia poppæa iunctim appellata est. quam senior Aug. post Iulias rogationes incitandis coelibum poenis, & augendo ærario sanxerat. Hanc uero legem Tacitus frequenter citat maxime in tertio. Admoneri etiam poterant saltem infra legem hanc non de ciuitate, aut aliquo iure alio q̃ de maritandis ordinibus agere, cum Trãquillus dicat capiti legis abrogatum à Tiberio quasi sexagenarij generare non possent. Cæterum instituti nostri non est acrius aliorum errata castigare, & eorum maxime, qui in Tranquillum scripsere cõmentaria: quorũ alter adeo breuis est, ut etiã intra Commentarij leges consiterit: alter adeo redundãs, ut fabulari sæpe uideri possit. ita fit. ut aliud agendo, male interdum agat. uerum ipsi uiderint.

Capiti papiæ põpeiæ legis idem error, atq; ideo ad superiorem normam redigendus.

Aulo Plantio etiam ouationem decreuit. hic est ille Aulus Plantius, qui consularium primus Britaniæ præpositus est. bello egregius, is redacta paulatim in prouinciæ formam proxima insulæ parte, Ostorio Scapulæ imperium decedens reliquit. Cuius et

Tacitus meminit. sed & Tranquillus in Vespasiano, duas ualidissimas gentes superq; uiginti oppida, & insulam Vectem Britaniæ proximam in ditionem redegit: partim Auli Plantij consularis legatis partim Claudij ipsius ductu.

Ex Nerone.

» Nec ante cantare destitit, quam inchoatum absol-
» ueret nomon. Hic desyderari interpretis diligentia potest. nam quid nomos esset tam nescit, quàm facile dissimulauit. significant autem apud græcos nomi cum multa alia, tum uero in musicis certam quandã legem, ac rationem canendi, ut tamen tibicinum & citharœdorum præcipue sint, unde & αὐλῳδικοὶ & κιθαρῳδικοὶ dicti. primus autem Terpander authore Plutarcho citharœdicos nomos instituit suis, atq; Homeri uersibus mele adiungens. Clonas autem post hunc aulodicos inuenit, idest tibiales. & ea, quæ græci προσῴδια appellant. quẽ postea Polymnestus Colophonius imitatus sit. nomisq; postea diuersa imposita sunt nomina: quæ ex Plutarchi libello ubi musicen persequitur, quæras. illud etiam scitu dignum ex græcorum commentarijs inuenias, primos ab Apolline citharœdicos nomos inuentos, quibus ille & uitam hominibus produceret: & in multis canendi suauitate feritatem tolleret, unde factum, ut Aristoteles est author, ut modi, ac canendi rationes quædam, quibus canentes utimur, nomi iam usitato græcis uerbo di

cantur. Verum de his alias.

Si paulum subbibisset. aliquid se suffertim tinnitu-
rum. nec scire fas est omnia. & lyncei etiam cæ-
cutiunt. ubi tamen offucias facis, in eo reprehendi di
gnus. Quis enim non stomachetur, quod hoc in lo
co gannit interpres. Verum ipse uiderit. Ego suffer
tim lego, aduerbiumq; eadem forma statuo: quæ la
tinis frequẽs uiritim, singillatim. significare autem
hoc aduerbium puto, quod plenum & grandius
sit, huiusmodi sensu. promittebat Nero simul ac
subbibisset, fore ut plenius, & grandius tinni-
ret. suffertum autem, ac differtum plenum signifi
care Senecæ uerba, & Horatij probant, ut alios
omittam. Ille enim sole nubem suffertam dicendo,
hic cauponibus, & nautis differtum Appij forum.
Ostendunt plenitudinem hoc nomine intelligi. sed
& Tacitus frequens differtum usurpat pro maxi-
xime pleno.

Super ingenuorum proagogia: non pædagogia, aut
pæderastiam, quod confinxit interpres, sed proago
gia legendum quiuis uel mediocriter græcas lite-
ras edoctus agnoscat. sunt autem proagogia græ-
cas, quæ latinis perductiones, & quod illi προαγα-
γεῖν nos perducere diximus. i. lenocinari, & lenoci
niũ facere. adeo aũt & latini, et græci scatent hoc
uerbo, ut consulto exemplis abstineam, & alioqui
admonere tantum lectorem uolumus.

In Tyridatem q̃d uel uix credibile uideatur, octin-
genta numûm millia diurna erogauit, idest uicena
millia aureorum nostrorum, quemadmodum, quod

aleam luderet quadragenis in punctum sestertijs. idest denis millibus in singula puncta significat. quod autem addit abeunti contulisse millies HS. innuit XXV centena millia donata, ut non sit mirandum, quod tacitus de eo prodiderit: quatuordecim annis, quibus in imperio fuit: bis & uicies millies HS donationibus effudisse.

Armillata & phalerata Mazacum turba. Si ex his nõnulli q̃ nostra tempestate aliq̃d scripsere, modestiã, atq; ingenuitatẽ retinere uoluissent: profecto melius latinæ rei consuluissent: nec multa inuertissent. qualis est hic locus in quo codices omnes mazacum habent. qđ cum illi non intelligerent: amaxicorũ, et mille alia huiusmodi monstra substituerunt. ego Mazacum lego, & ex Cappadocia seruos, unde ingens Romæ copia, interpretor: q̃ et Cappadoces appellantur ab Horatio eo uersu, eget æris Cappadocum rex. dicti autem Mazacæ (ut arbitror) ab urbe eorum regia Mazaca, quæ in medio totius Cappadociæ posita, cum multis alijs indigeret: tamen propter situs commoditatem, & lignorum, ac lapidum, & herbæ copiam delecta ab his fuerat: in qua reges habitarent, unde & mater urbium ab his dicta. quæ tamen postea sub Argæum montem posita, cæsarea sit appellata cui magnus Basilius postea præfuit antistes. erit igitur Trãquilli sensus, quod Nero frequenti Cappadocum seruorum copia stipatus incederet. quos mazacas ab urbe eorũ primaria etiam appellaret.

» Siquidem icunculam puellarem. perridiculũ est,

quod de acu, seu acuncula Commentarij ganniant. Tu icunculam legas ἀπὸ τῆς εἰκόνος forma diminutiua, pro parua imaguncula. Iam & Pli. iconicos agnoscit duces. qui sit autem εἰκὼν apud rhetores non est praesentis loci, & res alioqui satis celebris.

Ex Galba.

» Vt secum uehiculo proximo decies sestertium in auro efferret, idest uiginti quinque millia aureorum.

Ex Othone.

Ante paucos dies seruo Caesaris pro impetrata dispensatione decies HS expresserat. nullus (uti opinor) locus expressius differentiã inter dena HS, et decies HS aperit. Nã si idẽ significarent: quo pacto quadeam spiculatoribus dena repraesentari poterant: decies igitur HS, cum quinque & uiginti milliũ aureorum reddant summam, dena singulis numerata sunt, idest duceni quinquaginta aurei. sicq; expẽsa ex ea summa quinque fere millia sunt.

» Nec quicquam prius pro potestate subscripsit: quàm
» quingenties sestertium ad peragendam auream do
» mum. id autem facit duodecies centena, & quinq; millia aureorum nostrorum. quae summa sicui incredibilis uideatur ad absolutionem domus, aestimet ille secum id magis mirum, quod de M. Scauro Pli. scriptum reliquit bis millies HS. uillae incendio Scauro periisse.

A' Carpathio usque freto. Quis non uideat nequaquam probari id posse, quod plerisque à Parthia arrideat. cum freto Carpathio bene sanè legatur.

Ex Vespasiano.

Et tamen nec sic quidē pristinæ cupiditatis infamia
» caruit. Alexādrini cybiotatem eum uocare pseuera
» runt cognomine unius è regibus suis turpissimarū
sordiū. Erat certe officiū boni interpretis, ut q̃ nam hic tandē fuisset: aut unde illi cognomen tam sordidum astructum esset: explicaret. Nos Cybiū Plinio Martiali concisam pelamydem appellari scimus. unde frequens Plinio nominis usurpatio inter præcipua salsamenta corrupta etiam apud Varronem lectione. Credidit Festus dicta à cuborum similitudine: q̃ cum æque in omnes partes pateant (quadratæ.n. ad lusum aptæ sunt) ita etiam piscantes hoc genus piscis, aleam ueluti ludant. hic autem quem cybiotatem appellatum dicat Tranquillus propter eius illiberalitatem, non unus fuit ex Ptolemæis regibus, sed e' Syria ducens originem, qui a' filia maxima natu Ptolemæi auletæ expulsi à suis in uirum accersitus, non multo post ab ipsa expellitur. cum eius ignobilitatem, atq; illiberalitatem pati nō posset. strabo. unde illi ab ordinādis cybijs, quæ forte ipsemet familiæ dispensaret merito sordidissi

num cognomentum adhæsit, quo & Vespasianum principem, ut sunt Alexandrini dicaces, propter eius auaritiam asperserunt. quemadmodum & Syriæ regi Physcon cognomentum fuit à crassiore intestino, quod multa caperet. Illud etiam ex Athenæo addes. Salsamenta græcis duum esse generum, horæa & Thunnia, idest. è thynno salsa caro tunina uulgo dicta. horæum uero quasi tempestiuũ esse dictum, cuius macra pinguibus præferantur, cum in thunijs macris pinguia præponantur, quæ cybia nũcupentur. horæa autẽ ex pelamyde, idest lutaria minore fiunt. Thunnia ex maioribus. Sit autem idem uræum, de quo Pli. cum horæo. mox aliâs.

Ex Tito.

Cum ex instituto Tiberij. Aurelius uictor in hanc sententiam. de hinc cum donata, concessá ue à prioribus principibus firmare in sequentes solerent: simul ut imperium cœpit, talia possidentibus edicto sponte cauit, uel concessit.

Ex Domitiano.

Nam uenatores, gladiatoresq; & noctibus ad lychnos. par error cum eo, qui in Cæsare dictatore inoleuerat. restituenda igitur lectio, & lychnuchos legendum, ut admonui.

Edixit nequis in Italia nouellaret. ut'q; in prouincijs uineta succiderentur. Aliã Philostratus asserit

edicti causam praecipue in Asia, quod homines ui no nimium indulgentes, seditiones excitarent: quare & Domitianus id etiam in tota Asia uetuerat. Verum Scopeliano sophista celeberrimo legationē cōmuni Asiae nomine suscipiente, & restitutae uites, et donatus est ille amplissimus à Domitiano muneribus. admirante in primis uiri copiam, & ubertatem dicendi. Illud etiam scitu dignum prouincijs quibusdam à probo imperatore concessum, ut uineas alerent.

S ubsiciua quae diuisis ꝑ ueteranos agris carptim supfuerāt: Quid subsiciuū seu subcisiuū sit notissimū grāmaticis ē. subsiciuus aūt ager, de quo hic agitur. Boetio is ē. q secundū proprias determinatiōes ascriptus in finibus suis tabulario Caesaris infertur. et q beneficio concessus, aut assignatus coloniae fuerit, siue is proximus, siue longius positus, quem colonia in tabulario Caesaris manu conditoris subscriptum habere debet. Item ager similis subcisiuus est, q non assignatus Reip. populoq; aut coloniae, cuius fine circundatur, remanet in eius potestate, q assignare potuerit. hoc est principis. Vnde inter XIII. controuersiarum genera illa uel praecipua est, quae de subsiciuis agris oritur.

CAII SVETONII TRANQVILLI DE VITA. XII. CAESARVM.

D. IVLIVS CAES.

a ANNVM agens Cæsar XVI patrẽ amisit. sequẽtibus'q; COSS. flamen dialis destinatus, dimissa Cossutia, quæ familia equestri, sed admodum diues prætextato desponsata fuerat: Corneliam Cinnæ IIII COS. filiam duxit uxorẽ: ex qua illi mox Iulia nata est: neq; ut repudiaret illam, compelli à dictatore Sylla ullo modo potuit. Quare et sacerdotio, & uxoris dote, et gentilitijs hæreditatibus multatus, diuersarum partium habebatur: ut etiã discedere è medio, & quanquam morbo quartanæ aggrauante propè per singulas noctes commutare latebras cogeretur: se'q; ab inquisitoribus pecunia redimere: donec per uirgines uestales, per'q; Mamercum Aemilium, et Aurelium Cottam propinquos, & affines suos ueniam impetrauit. Satis constat, Syllam, cum deprecantibus amicissimis, & ornatissimis uiris aliquandiu denegasset: atq; illi pertinaciter contenderent: expugnatum tandẽ proclamasse siue diuinitus, siue aliqua coniectura, uincerent, ac sibi haberent: dummodo scirent, eum, quem incolumem tantopere cuperent: quandoq; optimatium partibus, quas secum simul defendissent: exitio futurum. Nam Cæsari multos Marios inesse.

Stipendia prima in Asia fecit Marci Ther-
mi præt. contubernio, à quo ad accersendam
classem in Bithyniam missus, desedit apud Ni
comedem non sine rumore prostratæ Regi pu-
dicitiæ. quem rumorem auxit intra paucos rursus
dies repetita Bithynia per causam exigendæ pecu-
niæ, quæ deberetur cuidam libertino clienti suo.
Reliqua militia secundiore fama fuit: & à Ther
mo in expugnatione Mitylenarum corona ciuica
donatus est. Meruit et sub Seruilio Isaurico in
Cilicia, sed breui tempore. Nam Syllæ morte com-
perta simul spe nouæ dissensionis, quæ per Mar-
cum Lepidum mouebatur: Romam propere redijt.
Et Lepidi quidem societate, quanquam magnis con
ditionibus inuitaretur: abstinuit: tum ingenio eius
diffisus, tum occasione, quam minorem opinione of
fenderat. Cæterum composita seditione ci
uili, Cornelium Dolabellam consularem, & tri-
umphalem uirum repetundarum postulauit: abso
lutoq; Rhodum secedere statuit: & ad declinan-
dam inuidiam, et, ut per otium, ac requiem Apol
lonio Molonis clarissimo tunc dicendi magistro ope
ram daret. Huc dum hybernis iã mensibus traij
cit: circa Pharmacusam insulam à prædonibus ca
ptus est: mansitq; apud eos non sine summa indi-
gnatione propè XL. dies, cum uno medico, & cu-
bicularijs duobus. Nã comites, seruosq; cæteros in
initio statim ad expediendas pecunias, quibus re-
dimeretur: dimiserat. Numeratis deinde L. talẽtis,
expositus in litore, nõ distulit, quin euestigio clas

se deducta, persequeretur abeuntes, ac redactos in potestatem supplicio, quod sæpe illis minatus inter iocũ fuerat: afficeret. Vastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorum uideretur: à Rhodo, quò pertenderat: transit in Asiã: auxilijsq; contractis, & præfecto regis prouincia expulso, nutãtes, ac dubias ciuitates retinuit ĩ fide.

Tribunatu militum, qui primus Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit: authores restituendæ tribunitiæ potestatis, cuius uim Sylla diminuerat: enixissime iuuit. Lucio etiam Cinnæ uxoris fratri, & qui cum eo ciuili discordia Lepidum secuti post necem COS. ad Sertorium confugerant: reditum in ciuitatem rogatione Plotia confecit: habuitq; et ipse super ea re concionẽ.

Quæstor Iuliam amitam, uxoremq; Corneliam defunctas laudauit è more pro rostris. Sed in amitæ quidem laudatione, de eius, ac patris sui utraque origine sic refert. Amitæ meæ Iuliæ maternum genus ab regibus ortum, paternum cum dijs immortalibus coniũctum est. Nam ab Anco Martio sunt Martij reges: quo nomine fuit mater, à Venere Iulij, cuius gentis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent: & cærimonia deorũ, quorum ipsi in potestate sunt reges. In Corneliæ autem locum Pompeiam duxit Q. Pompeij filiã L. Syllæ neptem. Cum qua deinde diuortium fecit, adulteratam opinatus à P. Clodio, quem inter publicas cærimonias penetrasse ad eam muliebri ue

ste tam constans fama erat: ut Senatus quæstionem
de pollutis sacris decreuerit. Quæstori ulterior
Hispania obuenit. ubi cũ mandato Rei p. iure dicẽ
do conuẽtus circũiret: Gades'q; uenisset: animaduer
sa apud Herculis tẽplũ magni Alexandri imagi
ne, ingemuit: et quasi pertesus ignauiã suã, q̃d nihil
tum à se memorabile actum esset in ætate, qua iam
Alexander orbem terrarum subegisset: missionem
continuo efflagitauit ad captandas quamprimum
maiorum rerũ occasiones. In urbe etiam confusum
eum somnio proximæ noctis (nam uisus erat per
quietem matri stuprum intulisse) cõiectores ad am
plissimam spem incitauerunt: arbitrium orbis ter-
rarum portendi interpretantes, quando mater, quã
subiectam sibi uidisset: non alia esset, quàm terra,
quæ omnium parens haberetur. Recedens er-
go ante tempus colonias latinas de petenda ciuitate
agitantes adijt: et ad audẽdum aliq̃d concitasset, ni
si COSS. conscriptas in Ciliciam legiones paulisper
ob id ipsum retinuissent: nec eo secus maiora mox
in urbe molitus est. Siquidem ante paucos dies
q̃ ædilitatem iniret: uenit in suspicionem conspirasse
cum M. Crasso consulari, item P. Sylla, et L. An-
tronio, post designationem consulatus ambitus con
demnatis, ut principio anni Senatum adorirentur:
& trucidatis, quos placitum esset, dictaturam Cras
sus inuaderet: ipse ab eo magister equitum dicere
tur: constituta'q; ad arbitrium Rep. Syllæ, & An
tronio consulatus restitueretur. Meminerunt huius
coniurationis Tanusius Geminus in historia. M. Bi

bulus in edictis. C. Curio pater in orationibus. De hac significare uidetur & Cicero in quadam ad Atticum epistola, referens Cæsarem in consulatu confirmasse regnum, de quo ædilis cogitarat. Tanusius adijcit, Crassum pœnitentia, uel metu diem cædi destinatum non obijsse: & icirco ne Cæsarem quidem signum, quod ab eo dari conuenerat: dedisse. Conuenisse autem Curio ait, ut togam de humero deijceret. Idem Curio, sed et M. Actorius Naso authores sunt, conspirasse eum etiã cum Cn. Pisone adolescente. cui ob suspicionem urbanæ coniurationis prouincia Hispania ultro extra ordinem data sit: pactum'q;, ut simul foris ille, ipse Romæ ad res nouas consurgerent, per Lambranos, et Trãspadanos, destitutum utriusq; consiliũ morte Pisonis.

Aedilis præter comitium, ac forum, basilicas'q;, etiam capitolium ornauit porticibus ad tempus extructis. In quibus abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem, ludos'q; & cum collega, & separatim edidit. Quo factum est, ut communium quoq; impensarũ solus gratiã caperet. Nec dissimularet collega eius Marcus Bibulus euenisse sibi, qđ Polluci. Vt enim geminis fratribus ædes in foro constituta tantũ Castoris uocaretur: ita suam, Cæsaris'q; munificentiam unius Cæsaris dici. Adiecit insuper Cæsar etiam gladiatorum munus, sed aliquanto paucioribus q̃ destinauerat, paribus. Nam, cum multiplici undiq; familia comparata inimicos exterruisset: cautum est de numero gladiatorũ, quo ne maiorẽ cuiquã habe

re Romæ liceret. Conciliato populi fauore, tentauit p ptem tribunorũ, ut sibi Aegyptus prouincia plebiscito daretur, nactus extraordinarij imperij occasionem, qđ Alexãdrini regem suũ, sociũq́; atq; amicum à Senatu appellatum expulerãt: res'q; improbabatur. nec obtinuit, aduersante optimatium factione, quorum authoritatem, ut qbus posset modis inuicem diminueret: Trophæa C. Marij de Iugurtha, de'q; Cimbris, atq; Theutonis olí à Sylla disiecta restituit: atq; in exercenda de sicarijs quæstione, eos quoq; sicariorum numero habuit: qui proscriptione ob relata ciuium Romanorum capita pecunias ex ærario acceperant: q̃q̃ exceptos Cornelijs legibus. Subornauit etiam, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret: quo præcipuo adiutore aliquot ante annos Lucii Saturnini seditiosum tribunatum Senatus coërcuerat. ac sorte iudex in reum ductus, tam cupide condemnauit: ut ad populum prouocãti nihil æque, ac iudicis acerbitas profuerit. Deposita prouinciæ spe, Pont. Max. petijt, non sine profusissima largitione. In qua reputans magnitudinem æris alieni, cum mane ad comitia descenderet: prædixisse matri osculanti fertur, domum nisi se pontificem non reuersurum. atq; ita potentissimos duos competitores, multum'q; & ætate, & dignitate antecedentes superauit: ut plura ipse in eorum tribubus suffragia, q̃ uterq; in omnibus tulerit. Prætor creatus, detecta coniuratiõe Catilinæ, Senatu'q; uniuerso in socios facinoris ultimã statuente pœnã solus munici-

patim diuidēdos, custodiendosq; publicatis bonis cen
suit. Quin et tantū metū iniecit asperiora suadēti-
bus idētidē ostentans, q̄ta eos in posterū à plebe Ro.
maneret inuidia, ut Decimum Syllanum COS. desi
gnatum non piguerit sententiam suā, quia mutare
turpe erat, interpretatione lenire, uelut grauius
atq; ipse sensisset exceptam: obtinuissetq; adeo trās
ductis ad se iam pluribus, & in his Ciceronis con-
sulis fratre: nisi labantem ordinem confirmasset M.
Catonis oratio. Ac ne sic quidem impedire rem de
stitit: quoadusq; manus equitum Ro. quæ arma-
ta præsidij causa circunstabat: immoderatius per-
seueranti necem comminata est: et iam strictos gla
dios usq; eo intentans, ut sedētem unà proximi dese
ruerint: uix pauci complexu, togaq; obiecta pro-
texerint. Tunc planè deterritus, non modo cessit,
sed & in reliquum anni tempus curia abstinuit.

Primo præturæ die Q. Catulum de refectione
capitolij ad disquisitionem populi uocauit roga-
tione promulgata: qua curationem eam in ali-
um transferebat. Verum impar optimatium con-
spirationi, quos relicto statim nouorum COSS.
officio frequentes, obstinatosq; ad resistendum con-
currisse cernebat: hanc quidem actionem deposuit.

Cæterum Cæcilio Metello Trib. pleb. turbu-
lentissimas leges aduersus collegarum intercessio-
nem ferenti, authorem, propugnatoremq; se per-
tinacissime præstitit: donec ambo administratio-
ne Rei p. decreto patrum summouerētur. At nihilo
minus permanere in magistratu, & ius dicere au-

sus, ut comperit paratos, qui ui, ac per arma prohiberent: dimissis lictoribus, abiectaq́; prætexta, domum clàm refugit, pro conditione temporum quieturus: Multitudinem quoq; biduo post sponte et ultro confluentem, operamq́; sibi in asserenda dignitate tumultuosius pollicentem compescuit. Quod cum præter opinionem euenisset: Senatus ob eundem cœtum festinato coactus, gratias ei per primores uiros egit: accitumq́; in curiam, & amplissimis uerbis collaudatum in integrum restituit, inducto priore decreto. Recidit rursus in discrimen aliud inter socios Catilinæ nominatus, & apud Nouium Nigrum quæstorem à Lucio Vectio indice, & in Senatu à Q. Curio, cui, quod primus consilia coniuratorum detexerat: constituta erant plubicæ præmia. Curius è Catilina se cognouisse dicebat. Vectius etiam chirographum eius Catilinæ datum pollicebatur. Id uero Cæsar nullo modo tolerandum existimans, cum implorato Ciceronis testimonio, quædam se de coniuratione ultro ad eum detulisse docuisset: ne Curio præmia darentur, effecit. Vectium pignoribus captis, & direpta supellectile male multatum, ac pro rostris in concione penè discerptum conieci in carcerem. Eodem modo Nouium quæstorem, eo quod compellari apud se maiorē potestatē passus esset. Ex prætura ulteriorē sortitus Hispaniā, retinētes creditores interuētu sponsorū remouit: ac neq; more, neq; iure, ante, q̃ prouinciæ ordinarētur: profectus est. Incertū metū ne iudicij, quod priuato parabatur: an quo maturi

us socijs implorantibus subueniret: pacataq; prouincia, pari festinatione, non expectato successore, ad triũphum simul, consulatumq; decessit. Sed cum editis iam comitijs, ratio eius haberi non posset, nisi priuatus introijsset urbem, & ambienti, ut legibus solueretur, multi contradicerent: coactus est, triumphum, ne consulatu excluderetur: dimittere.

E duobus consulatus competitoribus Lucio Lucceio, Marcoq; Bibulo, Lucceium sibi adiunxit pactus, ut is, quoniam inferior gratia esset, pecuniaq; polleret: nummos de suo communi nomine, per centurias pronuntiaret. Qua cognita re, optimates, quos metus ceperat, nihil non ausurũ eũ in summo magistratu concordi, & consentiente collega, authores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi, ac pleriq; pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem è Rep. fieri. Igitur cum Bibulo COS. creatus est. Eandẽ ob causam opera ab optimatibus data est, ut prouinciae futuris COSS. minimi negotij. i. syluae, callesq; decernerẽtur. Qua maxime iniuria instructus omnibus officijs Cn. Pompeium assectatus est offensum patribus, quod Mithridate rege uicto cunctantius confirmarẽtur acta sua. Pompeioq; Marcum Crassum reconciliauit ueterem inimicum ex consulatu, quẽ summa discordia simul gesserant. Ac societatem cum utroq; inijt, neq̃d ageretur in Rep. q̃d displicuisset ulli è tribus. Inito honore primus oĩum instituit, ut tam Senatus q̃ populi diurna acta conficerẽtur, et publicarẽtur. Antiquũ etiam retulit morẽ, ut quo mense fasces non haberet:

accensus ante eum iret: lictores pone sequerentur. Lege autem Agraria promulgata, obnuntiãtem collegam armis foro expulit. Ac postero die in senatu conquestum, nec quoq; reperto, qui super tali consternatione referre, aut censere aliquid auderet: qualia multa saepe in leuioribus culpis decreta erant: in eam coëgit desperationem, ut quoad potestate abiret: domo abditus nihil aliud q̃ per edicta obnuntiaret. Vnus ex eo tempore omnia in Rep. & ad arbitrium administrauit, ut nonnulli urbanorum, cum quid per iocum testandi gratia signarent: nõ Caesare & Bibulo, sed Iulio & Caesare COSS. actum scriberent, bis eundẽ praeponentes nomine atq; cognomine, ut'q; uulgo mox ferrẽtur hi uersus.

» Non Bibulo quicq̃ nuper, sed Caesare factum est.
» Nam Bibulo fieri consule nil memini.

Campum stellatẽ maioribus consecratum, agrum'q; campanum ad subsidia Reip. uectigalem relictum diuisit extra sortem, ac uiginti millibus ciuium, quibus terni, plures'q; liberi essent. Publicanos remissionem petentes tertia mercedum parte releuauit: ac ne in locatione nouorum uectigalium immoderatius licitarentur: propalam monuit. Caetera item, quae cuiq; libuissent, dilargitus est contradicẽte nullo, ac, si conaretur quis, absterrito. Marcum Catonem interpellantem extrahi curia per lictorem, duciq; in carcerem iussit. Lucio Lucullo liberius resistenti tantum calumniarum metum iniecit: ut ad genua ultro sibi accederet. Cicerone in iudicio quodã deplorante temporum statum P. Clodium inimicum eius fru

stra iampridem à patribus ad plebem transire nitentem eodem die, horáq; nona transduxit. Postremo in uniuersos diuersæ factionis inductum præmiis, ut se de inferenda Pompeio nece solicitatum à quibusdam profiteretur: productusq; pro rostris authores ex compacto nominaret. Sed uno, atq; altero frustra, nec sine suspicione fraudis nominatis, desperans tam præcipitis consilii euentum, intercepisse ueneno indicem creditur. Sub idẽ tempus Calpurniã L. Pisonis filiam successuri sibi in consulatu duxit uxorem: suáq; Iuliam Cn. Pompeio collocauit, repudiato priore sponso Seruilio Cepione, cuius uel præcipua opera pauloante Bibulum impugnauerat. Ac post nouam affinitatem Pompeium primum rogare sententiam cœpit: cum Crassum soleret: essetq; consuetudo, ut quem ordinem interrogandi sententias COS. Cal. Ianuarijs instituisset: eum toto anno conseruaret. Socero igitur, generoq; suffragantibus, ex omni prouinciarũ copia Gallias potissimũ elegit: cuius emolumento, et opportunitate idonea sit materia triumphorum. & initio quidem Galliam cisalpinam, illyrico adiecto, lege Vatinia accepit: mox per senatum comatã quoq;, ueritis patribus, ne, si ipsi negassent: populus et hãc daret. Quo gaudio elatus non temperauit, qn paucos post dies frequenti curia iactaret, inuitis, & gementibus aduersarijs, adeptum se, quæ concupisset. deinde ex eo insultaturum omnium capitibus. ac neгante quodam per contumeliam, facile hoc ulli fœminæ fore: respondit, quasi alludens, in Assyria

quoq; regnasse Semiramim: magnamq́; Asiæ partem Amazones tenuisse quondam. Functus consulatu C. Mẽmio, L. Domitio prætoribus de superioris anni actis referẽtibus cognitionẽ senatui detulit. nec illo suscipiẽte, triduoq́; pirritas altercatiões absumpto, in prouinciã abijt: et statim quæstor eius in præiudicium aliquot criminibus arreptus est. Mox & ipse à L. Antistio Trib. Pleb. postulatus, appellato demum collegio obtinuit: cum Reip. causa abesset, reus ne fieret. Ad securitatem ergo posteri temporis in magno negotio habuit: obligare semper annuos magistratus: & è competitoribus non alios adiuuare, aut ad honorem pati perueni re, quàm qui sibi pepigissent, propugnaturos absentiam suam. cuius pacti non dubitauit à quibusdã iusiurandum, atq; etiam syngrapham exigere.

Sed cum L. Domitius consulatus candidatus palàm minaretur, COS. se effecturum, quod prætor nequisset: ademptorumq́; ei exercitus, Crassum, Pompeiumq́; in urbem prouinciæ suæ Lucam extractos compulit: ut detrudendi Domitii causa consulatum alterum peterent: perfecitq́; utrunq;, ut in quinquennium sibi imperium prorogaretur. Qua fiducia ad legiões, quas à Rep. acceperat: alias publico, alias priuato sumptu addidit. unam etiã ex transalpinis conscriptam uocabulo quoq; gallico: Alauda enim appellabatur: quã disciplina, cultuq́; Romano institutam, & ornatam postea uniuersam ciuitate donauit. Nec deinde ulla belli occasione iniusti quidem, ac periculosi absti

nuit tam fœderatis quàm infestis, ac feris gentibus ultro lacessitis, adeo ut senatus quondam legatos ad explorandum statum Galliarum mittendos decreuerit: ac nonnulli dedendum eum hostibus cen suerint. Sed prospere decedentibus rebus, & sæpius, & plurium, quàm quisquam unquam dierum supplicationes impetrauit. Gessit autem IX. annis, qbus in imperio fuit, hæc ferè: omnem Galliā, quæ à saltu pyreneo, alpibusq́;, & monte Gebēna, fluminibus Rheno, et Rhodano continetur: patetq; circuitu ad bis & tricies centum millia passuum, præter socias, ac benemeritas ciuitates in prouinciæ formam redegit: eiq; in singulos annos stipendii nomen imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus & Britanos ignotos antea, superatisq́; pecunias, & obsides imperauit. per tot successus ter nec amplius aduersum casum expertus, in Britania classe ui tempestatis prope' absumpta, et in Gallia ad Gergoniā legione fusa, et in Germanorum finibus, Titurio, & Aruncuieio legatis per insidias cæsis.

Eodem temporis spatio matrem primo, deinde filiam, nec multo post neptem amisit. Interimq́; consternata P. Clodij cæde Rep. cum Senatus unum COS. nominatimq́; Cn. Pompeium fieri censuisset: egit cum Trib. pleb. Collegam se Pompeio destinantibus, id potius ad populum ferrent, ut absenti sibi, & quando imperij tempus expleri cœpisset: petitio secundi consulatus daretur,

ne ea causa maturius, et imperfecto adhuc bello decederet. Quod ut adeptus est: altiora iã meditans, & spei plenus, nullum largitionis, aut officiorum in quenquam genus publice, priuatim'q; omisit. Forum de manubijs inchoauit: cuius area super HS millies constitit. Munus populo, epulum'q; pronunciauit in filiæ memoriam, quod ante eum nemo fecit. Quorum ut quammaxima expectatio esset: ea, quæ ad epulum pertinerent, quamuis macellarijs oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatores notos, sicubi infestis spectatoribus dimicarent: ui rapiendos, reseruandos'q; mandabat. Tirones neq; in ludo, neq; per lanistas, sed in domibus per equites Rom. ac etiam per Senatores armorum peritos erudiebat precibus enitens: quod epistolis eius ostenditur, ut disciplinam singulorum susciperent, ipsi'q; dictata exercentibus darent. Legionibus stipendiũ in perpetuum duplicauit. Frumentum quoties copia esset, etiam sine modo, mensura'q; præbuit. Ac singula interdum mancipia, & prædia uiritim dedit. Ad retinendam autem Pompeij necessitudinem, ac uoluntatem, Octauiam sororis suæ neptem, quæ C. Marcello nupta erat, conditione ei detulit: sibiq; filiam eius in matrimonium petiit, Fausto Syllæ destinatam. Omnibus uero circa eum, atque etiam parte magna senatus, gratuito, aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoq; ordinum genere uel inuitatos, uel sponte ad se commeantes uberrimo congiario prosequebatur. Libertos insuper, seruulos'q; cuiusq;, prout domino, patro

no'ue gratus quis esset. Tum reorum, aut obæratorum, aut prodigæ iuuentutis subsidium unicum ac promptissimum erat: nisi quos grauior criminum uel inopiæ, luxuriæ'ue uis urgeret, quàm ut subueniri posset à se. His planè palàm bello ciuili opus esse dicebat. Nec minore studio reges, atque prouincias per terrarum orbem alliciebat, aliis captiuorum millia dono offerens, alijs, citra SENAT. PO. q; authoritatem, quo uellent, & quoties uellent, auxilia summittens. Similiterq; Italiæ, Galliarumq;, & Hispaniarum, Asiæ quoq; et Græciæ potentissimas urbes præcipuis operibus exornans, donec attonitis iam omnibus, et quorsum illa tenderent reputantibus, Marcus Claudius Marcellus COS. edicto præfatus, de summa se REP. acturũ retulit ad senatum, ut ei succederetur ante tempus: qm̃ bello confecto, pax esset: ac dimitti deberet uictor exercitus, et ne absentis ratio comitijs haberetur, quando nec plebiscito Põpeius postea abrogasset. Acciderat autem, ut is legem de iure magistratuum ferens, eo capite, quo à petitione honorũ absentes summouebat, ne Cæsarem quidem exciperet per obliuionem. Ac mox lege iam in æs incisa, & in ærarium condita, corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus prouincias Cæsari, et priuilegium eripere, retulit etiam, ut colonis, quos rogatione Vatinia Nouumcomum deduxisset, ciuitas adimeretur: quod per ambitionem, et ultra præscriptum data esset. Cõmotus his Cæsar ac iudicans, qđ sæpe ex eo auditum ferunt, difficilius se

principem ciuitatis à primo ordine in secundũ, q̃
ex secundo in nouissimum detrudi, summa ope re
stitit, partim per intercessores tribunos, partim per
Seruium Sulpitium alterum consulem. Insequenti
quoq; anno C. Marcello, qui fratri patrueli suo
Marco in consulatu successerat eadẽ tempestate colle
gam eius Aemilium Paulum, Caiumq́; Curionem
uiolentissimum tribunorum, ingenti mercede defen
sores parauit. Sed cum obstinatius omnia agi uide
ret: & designatos etiam consules è parte diuersa, se
natum literis deprecatus est, ne sibi beneficium po-
puli adimeretur: aut ut cæteri quoq; imperatores
ab exercitibus discederent, confisus (ut putant) fa-
cilius se simul atq; libuisset, ueteranos conuocaturũ,
quàm Pompeium nouos milites. Cum aduersarijs
autem pepigit, ut dimissis octo legionibus transalpi
naq; Gallia, duæ sibi legiones, et cisalpina prouin-
cia, uel etiam una legio cum illyrico concederetur,
quoad COS. fieret. Verum neq; Senatu inter-
ueniẽte, et aduersarijs negantibus, ullã se de Re p.
facturos pactionem, trãsit in citeriorem Galliam.
Conuentibusq́; peractis Rauẽnæ substitit bello uin
dicaturus, siquid de TRIB. pleb. intercedẽtibus pro
se grauius à Senatu constitutum esset. Et prætextũ
quidem illi ciuilium armorum hoc fuit. Causas au
tem alias fuisse opinantur. Cn. Pompeius ita dicti-
tabat, quod neq; opera consumare quæ instituerat,
neq; populi expectationem, quam de aduentu suo
fecerat, priuatis opibus explere posset: turbare o-
mnia, ac permiscere uoluisse. Alij timuisse dicunt,

ne eorum, quæ primo consulatu aduersus auspicia, legesq́; & intercessiones gessisset: rationem reddere cogeretur. Cum Marcus Cato identidem, nec sine iureiurando denuntiaret, delaturum se nomen eius, simul ac primū exercitum dimisisset. Cumq́; uulgo fore prædicaret, ut si priuatus redisset: Milonis exemplo circumpositis armatis causam apud iudices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, pharsalica acie cæsos, profligatosq́; aduersarios prospicientem, hæc eum ad uerbum dixisse referens, Hoc uoluerunt, tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem: nisi ab exercitu auxilium petijssem. Quidam putant, captum imperij consuetudine, pensitatisq́; suis, & inimicorum uiribus, usum occasione rapiendæ dominationis, quam ætate prima concupisset. Quod existimasse uidebatur et Cicero scribens de officijs tertio libro, semper Cæsarem in ore habuisse eos in phœnissis,

εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι
κάλλιστον ἀδικεῖν, τ᾽ ἄλλα δ᾽ εὐσεβεῖν χρεὼν,

Euripidis uersus, quos sic ipse conuertit.

Nam si uiolandum est ius, imperij gratia
Violandum est, alijs rebus pietatem colas.

Cum ergo sublatam tribunorum intercessionem, ipsosq́; urbe cessisse nuntiatum est: præmissis confestim clàm cohortibus, ne qua suspicio moueretur: & spectaculo publico per dissimulationem interfuit: & formam, qua ludum gladiatorum erat ædificaturus: consyderauit: & ex consuetudine conuiuio se frequenti dedit. Deinde post

ſolis occaſum, mulis è proximo piſtrino ad uehiculum iunctis, occultiſſimum iter modico comitatu ingreſſus eſt. Et, cum luminibus extinctis deceſſiſſet uia, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto, per anguſtiſſimos tramites pedibus euaſit. Conſecutusq; cohortes ad Rubiconem flumen, qui prouinciæ eius finis erat, paulum conſtitit. Ac reputans
» quantum moliretur, conuerſus ad proximos, et etiã
» nunc inquit regredi poſſumus: quod ſi ponticulũ
» tranſierimus, omnia armis agenda erunt.

Cunctanti oſtentum tale factum eſt. Quidam eximia magnitudine, & forma in proximo ſedens repente apparuit arundine canens. Ad quem audiendum cum præter paſtores, plurimi etiam ex ſtationibus milites concurriſſent: interq; eos, & æneatores, rapta ab uno tuba, proſiluit ad flumen: & ingenti ſpiritu claſſicum exorſus perten
» dit ad alteram ripam. Tunc Cæſar eatur, inquit,
» quò deorum oſtenta, & inimicorum iniquitas uo
» cat. Iacta eſt alea inqt. Atq; ita traiecto exer
citu, adhibitis Trib. pl. qui pulſi ſupuenerant: pro cõcione fidẽ militũ flens, ac ueſte à pectore diſciſſa, inuocauit. Exiſtimatur etiã equeſtres cenſus pollicitus ſingulis, quod accidit opinione falſa. Nam cum in alloquẽdo, exhortandoq; ſæpius digitum læuæ manus oſtentans affirmaret, ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, annulum quoq; æquo animo detracturum ſibi, extrema concio, cui facilius erat uidere concionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod uiſu ſu-

spicabatur, promissumq; ius annulorum cum millibus. CCCC. fama distulit. Ordo, & summa rerũ, quas deinceps gessit, sic se habent. Picenũ, Vmbriam, Hetruriã occupauit: & L. Domitio, qui per tumultũ successor ei nominatus, Corfinium præsidio tenebat, in deditionem redacto, atq; dimisso secundum superum mare Brundusium tetendit: quo COSS. Pompeiusq; confugerant, q̃primum transfretaturi. hos frustra per omnes moras exitu prohibere conatus Romam iter conuertit. Appellatisq; de Rep. patribus ualidissimas Pompeij copias, quæ sub tribus legatis M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erant, inuasit, professus ante, inter suos ire se ad exercitũ sine duce, & inde reuersurum ad ducem sine exercitu. Et quãquam obsidione Massiliæ, quæ sibi in itinere portas clauserat: summaq; frumentariæ rei penuria retardãte, breui tamen omnia subegit. Hinc urbe repetita Macedoniã transgressus Põpeium per quatuor penè menses maximis obsessum operibus ad extremum pharsalico prælio fudit: & fugientem Alexandriam persecutus, ut occisum deprehendit cum Ptolemæo rege, à quo sibi quoq; insidias tendi uidebat: bellum sanè difficillimum gessit: neq; loco, neq; tempore æquo, sed hyeme anni, et intra mœnia copiosissimi, ac solertissimi hostis inops ipse rerum omnium, atq; imparatus. Regnum Aegypti uictor Cleopatræ, fratriq; eius minori permisit, ueritus prouinciam facere, ne quandoq; uiolentiorem præsidẽ nacta nouarum rerum materia esset. Ab Ale

xandria in Syriam, & inde Pontum transiit urgentibus de Pharnace nuntijs, quē Mithridatis magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, iamq; multiplici successu praeferocem intra quintum quàm affuerat diem, quatuor, quibus in conspectum uenit, horis, una profligauit acie, crebro commemorans Pompeij felicitatem, cui praecipua militiae laus de tam imbelli genere hostium contigisset. Dehinc Scipionem, ac Iubam reliquias partium in Africa refouentes deuicit, Pompeij liberos in Hispania. Omnibus ciuilibus bellis nullā cladem nisi per legatos suos passus est: quorum C. Curio in Africa perijt. C. Antonius in Illyrico in aduersariorum deuenit potestatem. P. Dolabella classem in eodem Illyrico, Cn. Domitius Caluinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperrime semper, ac ne ancipiti quidem unquam fortuna, praeterq̄ bis, dimicauit. Semel ad Dyrrhachiū, ubi pulsus, non instante Pompeio, negauit eum uincere scire. Item in Hispania ultimo praelio cū desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitauit.

Confectis bellis quinquies triumphauit, post deuictum Scipionem quater eodem mense, sed interiectis diebus, & rursus semel post superatos Pōpeij liberos. Primum, & excellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Africanum, nouissimum Hispaniensem, diuerso quenq; apparatu, & instrumento. Gallici triumphi die uelabrum praeteruehēs penè curru excussus axe defra

cto. Ascenditq; Capitolium ad lumina, quadragin ta elephantis dextra atq; sinistra lychnucos gestantibus. Pontico triumpho inter pompæ fercula triũ uerborũ prætulit titulũ, Veni, Vidi, Vici, nõ acta belli significantem, sicut cæteri, sed celeriter confecti notam. Veteranis legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina HS, quæ initio ciuilis tumultus numerauerat: in equites uicena quaterna millia numûm dedit. Assignauit & agros, sed non continuos, nequis possessorum expelleretur. Populo præter frumẽti denos modios, ac totidem olei libras, trecenos quoq; numos, quos pollicitus olim erat: uiritim diuisit, & hoc amplius centenos pro mora. Annuam etiam habitationem Romæ usq; ad bina millia numûm, in Italia non ultra quingenos sestertios remisit. Adiecit epulum ad uiscerationem, & post hispaniensem uictoriam duo prandia. Nam cum prius parce, neq; pro liberalitate sua præbitum iudicaret: qnto post die aliud largissimum præbuit. Edidit spectacula uarij generis, munus gladiatorum. Ludos etiam regionatim urbe tota, & quidem per omnium linguarum histriones. Item circenses, athletas, naumachiam. Munere in foro depugnauit Furius Leptinus stirpe prætoria, et A. Calpenus senator quondam, actorq; causarum. Pyrrhicam saltauerunt Asiæ, Bithyniæq; principum liberi. Ludis Decimus Laberius eques Ro. mimum suum egit: donatusq; est qngentis HS, & annulo aureo. Sessum in quatuordecim scena per orchestram transiit circensibus, spa-

tio circi ab utraq; parte producto, & in gyrum euripo addito. Quadrigas, bigasq́;, & equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes. Troiam lusit turma duplex, maiorum, minorumq́; puerorum. Venationes editæ per dies quinq;, ac nouissime pugna diuisa in duas acies quinquagenis peditibus, elephantis uicenis, tricenis equitibus hinc & inde commissis. Nã, quo laxius dimicaretur, sublatæ metæ, inq́; earum locum bina castra exaduerso constituta erant. Athletæ, stadio ad tempus extructo, in regione martij campi certauerunt per triduum: et nauali prælio in morem cochleæ defosso lacu, biremes, ac triremes, quadriremesq́; tyriæ, & ægyptiæ classis magno pugnatorum numero conflixerunt. Ad quæ omnia spectacula tantum undiq; cõfluxit hominum: ut pleriq; aduenæ aut inter uicos, aut inter uias tabernaculis positis manerent: ac sæpe præ turba elisi, exanimatiq́; sint plurimi, & in his duo senatores. Conuersus hinc ad ordinandum reip. statum, fastos correxit iampridem uitio pontificum per intercalandi licentiam adeo turbatos, ut neq; messium feriæ æstati, neq; uindemiarum autumno competerent. Annumq́; ad cursum solis accommodauit, ut trecentorum sexagintaqnq; dierum esset, & intercalario mense sublato, unus dies quarto quoq; anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum ex Cal. Ianuarijs nobis temporum ratio congrueret, inter Nouembrẽ ac Decembrem mensem interiecit duos alios, fuitq; is annus, quo hæc constituebantur. XV. mensium cum in-

tercalario: qui ex consuetudine in eum annum inciderat. Senatum suppleuit: patricios allegit. Prætorum, ædilium, quæstorum, minorum etiam magistratuum numerum ampliauit. Nudatos opere censorio, aut sententia iudicum de ambitu condemnatos restituit. Comitia cum populo partitus est, ut exceptis consulatus competitoribus de cætero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus uellet, pronuntiarentur, pro parte altera, quos ipse dedisset, et edebat per libellos cuiq; tribui missos scriptura breui. Cæsar dictator illi tribui, commendo uobis illum, & illum, ut uestro suffragio suã dignitatem teneant. Admisit ad honores, & proscriptorum liberos. Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis, ac senatorij. Tribunos ærarios, quod erat tertium, sustulit. Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed uicatim per dominos insularum egit, atq; ex uiginti, trecentisq; millibus accipientium frumentum è publico, ad centum quinquaginta retraxit. Ac ne qui noui cœtus recensionis causa moueri quandoq; possent: instituit quotannis in demortuorum locum ex ijs, qui recensiti non essent: subsortitio à prætore fieret. Octoginta autem ciuium millibus in transmarinas colonias distributis: ut exhaustæ quoq; urbis frequentia suppeteret: Sanxit, ne quis ciuis maior uiginti annis minor'ue decem, qui sacramento non teneretur plus triennio continuo Italia abesset: neu quis senatoris filius nisi contubernalis, aut comes magistratus peregre proficiscere-

tur, né ue ij, qui pecuariã rẽ facerent: minus tertia
parte puberũ ingenuorũ inter pastores haberẽt: o-
mnesq; medicinam Romæ professos, et liberalium
artium doctores, quo libentius & ipsi urbem inco
lerent: & cæteri appeterent: ciuitate donauit. De
pecunijs mutuis, disiecta nouarum tabularum expe
ctatione, quæ crebro mouebantur, decreuit tandẽ,
ut debitores creditoribus satisfacerent per æstima-
tionem possessionum quanti quasq; ante ciuile bel
lum comparassent, deducta summa æris alieni, si
quid usuræ nomine numeratum, aut perscriptum
fuisset. qua conditione quarta pars ferè crediti de
peribat. Cuncta collegia præter antiquitus constitu
ta detraxit. Pœnas facinorum auxit: & cum lo-
cupletes eo facilius scelere se obligarent: quod in-
tegris patrimonijs exulabant: parricidas, ut Cice-
ro scribit, bonis omnibus, reliquos dimidia parte
multauit. Ius laboriosissime, ac seuerissime di-
xit: repetundarum conuictos etiam ordine senato-
rio mouit. Diremit nuptias prætorij uiri, qui di-
gressam à marito post biduũ statim duxerat, quã
uis sine probri suspicione. Peregrinarum mercium
portoria instituit. Lecticarum usum, item conchy-
liatæ uestis, & margaritarum, nisi certis personis,
& ætatibus, perq; certos dies ademit. Legem præ
cipue sumptuariam exercuit, dispositis circa ma-
cellum custodibus, qui obsonia contra uetitum re-
tinerent: portarentq; ad se, submissis nonnunquã
lictoribus, atque militibus, qui, siqua custodes fe-
fellissent, iam apposita triclinio auferrent.

Nam de ornanda, instruendaq; urbe, item de tuendo, ampliandoq; imperio plura, ac maiora in dies destinabat. In primis Martis templũ quantum nusquam esset, extruere repleto, & complanato lacu, in quo naumachiæ spectaculum ediderat, theatrumq; summæ magnitudinis tarpeio monti accubans. Ius ciuile ad certum modum redigere, atq; ex immensa, diffusaq; legum copia optima quæq; et necessaria in paucissimos conferre libros. Bibliothecas græcas, et latinas, quammaximas posset, plublicare, data Marco Varroni cura comparandarum ac dirigendarum. Siccare Pontinas paludes, emittere Fucinum lacum, uiam munire, à mari supero per Apennini dorsum ad Tyberim usq;, perfodere Isthmum, Dacos, qui se in Pontum, & Thraciam effuderant, coërcere, mox Parthis inferre bellũ per Armeniã minorẽ, nec, nisi ante expertos aggredi prælio. Talia agẽtẽ, atq; meditantẽ mors præuenit: de qua, prius q̃ dicam ea, quæ ad formã, et habitũ, et cultũ, et mores, nec minus, quæ ad ciuilia, et bellica eius studia ptineant: non alienũ erit summatim exponere.

Fuisse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulo pleniore, nigris, uegetisq; oculis, ualetudine prospera, nisi quod tempore extremo repente animo linqui, atq; etiam per somniũ exterreri solebat. Comitiali quoq; morbo bis inter res gerendas correptus est. Circa corporis curam morosior, ut non solum tonderetur diligenter, ac raderetur: sed uelleretur etiam, ut quidam exprobrauerunt. Caluitij uero deformitatem

iniquissime ferre, obtrectatorum sæpe iocis obnoxiam expertus, ideoq; & deficientem capillum reuocare à uertice assueuerat, et ex omnibus decretis sibi à senatu, populoq; honoribus non aliud aut recepit, aut usurpauit libentius q̃ ius laureæ coronæ perpetuo gestandæ. Etiam cultu notabilem ferunt. Vsum enim lato clauo ad manus fimbriato, nec ut unquam aliter quàm super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura. unde emanasse Syllæ dictum constat, optimates sæpius admonentis, ut male præcinctum puerum cauerent. Habitauit primo in Suburra modicis ædibus, post autem pontificatum maximum in sacra uia domo pub. Mũdiciarum, lautitiarumq; studiosissimum multi prodiderunt. Villam in nemorensi à fundamentis inchoatam, magnoq; sumptu absolutam, quia non tota ad animum ei responderat: totam diruisse, q̃q̃ tenuem adhuc, et obæratum, in expeditionibus tessellata, & sectilia pauimenta circuntulisse. Britaniam petijsse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem interdum sua manu exegisse pondus. Gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissime comparasse, seruitia recentiora, politioraq; immenso pretio, et cuius etiã ipsum puderet sic, ut rationibus uetaret inferri.

Conuiuatum assidue per prouincias duobus triclinijs, Vno, quo sagati, palliatiue, altero, quo togati cum illustrioribus prouinciarum discubuerunt. Domesticam disciplinam in paruis, ac maioribus rebus diligenter adeo, seuereq; rexit, ut pistorem

alium quàm sibi panem conuiuis subijcientem com
pedibus uinxerit: Libertum gratissimum ob adul-
teratam equitis Ro. uxorem, quamuis nullo quæ-
rente, capitali pœna affecerit. Pudicitiæ eius
famam nihil quidem præter Nicomedis contuber-
nium læsit. Graui tamen, & perenni opprobrio, et
ad omnium conuitia exposito. Omitto Calui Lici-
nij notissimos uersus,

" Bithynia quicquid & pædicator Cæsaris
" Vnquam habuit. Prætereo actiones Dolabellæ, et
Curionis patris, in quibus eum Dolabella pellicem
reginæ, spondam interiorem regiæ lecticæ, & Cu
rio stabulum Nicomedis, & bithynicum fornicem
dicunt. Missa etiam facio edicta Bibuli: quibus pro
scripsit collegam suum bithynicam reginam, eiq; re
gem antea fuisse cordi, nunc esse regnum. Quo
tempore, ut M. Brutus refert, Octauius etiam qui-
dam ualetudine mentis liberius dicax conuentu ma
ximo, cum Pompeium regem appellasset: ipsum re
ginam salutauit. Sed C. Memmius etiã ad ciathum,
& uinum Nicomedi stetisse obiicit cum reliquis
exoletis pleno conuiuio accubantibus nonnullis ur
bicis negotiatoribus, quorum refert nomina. Cice-
ro uero non contentus in quibusdam epistolis scri-
psisse à satellitibus eum in cubiculum regium edu
ctum, in aureo lecto, ueste purpurea decubuisse,
floremq; ætatis à Venere ortæ in Bithynia conta
minatum: quondam etiam in senatu defendenti ei
xe causam filiæ Nicomedis, beneficiaq; regis in se
commemoranti, remoue, inquit, isthæc oro te, quo-

niam notum est, quid ille tibi, & quid illi tu dederis. Gallico deniq; triumpho milites eius inter cætera carmina, qualia currum prosequentes ioculariter canunt: etiam uulgatissimum illud pronuntiauerunt.

" Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem:
" Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
" Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

Pronum, & sumptuosum in libidines fuisse constans opinio est: plurimasq;, et illustres fœminas corrupisse, in quibus Posthumiam Seruij Sulpitij, Loliam Auli Gabini, Tertullam M. Crassi, etiã Cn. Pompeij Mutiam. Nam certe Pompeio & à Curionibus patre & filio, et à multis exprobratum est: quod cuius causa post tres liberos exegisset uxorẽ, & quem gemens Aegystum appellare consuesset: eius postea filiam potentiæ cupiditate in matrimonium recepisset. Sed ante alias dilexit M. Bruti matrem Seruiliam, cui & proximo suo consulatu sexagies HS margaritam mercatus est: & bello ciuili super alias donationes amplissima prædia ex auctionibus hastæ numo addixit. Cum quidem plerisque uilitatem mirantibus, facetissime Cicero, quo melius inquit, emptum sciatis: Tertia deducta est. Existimabatur enim Seruiliam etiam filiam suam, Tertiam, conciliare Cæsari.

Ne prouincialibus quidem matrimonijs abstinuisse, uel hoc disticho apparet, iactato æque à militibus per gallicum triumphum.

" Vrbani seruate uxores, mœchũ caluum adducimus.

Auro in Gallia stuprum emisti: hic sumpsti mutuũ.

Dilexit & reginas. Inter quas Eunoen Maurã Bogudis uxorem, cui, maritoq; eius plurima, et immensa tribuit: ut Naso scripsit: sed maxime Cleopatram, cum qua & conuiuia in primam lucem saepe protraxit: & eadem naue Thalamago penè Aethiopia tenus Aegyptum penetrauit, nisi exercitus sequi recusasset. Quam denīq; accitam in urbem non nisi maximis honoribus, praemijsq; auctam remisit: filiumq; natum appellare nomine suo passus est. Quem quidē nonnulli graecorum similem quoq; Caesari & forma, & incessu tradiderunt. M. Antonius agnitum etiam ab eo senatui affirmauit: quae scire C. Martium, & C. Oppiũ, reliquosq; Caesaris amicos, quorũ C. Oppius quasi plane defensione, ac patrocinio res egeret: librum edidit, non esse Caesaris filium, quem Cleopatra dicat. Helius Cinna Trib. pl. plerisque confessus est, habuisse se scriptam, paratamq; legem, quam Caesar ferre iussisset: cum ipse abesset, uti uxores liberorum quaerendorum causa, quas, & quot ducere uellent: liceret. Atq;, ne cui dubium omnino sit & impudicitiae eum, & adulteriorum flagrasse infamia, Curio pater, , quadam eum oratione omnium mulierum uirum, et omnium uirorũ mulierem appellat. Vini parcissimum, ne inimici quidem negauerunt. Verbum M. Catonis est, unum ex omnibus Caesarē ad euertendam REMP. sobriũ accessisse. Nã circa uictum C. Oppius adeo indifferentem docet: ut quondam ab hospite condi-

tum oleum pro uiridi appositum, aspernãtibus cæteris, solum etiam largius dicat appetisse, ne hospitem aut negligentiæ, aut rusticitatis uideretur arguere. Abstinentiam neq; in imperijs, neq; in magistratibus præstitit. Vt. n. quidam monimentis suis testati sunt: in Hispania à proconsule, & à socijs pecunias accepit emendicatas in auxiliũ æris alieni, et Lusitanorum quædam oppida, quanquã nec imperata detrectarent: & aduenienti portas patefacerent: dirupit hostiliter. In Gallia fana, templaq; deûm donis referta expilauit: urbes diruit sæpius ob prædam, q̃ ob delictum. Vnde factum, ut auro abundaret, ternisq; millibus numum in libras promercale per Italiam, prouinciasq; diuenderet. In primo consulatu tria millia pondo auri furatus è capitolio, tantundem inaurati æris reposuit. Societates, ac regna pretio dedit: ut qui uni Ptolemæo propè sex millia talentorum suo, Pompeijq; nomine abstulerit. postea uero euidentissimis rapinis, ac sacrilegijs, & onera bellorum ciuilium, & triumphorum, ac munerum sustinuit impendia.

Eloquentia militari, qua re aut æquauit præstãtissimorum gloriam, aut excessit, post accusationem Dolabellæ, haud dubie principibus patronis annumeratus est. Certe Ci. ad Brutum oratores enumerans, negat se uidere, cui Cæsar debeat cedere: aitq; eum elegantem splendidam quoq;, ac etiam magnificam, ac generosam quodammodo rationem dicendi tenere. Et ad Cornelium nepotem de eodẽ ita scripsit. Quid oratorũ? quem huic an

tepones eorum, qui nihil aliud egerunt? Quis sen tentiis aut acutior, aut crebrior? Quis uerbis aut ornatior, aut elegantior? Genus eloquētiæ dūtaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus uidetur: cuius etiam ex oratione, quæ inscribitur, pro Sar dis, ad uerbum nonnulla transtulit in diuinatio nem suam. Pronuntiasse autem dicitur uoce acuta, ardenti motu, gestu'q; non sine uenustate. Oratio nes aliquas reliquit: inter quas temere quædam fe runtur pro Q. Metello, quam non immerito Au gustus existimat magis ab actuarijs exceptam, ma le subsequentibus uerba dicentis, quàm ab ipso edi tam. Nam in quibusdam exemplaribus inuenio ne inscriptam quidem pro Metello, sed quam scripsit Metello: cum ex persona Cæsaris sermo sit, Metel lum, se'q; aduersus communium obtrectatorum cri minationes purgantis. Apud milites quoq; in Hi spania, idem Augustus orationem esse uix ipsius pu tat: quæ tamen duplex fertur, una quasi priore habita prælio, altera posteriore, quo Asinius Pol lio ne tempus quidem concionandi habuisse eum dicat, subita hostium incursione. Reliquit et rerum suarum commentarios Gallici, ciuilis'q; bel li Pompeiani. Nam Alexandrini: affrici'q;, & Hi spaniensis incertus author est. Alij enim Oppium putant: alij Hirtium: qui etiam gallici belli nouis simū, imperfectum'q; librum suppleuerit. De com mentarijs Cæsaris Cicero in eodem libro sic refert. Commentarios scripsit ualde quidem probandos. Nudi sunt, recti, & uenusti, omni ornatu orationis

tanquam ueste detracta, sed dum uoluit alios ha-
bere, paratam unde sumerent, qui uellent scribe
re historiam: ineptis gratum fortasse fecit: qui illa
uolunt calamistris inurere: sanos quidem homines
à scribēdo deterruit. De eisdē commentarijs Hir
tius ita prædicat. Adeo probantur omnium iudi-
cio, ut prærepta non præbita facultas scriptoribus
uideatur. Cuius tamen rei maior nostra, quàm re
liquorum est admiratio. Cæteri enim quàm bene
atq; emendate, nos etiam quàm facile, atq; celeriter
eos perscripserit: scimus. Pollio Asinius, parum di
ligenter, parumq; integra ueritate compositos pu-
tat. Cum Cæsar pleraq;, & quæ per alios erant
gesta: temere crediderit: & quæ per se, uel consul
to, uel etiam memoria lapsus, perperam ediderit.
Existimatq; rescripturum, & correcturum fuisse.
Reliquit & de analogia duos libros, & Anticat-
tones totidem, ac præterea poëma, quod inscribi-
tur, Iter. Quorum librorum primos in transitu al
pium, cum ex citeriore Gallia, conuentibus pactis,
ad exercitum rediret, sequentes sub tempus Mun
densis prælij fecit: nouissimum dum ab urbe in Hi
spaniam ulteriorem quarto et uigessimo die perue
nit. Epistolæ quoque eius ad senatum extant: quas
primum uidetur ad paginas, et formam memoria
lis libelli conuertisse: cum antea consules, & duces
non nisi transuersa charta mitterent scriptas. Ex
tant & ad Ciceronem, item ad familiares domesti
cis de rebus, in quibus si qua occultius perferenda
erant: per notas scripsit, id est sic structo literarum

ordine, ut nullum

ordine, ut nullum uerbum effici posset: quae siquis inuestigare, & persequi uellet: quartam elementorum literā idest D pro A, & perinde reliquas commutet. Feruntur et à puero, et ab adolescentulo quaedam scripta, ut laudes Herculis, tragoedia Oedipi, item dicta collectanea: quos omnes libellos uetuit Augustus publicari in epistola, quam breuem admodum, ac simplicem ad Pompeium Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegauerat, misit.

Armorum, & equitandi peritissimus, laboris ultra fidem patiens erat. In agmine nonnunquā equo, saepius pedibus anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset. Longissimas uias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rheda centena passuum millia in singulos dies, si flumina morarentur nando traijciens, uel innixus inflatis utribus, ut saepe nuntios de se praeuenerit.

In obeundis expeditionibus dubium cautior'ne, an audacior. Exercitum neq; per insidiosa itinera duxit unquā, nisi perspeculatus locorum situs: neq; in Britanniam transuexit, nisi ante per se portus, & nauigationem, & accessum ad insulam explorasset. At idem obsessione castrorum in Germania nuntiata, per stationes hostium gallico habitu penetrauit ad suos. A Brūdusio Dyrrhachium inter oppositas classes hyeme transmisit. Cessantibus'q; copijs, quas subsequi iusserat, cum ad accersendas frustra saepe misisset, nouissime ipse clàm noctu paruulum nauigium solus, obuoluto capite, conscendit: neq; aut quis esset ante detexit, aut gubernato=

rem cedere aduersæ tempestati passus est, quàm pe
nè obrutus fluctibus. Ne religione quidem ul
la, à quoquam incepto absterritus unquam, uel re
tardatus est. Cum immolanti aufugisset hostia, pro
fectionem aduersus Scipionem & Iubam non di=
stulit. Prolapsus etiam in egressu nauis, uersô ad
melius omine, teneo te inquit, Africa. Ad eludẽdas
autem uaticinationes, quibus felix, & inuictum in
ea prouincia fataliter Scipionum nomen ferebatur:
despectissimum quendam ex Corneliorum genere,
cui ad opprobrium uitæ Salutioni cognomen erat:
secum in castris habuit. Prælia non tantum
destinato, sed ex occasione sumebat: ac sæpe ab iti=
nere statim interdum spurcissimis tempestatibus,
cum minime quis moturum putaret: nec nisi tempo
re extremo ad dimicandum cunctatior factus est.
quo sæpius uicisset, hoc minus experiendos casus
opinans, nihilq; se tantum acquisiturum uictoria,
quantum auferre calamitas possit. Nullum unquã
hostem fudit: quem non castris quoq; exueret. Ita
nullum spatium perterritis dabat. Ancipiti prælio
equos dimittebat, & in primis suũ, quo maior per
manendi necessitas imponeretur, auxilio fugæ ere=
pto. Vtebatur autem equo insigni pedibus
propè humanis, & in modum digitorum ungulis
scissis, quem natum apud se, cum aruspices impe=
rium orbis terræ significare domino pronuntias=
sent: magna cura aluit: nec patientem sessoris alte=
rius primus ascendit, cuius etiam instar pro æde
Veneris genitricis postea dedicauit. Inclina=

tam aciem solus sæpe restituit, obsistens fugientibus, retinensq; singulos, & contortis faucibus conuertens in hostem, & quidem adeo plerunq; trepidos, ut Aquilifer moranti cuspide sit comminatus. Alius in manu detinentis reliquerit signum. Non minora illa constantiæ eius, immo maiora etiam indicia fuerunt. Post aciem pharsalicam, cum præmissis in Asiam copijs per angustias hellesponti uictor nauicula traijceret: L. Cassium partis aduersæ cum decem rostratis nauibus obuium sibi neq; refugit, & comminus tendens ultro ad deditionẽ hortatus, supplicem ad se recepit. Alexandriæ circa oppugnationem pontis, eruptione hostium subita compulsus, in scapham pluribus eodem præcipitantibus cum desilisset: in mare nando per ducentos passus euasit ad proximam nauem elata læua, ne libelli, quos tenebat, madefierent, paludamentum mordicus trahens, ne spolio poteretur hostis.

Militem neq; à moribus, neq; à fortuna probabat, sed tantum à uiribus: tractabatq; pari seueritate, atq; indulgentia. Non enim ubiq;, ac semper, sed cum hostis in proximo esset, coërcebat: tum maxime exactor grauissimus disciplinæ, ut neq; itineris, neq; prælij tempus denuntiaret, sed paratum & intentum momentis omnibus, quò uellet, subito educeret. Quod etiã sine causa plerunq; faciebat, præcipue pluuijs, & festis diebus. Ac subinde se obseruandum admonens repente interdiu uel nocte subtrahebat: augebatq; iter, ut serius subsequentes defatigaret. Fama uero hostilium copiarum

perterritos non negando, minuendo' ue, sed insuper amplificando, ementiendo'q; cõfirmabat. Itaq; cum expectatio aduentus Iubæ terribilis esset, conuocatis ad concionem militibus, Scitote inqt, paucissimis his diebus regem affuturum cum. X. legionibus eqtum. XXX. leuis armaturæ. C. millibus elephantis'q;. CCC. proinde desinant quidam quærere ultra, aut opinari, mihiq;, qui compertum habeo, credant: aut quidem uetustissima naue impositos quocunq; uento in quascunq; terras iubebo auehi.

Delicta neq; obseruabat omnia, neq; pro modo exequebatur: sed desertorum, ac seditiosorum inqsitor, ac punitor acerrimus: conniuebat in cæteris: ac nonnunquam post magnam pugnam, atq; uictoriam, remisso officiorum munere, licentiã omnem passim lasciuiendi permittebat, iactare solitus, milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse. nec milites suos pro concione, sed blandiori nomine commilitones appellabat: habebat'q; tam cultos, ut argento, & auro politis armis ornaret: simul & ad speciem, & quo tenaciores eorum in prælio essent metu damni. Diligebat quoq; usqueadeo, ut audita clade Tituriana, barbam, capillum'q; summiserit. Nec ante dempserit, q̃ uindicasset. Quibus rebus & deuotissimos sibi, & fortissimos reddidit.

Ingresso ciuile bellum centuriones cuiusq; legionis singulos equites è uiatico suo obtulerunt: & uniuersi milites gratuitam, et sine frumento, stipẽdio'q; operam, cum tenuiorum tutelam locupletiores in se contulissent: neq; in tam diuturno spatio quisquam

omnino desciuit. pleriq; capti concessam sibi sub conditione uitam, si militare aduersus eum uellēt, recusarunt. Famem & cæteras necessitates non cũ obsiderentur modo, sed si alios ipsi obsiderent: tantopere tolerabant, ut Dyrrhachina munitione Põpeius, uiso genere panis ex herba, quo sustinebantur, cum feris sibi rem esse dixerit: amoueriq; ocyus, nec cuiquam ostendi iusserit, ne patientia, & pertinacia hostis animi suorum frãgerentur. Quanta fortitudine dimicauerint, testimonio est, quod aduerso semel apud Dyrrhachium prælio, pœnã in se ultro depoposcerunt, ut consolandos eos magis imperator, quàm puniendos habuerit. Cæteris prælijs innumeras aduersariorum copias multis partibus ipsi pauciores facile superauerunt. Deniq; una sextæ legionis cohors præposita castello, quatuor Pompeij legiones per aliquot horas sustinuit, penè omnis confixa multitudine hostilium sagittarum, quarum C ac XXX. millia intra uallum repertæ sunt. Nec mirum, singulorum siquis facta respiciat, uel Cassij Scæuæ Cẽturionis, uel C. Acilij militis, ne de pluribus referam. Scæua excusso oculo, transfixus femore, & humero C & XX. ictibus scuto perforato custodiam portæ commissi castelli retinuit. Acilius nauali ad Massiliam prælio, iniecta in puppem hostium dextra, & abscissa, memorabile illud apud græcos Cynegeri exẽplum imitatus, transiluit in nauem umbone obuios agens.

Seditionem per X. annos gallicis bellis nullam omnino mouerunt, ciuilibus aliquas, sed ut celeriter

ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, quam authoritate. Non enim cessit unquam tumultuantibus, atq; etiam obuiam semper ijt: & nonam quidem legionem apud Placentiam, quanquam adhuc in armis Pompeius esset: totam cum ignominia missam fecit: aegreq; post multas, & supplices preces, nec nisi exacta de sontibus poena, restituit.

Decumanos autem Romae cum ingentibus minis, summoq; etiam urbis periculo missionem, & praemia flagitantes ardente tunc in Africa bello, neq; adire cunctatus est, quanquam deterrentibus amicis, neq; dimittere: sed una uoce, qua quirites eos pro militibus appellarat: tam facile circumegit, et flexit: ut ei milites esse confestim responderint: & quamuis recusantem ultro in Africam sint secuti, ac sic quoq; seditiosissimum quenq; & praedae, & agri destinati tertia parte multauit. Studium, & fides erga clientes ne iuueni quidem defuerunt. Masinthiam nobilem iuuenem, cum aduersus Hiempsalem regem tam enixe defendisset: ut Iubae regis filio in altercatione barbam inuaserit: stipendiarium quoq; pronuntiatum, & ab abstrahentibus statim eripuit: occultauitq; apud se diu, & mox ex praetura proficiscens in Hispaniam inter officia prosequentium, fascesq; lictorum lectica sua auexit. Amicos tanta semper facilitate, indulgentiaq; tractauit: ut C. Oppio comitanti se per syluestre iter, correptoq; subita ualetudine, & in diuersorio loco, quod unum erat, cesserit: et ipse humi ac sub diuo accubuerit. Iam autem re-

rum potens, quosdam etiam infimi generis ad amplissimos honores prouexit. Cum ob id culparetur, professus est palàm, si crassatorum, & sicariorum ope in tuenda sua dignitate usus esset: talibus quoq; se parem gratiam relaturum. Simultates contra nullos tam graues excepit unquam, ut non occasione oblata libens deponeret. C. Memmii, cuius asperrimis orationibus nõ minore acerbitate rescripserat: etiam suffragator mox in petitione consulatus fuit. C. Caluo post famosa epigrãmata de reconciliatione per amicos agenti ultro ac prior scripsit. Valerium Catullum, à quo sibi uersiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita, non dissimulauerat satisfacientem, eadem die adhibuit cœnæ, hospitioq; patris eius, sicut consueuerat, uti perseuerauit. Sed & in ulciscendo natura lenissimus. Piratas, à quibus captus est, cum in ditionem redegisset: quoniam suffixurum se cruci ante iurauerat: iugulari prius iussit, deinde suffigi. Cornelio Phagitæ cuius quondam nocturnas insidias æger ac latens ne perduceretur ad Syllam, uix præmio dato euaserat: nunquam nocere sustinuit. Philemonem à manu seruum, qui necem suam per uenenum inimicis promiserat: non grauius quàm simplici morte punijt. In P. Clodium Pompeiæ uxoris suæ adulterum, atq; eadem de causa pollutarum cærimoniarum reum, testis citatus negauit, se quicquam comperisse, quáuis & mater Aurelia, et soror Iulia apud eosdem iudices omnia ex fide retulissent: interrogatusq;, cur igitur repudias

» set uxorem, quoniam inquit, meos tam suspicione
» quàm crimine iudico carere oportere. Moderationem uero, clementiamq́;, tum in administratione, tum in uictoria belli ciuilis admirabilē exhibuit. Denuntiante Pompeio pro hostibus se habiturum qui Reip. defuissent, ipse medios & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronuntiauit. Quibus autem ex commendatione Pompeij ordines dederat: potestatem transeundi ad eum omnibus fecit. Motis apud Hilerdam deditionis conditionibus cum assiduo inter utrasq; partes usu atq; commercio Afranius, & Petreius deprehensos intra castra Iulianos subita pœnitentia interfecisset: admissam in se perfidiam non sustinuit imitari. Acie pharsalica proclamauit, ut ciuibus parceretur: deincepsq́; nemini non suorum quem uellet unum partis aduersæ seruare concessit: nec ulli perijsse, nisi in prælio reperiuntur: Exceptis dūtaxat Afranio, & Fausto, & L. Cæsare iuuene, ac ne hos q̃dem uolūtate ipsius interēptos putant. Quorū tamē et Afranius, et Faustus priores post impetratam ueniā rebellauerūt: et Cæsaris libertis, seruisq́; eius ferro, et igni crudelem in modum enectis, bestias quoq; ad munus populi comparatas trucidauerāt. Deniq; tempore extremo, etiam quibus nondum ignouerat, cunctis in Italiam redire permisit: magistratusq́;, & imperia capere. Sed & statuas L. Syllæ, & Pompeij à plebe disiectas reposuit. ac siqua posthac aut cogitarentur grauius aduersus se, aut dicerentur, inhibere maluit, quàm uindicare. Itaq; & detectas

coniurationes, conuentus'q; nocturnos non ultra arguit, quàm ut edicto ostenderet esse sibi notas: & acerbe loquentibus satis habuit pro concione denũtiare, ne perseuerarent. Auli'q; Cecinnæ criminosissimo libro & Pitholai carminibus maledicentissimis laceratam existimationem suam ciuili animo tulit. Prægrauant tamẽ cætera facta, dicta'q; eius, ut & abusus dominatione, et iure cæsus æstimetur. Non enim honores modo nimios recepit, ut continuum consulatum perpetuam dictaturam, præfecturam'q; morum, insuper prænomen imperatoris, cognomen patris patriæ, statuam inter reges, suggestum in orchestra, sed & ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est: sedem auream in curia, & pro tribunali thensam, & ferculum circensi põpa, templa, aras, simulachra, iuxta deos puluinar, flaminem, lupercos, appellationem mensis è suo nomine, ac nonnullos honores ad libidinẽ cepit, & dedit. Tertium & quartum consulatum titulo tenus gessit contentus dictaturæ potestate decretæ cum consulatibus simulatq; utroq; anno binos consules substituit sibi in ternos nouissimos mẽses, ita ut medio tempore comitia nulla habuerit, præter tribunorum, & ædilium plebis, præfectos'q; pro prætoribus constituerit, q̃ præsente se res urbanas administrarent. Pridie autem Cal. Ianuarias repentina consulis morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadem licentia spreto patrio more, magistratus in plures annos ordinauit. Decem prætorijs uiris consularia ornamẽta tri

buit. Ciuitate donatos, & quosdam è semibarbaris Gallorum recepit in curiam. Praeterea monetae, publicisq; uectigalibus peculiares seruos praeposuit. Trium legionum, quas Alexandriae relinquebat, curam & imperium Rusioni liberti sui filio suo exoleto demandauit. Nec minoris impotentiae uoces propalàm edebat, ut T. Amprius scribit, nihil amplius Remp. esse appellationem modo sine corpore ac specie. Syllam nescisse literas, qui dictaturam deposuerit, debere homines consyderatius iã loqui secum, ac pro legibus habere quae dicat. Eoq; arrogantiae progressus est: ut aruspice tristia, & sine corde exta sacro quodam nuntiante, futura diceret laetiora, cum uellet, nec pro ostento ducendũ si pecudi cor defuisset. Verum praecipuam & inexpiabilem sibi inuidiam hinc maxime mouit. Adeũtes se cum pluribus honorificentissimisq; decretis uniuersos patres C. sedens pro aede Veneris genitricis excepit. Quidam putant retentum à Cornelio Balbo, cum conaretur assurgere: alij ne conatum quidem omnino, sed etiam ammonẽtem. C. Trebatium ut assurgeret, minus familiari uultu respexisse. Idq; factum eius tanto intolerabilius est uisum, quod ipse triumphanti, & subsellia tribunitia praetereunti sibi unum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse, adeo indignatus sit, ut proclamauerit, repete ergo à me Aquila Remp. tribunus: & nec destiterit per continuos dies quicquam cuiquam nisi sub exceptione polliceri, si tamen per Pontium Aquilam licuerit. Adiecit ad tam

insignem despecti senatus contumeliam multo arrogantius factum. Nam cum sacrificio latinarum reuertente eo inter immodicas, ac nouas populi acclamationes, quidã è turba statuæ eius coronam lauream candida fascia præligatam imposuisset: & Trib. pl. Epidius Marulus, Cæsetiusq; Flauius coronæ fasciam detrahi, hominemq; duci in uincula iussissent: dolens seu parum prospere motam regni mentionem, siue, ut ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, tribunos grauiter increpatos potestate priuauit: neq; ex eo infamiam affectati etiã regij nominis discutere uoluit: quãquam & plebei regem se salutanti, Cæsarem se, nõ regem esse respõderit: & lupercalibus pro rostris à consule Antonio admotũ sæpius capiti suo diadema repulerit: atq; in capitolium Ioui OPT. MAX. miserit. Quin etiã uaria fama percrebuit, migraturum Alexandriam, uel Ilion trãslatis simul opibus imperii exhausta Italia delectibus, & procuratione urbis amicis permissa. Proximo autem senatu percrebuit fama L. Cottam XV uirum sententiam dicturum, ut quoniam libris fatalibus contineretur: Parthos nisi à rege non posse uinci, Cæsar rex appellaretur. Quæ causa coniuratis maturandi fuit, destinata negotia, ne assentiri necesse esset. Consilia igitur dispersim antea habita, & quæ sæpe bini terniue ceperant: in unum omnes contulerunt, ne populo quidem iam præsenti statu læto, sed clàm palamq; detrectante dominationem atque assertores flagitante. Peregrinis in sena-

tum allectis libellus propositus est. Bonum factum, ne quis senatori nouo curiam monstrare uelit: & illa uulgo canebantur. Gallos Cæsar in triumphum ducit. Iidem in curia Galli braccas deposuerũt: latum clauum sumpserunt. Q. Maximo suffecto, trimestriq; consule theatrum introëunte. Cum lictor animaduerti ex more iussisset: ab uniuersis conclamatum est, non esse consulem eum post remotos Cæsetium & Marulum tribunos. Reperta sunt proximis comitijs complura suffragia, consules eos declarantium. Subscripsere quidam L. Bruti statuæ, Vtinã uiueres. Item ipsius Cæsaris statuæ. Brutus qa reges eiecit COS. primus factus est: hic qa cõsules eiecit rex postremus factus est. Cõspiratum est in eum à. LX. amplius. C. Cassio, Marcoq; & Decimo Bruto principibus conspirationis, qui primum cunctati, utrum'ne illum in campo per comitia tribus ad suffragia uocantem patribus diuisis è ponte deijcerent: atq; exceptum trucidarent: an sacra uia, uel aditu theatri adorirentur, postquam senatus Idibus Martijs in Pompeij curiã edictus est, facile tempus, et locum prætulerunt. Sed Cæsari futura cædes euidentibus prodigijs denuntiata est. Paucos ante menses, cum in colonia Capua deducti lege iulia coloni ad extruendas uillas sepulchra uetustissima disiicerent: id'q; eo studiosius facerent: quod aliquantum uasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant: tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ sepultus, inuenta est conscripta literis, uerbis'q; græ-

cis hac sententia. Quando ossa Capys detecta essent: fore, ut Iulo prognatus manu consanguineorum necaretur: magnisq; mox Italiæ cladibus uindicaretur. Quam rem nequis fabulosam, aut commentitiam putet: author est Cornelius Balbus familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus equorum greges, quos in traijciendo Rubicone flumine consecrarat: ac uagos sine custode dimiserat: comperit pertinacissime pabulo abstinere: ubertimq; flere, & immolantem Aruspex Spurina monuit, ut caueret periculum: quod non ultra martias idus proferretur. Pridie autem easdem Idus auem Regaliolum cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferentem uolucres uarij generis ex proximo nemore persecutæ ibidem discerpserunt. Ea uero nocte, cui illuxit dies cædis, & ipse sibi uisus est per quietem interdum supra nubes uolitare, aliâs cum Ioue dextram iungere. Et Calpurnia uxor imaginata est collabi fastigium domus: maritumq; in gremio suo confodi, ac subito cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul, & ob infirmam ualetudinem diu cunctatus an se contineret: & quæ apud senatum proposuerat agere differret: tandem Decimo Bruto adhortante ne frequentes, ac iandudum opperientes destitueret, quinta ferè hora progressus est: libellumq; insidiarum indicem ab obuio quodam porrectum libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat: quasi mox lecturus commiscuit. Deinde pluribus hostijs cæsis cum litare non posset: introijt curiam spreta religione, Spurinamq; irridens, &

ut falsum arguens, quod sine ulla sua noxa Idus Martiæ adessent, quanquam is uenisse quidem eas diceret, sed non præterijsse. Assidentem conspirati specie officij circunsteterunt: ilicoq; Cimber Tullius, qui primas partes susceperat: quasi aliqd rogaturus propius accessit: renuentiq; & gestu in aliud tempus differenti ab utroq; humero togam apprehendit: deinde clamantem ista quidem uis est, alter Cascæ aduersum uulnerat paulum infra iugulum. Cæsar Cascæ brachium arrepto graphio traiecit: conatusq; prosilire alio uulnere tardatus est: utq; animaduertit undiq; se strictis pugionibus peti: toga caput obuoluit: simul sinistra manu sinũ ad ima crura deduxit, quo honestius caderet etiam inferiore corporis parte uelata: atq; ita tribus & uiginti plagis confossus est: uno modo ad primum ictum gemitu sine uoce edito: & sicut tradiderũt quidam M. Bruto irruenti dixisse καὶ σὺ τέκνον. Exanimis diffugientibus cunctis aliquandiu iacuit: donec lecticæ impositum, dependente brachio tres seruuli domum retulerunt. Nec in tot uulneribus, ut Antistius medicus existimabat, letale ullum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus coniuratis corpus occisi in Tyberim trahere: bona publicare: acta rescindere: sed metu M. Antonii COS. & magistri equitum Lepidi destiterunt. Postulante ergo L. Pisone socero testamentum eius aperitur, recitaturq; in Antonii domo, quod Idibus Septembris proximis in lauicano suo fecerat: demandaueratq; uirgini uestali

Maximæ. Q. Tubero tradit hæredem ab eo scri bi solitum ex consulatu ipsius primo usq; ad initiũ ciuilis belli Cn. Pompeium, idq; militibus pro con cione recitatum, sed nouissimo testamento tres institu it hæredes sororum nepotes. C. Octauium ex do- drante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex qua- drante. Reliquos in ima cera. C. Octauium etiam in familiam, nomenq; adoptauit: pluresq; percusso rum in tutoribus filij, siquis sibi nasceretur, nomi- nauit. Decimum Brutum etiam in secundis hæredi- bus. Populo hortos circa Tyberim, publice et uiritim trecẽtos HS legauit. Funere indicto, rogus extru ctus est in martio campo iuxta Iuliæ tumulum, et pro rostris aurata ædes, ad simulachrum tẽpli Ve neris genitricis collocata, intraq; lectus eburneus auro, ac purpura stratus, & ad caput trophæum cum ueste, in qua fuerat occisus. Præferentibus mu nera, quia suffecturus dies non uidebatur, præce- ptum est, ut omisso ordine, qbus quisq; uellet itineri bus urbis portaret in campum. Inter ludos canta- ta sunt quædam ad miserationem, et inuidiam cæ dis eius accommodata ex Pacuuij armorũ iudicio.

Men seruasse, ut essent qui me perderent?

Et ex Electra Acii ad similem sententiam lauda tionis loco. COS. Antonius per præconem pronun tiauit SENAT. CONS. quo omnia simul ei diui na, atq; humana decreuerat. Item iusiurandum, quo se cuncti pro salute unius astrinxerant: qui- bus perpauca à se uerba addidit: lectum pro ro- stris in forum magistratus, & honoribus functi

detulerunt. Quem cum pars in capitolini Iouis cælla cremare, pars in curia Pompeij destinaret, repente duo quidam gladijs sucincti, ac bina iacula gestantes ardentibus cereis sucenderunt: confestimq́; circunstantium turba uirgulta arida, & cum subsellijs tribunalia, quicqd præterea ad manum aderat, congessit. Deinde tibicines & scænici artifices uestem, quam ex instrumento triumphorum ad præsentem usum induerant: detractā sibi, atq; discissam iniecere flammæ, ueteranorum militum legionarij arma sua, qbus exculti funus celebrabant. Matronæ etiam pleræq; ornamenta sua, quæ gerebant, & liberorum bullas, atq; prætextas. In summo publico luctu exterarum gentium multitudo circulatim suo quæq; more lamentata est: præcipueq́; Iudei, qui etiam noctibus continuus bustum frequentarunt. Plebs statim à funere ad domum Bruti & Caßij cum facibus tetendit, atq; ægre repulsa obuium sibi Heluiū Cinnam per errorem nominis, quasi Cornelius esset is, quem grauiter pridie concionatum de Cæsare reqrebat: occidit: caputq́; præfixum eius hastæ circū tulit. Postea solidā columnam propè XX. pedum lapidis numidici in foro statuit: scripsitq́;, parenti patriæ. Apud eandem longo tempore sacrificare, uota suscipere, controuersias quasdam interposito per Cæsarem iureiurãdo distrahere perseuerauit.

Suspicionem Cæsar quibusdam suorum reliqt: neq; uoluisse se diutius uiuere, neq; curasse, quod ualetudine minus prospera uteretur: ideoq; et quæ

religiones

religiones monerent, & quæ renuntiarent amici, neglexisse. Sunt qui putent, confisum eum nouissimo illo SENAT. CON. ac iureiurando, etiam custodias Hispanorum cum gladijs insectantium se remouisse. Alij ediuerso opinantur, insidias undiq; imminentes subire semel confessum satius esse, quàm cauere semper. Alij ferunt dicere solitum, non tam sua, quàm R. P. interesse, uti saluus esset, se iampridem potentiæ, gloriæq; abũde adeptum. Remp. si quid sibi eueniret, neq; quietam fore, & aliquanto deteriore conditione ciuilia bella subituram. Illud planè inter omnes ferè constitit, talem ei mortem penè ex sententia obtigisse. Nam & quondam cum apud Xenophontem legisset, Cyrum ultima ualetudine mandasse quædam de funere suo, aspernatus tam lentum mortis genus subitam sibi, celeremq; optauerat, & pridie quàm occideretur, in sermone nato super cœnam apud M. Lepidum, quisnam esset finis uitæ commodissimus, repentinum, inopinatumq; prætulerat.

Perijt sexto & quinquagesimo ætatis anno, atq; in deorum numerum relatus est, nõ ore modo decernentium, sed & persuasione uulgi. Siquidem ludis, quos primo consecratos ei hæres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam: creditumq; est, animã esse Cæsaris in cœlum recepti: & hac de causa simulachro eius in uertice additur stella. Curiam, in qua occisus est, obstrui placuit: Idusq; Martias parricidium nominari, ac ne unquam eo

die senatus ageretur. Percussorum autem ferè neq; triennio quisquam amplius superuixit, neq; sua morte defunctus est. Damnati omnes. Alius alio casu perijt, pars naufragio, pars prælio, nonnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem uiolauerant, interemerunt.

C. SVETONII TRANQVILLI D. OCTAVIVS CAESAR AVGVSTVS.

g Entem Octauiam Velitris præcipuam olim fuisse multa declarãt. Nam & uicus celeberrima parte oppidi iampridem Octauius uocabatur: & ostendebatur ara Octauio consecrata, qui bello dux finitimo, cum forte Marti rem diuinam faceret: nuntiata repente hostis incursiõe, semicruda exta rapta foco prosecuit: atq; ita prælium ingressus uictor redijt. Decretum etiam publicum extabat: quo cauebatur, ut in posterum quoque simili modo exta Marti redderentur: reliquiæq; ad Octauios referrentur.

Ea gens à Tarquinio Prisco rege, inter Romanas gentes allecta in senatum, mox à Seruio Tullo in patritias transducta, procedente tempore ad plebẽ se contulit, ac rursus magna ui per D. Iulium in patritiatum redijt. Primus ex hac magistratum, populi suffragio, cepit C. Rufus. Is quæstorius Cn. & C. procreauit. A quibus duplex Octauiorum fami

lia defluxit conditione diuersa. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reliq omnes functi sunt honoribus summis. At C. eiusq; posteri seu fortuna, seu uolũtate in equestri ordine constitere usq; ad Augusti patrem. Proauus Augusti secundo punico bello stipendia in Sicilia tribunus militum fecit Aemilio Pappo Imperatore. Auus municipalibus magisterijs contentus abundante patrimonio tranquillissime senuit. Sed hæc alij. Ipse Augustus nihil amplius, quàm equestri familia ortum se scribit uetere, ac locuplete, & in qua primus senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proauum exprobrat Restionem ex pago thurino auum argentarium. Nec quicquam ultra de paternis Augusti maioribus reperi. Octauius pater à principio ætatis & re, & æstimatione magna fuit: ut equidem mirer hunc quoq; à nonnullis argentarium, atq; etiam inter diuisores, operasq; campestres proditum. Amplis enim innutritus opibus honores & adeptus est facile, et egregie administrauit. Ex prætura Macedoniam sortitus fugitiuos, residuam Spartaci, & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere deleuit, negotio sibi in senatu extra ordinem dato. Prouinciæ præfuit non minore iustitia, quàm fortitudine. Nãq; Bessis, ac Thracibus magno prælio fusis, ita socios tractauit, ut epistolæ M. Ciceronis extent, quibus Q. fratrem eodem tempore parũ secunda fama proconsulatum Asiæ administrantem hortatur, & monet, imitetur in promerendis socijs uicinum suum Octauium.

Decedens Macedonia prius quàm confiteri se candidatum consulatus posset: morte obijt repentina, superstitibus liberis Octauia maiore, quam ex Ancharia, et Octauia minore itẽ Augusto, quos ex Accia tulerat. At Accia M. Accio Balbo, & Iulia sorore C. Cæsaris genita est. Balbus paterna stirpe aricinus multis in familia senatorijs imaginibus, à matre magnum Põpeiũ arctissimo contingebat gradu, functus'q; honore præturæ inter XX. uiros agrum campanũ plebi iulia lege diuisit. Verum idem Antonius despiciens etiam maternam Augusti originem, proauum eius Afri generis fuisse, et modo unguentariam tabernam, modo pistrinum Ariciæ exercuisse obiicit. Cassius qdem Parmensis quadam epistola non tantum ut pistoris, sed ut nummularij nepotem sic taxat Augustum. " Materna tibi " farina ex crudissimo Ariciæ pistrino, hanc finxit " manibus colybo decoloratis nerulonensis mensarius.

Natus est Augustus M. T. Cicerone, & Antonio COSS. IX. Cal. Octobris pauloante solis exortũ, regione palatij, ad capita bubula, ubi nunc sacrarium habetur, aliquanto post, quàm excessit, constitutum. Nam ut senatus actis continetur, cum C. Lectorius adolescens patricij generis in deprecanda grauiore adulterij pœna præter ætatem atq; natales, hoc quoq; patribus conscriptis allegaret, se esse possessorem, ac uelut edituum soli quod primum D. Augustus nascẽs attigisset, peteret'q; donari quasi proprio suo ac peculiari deo, decretum est, ut ea pars domus consecraretur. Nutrimentorum

eius ostenditur adhuc locus in auito suburbano iuxta Velitras pmodicus, & cellæ penuariæ instar, tenetq; uicinitatem opinio, tanquam & natus ibi sit. Huc introire nisi necessario & caste religio est, concepta opinione ueteri, quasi temere adeuntibus horror quidã & metus obijciatur: sed & mox confirmata. Nam cum possessor uillæ nouus, seu forte, seu tentandi causa cubitum se eò contulisset: euenit, ut post paucissimas noctis horas exturbatus inde subita ui & incerta pene' semianimis cum strato simul ante fores inueniretur. Infanti cognomẽ Thurino inditum est in memoriam maiorum originis, uel quod in regione thurina recens eo nato pater Octauius aduersus fugitiuos prospere rem gesserat. Thurinum cognominatum satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculã eius æream ueterem, ferreis, ac pene' iam exolescentibus literis hoc nomine inscriptam, quæ dono a' me principi data inter cubiculares colitur. Sed et a' M. Antonio in epistolis per contumeliam sæpe Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius quàm mirari se rescribit, pro opprobrio prius sibi nomẽ obijci. Postea C. Cæsaris, & deinde Augusti cognomen assumpsit, alterum testamento maioris auunculi, alterum Munacij Plancij sententia, cum quibusdam censentibus Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem urbis, præualuisset ut Augustus potius uocaretur, non tantum nouo, sed etiam ampliore cognomine, quod loca quoq; religiosa, & in quibus augurato quid consecretur, au

gusta dicantur ab auctu, uel ab auium gestu, gu-
stú ue, sicut etiam Ennius docet scribens.

Augusto augurio postq̃ inclyta condita Roma est.

Quadrimus patrem amisit, duodecimum annũ agens Auiam Iuliam defunctam pro concione laudauit. Quadriennio post uirili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est, quãquam expers belli propter ætatem. Profectum mox auunculum in Hispanias aduersus Cn. Pompeij liberos, uix tum firmus à graui ualetudine, per infestas hostibus uias paucissimis comitibus, naufragio etiam facto subsecutus magnopere demeruit. Approbata cito etiam morum indole super itineris industriam. Cæsare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos, & inde in Parthos destinante præmissus Apolloniam, studijs uacauit. Vtq; primum occisum eum, hæredemq́; se comperit: diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id q̃dem consilium, ut præceps, immaturũq; omisit. Cæterum urbe repetita, hæreditatem adijt dubitante matre, Vitrico uero Martio Philippo cõsulari multum dissuadente. Atq; ab eo tẽpore exercitibus comparatis, primum cum M. Antonio, Marcoq́; Lepido, deinde tantum cum Antonio per duodecim ferè annos, nouissime per quatuor & XL. solus Remp. tenuit. Proposita uitæ eius uelut summa parte, sigillatim neq; per tempora, sed per species exequar, quo distinctius demonstrari cognosciq́; possint. Bella ciuilia quinq; gessit, mutinense, philippense, perusinum, siculum, actiacum. Ex

quibus primum, ac nouissimum aduersus M. Antonium, secundum aduersum Brutum, & Cassiũ, tertium aduersum L. Antonium triumuiri fratrẽ, quartum aduersus Sextum Pompeium Cn. Pompeij filium. Omnium bellorum initium, & causam hinc assumpsit, nihil conuenientius ducens, quàm necem auunculi uindicare, tueriq; acta.

Confestim ut Apollonia rediјt, Brutum, Cassiumq; etiam nec opinantes, & quia præuisum periculum subterfugerant legibus aggredi, reosq; cædis absentes deferre statuit. Ludos autem uictoriæ Cæsaris nõ audentibus facere, quibus obtigerat id munus, ipse edidit. Et quo constantius cætera quoq; exequeretur, in locum Trib. Pl. forte demortui candidatum petitorem se ostendit, quãquam patricius nec dum senator. Sed aduersante conatibus suis M. Antonio COS. quẽ uel præcipuum adiutorem sperauerat: ac ne publicum quidem, & trãslatitium ulla in re sibi sine pactione grauissimæ mercedis impertiente, ad optimates se contulit: quibus eum inuisum sentiebat, maxime quod D. Brutum obsessum Mutinæ prouincia à Cæsare data, & per senatum confirmata, expellere armis niteretur. Hortantibus itaq; nõnullis percussores ei subornauit. Hac fraude deprehensa, periculum inuicem metuens ueteranos simul in suum, aut Reip. auxilium quanta potuit largitione contraxit. Iussusq; comparato exercitui Proprætore, præesse, & cum Hirtio, ac Pansa qui consulatum acceperant D. Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio mense conficit duobus

prælijs, priore, Antonius eum fugisse scribit, ac sine paludamento, equoq; post biduum demum apparuisse. sequenti satis constat non modo ducis, sed etiam militis functum munere, atq; in media dimicatione, aquilifero legionis suæ grauiter saucio, Aquilam humeris subijsse, diuq; portasse.

Hoc bello cum Hircius in acie Pansáq; post, ex uulnere perissent, rumor increbuit, ambos opera eius occisos, ut Antonio fugato Rep. COSS. orbata, solus uictores exercitus occuparet. Pãsæ quoq; adeo suspecta mors fuit: ut Glyco medicus custoditus sit, quasi uenenum uulneri indidisset. Adijcit his Aquilius Niger, alterum è COSS. Hircium in pugnæ tumultu ab ipso interemptum. Sed ut cognouit Antonium post fugam à M. Lepido receptum, cæterosq; duces & exercitus consentire pro partibus, causam optimatium sine cunctatione deseruit, ad prætextum mutatæ uoluntatis dicta factaq; quorundam calumniatus, quasi alij se puerum, alij ornandum, tollẽdumq; iactassent, ne aut sibi, aut ueteranis par gratia referretur. Et quo magis pœnitentiam prioris sectæ approbaret: Nursinos grandi pecunia, & quam pendere nequirẽt multatos extorres oppido egit: quod mutinensi acie interẽptorum ciuiũ tumulo publice extructo ascripserant pro libertate eos occubuisse. Inita cum Antonio et Lepido societate philippense quoq; bellum quãquam inualidus, atq; æger duplici prælio transegit: quorum priore castris exutus uix ad Antonii cornu fuga euaserat: nec successum uicto

riæ moderatus est: sed capite Bruti Romam misso, ut statuæ Cæsaris summitteretur: splendidissimum quenq; captiuum non sine uerborum contumelia se uit. Vt quidem suppliciter uni sepulturam precan ti respondisse dicatur iam istam in uolucrum pote statem fore. Alios patrem & filium pro uita ro gantem sortiri, uel dimicare iussisse: ut alterutri cõ cederetur, ac spectasse utrunq; morientem cum pa tre, qui se obtulerat occiso, filius quoq; uoluntaria occubuisset nece. Quare cæteri, & in his M. Fa uonius ille Catonis æmulus, cum catenati produce rentur imperatore Antonio honorifice salutato, hũc fœdissimo conuitio corãm prosciderũt. Partitis post uictoriam officijs, cum Antonius orientem ordinan dum, ipse ueteranos in Italiam reducendos, et mu nicipalibus agris collocandos recepisset: neq; uetera norum, neq; possessorum gratiam tenuit. Alteris pelli se, alteris, non pro spe meritorũ tractari que rentibus. Quo tempore L. Antonium fidu cia consulatus, quem gerebat, ac fraternæ potentiæ res nouas molientem confugere Perusiam coëgit: & ad deditionem fame compulit: non tamen sine magnis suis & ante bellum, & in bello discrimi nibus. Nam cum spectaculo ludorum gregarium militem in XIIII. ordinibus sedentem excitari p apparitorem iussisset: rumore ab obtrectatoribus di lato, quasi eundem mox discruciatum necasset: mi nimum abfuit, quin periret concursu, & indigna tione turbæ militaris. Saluti fuit, quod qui desyde rabatur, repente comparuit incolumis: ac sine iniu

ria. Circa Perusinum autem murum sacrificans penè interemptus est à manu gladiatorum, quæ oppido eruperat. Perusia capta, in plurimos animaduertit, orare ueniã uel excusare se conantibus una uoce occurrens moriendum esse. Scribunt quidam, trecentos ex dedititijs electos utriusq; ordinis ad aram diuo Iulio extructam Idibus Martijs hostiarum more mactatos. Extiterunt qui traderent, consulto eum ad arma isse, ut occulti aduersarii, et quos metus magis quàm uoluntas contineret: facultate L. Antonij ducis præbita, detegerentur: deuictisq; his, et confiscatis, promissa ueteranis præmia soluerentur. Bellum siculum inchoauit in primis, sed diu traxit intermissum sæpius, modo reparandarum classium causa, quas tempestatibus duplici naufragio, & quidem per æstatem amiserat, modo pace facta flagitante populo ob interclusos commeatus, famemq; ingrauescentem, donec nauibus ex integro fabricatis, ac XX. seruorum millibus manumissis, & ad remum datis, portum Iulium apud Baias immisso in lucrinum, & auernũ mari lacum effecit. In quo cum tota hyeme copias exercuisset, Pompeium inter Mylas, et Naulochum superauit sub horam pugnæ tam arcto repente somno deuictus, ut ad dãdum signum ab amicis excitaretur, unde præbitam Antonio materiam putem exprobrandi, ne rectis quidem oculis eum aspicere potuisse instructam aciem. Verum supremum cœlum intuentem stupidum cubuisse, nec prius surrexisse, ac militibus in conspectum uenisse, quàm

à M. Agrippa fugatæ sint naues hostium. Alij dictum, factum'q; eius criminantur, quasi classibus tempestate perditis exclamauerit, etiam inuito Neptuno uictoriam se adepturum. Ac die Circensium proximo solenni pompæ simulachrum dei detraxerit: nec temere plura, ac maiora pericula ullo alio bello adijt. Traiecto in Siciliam exercitu, cum partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improuiso à Demochare, et Apollophane præfectis Pompeij, uno demum nauigio ægerrime effugit. Item cum præter Locros Rhegiũ pedibus iret: & prospectis biremibus Pompeianis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad litus, penè exceptus est. Tunc etiam per deuios tramites refugientem seruus Aemilij Pauli comes eius dolens proscriptum olim ab eo patrem Paulum, et quasi occasione ultionis oblata interficere conatus est. Post Pompeij fugam collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium euocarat, superbientem XX. legionum fiducia, summas'q; sibi partes terrore, & minis uendicantem spoliauit exercitu: supplicem'q; concessa uita Circeos in perpetuũ relegauit. M. Antonij societatem semper dubiam, et incertam reconciliationibus uarijs male focillatam abrupit tandẽ: Et, quo magis degenerasse eum à ciuili more approbaret: testamentum, quod is Romæ etiam de Cleopatræ liberis inter hæredes nuncupatis reliquerat: aperiendum, recitandum'q; pro cõcione curauit. Remisit tamen hosti iudicato necessitudines, amicos'q; oẽs, atq; inter alios C. Sosium, et T.

Domitium tunc adhuc COSS. Bononiensibus quoq; publicæ quod in Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit coniurandi cũ tota Italia pro partibus suis. Nec multo post nauali prælio apud Acium uicit, in serum dimicatione protracta, ut in naui uictor pernoctauerit. Ab Acio cum Samum in hyberna se recepisset, turbatus nuntijs de seditione militum præmia, et missionem poscentiũ, quos ex omni numero confecta uictoria Brundusium præmiserat, repetijt. Alia tempestate in traiectu bis conflictatus, primo inter promontoria peloponnesi atq; Aetoliæ, rursus circa montes Ceraunios, utrobiq; parte Liburnicarum demersa, simulq; eius, in qua uehebatur, fusis armamentis, et gubernaculo diffracto. Nec amplius quàm septem & XX dies, donec desyderia militum ordinarentur Brundusii commoratus, Asiæ, Syriæq; circuitu Aegyptum petit. Obsessáq; Alexandria, quò Antonius cum Cleopatra confugerat: breui potitus est. Et Antonium quidem seras conditiones pacis tentantem ad mortem adegit: uiditq; mortuum. Cleopatræ, quam seruatam triumpho magnopere cupiebat, etiam Psyllos admouit: qui uenenum ac uirus exugerent: quod perijsse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem sepulturæ honorem tribuit: ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici iussit. Antonium iuuenem maiorem de duobus Fuluia genitis, simulachro Diui Iulij, ad quod post multas, & irritas preces confugerat, arreptum interemit. Itẽ Cæsarionem, quem ex Cæsare patre Cleopatra cõ

cepisse prædicabat, retractum è fuga supplicio affecit. Reliquos Antonii, Reginæq; cõmunes liberos, non secus, ac necessitudine iunctos sibi & conseruauit, & mox pro conditione cuiusq; sustinuit, ac fouit. Per idem tempus conditorium, et corpus magni Alexandri cum prolatum è penetrali subiecisset oculis: corona aurea imposita, ac floribus aspersum ueneratus est, consultusq;, num & Ptolemæum inspicere uellet, regem se ait uoluisse uidere non mortuos. Aegyptum in prouinciæ formam redactam, ut feraciorem, habilioremq; annonæ urbicæ redderet, fossas omnes, in quas Nilus exæstuat, oblimatas longa uetustate militari opere detersit. Quoq; actiacæ uictoriæ memoria celebratior, & in posterum esset urbem Nicopolim apud Actium condidit: ludosq; illic quinquennales constituit: & ampliato uetere Apollinis templo locum castrorum, quibus fuerat usus, exornatum naualibus spolijs Neptuno, et Marti consecrauit. Tumultus post hæc, ac etiã rerũ nouarũ initia, cõiurationesq; complures prius quàm inualescerent indicio detectas compressit, alias alio tempore. Lepidi iuuenis, deinde Varronis Murenæ, & Fannij Cepionis. Mox M. Egnatii, exin Plauti Rufi, Lucijq; Pauli progeneri sui, ac præter has L. Audasii falsarũ tabularum rei, ac neq; ætate, neq; corpore integri, Thenasini Epicadi ex gente parthica Hibridæ, ad extremum Telephi mulieris serui nomenclatoris. Nam ne ultimæ quidem sortis hominum conspiratione, et periculo caruit. Audasius atq; Epicadus

Iuliam filiam, & Agrippam nepotem ex insulis, qbus continebantur, rapere ad exercitus, Telephus, quasi debita sibi fato dominatione, & ipsum, & senatum aggredi destinauerant. Quin etiã quondam iuxta cubiculum eius lixa quidam ex illyrico exercitu ianitoribus deceptis noctu deprehẽsus est, cultro uenatorio cinctus, inops'ne mentis an simulata dementia incertum. Nihil enim exprimi quæstione potuit. Externa bella duo omnino per se gessit, Dalmaticum adolescens adhuc, & Antonio deuicto, Cantabricum: Dalmatico etiam uulnera excepit, una acie dextrũ genu lapide ictus, altera & crus, & utrunq; brachium ruina pontis consauciatus. Reliqua per legatos administrauit: ut tamen quibusdam Pannonicas, atq; Germanicas, aut interueniret, aut non longe abesset Rauennam, uel Mediolanum, uel Aquileiam usq; ab urbe progrediens. Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum illyrico omnĩ, item Rhetiam, & Vindelicos, ac Salassos, gentes alpinas coërcuit, & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magna copia cæsis, Germanos'q; ultra Albim fluuium summouit: ex quibus Sueuos, & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam: atq; in proximis Rheno agris collocauit. Alias item nationes male quietas ad obsequium redegit. Nec ullĩ genti sine iustis, & necessarijs causis bellum intulit. Tantum'q; absuit à cupiditate quoquo modo imperium, uel bellicam gloriam augendi, ut quorum

dam Barbarorum principes in æde Martis ultoris iurare cöegerit, mansuros se in fide, ac pace, quam peterent. à quibusdam uero nouum genus obsidū fœminas exigere tentauerit: quod negligere marium pignora sentiebat: & tamen potestatem semp omnibus fecit, quoties obsides uellent, recipiendi. Neq; aut crebrius, aut perfidiosius rebellantes grauiore unquam multatus est pœna, quàm ut captiuos sub lege uenundaret: ne in uicina regione seruirēt, né ue intra XXX annum liberarentur. Qua uirtutis, moderationis'q; fama, Indos etiam, ac Scythas, auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suam, populiq; Ro. ultro. per legatos petendam. Parthi quoq; & Armeniam uendicanti facile cesserunt, et signa militaria, quæ M. Crasso, & M. Antonio ademerant: reposcenti reddiderunt, obsides'q; insuper obtulerunt, deniq; pluribus quondam de regno concertantibus non nisi ab ipso electum comprobauerunt. Ianum Quirinum semel atq; iterum à condita urbe ante memoriam suam clausum in multo breuiore temporis spatio terra, mari'q; pace parta tertio clausit. Bis ouans ingressus est urbem post philippense, & rursus post siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, actiacum, alexandrinum continuo triduo omnes. Graues ignominias, clades'q; duas omnino, nec alibi quàm in Germania accepit, lolianam & uarianam. Sed lolianam maioris infamiæ quàm detrimenti, uarianam penè exitiabilem tribus legionibus, cum duce, legatis'q;

& auxilijs omnibus cæsis. Hac nuntiata, excubias per urbem indixit nequis tumultus existeret: & præsidibus prouinciarum propagauit imperium: ut à suetis, & à peritis socij continerentur. Vouit & magnos ludos Ioui OPT. MAX. si Remp. in meliorem statum uertisset: quod factum cymbrico, marsicoq; bello erat. Adeo nanq; consternatum ferunt: ut per continuos menses barba, capilloq; summisso caput interdum foribus illideret uociferans. Quintili Vare legiones redde, diemq; cladis quot annis mœstum habuerit, ac lugubrem. In re militari & commutauit multa, & constituit: atq; etiam ad antiquum morem nonnulla reuocauit: disciplinam seuerissime rexit, ne legatorum qdem cuiquam nisi grauate, hybernisq; demum mensibus permisit uxorem interuisere. Equitem Romanum quod duobus filijs adolescentibus causa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonaq; subiecit hastæ, quē tamen quod imminere emptio in publicanos uidebat, liberto suo addixit, ut relegatum in agro pro libero esse sineret. Decimam legionem contumacius parentem cum ignominia totam dimisit. Item alias immodeste missionem postulantes citra commoda emeritorum præmiorum exauthorauit: cohortes, siquæ cessissent loco, decimatas ordeo pauit. Centuriones statione deserta itidem, ut manipulares capitali animaduersione punijt: pro cætero delictorum genere uarijs ignominijs afficit: ut stare per totum diem iuberet ante prætorium interdum tunicatos, discinctosq;, nonnunquam
cum decempedis

cum decempedis uel etiam cæspitem portantes.

Neq; post bella ciuilia aut in concione, aut per edictum ullos militum commilitones appellabat sed milites: ac ne à filijs quidem, aut priuignis suis imperio præditis aliter appellari passus est, ambitiosius id existimans, quàm aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domusq; suæ maiestas postularet. Libertino milite præterquam Romæ incendiorum causa, & si tumultus in grauiore annona metueretur, bis usus est, semel ad præsidium coloniarum illyricum contingentium. Iterum ad tutelam ripæ Rheni fluminis, eosq; seruos adhuc uiris, fœminisq; pecuniosioribus indictos, ac sine mora manumissos sub priore uexillo habuit: neq; aut commistos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria aliquanto facilius phaleras, & torques quicquid auro, argentoq; constaret, quàm uallares, ac murales coronas, quæ honore præcederent, dabat, has quamparcissime, & sine ambitiõe, ac sæpe etiam caligatis tribuit. M. Agrippam in Sicilia post naualem uictoriam cœruleo uexillo donauit. Solos triumphales, quáquam & socios expeditionum, & participes uictoriarum suarum nunquam donis impertiendos putauit: quod ipsi quoq; ius habuissent tribuendi ea, quibus uellent. Nil autem minus in perfecto duce quàm festinationem, temeritatemq; cõuenire arbitrabatur. Crebro itaq; illa iactabat. σπεῦδε βραδέως, ἀσφαλὴς γάρ ἐστιν ἀμείνων ἢ θρασύς στρατηλάτης. Et sat celeriter fieri quicquid fiat satis bene. Prælium quidem aut

bellum suscipiendum omnino negabat, nisi cum maior emolumenti spes, quàm damni metus ostenderetur. Nam minima commoda non minimo sectantes discrimine similes aiebat esse aureo hamo piscantibus, cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset. Magistratus, atq; honores et ante tempus, & quosdam noui generis, perpetuosq́; cepit. Consulatum uigesimo ætatis anno inuasit, admotis hostiliter ad urbem legionibus, missisq́; qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cum quidem cunctante senatu Cornelius Centurio princeps legationis reiecto sagulo ostendēs gladij capulum, non dubitasset in curia dicere, hic faciet, si non feceritis uos. Secundum consulatum post IX annos, Tertium anno interiecto gessit: sequentes usq; ad undecimum continuauit. Multisq́; mox, cum deferrentur, recusatis, duodecimum magno .i. septēdecim annorum interuallo, & rursus tertiumdecimum biennio post ultro petijt, ut C. & Lucium filios amplissimo præditus magistratu suo quenq; tirocinio deduceret in forum. Quinq; medios consulatus à sexto ad undecimum annuos gessit. Cæteros autem sex, aut IX. aut sex, aut quatuor, aut tribus mensibus, secundū uero paucissimis horis. Nam die Calendarum Ianuarij, cum mane pro æde Capitolini Iouis paululum curuli sella præsedisset honore, abijt, suffecto alio in locum suum. Nec omnes Romæ, sed quartum consulatum in Asia, quintum in insula Samo, Octauum & nonum Tarracone inijt. Triumuiratum Reip. constituendæ per X annos ad-

ministrauit: in quo restitit aliquandiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed inceptam utroq; acerbius exercuit. Nanq; illis in multorum saepe personam per gratiam & preces exorabilibus, solus magnopere cõtẽdit ne cui parceretur: proscripsitq; etiam C. Toranium tutorem suum, eundemq; collegam patris sui Octauij in aedilitate. Iunius Saturninus hoc amplius tradit: cum peracta proscriptione, M. Lepidus in senatu excusasset praeterita, et spem clementiae in posterum fecisset: quoniam satis poenarum exactum esset, hũc e diuerso professum, ita modum se proscribendi statuisse, ut omnia sibi reliquerit libera. in cuius tamen pertinaciae poenitentiam, postea T. Iunium Philemonem, quod patronum suum proscriptum celasse olim diceretur: equestri dignitate decorauit. In eadem hac potestate multiplici flagrauit inuidia: nam et Pinarium equitem Ro. cum concionante se admissa turba paganorum apud milites subscribere quaedam animaduertisset, curiosum & speculatorem ratus coràm confodi imperauit. Et Tedium Afrum COS. designatum, quia factum quoddam suum maligno sermone carpsisset: tantis conterruit minis, ut is se praecipitauerit. Et Quintum Gallum Praet. in officio salutationis tabellas duplices ueste tectas tenentem suspicatus gladium occulere, nequicquam statim, ne aliud inueniretur, ausus inquirere, paulopost per centuriones, & milites raptum è tribunali seruilem in modum torsit: & fatentem nihil iussit occidi, prius oculis eius sua manu ef-

fossis, quem tamen scribit colloquio petito insidiatum sibi, coniectumq; à se in custodiam, deinde urbe interdicta dimissum naufragio, uel latronum insidijs perijsse. Tribunitiam potestatem perpetuam recepit: in qua semel atq; iterum per singula lustra collegam sibi coaptauit. Recepit & morum legumq; regimen æque perpetuum, quo iure quanquam sine censuræ honore, censum tamen populi ter egit: primum ac tertium cum collega, medium solus.

De reddenda Rep. bis cogitauit, primo post oppressum statim Antonium, memor obiectum ab eo sibi sæpius quasi per ipsum staret ne redderetur. Ac rursus tædio diuturnæ ualetudinis, cum etiam magistratibus, ac senatu domum accitis rationarium imperij tradidit. Sed reputans et se priuatum non sine periculo fore, & illam plurium arbitrio temere committi, in retinenda perseuerauit, dubium euentu meliore an uoluntate, quam uoluntatem, cum præ se identidem ferret: quodam etiam edicto
" his uerbis testatus est, Ita mihi saluam, ac sospitam
" Remp. sistere in sua sede liceat: atq; eius rei fru-
" ctum percipere, quem peto, ut optimi status author
" dicar, & moriens, ut feram mecum spem, mansu-
" ra in uestigio suo fundamenta R. P. quæ iecero: fe-
" citq; ipse se compotem uoti nisus omni modo, nequem
" noui status pœniteret. Vrbem nanq; pro maiestate imperij ornatam, & inundationibus, incendijsq; obnoxiam excoluit adeo, ut iure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset. Tutam uero, quantum præuideri humana ratione

potuit, etiam in posterum præstitit. Publica opera plurima extruxit: ex quibus præcipua, forum cum æde Martis Vltoris, templum Apollinis in palatio, ædem Tonantis Iouis in capitolio. Fori extruendi causa fuit hominum, et iudiciorum multitudo, quæ uidebatur, non sufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaq; festinantius, nec dum perfecta Martis æde publicatum est, cautum'q; ut separatim in eo publica iudicia, & sortitiones iudicum fierent. Aedem Marti bello philippensi pro ultione paterna suscepto, uouerat. Sanxit ergo ut de bellis, triumphis'q; consuleretur hic senatus, prouincias cum imperio petituri hinc deducerentur, qui'q; uictores redijssent huc insignia triumphorum inferrent. Templum Apollinis ea parte palatinæ domus excitauit: quam fulmine ictam desyderari à Deo aruspices pronuntiarent. Addidit porticus cũ bibliotheca latina, græca'q;: quo loco iam senior sæpe etiam senatum habuit: decurias'q; iudicum recognouit. Tonanti Ioui ædem consecrauit liberatus periculo, cum expeditione cantabrica per nocturnum iter lecticam eius fulgur perstrinxisset: seruũ'q; prædicentem exanimasset. Quædam etiam opera sub nomine alieno nepotum scilicet & uxoris, sororis'q; fecit, ut porticũ, basilicam'q; Lucij, & Caij. Item porticus Liuiæ, & Octauiæ, theatrũ'q; Marcelli. Sed & cæteros principes uiros sæpe hortatus est, ut pro facultate quisq; monimentis uel nouis, uel refectis, & excultis urbẽ adornarent: multa'q; à multis extructa sunt, sicut à Martio Philippo

ædes Herculis musarum, à Lucio Cornificio ædes Dianæ, ab Asinio Pollione atrium libertatis, à Munatio Planco ædes Saturni, à Cor. Balbo theatrũ, à Statilio Tauro amphiteatrum, à M. uero; Agrippa complura, & egregia. Spatium urbis in regiones, uicosq; diuisit: instituitq; ut illas annui magistratus sortito tuerentur, hos magistri è plebe cuiusq; uiciniæ lecti. Aduersus incendia excubias, nocturnas, uigilesq; commentus est; ad coërcendas inundationes alueum Tyberis laxauit: ac repurgauit completum olim ruderibus, & ædificiorum prolapsionibus coarctatum. Quo autem facilius undique urbs adiretur, desumpta sibi flaminia uia Arminotenus munienda, reliquas triumphalibus uiris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. Aedes sacras uetustate collapsas, aut incendio absumptas refecit: easq;, & cæteras opulentissimis donis adornauit, utpote qui in cællam capitolini Iouis sexdecim millia pondo auri, gemmasq;, ac margaritas quingenties HS una donatione contulerit.

Postquam uero pontificatum maximum, quem nunquam uiuo Lepido auferre sustinuerat: mortuo demum suscepit, quicquid fatidicorum librorum Græci, latiniq; generis nullis uel parum idoneis authoribus uulgo ferebatur, supra duo millia contracta undiq; cremauit: ac solos retinuit sibyllinos, hos quoq; delectu habito, condiditq; duobus forulis auratis sub palatini Apollinis basi. Annum à diuo Iulio ordinatum, sed postea negligentia conturbatum, atq; confusum rursus ad pri-

stinam rationem redegit, in cuius ordinationem sex tilem mensem e suo cognomine nuncupauit, magis quàm Septembrem, quo erat natus, quia hoc sibi & primus consulatus, & insignes uictoriæ obtigissent. Sacerdotum, & numerum & dignitatem, sed & commoda auxit, præcipue uestalium uirginum, cumq; inde mortuæ locum capi aliam oporteret, ambirentq; multi, ne filias in sortem darent: adiurauit si cuiusquam neptium suarum competeret ætas, oblaturum se fuisse eam. Nonnulla etiã ex antiquis cærimonijs paulatim abolita restituit, ut Salutis augurium, Diale flaminium, sacrum lupercale, ludos seculares, & compitalitios. Lupercalibus uetuit currere imberbes. Item secularibus ludis iuuenes utriusq; sexus prohibuit ullum nocturnum spectaculum frequentare: nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. Compitales lares ornare bis in anno instituit uernis floribus, & æstiuis. Proximum a dijs immortalibus honorem memoriæ ducum præstitit, qui imperium populi Ro. ex minimo maximum reddidissent. Itaq; et opera cuiusq; manentibus titulis restituit: et statuas omniũ triũphali effigie in utraq; fori sui porticu dedicauit. Professus est edicto cõmentum id se, ut illorũ uelut exẽplar, et ipse dũ uiueret, et insequẽtiũ ætatũ principes exigerentur a ciuibus. Pompeij quoq; statuam contra theatri eius regiam marmoreo Iano supposuit translatam e curia, in qua C. Cæsar fuerat occisus. Pleraq; pessimi exẽpli correxit: quæ in pniciẽ publicã, aut ex cõsuetudine, licẽtiaq; bellorũ

ciuilium durauerant: aut per pacem etiam extiterant. Nam & grassatorum plurimi palàm se ferebant succincti ferro quasi tuendi sui causa, & rapti p agros uiatores sine discrimine liberi, seruiq; ergastulis possessorum supprimebantur. Et plurimæ factiones titulo collegij noui ad nullius non facinoris societatem coibant. Igitur grassatores dispositis per opportuna loca stationibus inhibuit, ergastula recognouit. Collegia præter antiqua: & legitima dissoluit: tabulas ueterũ ærarij debitorum, uel præcipuam calumniandi materiam exussit: loca in urbe publica iuris ambigui possessoribus adiudicauit: diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm uoluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit conditione proposita, ut siquem qs repetere uellet: par periculum pœnæ subiret. Ne quod autem maleficium, negotium'ue impunitate, uel mora elaberetur XXX amplius dies, qui honorarijs ludis occupabantur, actui rerum accommodauit. Ad tres iudicum decurias quartam addixit ex inferiore censu, quæ ducenariorum uocaretur: iudicarent'q; de leuioribus summis. Iudices à tricesimo ætatis anno allegit, idest quinquẽnio maturius quàm solebant. Ac plerisq; iudicandi munus detrectantibus uix concessit, ut singulis decurijs per uices annua uacatio esset: & ut solitæ agi Nouembri, ac Decembri mense res omitterentur.

Ipse ius dixit assidue, & in nocte nonnunq̃, si parum corpore ualeret, lectica pro tribunali collocata, uel etiam domi cubans. Dixit autem ius nõ

diligentia modo summa, sed & lenitate, siquidem manifesti parricidij reum, ne culeo insueretur, quod non nisi confessi afficiebantur hac pœna: ita fertur interrogasse, certe patrem tuum non occidisti. Et cũ de falso testamento ageretur: omnesq; senatores lege cornelia tenerentur: non tantum duas tabellas damnatoriã, & absolutoriam simul cognoscentibus dedit: sed tertiam quoq;, qua ignosceretur iis, quos fraude ad signandum, uel errore inductos constitisset. Appellationes quotannis urbanorum quidem litigatorum prætori delegabat urbano: at prouincialium consularibus uiris, quos singulos cuiusq; prouinciæ negotijs præposuisset. Leges retractauit: & quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariam, & de adulterijs, & de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus. Hanc cum aliquanto seuerius quàm cæteras emendasset: præ tumultu recusantium perferre non potuit, nisi adempta demũ lenitáue parte pœnarum, & uacatione triennij data, auctisq; præmiis. Sic quoq; abolitionem eius publico spectaculo pertinaciter postulante equite, accitos germanici liberos, receptosq; partim ad se, partim in patris gremium ostentauit, manu, uultuq; significans, ne grauarentur imitari iuuenis exemplum. Cumq; etiam immaturitate sponsarum, & matrimoniorum crebra mutatione uim legis eludi sentiret: tempus sponsas habendi coarctauit: diuortijs modum imposuit. Senatorum affluentem numerum deformi, & incondita turba, erant enim super mille, & quidam indignissimi, & post

necem Cæsaris per gratiam, & præmium allecti, quos abortiuos uulgus uocabat, ad modum pristinum, & splendorem redegit, duabus lectionibus, prima ipsorum arbitratu, quo uir uirum legit: secunda suo, & Agrippæ: quo tempore æstimatur lorica sub ueste munitus, ferroq; cinctus præsedisse, decem ualentissimis senatorij ordinis amicis sellam suam circunstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tunc quenquam senatorum nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad excusandi se uerecundiam compulit: seruauitq; etiam excusantibus insigne uestis, & spectandi in orchestra, epulandiq; publice ius. Quo autem lecti, probatiq; & religiosius, & minore molestia senatoria munera fungerētur: sanxit, ut prius, quàm consideret quisquā, thure, ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coiretur: et ne plus, quàm bis in mense legitimus senatus ageretur, scilicet Cal. et Id. néue Septembri, Octobri'ue mense ullos adesse alios necesse esset, quàm sorte ductos, per quorum numerū decreta confici possent, sibiq; instituit consilia sortiri semestria, cum quibus de negotijs ad frequentem senatum referendis ante tractaret. Sententias de maiore negotio non more, neq; ordine, sed prout libuisset perrogabat: ut perinde quisq; animum intenderet, ac si censendum magis, q̄ assentiendum esset. Author & aliarū rerum fuit, in queis ne acta senatus publicarētur: ne magistratus deposito honore statim in prouincias mitterentur. ut Proconsulibus ad mulos, & taber-

nacula, quæ publice locari solebant: certa pecunia constitueretur: ut cura ærarij à quæstoribus urbanis ad prætorios, prætores'ue transiret. ut centũuiralem hastam, quàm quæstura functi consueuerãt cogere: decemuiri cogerent. Quoq; plures partem administrandæ Reip. caperent: noua officia excogitauit. Curã operum publicorum, uiarũ, aquarum, aluei Tyberis, frumenti populo diuidẽdi, præfecturam urbis, triumuiratum legendi senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum. quotiescunq; opus esset. CENS. creari desitos longo interuallo creauit: numerum prætorum auxit. Exegit etiam ut quoties consulatus sibi daretur: binos pro singulis collegas haberet: nec obtinuit, clamantibus cunctis satis maiestatem eius imminui, quod honorem eum non solus, sed cum altero gereret.

Nec parcior in bellica uirtute honoranda super XXX ducibus iustos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit. liberis senatorum, quo celerius Reip. assuescerent: protinus uirilem togam, latum clauum induere, & curiæ interesse permisit: militiamq; auspicantibus non tribunatum modo legionum, sed et præfecturas alarum dedit. At nequi expers castrorum esset, binos plerunque laticlauios præposuit singulis alis. Equitum turmas frequenter recognouit post longam intercapedinem reducto more transuectionis. sed neque detrahi quenquam in transuehendo ab accusatore passus est,

quod fieri solebat. Et senio uel aliqua corporis labe insignibus permisit præmisso in ordine equo ad respondendum quoties citarentur, pedibus uenire. mox reddendi eq gratiã fecit eis, q maiores annorum quinq; et quadraginta retinere eum nollent.

Impetratisq; à SEN. X. adiutoribus unũquẽq; equitum rationem uitæ reddere coëgit: atq; ex improbatis, alios pœna, alios ignominia notauit: plures admonitiõe, sed uaria. Leuissimum genus admonitionis fuit traditio corâm pugillarium, quos taciti, & ibidem statim legerent. Notauitq; aliquos, q pecunias leuioribus usuris mutuati grauiore fœnore collocassent. Comitijs tribunitijs si deessent candidati, senatores ex equitibus Romam creauit: ita ut potestate transacta in utro uellent ordine, manerent. Cum autem pleriq; equitum attrito bellis ciuilibus patrimõio spectare ludos è XIIII non auderent metu pœnæ theatralis, pronunciauit non teneri ea, quibus ipsis parentibusue equester census unquam fuisset. Romani populi censum uicatim egit. Ac ne plebs frumentationum causa frequentius à negotijs auocaretur: ter in annum quaternorum mensium tesseras dare destinauit: sed desyderanti consuetudinem ueterem concessit rursus, ut sui quisq; mensis acciperet. Comitiorum quoq; pristinum ius reduxit: ac multiplici pœna coërcito ambitu Fabianis, et Scaptensibus tribulibus suis die comitiorum, ne quid à quoquam candidato desyderarent: singula millia numũm à se diuidebat. Magni præterea existimans syncerum, atq; ab omni col

luuione peregrini, ac seruilis sanguinis incorruptum seruare populum: & ciuitatem Romanã parcissime dedit: et manumittendi modum terminauit. Tiberio pro cliente græco petenti rescripsit, non aliter se daturum, quàm si præsens sibi persuasisset, quàm iustas petendi causas haberet. Et Liuiæ pro quodam tributario Gallo roganti ciuitatem negauit: immunitatem obtulit affirmans se facilius passurum fisco detrahi aliquid, quàm ciuitatis Romanæ uulgari honorem. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate iusta remouisse, cum & de numero, & de conditione, ac differentia eorum, qui manumitterentur, curiose cauisset: hoc quoq; adiecit, ne uinctus unquam, tortus'ue quis ullo libertatis genere ciuitatem adipisceretur. Etiã habitum, uestitum'q; pristinũ reducere studuit. Ac uisa quõdam pro concione pullatorum turba indignabundus, & clamitans, en ait

» Romanos rerum dominos, gentem'q; togatam.

Negotium AEDIL. dedit, ne quem posthac de cætero paterentur in foro circo'ue, nisi positis lacernis togatum consistere. Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. Nam & inuecta urbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantam copiam numariæ rei effecit, ut fœnore diminuto, plurimum agrorum pretijs accesserit. Et postea quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum eius gratuitum iis, qui cauere in duplum possent, ad certum tempus indulsit. Senatorum censum ampliauit: ac pro octingentorum

millium summa duodecies centies HS taxauit: sup pleuitq; non habentibus. Congiaria populo frequẽter dedit, sed diuersæ ferè summæ, modo quadragenos, modo tricenos, nonnunquam ducenos, quinquagenosq; numos, ac ne minores quidem pueros præteriјt: quamuis non nisi ab undecimo ætatis anno accipere consuessent. Frumentum quoq; in annonæ difficultatibus sæpe leuissimo, interdum nullo pretio uiritim admensus est, tesserasq; numarias duplicauit. Sed ut salubrem magis quàm ambitiosum principem scires, querentem de inopia et caritate uini populum seuerissima coërcuit oratione, satis prouisum à genero suo Agrippa productis pluribus aquis, ne homines sitirent. Eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti bonæ fidei se esse respondit. Non promissum autem flagitanti, turpitudinem, et impudentiam edicto exprobrauit: affirmauitq; se non daturum, quamuis dare destinasset. Nec minore grauitate atq; constantia, cum proposito congiario multos manumissos, incertosq; ciuium numero comperisset: negauit accepturos quibus promissum non esset. Cæterisq; minus quàm promiserat, dedit, ut destinata summa sufficeret. Magna uero quadam sterilitate, ac difficili remedio, cum uenalitias, & lanistarum familias, peregrinosq; omnes, exceptis medicis, & præceptoribus, partemq; seruitiorum urbe expulisset, ut tandem annona conualuit impetum se cepisse scribit frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod earum fiducia cultura agrorũ ces

ſaret, neq; tamen perſeueraſſe, quia certum habe-
ret per ambitionem quandoq; reſtitui. Atq; ita poſt
hanc temperauit, ut non minorem aratorum, ac ne
gotiantium, quàm populi rationem deduceret.

Spectaculorum, & aſſiduitate, et uarietate, atq;
magnificentia omnes anteceſſit. Feciſſe ludos ſe ait
ſuo nomine quater, pro alijs magiſtratibus, qui aut
abeſſent, aut non ſufficerent, ter & uicies. Fecitq;
nonnunquam uicatim, ac pluribus ſcenis per omni
um linguarum hiſtriones non in foro modo nec in
amphitheatro, ſed in circo et in ſeptis, & aliquan
do nihil præter uenationem edidit. Athletas ex
tructis in campo Martio ſedilibus ligneis, item na
uale prælium circa Tyberim cauato ſolo, in quo
nunc Cæſarum nemus eſt. Quibus diebus cuſtodes
in urbe diſpoſuit, ne raritate remanentium graſſa
toribus obnoxia eſſet. In circo aurigas, curſoresq;
& confectores ferarum & nonnunquam ex nobi
liſſima iuuentute produxit. Sed & Troiæ ludum
edidit frequentiſſime magnorum, minorumq; pue-
rorũ delectu, priſci, decoriq; moris exiſtimans cla-
ræ ſtirpis indolem ſic noteſcere. In hoc ludicro C.
Nonium Aſprenatem lapſu debilitatum aureo tor
que donauit: paſſusq; eſt ipſum Aſprenatem, poſte
rosq; Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit ta
lia edendi Aſinio Pollione oratore grauiter, inui-
dioſèq; in curia queſto Eſernini nepotis ſui caſum,
q & ipſe crus effregerat. Ad ſcenicas quoq; et gla
diatorias operas, & equitibus romanis aliquando
uſus eſt, uerum prius, quàm SENAT.C. in

terdiceretur, postea nihil sane praeterquam adole scentulum Lucium honeste natum exhibuit, tantum ut ostenderet, quod erat bipedali minor librarum septendecim, ac uocis immensae. Quodam autem muneris die Parthorum obsides tunc primum missos per arenam mediam ad spectaculum induxit: superq; se subsellio secundo collocauit. Solebat etiam citra spectaculorum dies, siquando quid inusitatum, dignum'q; cognitu aduectum esset: id extra ordinem quolibet loco publicare, ut Rhinocerotem apud septa, tigrim in scena, Anguem quinquaginta cubitorum pro comitio. Accidit uotiuis circensibus, ut correptus ualetudine lectica cubans thensas duceret. Rursus commissiõe ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat: euenit, ut laxatis sellae curulis compagibus caderet supinus. Nepotum quoq; suorum munere, cũ consternatum ruinae metu populũ retinere, & confirmare nullo modo posset: trãsiit è loco suo, atq; in ea parte consedit, quae suspecta maxime erat. Spectandi confusissimum, atq; solutissimum morem correxit: ordinauit'q;, motus iniuria senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos consessu frequenti nemo receperat.

Facto igitur decreto patrum, ut quoties quid spectaculi usquam publice ederetur, primus subselliorum ordo uacaret senatoribus: Romae legatos liberarum, sociarum'q; gentium uetuit in orchestra considere. Cum quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militem secreuit à populo. Maritis è plebe proprios ordines assignauit prae-

textatis cuneum suum, & proximum pædagogis. Sanxitq;, nequis pullatorum media cauea sederet. Fœminis ne gladiatores quidem, quos promiscue spectari solenne olim erat, nisi ex superiore loco spectare concessit. Solis uirginibus uestalibus locum in theatro separatim, & contra prætoris tribunal dedit. Athletarum uero spectaculo muliebrem sexum omnem adeo summouit: ut pontificalibus ludis pugilum par postulatum distulerit in sequentis diei matutinum tempus: edixeritq;, mulieres ante horam quintam uenire in theatrum nō placere. Ipse circenses ex amicorum ferè, libertorumq; cœnaculis spectabat, interdum è puluinari. Et quidem cum coniuge, ac liberis sedens spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aderat, petita uenia, commendatisq;, qui suam uicem præsidendo fungerentur. Verum quoties adesset, nihil præterea agebat, seu uitandi rumoris causa, quo patrem Cæsarem uulgo reprehensum commemorabat: quod inter spectandum epistolis, libellisq; legendis, ac rescribendis uacaret: seu studio spectandi, ac uoluptate, qua teneri se neq; dissimulauit unquam, & sæpe ingenue professus est. Itaq; corollaria, & præmia alienis quoq; muneribus, ac ludis & crebra, & grandia de suo offerebat. Nulliq; græco certamini interfuit, quo non pro merito quēq; certantium honorauerit. Spectauit autem studiosissime pugiles, et maxime latinos, non legitimos, atq; ordinarios modo, quos etiam committere cum Græcis solebat: sed & cateruari-

os oppidanos inter angustias uicorum pugnantes temere, ac sine arte. Vniuersum deniq; genus operas aliquas publico spectaculo præbentium etiam cura sua dignatus est. Athletis & conseruauit priuilegia, et ampliauit. Gladiatores sine missione edi prohibuit: Coërcionem in histriones, magistratibus in omni tempore, & longo, lege uetere permissam ademit, præterquam ludos, & scenam, nec tamẽ eo minus aut xysticorum certationes, aut gladiatorum pugnas seuerissime semper exegit. Nã histrionum licentiam adeo compescuit: ut Stephanionem togatarum, cui in puerilem habitum circumtonsam matronam ministrasse compererat, per trina theatra uirgis cæsum relegauerit: Hylam pantomimum querente prætore in atrio domus suæ nemine excluso, flagellis uerberarit. Et Pyladem urbe, atque Italia summouerit, quod spectatorem, à quo exibilabatur, demonstrasset digito: conspicuumq; fecisset.

Ad hunc modum urbe, urbanisq; rebus administratis, Italiam duo de XXX coloniarum numero deductarum ab se refrequentauit: operibusq;, ac uectigalibus publicis plurifariam instruxit: etiam iure, ac dignatione urbi quodãmodo pro parte aliqua adæquauit, cogitato genere suffragiorum, quæ de magistratibus urbicis decuriones colonici in suam quisq; coloniam ferrent: & sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent. ac necubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis soboles equestrem militiam petentis, etiam ex commendatione publica cuiusq; oppidi ordinabat. At

ijs,qui è plebe regiones sibi reuisenti filios filiasque approbarent: singula numorum millia per singulos diuidebat. Prouincias ualidiores, & quas annuis magistratuum imperijs regi nec facile, nec tutum erat: ipse suscepit. cæteras proconsulibus sortito permisit: & tamen nonnullas commutauit interdum, atq; ex utroque genere plerasq; sæpius adijt. Vrbium quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præcipites libertate priuauit. Alias aut ære alieno laborantes leuauit: aut terremotu subuersas denuo condidit: aut merita erga Remp. allegantes latinitate, uel ciuitate donauit. Nec est (ut opinor) prouincia, excepta duntaxat Africa, & Sardinia, quam non adierit. In has fugato Sexto Pompeio, traijcere ex Sicilia apparantem continuæ, & immodicæ tempestates inhibuerunt. Nec mox occasio, aut causa traijciendi fuit.

Regna, quibus belli iure potitus est, præter pauca, aut ijsdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis contribuit. Reges, socios etiam inter semetipsos necessitudinibus iunxit mutuis, promptissimus affinitatis cuiusq;, atque amicitiæ conciliator & fautor. Nec aliter uniuersos, quàm membra, partes'q; imperij curæ habuit. Rectorem quoq; soli tus apponere ætate paruis, aut mente lapsis, donec adolescerent, aut resipiscerent: ac plurimorum liberos & educauit simul cum suis, & instituit.

Ex militaribus copijs legiones, et auxilia prouinciatim distribuit. Classem Miseni, & alteram Rauennæ ad tutelam superi, & inferi maris colloca-

uit. Cæterum certum numerum partim in urbis partim in sui custodiam allegit, dimissa Calaguritanorum manu, quam usq; ad deuictum Antonium, item Germanorum, quam usq; ad cladem uarianam inter armigeros circa se habuerat. Neq; tamen unquam plures, quàm tres cohortes in urbe esse passus est, easq; sine castris. reliquas in hyberna, et æstiua circa finitima oppida dimittere assuerat. Quicquid autem ubiq; militum esset, ad certam stipendiorum, præmiorumq́; formulam astrinxit, definitis pro gradu cuiusq; et temporibus militiæ, & commodis missionum, ne aut ætate, aut inopia post missionem solicitari ad res nouas possent. Vtq; perpetuo ac sine difficultate sumptus, ad tuendos eos, prosequendosq́; suppeteret: ærarium militare cum uectigalibus nouis constituit. Et quo celerius, ac sub manu annunciari, cognosciq́; posset, quid in prouincia quaq; gereretur: iuuenes primo modicis interuallis per militares uias, dehinc uehicula disposuit. commodius id uisum est, ut quia loco ijdem perferunt literas, interrogari quoq; siquid res exigant, possint. In diplomatibus, libellisq́;, et epistolis signandis initio sphynge usus est, mox imagine magni Alexãdri, nouissime sua Dioscoridis manu sculpta, qua signare insecuti quoq; principes perseuerauerunt. Ad epistolas omnes horarum quoq; momenta, nec diei modo, sed & noctis, quibus datæ significarentur: addebat.

Clementiæ, ciuilitatisq́; eius multa, et magna documenta sunt. Et ne enumerem quot, & quos di-

uersarum partium uenia, & incolumitate donatos,
principem etiam in ciuitate locum tenere passus sit.
Iunium Nouatum, & Cassium Patauinum è ple-
be homines, alterum pecunia, alterum leui exilio
punire satis habuit: cũ ille Agrippæ iuuenis no
mine asperrimam de se epistolam in uulgus edi-
disset: hic conuiuio pleno proclamasset, neq; uotum
sibi, neq; animum deesse confodiẽdi eum. Quadam
uero cognitione, cum Aemilio Eliano Cordubensi
inter cætera crimina uel maxime obijceretur, quod
male opinari de Cæsare soleret: conuersus ad accu
satorem, commotoq; similis, uelim inquit hoc mihi
probes. faciam, sciat Elianus & me linguam habe-
re. plura enim de eo loquar. Nec quicquam ultra
aut statim, aut postea inquisiuit. Tiberio quoq; de
eadem re sedulo uiolentius apud se per epistolam
" conquerenti, ita rescripsit. Aetati tuæ, mi Tiberi,
" noli in hac re indulgere: & nimium indignari,
" quenquam esse, qui de me loquatur male. Satis est
" enim si hoc habemus, ne qs nobis male facere possit.

Templa quãuis sciret, etiam Proconsulibus de-
cerni solere: in nulla tamen prouincia nisi commu-
ni suo, Romæq; nomine recepit. Nam in urbe qui-
dem pertinacissime abstinuit hoc honore, atq; eti-
am argenteas statuas olim sibi positas conflauit o-
mnes: ex quibus aureas cortinas Apollini palati-
no dedicauit. Dictaturam magna ui offerente po-
pulo, genu nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pe
ctore, deprecatus est. Domini appellationem,
ut maledictum & opprobrium, semper exhorru

it, Cum spectante eo ludos pronuntiatum esset, à mimo, o dominum æquum & bonum, & uniuersi quasi de ipso dictum exultantes comprobassent: statim manu, uultuq; indecoras adulationes repressit: & insequenti die grauissime corripuit edicto: dominum'q; se posthac appellari, nec à liberis quidem, aut nepotibus suis, uel serio uel ioco passus est: atq; huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temere urbe oppido'ue ullo egressus, aut quoquam ingressus est, nisi uespere, aut noctu, ne quem officij causa inquietaret. In consulatu pedibus ferè, extra consulatum sæpe adoperta sella per publicum incessit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeuntium desyderia excipiens, ut quendam ioco corripuerit: quod sic sibi libellum porrigere dubitaret: quasi elephanto stipem. Die senatus nunquam patres nisi in curia salutauit, et quidem sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente, & discedens eo modo sedentibus, Vale dicebat. Officia cum multis mutuo exercuit: nec prius dies cuiusq; solennes frequentare desiit, quàm grandior iam natu, & in turba quondam sponsaliorum die uexatus. Gallum Terrinum senatorem minus sibi familiarem, sed captum repente oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens consolando reuocauit ad uitam.

In senatu uerba facienti dictum est, non intellexi, & ab alio, contradicerem tibi, si locum haberem. Interdum ob immodicas altercationes disceptantium, è curia per iram se proripienti qui-

dam ingesserunt; licere oportere senatoribus, de Rep. loqui. Antistius Labeo senatus lectione, cum III uirum legeret Marcum Lepidum hostem olim eius, & tunc exulantem legit. Interrogatus'q; ab eo, an essent alij digniores: suum quenq; iudicium habere respondit. Nec ideo libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit. Etiam sparsos de se in curia famosos libellos, nec expauit, et magna cura redarguit. Ac ne requisitis quidem authoribus id modo censuit, cognoscendum posthac de ijs, qui libellos, aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant. Iocis quoque quorundam inuidiosis, aut petulantibus lacessitus contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia, ne senatus quicquam constitueret, intercessit. Quoties magistratuum comitijs interesset, tribus cum candidatis suis circuibat: supplicabat'q; more solenni. Ferebat & ipse suffragium in tribus, ut unus è populo. Testem se in iudicijs & interrogari, & refelli æquissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos. Nunquam filios suos populo commendauit, ut non adijceret, si merebuntur: eisdem prætextatis adhuc assurrectum ab uniuersis in theatro, & astantibus plausum grauissime questus est. Amicos ita magnos, & potentes in ciuitate esse uoluit: ut tamen pari iure essent, quo cæteri, legibus'q; iudiciarijs æque tenerentur. Cum Asprenas Nonius arctius ei iunctus causam ueneficij accusante Cas

sio Seuero diceret: consuluit senatum quid officij sui putaret, cunctari enim se ne si superesset, eriperet legibus reum: sin deesset, destituere, ac prædamnare amicum æstimaretur. Et consentientibus uniuersis sedit in subsellijs per aliquot horas, uerum tacitus, et ne laudatione quidem iudiciali data. Affuit & clientibus, sicut Scutario cuidam, euocato quondam suo, qui postulabatur iniuriarum. Vnũ omnino ex reorum numero, ac ne eum quidem nisi precibus eripuit, exorato coràm iudicibus accusatore, Castricium, per quem de coniuratione Murenæ cognouerat. Pro quibus meritis quantopere dilectus sit, facile est æstimare. Omitto senatusconsulta, quia possunt uideri, uel necessitate expressa, uel uerecundia. Equites Romani natalem eius sponte, atque consensu biduo semper celebrarunt. Omnes ordines in lacum Curtij quotannis ex uoto pro salute eius stipem iaciebant. Item Calendis Ianuarijs strenam in capitolio, etiam absenti, ex qua summa pretiosissima deorum simulachra mercatus, uicatim dedicabat, ut Apollinem sandalia-rium, & Iouem tragœdum, aliáq; in restitutionem palatinæ domus incendio absumptæ. Veterãi, Decuriæ, tribus, atq; etiam singillatim, è cætero genere hominum libentes, ac pro facultate quisq;, pecunias contulerunt, delibante tantummodo eo summarum aceruos, neq; ex quoquam plus denario auferente. Reuertentem ex prouincia non solũ faustis omnibus, sed & modulatis carminibus prosequebantur. Obseruatum etiam est, ne quoties in-

troiret urbem, supplicium de quoquam sumeretur.

Patris patriæ cognomen uniuersi repentino, maximoq; consensu detulerunt ei. Prima plebs legatione Antium missa, deinde quod non recipiebat ineunti, Romæ spectacula frequens, & laureata, mox in curia senatus, neq; decreto, neq; acclamatione, sed per Valerium Messalam id mandantibus cunctis, Quod bonum, inqt, faustumq; sit tibi, domuiq; tuæ Cæsar Auguste, (Sic enim nos perpetuam felicitatem Reip. & læta huic precari æstimamus) senatus te consentiens cum populo Romano consalutat patriæ patrē. Cui lachrymans respōdit Augustus his uerbis. (ipsa enim sicut Messalæ apposui) Compos factus uotorum meorum, patres C. qd habeo aliud deos immortales precari, quàm ut hunc consensum uestrum ad ultimum uitæ finē mihi perferre liceat? Medico Antonio Musæ, cuius opera ex ancipiti morbo conualuerat: statuā, ære collato, iuxta signum Aesculapij statuerunt. Nonnulli patrumfamiliarum testamento cauerunt, ut ab hæredibus suis prælato uictimæ titulo in capitolium ducerentur, uotumq; pro se soluerent, qđ superstitem Augustum reliquissent. Quædam Italiæ ciuitates diem, quo primum ad se uenisset, initium anni fecerunt. Prouinciarum pleræq; super templa, & aras ludos quoq; quinquennales penè oppidatim constituerunt. Reges amici atq; socij, & singuli in suo quisq; regno cæsareas urbes condiderunt. Et cuncti simul ædem Iouis olympici Athenis antiquitus inchoatam perficere com-

muni sumptu destinauerunt, genioq; eius dedicare, ac sæpe regnis relictis, non Romæ modo, sed prouincias peragranti, quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientum præstiterunt.

Quoniam qualis in imperijs, ac magistratibus, regenda per terrarum orbem pace, belloq; Republica fuerit: exposui: referam nunc interiorem ac familiarem eius uitam, quibusq; moribus, atq; fortuna, domi, & inter suos egerit, a iuuenta usq; ad supremum uitæ diem. Matrem amisit in primo consulatu, sororem Octauiam quinquagesimum & quartum agens ætatis annum. Vtriq; cum præcipua officia uiuæ præstitisset: etiam defunctæ honores maximos tribuit. Sponsam habuit adolescens P. Seruilij Isaurici filiam, sed reconciliatus post primam discordiam Antonio, expostulãtibus utriusq; militibus, ut ex necessitudine aliqua iungerentur, priuignam eius Claudiam Fuluiæ ex P. Clodio filiam duxit uxorem uix dum nubilem. Ac simultate cum Fuluia socru exorta, dimisit intactam adhuc, & uirginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit, nuptam ante duobus consularibus, ex altero etiam matrem. Cum hac etiam diuortium fecit, pertesus, ut scribit, morum peruersitatem eius, ac statim Liuiam Drusillam matrimonio Tiberij Neronis, & quidem prægnantem abduxit: dilexitq; et probauit unice, ac perseueranter. Ex Scribonia Iuliam, ex Liuia nihil liberorum tulit, cum maxime cuperet. Infans, qui conceptus erat immaturus est editus.

Iuliam primum Marcello Octauiæ sororis suæ filio, tantumq; pueritiam egresso, deinde, ut is obijt, M. Agrippæ nuptui dedit, exorata sorore, ut sibi genero cederet. Nam tunc Agrippa alteram Marcellarum habebat, & ex ea liberos. Hoc quoque defuncto, multis diu etiam ex equestri ordine circunspectis conditionibus, Tiberium priuignum suum elegit: coëgitq; prægnantem uxorem: et ex qua iam pater erat, dimittere. M. Antonius scribit, primũ eũ Antonio filio suo despondisse Iuliã, deinde Cotisoni Getarũ regi, quo tẽpe sibi quoq; inuicem filiã regis in matrimoniũ petijsset. Nepotes ex Agrippa et Iulia tres habuit, C. et L. et Agrippã: neptes duas Iuliã, et Agrippinam. Iuliam L. Paulo, censoris filio, Agrippinam Germanico sororis suæ nepoti collocauit. Caium, & Lucium adoptauit domi per æs et libram, emptos à patre Agrippa, tenerosq; adhuc ad curam Reip. admouit: & consules designatos, circum prouincias, exercitusq; dimisit. Filiam & neptes ita instituit, ut etiam lanificio assuefaceret: uetaretq; loqui, aut agere quicquam nisi propalàm, & quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem cœtu adeo prohibuit, ut L. Tucinio claro, decoroq; iuueni scripserit, quondam parum modeste fecisse eum, quod filiam suam Baias salutatum uenisset. Nepotes, & literas & natare, aliaq; rudimenta per se plerunq; docuit. Ac nihil æque elaborauit, quàm ut imitarentur chirographum suum. Neq; cœnauit unà nisi ut in imo lecto asside

rent: neq; iter fecit, nisi ut uehiculo anteirent, aut circa adequitarent. Sed lætum eum atq; fidẽtem, & sobole, & disciplina domus, fortuna destituit. Iulias filiam & neptem omnibus probris contaminatas relegauit. C. & L. in duode. XX. mensium spatio amisit ambos. C. in Lycia, Lucio Massiliæ defunctis. Tertiũ nepotem Agrippam, simulq; priuignum Tyberium adoptauit in foro, lege curiata. Ex quibus Agrippam breui ob ingenium sordidũ, ac ferox abdicauit: seposuitq; Surrẽtum. Aliquanto autem patientius mortem quàm dedecora suorum tulit. Nam C. Luciiq; casu non adeo fractus. de filia, absens ac libello per quæstorem recitato, notum senatui fecit: abstinuitq; congressu hominum diu præ pudore, etiam de necanda deliberauit. Certe cum sub idem tempus una ex conscijs liberta Phœbe nomine, suspendio uitam finisset: maluisse se ait Phœbes patrem fuisse. Relegatæ, usum uini, omnemq; delicatiorem cultum ademit: neque adiri à quoquam libero, seruoq;, nisi se consulto pmisit, & ita ut certior fieret qua is ætate, qua statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis, uel cicatricibus. Post quinquennium demum ex insula in continentem, leuioribusq; paulo conditionibus transtulit eam. Nam ut omnino reuocaret exorari nullo modo potuit. Deprecanti sæpe populo Romano & pertinacius instanti, tales filias, talesq; coniuges pro concione imprecatus est. Ex nepte Iulia post damnationem editum infantem agnosci, aliq; uetuit. Agrippam nihilo tractabiliorem, immo in

dies amentiorem in insulam trāsportauit: sepsitq; insuper custodia militum. Cauit etiam senatuscon sulto, ut eodem loco in perpetuum contineretur, atq; ad omnem & eius & iuliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat.

αἴθ᾽ ὄφελον ἄγαμός τ᾽ ἔμμεναι ἄγονός τ᾽ ἀπολέσθαι.

nec aliter eas appellare q̄ treis uomicas, aut tria car cinomata sua. Amicitias neq; facile admisit, & constantissime retinuit. Et non tantum uirtutem ac merita cuiusq; digne prosecutus, sed uitia quoq; et delicta duntaxat modica perpessus. Neq; enim temere ex omni numero in amicitia eius afflicti re perientur, præter Saluidenium Rufum, quem ad consulatum usque, & Cornelium Gallum, quem ad præfecturam Aegypti, ex infima utrunq; for tuna prouexerat. Quorum alterum res nouas mo lientem damnandum senatui tradidit. Alteri ob ingratum, & maleuolum animum domo, & pro- uincijs suis interdixit. Sed Gallo quoq;, & accu- satorum denuntiationibus, & senatusconsultis ad necem compulso, laudauit quidem pietatem tanto pere pro se indignantium. Cæterum & illachry- mauit: & uicem suam conquestus est: quod sibi so li non liceret, amicis quatenus uellet irasci, Reliqui potentia, atq; opibus ad finem uitæ suæ, cuiusque ordinis principes floruerunt: quanquam & offen- sis interuenientibus, desyderauit enim nōnunquā ne de pluribus referam, & Marci Agrippæ patiē tiam, & Mecœnatis taciturnitatem, cum ille ex le ui rigoris suspicione, & quod Marcellus sibi antefer

retur, Mitylenas se relictis omnibus contulisset: & hic secretum de comperta Murenæ coniuratiōe uxori Terentiæ prodidisset. Exegit et ipse inuicem ab amicis beneuolentiam mutuam tam à defunctis q̃ à uiuis. Nam quamuis minime appeteret hæreditates, ut qui nunquã ex ignoti testamento capere quicquam sustinuerit: amicorum tamen suprema iudicia morosissime pensitauit: neq; dolore dissimulato, si parcius aut citra honorem uerborum, neq; gaudio, si grate, pieq; quis se prosecutus fuisset. Legata uel partes hæreditatum, & à quibuscunq; parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut si pupillari ætate essent: die uirilis togæ uel nuptiarum, cum incremento restituere consueuerat. Patronus, dominus'q; non minus seuerus quàm facilis & clemens, multos libertorum in honore & usu maximo habuit, ut Licinium Enceladum, alios'q;. Cosinium seruum grauissime de se opinantem non ultra quàm compedibus coërcuit. Diomedem dispensatorem, à quo simul ambulante incurrenti repente fero apro per metum obiectus est: maluit timiditatis arguere, quàm noxæ: rem'q; non minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in iocum uertit. Idem Proculum ex acceptissimis libertis mori coëgit, compertum adulterare matronas. Thallo à manu, quod pro epistola prodita denarios D. accepisset, crura effregit. Pædagogum, ministros'q; Caij filij, per occasionem ualetudinis, mortis'q; eius superbe, auare'q; in prouincia grassantes, oneratos graui pondere ceruicibus,

præcipitauit in flumen. Prima iuuentæ uariorum dedecorum infamiam subijt. Sex. Pompeius, eum ut effœminatum insectatus est. M. Antonius adoptionem auunculi stupro meritum. Item Lucius Marci frater, quasi pudicitiam delibatam à Cæsare Aulo etiam Hircio in Hispania CCC. millibus numûm substrauerit, solitusq; sit crura suburere nuce ardenti, quo mollior pilus surgeret. Sed & populus quondam uniuersus, ludorum die & accepit in contumeliam eius, & assensu maximo comprobauit uersum in scena pronuntiatum de Gallo matris deûm tympanizante.

» Vides'ne, ut Cinædus orbem digito temperat?

Adulteria quidem exercuisse, ne amici quidem negant, excusantes sanè non libidine, sed ratione commissa, quo facilius consilia aduersariorum per cuiusq; mulieres exquireret. M. Antonius super festinatas Liuiæ nuptias obiecit: & fœminam consularem è triclinio uiri coràm in cubiculum abductam, rursus in conuiuio rubentibus auriculis incomptiore capillo reductam: & dimissam Scriboniam, quia liberius doluisset nimiam potentiam pellicis, & conditiones quæsitas per amicos, qui matresfamilias, & adultas ætate uirgines denudarent: atq; perspicerent, tanquam Thoranio mangone uendente. Scribit etiam ad ipsum hoc familiariter adhuc nec dum planè inimicus, aut
» hostis. Quid te mutauit? quod reginam ineo?
» uxor mea est. Nunc cœpi, an ab hinc annos
» nouem? tu deinde solam Drusillam inis? ita ua-

" leas uti tu hanc epistolam cum leges, non inie-
" ris Tertullam, aut Terentillam, aut Ruffillam, aut
" Saluiam Citisceniam, aut omnes. An ne refert ubi,
" & in qua arrigas? Cœna quoq; eius secretior in fabulis fuit. Quæ uulgo δωδεκάθεος uocabatur, in qua deorum, dearumq; habitu discubuisse conuiuas, & ipsum pro Apolline ornatum, non Antonij modo epistolæ singulorum nomina amarissime numerantes exprobrant, sed & sine authore notissimi uersus.

" Cum primũ istorum conduxit mensa Choragum,
" Sexq; deos uidit Mallia, sexq; deas.
" Impia dum Phœbi Cæsar mendacia ludit.
" Dum noua diuorum cœnat adulteria:
" Omnia se à terris tunc numina declinarunt:
" Fugit & auratos Iuppiter ipse thronos.

Auxit cœnæ rumorem summa tunc in ciuitate penuria, ac fames. Acclamatumq; est postridie, frumentum omne deos comedisse: & Cæsarem plane esse Apollinem, sed tortorem, quo cognomine is deus quadam in parte urbis colebatur. Notatus est & ut pretiosæ supellectilis, Corinthiorumq; præcupidus, & aleæ indulgens. Nam & proscriptionis tempore ad statuam eius ascriptum est. Pater argentarius, ego corinthiarius, cum existimaretur quosdam propter uasa corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma uulgatum est.

" Postquam bis classe uictus naues perdidit,
" Aliquando ut uincat ludit assidue alea.

Ex quibus

Ex quibus siue criminibus, siue maledictis infamiam impudiciatiæ facillime refutauit, & præsentis, & posteræ uitæ castitate. Item lautitiarum inuidiam, cum & Alexandria capta nihil sibi præter unum myrrhinum calicem, ex instrumento regio retinuerit: & mox uasa aurea assiduissimi usus cõflauerit omnia. Circa libidines hæsit. Postea quoq; (ut ferunt) ad uitiandas uirgines promptior, quæ sibi undiq; etiam ab uxore conquirerentur. Aleæ rumorem nullo modo expauit: Lusitq; simpliciter, & palàm oblectamenti causa etiam senex, ac præter quàm Decembri mense alijs quoq; festis, profestisq; diebus, nec id dubium est, autographa quadã epistola. " Cœnaui (ait) mi Tiberi cum ijsdem. " Accesserunt conuiuæ Vinitius, & Siluius pater. " Inter cœnam lusimus γεροντικῶς & heri, & ho- " die. Talis enim iactatis, ut quisq; canem, aut senio " nem miserat: in singulos talos singulos denarios in " medium conferebat. quos tollebat uniuersos, qui Ve " nerẽ iecerat. Et rursus alijs literis. Nos mi Tibe " ri quinquatrijs satis iucunde egimus. Lusimus enim " per omnes dies, forumq; aleatorium calefecimus. " Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad sum " mam tamen perdidit non multum, sed ex magnis " detrimentis præter spem paulatim retractus est. " Ego perdidi uiginti millia numûm meo nomine, sed " cum effuse in lusu liberalis fuissem, ut soleo ple- " runq;. Nam siquas manus remisi cuiq; exegissem, " aut retinuissem, quod cuiq; donaui, uicissem uel L. " millia. Sed hoc malo. Benignitas. n. mea me ad cœle

» stem gloriã effert. Scribit ad filiam. Misi tibi de
» narios ducentos. L. quos singulis conuiuijs dederá,
» si uellent inter se inter cœnam uel talis, uel par
» impar ludere. In partibus cæteris uitæ
continentissimum fuisse constat, ac sine suspicione ul
lius uitij. Habitauit primo iuxta Romanum fo-
rum supra scalas annularias in domo, quæ Cal
ui oratoris fuerat: postea in palatio, sed nihilo mi-
nus ædibus modicis hortensianis, & neq; laxitate,
neq; cultu conspicuis, ut in quibus porticus breues
essent albanarum columnarum, & sine marmore
ullo, aut insigni pauimento conclauia. Ac per annos
amplius XL. eodem cubiculo hyeme, & æstate man
sit, quamuis parum salubrem ualetudini suæ urbẽ
hyeme experiretur: assidueq; in urbe hyemaret.
Siquando quid secretò, aut sine interpellatione age
re proposuisset: erat illi locus in edito singularis,
quem Syracusas, et τεχνόφυον uocabat. Huc tran
sibat, aut in alicuius libertinorum suburbanum.
Aeger autem in domo Mecœnatis cubabat. Ex se-
cessibus præcipue frequẽtauit maritima, insulasq;
campaniæ, aut proxima urbi oppida, Lauinium,
Præneste, Tybur, ubi etiam in porticibus Herculis
templi persæpe ius dixit. Ampla, et operosa præto
ria grauabatur: & neptis quidem suæ Iuliæ pro
fuse ab ea extructa etiam diruit ad solum. Sua
uero, quamuis modica, non tam statuarum, tabula
rumq; pictarum ornatu quàm xystis, & nemori
bus excoluit, rebusq; uetustate, ac raritate notabi-
libus, qualia sunt Capreis immanium belluarum,

ferarumq; membra prægrandia, quæ dicuntur, gigantum ossa, & arma heroum. Instrumenti eius, & supellectilis parsimonia apparet etiam nunc residuis lectis, atq; mensis, quarum pleraq; uix priuatæ elegantiæ sint. Ne toro quidem cubuisse aiunt nisi humili, & modice instrato. Veste nõ temere alia quàm domestica usus est, ab uxore, & sorore, & filia, neptibusq; confecta. Togis neq; restrictis, neq; fusis. Clauo nec lato, nec angusto. Calciamentis altiusculis, ut procerior quàm erat, uideretur. Et forensia autem & calceos nunquam non intra cubiculum habuit, ad subitos, repentinosq; casus parata. Conuiuabatur assidue, nec unquam nisi recta, non sine magno ordinum, hominumq; delectu. Valerius Messala tradit, neminem unquam libertinorum adhibitum ab eo cœnæ, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem. Post proditam Sex. Pompeij classem, ipse scribit inuitasse se quendam, in cuius uilla maneret: qui speculator suus olim fuisset. Conuiuia nonnunquam & serius inibat, et maturius relinquebat: cum conuiuæ & cœnare inciperent, prius quàm ille discumberet, & permanerent digresso eo. Cœnam ternis ferculis, aut, cum abundantissime senis præbebat, ut non nimio sumptu, ita summa comitate. Nam et ad cõmunionem sermonis tacentes, uel summissim fabulantes prouocabat: & aut acromata, & histriones, aut etiã triuiales ex circo ludios interponebat, ac frequentissime aretalogos. Festos & solennes dies profusissime, nonnunquam iocalariter tan

tum celebrabat. Saturnalibus, & ſiquando aliâs libuiſſet, modo munera diuidebat, ueſtem, & aurum, & argentum, modo numos omnis notæ, etiam ueteres regios, ac peregrinos, interdum nihil præter cilicia, & ſpongias, & rutabula, & forpices, atq; alia id genus titulis obſcuris, & ambiguis. Solebat & inæqualiſſimarum rerum ſortes, & auerſas tabularum picturas in conuiuio uenditare, incertóq; caſu ſpem mercantium uel fruſtrari, uel explere, ita ut per ſingulos lectos licitatio fieret: & ſeu iactura, ſeu lucrum communicaretur. Cibi (nam ne hoc quidem omiſerim) minimi erat, atq; uulgaris ferè. Secundarium panem, & piſciculos minutos, & caſeum bubulum manu preſſum, & ficos uirides biferas maxime appetebat. Veſcebatúrq; & ante cœnam quocunq; tempore, & loco ſtomachus deſyderaſſet. Verba ipſius ex epiſtolis ſunt. » Nos in eſſedo panem, & palmulas guſtauimus. » Et iterum, dum lectica ex regia domum redeo, » panis unciam cum paucis acinis uuæ duracinæ » comedi. Et rurſus. Ne iudæus qdē mi Tiberi tam » diligenter ſabbatis ieiunium ſeruat, quàm ego hodie » ſeruaui: qui in balneo demum poſt horam primam » noctis duas buccas manducaui prius, quàm » ungi inciperem. Ex hac obſeruantia nonnũquam uel ante initum, uel poſt dimiſſum conuiuium ſolus cœnitabat, cum pleno conuiuio nihil tangeret.

Vini quoq; natura parciſſimus erat. Non amplius ter bibere eum ſolitum ſuper cœnam in caſtris apud Mutinam Cornelius Nepos tradit. Poſtea quo

ties largissime se inuitaret: senos sextantes non excessit, aut si excessisset, reijciebat. Et maxime delectatus est rhetico, neq; temere interdiu bibit. Pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, uel lactuculæ thyrsum, aut recens, aridum'ue pomum succi uinosioris. Post cibum meridianum, ita ut uestitus, calceatus'q; erat, rectis pedibus paulisper conquiescebat, opposita ad oculos manu. A` cœna in lecticulam se lucubratoriam recipiebat. Ibi donec residua diurni actus, aut omnia, aut ex maxima parte conficeret: ad multam noctem pmanebat. In lectum inde transgressus, nō amplius, cum plurimum, quàm septem horas dormiebat. ac ne eas quidem continuas, sed ut illo temporis spatio ter, aut quater expergisceretur. Si interruptum somnum recuperare (ut euenit) nō posset: lectoribus, aut fabulatoribus accersitis: resumebat: producebat'q; ultra primam sæpe lucem. Nec in tenebris uigilauit unquam, nisi assidente aliquo. Matutina uigilia offendebatur. Ac si uel officij, uel sacri causa maturius uigilandum esset: ne id contra commodum faceret: in proximo cuiuscunq; domesticorum cœnaculo manebat. Sic quoq; sæpe indigens somni, & dum per uicos deportaretur, & deposita lectica inter aliquas moras condormiebat. Forma fuit eximia, & per omnes ætatis gradus uenustissima: quanquam & omnis lenocinij negligens, & in capite comendo tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret, ac modo tonderet, modo ra

deret barbam. Eoq; ipso tempore aut legeret aliquid, aut etiam scriberet. Vultu erat uel in sermone, uel tacitus adeo tranquillo, serenoq́;, ut quidam è primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibitum, ac remolitum, quo minus, ut destinarat, in transitu alpium per simulationem colloquii propius admissus in præcipitium propelleret. Oculos habuit claros, ac nitidos, quibus etiam existimari uolebat inesse quiddam diuini uigoris. Gaudebatq́;, siqui sibi acrius contuenti quasi ad fulgorem solis uultum summitteret. Sed in senecta sinistro minus uidit. Dentes raros, & exiguos, & scabros. Capillum leuiter inflexum, & subflauum. Supercalia coniuncta. Mediocres aures. Nasum & à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem. Colorem inter aquilũ, candidumq́;: Staturam breuem. Quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinque pedum & dodrantis fuisse tradit: sed quæ commoditate, & æquitate membrorum occuleretur. ut non nisi ex comparatione astantis alicuius procerioris intelligi posset. Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus, atque aluum genitiuis notis, in modum, & ordinem, ac numerum stellarum cœlestis ursæ. Sed & callis quibusdam ex prurigine corporis, assiduoq́;, & uehementi strigilis usu plurifariam concretis, ad impetiginis formam. Coxendice, & femore, & crure sinistro non perinde ualebat, ut sæpe etiam inde claudicaret. Sed remedio arenarum, atque arundi-

num confirmabatur. Dextræ quoque manus digitum salutarem tam imbecillum interdum sentiebat, ut torpentem, contractum'q; frigore uix cornei circuli supplemento, scripturæ admoueret. Questus est & de uesica, cuius dolore calculis demum per urinam eiectis leuabatur. Graues, & periculosas ualetudines per omnem uitam aliquot expertus est, præcipue Cantabria domita, cum etiam distillationibus iocinore uitiato ad desperationem redactus, contrariam, & ancipitem rationem medendi necessario subijt. Quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, authore Antonio Musa. Quasdam & anniuersarias, ac tempore certo recurrentes experiebatur. Nam sub natalem suum plerunque languebat: & initio ueris præcordiorum inflatione tentabatur, austrinis autem temporibus grauedine. Quare quassato corpore, neque frigora, neq; æstus facile tolerabat. Hyeme quaternis cum pingui toga tunicas, & subuculæ thorace laneo, & fœminalibus, & tibialibus muniebatur. Aestate apertis cubiculi foribus, ac sæpe in peristylo saliente aqua, atque etiam uentilante aliquo cubabat. Solis uero ne hyberni quidem patiens. Domi quoque non nisi petasatus sub dio spatiabatur. Itinera lectica, & noctibus ferè, eaq; lenta, ac imminuta faciebat, ut Præneste, uel Tybur biduo procederet. Ac siquò peruenire mari posset potius nauigabat. Verum tantam infirmitatem magna cura tuebatur, in primis lauandi ra

ritate. ungebatur sæpius, aut sudabat ad flammam: deinde perfundebatur egelida aqua, uel sole multo tepefacta. At quoties neruorum causa marinis, albulisq; calidis utendum esset: contentus hoc erat, ut insidens ligneo solio, quod ipse hispanico uerbo duretam uocabat: manus ac pedes alternis iactaret. Exercitationes campestres equorum, & armorum statim post ciuilia bella omisit: & ad pilam primo, folliculumq; transiit. Mox nihil aliud quàm uectabatur, & deambulabat, ita ut in extremis spatijs subsultim curreret sextertio, uel lodicula inuolutus. Animi laxandi causa modo piscabatur hamo, modo talis, aut ocellatis nucibus ludebat cum pueris minutis: quos facie, & garrulitate amabiles undiq; conquirebat, præcipue mauros, & syros. Nam pumilios, atq; distortos, & omnis generis eiusdem, ut ludibria naturæ, maliq; ominis abhorrebat. Eloquentiam, studiaq; liberalia ab ætate prima cupide, & laboriosissime exercuit. Mutinensi bello in tanta mole rerum & legisse, & scripsisse, & declamasse quotidie traditur. Nam deinceps, neque in senatu, neque apud populum, neque apud milites locutus est unquam, nisi meditata, & composita oratione: quamuis non deficeret ad subita, ex temporali facultate. Ac ne periculum memoriæ adiret: aut in ediscendo tẽpus absumeret: instituit recitare omnia. Sermones quoq; cum singulis, atq; etiam cum Liuia sua grauiores, non nisi in scriptis, & è libello habebat, ne plus minus'ue loqueretur ex tẽpore.

Pronuntiabat dulci et proprio quodam oris sono: dabatq; assidue Phonasco operam, sed nonnunquã infirmatis faucibus, præconis uoce, ad populum concionatus est. Multa uarij generis prosa oratione composuit: ex quibus nonnulla in cœtu familiarium, uelut in auditorio recitauit. Sicut rescripta Bruto de Catone. Quæ uolumina cum iam senior ex magna parte legisset, fatigatus, Tiberio tradidit perlegenda. Item hortationes ad philosophiam, et aliqua de uita sua, quam XIII libris cantabricotenus bello, nec ultra exposuit. Poëticam summatim attigit. Vnus liber extat scriptus ab eo hexametris uersibus: cuius & argumentum, & titulus est, Sicilia. Extat alter æque modicus epigrammatum, quæ ferè tempore balnei meditabatur. Nam tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo aboleuit: quærẽtibus'q; amicis qd nã Aiax ageret: respondit, Aiacem suum in spongiam incubuisse. Genus eloquendi secutus est elegans, & temperatum uitatis sententiarum ineptijs, atq; inconcinnitate, & reconditorum uerborum, ut ipse dicit, fœtoribus. Præcipuam'q; curã duxit, sensum animi quamapertissime exprimere. Quod quo facilius efficeret: aut necubi lectorem, uel auditorem obturbaret, ac moraretur: neq; præpositiones uerbis addere, neq; coniunctiones sæpius iterare dubitauit: quæ detractæ afferunt aliquid obscuritatis, & si gratiam augent. Cacozelos, & antiquarios, ut diuerso genere uitiosos pari fastidio spreuit. Exagitabat nonnunquam in primis Mœcenatem

ſuum, cuius myrobrechis, ut ait, cincinnos uſque-
quaq; perſequitur: et imitando per iocum irridet.
Sed nec Tiberio parcit, & exoletas interdum, et re
conditas uoces aucupanti. M. quidem Antonium ut
inſanum increpat quaſi ea ſcribentem, quæ mirē
tur potius homines, quàm intelligant. Deinde lu-
dens malum, & inconſtans in eligendo genere dicen
» di ingenium eius addidit hæc. Tu quoq; dubitas
» Cimber'ne Annius, an Verrius Flaccus imitandi
» ſint tibi? Ita ut uerbis, quæ Criſpus Salluſtius ex-
» cerpſit ex originibus Catonis utaris? an potius aſia
» ticorum oratorum inanibus ſententijs: uerborũ uo
» lubilitas in noſtrũ ſermonem transferenda? &
quadam epiſtola Agrippinæ neptis ingenium col
» laudans, ſed opus eſt inquit, dare te operam ne mo
» leſte ſcribas, & loquaris. Quotidiano ſermo-
ne quædam frequentius, & notabiliter uſurpaſſe
eum literæ ipſius autographæ oſtentant. In quibus
identidem cum aliquos nunquam ſoluturos ſigni-
» ficare uult, ad Calendas græcas ſoluturos ait. Et
cum hortatur ferenda eſſe præſentia qualiacunq;
» ſint: contenti ſimus hoc Catone. Et ad exprimen-
dam feſtinatæ rei uelocitatem, uelocius quàm aſpa
» ragi coquantur. Ponit aſſidue & pro ſtulto blaceo-
lum, & pro pullo pullaceum, & pro cerito uacero
ſum, & uapide ſe habere, pro male. Et betiZare
pro languere, quod uulgo lachaniZare dicitur. Item
ſimus pro ſumus, & domos genitiuo caſu ſingulari
pro domus. Nec unquam aliter hæc duo, ne quis
mendam magis quàm conſuetudinem putet. Nota-

ui & in chirographo eius illa præcipue, non diui=
dere uerba: nec ab extrema parte uerſuum abun
dantes literas in alterum transfert, ſed ibidem ſta
tim ſubijcit, circunducitq;. Orthographiam
ideſt formulā, rationemq; ſcribendi à grammati=
cis inſtitutam nō adeo cuſtodijt. Ac uidetur eorum
ſequi potius opinionem, qui perinde ſcribendum,
ac loquendum exiſtiment. Nam quod ſæpe non li=
teras modo, ſed ſyllabas aut permutat, aut præte
rit, communis hominum error eſt. Nec ego id nota
rem, niſi mihi mirū uideretur, tradidiſſe aliquos,
legato eum conſulari ſucceſſorem dediſſe, ut rudi et
indocto, cuius manu ixi pro ipſi ſcriptum animad
uerterit. Quoties autem p̄ notam ſcribit. b. pro. a.
c. pro. b. ac deinceps eadem ratione ſequentes lite-
ras ponit. Pro. x. autem duplex. aa. Ne græ-
corum quidem diſciplinarum leuiore ſtudio tene
batur: in quibus & ipſis præſtabat largiter, magi
ſtro dicendi uſus Apollodoro Pergameno, quem iā
grandem natu Apolloniam quoque ſecum ab ur=
be iuuenis adhuc eduxerat. Deinde etiam eruditio
ne uaria repletus Sperarei philoſophi, filiorumq;
eius Dionyſij, & Nicanoris contubernium inijt, nō
tamen ut aut loqueretur expedite: aut componere
aliquid auderet. Nam & ſiquid res exigeret: lati
ne formabat, uertendumq; alij dabat. Sed planè
poëmatum quoque non imperitus delectabatur eti-
am comœdia ueteri, & ſæpe eam exhibuit publi
cis ſpectaculis. In euoluendis utriuſq; linguæ au
thoribus, nihil æque ſectabatur, quàm exempla

& præcepta publice, uel priuatim salubria. Eaq;
ad uerbũ excerpta, aut ad domesticos, aut ad exer-
citum, prouinciarumq; rectores, aut ad urbis ma-
gistratus plerunq; mittebat, prout quiq; monitione
indigerent. Etiam libros totos & senatui recitauit:
et populo notos per edictũ sæpe fecit, ut orationes
Q. Metelli de prole augenda, & Rutilij de modo
ædificiorum, quo magis persuaderet, utranq; rem
non à se primo animaduersam, sed antiquis iam
tunc curæ fuisse. Ingenia seculi sui omnibus mo-
dis fouit. Recitantes & benigne, & patienter audi
uit. Nec tantum carmina, & historias, sed & ora-
tiones, & dialogos. Componi tamen aliquid de se ni
si & serio & à præstantissimis offendebatur. Ad
monebatq; prætores, ne paterentur nomen suum
commissionibus obsolefieri. Circa religiones
talem accepimus. Tonitrua, & fulgura paulo in-
firmius expauescebat, ut semper & ubiq; pellem
uituli marini circunferret pro remedio: atq; ad o-
mnem maioris tempestatis suspicionem in abditum,
& concameratum locum se reciperet. Consternatus
olim per nocturnum iter transcursu fulguris, ut
supra diximus. Somnia neq; sua neq; alie-
na de se negligebat. Philippensi acie quamuis sta-
tuisset non egredi tabernaculum propter ualetudi
nem, egressus est tamen amici somnio monitus, ces-
sitq; res prospere, quãdo captis castris, lectica eius,
quasi ibi cubans remansisset: concursu hostium con
fossa, atq; lacerata est. Ipse per omne uer plurima,
et formidolosissima et uana, et irrita uidebat: reli-

quo tempore rariora, & minus uana. Cum dedicatam in Capitolio ædem tonanti Ioui assidue frequentaret, somniauit queri Capitolinum Iouem cultores sibi abduci, seq; respōdisse, Tonantem pro ianitore ei appositum. Ideoq; mox tintinnabulis fastigium ædis redimiuit: quod ea ferè ianuis dependebant. Ex nocturno uisu etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum asses porrigentibus præbens. Auspicia, & omina quædam pro certissimis obseruabat. Si mane sibi calceus perperam, ac sinister pro dextero induceretur, ut dirum. Si terra mari'ue, ingrediente se longinquam profectionem, forte rorasset, ut lætum, maturiq;, & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipue mouebatur. Enatam inter iuncturas lapidum ante domum suam palmam, in compluuium deorum penatium transtulit: utq; coalesceret, magnopere curauit. Apud insulam Capreas, ueterrimæ ilicis dimissos iam ad terram, languentesq; ramos conualuisse aduentu suo, adeo lætatus est, ut eas cum Rep. Neapolitanorum permutauerit ænaria data. Obseruabat & dies quosdam, ne aut postridie nonas quoquam proficisceretur, aut nonis quicquam rei seriæ inchoaret, nihil in hoc quidem aliud deuitans, ut ad Tiberium scribit, quàm δυσφημίαν ominis. Peregrinarum cærimoniarum, sicut ueteres, aut præceptas reuerentissime coluit: ita cæteras contemptui habuit. Nanq; Athenis initiatus, cum postea Romæ pro tribunali de priuilegio sacerdotum atticæ Cereris

cognoſceret: et quædam ſecretiora proponerentur. dimiſſo concilio & corona circunſtantium, ſolus audijt diſceptantes. At contra non modo in pagranda Aegypto paulo deflectere ad uiſendum Apin ſuperſedit: ſed & Caium nepotem, quod Iudæam præteruehens apud Hieroſolymam non ſupplicaſſet: collaudauit. Et quoniam ad hoc uentum eſt: non ab re fuerit ſubtexere, quæ ei prius, quàm naſceretur, et ipſo natali die, ac deinceps euenerint, quibus futura magnitudo eius, & perpetua felicitas ſperari, animaduertiq; poſſet. Velitris antiquitus tacta de cœlo parte muri reſponſum eſt, eius oppidi ciuem quandoq; rerum potiturum. qua fiducia Veliterni, & tunc ſtatim, & poſtea ſæpius penè ad exitium ſui cum PO. RO. belligerauerant: ſerò tandem documentis apparuit, oſtentum illud Auguſti potentiam portendiſſe. Author eſt Iulius Marathus, ante paucos quàm naſceretur menſes, prodigium Romæ factum publicæ, quo denuntiabatur regem Po. Ro. naturam parturire. Senatum exterritum cenſuiſſe, nequis illo anno genitus educaretur. Eos, qui grauidas uxores haberent, quod ad ſe quiſq; ſpem traheret, curaſſe, ne SENAT. C. ad ærarium deferretur. In Aeſclepiadis mendetis θεολογουμένων libris lego, Acciam, cum ad ſolenne Apollinis ſacrum media nocte ueniſſet: poſita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormiſſe: draconemq; repente irrepſiſſe ad eã, pauloq; poſt egreſſum. Illamq; expergefactam quaſi à concubitu mariti purificaſſe ſe, & ſtatim

in corpore eius extitisse maculam, uelut depicti draconis, nec potuisse unquam eximi, adeo ut mox publicis balneis perpetuo abstinuerit. Augustum natum mense decimo, & ob hæc Apollinis filium existimatum. Eadem Aaia prius, quàm pareret, somniauit, intestina sua ferri ad sydera, explicariq; per omnem terrarum, & cœli ambitum. Somniauit et pater Octauius utero Aciæ iubar solis exortum. Quo natus est die, cum de Catilinæ coniuratione ageretur in curia, & Octauius ob uxoris puerperium serius adfuisset: nota ac uulgata res est, P. Nigidium comperta moræ causa, ut horam quoq; partus acceperit affirmasse, dominum terrarum orbi natum. Octauio, postea cum per secreta Thraciæ exercitum duceret: in Liberi patris luco barbara cærimonia de filio consulenti idem affirmatum est à sacerdotibus, quod infuso super altaria mero tantum flammæ emicuisset: ut supergressa fastigium templi ad cœlum usque ferretur: uniq; olim omnino magno Alexandro apud easdem aras sacrificanti simile prouenisset ostentum. Atq; etiam sequenti nocte statim uidere uisus est, filium mortali specie ampliorem, cum fulmine & sceptro, exuuijsq; Iouis OPT. MAX. ac radiata corona super laureatum currum, bis senis equis candore eximio trahentibus. Infans adhuc, ut scriptum apud C. Drusum extat, repositus uespere in cunas à nutricula loco plano, postera luce non comparuit. Diuq; quæsitus, tandem in altissima turri repertus est, iacens contra solis exortum.

cum primum fari cœpisset, in auito suburbano ob strepentes forte ranas silere iussit: atq; ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Ad quartum lapidem campanæ uiæ, in nemore prandenti, ex improuiso Aquila panem ei è manu rapuit: et cum altissime euolasset: rursus ex improuiso leniter delapsa reddidit. Q. Catulus post dedicatum Capitolium duabus continuis noctibus somniauit. Prima Iouē OPT. MAX. prætextatis compluribus circa ará ludentibus, unum secreuisse, atq; in eius sinum signum Reip. quod manu gestaret, reposuisse. At in sequenti animaduertisse, se in gremio Capitolini Iouis eundem puerum. Quem cum detrahi iussisset: prohibitum monitu dei, tanquā is ad tutelam Reip. educaretur. Ac die proximo obuiū sibi Augustum, cum incognitum aliâs haberet, non sine admiratione contuitus, simillimum dixit puero, de quo somniasset. Quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Iupiter compluribus prætextatis tutorem à se poscentibus unum ex eis demonstrasset: ad quem omnia desyderia sua referrent: eiusq; osculum delibatum digitis ad os suum retulisset. M. Cicero. C. Cæsarem in Capitolium prosecutus, somniū pristinæ noctis familiaribus forte narrabat: Puerum facie liberali demissum cœlo cathena aurea ad fores Capitolij constitisse, eiq; Iouem flagellum tradidisse: deinde repente Augusto uiso, quem ignotum adhuc plerisq; auunculus Cæsar ad sacrificandum acciuerat, affirmauit, ipsum esse, cuius imago secundū quietem sibi obuersata sit.

sumenti uirilem togam, tunica lati claui resuta ex utraq; parte, ad pedes decidit. Fuere qui interpretarentur, non aliud significare, quàm ut is ordo, cuius insigne id esset, quandoq; ei subijceretur. Apud Mundam D. Iulius castris locum capiens, cum syluam cæderet, arborem palmæ repertam, conseruari, ut omen uictoriæ iussit. Ex ea continuo enata soboles adeo in paucis diebus adoleuit: ut nõ æquipararet modo matricem, uerum etiam obtegeret: frequentareturq; columbarum nidis, quamuis id auium genus duram, & asperam frondem maxime uitet. Illo & præcipue ostento motum Cæsarem ferunt, nequem alium sibi succedere, quàm sororis nepotem uellet. In secessu Apolloniæ, Theogenis mathematici pergulã comite Agrippa ascenderat: cum Agrippæ, qui prior consulebat, magna & penè incredibilia prædicerentur: reticere ipse genituram suam, nec uelle edere perseuerabat: metu ac pudore, ne minor inueniretur. Qua tamen post multas adhortationes uix, & cunctanter edita exiluit Theogenes, adorauitq; eum: tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut thema suum uulgauerit: nummumq; argenteum nota syderis capricorni, quo natus est, percusserit. Post necem Cæsaris reuerso ab Apollonia, & ingrediente eo urbem repente liqdo, ac puro sereno circulus, ad speciem cœlestis arcus, orbem solis ambijt, ac subinde Iuliæ Cæsaris filiæ monimentum fulmine ictũ est. Primo autem consulatu ei augurium capienti XII se uultures, ut Romulo, ostenderunt, & im-

molanti omnium uictimarum iocinora replicata intrinsecus ab ima fibra patuerunt: nemine peritorum aliter coniectante, quàm læta per hæc & magna portendi. Quin & bellorum omnium euentus ante præsensit. Contractis ad Bononiam III uirum copijs, Aquila tentorio eius supersedens duos coruos hinc, & inde infestantes, afflixit: & ad terram dedit: notante omni exercitu, futuram quandoq; inter collegas discordiam talem qualis secuta est, ac exitum præsagiente. Philippus, Thessalus quidá de futura uictoria nuntiauit, authore D. Cæsare, cuius sibi species itinere auio occurrisset. Circa Perusiam, sacrificio nõ litante, cum augeri hostias imperasset: ac subita eruptione hostes omnem rei diuinæ apparatum abstulissent: constitit inter aruspices, quæ periculosa, & aduersa sacrificanti denuntiata essent: cuncta in ipsos recasura, qui exta haberent. Neque aliter euenit: Pridie quàm Siciliensem pugnam classe committeret, deambulanti in litore piscis è mari exiluit: & ad pedes iacuit. Apud Actium, descendenti in aciem asellus cum asinario occurrit, homini Euthycus, bestiæ, nicon erat nomen. Vtriusque simulachrum æneum uictor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum uertit.

Mors quoque eius, de qua dehinc dicam, diuinitasq; post mortem, euidentissimis ostentis præcognita est. Cum lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, Aquila eum sæpius circumuolauit, transgressaq; in uicinam ædem

super nomen Agrippæ ad primam literam se-
dit. Quo animaduerso, uota, quæ in proximum lu
strum suscipi mos est, collegam suum Tiberium nun
cupare iussit. Nam se quanquam conscriptis, para
tisq; iam tabulis negauit suscepturum, quæ non es-
set soluturus. Sub idem tempus ictu fulminis ex in-
scriptiõe statuæ eius prima nominis litera effluxit.
Responsumq; est, centum solos dies posthac uictu-
rum, quẽ numerum C. litera notaret: futurumq;,
ut inter deos referretur, quod æsar, id est reliqua
pars è Cæsaris nomine, hetrusca lingua deus uo-
caretur. Tiberium igitur in illyricum dimissurus,
& Beneuentum usq; prosecuturus, cum interpellato
res alijs, atq; alijs causis in iure dicendo detinerent,
exclamauit: quod & ipsum mox inter omnia rela
tum est, nõ, si omnia morarentur, amplius se posthac
Romæ futurum. Atque itinere inchoato Asturam
perexit: & inde præter consuetudinem de nocte
ad occasionem auræ euectus, causam ualetudinis
contraxit ex profluuio alui. Tunc Cãpaniæ ora,
proximisq; insulis circuitis, Caprearum quoq; seces
sui quatriduum impendit, remississimo ad otium,
& ad omnem comitatem animo. Forte puteolanũ
sinum præteruehenti uectores, nautæq; de naui ale
xandrina, quæ tunc quidem appulerat, candidati,
coronatiq;, & thura libantes, fausta omina, & exi
mias laudes congesserant: per illum se uiuere, per il
lum nauigare, libertate, atq; fortunis per illum frui.
Quare admodum exhilaratus, quadragenos au-
reos comitibus diuisit: iusq; iurandum, & cautio-

nem exegit à singulis, nõ alio datam summam, q̃ in emptionem alexandrinarũ mercium absumpturos. Sed & cæteros continuos dies inter uaria munuscula, togas insuper, ac pallia distribuit, lege proposita, ut Romani græco, Græca romano habitu, & sermone uterentur. Spectauit assidue & exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex uetere instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulum in cõspectu suo præbuit, permissa, immo exacta iocandi licentia, diripiendi'q; pomorum, & obsoniorũ, rerum'q; missilium. Nullo denuq; genere hilaritatis abstinuit. Vicinam Capreis insulam, ἀπραγόπολιν appellabat, à desidia secedentium illuc è comitatu suo. Sed ex dilectis unum Masgabam nomine quasi conditorem insulæ κτίστην uocare consueuerat. Huius Masgabæ ante annum defuncti tumulum cum è triclinio animaduertisset magna turba, multis'q; luminibus frequẽtari, uersum compositum ex tempore clare pronuntiauit

» Κτίστου δὲ τύμβον εἰς ὁρῶ πυρούμενον,

Conuersus'q; ad Thrasum Tiberij comitem contra accubantem, & ignarũ rei interrogauit, cuiusnam poëtæ putaret esse. Quo hæsitante subiecit alium,

» Ὁρᾷς φάεσι μάσγαβαν τιμώμενον.

Ac de hoc quoq; consuluit. Cum ille nihil aliud responderet, quàm cuiuscunq; essent optimos esse, cachinnum sustulit, atque in iocos transfusus est. Mox Neapolim traiecit, quanquam & tum infirmis intestinis morbo uariante, tamen & quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum

perſpectauit: & cum Tiberio ad deſtinatum locum contendit. Sed in redeundo, aggrauata ualetudine, tandem Nolæ ſuccubuit: reuocatumq́; ex itinere Tiberium diu ſecreto ſermone detinuit: neq; poſt ulli maiori negotio animum accommodauit.

Supremo die identidem exquirens, an iam de ſe tumultus foris eſſet, petito ſpeculo capillum ſibi comi, ac malas labentes ſibi corrigi præcepit, & ami
» cos admiſſos percontactus, Ecquid his uideretur mi
» nimum uitæ commode tranſegiſſe: adiecit & clau
» ſulam. δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς
» τῖ ποιεῖτε. Omnibus deinde dimiſſis, dum aduenientes ab urbe de Druſi filia ægra interrogabat, repente in oſculis Liuiæ, & in hac uoce defecit.
» Liuia noſtri coniugij memor uiue, ac uale, ſortitus exitum facilem, & qualem ſemper optauerat. Nam ferè quoties audiſſet, cito ac nullo cruciatu defunctum quempiam, ſibi, & ſuis εὐθανασίαν ſimilem (hoc enim et uerbo uti ſolebat) precabatur. Vnum omnino ante afflatam animam ſignum alienatæ mentis oſtendit: quod ſubito pauefactus à XL, ſe iuuenibus abripi queſtus eſt. Id quoque magis præſagium, quàm mentis diminutio fuit. Siquidē totidem milites prætoriani extulerunt eum in publicum. Obijt in cubiculo eodem, quo pater Octauius duobus Sextis Pompeio, & Apuleio cōſulibus XIIII. Cal. Septembris, hora diei nona LXX. & ſexto ætatis anno, diebus V. & XXX minus. Corpus decuriones municipiorum, & coloniarum, à Nola, Bouillas uſque deportarunt, no-

ctibus propter anni tempus, cum interdiu in baſilicæ cuiuſq; oppidi, uel in ædium ſacrarum maxima reponeretur. A Bouillis equeſter ordo ſuſcepit: urbiq́; intulit: atq; in ueſtibulo domus collocauit. Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda eo ſtudio certatim progreſſus eſt, ut inter alia complura cenſuerint quidam, funus triumphali porta ducendum præcedente uictoria, quæ eſt in curia, canentibus næniam principum liberis utriusq; ſexus. Alij exequiarum die ponendos annulos aureos, ferreosq́; ſumendos, nonnulli legenda oſſa per ſacerdotes ſummorum collegiorum. Fuit et qui ſuaderet, appellationem menſis Auguſti in Septembrem transferendam, quod hoc genitus Auguſtus, illo defunctus eſſet. Alius, ut omne tempus à primo die natalis uſq; ad exitum eius ſeculũ Auguſtum appellaretur: & ita in faſtos referretur. Verum adhibito honoribus modo, bifariam laudatus eſt, pro æde diui Iulij à Tiberio, & pro roſtris ueteribus à Druſo Tiberij filio, ac ſenatorum humeris delatus in campum, crematusq́;. Nec defuit uir prætorius, qui ſe effigiem cremati euntem in cælũ uidiſſe iuraret. Reliquias legerunt primores equeſtris ordinis, tunicati, & diſcincti, pedibusq́; nudis, ac in mauſoleo condiderunt. Id opus inter flaminiam uiam, ripamq́; Tyberis, ſexto ſuo conſulatu extruxerat: circumiectasq́; ſyluas, & ambulationes, & in uſum populi tunc iam publicarat.

Teſtamentum L. Planco. C. Silio conſulibus III nonas Aprilis ante annum, et IIII menſes quàm

decederet factum ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorum Polybi, & Hilarionis manu scriptum, depositumq; apud se, uirgines uestales, cum tribus signatis æque uoluminibus protulerunt. Quæ omnia in senatu aperta, atq; recitata sunt. Hæredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia, & sextante, Liuiam ex parte tertia: quos & ferre nomen suum iussit. Secundos Drusum Tiberii filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberosq; eius tres sexus uirilis. Tertio gradu, propinquos, amicosq; complures. Legauit Populo Romano CCCC, tribubus XXXV HS. Prætorianis militibus singula millia numorum. Cohortibus urbanis quingenos, legionarijs trecenos numos, quam summam repræsentari iussit. Nam & confiscatam semper, repositamq; habuerat. Reliqua legata uarie dedit. Produxitq; quædam ad uicena sestertia, quibus soluendis annuum diem finijt, excusata rei familiaris mediocritate, nec plus peruenturum ad hæredes suos, quàm millies & quingenties professus, quamuis XX proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisset. Quod penè omne cum duobus paternis patrimonijs, cæterisq; hæreditatibus in Rempublicam absumpsisset, Iulias filiam, neptemq;, siquid his accidisset: uetuit sepulchro suo inferri. De tribus uoluminibus uno mandata de funere suo complexus est. Altero indicem rerum à se gestarum, quē uellet incidi in æneis tabulis, quæ ante mausoleum statueren-

tur. Tertio breuiarium totius imperij, quantum militum sub signis ubiq; essent, quantum pecuniæ in ærario, & fiscis, & uectigaliorum residuis. Adiecit & libertorum, seruorum'q; nomina, à quibus ratio exigi posset.

C. SVETONII TRANQVILLI TIBERIVS CAESAR.

PATRICIA gens claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor, nec dignitate) orta est ex Regillis oppido Sabinorum. Inde Romam recens conditam cum magna clientum manu commigrauit, authore Tito Tatio consorte Romuli, uel, quod magis constat, Appio Claudio gentis principe, post reges exactos, sexto ferè anno, atq; à patribus in patricios coaptata. Agrum insuper trans Anienem cliētibus, locumq; sibi ad sepulturam sub capitolio publicæ accepit. Deinceps procedente tempore duo de XXX consulatus, dictaturas quinque, censuras VIII. triumphos VI. duas ouationes adepta est. Cum prænominibus, cognominibus'q; uarijs destingueretur: Lucij prænomen consensu repudiauit: postquam è duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinij, cædis alter conuictus est. Inter cognomina autem, & Neronis assumpsit, quod significatur lingua sabina fortis, ac strenuus. Multa multorū Claudiorū egregia merita, multa etiā secus admissa in Rēp. extāt. Sed ut præcipua cōmemorē, Appius Cæcus societatē

cum rege Pyrrho, ut parum salubrem iniri dissua sit. Claudius Caudex, primus freto classe transie-cto, Pœnos Sicilia expulit. Claudius Nero aduenientem ex Hispania cum ingentibus copijs Asdrubalem, prius, quàm Annibali fratri coniungeretur: oppressit. Contra Claudius Appius Regillanus X uir legibus scribẽdis, uirginem ingenuã per uim, libidinis gratia, in seruitutem asserere conatus, causa fuit plebi secedendi rursum à patribus. Claudius Drusus statua sibi cum diademate ad Appij forum posita, Italiam per clientelas occupare tentauit. Claudius Pulcher apud Siciliam non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, ut biberent quando esse nollent, prælium nauale inijt. Superatusq́; cum dictatorem dicere à senatu iuberetur, uelut iterum illudens discrimini publico, Liciam uiatorem suum dixit. Extant & fœminarum exempla diuersa. Aeque siqdem gentis eiusdẽ utraq; Claudia fuit: et quæ nauem cum sacris matris deûm Ideæ obhærẽtem tyberino uado extraxit, precata propalàm, ut ita demum sequeretur, si sibi pudicitia constaret: et quæ, nouo more iudicium maiestatis apud populũ mulier subijt: quod in conferta multitudine ægre procedente carpento, palàm optauerit, ut frater suus Pulcher reuiuisceret, atq; iterum classem amitteret, quo minor turba Romæ foret. Præterea notissimum est Claudios omnes, excepto duntaxat P. Clodio, qui ob expellendum urbe Ciceronem plebeio homini, atq; etiam natu minori in adoptionẽ

se dedit, optimates, assertoresq; unicos dignitatis, ac potentiæ patriciorum semper fuisse, atq; aduersus plebem adeo uiolentos, ac contumaces, ut ne capitis quidem quisquam reus apud populum mutare uestem, aut deprecari sustinuerit: nonnulli in altercatione, et iurgio tribunos plebis pulsauerint. Etiã uirgo uestalis fratrem iniussu populi triumphantem, ascenso simul curru, usq; in Capitolium prosecuta est, ne uetare, aut intercedere fas cuiquam tribunorum esset. Ex hac stirpe Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem utrunq;, paternum à Tiberio Nerone, maternum ab Appio Pulchro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiæ, adoptato in eam materno auo. Quæ familia, quanquam plebeia, tamen & ipsa admodum floruit octo consulatibus, censuris duabus triumphis tribus, dictatura etiam, ac magisterio equitum honorata, clara & insignibus uiris, ac maxime Salinatore, Drusisq;. Salinator uniuersas tribus in censura notauit leuitatis nomine: q͞d cum post priorem consulatum multa irrogata, condemnassent, se COS. iterũ CENS.q; fecissent. Drusus hostium duce Druso cõminus trucidato, sibi, posterisq; suis cognomen inuenit. Traditur etiã pro prætore ex prouincia Gallia retulisse aurũ, Senonibus olim in obsidione Capitolij datum, nec (ut fama est) extortum à Camillo. Eius abnepos, ob eximiã aduersus Gracchos operã patronus senatus dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa uarie moliẽtem diuersa factio p fraudem interemit.

Pater uero Tiberij QVAEST. C. Cæſaris, Alexandrino bello claſſi præpoſitus, plurimum ad uictoriam contulit. Quare & pontifex in locum P. Scipionis ſubſtitutus, & ad deducendas in Galliam colonias, in queis Narbona, & Arelate erant, miſſus eſt. Tamen Cæſare occiſo, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiam de præmijs tyrannicidarum referendum cenſuit. Prætura deinde functus, cum exitu anni diſcordia inter triumuiros exorta eſſet, retentis ultra iuſtum tempus inſignibus, L. Antonium conſulem trium uiri fratrem ad Peruſiam ſecutus, deditione à cæteris facta, ſolus permanſit in partibus, ac primo Præneſte, inde Neapolim euaſit. Seruis'q; ad pileum fruſtra uocatis, in Siciliam profugit. Sed indigne ferens, nec ſtatim ſe in conſpectum SEX. Pompeij admiſſum, & faſcium uſu prohibitum, ad M. Antonium traiecit in Achaiam. Cum quo breui reconciliata inter omnes pace, Romam redijt, uxorem'q; Liuiam Druſillam, & tunc grauidam, & ante iam apud ſe Tiberium enixam, petenti Augusto conceſſit. Nec multo poſt diem obijt, utroq; liberorum ſuperſtite, Tiberio, Druſo'q; Neronibus.

Tiberium quidam Fundis natum exiſtimauerunt ſecuti leuem coniecturam, quod materna eius auia fundana fuerit, & quod mox ſimulachrum felicitatis. S. C. publicatum ibi ſit. Sed ut plures, certiores'q; tradunt, natus eſt Romæ in palatio XVI. Cal. Decembres. M. Aemilio Lepido, iterum Munatio Planco COSS. poſt

bellum philippense. Sic enim in fastos, actáq; publica relatum est. Nec tamen desunt, qui partim antecedente anno, Hircij ac Pansæ, partim insequente, Seruilij Isaurici, Antonij'q; consulatu, genitum eũ scribant. Infantiam, pueritiam'q; habuit luxuriosam, & exercitatam, comes usquequaq; parentum fugæ, quos quidem apud Neapolim sub irruptionem hostis nauigium clàm petentes uagitu suo penè bis prodidit, semel cum à nutricis ubere, itẽ cum à sinu matris raptim auferretur ab ijs, qui pro necessitate temporis mulierculas leuare onere tentabant. Per Siciliam quoq;, & Achaiam circunductus, ac Lacedæmonijs publice, q in tutela Claudiorum erant, demandatus, digrediens inde itinere nocturno discrimen uitæ adijt, flamma repente è syluis undiq; exorta, adeóq; omnem comitatum circumplexa, ut Liuiæ pars uestis & capilli amburerentur. Munera, quibus à Pompeia Sexti Põpeij sorore in Sicilia donatus est, chlamys et fibula, item bullæ aureæ durant, ostenduntur'q; adhuc Baijs. Post reditum in urbem à M. Gallio senatore testamento adoptatus hæreditate adita, mox nomine abstinuit, quod Gallius aduersarum Augusto partium fuerat. Nouem natus annos defunctum patrem pro rostris laudauit. Dehinc pubescens actiaco triumpho currum Augusti comitatus est, sinisteriore funali equo cum Marcellus Octauiæ filius dexteriore ueheretur. Præsedit & actiacis ludis, & troianis circensibus, ductor turmæ puerorum maiorum. Virili toga sumpta, adolescẽ

tiam omnem, spatiaq; insequentis aetatis usq; ad principatus initia, per haec ferè transegit. Munus gladiatorum in memoriam patris, & alterum in aui Drusi dedit, diuersis temporibus ac locis. Primum in foro, secundum in amphitheatro, rudiarijs quoq; quibusdam reuocatis, authoramento centenum millium. Dedit & ludos, sed absens. Cuncta magnifice impensa matris, ac Victrici. Agrippinam M. Agrippa genitam, neptem Pomponij Attici equitis Ro. ad quem sunt Ciceronis epistolae, duxit uxorem: sublatoq; ex ea filio Druso, quanquã bene conuenientem, rursusq; grauidam dimittere, ac Iuliam Augusti filiam confestim coactus est ducere, non sine magno angore animi, cum et Agrippinae consuetudine teneretur: & Iuliae mores improbaret, ut quam sensisset, sui quoq; sub priore marito appetentem, quod sanè uulgo etiam existimabatur. Sed Agrippinam et abegisse post diuortium doluit: & semel omnino ex occursu uisam adeo contentis, & tumentibus oculis prosecutus est, ut custoditum sit, ne unquam in conspectum eius posthac ueniret. Cum Iulia primo concorditer, & amore mutuo uixit: mox dissedit, et aliquanto grauius, ut etiam perpetuo secubaret, intercepto communis filij pignore, qui Aqleiae natus infans extinctus est. Drusum fratrem in Germania amisit: cuius corpus pedibus toto itinere praegrediens Romam usq; peruexit. Ciuilium officiorum rudimentis, Regem Archelaum Trallianos, et Thessalos, uaria quosq; de causa Augusto cognoscente

defendit. Pro Laodicenis, Thiatyreis, Chijs terremotu afflictis, opemq; implorantibus, senatum deprecatus est. Fănium Cepionem, qui cum Varrone Murena in Augustum conspirauerat: reum maiestatis apud iudices fecit, & condemnauit. Interq; hæc duplicem curam administrauit, annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergastulorum. quorum domini in inuidiam uenerăt: quasi exceptos supprimerent, non solum uiatores, sed & quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras compulisset. Stipendia prima expeditione cantabrica tribunus militum fecit. Deinde ducto ad orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit: ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi. Post hæc comatam Galliam anno ferè rexit, & Barbarorum incursionibus, & principum discordia inquietam. Ex hinc rheticum, uindelicumq; bellum, inde pannonicum, inde germanicum gessit. Rhetico, atq; uindelico, gentes alpinas pannonico Breunos, et Dalmatas subegit. Germanico XL millia deditiorum traiecit in Galliam: iuxtaq; ripam Rheni sedibus assignatis collocauit. Quas ob res, & ouans, & curru urbem ingressus est, primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo nec antea cuiquam tributo genere honoris. Magistratus & maturius inchoauit, & penè iunctim percurrit, quæsturam, prætură, consulatum, interpositoq; tempore, COS. iterum, etiam tribunitiam potestatem in quinquenni-

cum accepit. Tot prosperis confluentibus integra aetate ac ualetudine, statuit repente secedere, seq; e medio quamlongissime ammouere. Dubium, uxoris'ne taedio, quam neque criminari, aut dimittere auderet: neq; ultra perferre posset, an, ut uitato assiduitatis fastidio authoritatem absentia tueretur: atque etiam augeret, siquando indiguisset sui RESP. Quidam existimant, adultis iam Augusti liberis, loco quasi & possessione usurpati à se diu secundi gradus, sponte cessisse, exemplo M. Agrippae, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit, ne aut obstare, aut obtrectare aliquid praesens uideretur. Quam causam & ipse, sed postea reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum praetendens commeatum petijt. Neque, aut matri suppliciter precanti, aut Victrico, deseri se etiam in senatu conquerenti ueniam dedit. Quin et pertinacius retinentibus, cibo per quatriduum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romae uxore, & filio, confestim Hostiam descendit. Nec uerbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucos admodum in digressu exosculatus. Ab hostia oram Campaniae legens, imbecillitate Augusti nuntiata, paulum substitit. Sed & increbrescente rumore, quasi ad occasionem maioris spei commoraretur, tantum non aduersis tempestatibus Rhodum enauigauit, amoenitate, & salubritate insulae iam inde captus, cum ad eam ab Armenia rediens appulisset. Hic modicis contentus aedi-

bus, nec multo laxiore suburbano, genus uitæ ciuile admodum instituit, sine lictore aut uiatore gymnasio interdum obambulans, mutuáq; cum græculis officia usurpans, propè ex æquo. Forte quondam in disponendo die, mane prædixerat, quicquid ægrorum in ciuitate esset, uisitare se uelle: Id à proximis aliter exceptum, iussiq; sunt omnes ægri in publicam porticum deferri: ac per ualetudinum genera disponi. Perculsus ergo inopinata re, diu quid ageret incertus, tamen singulos circuit, excusans factum etiam tenuissimo cuiq;, & ignoto. Vnum hoc tantummodo, neq; præterea quicquam notatum est, in quo exercuisse ius tribunitiæ potestatis uisus sit. Cum circa scholas et auditoria professorum assidue esset, moto inter antisophistas grauiore iurgio, non defuit, qui eum interuenientem, & quasi studiosiorem partis alterius conuitio incesseret. Sensim itaq; regressus domum, repēte cum apparitoribus prodijt, citatúmq; pro tribunali uoce præconis conuitiatorē rapi iussit in carcerem. Comperit deinde, Iuliam uxorem ob libidines, atq; adulteria damnatam, repudiúmq; ei suo nomine ex authoritate Augusti remissum. & quanquam lætus nuntio, tamen officij duxit, quantum in se esset, exorare filiæ patrem frequentibus literis, & uel utcunq; meritæ quicquid unquam dono dedisset: concedere. Transacto autem tribunitiæ potestatis tempore, confessus tandem, nihil aliud secessu deuitasse se, quàm æmulationis cum C. Lucióq; suspicionem, petijt, ut sibi securo iá

ab hac parte,

ab hac parte, corroboratis his, & secundum locum facile tutantibus, permitteretur reuisere necessitudines: quarum desyderio teneretur. Sed neq; impetrauit, ultroq; etiam admonitus est, dimittere omnem curam suorum, quos tam cupide reliquisset.

Remansit ergo Rhodi contra uoluntatem, uix per matrem consecutus, ut ad uelandam ignominiam quasi legatus ab Augusto abesset. Enimuero tunc non priuatum modo, sed etiam obnoxium, & trepidum egit mediterraneis agris abditus, uitansq; præter nauigantiũ officia, quibus frequentabatur assidue, nemine cum imperio, aut magistratu tendente quoquam, quin diuerteret Rhodũ. Et accesserunt maioris soliatudinis causæ. Nãq; priuignum Caium orienti præpositum cum uisendi gratia traiecisset Samum: alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lolij comitis, & rectoris eius. Venit etiam in suspicionem per quosdam beneficij sui Centuriones, à commeatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, & quæ tentare singulorum animos ad nouas res uiderentur. De qua suspicione certior ab Augusto factus, non cessauit efflagitare aliquem cuiuslibet ordinis custodem factis, atque dictis suis. Equi quoq; et armorũ solitas exercitationes omisit. Redegitq; se, deposito patrio habitu, ad pallium, & crepidas, atque in tali statu biennio ferè permansit, contemptior in dies, & inuisior, adeo, ut imagines eius, & statuas Neumasenses subuerterint, ac familiari quodam conuiuio mentione eius orta extiterit, qui

Caio polliceretur, confestim se, si iuberet, Rhodum
nauigaturũ: caputq; exulis (sic enim appellabatur)
relaturum. Quo præcipue nõ iam metu, sed discri
mine coactus est, tam suis, quàm matris impensis
simis precibus reditum expostulare: impetrauit'q;
adiutus aliquantum etiam casu. Destinatum Augu
sto erat, nihil super ea re nisi ex uoluntate maio-
ris filij statuere. Is forte tunc M. Lolio offensior fa
cilis, exorabilis'q; in Victricum fuit. Permittente
ergo Caio reuocatus est, uerum sub conditione, ne
quam partem, curam'ue Reip. attingeret. Re
dijt octauo post secessum anno magna, nec incer-
ta spe futurorum, quam & ostentis, & prædictio-
nibus ab initio ætatis conceperat. Prægnans enim
Liuia, cum an marem editura esset uarijs captaret
ominibus: ouum incubanti gallinæ subductum,
nunc sua, nunc ministrarum manu per uices usq;
eo fouit, quoad pullus insigniter cristatus exclusus
est. Ac de infante Scribonius mathematicus præcla
ra spopondit, etiam regnaturum quandoq;, sed sine
regio insigni, ignota scilicet tunc adhuc Cæsarum
potestate. & ingresso primam expeditionem, ac ꝑ
Macedoniam ducenti exercitum in Syriam accidit,
ut apud Philippos sacratæ olim uictricum legio-
num aræ sponte subitis collucerent ignibus, &
mox cum Illyricum petens iuxta Patauium adijs-
set Geryonis oraculum sorte tracta, qua moneba-
tur, ut de consultationibus in Aponi fontem talos
aureos iaceret, euenit, ut summum numerum iacti
ab eo ostenderent: hodieq; sub aqua uisuntur hi

tali. Ante paucos uero, quàm reuocaretur, dies, Aquila, nunquam antea Rhodi conspecta, in culmine domus eius assedit. Et pridie quàm de reditu certior fieret: uestimenta mutanti tunica ardere uisa est. Thrasylum quoq; mathematicum, quem ut sapiétiæ professorem contubernio admouerat: tunc maxime expertus est, affirmantem naue prouisa gaudium afferri, cum quidem illum durius, & contra prædicta cadentibus rebus, ut falsum, & secretorum temere conscium eo ipso momento dum spatiatur unà, præcipitare in mare destinasset.

Romam reuersus, deducto in forum filio Druso, statim è carinis, ac pompeiana domo esquilias in hortos Mecœnatianos transmigrauit, totum'q; se ad quietem contulit, priuata modo officia obiens, ac publicorum munerum expers. Caio & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum M. Agrippa, coactus prius ipse Germanicum fratris sui filium adoptare: nec quicquam postea pro patrefamilias egit: aut ius, quod adoptione amiserat: ex ulla parte retinuit. Nam neque donauit: neque manumisit: ne hæreditatem quidem, aut legata percepit ulla aliter, quàm ut peculio referret accepta, nihil ex eo tempore prætermissum est ad maiestatem eius augendam. Ac multo magis postquam Agrippa abdicato, atque seposito certum erat, uni spem successionis incumbere. Data rursus potestas tribunitia in quinquennium, delegatus pacandæ Germaniæ status. Parthorum

legati mandatis Augusto Romæ redditis, eum quoq; adire in prouinciã iussi. Sed nuntiata Illyrici defectione, transiit ad curam noui belli, quod grauissimum omnium externorum bellorum, post punica, per XV legiones, paremq; auxiliorum copiam, triennio gessit, in magnis omnium rerum difficultatibus, summaq; frugum inopia. Et quãquam sæpius reuocaretur, tamen perseuerauit, metuens, ne uicinus, & præualens hostis instaret ultro cedentibus. Ac perseuerantiæ grande pretium tulit, toto illyrico, quod intra Italiam, regnumq; Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interq; Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet, perdomito, & in ditionem redacto. Cui gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nã sub id ferè tempus Quintilius Varus, cum tribus legionibus in Germania perijt, nemine dubitante, quin uictores Germani iuncturi se Pannonijs fuerint: nisi debellatum prius Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multi & magni honores. Censuerunt & quidam, ut Pãnonicus, alij, ut inuictus, nonnulli, ut pius cognominaretur, sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset, Triumphum ipse distulit, mœsta ciuitate clade uariana. Nihilo minus urbem prætextatus, & laurea coronatus intrauit: positumq; in septis tribunal senatu astante conscendit, ac medius inter duos consules cum Augusto simul sedit, unde, populo consalutato, circũm templa deductus est.

Proximo anno repetita Germania, cum animaduerteret uarianam cladem temeritate, & negligentia ducis accidisse: nihil non de consilij sententia egit. Semper alias sui arbitrij, contentusq; se uno, tunc præter consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicauit. Curam quoq; solito exactiorem præstitit. Traiecturus Rhenum commeatum omnem ad certam formulam astrictum non ante transmisit, quàm consistens apud ripam explorasset, uehiculorum onera, ne qua deportarentur, nisi concessa, aut necessaria. Trans Rhenum uero, eum uitæ ordinem tenuit, ut sedens in cæspite nudo cibum caperet: sæpe sine tentorio pernoctaret: præcepta sequentis diei omnia, & siquid subiti muneris iniungendum esset, per libellos daret: addita monitione, ut de quo quisq; dubitaret, se, nec alio interprete, quacunq; uel noctis hora uteretur.

Disciplinam acerrime exegit: animaduersionũ, & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis, atque etiam legato legionis, quod paucos milites cum liberto suo trans ripam uenatum misisset: ignominia notato. Prælia quamuis minimum fortunæ casibus permitteret: aliquanto constantius inibat, quoties lucubrante se subito, ac nullo propellente, decideret lumen, & extingueretur, confidens (ut aiebat) ostento sibi à maioribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed re prospere gesta, non multum abfuit, quin ab Rhuteno quodam occideretur: cui inter proximos uersanti, & trepidatione detecto tormentis expressa confessio est cogitati facino-

ris. A Germania in urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit, prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat: ac prius quàm in Capitolium flecteret: descendit è curru, seq; præsidenti patri ad genua summisit. Bationem Pannonium ducem ingentibus donatum præmijs, Rauennam transtulit gratiam referens, quod se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum passus est euadere. Prandium dehinc populo mille mensis, & congiarium tricenos numos uiritim dedit. Dedicauit & Concordiæ ædem. Item Pollucis & Castoris, suo, fratrisq; nomine de manubijs.

Ac non multo post lege per COSS. lata, ut prouincias cum Augusto communiter administraret: simulq; censum ageret: condito lustro, in Illyricum profectus est. Et statim ex itinere reuocatus, iam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc Augustum reperit: fuitq; unà secretò per totum diem. Scio uulgo persuasum, quasi egresso post secretum sermonem Tiberio, uox Augusti per cubicularios excepta sit, miserum populum Ro. qui sub tam lentis maxillis ederet. Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse, Augustum palàm, nec dissimulanter, morum eius duritatem adeo improbasse, ut nonnunquam remissiores, hilarioresq; sermones superueniente eo abrumperet. sed expugnatum precibus uxoris adoptionem non abnuisse, uel etiam ambitione tractum, ut tali successore desyderabilior ipse quandoq; fieret. Adduci tamē nequeo

quin existimem, circunspectissimum, & prudentissimum principem in tanto præsertim negotio nihil temere fecisse: sed uitijs, uirtutibusq; Tiberij perpensis, potiores duxisse uirtutes: præsertim cum & Reip. causa adoptare se eum pro concione iurauerit: & epistolis aliquot, ut peritissimum rei militaris, atq; unicum. P. R. præsidium prosequatur. Ex quibus in exemplũ pauca hinc inde subieci. Vale iucundissime Tiberi, & rem gere feliciter ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν. Iucundissime, & ita sim felix, uir fortissime, & dux νομιμώτατε. Vale, et ordinem æstiuorum tuorum. Ego uero mi Tiberi et inter tot difficultates καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν στρατευομένων non potuisse quenquam prudentius gerere se, quàm tu gesseris, existimo. Hi quoq;, q̃ tecũ fuerunt omnes, confitentur uersum illũ in te posse dici. Vnus homo nobis uigilando restituit rem. Siue, inquit, quid incidit, de quo sit cogitandum diligentius: siue quid stomachor ualde, medius fidius Tiberium meum desydero: succurritq; uersus ille Homericus.

Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Attenuatum esse continuatione laborum, cum audio, & lego, dij me perdant, nisi cohorrescit corpus meum: teq; rogo, ut parcas tibi, ne, si te languere audierimus: & ego, & mater tua expiremus: & de summa imperij sui PO. RO. periclitetur. Nihil interest ualeã ipse nec ne, si tu non ualebis. Deos obsecro, ut te nobis conseruent, & ualere

» nunc et semp patiantur, si nõ popolũ Ro. posi sunt.
Excessum Augusti non prius palam fecit, quàm Agrippa iuuene interempto. Hunc tribunus militum custos appositus occidit, lectis codicillis, quibus ut id faceret, iubebatur. Quos codicillos dubium fuit, Augustús ne moriens reliquisset, quo materiam tumultus post se subduceret: an noie Augusti Liuia, et ea conscio Tiberio, an ignaro dictitasset. Tiberius renuntianti tribuno factum esse, qđ impasset, neq; imperasse se, et redditurum eum senatui rationem respondit, inuidiam scilicet in præsentia uitans. Nam mox silentio rem obliterauit. Iure autem tribunitiæ potestatis coacto senatu, inchoatáq; allocutione derepente, uelut impar dolori congemuit: utq; non solum uox, sed ut & spiritus deficeret, optauit: ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamentum, non admissis signatoribus nisi senatorij ordinis, cæteris extra curiam signa agnoscentibus recitauit per li=
» bertum. Testamenti initium fuit. Quoniam sini=
» stra fortuna Caium, & Lucium filios mihi eripu-
» it: Tiberius Cæsar mihi ex parte dimidia, & sex-
» tante hæres esto. Quo & ipso aucta est suspicio opinantium, successorem ascitum eum necessitate magis, quàm iudicio, quando ita præfari non abstinuerit. Principatum, quamuis neque occupare aperte confestim, neque agere dubitasset: & statione militum, hoc est ui, & specie dominationis assumpta, diu tamen recusauit. Impudentissimo animo nunc adhortans amicos, nunc incre-

pans, ut ignaros quanta bellua esset imperium, nunc precantem senatum, & procumbentem sibi ad genua ambiguis responsis, & callida cunctatione suspendens, ut quidam patientiam rumperent: atq; unus in tumultu proclamaret, aut agat, aut desistat, alter coràm exprobraret, cæteros quod polliciti sint tarde præstare, seipsum quod præstet, tarde polliceri. Tandem quasi coactus, & querẽs miseram, & onerosam iniungi sibi seruitutem recepit imperium, nec tamen aliter quàm ut depositurum se quandoq; spem faceret. Ipsius uerba sunt
» hæc. Dum ueniam ad id tempus, quo uobis æquũ
» possit uideri, dare uos aliquam senectuti meæ re
» quiem. Cunctandi causa erat metus undiq; imminentium discriminum, ut sæpe lupum se auribus tenere diceret. Nam et seruus Agrippæ Clemens nomine non contemnendam manum in ultionem domini' comparat: & L. Scribonius Libo uir nobilis res nouas clàm moliebatur. Et duplex seditio militum in Illyrico, & in Germania exorta est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem, ante omnia, ut æquarentur stipendio prætorianis germaniciani. Quidam etiam principem detrectabant non à se datum, summaq; ui Germanicum, qui tum his præerat, ad capessendam remp. purgebant: quanquam offirmate resistentem. Quẽ maxime casum timens, partes sibi, quas senatui liberet, tuendas in Rep. depoposcit: quando uniuersæ sufficere solus nemo posset, nisi cum altero, uel etiam cum pluribus. Simulauit & ualetudinem,

quo æquiore animo Germanicus celerem successorem, uel certe societatem principatus opperiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoque fraude deceptum redegit in potestatem. Libonem, neqd in nouitate acerbius fieret, secundo demum anno in senatu coarguit, medio tantum temporis spatio cauere contentus. Nam et inter Pontifices sacrificanti simul pro secespita plumbeum cultrum subijciendum curauit: & secretum petenti non nisi adhibito Druso filio dedit: dextram'q; obambulantis ueluti incumbens quoad perageretur sermo, continuit.

Verum liberatus metu ciuilem admodum inter initia, ac paulo minus quàm priuatum egit. Ex plurimis, maximis'q; honoribus, præter paucos, et modicos non recepit. Natalem suum plebeis incurrentem circensibus uix unius bigæ adiectione honorari passus est. Templa, flamines, sacerdotes decerni sibi prohibuit, etiam statuas, atq; imagines nisi permittente se poni, permisit'q; ea sola conditione, ne intra simulachra deorũ, sed intra ornamenta ædium ponerentur. Intercessit & quo minus in acta sua iuraretur, & ne mensis September Tiberius, October Liuius uocaretur. Prænomen quoq; imperatoris, cognomen quoq; patris patriæ & Ciuicam in uestibulo coronam recusauit: ac ne Augusti quidem nomen, quanquam hæreditarium, ullis nisi ad reges, ac dynastas epistolis addidit. Nec amplius quàm mox tres consulatus, unum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertiũ absens usq; in Idus Maias gessit. Adulationes adeo

auersatus est, ut neminem senatorum aut officij, aut negotij causa ad lecticam suam admiserit. Consularem uero satisfacientem sibi, ac per genua orare conantem ita suffugerit, ut caderet supinus, atq; etiã siquid in sermone uel in continua oratione blandius de se diceretur: non dubitaret interpellare ac reprehendere, & commutare continuo. Dominus appellatus à quodam denuntiauit, ne se amplius contumeliæ causa nominaret. Alium dicentem sacras eius occupationes, et rursus alium authore eo senatum se adijsse, uerba mutare, et pro authore suasorem, pro sacris laboriosas dicere coëgerit.

Sed aduersus conuitia, malosq; rumores, & famosa de se, ac suis carmina firmus, ac patiens, subinde iactabat, in ciuitate libera, linguã, mentem'q; liberas esse debere. Et quondam Senatu cognitionem de eiusmodi criminibus, ac reis flagitante, non tantum inquit, otij habemus, ut implicare nos pluribus negotijs debeamus. Si hanc fenestram aperueritis: nihil aliud agi sinetis, omnium inimicitiæ hoc prætextu ad uos deferentur. Extat & sermo eius in senatu perciuilis. Siquidem locutus aliter fuerit, dabo operam, ut rationem factorum meorum, dictorum'q; reddam: si perseuerauerit, inuicem eum odero. Atque hæc eo notabiliora erãt, quod ipse in appellandis, uenerandis'q; singulis, & uniuersis, propè excesserat humanitatis modum. Dissentiens in curia à Q. Haterio, ignoscas inquit, rogo, siquid aduersus te liberius sicut senator dixero. Et deinde omnes alloquens di-

xit nunc & sæpe aliâs. P. C. bonum & salutarem principem, quem uos tanta, & tam libera potestate instruxistis: senatui seruire debere, & uniuersis ciuibus, sæpe & plerunq; etiam singulis: neq; id dixisse me pœnitet, & bonos & æquos & fauentes uos habui dominos, & adhuc habeo.

Quin etiam speciem libertatis quandam induxit, conseruatis senatui, ac magistratibus, & maiestate pristina: & potestate: neq; tam paruum quicq̃ neq; tam magnum publici, priuatiq; negotij fuit: de quo nõ, ad P. C. referretur. De uectigalibus, ac monopoliis, de extruẽdis, reficiendis'ue operibus, etiã de legendo, uel exauthorando milite, ac legionum, & auxiliorum descriptione. Deniq; quibus imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari, quid, & quam formam regum literis rescribi placeret. Præfectum alæ, de ui, & rapinis reum, causam in senatu dicere coëgit. Nunquam curiam nisi solus intrauit, lectica quondã introlatus æger, comites à se remouit. Quædam aduersus sententiam suam decerni, ne questus quidem est. Negante eo, destinatos magistratus abesse oportere, ut præsentes honori acquiescerent, prætor designatus liberam legationem impetrauit. Iterum eo censente, ut Trebianis legatam in opus noui theatri pecuniam ad munitionem uiæ transferre concederetur: obtinere non potuit quin rata uoluntas legatoris esset. Cum SENAT. C. per discessionem forte fieret: transeuntem eum in alteram partem, in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cætera quoq; non

nisi per magistratus, & iure ordinario agebantur, tanta COSS. authoritate, ut legati ex Africa adierint eos, querentes trahi se à Cæsare, ad quem missi forent. Nec mirũ, cum palàm esset, ipsum quoq;, eisdem assurgere, et decedere uia. Corripuit consulares exercitibus præpositos, quod non de rebus gestis senatui scriberent: quod'q; de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, quasi non omnium tribuẽdorum ipse ius haberet. Prætorem collaudauit: quod honore inito consuetudinem antiquam retulisset de maioribus suis pro concione memorandis. Quorundam illustrium exequias usq; ad rogum frequentauit. Parem moderationem minoribus quoq; personis, & rebus exhibuit. Cum Rhodiorum magistratus, quod literas publicas sine subscriptione ad se dederant: euocasset: ne uerbo quidem insectatus, ac tantummodo iussos subscribere remisit. Diogenes grammaticus disputare sabbatis Rhodi solitus, uenientem, ut se extra ordinem audiret, non admiserat: ac per seruulum suum in septimum diem distulerat. hunc Romæ salutandi sui causa pro foribus astantem, nihil amplius, quàm ut post septimum annum rediret, admonuit. Præsidibus onerandas tributo prouincias suadentibus, rescripsit Boni pastoris esse, tondere pecus, non deglubere. Paulatim principem exercuit: præstitit'q;, & si uarium diu, commodiorem tamen sæpius, & ad utilitates publicas proniorem, ac primo eatenus interueniebat, nequid perperam fieret. Itaq; & constitutiones quasdá

senatus rescidit, & magistratibus pro tribunali cognoscentibus plerunq; se offerebat consiliarium: assidebat'q; iuxtim, uel ex aduerso in parte primori. Et siquem reorum elabi, gratia, rumor esset: subitus aderat, iudices'q; aut è plano, aut è Quaesitoris tribunali legum, & religionis, & noxae, de qua cognoscerent, admonebat: atq; etiam si qua in publicis moribus desidia, aut mala consuetudine labarent, corrigenda suscepit. Ludorũ, ac munerum impensas corripuit mercedibus scenicorum rescissis, paribus'q; gladiatorum ad certum numerum redactis. Corinthiorum uasorum pretia in immensum exarsisse, tres'q; mulos XXX millibus numûm uenisse grauiter conquestus adhibendum supellectili modũ censuit. Annonam'q; macelli senatus arbitratu quotannis temperandam, dato aedilibus negotio, popinas, ganeas'q; usqueeo inhibendi, ut ne opera quidem pistoria proponi uenalia sinerent. Et ut parsimoniam publicam exẽplo quoq; iuuaret, solennibus ipse coenis pridiana saepe ac semesa obsonia apposuit: dimidiatum'q; aprum, affirmans omnia eadẽ habere, quae totum. Quotidiana oscula prohibuit edicto. Item strenarum commercium ne ultra Calen. Ianuarias exerceretur. Consueuerat quadruplam strenam & de manu reddere, sed offensus interpellari se toto mense ab ijs, q̃ potestatem sui die festo non habuissent: ultra non reddidit. Matronas prostratae pudicitiae, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui more maiorum de communi sententia coër-

ercerent: author fuit. Equiti Ro. iuriſiurandi gratiam fecit, uxorem in ſtupro generi compertam dimitteret: quam ſe nunquam repudiaturum ante iurauerat. Fœminæ famoſæ, ut ad euitandas legum pœnas iure, ac dignitate matronali exoluerentur: lenocinium profiteri cœperant, et ex iuuentute utriuſq; ordinis profligatiſſimus quiſq;, quo minus in opera ſcænæ, arenæq; edenda SENAT. C. tenerentur: famoſi iudicij notam ſponte ſubibant. Eos, easq; omnes, nequod refugium in tali fraude cuiquam eſſet: exilio affecit. Senatori latum clauum ademit: quem cognouiſſet ſub Calen. Iulij demigraſſe in hortos, quo uilius poſt diem ædes in urbe conduceret. Alium è quæſtura remouit, quod uxorem pridie ſortitione ductam, poſtridie repudiaſſet. Externas cærimonias, ægyptios, iudaicoſq; ritus compeſcuit, coactis qui ſuperſtitione ea tenebantur: religioſas ueſtes cum inſtrumento omni comburere. Iudæorum iuuentutem, per ſpeciem ſacramenti, in prouincias grauioris cœli diſtribuit: reliquos gentis eiuſdem, uel ſimilia ſectantes urbe ſummouit, ſub pœna perpetuæ ſeruitutis niſi obtemperaſſent. Expulit & mathematicos. Sed deprecantibus, ac ſe artem deſituros promittentibus ueniam dedit. In primis tuendæ pacis à graſſatoribus, ac latrocinijs, ſeditionumq; licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam ſolito frequentiores diſpoſuit. Romæ caſtra conſtituit: quibus prætorianæ cohortes uagæ ante id tempus, & per hoſpitia diſperſæ, continerentur.

Populares tumultus exortos grauiſſime coërcuit: et ne orirentur: ſedulo cauit. Cæde in theatro per diſcordiam admiſſa, capita factionum, & hiſtriones, propter quos diſſidebatur, relegauit: nec ut reuocaret, unquam ullis populi precibus potuit euinci. Cum polentina plebs funus cuiuſdam primipilaris non prius ex foro miſiſſet, quàm ex torta pecunia per uim hæredibus ad gladiatorum munus, cohortem ab urbe, & aliam à Cotij regno, diſſimulata itineris cauſa, detectis repente armis, conuenientibusq; ſignis, per diuerſas portas in oppidũ immiſit: ac partem maiorem plebis, ac decurionum in perpetua uincula coniecit. Aboleuit et uim, moremq; aſylorum, quæ uſquam erant, Cyzicenis in ciues Ro. uiolentius quædam auſis, publicæ libertatem ademit: quam mithridatico bello meruerunt. Hoſtiles motus, ulla poſtea expeditione ſuſcepta, per legatos compeſcuit: nec per eos quidem, niſi cunctanter, & neceſſario. Reges infeſtos, ſuſpectosq; comminationibus magis & querelis, quàm ui repreſſit. Quoſdam per blanditias, atq; promiſſa extractos ad ſe, non remiſit, ut Maraboduum Germanum, Rhaſcupolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in formam prouinciæ redegit. Biennio continuo poſt adeptum imperium pedem porta non extulit, ſequenti tempore præter quàm in propinqua oppida, & cum longiſſime, Antiotenus nuſquam abfuit. Idq; per raros, & paucos dies, quamuis prouincias quoq; et exercitus reuiſurũ ſe ſæpe pronuntiaſſet, et propè

quotannis

quotannis profectionem præpararet, uehiculis cō prehensis, commeatibus per municipia, & colonias dispositis. Ad extremum uota pro itu, et reditu suo suscipi passus, ut uulgo iam per iocum Callipides uocaretur: quem cursitare, ac ne cubiti qdem mensuram progredi, prouerbio græco notatum est.
Sed orbatus utroq; filio, quorum Germanicus in Syria, Drusus Romæ obierat: secessum Campaniæ petiјt, constanti & opinione, & sermone pene omnium, quasi neq; rediturus unquam, & cito mortem etiam obiturus, quod paulo minus utrunque euenit. Nam neq; Romam amplius rediјt. Sed & paucos post dies iuxta Terracinam in prætorio, cui speluncæ nomen erat, incœnante eo, complura, & ingentia saxa fortuito sup̄ne dilapsa sunt: multis'q; conuiuarum, & ministrorum elisis, præter spem euasit. Peragrata Campania, cum Capuæ capitolium Nolæ templum Augusti, quam causam profectionis prætenderat, dedicasset: Capreas se contulit, præcipue delectatus insula, quod uno, paruo'q; litore adiretur, septa undiq; præruptis immensæ altitudinis rupibus, & profundo maris. Statim'q; reuocante assidua obtestatione populo, propter cladem, qua apud Fidenas, supra XX hominum millia, gladiatorio munere, amphitheatri ruina perierant: transiit in continentem, potestatem'q; omnibus adeundi sui fecit, tanto magis quod ab urbe egrediens, nequis se interpellaret, edixerat: ac toto itinere adeuntes summouerat.
Regressus in insulam, Reip. quidem curam

usqueadeo abiecit, ut postea non decurias equitum unquam suppleret: non tribunos militum, præfectosq́; non prouinciarum præsides ullos mutauerit. Hispaniam, & Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit. Armeniam à Parthis occupari, Mæsiam à Dacis, Sarmatisq́; Gallias à Germanis uastari neglexerit magno dedecore imperij, nec minori discrimine. Cæterum secreti licentiam nactus, & quasi ciuitatis oculis remotus, cuncta simul uitia male diu dissimulata tandem profudit: de quibus sigillatim ab exordio referam. In castris tyro etiam tum, propter nimiam uini auiditatem, pro Tiberio, Biberius, pro Claudio Caldius, pro Nerone Mero uocabatur. Postea princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco, et L. Pisone noctem, continuumq́; biduum epulando, potandoq́; consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam urbis confestim detulit: codicillisq́;, iucundissimos, & omnium horarum amicos professus. Sexto Claudio libidinoso, ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud senatum increpito, cœnam ea lege condixit, nequid ex consuetudine immutaret, aut demeret: utq́; nudis puellis ministrãtibus cœnaretur. Ignotissimum quæsturæ candidatum nobilissimis anteposuit, ob epotam in conuiuio propinante se uini amphoram. Asellio Sabino HS ducenta donauit, pro dialogo, in quo boleti, & ficedulæ, & ostreæ, & turdi certamen induxerat. Nouum denique officium insti-

tuit à uoluptatibus, proposito equite Ro. T. Cesonio prisco. Secessu uero capreensi etiam sellaria excogitauit, sedem arcanarum libidinum, in quam undiq; conquisiti puellarum, & exoletorum greges, monstruosiq; concubitus repertores, quos spintrias appellabat: triplici serie connexi in uicem incestarent se, corám ipso, ut aspectu deficientes libidines excitaret. Cubicula plurifariam disposita tabellis, ac sigillis lasciuissimarum picturarũ, & figurarum adornauit: librisq; elephantidis instruxit: necui in opera edenda exemplar impetratæ scenæ deesset. In syluis quoque, ac nemoribus passim uenereos locos commentus est: prostantesq; per antra, & cauas rupes ex utriusq; sexus pube, paniscorum, & nympharũ habitu, palamq; iam, & uulgato nomine insulæ abutentes Caprineum dictitabant. Maiore adhuc, & turpiore infamia flagrauit, uix ut referri, audiri'ue, ne dum credi fas sit. Quasi pueros primæ teneritudinis, quos pisciculos uocabat, institueret, ut natanti sibi inter fœmina uersarentur, ac luderent, lingua, morsuq; sensim appetentes, atq; etiam quasi infantes firmiores nedum tamen lacte depulsos inguini ceu papillæ admoueret, pronior sanè ad id genus libidinis et natura, et ætate. Quare Parrhasij quoq; tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, ut si argumento offenderetur, decies pro ea HS acciperet, non modo prætulit: sed et in cubiculo dedicauit. Fertur etiã in sacrificando quõdã captus facie ministri acerrã præ

ferentis nequisse abstinere, quin pene uix dum re diuina peracta, ibidem statim seductum constupraret, simul'q; fratrem eius Tibicinem. atq; utrique mox, quod mutuo flagitium exprobrabant: crura fregisse. Fœminarum quoque, & quidem illustrium capitibus quantopere solitus sit illudere: euidentissime apparuit Malloniæ cuiusdam exitu, quam productam, nec quicquam amplius pati constantissime recusantem, delatoribus obiecit: ac ne ream quidem interpellare desiit, ecquid pœniteret, donec ea, relicto iudicio, domum se arripuit: ferro'q; transegit, obscœnitate oris hirsuto, atque olido seni clare exprobrata, unde nota in atellanico exodio proximis ludis assensu maximo excepta percrebuit hircum uetulum capreis naturam ligurire. Pecuniæ parcus, ac tenax, comites peregrinationum, expeditionum'q; nunquam salario, cibarijs tantum sustentauit. Vnam modo liberalitatem ex indulgentia Victrici prosecutus, cum tribus classibus factis pro dignitate cuiusq;, primæ sexcentena sextertia, secundæ quadringenta distribuit, ducenta tertiæ, quam non amicorum, sed græcorum appellabat. Princeps neq; opera ulla magnifica fecit. Nam & quæ sola susceperat, idest Augusti templum, restitutionem'q; pompeiani theatri imperfecta post tot annos reliquit: neq; spectacula omnino edidit: & ijs, quæ ab aliquo ederentur, rarissime interfuit, nequid exposceretur: utiq; postquam comœdum Acium coactus est manumittere. Paucorum senatorum inopia sustentata,

ne pluribus opem ferret: negauit se alijs subuenturum, nisi senatui iustas necessitatum causas probassent. Quo peracto, plerosq; modestia, & pudore deterruit: in quibus Ortalum Q. Hortensii oratoris nepotem, qui permodica re familiari, authore Augusto, quatuor liberos tulerat. Publicae munificentiam bis omnino exhibuit, proposito millies HS gratuito in triennii tempus, & rursus quibusdam dominis insularum, quae in monte Coelio deflagrauerant, pretio restituto. Quorum alterum magna difficultate numaria populo auxilium flagitante coactus est facere, cum per SENAT. C. sanxisset, ut foeneratores duas patrimonij partes in solo collocarent: debitores totidem aeris alieni statim soluerent: nec res expediretur, alterum ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficium tanti aestimauit: ut montem Coelium appellatione mutata uocari Augustum iusserit. Militi post duplicata ex Augusti testamento legata nihil unquam largitus est, praeter quam singula millia denariorum praetorianis, quod Seiano se non accommodassent: & quaedam munera Syriacis legionibus, quod solae nullam Seiani imaginem inter signa coluissent. Atque etiam missiones ueteranorū rarissimas faciat, ex senio mortem, ex morte compendium captans. Neq; prouincias quidem ulla liberalitate subleuauit, excepta Asia, disiectis terraemotu ciuitatibus. Procedente mox tempore etiam ad rapinas conuertit animum. Satis constat Cn. Lentulum augurē, cui census maximus fuerit,

metu, & angore ad fastidium uitæ ab eo actum, et ut nequo nisi ipso hærede moreretur. condemnatam & generosissimam fœminam Lepidam, in gratiam Quirini consularis prædiuitis, & orbi, qui dimissam eam è matrimonio post uigesimum annum ueneni olim in se comparati arguebat. Præterea Galliarum, et Hispaniarum, Syriæq;, et Græciæ principes confiscatos ob tam leue, ac tam impudens calumniarum genus, ut quibusdam non aliud sit obiectum, quàm quod partem rei familiaris in pecunia haberent. Plurimis etiam ciuitatibus & priuatis ueteres immunitates, & ius metallorum, ac uectigalium adempta. sed & Vononem regem Parthorum, qui pulsus à suis, quasi in fidem P. R. cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia, & occisum.

Odium aduersus necessitudines in Druso primum fratre detexit, prodita eius epistola, qua secum de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat, deinde & in reliquis. Iuliæ uxori tantum abfuit, ut relegatæ, quod minimum est, officij, aut humanitatis aliquid impertiret: ut ex constitutione patris uno oppido clausam, domo quoq; egredi, & commercio hominum frui uetuerit: sed & peculio concesso à patre, præbitisq; annuis fraudauit, per speciem publici iuris, quod nihil de his Augustus testamento cauisset. Matrem Liuiam grauatus, uelut partes sibi æquas potentiæ uindicantem, & congressum eius assiduum uitauit: & longiores, secretioresq; sermones, ne eius consilijs, quibus

tamen interdum & egere, & uti solebat: regi uideretur. Tulit etiam perindigne actum à senatu, ut titulis suis quasi Augusti, et ita Liuiæ filius adijceretur. Quare non parentem patriæ appellari, nõ ullum insignem honorẽ recipere publicæ passus est. Sed & frequenter admonuit, quod non maioribus, nec fœminæ conuenientibus negotijs abstineret: præcipue ut animaduertit incendio iuxta ædem Vestæ & ipsam interuenisse, populumq;, & milites, quo enixius opem ferrent, adhortatam, sicut sub marito solita esset. Dehinc ad simultatem usq; processit, hac (ut ferunt) de causa: Instanti sæpius ut ciuitate donatum in decurias allegeret: negauit alia se conditione allecturum, quàm si pateretur ascribi albo, extortum id sibi a' matre. At illa commota ueteres quosdam ad se Augusti codicillos de acerbitate, & intolerantia morũ eius e' Sacrario protulit, atq; recitauit. Hos et custoditos tandiu, & exprobratos tam infeste adeo grauiter tulit: ut qdam putent inter causas secessus hanc ei uel præcipuam fuisse. Toto qdẽ triẽnio, quo uiuente matre abfuit, semel omnĩno eã, nec amplius, q̃ uno die paucissimis uidit horis. Ac mox, neq; ægræ adesse curauit: defunctãq;, & dum aduentus sui spem facit, compluriũ dierũ mora, corrupto demũ, et tabido corpore funeratam prohibuit consecrari, quasi id ipsa mandasset. Testamentumq; eius pro irrito habuit: oẽsq; amicitias, & familiaritates, etiã qbus ea funeris sui curã moriens demandarat: intra breue tẽpus afflixit, uno ex his equestris ordinis uiro, et in Antiliã cõdẽnato.

Filiorum neq; naturalẽ Drusum, neq; adoptiuũ Germanicum patria charitate dilexit, alterius uitijs infensus. Nam Drusus animi fluxioris, remissioris'q; uitæ erat. Itaq; ne mortuo quidem perinde affectus est, sed tamen non statim à funere ad negotiorum consuetudinem rediJt, iustico lõgiore inhibito. quin & Iliensium legatis paulo serius consolantibus quasi obliterata iam doloris memoria irridens, se quoq; respondit uicem eorum dolere, quod egregium ciuem Hectorem amisissent. Germanico usqueadeo obtrectauit, ut & præclara facta eius pro superuacuis eleuarit: & gloriosissimas uictorias, ceu damnosas R.P. increparit. Quod uero Alexandriam propter immensam, & repentinam famem, inconsulto se adisset, questus est in senatu. Etiam causam mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatum Syriæ creditur. Quem mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent: per quæ multifariam increpitum, & per noctes celeberrime acclamatum est, redde Germanicum. Quam suspicionem confirmauit ipse postea, coniuge etiam, ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis. Nurũ Agrippinam post mortem mariti liberius quiddá questam manu apprehendit: græco'q; uersu, si non dominaris, inquit, filiola iniuriam te accipere existimas? Nec ullo mox sermone dignatus est. Quondam uero inter cœnam porrecta à se poma gustare non ausam etiã uocare desiJt, simulans ueneni se crimine arcessi, cũ præstructum utrũq; consulto esset,

ut & ipse tentandi gratia offerret, & illa quasi certissimum exitium caueret. Nouissime calumniatus, modo ad statuam Augusti, modo ad exercitus confugere uelle, Pandatariam relegauit. Conuitianti'q; oculũ per cẽturionem uerberibus excussit. Rursus mori inedia destinanti per uim ore diducto infulcari cibum iussit. Sed & perseuerantem, atque ita absumptam criminosissime insectatus est: cum diem quoq; natalis eius inter nefastos referendum suasisset. Imputauit etiam, quod non laqueo strangulatam in gemonias abiecerit: pro'q; tali clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, & Capitolino Ioui donum ex auro sacraretur. Cum ex Germanico tres nepotes, Neronem, & Drusum, & Caium, ex Druso unum Tiberium haberet, destitutus morte liberorum maximos natu de Germanici filijs Neronem, et Drusum P.C. commendauit: diemq; utriusq; tirocinij congiario plebi dato celebrauit. Sed ut comperit ineunte anno, pro eorum quoq; salute publice uota suscepta: egit cum senatu, non debere talia præmia tribui nisi expertis, & ætate prouectis: atq; ex eo, patefacta interiore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit. Variaq; fraude inductos, ut & concitarentur ad conuitia, & concitati perderentur: accusauit per literas, amarissime congestis etiam probris. Et iudicatos hostes fame necauit, Neronem in insula Pontia, Drusum in ima parte palatij. Putant Neronem ad uoluntariã mortem coactum, cum ei carnifex quasi ex senatus au

thoritate missus laqueos, & uncos ostentaret. Druso autem adeo alimenta subducta, ut tomentum e culcita tentauerit mandere. Amborum sic reliquias dispersas, ut uix quandoq; colligi possent.

Super ueteres amicos, ac familiares, XX sibi è numero principum ciuitatis depoposcerat, uelut consiliarios in negotijs publicis. Horum omnium uix duos aut tres incolumes præstitit: cæteros aliũ alia de causa perculit. Inter quos cum plurimorũ clade Elium Seianum, quem ad summam potentiam non tam beneuolentia prouexerat, q̃ ut esset, cuius ministerio, ac fraudibus liberos Germanici circumueniret: nepotem'q; suum ex Druso filium naturalem ad successionem imperij confirmaret.

Nihilo lenior in conuictores græculos, quibus uel maxime acquiescebat. Zenonem quendam exquisitius sermocinantem, cum interrogasset, quænam illa tam molesta dialectos esset: & ille respondisset, Doridem: relegauit cinariam, existimans exprobratum sibi ueterem secessum, quod doricæ Rhodij loquantur. Item cum soleret ex lectione quotidiana quæstiones super cœnam proponere: & comperisset Seleucum grammaticum à ministris suis perquirere, quos quoq; tempore tractaret authores, atq; ita præparatum uenire, primum à contubernio remouit: deinde etiam ad mortem compulit. Sæua, ac lenta natura ne in puero quidẽ latuit: quam Theodorus Gadareus rhetoricæ præceptor & prospexisset primus sagaciter: & assimulasse aptissime uisus est, subinde in obiurgando ap

pellans eum, πηλὸν αἵματι συμπεφυρμένον. Sed aliquanto magis in principe eluxit etiam inter initia: cum adhuc fauorem moderationis assimulatione captaret. Scurram, qui prætereunte funere, clare mortuo mandarat, ut nuntiaret Augusto, nondum reddi legata, quæ plebei reliquisset, attractũ ad se recipere debitum, duciq; ad supplicium imperauit, et patri suo uerum referre. Nec multo post in Senatu Pompeio cuidam equiti Rom. quiddam perneganti, dum uincula minatur: affirmauit fore, ut ex Pompeio pompeianus fieret, acerba cauillatione simul hominis nomen incessens, ueteremq; partium fortunam. Sub idem tempus consulẽte prætore an iudicia maiestatis cogi iuberet: exercendas esse leges respondit: & atrocissime exercuit. Statuæ quidam Augusti caput depresserat, ut alterius imponeret. Acta res in senatu. Et quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. Damnato reo paulatim genus calũniæ eo processit, ut hæc quoq; capitalia essent. Circa Augusti simulachrum seruum cecidisse, uestem mutasse, numo, uel annulo effigiem impressam latrinæ, aut lupanari intulisse dictum ullum, factum ue eius existimatione aliqua læsisse. Periit deniq; & is, qui honorem in Colonia sua eo die decerni sibi passus est, quo decreti et Augusto olim erant. Multa præter ea specie grauitatis, ac morum corrigendorum, sed et magis naturæ obtemperans ita sæue, & atrociter factitauit: ut nonnulli uersiculis quoq;, & præsentia exprobrarent, & futura denuntiarent mala.

" Asper, & immitis. breuiter uis omnia dicam?
" Dispeream, si te mater amare potest.
" Non es eques, quare, non sunt tibi millia centum.
" Omnia si quæras, & Rhodos exilium est.
" Aurea mutasti Saturni sæcula Cæsar,
" Incolumi nam te ferrea semper erunt:
" Fastidit uinum: quia iam sitit iste cruorem:
" Tam bibit hunc auide, q̃ bibit ante merum.
" Aspice felicem sibi non tibi Romule Syllam:
" Et Marium, si uis, aspice, sed reducem.
" Nec non Antoni ciuilia bella mouentis:
" Non semel infectas aspice cæde manus.
" Et dic Roma perit: regnabit sanguine multo
" Ad regnum quisquis uenit ab exilio.

Quæ primo quasi ab impatientibus Romæ domi nij, ac non tam ex animi sententia, quàm bile, et stomacho fingerentur: uolebat accipi. Dicebatq; idẽ tidem, oderint, dum probent. Deinde uera planè, certaq; esse ipse fecit fidem. In paucis diebus quàm Capreas attigit, piscatori, qui sibi secretum agenti grandem mulum inopinanter obtulerat, per fricari eodem pisce faciem iussit, territus, quod is à tergo insulæ per aspera, & deuia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter pœnam, quod non & locustam, quam prægrandem ceperat, obtulisset: locusta quoq; lacerari os imperauit. Militem prætorianum ob surreptum è uiridario pauonem capite puniuit. In quodam itinere lectica, qua uehebatur, uepribus impedita, exploratorem uiæ primarum cohortium centurionem stratum humi penè

ad necem uerberauit. Mox in omne genus crudelitatis erupit, nunquam deficiente materia, cum primo matris, deinde nepotum, & nurus, postremo Seiani familiares, atq; etiam notos persequeretur. Post cuius interitum uel sæuissimus extitit, quo maxime apparuit non tam ipsum à Seiano concitari solitum, quàm Seianum quærenti occasiones sumministrasse. Et si commentario, quem de uita sua summatim, breuiterq; composuit: ausus est scribere, Seianum se punisse, quod comperisset furere aduersus Germani liberos filij sui, quorũ ipse alterum suspecto iam, alterum oppresso demum Seiano interemit. Sigillatim crudeliter facta eius exequi longum est. Genera uelut exemplaria sæuitiæ enumerare sat erit. Nullus à pœna hominum cessauit dies, ne religiosus quidem, ac sacer. Animaduersum in quosdam ineunte anno. Accusati, damnatiq; multi cum liberis, atq; etiam uxoribus suis. Interdictum ne capite damnatos propinqui lugerent, decreta accusatoribus præcipua præmia, nonnunquam & testibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptũ est, etiam paucorum, simpliciumq; uerborum. Obiectum est poëtæ, quod in tragœdia Agamemnonem probris lacessisset. Obiectum & historico, ꝙ Brutum, Cassiumq; ultimos Romanorum dixisset. Animaduersum statim in authores, scriptaq; abolita, quamuis probarentur etiam aliquot ante annos, Augusto audiente recitata. Quibusdam custodiæ traditis non modo studendi solatiũ ademptũ,

sed etiam sermonis, & colloquij usus. Citati ad causam dicendam partim se domi uulnerauerunt certi damnationis, sed ad uexationem, ignominiamq; uitandam, partim in media curia uenenum hauserunt, & tamen colligatis uulneribus, ac semianimes, palpitantesq; in carcerem recepti. Nemo punitorum non in Gemonias abiectus, uncoq; tractus. Viginti uno die abiecti, tractiq;. Inter eos pueri, & foeminae. Immaturae puellae, quia more tradito nefas esset uirgines strangulari, uitiatae prius à carnifice, dein strangulatae, mori uolentibus uis adhibita uiuendi. Nam mortem adeo leue supplicium putabat: ut cum audisset unum ex eis Carnulium nomine anticipasse eam, exclamauerit, Carnulius me euasit. Et in recognoscendis custodijs precanti cuidam poenae maturitatem, respondit non dum te cum in gratiam redij. Annalibus suis uir consularis inseruit, frequenti quondam conuiuio, cui & ipse affuerit, interrogatum eum subito: & clare à quodam nano astante mensae inter Capreas, cur Paconius maiestatis reus tandiu uiueret: statim quidem petulantiam linguae obiurgasse. caeterum post paucos dies scripsisse senatui, ut de poena Paconij quamprimum statueret. Auxit, intenditq; saeuitiam, exacerbatus indicio de morte filij sui Drusi, quem cum morbo, & intemperantia perisse existimaret, ut tandem interemptum fraude Liuillae uxoris, atq; Seiani cognouit: neque tormentis neq; supplicio cuiusquam pepercit soli huic cognitioni adeo per totos dies deditus, et intentus, ut Rho

diensem hospitem, quem familiaribus literis Romã euocarat, aduenisse sibi nuntiatum torqueri sine mora iusserit, quasi aliquis ex necessarijs quæstioni adesset: deinde errore detecto, & occidi, ne diuulgaret iniuriam. Carnificinæ eius ostenditur locus Capreis, unde damnatos per longa, et exquisita tormenta præcipitari coràm se in mare iubebat, excipiente classiariorum manu, & contis, atq; remis elidente cadauera, necui residui spiritus quicquã inesset. Excogitauerat autem inter genera cruciatus etiam, ut largameri potione per fallaciam onera tos repente ueretris deligatis, fidicularum simul, urinæq; tormento distenderet. Quod & nisi eum mors præuenisset, et Thrasylus consulto (ut aiunt) differre quædã spe longioris uitæ compulisset, plures aliquanto necaturus. Ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus creditur: cum & Caium suspectum haberet: & Tiberium ut ex adulterio conceptum aspernaretur. Nec abhorret à uero. Nãq; identidem felicem Priamum uocabat, quod superstes omnium suorum extitisset. Quam uero inter hæc non modo inuisus, ac detestabilis, sed prætrepidus quoq;, atq; etiam contumelijs obnoxius uixerit: multa indicia sunt. Aruspices secretò, ac sine testibus consuli uetuit. Vicina uero urbi oracula disijcere conatus est, sed maiestate prænestinarum sortium territus destitit: cum obsignatas, deuectasque Romam non reperisset in arca, nisi relata rursus ad templum. Vnum & alterum consulares oblatis prouincijs non

ausus à se dimittere, usqueadeo detinuit, donec successores post aliquot annos praesentibus daret: cum interim manente officij titulo, etiam delegaret plurima. Assiduéq; illi per legatos & adiutores suos exequenda curarent. Nurum ac nepotes nunquam aliter post damnationem quàm cathenatos, obsutáq; lectica loco mouit, prohibitis p militem obuijs, ac uiatoribus respicere usquam uel consistere. Seianum res nouas molientem, q̃uis iam & natalem eius publice celebrari, et imagines aureas coli passim uideret: uix tandem & astu magis, ac dolo q̃ principali authoritate subuertit. Nam primo, ut à se per speciem honoris dimitteret: collegam sibi assumpsit in quinto consulatu, quem longo interuallo absens ob id ipsum susceperat. Deinde spe affinitatis, ac tribunitiae potestatis deceptum inopinantem criminatus est pudenda, miserandáq; oratione, cum inter alia P. C. precaretur, mitterent alterum è consulibus, qui senem se, & solum in conspectum eorum cum aliquo militari praesidio perduceret. Sic quoq; diffidens, tumultumq; metuens Drusum nepotem, quẽ uinculis adhuc Romae continebat, solui si res posceret: ducemq; constitui praeceperat. A ptatis etiã nauibus ad quascunq; legiones, meditabatur fugam, speculabundus ex altissima rupe identidẽ signa, quae, ne nuntij morarentur, tolli procul, ut quidq; factum praesentiret, mandauerat. Verum & oppressa coniuratione Seiani, nihilo securior, aut constantior, per IX proximos menses non egressus est uilla, quae

uocatur

uocatur Iouis. Vrebant insuper anxiam mentem uaria undiq; conuitia, nullo non damnatorum omne probri genus coràm, uel per libellos in orchestra positos ingerente. Quibus quidem diuersissime afficiebatur. Modo ut præ pudore ignota, & cælata cuncta cuperet: nonnunquam eadem contineret: & proferret ultro, ac uulgaret. Quin & Arthabani Parthorum regis laceratus est literis, parricidia, & cædes, & ignauiam, & luxuriam obijcientis, monentisq;, ut uoluntaria morte maximo, iustissimoq; ciuium odio quamprimum satisfaceret. Postremo semetipse ptesus talis epistolæ principio, tantum non summam malorum suorum professus est. » Quid scribam uobis P. C? aut quo » modo scribam? aut quid omnino non scribã hoc » tempore? Dij me, deæq; pœnis perdant: quem quo» tidie perire sentio, si scio. Existimant qdam, præscisse hæc eum peritia futurorum, ac multo ante quanta se quandoq; acerbitas, & infamia maneret prospexisse. Ideoq; ut imperium iniret, & patris patriæ appellationem, & ne in acta sua iuraretur, obstinatissime recusasse, ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inueniretur. Quod sane & ex oratione eius, quam de utraq; re ha» buit: colligi potest, uel cum ait, similem se semper » sui futurum, nec unquam mutaturum mores suos » quandiu mentis sanæ fuisset, sed exempli causa ca» uendum, ne se Senatus in acta cuiusquam obliga» ret: q aliquo casu mutari posset. Et rursus. Siquan» do autem, inquit de moribus meis, deuotoq; uobis

" animo dubitaueritis, quod prius, quàm eueniat,
" opto, ut me supremus dies huic mutatæ uestræ de
" me opinioni eripiat: nihil honoris adijciet mihi pa
" tris appellatio: uobis autem exprobrabit aut teme
ritatem delati mihi eius cognominis, aut inconstan
tiam contrarij de me iudicij. Corpore fuit amplo, atq; robusto statura, quæ iustam excederet. Latus ab humeris, & pectore, cæteris'q; membris usq; ad imos pedes æqualis, et congruens. Sinistra manu agiliore, ac ualidiore. Articulis ita firmis, ut recens integrum malum digito terebraret: caput pueri, uel etiam adolescentis talitro uulneraret. Colore erat candido, capillo ponè occipitium summissiore, ut ceruicem etiã obtegeret: quod gentile in illo uidebatur. Facie honesta, in qua tamen crebri, et subiti tumores cũ prægrandibus oculis, & q, quod mirũ esset, noctu etiam et in tenebris uiderent: sed ad breue, & cum primum è somno patuissent: demum rursum hebescebant. Incedebat ceruice rigida, & obstipa, abducto ferè uultu, plerunq; tacitus, nullo, aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eoq; tardissimo, nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata, atque arrogantiæ plena, et animaduertit Augustus in eo, & excusare tentauit sæpe apud Senatum, ac populum, professus naturæ uitia esse, non animi. Valetudine prosperrima usus est, tempore quidem principatus penè toto propè illæsa, quamuis trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit sine adiumento, consilio'ue medicorum. Circa deos, ac

religiones negligentior, quippe addictus mathematicæ, plenus'q; persuasionis cuncta fato agi. Tonitrua tamen præter modum expauescebat: & turbatiore cœlo nunquam non coronam lauream ceruice gestauit: quod fulmine affiari negetur id genus frondis. Artes liberales utriusq; generis studiosissime coluit. In oratione latina secutus est Coruinum Messalam: quem senem adolescens obseruauerat. Sed affectatione, & morositate nimia obscurabat stylum, ut aliquanto ex tempore, quàm à cura præstantior haberetur. Composuit & carmen lyricum: cuius est titulus, conquisitio de Iulij Cæsaris morte. Fecit & græca poëmata imitatus Euphorionem, & Arrianum, & Parthenium. Quibus poëtis admodum delectatus scripta eorum, & imagines publicas bibliothecis inter ueteres, & præcipuos authores dedicauit. Et ob hoc pleriq; eruditorũ certatim ad eum multa de his ediderunt. Maxime tamen curauit notitiam historiæ fabularis, usque ad ineptias, atq; derisum. Nam & grammaticos, quod genus hominum præcipue, ut diximus, appetebat: eiusmodi ferè quæstionibus experiebatur. Quæ mater Hecubæ: quod Achilli nomen inter uirgines fuisset: quid sirenes cantare sint solitæ: & quo primum die post excessum Augusti curiam intrauit, quasi pietati simul, ac religioni satisfacturus Minois exemplo, thure quidem, ac uino, uerum sine tibicine supplicauit, ut ille olim in morte filij.

Sermone græco quãquam alioqui promptus, & facilis, nõ tamẽ usquequaq; usus est. Abstinuit'q; ma

xime in senatu, adeo quidem, ut monopolium no
minaturus prius ueniam postularet, quod sibi uer=
bo peregrino utendum esset, atq; etiam in quodã
decreto patrum, cum ἔμβλημα recitaretur, com=
mutandam censuit uocem, & pro peregrina no-
stratem requirendam, aut si non reperiretur, uel
pluribus, & per ambitum uerborum rem enunti
andam. Militem quoq; græce testimonium interro
gatum nisi latine respondere uetuit. Bis omni
no toto secessus tempore Romam redire conatus, se
mel triremi usq; ad proximos naumachiæ hortos
subuectus est, disposita statione per ripas Tyberis,
quæ obuiam prodeuntes summoueret. Iterum Ap
pia usq; ad septimum lapidem, sed prospectis mo-
do, nec aditis urbis mœnibus rediit. Primo incer-
tum qua de causa. Postea ostento territus. Erat ei in
oblectamentis serpens draco, quem ex consuetudi-
ne manu sua cibaturus, cum consumptum à for-
micis inuenisset, monitus est, ut uim multitudinis
caueret. Rediens ergo propè Campaniam Asturæ
in langorem incidit. Quo paulum leuatus Circe-
ios pertendit. Ac nequam suspicionem infirmitatis
daret, castrensibus ludis non interfuit solum, sed
etiam missum in arenam aprum iaculis desuper
petiit. Statimq; latere conuulso, & ut exæstuarat
afflatus aura in grauiorẽ recidit morbum. Susten=
tauit autem aliquandiu, quamuis Misenum usque
deuectus, nihil ex ordine quotidiano prætermitte-
ret, ne conuiuia quidem, ac cæteras uoluptates, par
tim intemperantia, partim dissimulatione. Nam

Chariclem medicum, quod commeatu absuturus è conuiuio egrediens manum sibi osculandi causa apprehendisset, existimans tentatas ab eo uenas, remanere, ac recumbere hortatus est, cœnamq; protraxit. Nec abstinuit consuetudine, quin tūc quoq; instans in medio triclinio astante lictore singulos ualere dicentes appellaret. Interim cum in actis senatus legisset, dimissos, ac ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud quàm nominatos ab indice scripserat, pro contempto se habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinauit, non temere quicquam nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus, & ingrauescente ui morbi retentus, paulopost obijt in uilla Lucullia na octauo & septuagesimo ætatis anno, tertio & uigesimo imperij, decimo septimo Calen. Apriles. Cn. Acerronio Proculo. C. Pontio Nigro COSS. Sunt qui putent uenenum ei à Caio datum lentum, atq; tabificum. Alij in remissione fortuitæ febris cibum desyderanti negatum. Nonnulli puluinum iniectum, cum extractum sibi deficiēti annulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exemptum annulum quasi alicui traditurum parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu iacuisse diu immobilem subito uocatis ministris: ac nemine respondente consurrexisse: nec procul à lectulo deficientibus uiribus concidisse. Supremo natali suo Apollinem Temenitem, & amplitudinis, & artis eximiæ aduectum Syracusis, ut in

bibliothecæ noui templi poneretur: uiderat per quietem affirmantem, non posse se ab ipso dedicari. Et ante paucos, quàm obiret, dies, turris phari terræmotu Capreis concidit. Ac Miseni cinis è fauilla, et carbonibus, ad calefaciendum triclinium illatus, extinctus, & iandiu frigidus exarsit repente prima uespera: atq; in multam noctem pertinaciter luxit.

Morte eius ita lætatus est populus, ut ad primum nũtium discurrentes, ps Tiberiũ in Tyberim clamitarent: pars terrã matrẽ, deosq; manes orarent: ne mortuo sedẽ ullã nisi inter impios darent. Alij uncum, & gemonias cadaueri minarentur, exacerbati super memoriam pristinæ crudelitatis, etiam recenti atrocitate. Nam cum SENAT. C. actum esset, ut pœna damnatorum in decimum semper diem differretur: forte accidit, ut quorundam supplicij dies is esset, quo nuntiatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidem, quia absente adhuc Caio nemo extabat: qui adiri, interpellariq; posset, custodes, nequid aduersus constitutum facerent: strangulauerunt: abiecerunt'q; in gemonias. Creuit igitur inuidia, quasi etiam post mortem tyranni sæuitia permanente. Corpus ut moueri à Miseno cœpit, conclamantibus plerisq; Atellam potius deferendum, et in amphitheatro semiustulãdum, Romam per milites deportatum est, crematum'q; publico funere. Testamentum duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodẽ exemplo: obsignauerat'q; etiam humillimorum signis. Eo testamento hæredes æquis partibus reli-

quit Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druso nepotes. Substituitq; inuicem. Dedit et legata plerisq;. Inter quos uirginibus uestalibus, ac militibus uniuersis, plebiq; Romanæ uiritim, atq; etiam separatim uicorum magistris.

C. SVETONII TRANQVILLI C. CAESAR CALIGVLA.

g Ermanicus C. Cæsaris pater, Drusi, & iunioris Antoniæ filius, à Tiberio patruo adoptatus, quæsturam quinquennium ante, quàm per leges liceret, & post eam consulatum statim gessit. Missusq; ad exercitum in Germaniã, excessu Augusti nuntiato, legiones uniuersas imperatorem Tiberium pertinacissime recusantes, & sibi summam Reip. deferentes, incertum constantia an pietate maiore, compescuit: atq; hoste mox deuicto, triumphauit. Consul deinde iterum creatus, ac prius, quàm honorem iniret, ad componendum orientis statum expulsus, cum Armeniæ regem deuicisset: Cappadociam in prouinciæ formam redegisset: annum ætatis agens quartum & trigesimũ diutino morbo Antiochiæ obijt, non sine ueneni suspicione. Nam præter liuores, qui toto corpore erãt: & spumas, quæ per os fluebant: cremati quoq; cor inter ossa incorruptum reptum est: cuius ea natura existimatur, ut tinctum ueneno igne cõfici nequeat.

Obijt autem (ut opinio fuit) fraude Tiberij, ministerio, & opera C. Pisonis. Qui sub idē tempus Syriae praepositus, nec dissimulans offendendum sibi aut patrem, aut filiũ, quasi planè ita necesse esset, etiam aegrum Germanicum grauissimis uerborum, ac rerum acerbitatibus nullo adhibito modo affecit. Propter quae, ut Romam redijt, penè discerptus à populo, à senatu capitis damnatus est.

Omnes Germanici corporis, animiq; uirtutes, & quantas nemini cuiquam cõtigisse satis constat. Formam, & fortitudinem egregiam, ingenium in utroq; eloquentiae, doctrinaeq; genere praecellens: beneuolentiam singularem, conciliandaeq; hominũ gratiae, ac promerendi amoris mirum, & efficax studium. Formae minus congruebat gracilitas crurum, sed ea quoq; paulatim repleta assidua equi uectione post cibum. Hostem comminus saepe percussit. Orauit causas etiã triumphales, atq; inter caetera studiorum monimenta reliquit & comoedias graecas. Domi, forisq; ciuilis. Libera, ac foederata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum uirorum sepulchra cognosceret: inferias manibus dabat. Caesorum clade uariana ueteres, ac dispersas reliquias uno tumulo humaturus colligere sua manu, & comportare primus aggressus est. Obtrectatoribus etiam qualescunq;, & quantacunq; de causa nactus esset, lenis adeo & innoxius, ut Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu uexanti non prius succensere in animũ induxerit: quàm ueneficijs quoq;, et deuotionibus impugnari se com pis

*set. ac ne tunc quidem ultra progressus, quàm ut
& amicitiam ei more maiorum renuntiaret, man
daretq; domesticis ultionem, siquid sibi accideret.*

*Quarum uirtutum fructum uberrimum tulit,
sic probatus & dilectus à suis, ut Augustus (omit
to enim necessitudines reliquas) diu cunctatus, an si
bi successorem destinaret, adoptandum Tiberio de
derit. Sic uulgo fauorabilis, ut plurimi tradant,
quoties aliquò adueniret: uel sicunde discederet:
præ turba occurrentium, prosequentium'ue, non-
nunquam cum discrimine uitæ adijsse. È Germa-
nia uero post compressam seditionē reuertenti præ
torianas cohortes uniuersas prodijsse obuiam, quam
uis pronuntiatum esset, ut duæ tantummodo exirēt.
Populi autem Romani sexum, ætatem, ordinem o-
mnem usq; ad uicesimum lapidem effudisse se.*

*Tamen longe maiora, et firmiora de eo iudicia
in morte, ac post mortem extitere. Quo defunctus
est die lapidata sunt templa: subuersæ deûm aræ.
lares à quibusdam familiares in publicum abie-
cti: partus coniugum expositi. Quin & barbaros
ferunt, quibus intestinum, quibusq; aduersus nos
bellum esset: uelut in domestico, communiq; mœro
re consensisse ad inducias. Regulos quosdam bar-
bam posuisse, et uxorum capita rasisse, ad indici-
um maximi luctus. Regum etiam regem & exer-
citatione uenandi, & conuictu Megistanum absti-
nuisse, quod apud Parthos iustitij instar est.*

*Romæ quidem, cum ad primam famam ualetu
dinis attonita, & mœsta ciuitas sequentes nuntios*

operiretur, & repente iam uesperi incertis authoribus conualuisse tandem percrebuisset: passim cum luminibus, & uictimis in Capitolium concursum est: ac penè reuulsæ templi fores, nequid gestientes uota reddere morarentur. Expergefactus è somno Tiberius est gratulantium uocibus, atq; undiq; concinnentium, salua Roma, salua patria, saluus est Germanicus. Et ut demum fato functum palàm factum est: non solatijs ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitq; etiam per festos Decembris Mensis dies. Auxit gloriam, desyderiumq; defuncti & atrocitas insequentium temporum, cunctis nec temere opinantibus, reuerentia eius, ac metu repressam Tiberij sæuitiam, quæ mox eruperit. Habuit in matrimonio Agrippinam M. Agrippæ & Iuliæ filiam, & ex ea nouem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus iam puerascens insigni festiuitate, cuius effigiem habitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Liuia dedicauit. Augustus in cubiculo suo positam, quotiescunq; introiret, exosculabatur. Cæteri superstites patri fuerunt. Tres sexus fœminini, Agrippina, Drusilla, Liuilla, continuo triennio natæ, totidem mares Nero, et Drusus, et C. Cæsar. Neronem, & Drusum senatus, Tiberio criminante, hostes iudicauit. Caius Cæsar natus est pridie Calen. Septembres, patre suo, & C. Fonteio Capitone COSS. ubi natus sit, incertum diuersitas tradentium facit. Cn. Lentulus Getulicus Tyburi genitum scribit. Plynius Secundus in Treueris uico ambita

rino supra confluentes. Addit etiam pro argumen
to aras ibi ostendi inscriptas ob Agrippinæ puer
perium. Versiculi, imperante mox eo, diuulgati
apud hybernas legiones procreatum indicant.

" In castris natus, patrijs nutritus in armis,
" Iam designati principis omen erat.

Ego in actis Antij ipsum inuenio editum. Getuli-
cum refert Plynius quasi mentitum per adulatio-
nem, ut ad laudes iuuenis, gloriosiq; principis ali
quid etiam ex urbe Herculi sacra sumeret: abu-
sumq; audentius mendacio, quod ante annum ferè
natus Germanico filius Tyburi, fuerit appellatus et
ipse C. Cæsar: de cuius amabili pueritia, immatu-
roq; obitu supra diximus. Plynium arguit ratio
temporum. Nam qui res Augusti memoriæ manda
runt: Germanicum exacto consulatu in Galliã mis
sum consentiunt iam nato Caio. Nec Plynij opinio-
nem inscriptio aræ quicquam adiuuerit, cum Agrip
pina in ea regione bis filias enixa sit: & qualis-
cunq; partus, sine ullo sexus discrimine, puerperiũ
uocetur: quod antiqui etiam puellas pueras, sicut
et pueros puellos dictitarent. Extat et Augusti epi
stola ante paucos, quàm obiret, menses ad Agrippi
nã neptem ita scripta de Caio hoc. Neq; enim qsq̃
" iã alius infans nomine pari tunc supererat. Pue-
" rum Caium XV Cal. Iunij (si dij uolent) ut du
" cerent Talarius, et Asellius Hericum his constitui.
" Mitto præterea cum eo ex seruis meis medicum,
" quem scripsi Germanico, si uellet, ut retineret. Va
" lebis mea Agrippina, et dabis operã, ut ualẽs per-

uenias ad Germanicum tuũ. Abunde arbitror patere, non potuisse ibi nasci Caiũ: quo propè bimulus demum perductus ab urbe sit. Versiculorum quoq; fidem eadem hæc eleuant: et eo facilius, quod hi sine authore sunt. Sequenda igitur est (quæ sola actorum restat) & publici instrumenti authoritas. Præsertim cum Caius, Antium omnibus semper locis, atq; secessibus prælatum non aliter quàm natale solum dilexerit. Tradaturq; etiam sedem, ac domicilium imperij tædio urbis transferre eò destinasse. Caligulæ cognomen castrensi loco traxit: quia manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum præterea per hanc nutrimentorum consuetudinem amore, & gratia ualuerit, maxime cognitum est, cum post excessum Augusti, tumultuantes & in furorem usq; præcipites, solus haud dubie conspectu suo flexit. Non enim prius destiterunt, quàm abligari eum ob seditionis periculum, & in proximam ciuitatem demandari animaduertissent. Tunc demum ad pœnitentiam uersi represso, ac retento uehiculo, inuidiam, quæ sibi fieret, deprecati sunt. Comitatus est patrem in Syriaca expeditione. Vnde reuersus primum in matris, deinde ea relegata in Liuiæ Augustæ proauiæ suæ contubernio mansit. Quã defunctam prætextatus etiam tum pro rostris laudauit. Transijtq; ad Antoniam auiam, & undeuigesimo ætatis anno accitus Capreas à Tiberio uno atq; eodem die togam sumpsit: barbamq; posuit, sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrũ

eius. Hic omnibus insidijs tentatus elicientium, cogentiumq; se ad querelas, nullam unquam occasionem dedit, perinde obliterato suorum casu, ac si nihil cuiquam accidisset. Quæ uero ipse pateretur incredibili dissimulatiõe trāsmittens. Tātiq; in auũ, & qui iuxta erant, obsequij, ut non immerito sit dictum, nec seruum meliorem ullum, nec deteriorem dominum fuisse. Naturam tamen sæuá, atq; probrosam, nec tunc quidem inhibere poterat: quin & animaduersionibus, pœnisq; ad suppliciũ datorum cupidissime interesset: et ganeas, atq; adulteria capillamento cælatus, et ueste longa noctibus ambiret: ac scenicas saltandi, canendiq; artes studiosissime appeteret. Facile id sane Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum eius ingeniũ. Quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties prædicaret exitio suo, omniumq; Caium uiuere, & se natricem (serpentis id genus) P. R. Phaëthontem orbi terrarum educare. Non itaq; multo post Iuniam Claudillam M. Syllani nobilissimi uiri filiam duxit uxorem. Deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius, quàm inauguraretur, ad pontificatum traductus est, insigni testimonio pietatis, atq; indolis, cum deserta, desolataq; reliquis subsidijs aula, Seiano hoste suspecto, mox & oppresso, ad spem successionis paulatim admoueretur. Quam quo magis confirmaret amissa Iunia ex partu, Enniam Næuiam Macronis uxorem, qui tum prætorianis cohortibus præerat: solicitauit ad stuprum, pollicitus & matrimo

nium suum si potitus imperio fuisset. De'q; ea re et iureiurando, & chirographo cauit. Per hanc insinuatus Macroni, ueneno Tiberium aggressus est, ut quidam opinantur, spiranti'q; adhuc detrahi annulum, & quoniam suspicionem retinentis dabat, puluinum iussit inijci, atq; etiam fauces manu sua oppressit, liberto, qui ob atrocitatem facinoris exclamauerat, confestim in crucem acto. Nec abhorret à ueritate: cum sint quidam authores, ipsum postea, & si non de pfecto, at certe de cogitato quondam parricidio professum. Gloriatum enim esse assidue in commemoranda sua pietate ad ulciscendam necem matris, & fratrum, introijsse se cum pugione cubiculum Tiberij dormientis, & misericordia correptum abiecto ferro recessisse. nec illum, quanquam sensisset, aut inquirere quicquam, aut exeq ausum. Sic imperium adeptus P. R. uel (ut ita dicam) hominum genus, uoti compotem fecit exoptatissimus princeps maximae parti prouincialium, ac militum, q infantem pleriq; cognouerant: sed & ut uniuersae plebi urbanae ob memoriam Germanici patris, miserationem'q; propè afflictae domus. Itaq; ut à Miseno mouit, quamuis lugentis habitu, & funus Tiberij prosequens, tamen inter altaria, et uictimas ardenteis'q; tedas, densissimo, & laetissimo obuiorum agmine incessit super fausta nomina, sydus & pullū, et pupū, & alūnū appellantium. Ingresso'q; urbem statim consensu senatus, & irrumpentis in curiam turbae, irrita Tiberij uolūtate, qui testamento alterum nepotē

suum prætextatum adhuc cohæredem ei dederat: ius, arbitriumq́; omnium rerum illi ꝑmissum est, tanta publica lætitia, ut tribus proximis mensibus (ac ne totis quidem) supra centum LX millia uicti marum cæsa tradantur. Cum deinde paucos post dies in proximas Campaniæ insulas traiecisset: uota pro reditu suscepta sunt, ne minimam quidē occasionem quoquam omittente, in testificanda solicitudine, et cura de incolumitate eius. Vt uero in aduersam ualetudinem incidit: pernoctantibus cunctis circa palatium, non defuerunt, qui depugnaturos se armis pro salute ægri, quiq́; capita sua titulo proposito uouerent. Accessit ad immensum ciuium amorem notabilis etiam externorum fauor. Nanq; Arthabanus Parthorum rex odium semꝑ, contemptumq́; Tiberij præseferens amicitiam eius ultro petijt: uenitq́; ad colloquium legati cōsularis: & transgressus Euphratem aquilas, et signa Romana, Cæsarumq́; imagines adorauit. Incendebat & ipse studia hominum omni genere popularitatis. Tiberio cum plurimis lachrymis pro concione laudato, funeratoq́; amplissime, confestim pădateriam, & pontias, ad transferendos matris, fratrisq́; cineres festinauit, tempestate turbida, quo magis pietas emineret. Adijtq́; uenerabundus, ac per semet in urnas condidit. Nec minore scæna hostiam præfixo in biremis puppe uexillo, et īde Romă Tyberi subuectos, ꝑ splendidissimū quēq; equestris ordinis, medio, ac frequēti die duobus ferulis mausoleo intulit. Inferiasq́; his annua religiōe publicæ in

stituit, et eo amplius matri circenses, carpentúq; quo in põpa traduceretur. At in memoriá patris, Septẽbrẽ mensem Germanicũ appellauit. Post hæc, Antoniæ auiæ quicquid unquam Liuia Augusta honorum cepisset, uno senatusconsulto congessit. Patruũ Claudiũ eqtem Romanũ ad id tẽpus collegam sibi in consulatu assumpsit. Fratrem Tiberium die uirilis togæ adoptauit: appellauitq; principem iuuentutis. De sororibus author fuit, ut omnibus sacramẽtis afficerentur. Neq; me, liberosq; meos chariores habeo, quàm Caium, & sorores eius. Item relationibus consulum, quod bonum, felixq; sit. C. Cæsariq;, sororibus eius. Pari popularitate damnatos, relegatosq; restituit. Criminumq;, siqua residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit. Commentarios ad matris, fratrumq; suorum causas pertinentes, ne cui postmodum delatori, aut testi maneret ullus metus: conuectos in forum, & ante clare obtestatus deos neq; legisse, neq; attigisse quicquam, concremauit. Libellum de salute sua oblatum non recepit contendens nihil sibi admissum, cur cuiquam inuisus esset: negauitq; se delatoribus aures habere. Spintrias monstruosarum libidinum ægre, ne profundo mergeret, exoratus urbe summouit. Titi Labieni, Cordi Cremutij, Cassij Seueri scripta senatusconsultis abolita requiri, & esse in manibus, lectitariq; permisit: quando maxime sua interesset, ut facta quæq; posteris tradantur. Rationes imperij ab Augusto proponi solitas, sed à Tiberio intermissas publicauit. Magistratibus

liberam

liberam iurisdictionem, et sine sui appellatione concessit. Equites Romanos seuere, curioseq́; nec sine moderatione recognouit, palàm adempto equo, qbus aut probri aliquid, aut ignominiæ inesset: eorum, qui minore culpa tenerentur, nominibus modo in recitatione præteritis, ut leuior labor iudicantibus foret. Ad quatuor priores quintam decuriam addidit. Tentauit & comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere. Legata ex testamento Tiberij quanquam abolito, sed & Liuiæ Augustæ, quod Tiberius suppresserat, cum fide, ac sine calumnia repræsentata persoluit. Ducentesimam auctionũ Italiæ remisit. Multis incendiorum damna suppleuit: ac siquibus regna restituit, adiecit & fructum omnem uectigaliorum, & reditum medij temporis, ut Antiocho Comageno HS millies confiscatum. Quoq́; magis nullius non boni exempli fautor uideretur: mulieri libertinæ octoginta donauit: quod excruciata grauissimis tormentis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus: quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent senatu prosequente, nobilibusq́; pueris, ac puellis, carmine modulato, laudes uirtutum eius canentibus. Decretum autem, ut dies, quo cepisset imperium, Palilia uocaretur, uelut argumentum rursus conditæ urbis. Consulatus quatuor gessit. Primum ex Calen. Ianuarij per duos menses. Secundum ex Calendis Ianuarij per triginta dies. Tertium usque in Idus Ianuarij. Quartum usq;

VII Idus easdem. Ex omnibus duos nouissimos coniunxit. Tertium autem Lugduni iniijt solus, nõ, ut quidam opinantur, superbia, negligentiá ue, sed quod defunctum sub Calendarum diem collegam rescisse absens non potuerat. Congiarium populo bis dedit trecenos HS, toties abũdantissimum epulum senatui, equestriq; ordini, etiam coniugibus, ac liberis utrorunq;. Posteriore epulo forensia insuper uiris, pueris, ac fœminis fascias purpuræ, ac conchylij distribuit. Et ut lætitiam publicam in perpetuum quoq; augeret: adiecit diem saturnalibus: appellauitq; Iuuenalem. Munera gladiatoria partim in Amphitheatro Tauri, ptim in septis aliquot edidit: qbus inseruit cateruas Afrorum, Campanorumq; pugilum, ex utraq; regione electissimorũ. Neque spectaculis semper ipse præsedit: sed interdum aut magistratibus, aut amicis præsidendi munus iniunxit. Scenicos ludos & assidue, & uarij generis, multifariam fecit: quosdam etiam & nocturnos accensis tota urbe luminibus. Sparsit & missilia uariarũ rerũ, et panaria cũ obsonio uiritim diuisit. Qua epulatione, equiti Romano contra se hilarius, auidiusq; uescenti partes suas misit. Sed & senatori ob eandem causam codicillos, quibus prætorem eum extra ordinem designabat. Edidit & Circenses plurimos à mane usq; ad uesperam, interiecta modo affricanarum uenatione, modo Troiæ decursione, & quosdam præcipuos, minio, & chrysocolla constrato circo, nec ullis nisi ex senatorio ordine aurigantibus commisit, & su-

bitos, cum elegantiam apparatus circi prospicere pauci ex proximis mænianis postulassent.

Nouum præterea, atque inauditum genus spectaculi excogitauit. Nam Baiarum medium interuallum, & puteolanas moles, trium millium & sexcentorum ferè passuum ponte coniunxit. Contractis undique onerarijs nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, superiectoq; aggere terreno, ac directo in appiæ uiæ formam. Per hunc pontem ultro citroq; commeauit, biduo continenti. Primo die phalerato equo, insignis quoq; quercicæ corona, & cetra, & gladio, aureaq; chlamyde. Postridie quadrigario habitu curriculo bijugi famosorum equorum præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus, comitante prætorianorum agmine, & in essedo cohorte amicorum. Scio plerosq; æstimasse, talem à Caio pontem excogitatum, æmulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquanto angustiorem hellespontum contabulauerit. Alios, ut Germaniam, & Britanniam, quibus imminebat, alicuius immensi operis fama territaret. Sed auum meum narrantem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam, quod Thrasylus mathematicus, anxio de successore Tiberio, & in uerum nepotem proniori, affirmasset, non magis Caium imperaturum, quàm per baianum sinum equis discursurum. Edidit et peregre spectacula in Sicilia. Syracusis atticos ludos, & in Gallia Lugduni miscellos. Sed & certamen quoque græcæ, latinæq; facundiæ. Quo

certamine ferunt uictoribus præmia uictos contulisse, eorundem & laudes componere coactos. Eos autem, qui maxime displicuissent, scripta sua spongia, linguáue delere iussos, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.

Opera sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti, theatrumq́; Pompeij absoluit. Inchoauit autem aquæductum regione Tyburti, & amphitheatrum iuxta septa. Quorum operum à successore eius Claudio, alterum peractum, omissum alterum est. Syracusis collapsa uetustate mœnia, deorũ ædes refectæ. Destinauerat & Sami Polycratis regiam restituere: Mileti didymæum peragere: in iugo alpium urbem condere: sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere. Miseratq́; iam ad dimetiẽdum opus primipilarem Caium. Hactenus quasi de principe, reliqua ut de monstro narrãda sunt. Compluribus cognominibus assumptis (Nam & pius, & castrorum filius, & pater exercituum, & OPT. MAX. Cæsar uocabatur) cum audiret forte reges, qui officij causa in urbem aduenerant concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis exclamauit. εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς. Nec multum abfuit, quin statim diadema sumeret: speciemq́; principatus in regni formam conuerteret: Verum admonitus, & principium, & regum se excessisse fastigium, diuinam ex eo maiestatem asserere sibi cœpit. Datoq́; negotio, ut simulachra numinum religione, et arte præclara, inter quæ olympici Iouis apportarentur è Græcia, quibus capite

dempto suum imponeretur, partem palatij ad forum usq; promouit: atq; æde Castoris, & Pollucis in uestibulum transfigurata, consistens sæpe inter fratres deos medium, adorandum se adeuntibus exhibebat: et quidam eum latialem Iouem consalutauerunt. Templum etiam numini suo proprium & sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit. In templo simulachrum stabat aureum iconicum. Amiciebatur'q; quotidie ueste, quali ipse uteretur. Magisteria sacerdotij ditissimus quisq;, & ambitione, & licitatione maxima uicibus comparabant. Hostiæ erant phœnicopteri, pauones, tetraones, Numidicæ, Meleagrides, phasianæ, quæ generatim p singulos dies immolarentur: & noctibus quidem plenam, fulgentem'q; lunam inuitabat assidue in amplexus, atq; concubitum. Interdiu uero cum capitolino Ioue secretò fabulabatur, modo ísusurrás, ac præbens inuicem aures, modo clarius, nec sine iurgis. Nam uox comminantis audita est, εἰς γαῖαν Δαναῶν περῶ σε. Donec exoratus, ut referebat, & in contubernium ultro inuitatus, super templú diui Augusti ponte transmisso, palatium, capitolium'q; coniunxit. Mox quo propior esset, in area capitolina nouæ domus fundamenta iecit.

Agrippæ se nepotem neq; credi, neque dici ob ignobilitatem eius uolebat. Succensebat'q;, si qui uel oratione, uel carmine, imaginibus eum Cæsarum insererent. Prædicabat autem matrē suam ex incesto, quod Augustus cum Iulia filia admisisset, procreatam. Ac non contentus hac Augusti insectatio

ne, actiacas, singulasq; uictorias, ut funestas Po. Ro. & calamitosas uetuit solennibus ferijs celebrari. Liuiam Augustam proauiam Vlyssem stolatum identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad senatum epistola arguere ausus est, quasi materno auo decurione fundano ortam, cum publicis monimentis certum sit, Aufidium Lingonem Romae honoribus functum. Auiae Antoniae secretum petenti denegauit, nisi ut interueniret Macro praefectus. Ac per istiusmodi indignitates, & taedia, causa extitit mortis, dato tamen, ut qdam putant, etiam ueneno. Nec defunctae ullum honorem habuit: prospexitq; è triclinio ardentem rogum. Fratrem Tiberium inopinantem, repente immisso tribuno militum, interemit. Syllanum item socerum, ad necem, secandasq; nouacula fauces compulit, causatus in utroq;, quod hic ingressum se turbatius mare nõ esset secutus: ac spe occupandi urbem, siquid sibi ꝑ tempestates accideret: remansisset: ille antidotum oboleuisset, quasi ad praecauenda uenena sua sumptum, cum & Syllanus impatientiam nauseae uitasset, & molestiam nauigandi: & Tiberius propter assiduam, & ingrauescentem tussim medicamento usus esset. Nam successorem imperij Claudium patruum non nisi in ludibrium reseruauit.

Cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit. Plenoq; conuiuio singulas infra se uicissim collocabat, uxore supra cubante. Ex his Drusillam uitiasse uirginem, praetextatus adhuc creditur. Atque etiam in concubitu eius quondam de-

prehensus ab auia Antonia, apud quam simul edu cabátur. Mox Lucio Cassio Longino consulari collocatam abduxit: & in modum iustæ uxoris propalàm habuit. Hæredem quoque bonorum, atque imperij æger instituit. Eadem defuncta, iustitium indixit, in quo, risisse, lauisse, cœnasse cum parentibus, aut coniuge, liberis ue, capitale fuit. Ac mœroris impatiens, cum repente, noctu'q; profugisset ab urbe: transcurrisset'q; Campaniam: Syracusas petijt. Rursus'q; inde propere redijt, barba, capillo'q; promisso. Nec unquam postea (quantiscunq; de rebus) ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi per nomen Drusillæ deierauit. Reliquas sorores, nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit: Vt quas sæpe exoletis suis prostrauerit. Quo facilius eas in causa Aemilij Lepidi condẽnauit, quasi adulteras, & insidiarum aduersus se conscias. Nec solum chirographa omnium requisita fraude, ac stupro diuulgauit: sed & tres gladios in nece sua præparatos Marti ultori, addito elogio, consecrauit.

Matrimonia contraxerit turpius, an dimiserit, an tenuerit non est facile discernere. Liuiam Horestillam C. Pisoni nubentem, cum ad officium & ipse uenisset: ad se duci imperauit: intra'q; paucos dies repudiatam biennio post relegauit. quod repetisse usum prioris mariti tempore medio uidebatur. Alij tradunt, adhibitum cœnæ nuptiali mandasse ad Pisonem contra accumbentem, noli uxorem meam premere. statim'q; è conuiuio abduxisse eã secum, & proximo die edixisse ma

trimonium sibi repertum exemplo Romuli, & Augusti. Loliam Paulinam C. Memmio consulari, exercitus regenti nuptam, facta mentione auiæ eius, ut quondam pulcherrimæ, subito ex prouincia euocauit, ac perductam à marito coniunxit sibi, breuiq; missam fecit, interdicto cuiusquam in perpetuum coitu. Cesoniam neq; facie insigni, neq; ætate integra, matremq; iam ex alio uiro trium filiarum, sed luxuriæ, ac lasciuiæ perditæ, & ardentius, & constantius amauit: ut sæpe chlamyde, peltáq;, & galea ornatam, & iuxta adequitantem, militibus ostenderit, amicis uero etiam nudam. Quam enixam uxorio nomine dignatus est, uno atq; eodem die professus & maritum se eius, & patrem infantis ex ea natæ. Infantem autem Iuliam Drusillam appellatam, per omnium dearum templa circunferens, Mineruæ gremio imposuit: alendamq;, & instituendam commendauit. Nec ullo firmiore indicio sui seminis esse credebat, quàm feritatis, quæ illi quoq; tanta iam tunc erat, ut infestis digitis ora, et oculos simul ludentium infantium incesseret. Leue, ac frigidum sit his addere, quo propinquos, amicosq; pacto tractauerit. Ptolemæum regis Iubæ filium, consobrinum suũ (erat enim & is M. Antonij ex Helenæ filia nepos) & in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam adiutores imperij, quibus omnibus pro necessitudinis iure, proq; meritorum gratia cruenta mors persoluta est. Nihilo reuerẽtior, lenior'ue erga senatum. Quosdam summis honoribus functos

ad essedum sibi currere togatos per aliquot passuum millia, & cœnanti, modo ad pluteum, modo ad pedes stare succinctos linteo passus est. Alios cum clàm interemisset, citare nihilo minus ut uiuos perseuerauit, paucos post dies uolūtaria morte periisse mentitus. COSS. oblitis de natali suo edicere, abrogauit magistratum, fuitq; per triduum sine summa potestate Resp. Quæstorem suum in coniuratiōe nominatum flagellauit ueste detracta, subiectáq; militum pedibus, quo firme uerberaturi insisterent. Simili superbia, uiolentiáq; cæteros tractauit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit. Elisiq; per eum tumultum uiginti amplius equites Ro. totidem matronæ super innumerā turbam cæteram. Scenicis ludis, inter plebem et equitem causam discordiarum serens decimas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoq; occuparentur. Gladiatorio munere, reductis interdum flagrantissimo sole uelis, emitti quenq̃ uetabat, remotóq; ordinario apparatu, rabidis feris uilissimos senio confectos, gladiatores quoq; pegmares, patres familiarium notos, sed insignes debilitate aliqua corporis, subiiciebat. Ac nonnunquam horreis præclusis populo famem indixit. Sæuitiam ingenii per hæc maxime ostendit. Cum ad saginam ferarum muneri præparatarum carius pecudes compararentur, ex noxiis laniandos adnotauit. et custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans tantummodo intra porticum mediam

à caluo ad caluum duci imperauit. Votum exegit ab eo, qui pro salute sua gladiatoriam operam promiserat: spectauitq; ferro dimicantem: nec dimisit nisi uictorem, et post multas preces. alterum, qui se periturũ ea de causa uouerat: cunctantem pueris tradidit uerberatum, infulatumq;, qui uotum reposcentes per uicos agerent, quoad praecipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metalla, & munitiones uiarum, aut ad bestias condemnauit: aut bestiarũ more quadrupedes cauea coërcuit: aut medios serra dissecuit. Nec omnes grauibus ex causis, uerum male de munere suo opinatos, uel quod nunquam per genium suum deierassent. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat. Quorum uni ualetudinem excusanti lecticam misit. Alium è spectaculo poenae, epulis statim adhibuit: atq; omni comitate ad hilaritatem, et iocos prouocauit. Curatorem munerum, ac uenationum per continuos dies in conspectu suo cathenis uerberatum non prius occidit: quàm offensus putrefacti cerebri odore. Attellanae poëtam, ob ambigui loci uersiculum, media amphitheatri arena igni cremauit. Equitem Romanũ obiectum feris, cum se innocentem proclamasset, reduxit: abscissaq; lingua rursus induxit.

Reuocatum quendam à uetere exilio sciscitatus, quid nam ibi facere consuesset, respondente eo per adulationem, deos semper oraui, ut (quod euenit) periret Tiberius, et tu imperares, opinans sibi quoq; exules suos mortem imprecari, misit circum insu

las, qui uniuersos trucidarent. Cum discerpi sena=
torem concupisset: subornauit qui ingredientem cu
riam repente hostem publicum appellantes inuade
rent: graphijsq; confossum lacerãdum cæteris tra
derent. Nec ante satiatus est, quàm membra, & ar=
tus, & uiscera hominis tracta per uicos, atq; ante
se congesta uidisset. Immanissima facta auge
bat atrocitate uerborũ. Nihil magis in natura sua
laudare se, ac probare dicebat, quàm (ut ipsius uer
bo utar) inuerecundiam. Monenti Antoniæ auiæ,
tanquam parum esset non obedire, memento, ait,
omnia mihi in omnes licere. Trucidaturus fratrem,
quem metu uenenorum præmuniri medicamentis su
spicabatur, antidotum inquit, aduersus Cæsarem?
Relegatis sororibus non solum insulas habere se,
sed etiã gladios minabatur. Prætorium uirum ex
secessu Anticyræ, quam ualetudinis causa petierat:
propagari sibi commeatum sæpius desyderantem,
cum mandasset interimi, adiecit necessariam esse
sanguinis missionem, cui tandiu non prodesset hel
leborum. Decimo quoq; die, numerum puniendo-
rum ex custodia subscribens rationem se purgare
dicebat. Gallis, Græcisq; aliquot uno tempore con
demnatis gloriabatur Gallo Græciam se subegis=
se. Non temere in quenquam, nisi crebris, &
minutis ictibus animaduerti passus est, perpetuo,
notoq; iam præcepto, ita fieri, ut se mori sentiat. Pu
nito per errorem nominis alio, q̃ quem destinaue-
rat: ipsum quoq; paria meruisse dixit. Tragicum il
lud subinde iactabat.

» Oderint, dum metuant.

Sæpe in cunctos pariter senatores, ut Seiani clien-tes, matris, ac fratrum suorum delatores inuectus est, prolatis libellis, quos crematos simulauerat: defensáq; Tiberij sæuitia, quasi necessaria, cum tot criminantibus credendum esset. Equestrem ordinem, ut scenæ, arenæq; deuotum assidue proscidit. Infensus turbæ fauenti aduersus studium suũ ex
» clamauit. Vtinam P.R. unam ceruicem haberet. Cumq; Tetrinius Latro postularetur, et qui postularent Tetrinios esse ait. Retiarij tunicati quinq; numero gregatim dimicantes sine certamine ullo totidem secutoribus succubuerant: cum occidi iuberentur: unus, resumpta fuscina, omnes uictores interemit. Hanc ut crudelissimam cædem & defleuit edicto: et eos, qui spectare sustinuissent: execratus est. Queri etiam palàm de conditione temporum suorum solebat: quod nullis calamitatibus publicis insignirẽtur. Augusti principatum clade uariana, Tiberij ruina spectaculorum apud Fidenas memorabile factum, sui obliuionem imminere prosperitate rerum. Atq; identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat. Animum quoq; remittenti, ludóq; & epulis dedito eadem dictorum, factorũq; sæuitia aderat. Sæpe in conspectu prandentis uel commessantis seriæ quæstiones per tormẽta habebantur. Miles decollandi artifex qbuscunq; è custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo significauimus, cũ

multos è litore inuitasset ad se, repente omnes praecipitauit. Quosdam gubernacula apprehendentes, contis, remisq; detrusit in mare. Romae publico epulo seruum, ob detractam lectis argenteam laminam carnifici confestim tradidit, ut manibus abscissis, atq; ante pectus è collo pendentibus, praecedente titulo, qui causam poenae indicaret, per coetus epulantium circunduceretur. Mirmilonem è ludo rudibus secum batuentem, et sponte prostratum confodit ferrea sica, ac more uictorum cum palma discurrit. Admota altaribus uictima succinctus poparum habitu, elato alte malleo, cultrarium mactauit. Lautiore conuiuio effusus subito in cachinnos, COSS. qui iuxta cubabant, qd nam rideret blande quaerentibus, quid, inquit, nisi uno meo nutu iugulari utrunq; uestrum statim posse. Inter uarios iocos, cum assistens simulachro Iouis Apellem tragoedum consuluisset, uter illi maior uideretur, cunctantem flagellis discidit, collaudans subinde uocem deprecantis, quasi etiam in gemitu praedulcem. Quoties uxoris uel amiculae collũ exoscula					retur: addebat, tam bona ceruix simulac iussero, demetur. Quin & subinde iactabat, exquisiturũ se uel fidiculis de Cesonia sua, cur eam tantopere diligeret. Nec minore liuore, ac malignitate quàm superbia, saeuitiaq; penè aduersus omne genus hominum grassatus est. Statuas uirorum illustrium, ab Augusto ex capitolina area propter angustias in martium Campum collatas, ita subuertit, atq; disiecit: ut restitui saluis titulis non ualuerint.

Vetuit post hac uiuentium cuiquam usquam statuã
aut imaginem, nisi se consulto, & authore poni.
Cogitauit etiam de Homeri carminibus abolendis.
Cur enim sibi non licere dicens, quod Platoni licuis
set: qui eum è ciuitate, quam constituebat, eiecerit.
Sed & Virgilij, & Titi Liuij scripta, & imagi-
nes, paulum abfuit, quin ex omnibus bibliothecis
amouerit. Quorum alterum, ut nullius ingenij, mi
nimæq; doctrinæ, alterum ut uerbosum in histo-
ria, negligentemq; carpebat. De iuris quoq; consul
tis, quasi scientiæ eorum omnem usum abolitururs
sæpe iactauit, se me hercle effecturum, nequid re
spondere possint præter eum. Vetera fami-
liarum insignia nobilissimo cuiq; ademit: Torqua
to torquem, Cincinnato crinem, Cn. Pompeio stir-
pis antiquæ, magni cognomen. Ptolemæum, de quo
retuli, & accersitum è regno, & exceptum hono-
rifice, non alia causa repente percussit: quàm quod
edente se munus ingressum spectacula conuertisse
hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animad
uertit. Pulchros & comatos, quoties sibi occurreret,
occipitio raso deturpabat. Erat è suis Proculus pa
tre primipilari, ob egregiam corporis amplitudi
nem, & speciem colosseos dictus. Hunc è spectacu
lis detractum, repente & in arenam deductum
trahi, & mox hoplomacho comparauit: bisq; ui-
ctorem constringi sine mora iussit: & pannis obsi-
tum uicatim circunduci, ac mulieribus ostendi, de
inde iugulari. Nullus denique tam abiectæ condi-
tionis, tamq; extremæ sortis fuit, cuius non com-

modis obtrectaret. Nemorensi regi, quod multos iã annos poteretur sacerdotio, ualidiorem aduersarium subornauit. Cum quodam die muneris, essedario Porio, ob prosperã pugnam seruum suum manumittenti studiosius plausum esset: ita se proripuit è spectaculis, ut calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans, dominum gentium populum ex re leuissima plus honoris gladiatori tribuentem, quàm consecratis principibus, aut præsenti sibi. Pudicitiæ neque suæ neque alienæ pepercit. Marcum Lepidum, M. Nestorem Pantomimum, quosdam obsides dilexisse fertur commercio mutui stupri. Valerius Catulus consulari familia iuuenis stupratum à se, ac latera sibi contubernio eius deffessa etiam uociferatus est. super sororum incesta, & notissimum prostitutæ Pyrallidis amorem, non temere ulla illustriore fœmina abstinuit: quas plerunq; cum maritis ad cœnam uocatis, præter'q; pedes suos transeuntes diligenter, ac lente, mercantium more consyderabat, etiam faciem manu alleuans, siquæ pudore summitterent. Quoties deinde libuisset, egressus triclinio, cum maxime placitam seuocasset, paulo post recẽtibus adhuc lasciuiæ notis reuersus uel laudabat palã, uel uituperabat singula, numerãs bona, malãue corpis, atq; concubitus. Quibusdã, absentiũ maritorũ noïe, repudium ipse misit: iussit'q; in acta referri. Nepotinis sumptibus oïum prodigorũ ingenia supauit, cõmentus nouũ balnearũ usum, portentosissima genera cíborũ, atq; cœnarũ, ut calidis, fri-

gidis'q; unguentis lauaretur, pretiosissimas marga-
ritas aceto liquefactas sorberet: conuiuis ex auro
panes, & obsonia apponeret, aut frugi hominem
esse oportere dictitans, aut Cæsarem. Quin & nu
mos non mediocris summæ è fastigio basilicæ Iu
liæ per aliquot dies sparsit in plebem. Fabricauit
& de cedris Liburnicas, gemmatis puppibus, uersi
coloribus uelis, magna thermarum et porticuum,
& tricliniorum laxitate, magna'q; etiam uitium
& pomiferarum arborum uarietate, quibus di=
scumbens de die inter choros, ac symphonias litora
Campaniæ peragraret. In extructionibus præto-
riorum, atq; uillarum, omni ratione posthabita, ni
hil tam efficere concupiscebat, quàm quod posse ef
fici negaretur. Et iactæ itaq; moles infesto, ac pro
fundo mari, et excisæ rupes durissimi silicis, et cam
pi montibus aggere æquati, & complanata fossu-
ris montium iuga, incredibili quidem celeritate,
cum moræ culpa capite lueretur. Ac ne singula enu
merem, immensas opes, totum'q; illud. Tib. Cæsaris
uicies, ac septies millies HS non toto uertente anno
absumpsit. Exhaustus igitur, atq; egens ad
rapinas conuertit animum, uario, & exquisitissi
mo calumniarum, & auctionum, et uectigalium
genere. negabat iure ciuitatem romanam usurpare
eos, quorum maiores sibi, posteris'q; eam impetras
sent, nisi filij essent. Neq; enim intelligi debere poste
ros ultra hunc gradum. Prolata'q; diuorum Iulij
& Augusti diplomata, ut uetera et obsoleta defle
bat. Arguebat & perperam editos census, quibus

postea

postea quacunq; de causa quicquam incrementi accessisset. Testamenta primipilarium, qui ab initio principatus Tiberij neq; illum, neq; se hæredem reliquissent: ut ingrata rescidit. Item cæterorum, ut irrita, & uana, quoscunq; quis diceret hærede Cæsare mori destinasse. Quo metu iniecto, cum iã et ab ignotis inter familiares, & à parentibus inter liberos palàm hæres nuncuparetur: derisores uocabat: quod post nuncupationem uiuere perseuerarent: & multis uenenatas matteas misit. Cognoscebat autem de talibus causis taxato prius modo summæ, ad quem conficiendum consideret: confecto demum excitabatur. Ac ne paulum quidem moræ patiens super XL reos quondam ex diuersis criminibus una sententia condẽnauit: gloriatusq; est expergefactæ somno Cæsoniæ, quantum egisset, dum ea meridiaret. Auctione proposita, reliquias omnium spectaculorum subiecit: & uenditauit, exquirens per se pretia, & usq; eo extendens, ut quidam immenso coacti quædam emere, ac bonis exuti uenas sibi inciderent. Nota res est. Aponio Saturnino inter subsellia dormitante monitum à Caio præconem, ne prætorium uirum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret: nec dicendi finem factum, quoad tredecim gladiatores HS nonagies ignoranti addicerentur.

In Gallia quoq; cum damnatarum sororum ornamenta, & supellectilem, & seruos, atq; etiam liberos, immensis pretijs uẽdidisset, inuitatus lucro quicquid instrumenti ueteris aulæ erat, ab urbe re

petiit, comprehensis ad deportandũ meritorijs quoq; uehiculis, & pistrinensibus iumentis, adeo ut & panis Romæ sæpe deficeret: & litigatorum pleriq;, quod occurrere absentes ad uadimonium non possent: causa caderent. Cui instrumento distrahẽdo nihil non fraudis, ac lenocinij adhibuit, modo auaritiæ singulos increpans, & quod non puderet eos locupletiores esse, quàm se, modo pœnitentiam simulans, quod principalium rerum priuatis copiam faceret. Compererat prouincialem locupletem ducenta HS numerasse uocatoribus, ut per fallaciam cõuiuio interponeretur: nec tulerat moleste tam magno æstimari honorẽ cœnæ suæ. Huic postero die sedenti in auctione misit, qui nescio quid friuoli ducentis millibus traderet: diceret'q; cœnaturum apud Cæsarem uocatu ipsius. Vectigalia noua, atq; inaudita primum per publicanos, deinde, quia lucrum exuberabat, per centuriones, tribunos'q; prætorianos exercuit. Nullo rerum, aut hominum genere omisso, cui non tributi aliquid imponeret. pro edulijs, quæ tota urbe uenirent: certum statutum'q; exigebatur. Pro litibus, atq; iudicijs, ubicunq; conceptis quadragesima summæ, de qua litigaretur, nec sine pœna, siquis composuisse, uel donasse negotium conuinceretur. Ex gerulorum diurnis quæstibus pars octaua, ex capturis prostitutarum quãtum quæq; uno concubitu mereret. Additum'q; ad caput legis, ut tenerentur publico & quæ meretricium, & quæ lenocinium fecissent: nec non & matrimonia obnoxia essent. Eiusmodi

uectigalibus indictis, neq; propositis, cum per igno rantiam scripturæ multa commissa fierent, tandem flagitante populo proposuit quidem legem, sed & minutissimis literis, & angustissimo loco, uti necui describere liceret. Ac nequod non manubiarum genus expediretur: lupanar in palatio constituit, destructisq́;, & instructis pro loci dignitate compluribus cællis, in qbus matrõæ, ingenuiq́; starent. Misit circũm fora, & basilicas nomenclatores ad inuitandos ad libidinem iuuenes, senesq; præbita aduenientibus pecunia fœnebri: Appositisq́; qui nomina palàm subnotarent, quasi adiuuantium Cæsaris reditus. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens, plus mendacio, atque etiam periurio lucrabatur. Et quondam proximo collusori, demandata uice sua, progressus in atrium domus cum prætereuntes duos equites Romanos locupletes sine mora corripi, confiscariq́; iussisset, exultans rediјt, glorians q́;, nunquam se prosperiore alea usum. Filia uero nata paupertatem, nec iam imperatoria modo, sed & patria conquerens onera, collationes in alimoniam, atq; dotem puellæ recepit. Edixit et strenas ineunte anno se recepturum: stetitq́; in uestibulo ædium Calen. Ianuarij ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus, ac sinu, omnis generis turba fundebat. Nouissime contrectandæ pecuniæ cupidine incensus sæpe super immensos aureorum aceruos patentissimo diffusos loco, et nudis pedibus spatiatus, & toto corpore aliquandiu uolutatus est.

Militiam, res'q; bellicas semel attigit, neque ex destinato, sed cum ad uisendum nemus, flumen'q; Clitumni Meuaniam processisset. Admonitus de supplendo numero Batauorum, quos circa se habebat: expeditionis germanicæ impetum cœpit: neque distulit: sed legionibus, & auxilijs undique excitis, delectibus undique acerbissime actis, contracto & omnis generis commeatu quantum nunquam ante, iter ingressus est: confecit'q; modo tam festinanter, & rapide, ut prætorianæ cohortes contra morem signa iumentis imponere, & ita subsequi cogerentur: interdum adeo segniter, & delicate, ut octophoro ueheretur: atq; à propinquarum urbium plebe uerri sibi uias, & conspergi propter puluerem exigeret. Postquam castra attigit, ut se acrem, & seuerum ducem ostenderet: legatos, qui auxilia serius ex diuersis locis adduxerant: cum ignominia dimisit. At in exercitu recensendo plerisq; Centurionum maturis iam, & nonnullis ante paucissimos, quàm consumaturi essent dies primos pilos ademit, causatus senium cuiusq;, & imbecillitatem. cæterorum increpita cupiditate, commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam rescidit. Nihil autem amplius, quàm Minocynobellino Batauorum regis filio, q pulsus à patre cum exigua manu transfugerat, in deditionem recepto, quasi uniuersa tradita insula, magnificas Romam literas misit, monitis sæpe latoribus, ut uehiculo ad forum usque, & curiã pertenderent, nec nisi in æde Martis, ac frequente

ſenatu COSS. traderent. Mox deficiente bel li materia, paucos de cuſtodia Germanos traijci, occu liq; trans Rhenum iuſſit: ac ſibi poſt prandium, quantumultuoſiſſime adeſſe hoſtem nuntiari. Quo facto, proripuit ſe cum amicis, & parte equitum prætorianorũ in proximam ſyluam, truncatisq; ar boribus, & in modum trophæorum adornatis, ad lumina reuerſus, eorum quidem, qui ſecuti non eſ ſent, timiditatem, & ignauiam corripuit: comites autem, & participes uictoriæ nouo genere, ac no- mine coronarum donauit: quas diſtinctas ſolis, ac lunæ, ſyderumq; ſpecie, exploratorias appellauit. Rurſus obſides quoſdam abductos è literario lu- do, clamq; præmiſſos, deſerto repente conuiuio cum equitatu inſecutus ueluti profugos, ac reprehenſos in cathēis reduxit. In hoc quoq; minimo præter mo dum intemperans. Repetita cœna renuntiantes co- actum agmen, ſicut erant, loricatos ad diſcumben dum adhortatus eſt. Monuit etiam notiſſimo Vir- gilij uerſu. Durarent: ſecundisq; ſe rebus ſeruarẽt. Atq; inter hæc abſentem ſenatum, populumq; gra uiſſimo obiurgauit edicto, quod Cæſare prælian- te, & tantis diſcriminibus obiecto, intempeſtiua cõ uiuia, circum & theatra, & amœnos ſeceſſus ce- lebrarent. Poſtremo, quaſi perpetraturus bel lum directa acie in litore oceani, ac baliſtis, machi nisq; diſpoſitis, nemine gnaro, ac opinante quidnã cœpturus eſſet, repẽte ut conchas legerent: galeasq; & ſinus replerent, imperauit, ſpolia oceani uocãs Capitolio, palatioq; debita. Et in indicium uictoriæ

altissimam turrem excitauit, ex qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos nauium cursus, ignes emicarent: pronuntiatoq; militi donatiuo, centenis uiritim denariis, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus abite, inquit, læti, abite locupletes. Cōuersus hinc ad curam triumphi præter captiuos, ac transfugas barbaros, Galliarum quoq; procerissimum quenq; & ut ipse dicebat, ἀξιοθριάμβευτον. Ac nonnullos ex principibus legit, ac seposuit ad pompam: coëgitq; non tantum rutilare, & summittere comam, sed & sermonem germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre. Præcepit etiam triremes, quibus introierat oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam deuehi. Scripsit & procuratoribus triumphum appararent, quamminima summa, sed quantus nunquam alius fuisset, quando in omnium hominum bona ius haberent.

Prius quàm prouincia decederet, consilium iniit nefandæ atrocitatis. Legiões, quæ post excessum Augusti seditionem olim mouerant, contrucidādi, quod & patrem suum Germanicum ducem, & se infantem, tunc obsedissent. Vixq; à tam præcipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare uelle perseueraret. Vocatos itaq; ad concionē inermes, atq; etiam gladiis dispositis equitatu armato circundedit. Sed cum uideret suspecta re plerosq; dilabi ad resumenda, siqua uis fieret, arma: profugit concionem: confestimq; urbem petiit deflexa omni acerbitate in senatum: cui animaduertendos tantorum dedecorum rumores palàm minaba-

tur, querens inter cætera, fraudatum se iusto triumpho, cum ipse pauloante, nequid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis pœna denuntiasset.

Aditus ergo in itinere à legatis amplissimi ordinis, ut maturaret, orantibus quammaxima uoce, ueniam, inquit, ueniam, & hic mecum. Capulum gladij crebro uerberans, quo cinctus erat, edixit, & reuerti se, sed ijs tantum, qui optarent, equestri ordini, & populo. Nam se neq; ciuem, neq; principem senatui amplius fore. Vetuit etiam quenq; senatorum sibi occurrere, atque omisso, uel dilato triumpho ouans urbem natali suo ingressus est. Intráq; quartum mensem perijt, ingentia facinora ausus, & aliquanto maiora moliens. Siquidem proposuerat Antium, deinde Alexandriam commigrare, interempto prius utriusque ordinis electissimo quoq;. Quod necui dubiũ uideatur, in secretis eius reperti sunt duo libelli diuerso titulo, alteri gladius, alteri pugio index erat. Ambo notas, & nomina continebant morti destinatorum. Inuenta & arca ingens uariorum uenenorum plena. quibus mox à Claudio demersis, infecta maria traduntur, non sine piscium exitio, quos enectos æstus in proxima litora eiecit. Statura fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima ceruicis, & crurum, & oculis, & temporibus concauis, fronte lata, & torua, capillo raro, ac circa uerticem nullo, hirsutus cætera. Quare transeunte eo, prospicere ex superiore parte, aut omnino quacunq; de causa capram nominare criminosum

& exitiale habebatur. Vultum uero natura horridum, ac tetrum etiam ex industria efferabat, componens ad speculum in omnem terrorem, ac formidinem. Valetudo ei neq; corporis, neq; animi constitit. Puer comitiali morbo uexatus, in adolescentia, ita patiens laborum erat, ut tamen nonnunquam subita defectione gradi, stare, colligere semet, ac sufferre uix posset. Mentis ualetudinem & ipse senserat, ac subinde de secessu, deq; purgando cerebro cogitauit. Creditur potionatus à Cesonia uxore amatorio quidem medicamento, sed quod in furorē uerterit. Incitabatur insomnio maxime, neq; enim plus, quàm tribus nocturnis horis quiescebat, ac ne his quidem placida quiete, sed pauida miris rerum imaginibus, ut qui inter cæteras, pelagi quondam speciem colloquētem secum uidere uisus sit. Ideoq; magna parte noctis, uigiliæ, cubandiq; tædio, nunc toro residens, nunc per longissimas porticus uagus, inuocare identidem, atq; expectare lucem consueuerat. Non immerito mentis ualetudini attribuerim diuersissima in eodem uitia, summam confidentiam, & contra nimium metum. Nam qui Deos tantopere contēneret, ad minima tonitrua, et fulgura conniuere, caput obuoluere, ad uero maiora proripere se è strato, sub lectumq; condere solebat. Peregrinatione quidem Siciliensi, irrisis multorum locorum miraculis, repente à Messana noctu profugit, Aetnæi uerticis fumo, ac murmure pauefactus. Aduersus Barbaros quoq; minacissimus. Cum trans Rhenum inter angustias, dēsumq;

agmen iter essedo faceret: dicente quodam, non mediocrem fore consternationem, si cunde hostis appareat: equum ilico conscendit: ac propere uersus ad pontes, ut eos calonibus, & impedimentis stipatos reperit, impatiens moræ per manus, ac super capita hominum translatus est. Mox etiam audita rebellione Germaniæ, fugam, & subsidia fugæ classes apparabat uno solatio acquiescens, transmarinas sibi superfuturas prouincias, si uictores alpium iuga, ut Cimbri, uel etiam urbem, ut Senones quondam occuparent. Vnde credo percussoribus eius postea consilium natum, apud tumultuantes milites ementiendi ipsum sibi manus intulisse, nuntio malæ pugnæ perterritum. Vestitu, calciatuq; & cætero habitu, neq; patrio, neq; ciuili, ac ne uirili quidem, ac deniq; non humano semper usus est. Sæpe depictas, gēmatasq; indutus penulas, manuleatus, & armillatus in publicum processit, aliquando sericatus & cycladatus, ac modo in crepidis, uel cothurnis, modo in speculatoria caliga, non nunquam socco muliebri. Plerunq; uero aurea barba fulmen tenens, aut fuscinam, aut caduceum deorum insignia. Atq; etiā Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assidue gestauit. Interdum & magni Alexandri thoracem repetitum è conditorio eius.

Ex disciplinis liberalibus minimum Eruditioni eloquentiæ plurimum attendit, quantumuis facundus, & promptus utiq; si perorandum in aliquem esset. Irato & uerba, & sententiæ suppete-

bant. Pronuntiatio quoq; et uox, ut neq; eodem loci prae ardore consisteret: & exaudiretur à procul stantibus. Peroraturus stricturum se lucubrationis suae telum minabatur. Lenius, comptius'q; scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam tum maxime placentem, commissiones meras componere, & arenam esse sine calce diceret. Solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere: & magnorum in Senatu reorum accusationes, defensiones'q; meditari. Ac (prout stylus cesserat) uel onerare sententia sua quenque, uel subleuare, equestri quoq; ordine ad audiendum inuitato per edicta.

Sed & aliorum generum artes studiosissime, et diuersissimas exercuit. Thrax, & auriga, & idem cantor, atq; saltator batuebat pugnatorijs armis. Aurigabat extructo plurifariam circo. Canendi, ac saltandi uoluptate ita efferebatur: ut ne publicis quidem spectaculis temperaret: quo minus & tragoedo pronuntianti concineret, et gestum histrionis quasi laudans uel corrigens palàm effingeret. Nec alia de causa uidetur eo die, quo perijt, peruigilium indixisse, quàm ut initium in scenã prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem nonnunquam etiam noctu. Et quondam tres consulares secunda uigilia in palatium accitos, multa'q;, & extrema metuentes super pulpitum collocauit. Deinde repente magno tibiarum, & scabellorum crepitu, cum palla, tunica'q; talari prosiluit: ac desaltato cantico abijt. Atq; hic tam docilis ad caetera, natare nescijt. Quorum uero studio te

neretur, omnibus ad insaniam fauit. M. Nestorem Pantomimum etiam inter spectacula osculabatur: ac siquis saltante eo uel leuiter obstreperet: detrahi iussum manu sua flagellabat. Equiti Ro. tumultu anti per Centurionem denuntiauit, ut abiret sine mora Hostiam: perferretq; ad Ptolemæum regem in Mauritaniam codicillos suos. Quorum exemplum erat. Ei, quem istuc misi, neque boni quicq̃, neq; mali feceris. Thraces quosdam Germanis corporis custodibus præposuit. Mirmillonum armaturas rescidit: Columbo uictori, leuiter tamen saucio uenenum in plagam addidit, quod ex eo columbinum appellauit. Sic certe inter alia uenena scriptũ ab eo repertum est. Prasinæ factioni ita addictus, & deditus, ut cœnaret in stabulo assidue, & maneret. Agitatori cythico comessatione quadã in apophoretis uicies HS contulit. Incitato, cuius equi causa pridie circenses, ne inquietaretur, uiciniæ silentium per milites indicere solebat, præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, præterq; purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam, & familiam, & supellectilem dedit: quo lautius nomine eius inuitati, acciperentur: consulatũ quoq; traditur destinasse. Ita bacchantem, atq; grassantem non defuit plerisq; animus adoriri. Sed una & altera conspiratione detecta: alijs per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium communicauerunt: perfecerunt'q;, non sine conscientia potentissimorum libertorum, præfectorum'q; prætorij, quod ipsi quoq; & si falsò in quadam

coniuratione, quasi participes nominati, suspectos tamen se, & inuisos sentiebant. Nam & statim sedu ctis magnam fecit inuidiam, districto gladio affir mans sponte se periturum, si et illis morte dignus uideretur. Nec cessauit ex eo criminari alterum alteri, atq; inter se omnes committere. Cum placuisset palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chærea tribunus cohortis prætoriæ depoposcit, quem C. Senio rem iam, & mollem, & effœminatum denotare omni probro consuerat: & modo signum petenti Priapum aut Venerem dare, modo ex aliqua cau sa agenti gratias osculandam manum offerre formatam, commotam'q; in obscœnum modum.

Futuræ cædis multa prodigia extiterũt. Olympiæ simulachrũ Iouis, quod dissolui, transferríq; Romam placuerat: tantum cachinnum repente edi dit: ut machinis labefactactis opifices diffugerint. Superuenitq; ilico quidam Cassius quoq; nomine, uisum se somnio affirmans immolare taurum Ioui. Capitolium Capuæ Idibus Martijs de cœlo tactum est. Item Romæ cælla palatina atriensis. Nec defuerunt qui coniectarent, altero ostento periculum à custodibus domino portendi, altero, cædem rursus insignem, qualis eodem die facta quondam fuisset. Consulenti quoq; de genitura sua, Sulla ma thematicus certissimam necem appropinquare affir mauit. Monuerunt et fortunæ antiatinæ, ut à Cas sio caueret. Qua causa ille Cassium Longinũ Asiæ tum proconsulẽ occidẽdum delegauerat, immemor

Chæream Cassium nominari. Pridie quàm periret, somniauit consistere se in cœlo iuxta solium Iouis, impulsumq; ab eo dextri pedis pollice, & in terras præcipitatum. Prodigiorum loco habita sunt etiam quæ forte illo ipso die paulo prius acciderát. Sacrificans respersus est Phœnicopteri sanguine. Et Pantomimus M. Nestor tragœdiã saltauit: quã olim Neoptolemus tragœdus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat. Et cum in laureolo mimo, in quo actor proripiens se ruina sanguinem uomuit, ut plures secundarum certatim experimentum artis darent: cruore scena abundauit. Parabatur & in noctem spectaculum, quo argumenta inferorũ per Aegyptios, et Aethiopes explicarentur. Nono Calendas Februarij, hora quasi septima cunctatus, an ad prandium surgeret, marcescente adhuc stomacho pridiani cibi onere, tandem suadẽtibus amicis egressus est. Cum in crypta, per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad edendas in scena operas euocati præpararentur: ut eos inspiceret, hortareturq;, restitit. Ac nisi princeps gregis algere se diceret: redire, ac repræsentare spectaculum uoluit. Duplex dehinc fama est: alij tradunt alloquẽti pueros à tergo Chæream ceruicem gladio cæsim grauiter percussisse, præmissa uoce, hoc age. Dehinc Cornelium Sabinum alterum è coniuratis tribunum exaduerso traiecisse pectus. alij Sabinum, summota per conscios Centuriones turba, signum more militiæ petisse, & Caio Iouem dante Chæream exclamasse, ac

cipe ratum, respicientisq; maxillam ictu discidisse. Iacentem, contractisq; membris clamitantem se ui uere, cæteri uulneribus XXX confecerunt. Nam signum erat omnium, repete. Quidam etiam per obscœna ferrum adegerunt. Ad primum tumultum lecticarij cum asseribus in auxilium accurrerunt. Mox Germani corporis custodes, ac nonnullos ex percussoribus, quosdam etiam senatores innoxios interemerunt. Vixit annis XXVIII imperauit triennio & X mensibus, diebus'que VIII. Cadauer eius clàm in hortos lamianos asportatum, & tumultuario rogo semiambustum leui cæspite obrutum est. Postea per sorores ab exilio reuersas erutum, & crematum, sepultumq;. Satis constat prius, quàm id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos. In ea quoque domo, in qua occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactam: donec ipsa domus incendio consumpta sit. Perijt unà & uxor Cesonia gladio à Centurione confossa, & filia parieti illisa. Conditionem temporum illorum etiam per hæc æstimare quiuis posset. Nam neq; cæde uulgata statim creditum est. Fuitq; suspicio ab ipso Caio, famam cædis simulatam & emissam, ut eo pacto erga se hominum mentes deprehenderet. Neq; coniurati cuiquã imperium destinauerunt. Et senatus in asserẽda libertate adeo consensit, ut COSS. primo non in curiam, quia Iulia uocabatur, sed in Capitolium conuocarent. Quidam uero sententiæ loco abolendam Cæsarum memoriam, ac diruenda templa censue-

runt. Obseruatum autem, notatumq; est in primis, Cæsares omnes, quibus Caij prænomen fuit, ferro perijsse, iam inde ab eo, qui cinnanis temporibus sit occisus.

C. SVETONII TRANQVILLI DIVVS CLAVDIVS CAESAR.

PATREM Claudij Cæsaris Drusum, olim decimum, mox Neronem prænomine, Liuia cum Augusto grauida nupsisset, intra mensem tertium peperit. Fuitq; suspicio ex Vitrico per adulterij consuetudinem procreatum. Statim certe uulgatus est uersus.

Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.

Is Drusus in quæsturæ, præturæq; honore, dux rhetici, deinde Germanici belli oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum nauigauit: transq; Rhenum fossas noui, & immensi operis effecit: quæ nunc adhuc Drusinæ uocantur. Hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actum non prius destitit insequi, quàm species barbaræ mulieris humana amplior, uictorem tendere ultra, sermone latino prohibuisset. Quas ob res ouandi ius, & triumphalia ornamenta percepit. Ac post præturam confestim inito consulatu, atque expeditione repetita, supremum diē morbo obijt in æstiuis castris, quæ ex eo ap

pellata sunt scelerata. Corpus eius per municipiorum, coloniarumq; primores, suscipientibus obuijs scribarum decurijs, ad urbē deuectum, sepultumq; est in Martio Campo. Cæterum exercitus honorarium ei tumulum excitauit. Circa quem deinceps statuto die quotannis miles decurreret: Galliarūq; ciuitates publice supplicarent. Præterea senatus inter alia complura marmoreū arcum cum trophæis uia appia decreuit: et Germanici cognomen ipsi, posterisq; eius. Fuisse autem creditur nō minus gloriosi, quàm ciuilis animi. Nam ex hoste super uictorias opima quoq; spolia captasse, summoq; sæpius discrimine duces Germanorum tota acie insectatus, nec dissimulasse unquam pristinum se Reip. statum quandocunq; posset, restituturum. Vnde existimo nonnullos tradere ausos, suspectum eū Augusto, reuocatumq; ex prouincia, & quia cunctaretur, interemptum ueneno. Quod equidem magis ne prætermitterem retuli, quàm quia uerum, aut uerisimile putem. Cum Augustus tantopere, et uiuum dilexerit, ut cohæredem semper filijs instituerit, sicut quondam in senatu professus est: & defunctum ita pro concione laudauerit, ut deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent: sibiq; tā honestum quandoq; exitum darent, quàm illi dedissent. Nec contentus, elogium tumulo eius uersibus compositis à se exculpsisse, etiam uitæ memoriam prosa oratione composuit. Ex Antonia minore complures quidem liberos tulit, uerum tres omnino reliquit, Germanicum, Liuillam, Claudium.

Claudius natus est Iulio Antonio, Fabio Africano COSS. Calendis Augusti, Lugduni, eo ipso die, quo primum ara ibi Augusto dedicata est. appellatusq; Tiberius Claudius Drusus. Mox fratre maiore in Iuliam familiam adoptato, Germanici cognomen assumpsit. Infans autem relictus à patre, ac per omne ferè pueritiæ, atque adolescentiæ tempus, uarijs, & tenacibus morbis conflictatus est, adeo ut animo simul et corpore hebetato, ne progressa quidem ætate, ulli publico, priuatoq; muneri habilis existimaretur. Diu etiam, atq; post tutelam receptam alieni arbitrij, & sub pædagogo fuit: quem barbarum, & olim super iumentarium ex industria sibi appositum, ut se qbuscunq; de causis quam sæuissime coërceret: ipse quodam libello conqueritur. Ob hanc eandem ualetudinem, & gladiatorio munere, quod simul cũ fratre memoriæ patris edebat, palliolatus nouo more præsedit: & togæ uirilis die, circa mediam noctem, sine solenni officio lectica in Capitolium latus est. Disciplinis tamen liberalibus ab ætate prima non mediocrẽ operam dedit: ac sæpe experimenta cuiusq; etiam publicauit. Verum nec sic quidem quicquam dignitatis assequi, aut spem de se commodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia portentum eum hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tantum inchoatum, ac siquem socordiæ argueret: stultiorem aiebat filio suo Claudio. Auia Augusta pro despectissimo semper habuit, non affari nisi rarissime: non monere nisi acerbo, & breui scripto, aut

per internuntios solita. Soror Liuilla, cum audis-
set quandoq; imperaturum, tam iniquam, et tam in
dignam sortem PO. RO. palam, & clare detesta-
ta est. Nam et auunculus maior Augustus quid de
eo in utranq; partem opinatus sit, quo certius co-
gnoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.
» Collocutus sum cum Tiberio, ut mandasti mea
» Liuia, quid nepoti tuo Tiberio faciendum esset lu-
» dis martialibus. Consentit autem uterque nostrum
» semel nobis esse statuendum, quod consilium in illo
» sequamur. Nam si est, ἄρτιος (ut ita dicam) ὁλόκλη
» ρος, quid est, quod dubitemus, quin per eosdem ar
» ticulos, & gradus perducendus sit, per quos frater
» eius perductus sit? Sin autem ἠλαττῶσθαι senti-
» mus eum, καὶ βεβλάφθαι καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος
» καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα. Præbenda ma-
» teria deridendi & illum, & nos non est homini-
» bus. τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν, εἰωθόσι.
» Nam semper æstuabimus, si de singulis articulis
» temporum deliberabimus, μὴ προϋποκειμένου
» ἡμῖν, posse arbitremur eum gerere honores nec'
» ne. In præsentia tamen quibus de rebus consulis
» curare eum ludis martialibus triclinium sacerdo
» tum: non displicet nobis: si est passurus se ab Silua
» ni filio homine sibi affini admoneri, nequid faciat,
» quod conspici, & derideri possit. Spectare eum
» circenses ex puluinari, non placet nobis. Expositus
» enim in prima fronte spectaculorum conspicietur.
» In albanum montem ire eum non placet nobis,
» aut esse Romæ latinarum diebus. Cur enim non

» præficitur urbi, si potest fratrē suum sequi in mon-
» tem? Habes nostras mea Liuia sententias: q̃bus pla
» cet semel de tota re aliquid constitui: ne semper inter
» spem, & metum fluctuemus. Licebit autem, si uoles,
» Antoniæ quoq; nostræ des hanc partē epistolæ hu-
» ius legendam. Rursus alteris literis Tiberium ado-
» lescentem. Ego uero, dum tu aberis, quotidie inuita
» bo ad cœnam, ne solus cœnet cum suo Sulpitio, &
» Athenodoro, qui uellem diligentius, & minus,
» μετέωρος deligeret sibi aliquem, cuius motum, &
» habitum, & incessum imitaretur misellus, ἀτυχεῖ
» πάνυ ἐν τοῖς σπουδαίοις λίαν. ubi nō aberrauit eius
» animus satis apparet, ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια.
» Item tertijs literis. Tiberium nepotem tuum place-
» re mihi declamantem potuisse, peream nisi mea Li
» uia admiror. Nam qui tam ἀσαφῶς loquatur, quī
» possit, cū declamat, σαφῶς dicere, quæ dicēda sunt,
» nō uideo. Nec dubium est, q̃d post hæc Augustus
constituerit, & reliquerit eum nullo præter augu-
ralis sacerdotij honore impertitum, ac ne hæredem
q̃dem, nisi inter tertios, ac pene extraneos, ne par
te sexta nuncuparet, legatóq; non amplius quàm
octingentorum HS prosecutus. Tiberius pa-
truus petenti honores consularia ornamenta detu-
lit. Sed instantius legitimos flagitanti, id solum co
dicillis rescripsit XL aureos in saturnalia, &
sigillaria misisse ei. Tunc demum abiecta spe di-
gnitatis, ad otium concessit, modo in hortis, & sub
urbano, modo domo, modo in Campaniæ secessu
delitescens, atque ex contubernio sordidissimorum

hominum super ueterem segnitiæ notam, ebrietatis & aleæ quoque infamiam subijt.

Cum interim (quanquam hoc modo agenti, nunquam aut officium hominum, aut reuerentia publica defuit. Equester ordo bis patronum eum perferendæ pro se legationis elegit. Semel cum deportandum Romam corpus Augusti humeris suis à COSS. exposcerent. Iterum cum oppressum Seianum apud eosdem gratularentur. Quin & spectaculis aduenienti assurgere, & lacernas deponere solebant. Senatus quoq;, ut ad numerum sodalium augustalium sorte ductorum extra ordinem addiceretur, censuit. Et mox ut domus ei, quam incendio amiserat: publica impensa restitueretur: dicendæq; inter consulares sentētiæ ius esset. Quod decretum abolitum est excusante Tiberio imbecillitatem eius, ac damnum liberalitate sua resarsurum pollicente. Qui tamen moriens & in tertijs hæredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato etiam circa HS uicies prosecutus, commendauit insuper exercitibus, ac senatui, populoq; Ro. inter cæteras necessitudines nominatim. Sub Caio demum fratris filio secundam existimationem circa initia imperij omnibus lenocinijs colligente, honores auspicatus, consulatum gessit unà per duos menses. Eueni'tq; ut primitus ingredienti, cum fascibus forum præteruolans Aquila dexteriore humero consideret. Sortitus est & de altero consulatu in quartum annum. Præseditq; nonnunquā spectaculis in Caij uicem, acclamante populo feliciter, partim patruo

imperatoris, partim Germanico fratri. Nec eo minus contumelijs obnoxius uixit. Nam & si paulo serius ad prædictam cœnæ horam occurrisset: non nisi ægre, & circuito demum triclinio recipiebatur. Et quoties post cibũ obdormisceret (quod ei ferè accidebat) olearum, ac palmularum ossibus incessebatur, interdum ferula, flagro'ue, uelut per ludum excitabatur à tropeis. Solebant et manibus stertentis socci induci, ut repente expergefactus faciem sibimet confricaret. Sed ne discriminibus quidem caruit, primum in ipso consulatu, quod Neronis, & Drusi fratrum Cæsaris statuas segnius locandas, ponendasq; curasset, penè honore summotus est. Deinde extraneo, uel etiam domesticorum aliquo deferente assidue, uarieq; inquietatus. Cum uero detecta esset Lepidi, & Getulici coniuratio, missus in Germaniam inter legatos ad gratulandum, etiam uitæ periculum adijt. Indignante ac fremente Caio, patruum potissimum ad se missum, quasi ad puerum regendum, adeo ut nõ defuerint, qui traderent, præcipitatum quoq; in flumen sicut uestitus aduenerat. Atq; ex eo nunquam non in senatu nouissimus consularium sententiã dixit, ignominiæ causa post omnes interrogatus. Etiam cognitio falsi testamenti recepta est: in quo & ipse signauerat. Postremo etiam HS octogies pro introitu noui sacerdotij coactus impendere, ad eas rei familiaris angustias decidit: ut cum obligatam ærario fidem liberare non posset: in uacuum lege prædiatoria uenalis pependerit sub edicto præfectorũ.

Per hæc ac talia maxima ætatis parte transa-cta, quinquagesimo anno imperium cepit, quantumuis mirabili casu. Exclusus inter cæteros ab insidiatoribus Caij, cum quasi secretum eo desyderante turbam summouerent: in diætam, cui nomen est Hermeũ, recesserat. Neq; multo post rumore cædis exterritus, prorepsit ad solarium proximum interq; prætenta foribus uela se abdidit. latentem discurrens forte gregarius miles animaduersis pedibus è studio sciscitandi quis'nam esset, agnouit: extractumq;, et præ metu ad genua sibi accidentem, imperatorem salutauit. Hinc ad alios cõmilitones fluctuantes, nec quicquam adhuc quàm frementes perduxit. Ab his lecticæ impositus, & quia sui diffugerant, uicissim succollantibus in castra delatus est, tristis ac trepidus, miserante obuia turba, quasi ad pœnam raperetur insons. Receptus intra uallum inter excubias militum pernoctauit aliquanto minore spe quàm fiducia. Nam COSS. cum senatu, et cohortibus urbanis forũ, capitoliumq; occuparunt, asserturi communem libertatem. Accitusq; & ipse per tribunum pl. in curiam ad suadenda, quæ uiderentur, ui se, & necessitate teneri respondit. Verũ postero die, & senatu segniore in exequendis conatibus per tædium, ac dissensionem diuersa censentiũ, & multitudine, quæ circunstabat, unum rectorem iam & nominatim exposcente, armatos pro concione iurare in nomen suum passus est: promisitq; singulis quinadena HS, primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pigneratus. Imperio sta-

bilito nihil antiquius dixit, quàm id biduum, quo de mutando Reip. statu hæsitatum erat: memoriæ eximere. Omnium itaque factorum, dictorumq; in eo ueniam, & obliuionem in perpetuum sanxit, ac præstitit. Tribunis modo, ac Centurionibus paucis è coniuratorum in Caium numero interemptis, exempli simul causa, & quod suam quoque cædem depoposcisse cognouerat. Conuersus hinc ad officia pietatis iusiurandum neque sanctius sibi, neque crebrius instituit, quàm per Augustum. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & circensi pompa currum elephantorum Augustino similem decernenda curauit. Parentibus inferias publicas, & hoc amplius patri circenses annuos natali die, matri carpentum, quo per circum duceretur, & cognomen Augustæ, ab Auia recusatum, ad fratris memoriam per omnem occasionem celebratam. Comœdiam quoque græcam neapolitano certamine dedit: ac de sententia iudicum coronauit. Ne Marcum quidem Antonium inhonoratum, ac sine grata mentione transmisit, testatus quondam per edictum tanto impensius petere se, ut natalem patris Drusi celebrarent: quod idem esset & aui sui Antonij. Tiberio marmoreum arcum, iuxta Pompeij theatrum decretum quidem olim à senatu, uerum omissum peregit. Caij quoque & si acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamuis exordium principatus sui uetuit inter fastos referri.

Et in semet augendo parcus, atq; ciuilis, prænomine imperatoris abstinuit: nimios honores recusa-

nit, sponsalia filiæ, natalem'q; geniti nepotis silentio, ac tantum domestica religione transegit. Neminem exulum nisi ex senatus authoritate restituit. ut sibi in curiã præfectum prætorij, tribunos'q; militũ secum inducere liceret: ut'q; rata essent, quæ procuratores sui in iudicando statuerent: precario exegit. Ius nundinarum in priuata prædia à COSS. petijt: cognitionibus magistratuum, ut unus è consiliarijs frequenter interfuit. Eosdẽ spectacula edentes surgens & ipse cum cætera turba uoce, ac manu ueneratus est. Tribunis pl. adeuntibus se pro tribunali excusauit: quod propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in breui spatio tãtum amoris, fauoris'q; collegit: ut cum profectum eum Hostiam perijsse ex insidijs nuntiatum esset: magna consternatione populus & militem quasi proditorem, & senatum quasi paricidã diris execrationibus incessere non ante destiterit, quàm unus atq; alter, & mox plures à magistratibus in rostra producti, saluum, et appropinquare confirmarent.

Nec tamen expers insidiarum usquequaq; permansit: sed & à singulis & per factionem, & denique ciuili bello infestatus est. E plebe homo nocte media iuxta cubiculum eius cum pugione deprehensus est. Reperti & equestris ordinis duo in publico cum dolone, ac uenatorio cultro, præstolantes, alter ut egressum theatro, alter ut sacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Conspirauerant autem ad res nouas Gallus Asinius, et Statilius Coruinus Pollionis, ac Messalæ oratorum ne-

potes, assumptis compluribus libertis ipsius, atq; seruis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus. Verum intra quintum diem oppressus est. Legionibus, quæ sacramentum mutauerant, in pœnitentiam religione conuersis, postq̃ denuntiato ad nouum imperatorem itinere casu quodam, ac diuinitus, neq; aquila ornari, neq; signa conuelli, moueriq; potuerunt. Consulatus super pristinum. IIII gessit. Ex quibus duos primos iunctim, sequentes per interuallum, quarto quenque anno, semestrem nouissimum, bimestres cæteros. Tertium autem nouo circa principem exemplo in locum demortui suffectus. Ius & consul & extra honorem laboriosissime dixit, etiam suis, suorumq; diebus solennibus, nonnunquam festis quoq; antiquitus & religiosis. Nec semper præscriptam legum secutus duritiam, lenitatem'ue multarum, ex bono et æquo perinde ut afficeretur, moderatus est. Nam & ijs, qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent: restituit actiones, & in maiore fraude conuictos legitimam pœnam supergressus ad bestias condemnauit.

In cognoscendo autem, ac decernendo mira uarietate animi fuit, modo circunspectu, set sagax, modo inconsultus, ac præceps, nonnũquam friuolus, amentiq; similis. Cum decurias rerum actu expũgeret, eum, qui dissimulata uacatione, quam beneficio liberorum habebat, responderat, ut cupidum iudicandi dimisit. Alium interpellatum ab aduersarijs de propria lite, negantemq; cognitionis rem,

ſed ordinarij iuris eſſe, agere cauſam confeſtim apud ſe coëgit, proprio negotio documentum daturum, q̃ æquus iudex in alieno negotio futurus eſſet. Fœminam non agnoſcentem filium ſuum dubia utrinq; argumentorum fide ad confeſſionem compulit indicto matrimonio iuuenis. abſentibus ſecundum præſentes dabat facillime, nullo delectu culpæ, nequis in aliqua neceſſitate ceſſaſſet. Proclamante quodã, præcidendas falſario manus, carnificem ſtatim acciri cum machæra, menſáq; laniona flagitauit. Peregrinitatis reum orta inter aduocatos leui contentione, togatum'ne, an palliatum dicere cauſam oporteret: quaſi æquitatem integram oſtentans, mutare habitum ſæpius, et prout accuſaretur, defenderetur'q;, iuſſit. De quodam & negotio, ita ex tabella pronũtiaſſe creditur, ſecundum eos ſe ſentire, qui uera propoſuiſſent. Propter quæ uſq; eo euiluit: ut paſſim ac propalam contemptui eſſet. Excuſans quidem teſtem è prouincia ab eo uocatum, negauit præſto' eſſe poſſe. Diſſimulata diu cauſa, ac poſt longas demum interrogationes, mortuus eſt, inquit, Puteolis. Alius gratias agens, quod reum defendi pateretur, adiecit, & tamen fieri ſolet. Illud quoq; à maioribus natu audiebam, adeo cauſidicos patientia eius ſolitos abuti, ut deſcendentem è tribunali non ſolum uoce reuocarent: ſed & lacinia togæ retenta, interdum pede apprehenſo retinerent. Ac ne cui hæc mira ſint, litigatori græculo uox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ, καὶ μωρός. Equitem quidem Ro. obſcœnitatis in fœminas reum, ſed

falso, & ab impotentibus inimicis confecto crimine satis constat, cum scorta meritoria citari aduersus se, & audiri pro testimonio uideret: graphium & libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ, & sæuitiæ exprobratione iecisse in faciem eius, ut genam non leuiter perstrinxerit.

Gessit & censuram intermissam diu post Paulum, Plancum'q; CENSS. Sed hanc quoq; inæqualiter, uario'q; & animo, & euentu. Recognitione equitum iuuenem plenum probri, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat: sine ignominia dimisit, habere dicens CENS. suum. Alium corruptelis, adulterijs'q; famosum nihil amplius, quàm monuit, ut aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certe cautius. Addidit'q;, quare enim ego scio quam amicam habeas? & cum orantibus familiaribus dempsisset cuidam appositam notam, litura tamen, inquit, extet. Splendidum uirum, Græciæ'q; prouinciæ principem, uerum latini sermonis ignarum non modo albo iudicum erasit: sed etiam in peregrinitatem redegit. Nec quenq̃ nisi sua uoce, utcunq; quis posset, ac sine patrono rationem uitæ passus est reddere. Notauit'q; multos, & quosdam inopinantes, et ex causa noui generis, ꝙ se inscio, ac sine commeatu Italia excessissent. Quẽdã uero, et ꝙ comes regis in prouincia fuisset, referens maiorũ temporibus Rabirio Posthumo, Ptolemæum Alexandriã, crediti seruandi causa secuto crimen maiestatis apud iudices motum. Plures notare conatus, magna inquisitorum negligẽtia, sed suo maiore dedecore innoxios

ferè reperit. Quibuscunq; cœlibatum, aut orbitatem, aut egestatem obijceret, maritos, patres, opulẽtos, se probantibus, eo quidem, qui sibimet uim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus ueste deposita ostentante. Fuerunt & illa in censura eius notabilia, q essedum argenteum sumptuose fabricatum, ac uenale ad sigillaria redimi, concidiq; coràm imperauit. Quodq; uno die XX edicta proposuit: interq; duo, quorum altero admonebat, ut uberi uinearum prouentu bene dolia picarentur: Altero, nihil æque facere ad uiperæ morsum, q̃ taxi arboris succum. Expeditionem unam omnino suscepit: eamq; modicam cum decretis sibi à senatu ornamentis triumphalibus leuiorem maiestati principali titulum arbitraretur, uelletq; iusti triumphi decus, unde acquireret Britaniam potissimum elegit, neq; tentatam ulli post D. Iulium, & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Huc cum ab Hostia nauigaret, uehementi circio bis penè demersus est propè Liguriam, iuxtaq; Stechadas insulas. Quare à Massilia Gessoriacum usq; pedestri itinere confecto, inde transmisit: ac sine ullo prælio, aut sanguine inter paucissimos dies parte insulæ in deditionem recepta, sexto quàm profectus erat mense Romam rediit: triumphauitq; maximo apparatu. Ad cuius spectaculum commeare in urbem non solum præsidibus prouinciarum permisit, uerum etiam exulibus quibusdam, atq; inter hostilia spolia naualem coronam fastigio palatinæ domus iuxta ciuicam fixit, traiecti, & quasi

domiti oceani insigne. Currũ eius Messalina uxor carpento secuta est. Secuti et triumphalia ornamenta eodem bello adepti, sed cæteri pedibus et in prætexta. Crassus frugi equo phalerato, & in ueste palmata, quod eum honorem iterauerat. Vrbis, annonæq; curam solicitissime semper egit. Cum Aemiliana pertinacius arderet in Diribitorio duabus noctibus mansit: ac deficiente militum, ac familiarum turba, auxilio plebem per magistratus ex omnibus uicis conuocauit: ac positis ante se cum pecunia fiscis, ad subueniendum hortatus est, repræsentaturus pro opera dignam cuiq; mercedẽ. Arctiore autem annona ob assiduas sterilitates, detentus quondã medio foro à turba, conuitijsq;, ac simul fragminibus panis ita instratus, ut ægre, nec nisi postico euadere in palatiũ ualuerit: Nihil non ex eo cogitauit ad inuehendos etiam in tempore hyberno commeatus. Nam & negotiatoribus certa lucra proposuit suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset, & naues mercaturæ causa fabricantibus magna commoda. Constituit pro conditione cuiusq; ciuis uacationem legis papiæ, poppeæ, latinæ, ius quiritum fœminis, ius quatuor liberorum, quæ constituta, hodieq; seruantur.

Opera magna potius, quàm necessaria q̃ multa perfecit. Sed uel præcipua, Aquæductum à Caio inchoatum. Item emissarium Fucini lacus, portumq; hostiensem. Quanquam sciret ex his alterum ab Augusto precantibus assidue Marsis negatum, alterum à D. Iulio sæpius destinatum, ac

propter difficultatem omissum. Claudiæ aquæ gelidos, & uberes fontes, quorum alteri Cœruleo alteri Curtio & Albudino nomen est: simulq; riuum Anienis nouo lapideo opere in urbem perduxit: diuisitq; in plurimos, et ornatissimos lacus. Fucinum aggressus est, non minus compendij spe quàm gloriæ, cum quidam priuato sumptu emissuros se repromitterent: si sibi siccati agri concederentur. Per tria autem passuum millia partim effosso monte, partim exciso, canalem absoluit. Aegre & post XI annos, quamuis continuis XXX hominum millibus sine intermissione operantibus, portum Hostiæ extruxit, circunducto dextra, sinistraq; brachio, & ad introitum profundo iam solo mole obiecta. Quam quo stabilius fundaret: nauem ante demersit: qua magnus Obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus, congestisq; pilis superposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent.

Congiaria populo sæpius distribuit. Spectacula quoq; complura, magnificaq; edidit, non usitata modo, ac solitis locis, sed & commentitia, & ex antiqtate repetita, et ubi præterea nemo ante eum. Ludos dedicationis Pompeiani theatri, quod ambustum restituerat: è tribunali posito in orchestra commisit: cum prius apud superiores ædes supplicasset, perq; mediam caueam sedentibus, ac silentibus cunctis descendisset. Fecit & seculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reseruatos, quamuis ipse in historijs suis prodat intermis-

ſos eos, Auguſtum multo poſt, diligentiſſime annorum ratione ſubducta, in ordinem redegiſſe. Quare uox præconis irriſa eſt inuitantis more ſolenni ad ludos, quos nec ſpectaſſet quiſquam, nec ſpectaturus eſſet: cum ſupereſſent adhuc qui ſpectauerát: & quidam hiſtrionum producti olim, tunc quoq; producerentur. Circenſes frequenter etiam in uaticano commiſit, nonnunquam interiecta per quinos miſſus uenatione. Circo uero maximo marmoreis carceribus, auratiſq; metis, quæ utraq; & tophina, ac lignea antea fuerant exculto, propria ſenatoribus conſtituit loca promiſcue ſpectare ſolitis. Ac ſuper quadrigarum certamina Troiæ luſum exhibuit, & africanas, conficiente turma equitum prætorianorum, ducibus tribunis, ipſoq; præfecto. Præterea theſſalos equites, q feros tauros per ſpatia Circi agunt: inſiliuntq; defeſſos: & ad terram cornibus detrahant. Gladiatoria munera pluriſaria, ac multiplicia exhibuit. Anniuerſarium in caſtris prætorianis, ſine uenatione, apparatuq; iuſtum, atque legitimum in ſeptis, ibidem extraordinarium et breue, dierumq; paucorum, quodq; appellare cœpit ſportulam, quia primum daturum ſe dixerat, uelut ad ſubitam, condictamq; cœnulam inuitare ſe populum. Nec ullo ſpectaculi genere communior aut remiſſior erat, adeo ut oblatos uictoribus aureos, prolatuq; ſiniſtra pariter cum uulgo, uoce, digitiſq; numeraret, ac ſæpe hortando, rogandoq; ad hilaritatem homines prouocaret, dominos identidem appellans, immiſtis interdum fri

gidis, et accersitis iocis. Qualis est, ut, cum palum bum postulantibus daturum se promisit: si captus esset. Illud quoq; planè quantumuis salubriter et in tempore, cum essedario, pro quo quatuor filij de precabantur, magno omnium fauore indulsisset ru dem, tabulamilico misit, admonês populum, quan topere liberos suscipere deberet: quos uideret & gladiatori præsidio, gratiæq; esse. Edidit et in Mar tio Campo expugnationem, direptionemq; oppi- di ad imaginem bellicam, & deditionem Britaniæ regum, præseditq; paludatus. Quin et emissurus Fucinum lacum, naumachiam ante commisit. Sed cum proclamantibus naumachiarijs, Aue impera tor morituri te salutant, respondisset, auete uos, neq; post hanc uocem, quasi uenia data quisquam dimi care uellet, diu cunctatus an omnes igni, ferroq; ab sumeret: tandem è sede sua prosiluit: ac per am- bitum lacus non sine fœda uacillatione discurrens, partim minando, partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc spectaculo classis sicula, & Rhodia concurrerunt, duodenarum triremium singulæ ex ciente bucina tritone argenteo, qui è medio lacu ꝑ machinam emerserat. Quædam circa cæri- monias, ciuilemq;, et militarem morem item circa omnium ordinum, statum, domi, forisq; aut corre xit: aut exoleta reuocauit: aut etiam noua instituit. In cooptandis per collegia sacerdotibus, neminem nisi iuratus nominauit: obseruauitq; sedulo, ut quo ties terra in urbe mouisset: ferias aduocata concio ne Prætor indiceret: utq; ob dira aut in urbe, aut

in Capitolio

in capitolio uisa obsecratio haberetur, eamq; ipse iure MAX. PONT. commonito pro rostris populo, praeiret. Summotaq; operariorum, seruorumq; turba, rerum actum diuisum antea in hybernos, aestiuosq; menses, coniunxit. Iurisdictionem de fidei cõmissis quotannis, & tantum in urbe delegari magistratibus solitam in perpetuum, atq; etiam per prouincias potestatibus demandauit. Capiti papiae poppeae legis à Tiberio Caesare, quasi sexagenarij generare nõ possent, edicto abrogauit. Sanxit, ut pupillis extra ordinem tutores à COSS. darentur: utq; hi, quibus à magistratibus prouinciae interdicerentur, urbe quoq;, & Italia summouerentur. Ipse quosdam nouo exẽplo relegauit: ut ultra lapidem tertium uetaret egredi ab urbe. De maiore negotio acturus in curia medius inter consulum sellas tribunitio subsellio sedebat. Commeatus à senatu peti solitos beneficij sui fecit. Ornamenta consularia etiam procuratoribus ducenarijs indulsit. Senatoriam dignitatem recusantibus equestrem quoq; ademit. Latum clauum quamuis initio affirmasset non lecturum se senatorẽ nisi ciuis Romani abnepotem, etiam libertini filio tribuit: sed sub conditione, si prius ab equite Romano adoptatus esset. Ac sic quoq; reprehensionem uerens, etiã Appium Caecum CENS. generis sui proauctorem libertinorũ filios in senatum allegisse docuit, ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu libertinos dictos non ipsos, qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegio quaestorum

pro stratura uiarum gladiatorium munus iniunxit. Detractaq; hostiensi, & gallica prouincia, curā ærarij Saturni reddidit: quam medio tempore prætores, aut utiq; prætura functi sustinuerant. triumphalia ornamenta Syllano filiæ suæ sponso nondum puberi dedit. Maioribus uero natu, tam multis, tam'q; facile, ut epistola cōmunis legionum nomine extiterit petentium, ut legatis consularibus simul cum exercitu & triumphalia darentur, ne causam quoquomodo belli quærerent. Aulo Plancio etiam ouationem decreuit: ingresso'q; urbem obuiam progressus, & in capitolium eunti, & inde rursus reuertenti latus texit. Gabinio secundo, Caucis gente germanica superatis, cognomē Caucicū usurpare concessit. Equestres militias ita ordinauit, ut post cohortem, alam, post alam, tribunatum legionis daret: stipendia'q; instituit: & imaginariæ militiæ genus, quod uocatur supernumerum: quo absentes, & tituló tenus fungerentur. Milites domus senatorias salutandi causa ingredi, etiam patrum decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicauit. Ingratos, & de quibus patroni quererentur: reuocauit in seruitutem: aduocatis'q; eorum negauit, se aduersus libertos ipsorum ius dicturum. Cum quidam ægra et affecta mancipia in insula Aesculapij tædio medendi exponerent: liberos esse sanxit: nec redire in ditionē domini, si conualuissent. quod siquis necare mallet quenquam, quàm exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne per Italiæ oppida, nisi aut pedibus,

aut sella, aut lectica transirent, monuit edicto. Puteolis, & Hostiæ singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocauit. Peregrinæ conditionis homines uetuit usurpare nomina duntaxat gentilitia. Ciuitatem Romanam usurpantes in campo æsquilino securi percussit. Prouincias Achaiam, & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat: senatui reddidit. Lycijs ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit. Rhodijs ad pœnitentiam ueterum delictorum reddidit. Iliensibus, quasi Romanæ gentis authoribus tributa in perpetuum remisit, recitata uetere epistola græca Senatus PO. q; RO. Seleuco regi amicitiam, & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. Iudæos impulsore Christo assidue tumultuantes Roma expulit. Germanorum legatis in orchestra sedere permisit, simplicitate eorum, & fiducia motus, quod in popularia deducti, cum animaduertissent Parthos, & Armenios sedentes in senatu, ad eadem loca sponte transierant, nihilo deteriorem uirtutem, aut conditionem suam prædicantes. Dryudarum religionem apud Gallos diræ immanitatis, & tantum ciuibus sub Augusto interdictam penitus aboleuit. Contra, sacra Eleusinia etiam transferre ex Attica Romam conatus est. Templum quoque in Sicilia Veneris Erycinæ uetustate collapsum, ut ex ærario PO. RO. reficeretur, author fuit. Cum regibus fœdus in foro iecit, porca cæsa, ac ue-

nota de Cristo et iudeis.

tere fecialium præfatione adhibita. Sed & hæc, & cætera, totumq; adeo ex parte magna principatum non tam suo quàm uxorum, libertorumq; arbitrio administrauit, talis ubique plerunq;, qualem esse eum aut expediret illis, aut liberet. Sponsas admodum adolescens duas habuit, Aemiliam Lepidam Augusti proneptem, Item Liuiam Medullinam, cui cognomen & Camillæ erat è genere antiquo dictatoris Camilli. Priorem, quod parentes eius Augustum offenderant, uirginem adhuc repudiauit. posteriorem ipso die, qui erat nuptijs destinatus, ex ualetudine amisit. Vxores deinde duxit Plantiam Herculanillam triumphali, & mox Aeliam Petinam consulari patre. Cum utraq; diuortium fecit. Sed cum Petina ex leuibus offensis, cum Herculanilla ob libidinum probra, & homicidij suspicionem. Post has Valeriam Messalinam Barbati Messalæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit. Quam cum compe risset super cætera flagitia, atq; dedecora, C. Silio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit. confirmauitq; pro concione apud prætorianos, quatenus sibi matrimonia male cederent, permansurum se in cœlibatu, ac nisi permansisset: non recusaturum confodi manibus ipsorum. Nec durare ualuit, quin de conditionibus continuo tractaret etiam de Petinæ, quam olim exegerat: deq; Lolliæ Paulinæ, quæ C. Cæsari nupta fuerat. Verum illecebris Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ per ius osculi, & blanditiarum occasiones pel

lectus in amorem, subornauit proximo senatu, qui censerent cogendum se ad ducendum eam uxorem quasi Reip. maxime interesset: dandam'q; caeteris ueniam talium coniugiorum, quae ad id tempus incesta habebantur. ac uix uno interposito die confecit nuptias, non repertis, qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam, & altero primipilari, cuius officium nuptiarũ & ipse cum Agrippina celebrauit. Liberos ex tribus uxoribus tulit: ex Herculanilla Drusum, & Claudiam: ex Petina Antoniam: ex Massalina Octauiã, & quẽ primo Germanicum, mox Britanicum cognominauit. Drusum Pompeium puberem amisit, piro per lusum in sublime iactato, & hiatu oris excepto strangulatum, cui & ante paucos dies filiam Seiani despondisset. Quo magis miror fuisse qui traderent, fraude à Seiano necatum. Claudiam ex liberto suo Botere conceptam, quamuis ante quintum mensem diuortii natam, aliq; coeptam, exponi tamẽ ad matris ianuam, & nudam iussit abijci. Antoniam Cn. Pompeio Magno, deinde fausto Syllae nobilissimis iuuenibus, Octauiã Neroni priuigno suo collocauit, Syllano ante desponsatum. Britanicum uigesimo imperij die, in'q; secundo consulatu natum sibi paruulum etiamtum, & militibus pro concione manibus suis gestans, & plebi p spectacula gremio, aut ante se retinens assidue commendabat: faustis'q; ominibus eum acclamantium turba proseque batur. E generis Neronem adoptauit. Põpeium, atq; Syllanum non recusauit modo, sed & interemit.

Libertorum præcipue suspexit Posidem spadonem: quem etiam britanico triumpho inter militares uiros hasta pura donauit. Nec minus Felicem, quem cohortibus, & alis, prouinciæq; iudeæ præposuit, trium reginarum maritum. Et Harpocrá, cui lectica per urbem uehendi spectaculaq; publice edendi ius tribuit. Ac super hos Polybium à studijs, qui sæpe inter duos COSS. ambulabat. Sed ante omnes Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus, quos decreto quoq; senatus non præmijs modo ingentibus, sed et quæstorijs, prætorijsq; ornamentis ornari libenter passus est. Tantum præterea acquirere, & rapere, ut quærente eo quondam de fisci exiguitate non absurde sit dictum, abundaturum si à duobus libertis in consortium reciperetur. His (ut dixi) uxoribusq; addictus, non principem se, sed ministrum egit. Compẽdio cuiusq; horum, uel etiam studio, ac libidine, honores, exercitus, impunitates, supplicia largitus est. Et quidem insciens plerunque, & ignarus. Ac ne sigillatim minima quæq; enumerem, reuocatas libertates eius, iudicia rescissa, suppositos, aut etiam palàm immutatos datorum officiorum codicillos. Appium Syllanum consocerum suum, Iuliasq;, alteram Drusi, alteram Germanici filiam crimine incerto, nec defensione ulla data, occidit. Item Cn. Pompeium maioris filiæ uirum, & L. Syllanum minoris sponsum. Ex quibus Pompeius in concubitu dilecti adolescentuli confossus est. Syllanus abdicare se prætura ante IIII. Calen. Ia-

marias, moriq; initio anni coactus. Die ipso Claudij, & Agrippinae nuptiarum in quinque & XXX. senatores, trecentosq; amplius equites Ro. tanta facilitate animaduertit: ut de nece consularis uiri renuntiante Centurione factum esse, quod imperasset, negaret quicquam se imperasse, nihilominus rem comprobaret, affirmantibus libertis, officio milites functos, quod ad ultionem imperatoris ultro procurrissent. Nam illud omnem fidem excesserit: quod nuptijs, quas Messalina cum adultero Silio fecerat: tabellas dotis ipse consignauerit, inductus quasi de industria simularentur, ad auertendum, transferendumq; periculũ, quod imminere ipsi per quaedam ostenta portenderetur.

Authoritas, dignitasq; formae non defuit uel stanti, uel sedenti, ac praecipue quiescenti. Nam & prolixo, nec exili corpore erat. Et specie, caniciéq; pulchra, opimis ceruicibus. Caeterum & ingredientem destituebant poplites minus firmũ, & remisse quid uel serio agentem multa dehonestabant. Risus indecens, ira turpior, spumante rictu, humentibus naribus. Plectra linguae titubantia, Caputq; tum semper, tum in quantulocunque actu uel maxime tremulum.

Valetudine sicut olim graui, ita princeps perprospera usus est, excepto stomachi dolore. Quo se correptum etiam de consciscenda morte cogitasse dixit. Conuiuia agitauit & ampla, & assidua, ac ferè patentissimis locis, ut plerunque sexcenteni simul discumberent.

Conuiuatus & super emissarium fucini lacus, ac pene submersus, cum emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos cum pueris, puellis'q; nobilibus. qui more ueteri ad fulcra lectorum sedentes uescerentur. Conuiuæ, qui pridie scyphum aureum surripuisse existimabatur, reuocato in diem posterum calicem fictilem apposuit. Dicitur etiam meditatus edictum, quo ueniam daret, flatum, crepitum'q; uentris in conuiuio emittendi. Cum periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset. Cibi, uini'q; quocunque & tempore, & loco appetentissimus. Cognoscens quondam in Augusti foro, uictus'q; nidore prandij, quod in maxima Martis æde Salijs apparabatur: deserto tribunali, ascendit ad sacerdotes, una'q; discubuit. Nec temere unquam triclinio abscessit, nisi distentus, ac madens, & ut statim supino, ac per somnum hianti pinna in os inderetur ad exonerandum stomachum. Somni breuissimi erat. Nam ante mediam noctem plerũq; uigilabat: ut tamen interdiu nonnunquam in iure dicendo obdormisceret: uix'q; ab aduocatis de industria uocem augentibus excitaretur. Libidinis in fœminas profusissimæ, marium omnino expers. Alea studiosissime lusit. de cuius arte librum quoq; emisit. Solitus etiam in gestatiõe ludere, ita essedo, alueo'q; adaptatis, ne lusus confunderetur. Sæuum, & sanguinarium natura fuisse magnis, minimis'q; apparuit rebus. Tormenta quæstionum, pœnas'q; parricidarum repræsentabat: exigebat'q; corám.

Cum spectare antiq; moris supplicium Tyburi concupisset: & deligatis ad palum noxijs carnifex deesset: accitum ab urbe uesperam usq; operiri perseuerauit. Quocunq; gladiatorio munere, uel suo, uel alieno, etiam forte prolapsos iugulari iubebat, maxime retiarios, ut expirantium faciem uideret. Cũ par quoddam mutuis ictibus concidisset: cultellos sibi paruulos ex utroq; ferro in usum fieri sine mora iussit. Bestiarijs, meridianis'q; adeo delectabatur: ut etiam prima luce ad spectaculum descenderet: & meridie dimisso ad prandium populo persederet: præter'q; destinatos etiam leui, subita'q; de causa quosdam committeret de fabrorum quoq;, ac ministrorum, atq; id genus numero, si αὐτόματον uel pegma, uel quid tale aliud parum cessisset. Induxit & unum ex nomenclatoribus, sicut erat togatus. Sed nihil æque quàm timidus, ac diffidens fuit. Primis imperij diebus, quanquam (ut diximus) iactator ciuilitatis, neq; conuiuia inire ausus est, nisi ut spiculatores cum lanceis circunstarẽt: milites'q; uice ministrorum fungerentur: neq; ægrũ quenquam uisitauit, nisi explorato prius cubiculo, culcitis'q;, & stragulis prætentatis, & excussis: Reliquo autem tempore salutatoribus. Scrutatores semper apposuit, et quidem omnibus, et acerbissimos. Sero' enim, ac uix remisit, ne fœminæ, prætextati'q; pueri, & puellæ contractarentur: et ne cuiuis comiti, aut librario calamariæ, & graphiariæ thecæ adimerentur. Motu ciuili, cum eum Camillus nõ dubitans etiam citra bellum posse terreri, contume

liosa, et minaci, & contumaci epistola cedere imperio iuberet: uitamq; otiosam in priuata re agere, dubitauit, adhibitis principibus uiris, an obtemperaret. Quasdam insidias temere delatas adeo expauit, ut deponere imperium tentauerit. Quodam (ut supra retuli) cum ferro circa sacrificantem se deprehenso, senatum per præcones propere conuocauit: lachrymisq;, & uociferatione miseratus est conditionem suam: cui nihil tuti usquã esset, ac diu publico abstinuit. Messalinæ quoq; amorem flagrantissimum, non tam indignitate contumeliarum, quàm periculi metu, abiecit, cum adultero Silio acquiri imperium credidisset. Quo tempore foedum in modum trepidus ad castra confugit, nihil tota uia, quàm esset ne sibi saluum imperium, requirens. Nulla adeo suspicio, nullus author tam leuis extitit: à quo non mediocri scrupulo iniecto ad cauendum, ulciscendumq; compelleretur. Vnus ex litigatoribus, seductum in salutatione affirmauit se uidisse per quietem occidi eum à quodam. Deinde paulopost quasi percussorem agnosceret: libellum tradentem aduersarium suum demonstrauit. Confestimq; is pro deprehenso ad poenam raptus est. Pari modo oppressum ferunt Appium Syllanum: quem cum Messalina, et Narcissus conspirassent perdere, diuisis partibus, alter ante lucem similis attonito patroni cubiculum irrupit, affirmans somniasse se, uim ei ab Appio illatam, altera in admiratione firmata, sibi quoq; eandem speciem aliquot iam noctibus obuersari retu-

lit. Nec multo post ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis, ut adesset, præceptum erat, quasi plane repræsentaretur somni fides. Arcessi statim, ac mori iussus est. Nec dubitauit postero die Claudius ordinem rei gestæ perferre ad senatum, ac liberto gratias agere, quod pro salute sua etiam dormiens excubaret. Iræ, atq; iracundiæ conscius sibi, utranq; excusauit edicto. Distinxitq; pollicitus alteram quidem breuē, et innoxiam, alteram non iniustam fore. Hostiensibus, quia sibi subeunti Tyberim scaphas non miserint obuiam, grauiter correptis, eaq; cum inuidia ut in ordinem se coactum conscriberet: repente tantummodo satisfacientibus ueniam dedit. Quosdam in publico parum tempestiue adeuntes manu sua repulit. Item scribam quæstorium, itemq; prætura functum senatorem inauditos, & innoxios relegauit: quod ille aduersus priuatum se intemperantius affuisset: hic in ædilitate inquilinos prædiorū suorum contra uetitum cocta uendentes multasset: uillicumq; interuenientem flagellasset. Qua de causa etiam coërcionem popinarum AEDIL. ademit. At ne stultitiã qdem suã reticuit: simulatamq; à se ex industria sub Caio, ꝙ aliter euasurus, peruenturusq; ad susceptam stationē non fuerit, qbusdam oratiunculis testatus est. Nec ante persuasit, q̄ intra breue tempus liber editus sit, cui index erat, μωρῶν ἐπανάστασις. Argumentū aūt stultitiã neminē fingere. Inter cætera in eo mirati sunt hoīes et obliuionē, et inconsyderātiã, uel, ut græce dicam,

μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. Occisa Messalina, paulo postquam in triclinio decubuit: cur domina non ueniret, requisiuit. Multos ex ijs, quos capite dánauerat, postero statim die et in consilium et ad aleæ lusum admoueri iussit: & quasi morarentur, ut somniculosos per nuntium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam uxorem, non cessauit omni oratione filiam, & alumnam, & in gremio suo natam, atq; educatam prædicare. Asciturus in nomen familiæ Neronem, quasi parum reprehenderetur, quod adulto iam filio priuignum adoptaret: identidem diuulgauit neminem unquam per adoptionem familiæ Claudiæ insertum. Sermonis uero, rerumq; tantam sæpe negligentiam ostendit: ut nec quis, nec inter quos, quó ue tempore, ac loco uerba faceret, scire ac cogitare existimaretur. Cum de lanijs, aut uinarijs ageretur, exclamauit
» in curia, Rogo uos, quis potest sine offula uiuere?
Descripsit abundantiam ueterum tabernarum, unde solitus esset uinum olim et ipse petere. De quæstore quodam candidato inter causas suffragationis suæ posuit, quod pater eius frigidã ægro sibi aquã tempestiue dedisset. Inducta teste in senatu, hæc in
» quit, matris meæ liberta, & ornatrix fuit. Sed me
» patronum semper existimauit. Hoc ideo dixi, quòd
» quidam sunt adhuc in domo mea, qui me patro-
» num non putant. Sed et pro tribunali Hostiensibus quiddam publice orantibus, cum excanduisset, ni-
» hil habere se uociferatus est, quare eos demerea-
» tur, siquem alium, et se liberum esse. Nam illa eius

quotidiana, & plane omnium horarum, & momentorum erant, quid ego tibi theogonius uideor, & λογιότατος, multaq; talia etiam priuatis deformia necdum principi, neq; infacundo, neq; indocto, immo etiam pertinaciter liberalibus studijs dedito. Historiam in adolescentia hortante Tito Liuio, Sulpitio uero Flauo etiã adiuuante scribere aggressus est. Et cum primum frequenti auditorio commisisset, ægre perlegit, refrigeratus sæpe à semetipso. Nam cum initio recitationis defractis compluribus subselliis obesitate cuiusdã risus exortus esset: ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur: cachinnosq; reuocaret. In principatu quoq; & scripsit plurimum: & assidue recitauit per lectorem. Initium autem sumpsit historiæ post cædem Cæsaris dictatoris. Sed et transit ad inferiora tempora, cœpitq; à pace ciuili. Cum sentiret neq; libere, neq; uere sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correctus sæpe & à matre & ab auia: prioris materiæ duo uolumina, posterioris unum & XL reliquit. Composuit & de uita sua octo uolumina magis inepte quàm ineleganter. Item Ciceronis defensionẽ aduersus Asinij Galli libros satis eruditam. Nouas etiam commentus est literas tres, ac numero ueterum quasi maxime necessarias addidit. De quarum ratione cum priuatus adhuc uolumen edidisset: mox princeps non difficulter obtinuit: ut in usu quoq; promiscuo essent. Extat talis scriptura in plerisq; libris, ac diurnis,

titulis'q; operum. Nec minore cura græca studia secutus est, amorem, præstantiam'q; linguæ occasione omni professus. Cuidam barbaro græce ac latine differenti, cum utroq; inquit, sermone nostro sis peritus. Et in commendanda patribus conscriptis Achaia gratam sibi prouinciam ait communium studiorum commercio. Ac sæpe in senatu legatis perpetua oratione respondit. Multum uero pro tribunali etiam heroicis locutus est uersibus. Quoties quidem hostem uel insidiatorem ultus esset: excubitori tribuno signum de more poscenti non temere aliud dedit, quàm ἄνδρα ἐπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπαίνῃ. Deniq; et græcas scripsit historias θυῤῥενικῶν XX. χαρχηδονικῶν. VIII. Quarum causa ueteri Alexandriæ Musæo additum ex ipsius nomine, institutum'q; ut quotannis in altero θυῤῥενικῶν libri, in altero χαρχηδονικῶν diebus statutis uelut in auditorio recitarentur toti à singulis per uices. Sub exitu uitæ signa quædam nec obscura pœnitentis de matrimonio Agrippinæ, de'q; Neronis adoptione dederat. Siquidem commemorantibus libertis, ac laudantibus cognitionem, qua pridie quandam adulterij ream condemnauit: sibi quoq; in fatis esse iactauit omnia impudica, sed non impunita matrimonia. Et subinde obuium sibi Britanicum arctius complexus, hortatus est, ut cresceret: rationem'q; à se omnium factorum acciperet græca insuper uoce prosecutus, ὁ ἔρος δ᾽ ἐπείγεται. Cum'q; impubi, tenero'q; adhuc, quando statura permitteret, togam dare desti-

nasset, adiecit ut tandem PO.RO. uerum Cæsarē habeat. Non multóq; post testamentum etiam conscripsit, ac signis omnium magistratuum obsignauit. Prius igitur quàm ultra progrederetur, præuentus est ab Agrippina, quam præter hæc conscíam quoq; nec minus delatores multorum criminum arguebant. Et ueneno quidem occisum conuenit: ubi autem, & per quem dato, discrepat. Quidam tradunt, epulanti in arce cum sacerdotibus, per Halotum spadonem prægustatorē. Alij domestico conuiuio, per ipsam Agrippinam, quæ boletum medicatum auidissimo ciborum talium obtulerat. Etiam de subsequentibus diuersa fama est. Multi statim hausto ueneno obmutuisse aiunt, excruciatúmq; doloribus nocte tota, defecisse propè lucem. Nonnulli inter initia consopitum, deinde cibo affluente euomuisse omnia: repetitúmq; toxico, incertum pulti ne addito, cum uelut exhaustum refici cibo oporteret, an immisso ꝑ clystere, ut quasi abundātia laboranti etiam hoc genere egestionis subueniretur. Mors eius cælata est, donec circa successorem omnia ordinarentur. Itaq; & quasi pro ægro adhuc uota suscepta sunt: & inducti per simulationem comœdi, qui uelut desyderantem oblectarent. Excessit III Idus Octobris Asinio Marcello, Acilio Auiola COSS. LXIIII. ætatis, imperij. XIIII anno. Funeratúsq; est solenni principum pompa, & in numerum deorum relatus. Quē honorem à Nerone destitutū, abolitúmq;, recepit mox ꝑ Vespasianū.

Præsagia mortis eius præcipua fuerunt, Exortus crinitæ stellæ, quam cometem uocant. Tactumq; de cœlo monumentum Drusi patris. Et quod eodem anno ex omniũ magistratuum genere pleriq; mortem obierant. Sed nec ipse ignorasse, aut dissimulasse ultima uitæ suæ tempora uidetur aliquot quidem argumentis. Nam & cum COSS. designaret, neminem ultra mensem, quo obijt, designauit: & in senatu, cui nouissime interfuit, multum ad concordiam liberos suos hortatus, utriusq; ætatẽ suppliciter patribus commendauit. Et in ultima cognitione pro tribunali accessisse se ad finem mortalitatis quanquam abominantibus, qui audiebant semel atq; iterum pronuntiauit.

C. SVETONII TRANQVILLI NERO CLAVDIVS CAESAR.

e X gente Domitia duæ familiæ claruerunt, Ciluinorum, et Aenobarborum. Aenobarbi authorem originis, itemq; cognominis habent L. Domitium, Cui rure quondam reuertenti iuuenes gemini augustiore forma ex occursu imperasse traduntur: nuntiaret senatui, ac populo uictoriam, de qua incertum adhuc erat. Atq; in fidem maiestatis adeo permulsisse malas, ut è nigro rutilum, æriq; assimilem capillum redderent: Quod insigne mansit & in posteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt.

Functi

Functi autem consulatibus VII triumpho, censuráq; duplici, & inter patricios allecti perseuerauerunt omnes in eodem cognomine. Ac ne praenomina quidem ulla, praeterquam Cnei, & Lucij usurparunt. Eaq; ipsa notabili uarietate, modo cõtinuantes ununquodq; per trinas personas, modo alternantes per singulas. Nam primum, secundúmq;, ac tertium Aenobarborum Lucios, rursus sequẽtes tres ex ordine Cneos accepimus. Reliquos non nisi uicissim, tum Lucios, tum Cneos. Plures è familia cognosci referre arbitror, quo facilius appareat ita degenerasse à suorum uirtutibus Nero, ut tamen uitia cuiusq; quasi tradita, & ingenita retulerit. Vt igitur paulo altius repetam, Atauus Cn. Domitius in tribunatu PONT. offensior, quod alium quàm se in patris sui locum cooptassent: ius sacerdotum subrogandorum à collegis ad populum transtulit: ac in consulatu Allobrogibus, Aruernisq; superatis, elephanto per prouinciam uectus est turba militum, quasi inter solennia triumphi prosequente. In hunc dixit Licinius Crassus orator, non esse mirandum, quod aeneam barbam haberet, cui os ferreum, cor plumbeum esset. Huius filius praetor Caesarem abeuntem consulatu, quem aduersus auspicia, legésq; gessisse existimabatur: ad disquisitionem, senatus uocauit. Mox COS. imperatorem ab exercitibus gallicis retrahere tentauit. Successórq; ei per factionem nominatus principio ciuilis belli ad Corfiniũ captus est. Vnde dimissus Massilienses obsidione laborantes cum ad-

uentu suo confirmasset, repente destituit. Acieq; demum pharsalica occubuit: uir neque satis constans, & ingenio truci. In desperatione rerum mortem timore appetitam, ita expauit, ut haustum uenenum pœnitentia euomuerit: medicumq; manumiserit, quod sibi prudens, ac sciens minus noxium temperasset. Consultante autem Cn. Pompeio de mediis, ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos. Reliquit filium omnibus gentis suæ proculdubio præferendum. Is inter conscios cæsarianæ necis (quanquam insons) damnatus lege pedia, cum ad Cassium, Brutumq; se propinqua sibi cognatione coniunctos contulisset: post utriusque interitum classem olim commissam retinuit. Auxit etiam, nec nisi partibus ubiq; profligatis. M. Antonio sponte, & ingentis meriti loco tradidit: solusq; omnium ex iis, qui pari lege damnati erant: restitutus in patriam amplissimos honores percucurrit: ac subinde redintegrata dissensione ciuili, eidem Antonio legatus delatam sibi summam imperii ab iis, quos Cleopatræ pudebat, neque suscipere, neque recusare fidenter propter subitam ualetudinem ausus transiit ad Augustum: & in diebus paucis obiit nonnulla & ipse infamia aspersus. Nam Antonius eum desyderio amicæ Seruiliæ naidis transfugisse iactauit.

Ex hoc Domitius nascitur. Quem emptorem familiæ, pecuniæq; in testamento Augusti fuisse, mox uulgo notatum est. Nõ minus aurigandi arte in adolescentia clarus, quàm deinde ornamentis triũpha

libus ex Germanico bello. Verum arrogans profu ſus, immitis CENS. L. Plancum uia ſibi decedere AEDIL. coëgit: præturæ, conſulatusq; honore Equites Ro. matronasq; ad agendum mimum produxit in ſcœnam. uenationes & in Circo, & in omnibus urbis regionibus dedit. Munus etiam gladiatorium: ſed tanta ſæuitia, ut neceſſe fuerit Augusto clàm fruſtra monitum edicto coërcere.

Ex Antonia maiore patrem Neronis procreauit omni parte uitæ deteſtabilem. Siquidem comes ad orie͂tem C. Cæſaris iuuenis ociſo liberto ſuo, quod quantum potare iubebatur, recuſarat: dimiſſus è cohorte amicorum nihilo modeſtius uixit. Sed & in uiæ Appiæ uico repente puerum citatis iumentis, haud ignarus obtriuit. Et Romæ, medio foro cuidam equiti Ro. liberius iurganti oculum eruit. Perfidiæ uero tantæ, ut non modo argentarios pretijs rerum coëmptarum, ſed & in prætura mercede palmarum aurigarios fraudauerit. Notatus ob hæc & ſororis ioco. Querentibus dominis factionum, repræſentanda præmia in poſterum ſanxit. Maieſtatis quoque, & adulteriorum, inceſtiq; cum ſorore Lepida ſub exceſſu Tiberii reus mutatione temporum euaſit. Deceſſitq; Pyrgis morbo aquæ intercutis, ſublato filio Nerone ex Agrippina Germanico genita. Nero natus eſt ante nouem menſes, quàm Tiberius exceſſit XVIII. Calen. Ianuarias iam tum quidem exoriente Sole pene', ut radiis prius, quàm terra contingeretur. De genitura eius ſtatim multa, & formidoloſa

multis coniecturantibus. Præsagio fuit etiam Domi tij patris uox inter gratulationes amicorũ negantis, quicquam ex se, & Agrippina nisi detestabile, & malo publico nasci potuisse. Eiusdem futuræ infelicitatis signum euidens die lustrico extitit. Nam C. Cæsar rogante sorore, ut infanti, quod uellet nomen daret, intuens Claudium patruum suum, à quo mox principe Nero adoptatus est: eius se dixit dare, neque ipse serio, sed per iocum, & aspernante Agrippina, quod tum Claudius inter ludibria aulæ erat. Trimulus patrem amisit. Cuius ex parte tertia hæres ne hanc quidem integram cepit: correptis per cohæredem Caium uniuersis bonis, et subinde matre etiam relegata penè inops, atque egens apud amitam Lepidam nutritus est, sub duobus pædagogis saltatore, atq; tonsore. Verum Claudio imperium adepto, non solum paternas opes recuperauit: sed & Crispi Passieni uictrici sui hæreditate ditatus est. Gratia quidem, & potentia reuocatæ, restitutæq; matris usque eo floruit, ut emanaret in uulgus, missos à Messalina uxore Claudij, qui eum meridiantem quasi Britanici æmulum strangularent. Additum fabulæ, & eosdem dracone è puluino se proferente conterritos refugisse. Quæ fabula exorta est deprehẽsis in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuijs. Quas tamen aureæ armillæ ex uoluntate matris inclusas dextro brachio gestauit aliquandiu, ac tædio tandem maternæ memoriæ abiecit: rursusq; extremis suis rebus frustra requisiuit. Tener adhuc nec dum

matura pueritia circensibus ludis, Troiam constantissime, fauorabiliterq; lusit. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est. Anneoq; Senecæ iam tunc senatori in disciplina traditus. Ferunt Senecam proxima nocte uisum sibi per quietem C. Cæsari præcipere, & fidem somnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ quibus primum potuit experimentis. Nanq; Britanicum fratrem, quod se post adoptionem Aenobarbum ex consuetudine salutasset: ut subdititium apud patrem arguere conatus est. Amitam etiam Lepidam ream testimonio coràm afflixit gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit: in dictaq; decursione prætorianis, scutum sua manu prætulit: exinde patri gratias in senatu egit. Apud eundem COS. pro Bononiensibus latine, pro Rhodijs, atque Iliensibus græce uerba fecit. Auspicatus est & iurisdictionem Præfec. urbis, atque latinarum, celeberrimis patronis, non translatitias, ut assolet, & breues, sed maximas, plurimasq; postulationes, certatim ingerentibus, quamuis interdictum à Claudio esset. Nec multo post duxit uxorem Octauiam. Ediditq; pro Claudij salute circenses, & uenationem. Septendecim natus annos, ut de Claudio palàm factum est, inter horam sextam, septimamq; processit ad excubitores. Cum ob totius diei diritatem non aliud auspicandi tempus accommodatius uideretur: proq; palatij gradibus imperator consalutatus lectica in castra, & inde raptim

appellatis militibus in curiam delatus est. Discessit iam uesperi ex immensis, quibus cumulabatur, honoribus, tantum patris patriæ nomine recusato propter ætatem. Orsus hinc à pietatis ostentatione Claudium apparatissimo funere elatum laudauit, consecrauitq́;. Memoriæ Domitij patris, honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum, priuatarumq́; permisit. Primo etiam imperij die signum excubanti tribuno dedit optimam matrem, ac deinceps eiusdem sæpe lectica per publicum simul uectus est. Antium coloniam deduxit, ascriptis ueteranis è prætorio, additisq́; per domicilij translationem ditissimis primipilarium, ubi & portum operis sumptuosissimi fecit. Atque, ut certiorem adhuc indolem ostenderet: ex Augusti præscripto imperaturum se professus, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ ullam occasionem omisit. Grauiora uectigalia aut aboleuit, aut minuit. Præmia delatorum papiæ legis ad quartas redegit, diuisis populo uiritim quadragenis nummis. Senatorum nobilissimo cuiq; sed à re familiari destituto annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumentum, menstruumq́; gratuitum. Et cum de supplicio cuiusdam capite damnati, ut ex more subscriberet, admoneretur: quàm uellem inquit, nescire literas. Omnes ordines subinde memoriter salutauit. Agenti senatui gratias respondit, cum meruero. Ad campestres exercitationes suas admisit & plebem.

Declamauitq; sæpius publicæ. Recitauit & carmina non modo domi, sed in theatro tanta uniuersorum lætitia, ut ob recitationem supplicatio decreta sit: eaq; pars carminum aureis literis Ioui capitolino dicata. Spectaculorum plurima, & uaria genera edidit, iuuenales, arcenses, scenicos ludos, gladiatorium munus. Iuuenalibus senes quoq; consulares, anusq; matronas recepit ad lusum. Circensibus loca equiti secreta à cæteris tribuit. Cõmisitq; etiam camelorum quadrigas ludis, quos pro æternitate imperij susceptos appellari maximos uoluit. Ex utroq; ordine, & sexu pleriq; ludicras partes sustinuerunt. Notissimus eques Rom. elephanto supersedens per catadromum decucurrit. Inducta est Afranij togata, quæ incendiũ scribitur: concessumq;, ut scenica, ardentis domus supellectilẽ diriperent: ac sibi haberent. Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie millia. Auiũ cuiusq; generis multiplex penus, tesseræ frumentariæ, uestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atque etiam mansuetæ feræ, nouissime, naues, insulæ, agri. Hos ludos spectauit ex proscenij fastigio, munere, quod in amphitheatro ligneo, in regione martij campi intra anni spatium fabricato dedit. neminem occidit ne noxiorum quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos senatores, sexcentosq; equites Ro. & quosdam fortunæ, atq; existimationis integræ, ex ijsdem ordinibus, confectoresq; ferarum, & uaria arenæ mini-

steria. Exhibuit & naumachiam marina aqua innantibus belluis. Item pyrrhicas quasdam è numero epheborum, quibus post editam operam diplomata ciuitatis Romanæ singulis obtulit. Inter pyrrhicarum argumenta, taurus Pasiphaën in ligneo iuuencæ simulachro abditam iniit: ut multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum eius decidit: ipsumq; cruore respersit. Nam perraro præsidere, cæterum accubans primum paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueuerat. Instituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ more græco triplex, musicum, gymnicum, equestre, quod appellauit Neronia. Dedicatisq; thermis, atq; gymnasio, Senatui quoque, & equiti oleum præbuit. Magistros tot certamini præposuit consulares sorte, sede prætorum. Deinde in orchestram, senatumq; descendit: & orationis quidem, carminisq; latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat: ipsorum consensu concessam sibi recepit. Citharæ autem à iudicibus ad se delatam adorauit: ferriq; ad Augusti statuam iussit. Gymnico, quod in Septis edebat, inter buthysiæ apparatum, barbam primam posuit: conditamq; in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam capitolio consecrauit. Ad athletarum spectaculum inuitauit & uirgines uestales: quia olympiæ quoque Cereris sacerdotibus spectare conceditur.

Nõ immerito inter spectacula ab eo edita Tyridatis in urbem introitum retulerim. Quem Armeniæ

regem magnis pollicitationibus solicitatum, cum destinato per edictum die ostensurus populo propter nubilum distulisset: produxit quo opportunissime potuit dispositis circa fori templa armatis cohortibus curuli residens apud rostra triumphantis habitu, inter signa militaria, atq; uexilla, & primo per deuexum pulpitum subeuntem admisit ad genua, alleuatumq; dextra exosculatus est. Dein precanti tiara deducta, diadema imposuit. Verba supplicis interpretata prætorio uiro multitudini pronuntiante. Perductum in theatrum, ac rursus supplicantem iuxta se latere dextro collocauit. Ob quæ imperator consalutatus, laurea in capitolium lata. Ianum geminum clausit tam nullo q̃ residuo bello. Consulatus quatuor gessit, primum bimestrem, secundum & nouissimum semestres, tertium quadrimestrem, medios duos continuauit: reliquos inter annua spatia uariauit. In iurisdictione postulatoribus nisi sequenti die, ac per libellos non temere respondit. In cognoscendo, morē eum tenuit, ut continuis actionibus omissis, singulatim quæq; per uices ageret. Quoties autem ad consultandum sederet, neq; in commune quicquam, neq; propalàm deliberabat: sed & conscriptas ab uno quoq; sententias tacitus, ac secretò legens, quid ipsi libuisset, perinde, atq; pluribus idē uideretur: pronuntiabat. In curiam libertinorum filios diu non admisit: admissisq; à prioribus principibus honores denegauit. Candidatos, qui supra numerū essent, in solatium dilationis, ac moræ legionibus

præposuit. Consulatum in senos plerunq; menses dedit. Defunctoq; circa Calen. Ianuarij, altero è COSS. neminem substituit, improbans exemplũ uetus Caninij Rebuli uno die consulis. Triumphalia ornamenta etiam quæstoriæ dignitatis, & non nullis ex equestri ordine tribuit: nec utiq; de causa militari, sed et de quibusdam rebus. Orationes ad senatum missas præterito quæstoris officio p COS. plerunq; recitabat. Formam ædificiorum urbis nouam excogitauit, & ut ante insulas, ac domos porticus essent: de quarum solarijs incendia arcerentur: easq; sumptu suo extruxit. Destinarat etiam hostiatenus mœnia promouere: atq; in de fossa mare ueteri urbi inducere. Multa sub eo & animaduersa seuere, & coërcita, nec minus instituta. Adhibitus sumptibus modus. publicæ cœnæ ad sportulas redactæ. Interdictum, nequid in popinis cocti præter legumina, aut olera ueniret: cum antea nullũ non obsonij genus proponeretur. Afflicti supplicijs Christiani genus hominum superstitionis nouæ, ac maleficæ. Vetiti quadrigariorum lusus: quibus inueterata licentia passim uagantibus fallere, ac furari per iocum ius erat. Pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatæ.

Aduersus falsarios tunc primum repertum, ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur. Cautum, ut in testamentis primæ duæ ceræ testatorum modo nomine inscripto uacuæ signaturis ostenderentur. Ac nequis alieni testamenti scriptor legatum sibi ascriberet. Item ut

Ne contra Christian

litigatores pro patrocinijs certam, iustamq; mercedem, pro subsellijs nullam omnino darent, præbēte ærario gratuita. utq; rerum actu ab ærario causæ ad forum, ac recuperatores transferrentur: & ut omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent. Augendi, propagandiq; imperij nec uoluntate ulla, neq; spe motus unquam, etiam ex Britania deducere exercitum cogitauit. Nec nisi uerecundia, ne obtrectare parentis gloriæ uideretur, destitit. Ponti modo regnum concedente Polemone, item alpium, defuncto Coctio in prouinciæ formam redegit. Peregrinationes duas omnino suscepit, Alexandrinam, & Achaicam, sed Alexandrinam ipso profectionis die destitit, turbatus simul religione, ac periculo. Nam cum circuitis templis in æde Vestæ resedisset: consurgenti ei primum lacinia obhæsit. Deinde tanta coorta caligo est, ut despicere non posset. In Achaia isthmum perfodere aggressus, prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est, tubaq; signo dato, primus rastello humum effodit: & corbulæ congestam humeris extulit. Parabat & ad caspias portas expeditionem, conscripta ex italicis senum pedum tironibus noua legione, quam magni Alexandri phalangem appellabat. Hæc partim nulla reprehensione, partim etiam non mediocri laude digna in unū contuli: ut secernerē à probris, ac sceleribus eius, de qbus dehinc dicam. Inter cæteras disciplinas pueritiæ tpe imbutus et musica: statim ut īperiū adeptus est

Terpnum Citharœdum uigentem tunc præter alios accersijt: diebusq́; continuis, post cœnam canenti in multam noctem assidens, paulatim & ipse meditari, exerceriq́; cœpit. Neq; eorum quicquam omittere, quæ generis eius artifices uel conseruandæ uocis causa, uel augendæ factitarent. Sed & plumbeam chartham supinus pectore sustinere, & clystere, uomituq́; purgari, & abstinere pomis, cibisq; officientibus, donec blandiente profectu (quanquam exiguæ uocis & fuscæ) prodire in scænam concupijt: subinde inter familiares græcum prouerbium iactans, occultæ musicæ nullum esse respectum. Et prodijt Neapoli primum, ac ne concusso quidē repēte motu terræ theatro ante cantare destitit, quàm inchoatum absolueret νόμον. Ibidem sæpius & per complures cantauit dies, sumpto etiam ad reficiendam uocem breui tempore, impatiens secreti à balneis in theatrum transijt: mediaq́; in orchestra frequente populo epulatus, si paulum subbibisset aliquid se suffertim tinniturū græco sermone promisit. Captus autem modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant: plures Alexandria euocauit. Neq; eo segnius adolescentes equestris ordinis, & V. amplius millia è plebe robustissimæ iuuentutis undiq; elegit. Qui diuisi in factiones plausuum genera condiscerent (bombos, & imbrices, et testas uocabant) operamq́; nauarent. Cantanti sibi insignes pinguissima coma, et excellentissimo cultu pueri, ac non sine annulo læuis, quorum duces quadragena

millia HS merebant. Cum magni æstimaret cantare, etiam Romæ Neroneũ agona ante præstitutam diem reuocauit. Flagitantibus'q; cunctis cœlestem uocem respondit quidem in hortis se copiam uolentibus facturum. Sed adiuuante uulgi preces etiam statione militum, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus libens, ac sine mora nomen suum in albo profitentium Citharœdorum iussit ascribi: sorticula'q; in urnam cum cæteris demissa intrauit ordine suo, simulq; præfecti prætorij citharam sustinentes, post tribuni militum, iuxta'q; amicorum intimi. Vt'q; constitit peracto principio Nioben se cantaturum per Cliuium Rufum consularem pronuntiauit: & in horam ferè decimam perseuerauit: coronam'q; eam & reliquam certaminis partem in annum sequentem distulit: ut sæpius canendi occasio esset. Quod cum tardum uideretur: non cessauit identidem se publicare. Non dubitauit etiam in priuatis spectaculis operam inter scenicos dare. Quodam prætorum HS deces offerente. Tragœdias quoq; cantauit personatus heroũ, deorum'q;. Item heroidum, ac dearum personis effictis ad similitudinem oris sui, & fœminæ prout quãq; diligeret. Inter cætera cantauit Canacem parturiẽtem, Orestem matricidam, Oedipodem excæcatum. Herculem insanum. In qua fabula fama est tirunculum militem positum ad custodiam aditus, cum eum ornari, ac uinciri cathenis, sicut argumentum postulabat, uideret, accurrisse ferendæ opis gratia. Equorum studio uel præci-

pue ab ineunte ætate flagrauit: plurimusq; illi sermo, quanquam uetaretur, de Circensibus erat. & quondam tractum prasinum agitatorem inter condiscipulos querens obiurgante pædagogo, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cum inter initia imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet: ad omnes etiam mimos Circenses secessu commeabat, primo clàm, deinde propalàm, ut nemini dubium esset eo die utiq; affuturum. Neq; dissimulabat, uelle se palmarum numerum ampliare, Quare spectaculum multiplicatis missibus in serum protrahebatur, ne dominis quidem iam factionum dignantibus nisi ad totius diei cursum greges ducere. Mox & ipse aurigare, atq; etiam spectari uoluit sæpius: positoq; in hortis inter seruitia, & sordidam plebem rudimento, uniuersorum se oculis in circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam, unde magistratus solent. Nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse: Achaiam (ut diximus (petit hinc maxime motus. Instituerant ciuitates, apud quas musici agones edi solent, omnes citharœdorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeo grate recipiebat: ut legatos, qui pertulissent, non modo primos admitteret: sed etiam familiaribus epulis interponeret. A' quibusdam ex his rogatus: ut cantaret super cœnam, exceptusq; effusius, solos scire audire græcos, solosq; se, & studijs suis dignos ait. Nec profectione dilata, ut primum Casiopen traiecit, statim ad aram Iouis Cassij cantare auspicatus est. Certamina deinceps obijt omnia. Nam

& quæ diuersissimorum temporum sunt, cogi in unum annum quibusdam etiam iteratis iussit. Olympiæ quoque præter consuetudinem musicum agona commisit. Ac, nequid circa hæc occupatum auocaret, detineret'ue, cum præsentia eius urbicas res egere à liberto Helio admoneretur:
" rescripsit his uerbis. Quãuis nunc tuum consi
" lium sit, & uotum, me celeriter reuerti: tamen sua
" dere, & optare potius debes, ut Nerone dignus re
" uertar. Cantante eo, nec necessaria q̃dem causa excedere theatro licitum erat. Itaq; & enixæ quædam in spectaculis dicuntur: & multi tædio audiendi, laudandiq; clausis oppidorũ portis, aut furtim dessiluisse de muro, aut morte simulata funere elati. Quam autem trepide, anxie'q; certauerit: quanta aduersariorum æmulatione, quo metu iudicum uix credi potest. Aduersarios quasi plane conditionis eiusdem obseruare, captare, infamare secretò nonnunquam, ex occursu maledictis incessere, ac siqui arte præcellerent, corrumpere etiam solebat. Iudices autem prius, quàm inciperet, reuerentissime alloquebatur, omnia se facienda fecisse: sed euentum in manu esse fortunæ. Illos ut sapientes, & doctos uiros fortuita debere excludere, atq; ut auderet hortantibus æquiore animo recedebat. ac ne sic quidem sine solicitudine taciturnitatem, pudorem'q; quorundam pro tristitia, ac malignitate arguens, suspectos'q; sibi dicens.

In certando uero ita legi obediebat, ut nunquam excreare ausus sudorem quoq; frontis brachio de-

tergeret: atq; etiam in quodam tragico actu, cum elapsum baculum cito resumpsisset, pauidus & metuens, ne ob delictum certamine summoueretur, nõ aliter confirmatus est, quàm adiurante hypocrita nõ animaduersum id inter exultationes, succlamationesq; populi. Victorem autem seipse pronuntiabat. Qua de causa & praeconio ubiq; contendit. Ac ne cuius alterius hieronicarum memoria, aut uestigium extaret usquam, subuerti, & unco trahi, abijciq; in latrinas omnium statuas, & imagines imperauit. Aurigauit quoq; plurifariam. Olympijs uero etiam decemiugem, quamuis idipsum in rege Mithridate carmine quodam suo reprehendisset. Sed excussus curru, ac rursus repositus cum pdurare non posset, destitit ante decursum, nec eo secius coronatus est. Decedens deinde prouinciam uniuersam libertate donauit: simulq; iudices ciuitate romana, & pecunia grandi. Quae beneficia è medio stadio isthmicorum die sua ipse uoce pronuntiauit. Reuersus è Graecia Neapolim, quod in ea primum artem protulerat, albis equis introijt disiecta parte muri, ut mos Hieronicarum est. Simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam. Sed & Romam eo curru, quo Augustus olim triumphauerat, & in ueste purpurea, distinctaq; stellis aureis chlamyde, coronaq; capite gerẽs olympicã, dextra manu Pythiam, praeeunte pompa caeterarum, cum titulis, ubi, & quos, quo cantionum, quo'ue fabularum argumẽto uicisset, sequentibus currum ouantium ritu plausoribus, augustianos, militesq; se triumphi eius, clamitantibus.

initantibus. Dehinc diruto circi maximi arcu, per uelabrum, forumq; , palatium, & Apollinem petiit. Incedenti passim uictimae caesae sparso per uias identidem croco, ingestaeq; aues, ac lennisci, & bellaria. Sacras coronas in cubiculis circum lectos posuit. Item statuas suas citharoedico habitu. Qua nota etiam nummum percussit. Ac post haec tantum abfuit a remittendo, laxandoq; studio, ut conseruandae uocis gratia, neque milites unquam nisi absens, aut alio uerba pronuntiante appellaret: neq; quicquam serio ioco'ue egerit, nisi astante Phonasco, qui moneret, parceret arterijs: ac sudarium ad os applicaret: multisq; uel amicitiam suam obtulerit: uel simultatem indixerit, prout quisq; se magis par cius'ue laudasset. Petulantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatem sensim quidem primo & occulte, uelut iuuenili errore exercuit: sed ut tunc quoq; dubium nemini foret, naturae illa uitia non aetatis esse. Post crepusculum statim arrepto pileo, uel galero popinas inibat: circumq; uicos uagabatur ludibundus, nec sine pernicie tamen. Siquidem redeuntes a coena uerberare, ac repugnantes uulnerare, cloacisq; demergere assuerat. Tabernulas etiam effringere, & expilare, quintana domi constituta, ubi partae, & ad licitationem diuidendae praedae pretium assumeretur. Ac saepe in eiusmodi rixis oculorum, & uitae periculum adijt a quodam laticlauio: cuius uxorem attrectauerat, prope ad necem caesus. Quare nunquam postea publico se illud horae sine tribunis cō

misit, procul & occulte subsequentibus. Interdiu quoque clàm gestatoria sella delatus in theatrum seditionibus pantomimorum ex parte proscenij superiori signifer simul, ac spectator aderat. Et cum ad manus uentum esset: lapidibusq́;, & subselliorũ fragminibus decertaretur: multa et ipse iecit in populum, atque etiam prætoris caput consauciauit.

Paulatim uero inualescentibus uitijs iocularia, & latebras omisit: nullaq́; dissimulandi cura, ad maiora palàm erupit. Epulas è medio die ad mediam noctem protrahebat, refotus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis. Cœnitabatq́; nonnunquam & in publico naumachia præclusa, uel martio campo, uel Circo maximo, inter scortorum totius urbis, Ambubaiarumq́; ministeria. Quoties Hostiam Tyberi deflueret, aut baianum sinum præternauigaret, dispositæ per litora, & ripas diuersoriæ tabernæ parabantur, insignes ganeæ, & matronarum institorum loco passim inuitantium, atque hinc inde orantium, ut appelleret. Indicebat & familiaribus cœnas, quorum uni mellita quadragies HS constiterunt: alteri pluris aliquanto rosaria. Super ingenuorum proagogia, & nuptarum concubinatus, uestali uirgini Rubriæ uim intulit. Acten libertam paulum abfuit, quin iusto matrimonio sibi coniungeret summissis consularibus uiris, qui regio genere ortam peierarent. Puerum Sporum ex sectis testibus, etiã in muliebrem naturam transfigurare conatus est, cum dote, & flammeo persolenni nuptiarum celeberrimo

officio deductum ad se pro uxore habuit. Extatq́;
» cuiusdam non inscitus iocus, bene agi potuisse cum
» rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset
» uxorem. Hunc Sporum augustarum ornamentis excultum, lecticaq́; uectum, & circa conuentus, mercatusq́; Graeciae, ac mox Romae circa sigillaria comitatus est, identidem exosculans. Nam matris concubitum appetisse, & ab obtrectatoribus eius, ne ferox, atque impotens mulier, & hoc genere gratiae praeualeret, deterritum nemo dubitauit: utiq; postquam meretricem, quam fama erat Agrippinae simillimam, inter concubinas recepit. Olim etiam quoties lectica cum matre ueheretur, libidinatum incestae, ac maculis uestis proditum affirmant.

Suam quidem pudicitiam usqueadeo prostituit: ut contaminatis penè omnibus membris, nouissime quasi genus lusus excogitaret: quo ferae pelle contectus emitteretur è cauea, uirorumq́;, ac foeminarũ ad stipem deligatorum inguina inuaderet. Et cum affatim desaeuisset, conficeretur à Doryphoro liberto, cui etiam sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit, uoces quoque, & eiulatus uim patientium uirginum imitatus. Ex nonnullis comperi, persuasissimum habuisse eum, neminem hominem pudicum, aut ulla corporis parte purum esse, uerum plerosq; dissimulare uitium, & calliditate obtegere. Ideoq́; professis apud se obscoenitatẽ, caetera quoq; cõcessisse delicta.

Diuitiarum & pecuniae fructum non alium putabat, quàm profusionẽ, sordidos, ac deparcos esse, quibus ratio impensarũ constaret, praelautos: uereq́;

magnificos, qui abuterentur, ac perderent. Lauda-
bat, mirabaturq́; auunculum Caium nullo magis
nomine, quàm quod ingentes à Tiberio relictas opes
in breui ſpatio prodegiſſet. Quare nec largiendi,
nec abſumendi modum tenuit. In Tirydatem, quod
uix credibile uideatur, octingenta numûm millia di
urna erogauit: abeuntiq́; ſuper HS milies contulit.
Menecratem citharœdum, & Spectillum mirmillo
nem triũphalium uirorum patrimonijs, ædibusq́;
donauit. Cercopitecum Panerotem fœneratorem, et
urbanis, ruſticisq́; prædijs locupletatũ, propè regio
extulit funere. Nullam ueſtem bis induit. Quadri
genis in punctum HS aleam luſit. Piſcatus eſt rete
aurato, purpura, coccoq́; funibus nexis. Nunquam
carrucis minus mille fecisse iter traditur, ſoleis mu
larum argenteis, canuſinatis mulionibus, armillata
& phalerata cum mazacum turba, atq; curſorum.

Non in alia re damnoſior, quàm in ædificando.
Domum à palatio exquilias uſq; fecit. Quam pri
mo, tranſitoriam, mox incendio abſumptam, reſtitu
tamq́; auream nominauit. De cuius ſpatio, atq; cul
tu ſuffecerit hoc retuliſſe. Veſtibulum eius fuit, in
quo Coloſſus CXX pedum ſtaret. Ipſi effigiei tan
ta laxitas, ut porticus triplices milliarias haberet.
Item ſtagnum maris inſtar, circunſeptum ædificijs
ad urbium ſpeciem. Rura inſuper aruis, atq; uine
tis, & paſcuis, ſyluisq́; uaria cum multitudine o-
mnis generis pecudum, ac ferarum. In cæteris par
tibus cuncta auro lita, diſtincta gemmis, unionumq́;
conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis ebur

neis uersatilibus, ut flores, fistulis, & unguenta de super spargerētur. Praecipua coenationum rotunda, quae perpetuo diebus, ac noctibus uice mundi circumageretur. Balneae marinis, & albulis fluentes aquis. Eiusmodi domum cum absolutam dedicaret, hactenus comprobauit: ut se diceret quasi hominem tandem habitare coepisse. Praeterea inchoabat piscinam à Miseno ad auernū lacum, contectam: porticibus'q; conclusam, quo quicquid totis Baijs calidarum aquarum esset, committeretur. Fossam ab auerno Hostiam usque ut nauibus, nec tamen mari iretur, longitudinis per CLX milliaria, latitudinis, qua contrariae quinqueremes commearent. Quorum operum perficiendorum gratia, quod ubiq; esset custodiae in Italiam deportari, etiam scelere conuictos non nisi ad opus damnari praeceperat. Ad hunc impendiorum furorem super fiduciam imperij, etiam spe quadam repentina immensarū, & reconditarum opum impulsus est, ex indicio equitis Rom. pro comperto pollicentis thesauros antiquissimae gaze, quos Dido regina fugiens Tyro secum extulisset, esse in Africa uastissimis specubus abditos, ac posse erui paruula molientium opera.

Verum ut spes fefellit, destitutus, atque ita iam exhaustus, & gens, ut stipendia quoque militum, & commoda ueteranorum protrahi, ac differri necesse esset: calumnijs, rapinis'q; intendit animum. Ante omnia instituit, ut è libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrās cogeretur ei, qui sine probabili causa eo nomine essent, quo fuissent ullae fa-

miliæ, quas ipse contingeret. Deinde ut ingratorum in principem testamenta ad fiscum pertinerent. Ac ne impune esset studiosis uiris, qui scripsissent, uel dictassent ea, Tum ut lege maiestatis facta, dictaq; omnia, quibus modo delator non deesset: tenerentur. Reuocauit & præmia coronarum: quæ unquam sibi in certaminibus ciuitates detulissent. Et cum interdixisset usum amethystini, ac tyrij coloris: summisissetq; qui nundinarum die pauculas uncias uenderet: præclusit cunctos negotiatores. Quin etiam inter canendum animaduersam matronam è spectaculis uetita purpura cultam demõstrasse procuratoribus suis creditus, detractamq; ilico non ueste modo, sed & bonis exuit. Nulli delegauit officium, ut nõ adijceret, scis quid mihi opus sit, & hoc agamus, nequis quicquam habeat. Vltimo templis compluribus dona detraxit: simulachraq; ex auro, uel argento fabricata cõflauit, in his penatum deorum, quæ mox Galba restituit.

Parricidia, & cædes à Claudio exorsus est. Cuius necis, & si non author, at conscius fuit, neque dissimulanter, ut qui boletos, in quo cibi genere uenenum is acceperat, quasi deorum cibum, posthac prouerbio græco collaudare sit solitus. Certe omnibus rerum, uerborumq; contumelijs mortuum insectatus est, modo stultitiæ, modo sæuitiæ arguens. Nam & morari eum inter homines desiisse producta prima syllaba iocabatur: multaq; decreta, & constituta, ut insipientis, atque deliri pro irritis habuit. Denique bustum eius consepiri nisi humili,

leui'q; materia neglexit. Britanicum non minus æmulatione uocis, quæ illi iucundior suppetebat, quàm metu, ne quandoq; apud hominum gratiam paterna memoria præualeret, ueneno aggressus ē. Quod acceptum à quadā Locusta uenenariorum indice, cum opinione tardius cederet: uentre modo Britanici moto, accersitam mulierem sua manu uerberauit, arguens pro ueneno remedium dedisse, excusanti'q; minus datum, ad occultandam facinoris inuidiam, sanè inquit legem Iuliam timeo. coëgit'q; se coràm in cubiculo, quàm posset uelocissimum, ac præsentaneum coquere. Deinde in hœdo expertus, postquam is quinq; horas protraxit: iterum ac sæpius recoctum porcello obiecit. Quo statim exanimato, inferri in triclinium, dariq; cœnanti secum Britanico imperauit. Et cum ille ad primum gustum cōcidisset: comitiali morbo ex consuetudine correptum apud conuiuas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres translatitio extulit funere. Locustæ pro nauata opera impunitatem, prædia'q; ampla, sed & discipulos dedit. Matrem dicta, facta'q; sua exquirentem acerbius, & corrigentem hactenus primo grauabatur, ut inuidia identidem oneraret, quasi cessurus imperio, Rhodum'q; abiturus: mox & honore omni, & potestate priuauit. Abducta'q; militum & Germanorum statione contubernio quoque ac palatio expulit. Neque in diuexanda quicquam pensi habuit, summissis & qui Romæ morantem litibus, et in secessu quiescentem per conuitia, & iocos

terra, mariq; præteruehentes inquietarent. Verum minis eius, ac uiolentia territus perdere statuit. Et cum ueneno ter tentasset, sentiretq; antidotis præmunitam, lacunaria, quæ noctu super dormientem laxata machina deciderent: parauit. Hoc consilio per conscios parum cælato, solutilem nauem, cuius uel naufragio, uel cameræ ruina periret: commentus est. Atq; ita reconciliatione simulata iucundissimis literis Baias euocauit ad solēnia quinquatrium simul celebranda. Datoq; negotio trierarchis, qui liburnicam, qua aduecta erat, uelut fortuito concursu confringerent: protraxit conuiuiū. Repetentiq; Baulos in locum corrupti nauigij machinosum illud obtulit, hilare prosecutus, atque in digressu papillas quoque exosculatus. reliquum temporis cum magna trepidatione uigilauit, opperiens cœptorum exitum. Sed ut diuersa omnia, nandoq; euasisse eam comperit, inops consilij L. Agerinum libertum eius saluam, & incolumem cum gaudio nuntiantem abiecto clām iuxta pugione, ut percussorem sibi subornatum arripi, constringiq; iussit: matremq; occidi quasi deprehensum crimen uoluntaria morte uitasset. Adduntur his atrociora, nec incertis authoribus, ad uisendum interfectæ cadauer accurrisse: contrectasse membra: alia uituperasse: alia laudasse: sitiq; interim oborta bibisse. Neque tamen sceleris conscientiam, quanquam & militum, & Senatus, populiq; gratulationibus confirmaretur: aut statim, aut unquam postea ferre potuit, sæpe confessus exagitari se materna

specie, uerberibus furiarum, ac tedis ardentibus. Quin & facto per magos sacro euocare manes, & exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ eleusinijs sacris, quorum initiatione impij, & scelerati uoce præconis summouerentur, interesse non ausus est. Iunxitq; parricidio matris amitæ necem. Quam cum ex duritia alui cubantem uisitaret, & illa tractans lanuginem eius, ut assolet, iã grandis natu, per blandicias forte dixisset, simul hanc excepero, mori uolo, conuersus ad proximos confestim se positurum uelut irridens ait, præcepitq; medicis, ut largius purgarent ægram. Nec dum defunctæ bona inuasit, suppresso testamento nequid abscederet. Vxores præter Octauiam duas postea duxit, Poppæam Sabinam quæstorio patre natam, & equiti Romano ante nuptam, deinde Statiliam Messalinam Tauri bis consulis, ac triumphalis abneptem. Qua ut potiretur, uirum eius Atticum Vestinum COS. in honore ipso trucidauit. Octauiæ consuetudinem cito aspernatus corripientibus amicis sufficere illi debere respondit uxoria ornamenta. Eandem mox sæpe frustra strangulare meditatus dimisit ut sterilem. Sed improbante diuortium populo, nec parcentem conuitijs, etiã relegauit. Deniq; occidit sub crimine adulteriorum adeo impudenti, falsoq;, ut in quæstione pernegantibus cunctis Anicetum pædagogum suum indicem subiecerit: qui dolo stupratam à se fateretur. Poppæam duodecimo die post diuortium Octauiæ in matrimonium acceptam dilexit unice. Et tamen

ipsam quoq; ictu calcis occidit: quod se ex aurigatione serò reuersum grauida, et ægra conuitijs incesserat. Ex hac filiam tulit Claudiam Augustam, amisitq; admodum infantem. Nullum adeo necessitudinis genus est: quod non scelere perculerit. Antoniam filiá Claudij recusantem post Poppææ mortem nuptias suas, quasi molitricem nouarum rerum interemit. Similiter interemit cæteros, aut affinitate aliqua sibi, aut propinquitate coniunctos. In quibus Aulum Plácum iuuenem. Quem cum ante mortem, per uim constuprasset: eat nunc inquit, mater mea, & successorem meum osculetur iactans dilectum ab ea, & ad spem imperij impulsum. Priuignum Ruffinum Crispinú Poppæa natum impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus, & imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, seruis ipsius demádauit. Thuscum nutricis filium relegauit: quod in procuratione Aegypti balneis in aduentum suum extructis lauisset. Senecá præceptorem ad necem compulit: quamuis sæpe cómeatum petenti, bonisq; cedenti persancte iurasset, suspectum se frustra, periturumq; potius, quàm nociturum ei. Burro præfecto remedium ad fauces pollicitus toxicum misit. Libertos diuites, & senes olim adoptionis, mox dominationis suæ fautores, atq; rectores, ueneno partim cibis, partim potionibus indito, intercepit. Nec minore sæuitia foris, & in exteros grassatus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus exitium portendere uulgo putatur, per continuas noctes oriri cœperat. Anxius

ea re, ut ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta caede aliqua illustri expiare: atq; a se met in capita procerũ depellere, nobilissimo cuiq; exitium destinauit. Enimuero multo magis et quasi per iustam causam duabus coniurationibus promulgatis, quarum prior, maiorq; pisoniana Romae, posterior Viniciana Beneuenti conflata, atq; detecta est. Coniurati è uinculis triplicium cathenarũ dixere causam: cum quidam crimen ultro faterentur: nonnulli etiam imputarent, tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitijs omnibus. Damnatorum liberi urbe pulsi, enectiq; ueneno, aut fame. Constat quosdam cum paedagogis, & capsarijs uno prandio pariter necatos, alios diurnum uictum prohibitos quaerere.

Nullus posthac adhibitus delectus, aut modus interimendi quoscunq; libuisset quacunq; de causa. Sed ne de pluribus referam, Saluidieno Orphito obiectum est, quod tabernas tres de domo sua circa forum ciuitatibus ad stationem locasset. Cassio longino iurisconsulto, ac luminibus orbato, quod in uetere gentili stemmate C. Cassij percussoris Caesaris imagines restituisset. Peto Thraseae tristior & paedagogi uultus. mori iussis non amplius, quam horarum spatium dabat. At nequid morae interueniret, medicos admonebat, qui cunctantes continuo curarent (ita enim uocabat) uenas mortis gratia incidere. Creditur etiam Polyphago cuidam Aegyptij generis crudam carnem, & quicquid daretur mandere assueto, concupisse uiuos homines, lanian

dos, absumendosq; obijcere. Elatus, inflatusq; tantis uelut successibus, negauit quenquam principum scisse quid sibi liceret. Multasq;, nec dubias significationes saepe iecit, ne reliquis quidem se parsurũ senatoribus, eumq; ordinem sublaturum quandoq; è Rep. ac prouincias, & exercitus equiti Ro. ac libertis permissurum. Certe neq; adueniens, neq; proficiscens quenquam osculo impartiuit: ac ne resalutatione quidem. Et in auspicando opere Isthmi, magna frequẽtia clare ut sibi, ac populo Ro. bene res uerteret, optauit dissimulata senatus mentione.

Sed nec populo, aut moenibus patriae pepercit, dicente quodam in sermone communi, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί immo inquit, ἐμοῦ ζῶντος. Planeq; ita fecit. Nam quasi offensus deformitate ueterum aedificiorum, et angustijs, flexurisq; uicorum incendit urbem tam palàm, ut pleriq; consulares cubicularios eius cum stupa, tedaq; in praedijs suis deprehensos non attigerint: & quaedam horrea circa domum auream, quorum spatium maxime desyderabat, ut bellicis machinis labefactata, atq; inflammata sint, quod saxeo muro constructa erant. Per sex dies, septemq; noctes ea clade saeuitum est, ad monumentorum, bustorumq; diuersoria plebe compulsa. Tunc praeter immensum numerum insularum domus priscorum ducum arserunt hostilibus adhuc spolijs adornatae, deorumq; aedes ab regibus, ac deinde punicis, & Gallicis bellis uotae, dedicataeq;, & quicquid uisendum, atque memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incen

dium è turri Mecœnatiana prospectans, lætusq; flãmæ (ut aiebat) pulchritudine ἅλωσιν illi decantauit in illo suo scenico habitu. Ac ne non hinc quoquam quantum posset prædæ, & manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum, & ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit. Collationibusq; non receptis modo, uerum & efflagitatis, prouincias, priuatorumq; census propè exhausit. Accesserunt tantis ex principe malis, probrisq;, quædam fortuita pestilentia unius autumni. Qua XXX funerum millia in rationem libitinæ uenerunt. Clades britannica, qua duo præcipua oppida magna ciuium, sociorumq; cæde direpta sunt. Ignominia ad orientem legionibus in Armenia sub iugum missis, ægreq; Syria retenta. Mirum uel præcipue notabile inter hæc fuit, nihil eum patientius quàm maledicta, & conuitia hominum tulisse: neq; in ullos leniorem, quàm qui se dictis, aut carminibus lacessissent, extitisse. Multa græce, latineq; proscripta aut uulgata sunt, sicut illa.

» Νέρων ὀρέστης, ἀλκμαίων μητροκτόνοι.
» Νεόνυμφον νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.
» Quis negat Aeneæ magna de stirpe Neronem,
» Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.
» Dum tendit citharã noster, dum cornua parthus,
» Noster erit pæan, ille hecatebeletes.
» Roma domus fiet. Veios migrate quirites.
» Si non & Veios occupat ista domus.

Sed neq; authores requisiuit, & quosdam per in-

dicem delatos ad senatum affici grauiore pœna prohibuit. Transeuntem eum Isidorus cynicus in publico clara uoce corripuerat: quod Naupli mala bene cantitaret: sua bona male disponeret. Et Datus atellanarum histrio in cantico quodam, ὑγιαίνε πάτερ, ὑγιαίνε μήτερ. Ita demonstrauerat, ut bibentem, natantemq; faceret, exitum C. Claudij, Agrippinæq; significans. et in nouissima clausula.

Orcus uobis ducit pedes,

senatum gestu notaret, histrionem, & philosophũ Nero nihil amplius quàm urbe, Italiáq; summouit, uel contemptu omnis infamiæ, uel ne fatendo dolorem, irritaret ingenia. Talem principem paulo minus, XIIII annos perpessus terrarum orbis tandem destituit, initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam prouinciam pro prætore obtinebat. prædictum à mathematicis Neroni olim erat fore, ut quandoq; destitueretur: unde illa uox eius celeberrima, τὸ τεχνίον πᾶσα γαῖα τρέφει. Quo maiore uenia meditaretur citharœdicam artem principi sibi gratam, priuato necessariam. Spoponderunt tamen quidam destituto ei ordinationem orientis, nonnulli nominatim regnum Hierosolymorum, plures omnis pristinæ fortunæ restitutionem. Cui spei pronior Britannia, Armeniáq; amissa, ac rursus utraq; recepta defunctum se fatalibus malis existimabat. Vt uero consulto Delphis Apolline septuagesimum, ac tertium annum cauendum sibi audiuit, quasi eo demum obiturus, ac nihil coniectans de ætate Galbæ,

tanta fiducia non modo senectam, sed etiam perpetuam, singularemq; concepit felicitatem, ut amissis naufragio pretiosissimis rebus, non dubitauerit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos. Neapoli de motu Galliarum cognouit die ipso, quo matrē occiderat. Adeoq; lente, ac secure tulit, ut gaudendi etiam suspicionem præberet, tanquam occasione nata spoliandarum iure belli opulentissimarū prouinciarum. Statimq; in gymnasium progressus certantes athletas effusissimo studio spectauit: Cœnæ quoq; tempore interpellatus tumultuosioribus literis hactenus excanduit: ut malum iis, qui descissent, minaretur. Deniq; per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid aut præcipere conatus rem silentio obliterauit. Edictis tandem Vindicis contumeliosis et frequentibus permotus senatum epistola in ultionem sui, Reiq; p. adhortatus est excusato langore faucuū propter quē non adesset. Nihil autem æque doluit, quàm ut citharœdum malum se increpitum, ac pro Nerone Aenobarbum appellatum. Et nomen quidem gentile, quod sibi per contumeliam exprobraretur, resumpturum se professus est, deposito adoptiuo. Cætera conuitia ut falsa non alio argumento refellebat, quàm quod etiam inscitia tantopere laboratæ, perfectæq; à se artis obijceretur, singulos subinde rogitans, nossent ne quenquam præstantiorem. Sed urgentibus alijs super alios nuntijs, Romam prætrepidus redijt. Leuiterq; modo in itinere friuolo auspicio mente recreata, cum annotasset insculptum

monumento, militem Gallũ ab equite Rõ. oppressum trahi crinibus, ad eam speciem exiluit gaudio: cœlumq́; adorauit. Ac ne tunc quidem aut Senatu, aut populo corãm appellato, quosdam è primoribus uiris, demum euocauit: transactaq́; raptim consultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica noui et ignoti generis circunduxit. Ostendensq́; singula, de ratione, ac difficultate, cuiusq; disserens, iamq́; etiam prolaturum omnia in theatrũ affirmauit, si per Vindicem liceat. Postquã etiã deinde Galbam et Hispanias desciuisse cognouit collapsus, animoq́; male fracto diu, & sine uoce, & propè intermortuus iacuit. Vtq́; resipiuit ueste descissã, capite conuerberato, actum de se pronuntiauit. Consolantiq́; nutriculæ, & alijs quoq; iam principibus similia accidisse memoranti, se uero præter cæteros inaudita, & incognita pati respõdit: qui suum imperium uiuus amitteret. Nec eo secius quicquam ex consuetudine luxus, atq; desidiæ omisit, uel imminuit. quinimmo, cum prosperi quiddam ex prouincijs nuntiatum esset: super abũdantissimam cœnam iocularia in defectionis duces carmina, lasciueq́; modulata, quæ uulgo innotuerunt, etiam gesticulatus est: ac spectaculis theatri clàm illatus cuidam scenico placenti nuntium misit, abuti eum occupationibus suis.

Initio statim tumultus, multa, & immania, uerum non abhorrentia sua natura creditur destinasse, successores, percussoresq́; summittere exercitus, et prouincias regentibus quasi conspiratis, idemq́; &

unum

unum sentientibus, quicquid ubiq; exulum, quic quid in urbe hominum gallicanorum esset, contru cidare. Illos ne desciscentibus aggregarentur: hos ut conscios popularium suorum, atq; fautores. Gallias exercitibus diripiendas permittere: senatum uniuersum ueneno per conuiuia necare: urbem incendere: feris in populum immissis, quo difficilius defenderetur. Sed absterritus, non tam pœnitentia, quàm perficiendi desperatione, credensq; expeditionem necessariam, COSS. ante tempus priuauit honore: atq; in utriusq; locum solus iniit consulatum, quasi fatale esse non posse Gallias debellari nisi à COS. Ac susceptis fascibus, cum post epulas triclinio digrederetur, innixus humeris familiariũ affirmauit, simulac primum prouinciam attigisset inermem, se in conspectus exercituum proditurum, nec quicquam aliud quàm fleturum. Reuocatisq; ad pœnitentiam defectoribus, sequenti die lætum inter lætos cantaturum epinicia, quæ iam nunc sibi componi oporteret. In præparanda expeditione primam curam habuit deligendi uehicula portandis scænicis organis, concubinasq;, quas secum educeret, tondendi ad uirilem modum, & securibus, peltis amazonicis instruendi. Mox Tribus urbanas ad sacramentum citauit: ac nullo idoneo respondente, certum dominis seruorum numerum indixit. Nec nisi ex tota cuiusq; familia probatissimos, ne dispensatoribus quidem, aut amanuensibus exceptis recepit. Partem etiam census omnes ordines conferre iussit: & insuper, inquilinos priua-

tarum ædium, atq; insularum pensionem annuã repræsentare fisco. Exegit'q; ingenti fastidio, & acerbitate nummum asperum, argentum pustulatum, aurũ obrizum, ut pleriq; omnem collationem palàm recusarent consensu flagitantes à delatoribus potius reuocanda præmia quæcunque cepissent.

Ex annonæ quoq; caritate lucrantium accreuit inuidia. Nam & forte accidit, ut in publica fame alexandrina nauis nuntiaretur puluerem luctatoribus aulicis aduexisse. Quare omnium in se odio incitato, nihil contumeliarum defuit, quin subiret. Statuæ eius à uertice currus appositus est cum inscriptione græca. Nunc demum agona esse, & traheret tandem. Alterius collo & ascopera deligata, simulq; titulus, ego quid potui? sed tu culleum meruisti. Ascriptum & columnis, iam gallos eum cantando excitasse. Iã noctibus iurgia cum seruis pleriq; simulantes, crebro Vindicem poscebant. Terrebatur ad hæc euidentibus portentis somniorum, & auspiciorum, & omnium tum ueteribus, tum nouis, nunquam antea somniare solitus. Occisa demũ matre, uidit per quietem nauem sibi regenti extortum gubernaculum: trahiq; se ab Octauia uxore in arctissimas tenebras. Et modo pennatarum formicarum multitudine oppleri: modo à simulachris gentium ad Pompeij theatrum dedicatarum circuiri, arceri'q; progressu. Asturconem, quo maxime lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros. De mausoleo sponte foribus patefa-

ctis exaudita uox est, Nomine eum cientis. Calen-
dis Ianuarij exornati lares in ipso sacrificii ap-
paratu conciderunt. Auspicanti Sporus annulum
muneri obtulit: cuius gemmæ scalptura erat Proser
pinæ raptus. Votorum nuncupatione magna iam
ordinum frequentia uix repertæ Capitolij claues.
Cum ex oratione eius, qua in Vindicem perora-
bat: recitaretur in senatu, daturos pœnas scelera-
tos, ac breui dignum exitum facturos, conclama-
» tum est ab uniuersis, Tu facies Auguste. Obserua-
tum etiam fuerat nouissimam fabulam cantasse eũ
publice Oedipodem exulem, atque in hoc deci-
disse uersu.

θανεῖν μὲ ἀνώγει σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

Nuntiata etiam interim cæterorum exercituum
defectione, literas prandenti sibi redditas concerpsit:
mẽsam subuertit: duos scyphos gratissimi usus, quos
homericos à cælatura carminum Homeri uocabat:
solo illisit: ac sumpto à Locusta ueneno, & in au-
ream pyxidem condito, transiit in hortos Seruilia-
nos. Vbi præmissis libertorum fidissimis Hostiam,
ad classem præparandam, Tribunos, Cẽturionesq́;
prætorij de fugæ societate tentauit. Sed partim &
tergiuersantibus, partim aperte detrectantibus, uno
uero etiam proclamante

» Vsqueadeó ne mori miserum est?

Varia agitauit, Parthos'ne an Galbam supplex
peteret, an atratus prodiret in publicum, proq; ro
stris quanta posset maxima miseratione ueniam
præteritorum precaretur. Ac ni flexisset animos,

uel Aegypti præfecturam concedi sibi oraret. Inuentus est postea in scrinio eius hac de re sermo formatus. Sed deterritum putant ne prius, quàm in forum perueniret: discerperetur. Sic cogitatione in posterum diem dilata, ad mediam ferè noctem excitatus, ut comperit stationem militum recessisse, prosiluit è lecto: misitq; circum amicos. Et quia nihil à quoquam renũtiabatur: ipse cum paucis hospitia singulorum adijt. Verum clausis omnium foribus respondente nullo in cubiculum redijt, unde iam & custodes diffugerant direptis etiam stragulis, amota & pyxide ueneni. Ac statim Spiculum mirmillonem, uel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret: requisiuit. Et nemine reperto, ergo ego, inquit, nec amicum habeo, nec inimicum: procurritq;, quasi præcipitaturus se in Tyberim.

Sed reuocato rursus impetu aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desyderauit: & offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter salariam, & numentanam uiam circa quartum miliarium, ut erat nudo pede, atq; tunicatus, penulã obsoleti coloris superinduit, adopertoq; capite, & ante faciem obtenso sudario, equum ascendit quatuor solis comitantibus, inter quos & Sporus erat. Statimq; tremore terræ, & fulgure aduerso pauefactus audijt ex proximis castris clamorem militum, & sibi aduersa, & Galbæ prospera ominantium. Et iam ex obuijs uiatoribus quendam dicentem, hi Neronem persequuntur, alium sciscitantem, ecquid in urbe noui de Nerone. Equo autem odo-

re abiecti in uia cadaueris consternato detecta fa-
cie agnitus est à quodam Missitio prætoriano, &
salutatus. Vt ad diuerticulum uentum est, dimissis
equis inter fruticeta, ac uepres per arundineti se-
mitam ægre, nec nisi strata sub pedibus ueste ad
aduersum uillæ parietem euasit. Ibi hortante eo-
dem Phaonte, ut interim in specum egestæ arenæ
concederet: negauit se uiuum sub terrà iturum, ac
parumper commoratus, dum clandestinus ad uil-
lam introitus pararetur: aquam ex subiecta lacu
» na potaturus manu hausit. Et hæc est, inquit, Nero
» nis decocta. Deinde diuulsa sentibus penula traie
ctos surculos rasit: atq; ita quadrupes per angusti
as effossæ cauernæ receptus in proximam cællam
decubuit super lectum modicella culcitra, uetere
pallio strato instructum. Fameq; & iterum siti
interpellante, panem quidem sordidum oblatum
aspernatus est, aquæ autem tepidæ aliquantũ bibit.

Tunc unoquoq; hinc inde instante, ut quampri
mum se impendentibus contumelijs eriperet: scro-
bem coràm fieri imperauit, dimensus ad corporis
sui modulum, componiq; simul siqua inuenirentur
frusta marmoris, & aquam simul, ac ligna con-
ferri curando mox cadaueri, flens ad singula, atq;
» identidem dictitans. Qualis artifex pereo. Inter
moras perlatos à cursore Phaontis codicillos præ-
ripuit: legitq; se hostem à senatu iudicatum, et quæ
ri, ut puniatur more maiorum. Interrogauitq; qua
le esset id genus pœnæ. Et cum comperisset nudi ho
minis ceruicem inseri furcæ, corpus uirgis ad ne-

cem cædi, conterritus duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit: tentataq́; utriusq; acie, rursus condidit, causatus non dum adesse fatalem horã. Ac modo Sporum hortabatur, ut lamentari, ac plangere inciperet: modo orabat, ut se aliquis ad mortem capessendam exemplo iuuaret: interdum segnitiem suam his uerbis increpabat uiuo deformiter, ac turpiter, ὀυ πρέπει νερώνι, ὀυ πρέπει. νήφειν δεῖ ἐν τοιούτοις. ἄγε ἔγειρε σαυτόν. Iamq́; equites appropinquabant: quibus præceptum erat, ut uiuum eũ attraherent. Quod ut sensit, trepidanter effatus,

ἵππων ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει.

Ferrũ iugulo adegit iuuãte Epaphrodito à libellis. Semianimisq́; adhuc irrumpenti centurioni, & penula ad uulnus apposita in auxilium se uenisse simulanti non aliud respondit, quàm serò, & hæc est fides. Atq; in ea uoce defecit, extantibus, rigentibusq́; oculis usque ad horrorem, formidinemq́; uisentium. Nihil prius, aut magis à comitibus exegerat, quàm ne potestas cuiquã capitis sui fieret: sed ut quoquo modo totus cremaretur. Promisit hoc Seius Galbæ libertus non multo ante uinculis exolutus, in quæ primo tumultu coniectus fuerat.

Funeratus est impensa ducentorũ millium, stragulis albis auro intextis: quibus usus Calendis Ianuarij fuerat. Reliquias Aeglogæ, & Alexandria nutrices cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt: quod prospicitur è cãpo martio impositum colle hortorum. In eo monumento solium Porphyretici marmoris superstanti

lunensi ara circunseptum est lapide thasio.

Statura fuit penè iusta, corpore maculoso, & foedo, suffiauo capillo, uultu pulchro magis, quàm uenusto, oculis cœsiis, & hebetioribus, ceruice obesa, uentre proiecto, gracillimis cruribus, ualetudine prospera. Nam qui luxuriæ immoderatissimæ esset, ter omnino per XIIII annos languit. Atque ita, ut neque uino, neque consuetudine reliqua abstineret. Circa cultum, habitumq; adeo pudendus, ut comam semper in gradus formatam peregrinatione achaica etiam ponè uerticem summiserit: ac plerunque synthesim indutus ligato circùm collum sudario, prodierit in publicum sine cinctu, & discalciatus. Liberales disciplinas omnes ferè puer attigit. Sed à philosophia eum mater auertit, monens imperaturo contrariam esse. à cognitione ueterum oratorum seneca præceptor, quo diutius in admiratione sui detineret. Itaque ad poëticam pronus, carmina libenter, ac sine labore composuit: nec (ut quidam putant) aliena pro suis edidit. Venêre in manus meas pugillares, libelliq; cum quibusdam notissimis uersibus ipsius chirographo scriptis, ut facile appareret non translatos, aut dictante aliquo exceptos, sed planè quasi à cogitante, atque generante exaratos, ita multa & deleta, & inducta, & superscripta inerant. Habuit & pingendi, fingendiq; maxime non mediocre studium, maxima autem popularitate efferebatur omnium æmulus, qui quoquo modo animum uul-

gi mouerent. Exijt post scenicas coronas opinio, proximo lustro descensurum eum ad olympia inter athletas. Nam luctabatur assidue: nec aliter certamina gymnica Graecia tota spectauerat, quàm Brabeutarum more in stadio humi assidens, ac siqua paria longius recessissent, in medium manibus suis protrahens. Destinauerat etiam qui Apollinem cantu, Solem aurigando aequiparare aestimaretur, imitari & Herculis facta. Praeparatumq; leonem aiunt, quem uel claua, uel brachiorum nexibus in amphitheatri arena spectante populo nudus elideret. Sub exitu quidem uitae palàm uouerat, si sibi incolumis status permansisset, proditurum se parta uictoria ludis, etiam hydraulam, & choraulam, & utricularium, ac nouissimo die histrionem saltaturum Virgilij Turnum. & sunt, qui tradãt Paridem histrionem occisum ab eo quasi grauem aduersarium. Erat illi aeternitatis, perpetuaeq; famae cupido, sed inconsulta. Ideoq; multis rebus, ac locis uetere appellatione detracta nouam induxit ex suo nomine. Mensem quoque Aprilem Neroneum appellauit. Destinauerat & Romam Neropolim nuncupare. Religionum usquequaq; contemptor praeter unius deae Syriae. Hanc mox ita spreuit: ut urina contaminaret, alia superstitione captus, in qua sola pertinacissime haesit. Siquidem icunculam puellarem, cum quasi remedium insidiarum à plebeio quodam, & ignoto muneri accepisset: detecta confestim coniuratione pro summo numine, trinisq; in die sacrificijs colere perseuerauit: uo

lebatq́; credi monitione eius futura prænoscere. Ante paucos quàm periret, menses attendit et extispitio, nec unquam litauit. Obijt. XXX. & secundo ætatis anno, die quo quondam Octauiam interemerat. Tantumq́; gaudium publicæ præbuit: ut plebs pileata tota urbe discurreret. Et tamen nõ defuerunt qui per longum tempus uernis, æstiuisq́; floribus tumulum eius ornarent: ac modo imagines prætextatas in rostris proferrent: modo edicta quasi uiuentis, & breui magno inimicorum malo reuersuri. Quinetiam Vologeses Parthorum rex missis ad senatum legatis de instauranda societate hoc etiam magnopere orauit, ut Neronis memoria coleretur. Deniq́; cum post uiginti annos adolescente me extitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, ut uehementer adiutus, et uix redditus sit.

C. SVETONII TRANQVILLI SERGIVS GALBA.

p

Rogenies Cæsarum in Nerone defecit. Quod futurum compluribus quidem signis, sed euidentissimis duobus apparuit. Liuiæ olim post Augusti statim nuptias Veietanũ suum reuisenti præteruolans aquila gallinam albam ramulum lauri rostro tenentem ita ut rapuerat, demisit in gremium, cumq́; nutriri alitem, pangiq́; ramulum placuisset tanta pul

lorum soboles prouenit, ut hodie quoq; ea uilla ad gallinas uocetur. Tale uero lauretum, ut triumphaturi Cæsares inde laureas decerperent: fuitq; mos triumphantibus, alias confestim eodem loco pangere: & obseruatum est sub cuiusq; obitum arborem ab ipso institutam elanguisse. Ergo nouissimo Neronis anno & sylua omnis exaruit radicitus: et quicquid ibi gallinarum erat, interijt: ac subinde tacta de cœlo Cæsarum æde, capita omnibus statuis simul deciderunt. Augustiq; sceptrum è manibus excussum est. Neroni Galba successit nullo gradu contingens Cæsarum domum, sed haud dubie nobilissimus, magnáq;, & uetere prosapia, ut qui statuarum titulis pronepotem se Q. Catuli Capitolini semper ascripserit. Imperator uero etiam stemma in atrio proposuerit: quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaên Minois uxorem referret. Imagines, & elogia uniuersi generis exequi, longum est: familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpitiorũ cognomẽ Galbæ tulit: cur, aut unde traxerit, ambigitur. Quidam putant quod oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum, illitis demum galbano facibus succenderit. Alij quod in diuturna ualetudine galbeo, idest remedijs lana inuolutis assidue uteretur: nonnulli quod præpinguis fuerit uisus, quem Galbam Galli uocant, uel contra, quod tam exilis quàm sunt animalia, quæ in Aesculis nascuntur: appellanturq; Galbæ. Familiam illustrauit Sergius Galba consularis temporum suorum eloquentissimus,

quem tradunt Hispaniam ex prætura obtinentem XXX Lusitanorũ millibus perfidia trucidatis Viriatini belli causam extitisse. Eius nepos ob repulsam consulatus infensus Iulio Cæsari, cuius legatus in Gallia fuerat, conspirauit cum Cassio, & Bruto, propter quod pedia lege damnatus est. Ab hoc sunt imperatoris Galbæ auus, & pater. Auus clarior studio, quàm dignitate. Non enim egressus præturæ gradum multiplicem, nec incuriosam historiam edidit. Pater consulatu functus, quambreui corpore, atq; etiam gibber, modicæq; in dicendo facultatis causas industrie actitauit. Vxores habuit Mumiam achaiã neptem Catuli, proneptemq; L. Mummij, qui Corinthum excidit. Item Liuiam Ocellinam ditem admodum, et pulchram. À qua tamen nobilitatis causa appetitus ultro existimatur, & aliquanto enixius, postquam subinde instanti uitium corporis secretò posita ueste detexit, ne quasi ignaram fallere uideretur. Ex Achaia liberos Caium, & Sergium procreauit. Quorum maior Caius attritis facultatibus urbe cessit: prohibitusq; à Tiberio sortiri anno suo proconsulatum uoluntaria morte obijt. Sergius Galba imperator M. Valerio Messala. Cn. Lentulo COSS. natus est. IX Calendas Ianuarij, in uilla colli supposita, propè Terracinam sinistrorsum Fundos petentibus. Adoptatus à nouerca sua Liuij nomen & Ocellare cognomen assumpsit, mutato prænomine. Nam Lucium pro Sergio usq; ad tempus imperij usurpauit. Cõstat Augustum puero adhuc salu-

tanti se inter æquales apprehensa bucc ula dixisse. καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραῤῥίζον. Sed & Tiberius, cum comperisset eum imperaturum, uerum in senecta, uiuat sanè ait, quando id ad nos nihil pertinet. Auo quoq; eius fulgur procu-ranti, cum exta de manibus aquila rapuisset: & in frugiferam quercum contulisset, responsum est, summum, sed serum imperium portendi familiæ. Et ille irridens sanè, inquit, cum mula pepererit. Nihil æque postea Galbã tentantem res nouas con firmauit quàm mulæ partus, cæterisq; ut obscœ-num ostentum abhorrentibus, solus pro lætissimo accepit, memor sacrificij, dictiq; aui. Sumpta uiri li toga, somniauit fortunam dicentem stare se ante fo res defessam, & nisi ocyus reciperetur cuicunq; ob uio prædæ futuram. Vtq; uigilauit aperto atrio si mulachrum æneum deæ cubitali maius iuxta li-men inuenit: idq; gremio suo Thusculum ubi æsti uare consueuerat, auexit, & in parte ædium conse cratum menstruis deinceps supplicationibus, et per uigilio anniuersario coluit. Quanquam ætate non dum constanti ueterem ciuitatis, exoletumq; morem, ac tantum in domo sua hærentem obstinatissime retinuit: ut liberti, seruiq; bis die frequentes adesf sent: ac mane saluere, uesperi ualere sibi singuli dicerent. Inter liberales disciplinas attendit, & iuri: dedit & matrimonio operam. Verum a-missa uxore Lepida, duobusq; ex ea filijs, reman sit in cœlibatu, neq; solicitari ulla conditione am-plius potuit, ne Agrippinæ quidem uiduatæ mor

te Domitij, quæ maritum quoq; adhuc nec dum cœlibem Galbam adeo omnibus solicitauerat modis: ut inter conuentum matronarum correpta iurgio, atq; etiam manu pulsata sit à matre Lepida. Obseruauit ante omnes Liuiam Augustam: cuius & uiuæ gratia plurimum ualuit, & mortuæ testamento penè ditatus est. HS nanq; quingenties cum præcipuum inter legatarios habuisset, quia uero notata, non perscripta erat summa: hærede Tiberio legatum ad qnquaginta reuocante, ne hæc quidem accepit. Honoribus ante legitimum tempus initis, prætor commissione ludorum Floralium nouum spectaculi genus elephantos funambulos edidit. Exinde prouinciæ aquitaniæ anno ferè præfuit. Mox consulatum per sex menses ordinarium gessit. Euenitq;, ut in eo ipse L. Domitio patri Neronis, ipsi Syluius Otho pater Othonis succederet uelut præsagium insequentis casus, quo medius inter utriusq; filios extitit imperator. A Caio Cæsare ludis substitutus, postridie quàm ad legiones uenit, solēni forte spectaculo plaudentes inhibuit data tessera, ut manus penulis continerent: statim per castra iactatum est, disce miles militare, Galba est non getulicus. Pari seueritate interdixit commeatus peti. Veteranum, ac tironem militem opere assiduo corroborauit: matureq; barbaris, qui iam in Galliam usq; proruperant, coërcitis, præsenti quoq; Caio talem & se, & exercitum approbauit: ut inter innumeras, contractasq; ex omnibus prouincijs copias, neq; testimonium, neque præmia

ampliora ulli perciperent. Ipse maxime insignis, quod campestrem decursionem scuto moderatus etiam ad essedũ imperatoris per XX passuum millia cucurrit. Caede Caij nuntiata, multis ad occasionem stimulātibus, quietem praetulit. Per haec gratissimus Claudio, receptus'q; in cohortem amicorum, tantae dignationis est habitus, ut cum subita ei ualetudo, nec adeo grauis incidisset, dilatus sit expeditionis britanicae dies. Africam proconsule biēnio obtinuit, extra sortem electus ad ordinandam prouinciam, & intestina dissensione, & Barbarorum tumultu inquietam. Ordinauit'q; magna seueritatis, ac iustitiae cura, etiam in paruulis rebus. Militi, qui per expeditionem annona arctissima residuum cibariorum tritici modium, centum denarijs uendidisse arguebatur: uetuit simulatq; indigere cibo coepisset, à quoquam opem ferri: & is fame extabuit. At in iure dicendo cum de proprietate iumenti quereretur, leuibus utrinq; argumentis, & testibus, ideo'q; difficili coniectura ueritatis, ita decreuit, ut ad lacum, ubi adaquari solebat: duceretur capite inuoluto, atq; ibidem reuelato eius esset, ad quem sponte se à potu recepisset. Ob res, & tunc in Africa, & olim in Germania gestas ornamenta triumphalia accepit: & sacerdotium triplex, inter XV uiros, sodales'q; titios, item augustales cooptatus, atq; ex eo tēpore propè ad Neronis medium principatum in secessu plurimum uixit, ne ad gestandum quidem unquam iter ingressus, quā ut secum uehiculo proximo decies HS in auro

efferret: donec in oppido Fundis moranti Hispania Taraconēsis oblata est. Acciditq; ut cum prouinciā ingressus sacrificaret intra ædem publicam, puero è ministris acerram tenenti, capillus repente toto capite canesceret. Nec defuerūt qui interpretarentur, significari rerum mutationem, successurumq; iuueni senem, hoc est ipsum Neroni. Nec multo post in Cantabriæ lacum fulmen decidit: repertæq; sunt duodecim secures, haud ambiguum summi imperij signum. Per octo annos uarie, & inæquabiliter prouinciam rexit. Primo acer, et uehemens, & in coërcendis quidem delictis uel immodicus. Nam & nummulario non ex fide uersanti pecunias manus amputauit, mensæq; eius affixit. Et tutorem, quod pupillū, cui substitutus hæres erat, ueneno necasset: cruce affecit. Implorantiq; leges, & ciuem Romanum se testificanti quasi solatio, & honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multoq; præter cæteras altiorem, & dealbatam statui crucem iussit. Paulatim in desidiam, segnitiemq; conuersus est, nequid materiæ præberet Neroni, &, ut dicere solebat, quod nemo rationem otij sui reddere cogeretur. Carthagine noua conuentum agens, tumultuari Gallias comperit. Legato Aquitaniæ auxilia implorante, superuenerunt Vindicis literæ hortantis, ut humano generi assertorem, ducemq; se accommodaret. Nec diu cunctatus conditionem partim metu, partim spe recepit. Nam & mandata Neronis de nece sua ad procuratores clàm missa deprehenderat: & confirmabatur cum secundissimis

auspicijs, & ominibus, tum uirginis honestæ uaticinatione, tanto magis, quod eadem illa carmina sacerdos Iouis Cluniæ ex penetrali somnio monitus eruerat, ante ducentos annos similiter à fatidica puella pronũtiata. Quorum carminum sententia erat. Oriturum quandoq; ex Hispania principem, dominum'q; rerum. Igitur cum quasi manumissioni uacaturus conscendisset tribunal, propositis ante se damnatorum, occisorum'q; à Nerone quamplurimis imaginibus, & astanti nobili puero, quem exulantem ex proxima baleari insula ob id ipsum acciuerat: deplorauit temporũ statum, Consalutatus'q; imperator legatum se senatus ac populi Ro. professus est. Deinde iustitio indicto, è plebe quidem prouinciæ legiones, & auxilia conscripsit super exercitum ueterem legionis unius, duarum'q; alarum, & cohortium trium. At è primoribus prudentia, atq; ætate præstantibus, uelut instar senatus, ad quos de maiore re, quoties opus esset, referretur, instituit. Delegit & equestris ordinis iuuenes, qui manente annulorum aureorum usu, euocati appellarẽtur: excubias'q; circa cubiculum suum uice militum agerent. Etiam per prouincias edicta dimisit author singulis, uniuersis'q; conspirandi, simul et ut qua posset quisq; opera communem causam iuuarent. Per idem forte tempus in munitione oppidi, quod sedem bello delegerat: repertus est annulus opere antiquo, scalptura gemmæ uictoriam cum trophæo exprimente. Ac subinde alexandrina nauis decursu appulit armis onusta, sine gubernatore, sine nauta,

aut uectore

aut uectore ullo, ut nemini dubium esset iustum, piumq;, & fauentibus dijs bellum suscipi. Cum repente ex inopinato propè cuncta turbata sunt, alarũ altera castris appropinquantem pœnitentia mutati sacramenti destituere conata est: ægreq; retenta in officio, & serui, quos à liberto Neronis ad fraudem præparatos muneri acceperat: per angiportum in balnea transeuntem penè interemerunt, nisi cohortantibus inuicem, ne occasionem omitterent: interrogatisq; de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu confessio esset. Accessit ad tanta discrimina mors Vindicis, qua maxime consternatus, destitutoq; similis, non multum abfuit, quin uitæ renuntiaret. Sed superuenientibus ab urbe nuntiis, ut occisum Neronem, cunctosq; in uerba sua iurasse cognouit: deposita legati, suscepit Cæsaris appellationem. Iterq; ingressus est paludatus, ac dependente à ceruicibus pugione ante pectus, nec prius usum togæ recuperauit, quàm oppressis, qui nouas res moliebantur, præfecto prætoris Nymphidio Sabino Romæ, in Germania Fonteio Capitone, in Africa Clodio Macro legatis. Præcesserat de eo fama sæuitiæ simulatq; auaritiæ, quod ciuitates Hispaniarum, Galliarumq;, quæ cunctantius sibi accesserant, grauioribus tributis, quasdã etiam murorum destructione puniisset, & præpositos, procuratoresq; supplicio capitis affecisset cum coniugibus, ac liberis, quodq; oblatam à Taraconẽsibus è uetere templo Iouis coronam auream librarum XV conflasset: ac tres uncias, quæ pon-

deri deerant, iussisset exigi. Ea fama & confirmata, & aucta est, ut primum urbem introijt. Nam cum classiarios, quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat: redire ad pristinum statum cogeret: recusantes, atq; insuper Aquilam, & signa pertinacius flagitantes non modo immisso equite disiecit: sed decimauit etiam. Item Germanorum cohortem à Cæsaribus olim ad custodiam corporis institutam, multisq; experimentis fidelissimam dissoluit: ac sine ullo commodo remisit in patriã, quasi Cn. Dolabellæ, iuxta cuius hortos tendebat, proniorem. Illa quoq; uere'ne an falsò per ludibrium iactabantur, apposita lautiore cœna ingemuisse eum. Et ordinario quidem dispensatori breuiarium offerenti parapsidem leguminis pro sedulitate, ac diligentia porrexisse. Cano autem Choraulæ mire placenti denarios quinq; donasse, prolatos manu sua è peculiaribus loculis suis. Quare aduentus eius non perinde gratus fuit: idq; proximo spectaculo apparuit. siquidem atellanis notissimum canticum exorsus, Venito simus à uilla, cuncti simul spectatores, consentiente uoce reliquam partem retulerũt: ac sæpius uersu repetito egerunt. Maiore adeo & fauore, & authoritate adeptus est, quàm gessit imperium: quãquam multa documenta egregij principis daret: sed nequaquam tam grata erant, quàm inuisa, quæ secus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos unà & intra palatium habitantes, nec unquam non adhærentes pædagogos uulgo uocabant. Hi erant T. Iunius legatus eius

in Hispania cupiditatis immensæ: Cornelius La
co ex assessore præfectus prætorij, arrogantia, so-
cordiaq; intolerabilis: libertus Icellus pauloante
annulis aureis, & Martiani cognomine ornatus,
ac iam summæ equestris gradus candidatus.
His diuerso uitiorum genere grassantibus, adeo
se abutendum permisit, & tradidit: ut uix sibi
ipsi constaret, modo acerbior, parciorq;, modo re-
missior, ac negligentior, quàm conueniret principi
electo, atque illius ætatis. Quosdam claros ex
utroque ordine uiros suspicione minima inauditos
condemnauit. Ciuitatem Romanam raro dedit.
Iura trium liberorum uix uni, atque alteri, ac
ne his quidem nisi ad certum, præfinitumq; tem-
pus. Iudicibus sextam decuriam adijci precanti-
bus, non modo negauit: sed etiam concessum à Clau
dio beneficium, ne hyeme, initioq; anni ad iudi-
candum euocarentur: eripuit. Existimabatur
etiam senatoria, & equestria officia biennij spatio
determinaturus, nec daturus nisi inuitis, ac recu-
santibus. Liberalitates Neronis non plus decimis
concessis per quinquaginta equites Ro. ea conditio-
ne reuocandas curauit: exigendasq;, ut & siquid
scœnica, aut xystica donatum olim uendidissent: au
ferretur emptoribus: quando illi absumpto pretio
soluere nequirent. At contra nihil non per co-
mites, atque libertos pretio addici, aut donari gra
tia passus est, uectigalia, immunitates, pœnas in-
nocentum, impunitatem noxiorum. Quin etiam
populo Ro. deposcente supplicium Haloti, & Tigl

lini, solos ex omnibus Neronis emissarijs, uel maleficentissimos incolumes præstitit. Atque insuper Halotum procuratione amplissima ornauit. Pro Tigillino etiam sæuitiæ populum edicto increpuit.

Per hæc propè uniuersis ordinibus offensis, uel præcipua flagrauit inuidia apud milites. Nam cum in uerba eius absentis iurantibus donatiuum grandius solito præpositi pronuntiassent, neq; rem ratam habuit: & subinde iactauit, se legere militem non emere consuesse. Atque eo quidem nomine omnes, qui ubiq; erant, exacerbauit. Cæterum prætorianos etiam metu, & indignitate commouit, remouens subinde plerosq; insuspectos, & Nimphidij socios. Sed maxime fremebat superioris Germaniæ exercitus fraudari se præmijs nauatæ aduersus Gallos, & Vindicem operæ. Ergo primi obsequium rumpere ausi Calen. Ianuarij adigi sacramento nisi in nomẽ senatus recusarunt: statimq́; legationem ad prætorianos cum mandatis destinauerunt, displicere imperatorem in Hispania factum. Eligerent ipsi, quem cuncti exercitus comprobarent. Quod ut nuntiatum est despectui esse non tam senectam suam, quàm orbitatem ratus, Pisonem Frugi Licinianum nobilẽ, egregiumq́; iuuenem, ac sibi olim probatissimum, testamentoq́; semper in bona, & nomen adscitum, repente è media salutantium turba apprehendit: filiumq́; appellans perduxit in castra, ac pro concione adoptauit, ne tunc quidem donatiui ulla mentione facta. Quo faciliorem occasionem M. Siluio Othoni præ

buit perficiendi conata intra sextum adoptionis di-
em. Magna & assidua monstra iam inde
à principio exitum ei, qualis euenit, portenderāt.
cum per omne iter dextra, sinistrá'q; oppidatim uī
ctimæ cæderentur: taurus securis ictu consterna-
tus rupto uinculo essedum eius inuasit: elatis'q; pe-
dibus totum cruore perfudit: ac descendentem spi-
culator impulsu turbæ lancea propè uulnerauit.
Vrbem quoque, & deinde palatium ingressum ex
cepit terra tremore, & assimilis quidam mugitui
sonus. Secuta sunt aliquanto maiora, & tristiora.
Monile margaritis, gemmis'q; consertum ad ornan-
dum fortunam suam Thusculanam ex omni ga-
za secreuerat. Id repente quasi augustiore digni-
us loco capitolinæ Veneri dedicauit: ac proxima
nocte somniauit speciem fortunæ querentis frauda
tam se dono destinato, minantis'q; erepturā et ipsam
quæ dedisset. Cum'q; exterritus luce prima ad ex-
piandum somnium præmissis, qui rem diuinam ap
pararent, Thusculum excucurrisset: nihil inuenit
præter tepidam in ara fauillam: atratum'q; iuxta
senem in catino uitreo thus tenentem, & in calice
fictili merum. Obseruatum etiam est Calen. Ianua
rij sacrificanti coronam de capite excidisse. Auspi
canti pullos euolasse. adoptionis die neq; milites al-
locuturo castrensem sellam de more positam pro tri
bunali oblitis ministris, & in senatu curulem per
uerse collocatam. Prius uero, quàm occide-
retur, sacrificante mane aruspex identidem monu
it, caueret periculum. non longe percussores abes-

se. Haud multo post cognoscit teneri castra ab Othone, ac plerisq;, ut eodem quamprimum pergeret suadentibus, posse enim authoritate, & præsentia præualere, nihil amplius, quàm continere se statuit, & legionariorum firmare præsidiis, qui multifariam, diuerseq; tendebant. Loricam tamen induit linteam, quanquam haud dissimulans parum aduersus tot mucrones profuturam. Sed extractus rumoribus falsis, quos conspirati, ut eum in publicum elicerent, de industria dissiparant: paucis temere affirmantibus, transactum negotium, oppressos, qui tumultuarentur, aduenire frequẽtes cæteros gratulabundos, & in omne obsequium paratos: his ut occurreret, prodiijt tanta fiducia, ut militi cuidam occisum à se Othonem glorianti, quo authore responderit. Atque in forum usque processit. Ibi equites, quibus mandata cædes erat: cum per publicum dimota paganorum turba equos adegissent: uiso procul eo, parumper restiterunt: deinde rursum incitati desertum à suis contrucidarunt.

Sunt qui tradant ad primum tumultum proclamasse eum, quid agitis commilitones? Ego uester sum: & uos mei. Donatiuum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse ultro iugulum, & ut hoc agerent, ac ferirent, quando ita uideretur, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neque præsentium quenquam imperatori auxilium ferre conatum, & omnes, qui accerserentur, spreuisse nuntium, excepta Germanicorum uexillatione. Hi ob recens meritum, quod se ægros, & inualidos ma-

gnopere fouisset: in auxilium aduolauere: sed serius itinere deuio per ignorantiam locorum retardati. Iugulatus est ad lacum Curtij, ac relictus, ita uti erat, donec gregarius miles à frumentatione rediens abiecto onere caput ei amputauit. Et quoniam capillo præ caluitio arripere non poterat: in gremium abdidit. Mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis, calonibus'q; donauit: qui hasta suffixum non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes identidem, Galba cupide fruaris ætate tua, maxime irritati ad talem iocorum petulantiam, quod ante paucos dies exierat in uulgus, laudanti cuidam formam suam, ut adhuc floridam, & uegetam respondisse eum,

Ἔτι μοὶ μένος ἔμπεδόν ἐστιν.

Ab his Patrobij Neroniani libertus centum aureis redemptum eo loco, ubi iussu Galbæ animaduersum in patronum fuerat: abiecit. Serò tandem dispensator Argius, & hoc, & cæterum truncum in priuatis eius hortis aureliæ uiæ sepulturæ dedit. Statura iusta fuit, capite caluo, oculis cœruleis, adunco naso, manibus, pedibus'q; articulari morbo distortissimis, ut neq; calceum perpeti, neq; libellos euoluere, aut tenere omnino ualeret. Excreuerat etiã in dexteriore latere eius caro: prępendebat'q; adeo, ut ægre fascia substringeretur.

Cibi plurimi traditur. quem tempore hyberno etiã ante lucem capere consueuerat. Inter cœnã uero usq; ad abũdantem, ut congestas super manus reliquias circumferri iuberet: spargi'q; ad pedes stanti-

bus. Libidinis in mares pronior, et eos non nisi praeduros, exoletosq;. Ferebant in Hispania C. Icellium e ueteribus concubinis, de Neronis exitu nuntiantem, non modo arctissimis osculis palàm exceptum ab eo, sed ut sine mora uelleretur oratum, atq; seductum. Perijt tertio & septuagesimo aetatis anno, imperij mense septimo. Senatus ut primum licitum fuit, statuam ei decreuerat rostratae columnae supstantem in parte fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus aboleuit, percussores sibi ex Hispania in Iudaeam summisisse opinatus.

C. SVETONII TRANQVILLI OTHO SILVIVS.

m

Aiores Othonis sunt orti oppido Ferentino, familia uetere, & honorata, atq; ex principibus Hetruriae. Auus M. Siluius Otho, patre equite Rom. matre humili, incertum an ingenua per gratiam Liuiae Augustae, in cuius domo creuerat: senator est factus, nec praeturae gradum excessit. Pater L. Otho materno genere praeclaro, multarum, et magnarũ propinquitatum tam charus, tamq; non absimilis facie Tiberio principi fuit: ut pleriq; procreatum ex eo crederent. Vrbanos honores, proconsulatum Africae, et extra ordinaria imperia seuerissime administrauit. Au-

sus etiam est in illyrico milites quosdam, quod motu Camilli ex pœnitentia propositos suos quasi defectionis aduersus Claudium authores occiderant: capite punire, & quidem ante principia se coram. quamuis ob id ipsum promotos in ampliorem gradum à Claudio sciret. Quo facto sicut gloriam auxit: ita gratiam minuit. quam tamen mature recuperauit detecta equitis Ro. fraude, quem pro dentibus seruis necem Claudio parare compererat. Nanq; & senatus honore rarissimo, statua in palatio posita prosecutus est eum: & Claudius allectum inter patricios collaudans amplissimis uerbis, hæc quoq; adiecit. Vir, quo meliores liberos habere ne opto quidem. Ex Albia Terentia splendidissima fœmina duos tulit filios L. Titianum, & Minorem Marcum cognomine. Tulit & filiã, quã non dum nubilem Druso Germanici filio despondit. Otho imperator IIII Calen. Maij natus est, Camillo Aruntio, Domitio Aenobarbo COSS. À prima adolescentia prodigus, ac procax, adeo ut sæpe flagris obiurgaretur à patre. Ferebatur & uagari noctibus solitus: atque inualidum quenq; obuiorum uel potulentum corripere: ac distento sago impositum in sublime iactare. Post patris deinde mortem libertinam Aulicam gratiosam, quo efficacius coleret, etiam diligere simulauit, quamuis anum, ac penè decrepitam. Per hanc insinuatus Neroni facile summum inter amicos locum tenuit congruentia morum, ut uero quidã tradunt, & consuetudine mutui stupri. Ac tantum po

tentia ualuit, ut damnatum repetundis consularem
uirum ingens præmium pactus, prius, quàm pla-
nè restitutionẽ ei impetrasset: non dubitaret in se-
natum ad agendas gratias introducere. Omni
um autem consiliorum, secretorumq́; particeps, die,
quem Nero necandæ matri destinauerat: ad auer
tendas suspiciones cœnam utriq; exquisitissimæ co
mitatis dedit. Item Poppæam Sabinam tunc adhuc
amicam eius abductam marito, demandatamq́; in
terim sibi nuptiarum specie recepit. Nec corripuis
se contentus adeo dilexit: ut ne riualem q̃dem Ne
ronem æquo tulerit animo. Creditur certe non mo
do missos ad arcessendam non recepisse: sed ipsum
etiam exclusisse quondã pro foribus astantem, mi-
scentemq́; frustra minas, & preces, ac depositum re
poscentem. Quare diducto matrimonio, sepositus est
per causam legationis in Lusitaniam: & satis ui-
sum ne pœna acrior mimum omnem diuulgaret:
qui tamen sic quoq; hoc disticho innotuit.

" Cur Otho mentito sit quæritis exul honore:
" Vxoris mœchus cœperat esse suæ.

Prouinciã
administrauit quæstorius per decem annos mode-
ratione, atq; abstinentia singulari. Vt tan-
dem occasio ultionis data est, conatibus Galbæ pri
mus accessit: eodemq́; momento & ipse spem impe
rij cepit: magnam quidem, & ex conditione tem
porum, sed aliquanto maiorem ex affirmatione Se
leuci mathematici. qui, cum eum olim superstitem
Neroni fore spopondisset: tunc ultro inopinatus ad-
uenerat, imperaturum quoq; breui repromittens.

Nullo igitur officij, aut ambitionis in quenquam genere omisso, quoties cœna principē acciperet, aureos excubanti cohorti uiritim diuidebat. nec eo minus alium alia uia militum demerebatur. Cuidā etiam de parte finium cum uicino litiganti adhibitus arbiter totum agrū redemit: emancipauitq́;: ut iam uix ullus esset, qui non sentiret & prædicaret, solum successionis imperij dignum. Sperauerat autem fore, ut adoptaretur à Galba, idq́; in dies expectabat. Sed postquam Pisone prælato spe decidit: ad uim conuersus est, instigante super animi dolorem etiā magnitudine æris alieni. Neq; enim dissimulabat nisi principem se stare non posse: nihilq; referre ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet. Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione X̄ sestertium expressferat. Hoc subsidiū tanti cœpti fuit. ac primo qnq; spiculatoribus commissa est res: deinde X alijs, quos singuli binos produxerant, omnibus dena sestertia repræsentata, & quinquagena promissa. Per hos solicitati reliqui, nec adeo multi haud dubia fiducia in ipso negotio pluribus affuturis.

Tulerat animus post adoptionem statim castra occupare: cœnantemq́; in palatio Galbam aggredi. Sed obstitit respectus cohortis: quæ tunc excubabat, ne oneraretur inuidia: quod eiusdem statione & Caius fuerat occisus, & desertus Nero. Medium quoque tempus religio, & Seleucus exemit. Ergo destinata die præmonitis conscijs, ut se in foro sub æde Saturni ad milia-

rium aureum opperirent: mane Galbam salutauit: utq; consueuerat, osculo exceptus etiam sacrificanti interfuit: audiuitq; prædicta aruspicis. Deinde liberto adesse architectos nuntiante, quod signũ conuenerat, quasi uenalem domum inspecturus abscessit. Proripuitq; se postica parte palatij ad constitutum. Alij febrem simulasse aiunt, eamq; excusationem proximis mandasse, si quæreretur. Tunc abditus propere muliebri sella in castra contendit: ac deficientibus lecticarijs, cum descendisset, cursumq; cepisset, laxato calceo restitit: donec omissa mora succolatus, & à præsente comitatu IMPERAT. consalutatus inter faustas acclamationes, strictosq; gladios ad principia deuenit, obuio quoq; non aliter, ac si conscius, & particeps foret, adhærente. Ibi missis, qui Galbam, & Pisonem trucidarent: ad conciliandos pollicitationibus militum animos nihil magis pro concione testatus est, quàm id demum se habiturum, quod sibi ipsi reliquissent.

Deinde uergente iam die ingressus senatum, positaq; breui oratione, quasi raptus de publico & suscipere imperium ui coactus, gesturusq; communi omnium arbitrio palatium petit. Ac super cæteras gratulantium, adulantiumq; blanditias, ab infima plebe appellatus Nero, nullum indicium recusantis dedit. immo, ut quidam tradiderunt, etiã diplomatibus, primisq; epistolis suis ad quosdam prouinciarum præsides Neronis cognomen adiecit. Certe & imagines, statuasq; eius reponi passus est: & procuratores, atq; libertos ad eadem officia

reuocauit. Nec quicquam prius pro potestate subscripsit quàm quingenties HS ad peragendam auream domum. Dicitur ea nocte per quietem pauefactus, gemitus maximos edidisse: repertus'q; à concursantibus humi ante lectum iacens per omnia piaculorum genera manes Galbæ, à quo deturbari, expelli'q; se uiderat, propitiare tentasse. Postridie quoq; in augurando tempestate orta grauiter prolapsum identidem obmurmurasse. Τί γὰρ μοὶ καὶ μακροῖς αὐλοῖς. Sub idem uero tempus Germanicianus exercitus in Vitellij uerba iurauerant. Quod ut comperit author senatui fuit mittendæ legationis, quæ doceret, electum iam principem, quietem & concordiam suaderet, & tamen per internuntios, ac literas consortem imperij, generum'q; se Vitellio obtulit. Verum haud dubio bello iam ducibus et copijs, quas Vitellius præmiserat, appropinquantibus, animum, fidemq; prætorianorum erga se penè internitione amplissimi ordinis expertus est: et placuerat per classiarios arma trãsferri, remitti'q; nauibus. Et cum in castris sub noctem promerentur: insidias quidam suspicati, tumultum excitauerunt. Repente omnes nullo certo duce in palatium cucurrerunt cædem senatus flagitantes, repulsis'q; tribunorum, qui inhibere tentabant, nonnullis & occisis: sicut erant cruenti ubinam imperator esset requirẽtes proruperunt in triclinium usq;, nec nisi uiso destiterunt. Expeditionem autem impigre, atq; etiam præpropere inchoauit nulla ne religionum quidem cura. sed et motis,

nec dum conditis ancilibus, quod antiquus infaustum haberetur, et die, quo cultores deûm matris lamentari, & plangere incipiunt. Præterea aduersissimis auspicijs. Nam uictimas Diti patri cæsas litauit: cum tali sacrificio contraria exta potiora sint. Et primo egressu inundationibus Tyberis retardatus ad uicesimum etiam lapidem ruina ædifiorum præclusam uiam offendit. Simili temeritate, quamuis dubium esset nemini, quin trahi bellum oporteret: quando & fame, & angustijs locorum urgeretur hostis: quamprimum decertare statuit: siue impatiens longioris solicitudinis, sperans'q; ante Vitellij aduentum profligari plurimum posse: siue impar militum ardori pugnam deposcentiũ. Nec illi pugnæ affuit, substitit'q; Brixelli. Et tribus quidem uerũ mediocribus prælijs apud alpes, circa'q; Placentiam, & ad Castoris, quod loco nomen est, uicit, nouissimo, maximo'q; apud Bebriacum fraude superatus est, cum spe colloquij facta quasi ad conditionem pacis militibus eductis ex improuiso, atq; in ipsa consalutatione dimicandum fuisset: ac statim moriendi impetum cœpit: ut multi nec frustra opinantur magis pudore, ne tanto rerũ, hominum'q; periculo dominationem sibi asserere perseueraret, q̃ desperatione ulla, aut diffidentia copiarum. Quippe residuis, integris'q; etiam nunc, quas secum ad secundos casus detinuerat, et superueniẽtibus alijs è Dalmatia, Pannonia'q;, et Mœsia, ne uictis quidem adeo afflictis, ut non in ultionem ignominiæ quiduis discriminis ultro & uel solæ subirent.

Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus, Augusti Clauius. Is mox referre crebro solebat, Othonem etiam priuatum usqueadeo detestatum ciuilia bella, ut memorante quodam inter epulas de Caßij, Brutiq; exitu, cohorruerit: nec concursurum cum Galba fuisse, nisi confideret sine bello rem transigi posse. Tunc ad despiciendam uitam exemplo manipularis militis concitatum, q cum cladem exercitus nuntiaret: nec cuiquam fidem faceret: ac nunc mendacij, nunc timoris quasi fugisset ex acie argueretur: gladio ante pedes eius incubuerit. hoc uiso proclamasse eum aiebat, non amplius se in periculũ tales, tamq; bene meritos coniecturum. Fratrem igitur, fratrisq; filium, & singulos amicorũ cohortatus, ut sibi quisq; pro facultate consuleret, ab amplexu, et osculo suo, dimisit omnes: secretoq; captato binos codicillos exarauit ad sororem consolatorios. Sed ad Messalinã Neronis, quam matrimonio destinauerat, commendans reliquias suas, & memoriam. Quicquid deinde epistolarum erat, ne cui periculo, aut noxæ apud uictorem forent: concremauit. Diuisit & pecunias domesticis ex copia præsenti. Atq; ita paratus, intentusq; iã morti, tumultu inter moras exorto, ut eos, qui discedere, & abire cœptabant: corripi quasi desertores, detineriq; sensit, adijciamus inquit, uitæ & hanc noctem. Iis ipsis, totidemq; uerbis, uetuitq; uim cuiquã fieri: et in serũ usq; patente cubiculo siqs adire uellet: potestatem sui præbuit. Post hæc sedata siti gelidæ aquæ potiõe arripuit

duos pugiones, & explorata utriusq; acie, cum alterum puluino subdidisset, foribus adapertis arctissimo somno quieuit. Et circa lucem demum expergefactus uno se traiecit ictu infra læuam papillam. Interrumpentibusq; ad primum gemitum, modo cælans, modo detegens plagam exanimatus est: et celeriter apud Veliternam (ita præceperat) funeratus trigesimo & octauo ætatis anno, & nonagesimo & quinto imperij die. Tanto Othonis animo nequaquam corpus, aut habitus competijt. Fuisse enim traditur et modicæ staturæ, & male pedatus, caluusq;. Munditiarum uero penè muliebriũ. Vulso corpore, galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato, et annexo, ut nemo dinosceret. quin & faciem quotidie rasitare, ac pane madido linire consuetum, idq; instituisse à prima lanugine, ne barbatus unquã esset. Sacra etiam Isidis sæpe in lintea, religiosaq; ueste propalàm celebrasse. Per quæ factum putem, ut mors eius minime congruens uitæ maiori miraculo fuerit. Multi præsentium militum, cum plurimo fletu manus, ac pedes iacentis exosculati fortissimum uirum, unicum imperatorem prædicantes, ibidem statim nec procul à rogo uim suæ uitæ attulerunt. Multi & absentium accepto nuntio præ dolore armis inter se ad internitionem concurrerunt. Deniq; pars hominum, incolumem grauissime detestata, mortuum laudibus tulit, ut uulgo iactatum sit, etiam Galbã ab eo non tam dominandi, quàm Reip. ac libertatis restituendæ causa interemptum.

C. SVETONII TRANQVILLI AVLVS VITELLIVS.

u

Vitelliorum originem alij aliam, & quidam diuersissimam tradunt, partim ueterem, & nobilem, partim uero nouam, & obscuram, atque etiam sordidam. Quod ego per adulatores, obtrectatoresq́; imperatoris Vitellij euenisse opinarer, nisi aliquanto prius de familiæ conditione uariatum esset. Extatq́; elogi ad Q. Vitellium diui Augusti quæstorem libellus: quo continetur Vitellios Fauno aboriginum rege, & Vitellia, quæ multis locis pro numine coleretur ortos, toto Latio imperasse. Horum residuam stirpem ex Sabinis transisse Romam, atq; inter patricios allectam. Indicia stirpis diu mansisse, uiam Vitelliam ab ianiculo ad mare usq;. Item coloniam eiusdem nominis, quam gentili copia aduersus Equiculos tutandam olim depoposcissent. Tempore deinde samnitici belli præsidio in Appuliam misso quosdam ex Vitellijs subsedisse Nuceriæ: eorumq́; progeniem longo post interuallo repetisse urbem, atque ordinem senatorium.

Contra plures authorē generis libertinum prodiderunt. Cassius Seuerus, nec minus alij, eundē & sutorem ueteramentarium, cuius filius sectionibus, & consuturis uberius compendium nactus, ex muliere uulgari Antiochi cuiusdam furnariā exercentis filia equitem Ro. genuerit. Sed quod discre-

pat, sit in medio. Cæterum P. Vitellius domo nuceria, siue ille stirpis antiquæ, siue pudendis parentibus, atq; auis, eques certe Romanus, & rerum Augusti procurator, quatuor filios amplissimæ dignitatis cognomines, ac tantum prænominibus distinctos reliquit. Aulum Q. P. L. Aulus in consulatu obijt: quem cum Domitio Neronis Cæsaris patre inierat prælatus eloquio, famosus'q; cœnarum magnificentia. Quintus caruit ordine, cum authore Tiberio secerni minus idoneos senatores, remoueri'q; placuisset. P. Germanici comes Cn. Pisonem inimicũ, & interfectorem eius accusauit: condemnauit'q;. Ac post præturæ honorem inter Seiani conscios arreptus, & in custodiam fratri datus, scalpro librario uenas sibi incidit. Nec tam mortis pœnitentia, quàm suorum obtestatione obligari, curari'q; se passus in eadem custodia morbo perijt. L. ex consulatu Syriæ præpositus Artabanum Parthorum regẽ summis artibus non modo ad colloquium suum, sed etiam ad ueneranda legionum signa pellexit. Mox cum Claudio principe duos insuper ordinarios consulatus, censuram'q; gessit. Curam quoq; imperij sustinuit, absente eo, expeditione britanica, uir innocens, & industrius, sed amore Libertinæ perinfamis, cuius etiam saliuis melle commistis, nec clàm quidem, aut raro, sed quotidie, ac palàm arterias, & fauces pro remedio fouebat. Idem miri in adulando ingenii, primus C. Cæsarem adorari, ut deum instituit, cum reuersus ex Syria non aliter adire ausus esset, quàm capite uelato, circumuertẽs'q;

se, deinde procumbens. Claudium uxoribus, libertisq; addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à Messalina petijt: ut sibi pedes præberet excalciandos, detractumq; socculum dextrum inter togam, tunicasq; gestauit assidue nonnunquam osculabūdus. Narcissi quoq; & Pallantis imagines aureas inter lares coluit. Huius & illa uox est, Sæpe facias, cum seculares ludos edenti Claudio gratularetur. Decessit paralysi altero die quàm correptus est, duobus filijs superstitibus, quos ex Sextilia probatissima, nec ignobili fœmina editos COSS. uidit: & quidem eodem ambos, totoq; anno, cum maiori minor in sex menses successisset. Defunctum senatus publico funere honorauit. Item statua pro rostris, cum hac inscriptione, pietatis immobilis erga principem.
10 Aulus Vitellius L. Filius Imper. natus est octauo Calendas Octobris, uel, ut quidam, septimo Idus Septembris, Druso Cæsare, Norbano Flacco COSS. Genituram eius prædictam à mathematicis, ita parentes exhorruerunt, ut pater magnopere semper contenderit, ne qua ei prouincia uiuo se committeretur. Mater & missum ad legiones, & appellatum imperatorem pro afflicto statim lamentata sit. Pueritiā, primamq; adolescentiam Capreis egit inter Tiberiana scorta, & ipse perpetuo Spintriæ cognomine notatus, existimatusq; corporis gratia initium, & causa incrementorum patri fuisse.

Sequenti quoq; ætate omnibus probris contaminatus præcipuum in aula locum tenuit. Caio per au

rigendi, Claudio per aleæ studium familiaris. Sed aliquanto Neroni acceptior, tum propter eadẽ hæc, tum peculiari merito, quod præsidens certamini Neroneo cupientem inter citharœdos contendere: nec quamuis flagitantibus cunctis promittere audẽtem, ideo'q; egressum theatro reuocauerat, quasi perseuerantis populi legatione suscepta exorandum præbuerit. Trium itaq; principum indulgentia non solum honoribus, uerum & sacerdotiis amplissimis auctus proconsulatum Africæ post hæc, curam'q; operum publicorum administrauit: & uoluntate dispari, & existimatione. In prouincia singularem innocentiam præstitit biennio continuato, cum succedenti fratri legatus substitutus esset. At in urbano officio dona, atq; ornamenta templorum surripuisse, & commutasse quædã ferebatur: pro'q; auro, & argento, stagnum, & aurichalcum suppo suisse. Vxorem habuit Petroniam consularis uiri filiam, & ex ea filium Petronium captum altero oculo. Hunc hæredem à matre sub conditione institutum, si de potestate patris exisset: manu emisit: breuiq;, ut creditum est, interemit: insimulatum insuper parricidij, & quasi paratum ad scelus uenenum ex conscientia hausisset. Duxit mox Galeriam Fundanam prætorio patre. Ac de hac quoq; liberos utriusq; sexus tulit: sed marem, titubantia oris, propè mutum, & elinguem. A` Galba in inferiorem Germaniã contra opinionem missus est. Adiutum putant T. Iunij suffragio tunc potentissimi, & cui iampridem per communem factio-

nis suæ fauorem conciliatus esset: nisi quod Galba præ se tulit nullos minus metuendos, quàm qui de solo uictu cogitarent: ac posse prouincialibus copijs profundam eius expleri gulam: ut cuiuis euidens sit, contemptu magis, quàm gratia electum. Satis constat exituro uiaticum defuisse tanta egestate rei familiaris, ut uxore, & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio cœnaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret: utq; ex aure matris detractum unionem pignerauerit ad itineris impēsas. Creditorum quidem præstolantium, ac detinentium turbam, & in ijs Sinuessanos, Formianosq;, quorum publica uectigalia interuerterat: non nisi terrore calumniæ amouit. cum libertino cuidam acerbius debitum reposcenti iniuriarum formulā, quasi calce ab eo percussus intendisset: nec aliter, quàm extortis quinquaginta HS remisisset. A duenientem male animatus erga principem exercitus, pronusq; ad res nouas libens, ac supinis manibus excepit, uelut dono deum oblatum, III COS. filium ætate integra facili, ac prodigo animo. Quam ueterem de se persuasionem Vitellius recentibus etiam de se experimentis auxerat: tota uia caligatorum quosq; militum obuios exosculans, perq; stabula, & diuersoria mulionibus, ac uiatoribus præter modum comis, ut mane singulos iam ne ientassent, sciscitaretur: seq; fecisse ructu quoq; ostenderet.

Castra uero ingressus nihil cuiquam poscenti negauit: atq; ultro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia dempsit. Quare uix dum mense

transacto, neque diei, neque temporis habita ratio=
ne, ac iam uespere subito à militibus è cubiculo
raptus, ita ut erat in ueste domestica IMPER. est
consalutatus, circumlatusq; per celeberrimos uicos
strictum diui Iulij gladium tenens detractum de
lubro Martis, atque in prima gratulatione porre-
ctum sibi à quodam, nec ante in prætorium redi-
it, quàm flagrante triclinio ex conceptu camini, tum
quidem consternatis, & quasi omine aduerso an=
xijs omnibus, inquit, bono animo estote nobis allu-
xit, nullo sermone alio apud milites usus. Consen-
tiente deinde etiam iam superioris prouinciæ exer
citu, qui prius à Galba ad senatum defecerat co-
gnomen Germanici delatum ab uniuersis cupide re
cepit. Augusti distulit. Cæsaris in perpetuum recusa
uit. Ac subinde cæde Galbæ annuntiata,
compositis germanicis rebus partitus est copias, quas
aduersus Othonem præmitteret: quasq; ipse per-
duceret. Præmisso agmine lætum euenit auspici-
um. siquidem à parte dextra repente Aquila
aduolauit, lustratisq; signis, ingressos uiam sensim
antecessit. At contra ipso mouente statuæ eque-
stres, cum plurifariam ei ponerentur, fractis re-
pente cruribus pariter corruerunt, & laurea,
quam religiosissime circundederat, in profluentem
excidit. Mox Viennæ pro tribunali iura redden
ti gallinaceus supra humerum, ac deinde in capi
te astitit. Quibus ostentis par respondit exitus:
nam confirmatum per legatos suos imperium, per
se retinere non potuit. De bebriacensi ui-

ctoria, & Othonis exitu, cum adhuc in Gallia es set, audiit. Nihilq; cunctatus quicquid prætorianarum cohortium fuit, ut pessimi exempli uno exauthorauit edicto, iussas Tribunis tradere arma. Centum autem, atque uiginti, quorum libellos Othoni datos inuenerat, exposcentium præmia ob editam in cæde Galbæ operam conquiri, & supplicio affici imperauit: egregie prorsus, atq; magnifice, & ut summi principis spem ostenderet nisi cætera magis ex natura, & priore uita sua, quàm ex imperij maiestate gessisset. Nanq; itinere inchoato per medias ciuitates ritu triumphantium uectus est, perq; flumina delicatissimis nauigijs, & uariarum coronarum genere redimitis. Inter profusissimos obsoniorum apparatus nulla familiæ, aut militis disciplina, rapinas ac petulantiam omnium in iocum uertens, qui non contenti epulo ubique publice præbito quoscunque libuisset, in libertatem asserebant uerbera, & plagas, sæpe uulnera, nonnunquam necem repræsentantes aduersantibus. Vtq; campos, in quibus pugnatum est: adijt: abhorrentes quosdam cadauerum tabem detestabili uoce confirmare ausus
" est, Optime olere occisum hostem, & melius ci-
" uem. Nec eo secius ad leniendam grauitatem odoris plurimum meri propalàm hausit: passimq; diuisit pari uanitate, atque insolentia. Lapidem memoriæ Othonis inscriptum intuens, dignum eo mausoleo ait: pugionemq; quo se is occiderat, in agrippinensem coloniam misit Marti dedicandum.

In Apennini etiam iugis peruigilium egit.

Vrbem quoque ad classicum introiit paludatus, ferroq; succinctus, inter signa, atque uexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. Magis deinde, ac magis omni diuino, humanoq; iure neglecto alliensi die pontificatum maximum cepit. Comitia in decem annos ordinauit, seq; perpetuum consulē. Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ Reip. eligeret, medio martio campo adhibita publicorum sacerdotum frequentia inferias Neroni dedit: ac solenni conuiuio citharœdum placentem palàm admonuit: ut & aliquid de Domitio diceret: inchoantiq; Neroniana cantica primus exultans etiam plausit. Talibus principijs magnam imperij partem non nisi consilio, & arbitrio uilissimi cuiusq; histrionum, & aurigarum administrauit, & maxime Asiatici liberti. Hunc adolescentulum mutua libidine constupratum, mox tædio profugum cum Puteolis poscam uendentem deprehendisset: conijcit in compedes: statimq; soluit: & rursus in delitijs habuit. Iterum deinde ob nimiam contumaciam, & nimiam ferocitatem grauatus circunforaneo lanistæ uēdidit: delatumq; ad finem muneris repente surripuit: & prouincia deinde accepta manumisit, ac primo imperij die aureis donauit annulis super cœnam cum mane rogantibus pro eo cunctis detestatus esset seuerissime talem equestris ordinis maculam.

Sed uel præcipue luxuriæ, sæuitiæq; deditus epulas trifariam semper, interdum quadrifariā dispar-

tiebat, in ientacula, & prandia, & cœnas, comeſ-
ſationesq́;, facile omnibus ſufficiens uomitandi con
ſuetudine. Indicebat autem aliud alij eadem die,
ne cuiquam minus ſinguli apparatus quadrage-
nis millibus numûm conſtiterunt. Famoſiſſima ſu-
per cæteras fuit cœna ei data aduentitia à fra-
tre, in qua duo millia lectiſſimorum piſcium, ſe-
ptem auium appoſita traduntur. Hanc quoq; exu
berauit ipſe dedicatione patinæ, quam ob immen-
ſam magnitudinem clypeum Mineruæ, αἰγίδα
πολιούχου dictitabat. In hac ſcarorum iocinora,
phaſianorum, & pauonum cerebella, linguas phœ
nicopterum, murenarum lactes à Carpathio uſq;,
fretoq; Hiſpaniæ, per nauarchos, ac triremes peti-
tarum commiſcuit. Vt autem homo non profundæ
modo, ſed intempeſtiuæ quoq;, ac ſordidæ gulæ, ne
in ſacrificio quidem unquam, aut itinere ullo tem
perauit: quin inter altaria ibidem ſtatim uiſcus, et
farra penè rapta è foco manderet: circáq; uiarũ
popinas fumantia obſonia uel pridiana, atq; ſeme
ſa. Pronus uero ad cuiuſq; quacunq; de cau-
ſa necem, atq; ſupplicium. Nobiles uiros, condiſci-
pulos, & æquales ſuos omnibus blanditijs tantum
non ad ſocietatem imperij alliceſactos uario gene-
re fraudis occidit: etiam unum ueneno manu ſua
porrecto in aquæ frigidæ potione: quam is affe-
ctus febre popoſcerat. Tum fœneratorum, & ſtipu
latorum, publicanorumq́;, qui unquam ſe aut Ro
mæ debitum, aut in uia portorium flagitaſſent, uix
ulli pepercit. Ex quibus quendam in ipſa ſalutatio

ne supplicio traditum, statimq; reuocatum cunctis clementiam laudantibus coràm interfici iussit, uelle se dicens pascere oculos. Alterius pœnæ duos filios adiecit deprecari pro patre conatos. Sed et equitem Romanum proclamãtem, cum raperetur ad pœnam, hæres meus es, exhibere testamenti tabulas coëgit: utq; legit cohæredem sibi libertum eius ascriptum, iugulari cum liberto imperauit. Quosdam & de plebe ob id ipsum, quod uenetæ factioni clare maledixerant, interemit contemptu sui, & noua spe id ausos opinatus. Nullis tamen infensior, q̃ uernaculis, & mathematicis, ut quisq; deferretur inauditum capite puniebat. Exacerbatus quod post edictum suum, quo iubebat intra Calend. Octobris urbe, Italiaq; mathematici excederent: statim libellus est propositus, et Chaldæos dicere bonum fatum est ne Vitellius Germanicus intra eundẽ Calendarum diem usquam esset. Suspectus et in mortem matris fuit, quasi ægræ præberi cibum prohibuisset. Vaticinante Catta muliere, cui uelut oraculo acquiescebat, ita deinde firmiter, ac diutissime imperaturum, si superstes parenti extitisset. Et alij tradunt, ipsam tædio præsentium, & imminentium metu uenenum à filio impetrasse haud sanè difficulter. Octauo imperij mense desciuerunt ab eo exercitus Mœsiarum, atq; Pannoniæ. Item ex trãsmarinis iudaicus et Syriacus, ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani uerba iurarunt. Ad retinendum ergo cæterorum hominũ studium, ac fauorem nihil non publicæ, priua-

timq́; nullo adhibito modo largitus est. Delectum quoq; ea conditione in urbe egit, ut uoluntarijs nõ modo missionem post uictoriam, sed etiam uetera norum, iustæq́; militiæ commoda polliceretur. Vrgenti deinde terra, mariq; hosti hinc fratrem cum classe, ac tironibus, & gladiatorum manu opposuit, hinc & bebriacenses copias, & duces, atque ubiq; aut superatus, aut proditus salutem sibi & milies HS à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statimq́; pro gradibus palatij apud frequẽtes milites cedere se imperio, quod inuitus recepisset, professus, cunctis reclamantibus rem distulit: ac nocte interposita primo diluculo sordidatus descendit ad rostra: multisq́; cum lachrymis eadem uerba uerum è libello testatus est. Rursus interpellante milite, ac populo, & ne deficeret hortante, omnemq́; operam suam certatim pollicente animum resumpsit. Sabinumq́;, & reliquos Flauianos nihil iam metuens ui subita in Capitolium compulit: succensoq́; templo Iouis OPT. MAX. oppressit: cum & prælium, & incendium è Tiberiana prospiceret domo inter epulas. non multo post pœnitens facti, & in alios culpam conferens uocata concione iurauit, coëgitq́; iurare cæteros, nihil sibi antiquius quiete publica fore. Tunc solutum à latere pugionem consuli primum, deinde illo recusante magistratibus, ac mox senatoribus singulis porrigens nullo recipiente quasi in æde Concordiæ positurus abscessit. Sed quibusdam acclamantibus ipsum esse concordiam redijt,

nec solum retinere se ferrum affirmauit, uerum etiam concordiæ recipere cognomen. Suasit senatoribus, ut legatos cum uirginibus uestalibus mitterent pacem, aut certe tempus ad consultandũ petituros. Postridie responsa opperienti nũtiatum est per exploratorem hostem appropinquare. Continuo igitur abstrusus gestatoria sella duobus solis comitibus pistore, & coquo Auentinum, & paternã domum clàm petijt: ut inde in Campaniam fugeret. Mox leui rumore, et incerto, tanquam pax impetrata esset, referri se in palatium passus est: ubi cum deserta omnia reperisset, dilabentibus & qui simul erant, Zona se aureorum plena circundedit: confugitq; in cællulam ianitoris, religato pro foribus cane, lectoq;, & culcita obiectis. Irruperant autem iam agminis antecessores, ac nemine obuio rimabantur, ut fit, singula. Ab ijs extractus è latebra sciscitantes quis esset (nam ignorabatur) et ubi esse Vitellium sciret, mendacio elusit: deinde agnitus rogare non destitit: quasi quædam de salute Vespasiani dicturus, ut custodiretur interim uel in carcere, donec religatis post terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, ueste discissa seminudus in forum tractus est, inter magna rerũ, uerborumq; ludibria, per totum uiæ sacræ spatium, reducta coma à capite, ceu noxij solent, atq; etiam mento mucrone gladij subiecto, ut uisendam præberet faciem: né ue summitteret quibusdam stercore, & cœno incessentibus, alijs incendiarium, & patinarium uociferantibus, parte uulgi etiam corporis ui-

tia exprobrante, erat enim in eo enormis proceritas: facies rubida plerunq; ex uinolentia: uenter obesus: alterũ femur subdebile impulsu olim quadrigæ, cum auriganti Caio ministratorem exhiberet. tandem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus, atq; confectus est: et inde unco tractus in Tyberim. Perijt cum fratre, & filio anno uitæ. VII quinquagesimo: nec fefellit coniecturam eorum, qui augurio, quod factum ei Viẽnæ ostendimus: non aliud portendi prædixerat, q̃ uẽturum in alicuius Gallicani hominis potestatem. Siquidem ab Antonio primo aduersarum partium duce oppressus est. Cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat, id ualet gallinacei rostrum.

C. SVETONII TRANQVILLI DIVVS VESPASIANVS AVGVSTVS

r Ebellione trium principum, & cæde, incertum diu, & quasi uagum imperium suscepit: firmauitq; tandem gens Flauia, obscura illa quidem, ac sine ullis maiorum imaginibus, sed tamen Reip. nequaquã pœnitenda, constet licet Domitianum cupiditatis, ac sæuitiæ merito pœnas luisse. T. Flauius Petronius municeps Reatinus bello ciuili pompeianarum partium centurio, incertum sponte an euocatus pro fugit ex pharsalica acie, donumq; se contulit. Vbi

deinde uenia, & missione impetrata coactiones argentarias factitauit, huius filius cognomine Sabinus expers militiæ, & si quidam eum primipilarem, nonnulli cum adhuc ordines duceret, sacramento solutum per causam ualetudinis tradunt: publicum quadragesimæ in Asia egit. Manebantq; imagines à ciuitatibus ei positæ sub hoc titulo καλῶς τελωνήσαντι. Postea fœnus apud Heluetios exercuit: ibiq; diem obijt, superstitibus uxore Vespasia Polla, et duobus ex ea liberis. Quorum maior Sabinus ad præfecturam urbis, minor Vespasianus ad principatum usq; processit. Polla Nursiæ honesto genere orta patrem habuit Vespasianum Pollionem ter tribunum militum, præfectumq; castrorum, fratremq; senatorem prætoriæ dignitatis. Locus etiam nunc ad sextum miliarium à Nursia Spoletum euntibus in monte summo appellatur Vespasiæ, ubi Vespasiorum complura monimenta extant. magnum indicium splendoris familiæ, & uetustatis. Non negauerim iactatum à quibusdam Petronij patrem è regione transpadana fuisse mancipem operarum, quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare solerent. subsedisse autem in oppido reatino, uxore ibidem ducta, ipse ne uestigium quidem de hoc, quamuis satis curiose inquirerem, inueni. Vespasianus natus est in Samnijs ultra Reate uico modico, cui nomen est Phalacrine, quin decimo Calendas Decembris, uesperiq; Q. Sulpitio Camerino C. Poppæo Sabino COSS. quinquennio ante quàm

Augustus excederet, educatus sub paterna auia Tertulla in prædijs cosanis. Quare princeps quoq; & locum incunabulorum assidue frequẽtauit, manente uilla qualis fuerat olim, nequid scilicet oculorum consuetudini deperiret, & auiæ memoriam tantopere dilexit, ut solennibus, ac festis diebus poculo quoq; eius argenteo potare perseuerauerit. Sumpta toga uirili latum clauum quanquam fratre adepto diu aduersatus est, nec ut tandem appeteret, compelli nisi à matre potuit. Ea demum extudit magis conuitio quàm precibus, uel authoritate, dum eum identidem per contumeliam anteambulonem fratris appellat. Tribunatum militum in Thracia meruit. Quæstor Cretam, et Cyrenas prouinciam sorte cepit, ædilitatis, ac mox præturæ candidatus etiam non sine repulsa, sextoq; loco uix adeptus est. Ac prima statim petitione, & in primis Prætor infensus senatui Caium, ne quo non genere demereretur, ludos extraordinarios pro uictoria eius Germanica depoposcit: pœnæq; coniuratorum addendum censuit: ut insepulti proijcerentur. Egit & gratias eis apud amplissimum ordinem, quod se honore cœnæ dignatus esset.

Inter hæc Flauiam Domicillam duxit uxorem Statilij Capellæ equitis Romani sabracensis ex Africa delegatam olim, latinæq; conditionis, sed mox ingenuam & ciuem Romanam recuperatorio iudicio pronuntiatam, patre asserente Flauio liberali Ferentini genito, nec quicquam amplius quàm quæstorio scriba. Ex hac li

beros tulit Titum & Domitianum & Domicillam. Vxori, ac filiæ superstes fuit: atq; adhuc utranq; priuatus amisit. Post uxoris excessum Cenidem Antoniæ libertam adamauit: & à manu dilectam quondã sibi reuocauit in contubernium: habuitq́; etiam imperator penè iustæ uxoris loco.

Claudio principe Narcissi gratia legatus legionis in Germaniam missus est: inde in Britaniã translatus, tricies cum hoste conflixit. Duas ualidissimas gentes, superq; uiginti oppida et insulam Vectem Britaniæ proximam in ditionem redegit, partim Auli Plantij consularis legati, partim Claudij ipsius ductu. Quare triũphalia ornamenta, et in spatio breui duplex sacerdotium accepit. Præterea consulatum, quem gessit per duos nouissimos anni menses, medium tempus ad proconsulatum usq; in otio, secessúq; egit. Agrippinam timens potentem adhuc apud filium, & defuncti quoq; Narcissi amicos perosam. Exin sortitus Africam integerrime nec sine magna dignatione administrauit: nisi q̃ Adrumeti seditione quadam, rapa in eum iacta sunt. Redijt certe nihilo opulentior, ut qui propè labefactata iam fide omnia prædia fratri obligarit: necessarióq; ad mangonicos quæstus sustinendæ dignitatis causa descenderit: propter quod uulgo mulio uocabatur. Conuictus quoq; dicitur ducenta HS expressisse iuueni, cui latum clauum aduersus patris uoluntatem impetrarat. eoq; nomine grauiter increpitus. Peregrinatione achaica inter comites Neronis, cum cantante eo aut discederet sæpius, aut

præsens

præsens obdormisceret: grauissimam contraxit offensam, prohibitusq; non contubernio modo, sed etiam publica salutatione, secessit in paruam, ac deuiam ciuitatem: quoad latenti, etiã q; extrema metuenti prouincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat Oriente toto uetus, & constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore iudæa profecti rerum potirentur. Id de imperatore Ro. quantum euentu postea prædictum patuit, iudæi ad se trahentes rebellarunt: cæsoq; præposito, legatum insuper Syriæ consularem suppetias ferentem rapta Aquila fugauerunt. Ad hunc motum comprimendum cum exercitu ampliore, & non instrenuo duce, cui tamen tutò tanta res committeretur, opus esset, ipse potissimũ delectus est, & ut industriæ expertæ, nec metuendus ullo modo ob humilitatem generis, ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus VIII alis, cohortibus decem, atq; inter legatos maiore filio assumpto, ut primum prouinciam attigit: proximas quoq; ciuitates conuertit in se, correcta statim castrorum disciplina, uno quoq; & altero prælio tam constanter inito, ut in oppugnatione castelli lapidis ictum genu, scuto sagittas aliquot exceperit. Post Neronem, Galbamq; Othone, atque Vitellio de principatu certantibus in spem imperij uenit, iam pridem sibi per hæc ostenta conceptam. In suburbano flauiorum quercus antiqua, quæ erat Marti sacrata, per tres Vespasiæ partus singulos repente ramos à frutice dedit, haud dubia signa futuri cuiusque fati. Primum exilem, & cito arefactum:

ideoq; puella nata non perannauit. secundum præ ualidum, ac prolixum, & qui magnam felicitatem portenderet. Tertium uero instar arboris. Quare patrem Sabinum ferunt aruspicio insuper confirmatum renuntiasse matri, nepotem ei Cæsarem genitum: nec illam quicquam aliud quàm cachinnasse, mirantem, quod adhuc se mentis compote deliraret iam filius suus. Mox cum Aedilem eum C. Cæsar succensens propter curam uerrendis uiis non adhibitam, luto iussisset oppleri congesto per milites in prætextæ sinum, non defuerunt, qui interpretarentur, quandoq; proculcatam, desertamq; Remp. ciuili aliqua perturbatione in tutelam eius, ac uelut gremium deuenturam. Prandente eo quondam, canis extrarius triclinio manum humanam intulit: mensæq; subiecit. Cœnante rursus bos arator decusso iugo, triclinium irrupit, fugatis ministris, quasi repente defessus procidit ad ipsos accumbentis pedes, ceruicemq; submisit. Arbor uero cupressus in agro auito sine ulla ui tempestatis euulsa radicitus, atque prostrata, in sequenti die uiridior, ac firmior resurrexit. At in Achaia somniauit, initium sibi, suisq; felicitatis futurum, simulac dens Neroni exemptus esset: euenitq; ut sequenti die progressus in atrium medicus dentem ei ostenderet recenter quidem exemptum. Apud Iudæam Carmeli dei oraculum consulentem ita confirmauere sortes, ut quicquid cogitaret, uolueretq; animo quantumlibet magnum, id esset prouenturum, pollicerentur. Et unus ex no

bilibus captiuis Iosephus, cum coniiceretur in uincula: constantissime asseuerauit fore, ut ab eodem breui solueretur, uerum iam imperatore. Nuntiabantur & ex urbe præsagia, Neronem diebus ultimis monitum per quietem, ut thensam Iouis OPT. MAX. è sacrario in domum Vespasiani, & in circum deduceret. Ac non multo post comitia secundi consulatus ineunte Galba, statua diui Iulij ad orientem sponte conuersa, acieq; bebriacensi prius, quàm committeretur: duas Aquilas in conspectu omnium conflixisse: uictaq; altera, subuenisse tertiam à solis ortu, ac uictricem abegisse.

Nec tamen quicquam ante tentauit promptissimis, atque etiam instantibus suis, quàm solicitatus quorundam & ignotorum, & absentium fortuito fauore. Mæsiaci exercitus bina è tribus legionibus millia missa auxilio Othoni. Postquam iter ingressis nuntiatum est uictum eum, ac uim uitæ suæ attulisse, nihil secus Aquileiam usque perseuerauerunt, quasi rumori minus crederent. Ibi per occasionem, ac licentiam omni rapinarum genere grassati, cum timerent ne sibi reuersis reddenda ratio, ac subeunda pœna esset, consilium inierunt eligendi, creandiq; imperatoris. Neque enim deteriores esse, aut Hispaniensi exercitu, qui Galbam, aut prætoriano, qui Othonem, aut germanitiano, qui Vitellium fecissent. Propositis itaque nominibus legatorum consularium, quot ubique tunc erãt: cum cæteros alium alia de causa improbarent, & quidam è legione tertia, quæ sub exitu Ne-

ronis translata ex Syria in Mœsiam fuerat: Vespasianum laudibus ferrent: assensere cuncti: nomenq́; eius uexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidem compressa res est, reuocatis ad officium muneris parumper. Cæterum diuulgato facto, Tiberius Alexander præfectus Aegypti primus in uerba Vespasiani legiones adegit Calen. Iul. Qui principatus dies in posterum obseruatus est. Iudaicus deinde exercitus V Idus Iulij apud ipsum iurauit. Plurimum cœptis contulerunt iactatum exēplar epistolæ ueræ, siue falsæ defuncti Othonis ad Vespasianum, extrema obtestatione ultionem mandantis, & ut Reip. subueniret, optantis, simul rumor dissipatus, destinasse Vitellium uictorem permutare hyberna legionum, & Germanicas transferre in orientem ad securiorem, molliorem'q; militiam. Præterea ex præsidibus prouinciarum Licinius Mutianus, & è regibus Vologeses Parthus. Ille deposita simultate, quam in id tempus ex æmulatione non obscure gerebat: Syriacum promisit exercitum. hic XL millia sagittariorum.

Suscepto igitur ciuili bello, ac ducibus, copijsq́; in Italiam præmissis, interim Alexandriam transiit, ut claustra Aegypti obtineret. Hic, cum de firmitate imperij capturus auspicium, ædem Serapidis summotis omnibus, solus intrasset: ac propitiato multum deo, tandem se conuertisset: uerbenas, coronasq́;, & pannificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei uisus est: quem neque admissum à quoquam, & iampridem propter neruorum ua

letudinem uix ingredi, longeq; abesse constabat. Ac statim aduenere literæ fusas apud Cremonam Vitellij copias, ipsum in urbe interemptum nuntiantes. Authoritas, & quasi maiestas quædã, ut scilicet inopinato, & adhuc nouo principi deerat, hæc quoque accessit. E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem ualetudinis, demonstratam à Serapide per quietem, restituturum oculos, si inspuisset, confirmaturum crus, si dignaretur calce contingere. Cum uix fides esset rem ullo modo successuram, ideoq; ne experiri quidem auderet: extremo hortantibus amicis palàm pro concione utrunque tentauit: nec euentus defuit. Per idem tempus Tegeæ in Arcadia instinctu uaticinantium effossa sunt sacrato loco uasa operis antiqui, atque in ijs assimilis Vespasiano imago.

Talis, tantaq; cum fama in urbem reuersus, acto de iudæis triumpho, consulatus octo ueteri addidit. Suscepit & censuram, ac & per totum imperij tempus nihil habuit antiquius, quàm propè afflictam, nutantemq; Remp. stabilire primo, deinde & ornare. Milites, pars uictoriæ fiducia, ps ignominiæ dolore ad omnem licentiã, audaciamq; processerant. Sed & prouinciæ, ciuitatesq; liberæ, nec non & regna quædam tumultuosius inter se agebant. Quare Vitellianorum quidem & exauthorauit plurimos, & coërcuit: participibus autem uictoriæ adeo nihil extra ordinem indulsit: ut etiam legitima præmia serò persoluerit. Ac nequam

occasionem corrigendi disciplinam prætermitteret: adolescentulum fragrantem unguento, cum sibi pro impetrata præfectura gratias ageret: nutu asper=natus uoce etiam grauissima increpuit: maluissem allium oboluisses: literasq; reuocauit. Classiarios uero, qui ab Hostia, & Puteolis Romam pedibus per uicos commeant: petentes constitui aliquid sibi calciarij nomine, quasi parum esset, sine responso abegisse, iussit post hæc excalciatos cursitare: & ex eo ita cursitant. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum libertate adempta, item Thraciam, Ciliciam, & Comagenem ditionis regiæ usque ad id tempus in prouinciarum formam redegit. Cappadociæ propter assiduos Barbarorum incursus legiones addidit: consularemq; rectorem imposuit pro Equite Rom. Deformis urbs ueteribus incendijs, ac ruinis erat, uacuas areas occupare, & ædificare, si possessores cessarent: cuicunque permisit. Ipse restitutionem capitolij aggressus ruderibus purgandis manus primus admouit: ac suo collo quædam extulit: ærearumq; tabularum tria millia, quæ simul conflagrauerant, restituenda suscepit, undique inuestigatis exemplaribus. Instrumentum imperij pulcherrimum, ac uetustissimum confecit: quo continebantur penè ab exordio urbis senatusconsulta, plebiscita de societate, & fœdere, ac priuilegio cuicunque concessis.

Fecit & noua opera, templum pacis foro proximum, diuiq; Claudij in Celio monte cœptum quidem ab Agrippina, sed à Nerone propè fun

ditus destructum, item Amphitheatrum urbe media, ut destinasse compererat Augustum. Amplissimos ordines, & exhaustos cæde uaria, & contaminatos ueteri negligentia purgauit: suppleuit'q; recenso senatu, & equite, submotis indignissimis, & honestissimo quoque Italicorum, ac prouincialium allecto, atque, uti notum esset utrunque ordinem non tam libertate inter se, quàm dignitate differre: De iurgio quodam senatoris, equitis'q; Ro. ita
" pronuntiauit, non oportere maledici senatoribus,
" remaledici ciuile, fas'q; esse. Litium series ubique maiorem in modum excreuerant, manentibus antiquis intercapedine iurisdictionis, accedentibus nouis ex conditione, tumultu'q; temporum. Sorte elegit, per quos rapta bello restituerentur: qui'q; iudicia centumuiralia, quibus peragendis uix suffectura litigatorum ætas uidebatur: extra ordinem diiudicarent: redigerent'q; ad breuissimum numerum. Libido, atque luxuria coërcente nullo inualuerat. Author senatui fuit decernendi, ut quæ se alieno seruo iunxisset: ancilla haberetur. Ne'ue filiorum familias fœneratoribus exigendi crediti ius unquam esset, hoc est ne post patrum quidem mortem. Cæteris in rebus statim ab initio principatus usque ad exitum ciuilis, & clemens. Mediocritatem pristinam neque dissimulauit unquam, ac frequenter etiam præ se tulit. Quin & conantes quosdam originem Flauii generis ad conditores reatinos, comitem'q; Herculis, cuius monimentum extat uia

ſalaria referre, irriſit ultro. Adeóq; nihil ornamentorum intrinſecus cupide appetiuit, ut triumphi die fatigatus tarditate, & tædio pompæ non reticuerit, merito ſe plecti, qui triumphum, quaſi aut debitum maioribus ſuis, aut ſperatum unquam ſibi tam inepte ſenex concupiſſet. Ac ne tribunitiam quidem poteſtatem, et patris patriæ appellationem niſi ſerò recepit. Nam conſuetudinem ſalutantes ſcrutandi, manente adhuc bello ciuili omiſerat. Amicorum libertatem, cauſidicorum figuras, ac philoſophorum contumaciam leniſſime tulit. Licinium Mutianum notæ impudicitiæ, ſed meritorum fiducia minus ſui reuerentem, nunquam niſi clàm, & hactenus retaxare ſuſtinuit: ut apud communem aliquem amicum querens adderet clauſulæ, ego tamen uir ſum. Saluium liberalem in defenſione diuitis rei auſum dicere, quid ad Cæſarem, ſi Hipparchus HS millies habet: & ipſe laudauit. Demetrium Cynicum in itinere obuium ſibi poſt dominationem, ac neque aſſurgere, neque ſalutare ſe dignantem, oblatrantem etiam neſcio quid, ſatis canem habuit appellare. Offenſarum, inimicitiarumq; minime memor, executór ue. Vitellij hoſtis ſui filiam ſplendidiſſime maritauit: dotauitq; etiam, & inſtruxit. Trepidum eum interdicta aula ſub Nerone, quærentemq; quidnam ageret, aut quò abiret, quidam ex officio admiſſionis ſimul expellens, abire Morboniam iuſſerat. In hunc poſtea deprecantem haud ultra uerba excanduit, & quidem

totidem ferè atq; eadem. Nam ut suspicione aliqua uel metu ad pernitiem cuiusquam compelleretur, tantum abfuit, ut monentibus amicis cauendum esse Metium Pomposianum, quod uulgo crederetur genesim habere imperatoriam, insuper COS. fecerit spondens, quandoq; beneficij memorem futurum. Non temere quis punitus insons reperitur, nisi absente eo, & ignaro, aut certe inuito, atq; decepto. Heluidio Prisco, qui reuersus ex Syria solus priuato nomine Vespasianum salutauerat: & in prætura omnibus edictis sine honore, ac mentione ulla transmiserat: non ante succensuit, quàm altercationibus insolentissimis pene in ordinem redactus: hunc quoq;, quamuis relegatum primo, deinde interfici iussum magni æstimauit seruare quoquo modo, missis, qui percussores reuocarent: & seruasset, nisi iam perijsse falsò renuntiatum esset. Cæterum neq; cæde cuiusquam unquam lætatus: iustis supplicijs illachrymauit etiam, & ingemuit.

Sola est, in qua merito culpetur pecuniæ cupiditas. Non enim contentus omissa sub Galba uectigalia reuocasse: noua, & grauia addidisse: et auxisse tributa prouincijs nonnullis, et duplicasse: negotiationes quoq; uel priuato pudendas propalàm exercuit, coëmendo quædam tantum ut pluris postea distraheret, nec candidatis quidem honores, reisúe tam innoxijs quàm nocentibus absolutiones uenditare cunctatus est. Creditur etiam procuratorum rapacissimum quemq; ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quo locupletiores

mox condemnaret, quibus quidem uulgo pro spongis dicebatur uti, quod quasi & siccos madefaceret: & exprimeret humentes. Quidam natura cupidissimum tradunt: idq; exprobratum ei à sene bubulco. Qui negata sibi gratuita libertate, qua imperium adeptum suppliciter orabat: proclamauerit, Vulpem pilum mutare, non mores. Sunt contra, qui opinentur ad manubias, et rapinas necessitate cōpulsum summa ærarii, fisciq; inopia, de qua testificatus sit initio statim principatus, professus quadringenties millies opus esse, ut Resp. stare posset. Quod & uerisimilius uidetur, quando male partis optime usus est. In omne hominum genus liberalissimus. Expleuit censum senatorium. Consulares inopes quingenis sestertiis annuis sustentauit: plurimas per totum orbem ciuitates terræ motu, aut incendio afflictas restituit in melius.

Ingenia, & artes uel maxime fouit. Primus è fisco latinis, græcisq; rhetoribus annua centena constituit. Præstantes poëtas, nec non & artifices coëmit. Item colossi refectorem insigni congiario, magnaq; mercede donauit. Mechanico quoq; grandes columnas exigua impensa perducturum in Capitolium pollicenti præmium pro commento non mediocre obtulit: operam remisit, præfatus sineret se plebeculam pascere pane. Ludis, per quos scæna marcelliani theatri restituta dedicabatur, uetera quoque acroamata reuocauerat. Apollinari tragœdo quadringenta, Terino, Diodoroq; citharœdis ducenta, nonnullis centena, quibus

minimum quadragena sestertia super plurimas coronas aureas dedit. Sed & conuiuabatur assidue. ac sæpius recte, ac dapsile, ut macellarios adiuuaret, sicut saturnalibus dabat uiris apophoreta, ita & Calen. Martij fœminis, & tamen ne sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cibiotatem eum uocare perseuerauerunt cognomine unius è regibus suis turpissimarum sordium. Sed & in funere Fauo Archimimus personam eius ferens, imitans'q; (ut est mos) facta ac dicta uiri, interrogatis palàm procuratoribus, quanti funus, & pompa constaret, ut audijt HS centies, exclamauit centum sibi sestertia darent, ac se uel in Tyberim proijcerent. Statura fuit quadrata, compactis, firmis'q; membris, uultu ueluti nitentis. Vnde quidam urbanorum non inficete. Siquidem petenti, ut et in se aliquid diceret, dicam inquit, cum uentrem exonerare desieris. Valetudine prosperrima usus est, quamuis ad tuendam eam nihil amplius quàm fauces, cæteraq; membra sibimet ad numerum in sphæristerio defricaret: inediam'q; unius diei per singulos menses interponeret. Ordinem uitæ ferè hunc tenuit. In principatu maturius semper, ac de nocte uigilabat: deinde perlectis epistolis, officiorum'q; omnium breuiarijs, amicos admittebat: ac dum salutabatur, & calciabat ipse sese, et amiciebat. Post decisa quæcũq; obuenissent negotia, gestationi, et inde quieti uacabat, accubante aliqua pallacarum, quas in defunctæ locum Cænidis plu

rimas constituerat: ac secretò in balneum, triclinium'q; transibat. Nec ullo tempore facilior, aut indulgentior traditur: eaq; momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

Et super cœnam autem, & semper aliâs cum amicis multa ioco transigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ, et sic scurrilis, ac sordidæ, ut ne prætextatis qdem uerbis abstineret. Et tamen nonnulla eius facetissima extant: in quibus & hoc. Mestrium Florum consularem admonitus ab eo plaustra potius, quàm plostra dicenda, die postero Flaurum salutauit. Expugnatus autem à quadam quasi amore sui deperiret: cum productæ pro concubitu HS quadraginta donasset, admonente dispensatore, quemadmodum summam rationibus uellet referri, Vespasiano, inquit, adamato. Vtebatur & uersibus græcis tempestiue satis, & de quodam proceræ staturæ, improbius'q; nato.

Μακραβιβὰς κραδάων δολὶ χόσκιον ἔγχος

Et maxime de Cœrulo liberto, qui diues admodum ob subterfugiendum quandoq; ius fisci ingenuum se, & Lachetem mutato nomine cœperat efferre. ὦ λάχης λάχης ἐπὰν ἀποθάνης αὖθις ὡς ἐξ ἀρχῆς ἐρύσει κήρυλος. Et maxime tamen dicacitatem in deformibus lucris affectabat, ut inuidiam aliqua cauillatione dilueret: transferret'q; ad sales. Quendam è charis ministris dispēsationem cuidam quasi fratri petentem, cum distulisset, ipsum candidatum ad se uocauit: exacta'q; pecunia, quantam is cum suffragatore suo pepigerat: sine mora ordina

uit. Interpellanti mox ministro alium tibi ait quære fratrem: hic, quem tuum putas, meus est. Mulionem in itinere quodam suspicatus ad calciandas mulas desilisse, ut adeunti litigatori spatium, moramq; præberet: interrogauit, quanti calciasset: pactusq; est lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quod etiam urinæ uectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admouit ad nares, sciscitans num odore offenderetur: & illo negante, at qui, inquit, è lotio est. Nũtiantes legatos, decretam ei publice non mediocris summæ statuam colosseam, iussit uel continuo ponerent, cauam manum ostentans, & paratam basim dicens. Ac ne in metu quidem, ac periculo mortis extremo abstinuit iocis. Nam cum inter prodigia cætera Mausoleum Cæsarum repente patuisset: & stella in cœlo crinita apparuisset, alterum ad Iuniam Caluinam è gente Augusti pertinere dicebat: alterum ad Parthorum regem, qui capillatus esset. Prima quoq; mor-
» bi accessione, ut inquit, puto, deus fio.

Consulatu suo nono tentatus in Campania motiũculis leuibus, ac protinus urbe repetita Cutylias, ac reatina rura, ubi æstiuare quotannis solebat, petijt. Hic, cum super urgentem ualetudinem creberrimo frigidæ aquæ usu & intestina uitiasset, nec eo minus muneribus imperatorijs ex consuetudine fungeretur: ut etiam legationes audiret cubans, aluo repente usque ad defectionem soluto imperatorẽ ait stantem mori oportere. Dumq; consurgit, ac nititur inter manus subleuantium ex

tinctus est. VIII. Calen. Iulij, annum gerens ætatis sexagesimum, ac nonum superq; mensem, ac diem septimum. Conuenit inter omnes, tam certum eum de sua, suorumq; genitura semper fuisse: ut post assiduas in se coniurationes ausus sit affirmare senatui, aut filios sibi successuros, aut neminem. Dicitur etiam uidisse quondam per quietem stateram in media parte uestibuli palatinæ domus positam examine æquo, cum in altera lance Claudius, & Nero starent, in altera ipse, ac filij, nec res fefellit, quando totidem annis, pariq; temporis spatio utriq; imperauerunt.

C. SVETONII TRANQVILLI DIVVS TITVS.

t ITVS cognomine paterno, amor, ac delitiæ generis humani, tantum illi ad promerēdam omnium uoluntatem uel ingenij, uel artis, uel fortunæ super fuit, et, quod difficillimum est, in imperio, quando priuatus, atq; etiam sub patre principe, ne odio quidem, ne dum uituperatione publica caruit. Natus est. III. Calen. Ianuarij insigni anno Caiana nece, propè septizonium, sordidis ædibus, cubiculo uero perparuo, et obscuro: nam manet ad-

huc, & ostenditur. Educatus in aula cum Britanico simul, ac paribus disciplinis, & apud eosdem magistros institutus. Quo quidem tempore, aiunt, Metoposcopum, à Narcisso Claudij liberto adhibitum, ut Britanicum inspiceret constantissime affirmasse, illum quidem nullo modo, cæterum Titum, qui tunc propè astabat, utiq; imperaturum. Erãt autem adeo familiares, ut de potione, qua Britanicus hausta perijt, Titus quoq; iuxta cubans gustasse credatur: grauiq; morbo afflictatus diu. Quorũ omnium mox memor statuam ei auream in palatio posuit: & alteram ex ebore equestrem, quæ circensi pompa, hodie quoq; præfertur, dedicauit, prosecutusq; est. In puero statim corporis, animiq; dotes explenduerunt. magis, ac magis deinceps per ætatis gradus forma egregia, & cui nõ minus authoritatis inesset, q̃ gratiæ. præcipuum robur, quanquam neq; procera statura, et uentre paulo proiectiore, memoria singularis: docilitas ad oẽs ferè tum belli, tum pacis artes. Armorũ, & equitandi peritissimus, latinæ, græcæq; linguæ uel in orando, uel in fingendis poëmatibus promptus, & facilis ad extemporalitatem usq;, sed ne musicæ q̃dem rudis, ut q cantaret, et psalleret iucunde, scienterq;. E pluribus comperi, notis quoq; excipere uelocissime solitum, cum à manuensibus suis p ludũ, iocumq; certantem imitari chirographa quæcunq; uidisset, ac profiteri sæpe se maximũ falsarium esse potuisse.

Tribunus militum et in Germania, & in Britannia meruit summa industria, nec minore modestia

& fama, sicut apparet ex imaginum eius multitudine, ac titulis per utranq; prouinciam. Post stipendia foro operam dedit honestam magis quàm assiduam. Eodemq; tempore Arriciadiam Tertullo patre equite Ro. sed præfecto quondam prætorianarum cohortium duxit uxorem: & in defunctæ locum Martiam Fuluiam splẽdidi generis, cum qua sublata filia diuortium fecit. Ex quæsturæ deinde honore legioni præpositus Taricheam, & Gamalam urbes ualidissimas iudeæ in potestatem redegit, equo quadam acie sub fœminibus amisso, alteroq; inscenso, cuius rector contra se dimicans occubuerat.

Galba mox tenente remp. missus ad gratulandum: quaqua iret conuertit homines: quasi adoptionis gratia arcesseretur. Sed ubi turbari rursus cuncta sensit: rediji ex itinere, aditoq; Paphiæ Veneris oraculo, dum de nauigatione consulit: etiam de imperij spe confirmatus est. Cuius breui compos, & ad perdomandam iudæam relictus nouissima Hierosolymorum oppugnatione VII propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus: cepitq; eam natali filiæ suæ tanto militum gaudio, ac fauore, ut in gratulatione IMPERAT. eum consalutauerint: et subinde decedentem prouincia detinuerint: suppliciter, nec non & minaciter efflagitantes, aut remaneret: aut secum omnes pariter abduceret: unde nata suspicio est, quasi desciscere à patre, orientisq; regnum sibi uendicare tentasset. Quam suspicionem auxit, postquam Alexandriam petens in consecrando apud Memphim boue Api diadema gestauit,

de more

de more ſiquidem, rituq; priſcæ religionis. ſed non deerant, qui ſecus interpretarentur. Quare feſtinans in Italiã, cum Rhegium, dehinc Puteolos oneraria naue appuliſſet: Romam inde contendit expeditiſſimus, inopinantiq; patri uelut arguens rumorum de ſe temeritatem, ueni, inquit, pater ueni.

Neq; ex eo deſtitit participem, atq; tutorem imperij agere. Triumphauit cum patre: cenſuramq; geſſit unà, eidem collega, & in tribunitia poteſtate, & in ſeptem conſulatibus fuit. Receptaq; ad ſe propè omnium officiorum cura, cum patris nomine & epiſtolas ipſe dictaret: & edicta conſcriberet: orationesq; in ſenatu recitaret: etiam quæſtoris uice, præfecturam quoq; prætorij ſuſcepit, nunquã ad id tempus niſi ab equite Ro. adminiſtratam. Egitq; aliquando inciuilius, & uiolentius, ſiquidem ſuſpectiſſimum quenq; ſibi ſumnuſſis, qui per theatra, & caſtra, quaſi conſenſu ad pœnam depoſcerent, haud cunctanter oppreſſit. In his Aulum Cecinnam conſularem uirum uocatum ad cœnam, ac uix dum triclinio egreſſum confodi iuſſit. Sanè urgente diſcrimine, cum etiam chirographum eius præparatæ apud milites coniurationis deprehendiſſet. quibus rebus ſicut in poſterum ſecuritati ſatis cauit: ita ad præſens plurimum contraxit inuidiæ: ut non temere quis tam aduerſa re, magisq; inuitis omnibus tranſierit ad principatum.

Præter ſæuitiam ſuſpecta in eo etiam luxuria erat: quod ad mediam noctem comeſſationes cum profuſiſſimo quoq; familiarium extenderet. nec mi

nus libido propter exoletorum, & spadonum greges: propter'q; insignem reginæ Berenices amorem, cui etiam nuptias polliatus ferebatur. Suspecta & rapacitas: quod constabat in concionibus patris nundinari, præmiari'q; solitum: deinde propalàm alium Neronem & opinabantur, & etiam prædicabant. At illi ea fama pro bono cessit: conuersa'q; est in maximas laudes: neq; ullo uitio reperto, & contra uirtutibus summis. Conuiuia instituit iucunda magis, quàm profusa. amicos elegit: quibus etiam post eum principes, ut & sibi, & Reip. necessarijs acquieuerunt: præcipue'q; sumptam sibi Berenicen statim ab urbe dimisit inuitus inuitam. Quosdam è gratissimis delicatorum, quanquam tam artifices saltationis, ut mox scenam tenuerint: non modo fouere prolixius, sed spectare in publico omni cœtu supersedit. Nulli ciuium quicquam ademit. abstinuit alieno, ut siquis unquam: ac ne concessas quidem, ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante munificentia minor. Amphitheatro dedicato, thermis'q; iuxta celeriter extructis, munus edidit apparatissimum, largissimum'q;. dedit & nauale prælium in ueteri naumachia, ibidem & gladiatores, atque uno die quinq; millia omne genus ferarum. Natura autem beneuolentissimus, cum ex instituto Tiberij omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa principibus aliter rata non haberent, quàm si eadem ijsdem & ipsi dedissent: primus præterita omnia uno confirmauit edicto: nec à se peti passus est. In cæteris uero desyderijs

hominum obstinatissime tenuit, nequem sine spe di
mitteret: quin et admonentibus domesticis, quasi plu
» ra polliceretur, quàm præstare posset: Non oportere
» ait quenquam à sermone principis tristem discede
re. atq; etiam recordatus quondam super cœnam,
quod nihil cuiquam toto die præstitisset: memorabi=
» lem illam, meritoq; laudãdam uocem edidit. Amici,
» diem perdidi. Populum in primis uniuersum tanta
per omnes occasiones comitate tractauit: ut proposi
to gladiatorio munere, nõ ad suum, sed ad spectan
tium arbitrium editurum se professus sit. Et planè
ita fecit: nam neq; negauit quicquam petentibus:
& ut quæ uellent, peterent, ultro adhortatus est. qn
et studium armaturæ Thracum præ se ferens sæpe
cum populo & uoce, & gestu, ut fautor, cauillatus
est. Verum maiestate salua, nec minus æquitate, ne
quid popularitatis prætermitteret, nonnunquam in
thermis suis admissa plebe lauit. Quædam sub eo
fortuita, ac tristia acciderunt, ut conflagratio Vese-
ui montis in Campania, et incendiũ Romæ per tri
duum, totidemq; noctes. Item pestilentia quanta nõ
temere aliâs. In his tot aduersis, ac talibus non mo-
do principis solicitudinem, sed & parentis affectũ
unicum præstitit: nunc consulando per edicta, nunc
opitulando quatenus suppeteret facultas. Curato-
res restituendæ Campaniæ è consularium nume-
ro sorte duxit. bona oppressorum in Veseuo, quo-
rum hæredes non extabant: restitutioni afflicta-
rum ciuitatum attribuit. Vrbis incendio ni-
hil nisi sibi publice perisse testatus cuncta præto-

riorum suorum ornamenta operibus, ac templis destinauit: præposuitq; complures ex equestri ordine, quo quæq; maturius peragerentur. Medendæ ualetudini, leniendisq; morbis nullam diuinam, humanamq; opem non adhibuit, inquisito omnium sacrificiorum, remediorumq; genere. Inter aduersa temporum, & delatores, mandatoresq; erant ex licentia ueteri. hos assidue in foro flagellis, ac fustibus cæsos, ac nouissime traductos per Amphitheatri arenam partim subijci in seruos, ac uenire imperauit: partim in asperrimas insularum auehi. Vtq; etiam similia quandoq; ausuros perpetuo coërceret: uetuit inter cætera de eadem re pluribus legibus agi, quæri'ue de cuiusquam defunctorum statu ultra certos annos. Pontificatum maximum ideo se professus accipere, ut puras seruaret manus: fidem præstitit: nec author posthac cuiusquam necis, nec conscius, quãuis interdum ulciscendi causa non deesset. sed periturum se potius, quàm periturum adiurans, duos patricij generis conuictos in affectatione imperij nihil amplius, quàm ut desisterent, monuit, dicens principatum fato dari, siquod præterea desyderarent promittens se tributurum. & confestim quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cursores suos misit: qui anxie filium saluum nuntiarent. Cæterum ipsos nõ solum familiari cœnæ adhibuit: sed & in sequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex industria collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantium inspicienda porrexit. Dicitur etiam cognita utriusq; genitura immi-

nere ambobus periculum affirmasse, uenturũ quoq;, & ab alio, sicut euenit. Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed penè ex professo solicitantem exercitus meditantem fugam, nec occidere, neq; seponere, ac ne in minore quidẽ honore habere sustinuit: sed ut à primo imperij die, consortem, successoréq; testari perseuerauit, nonnunquam secretò lachrymis, & precibus orans, ut tandem mutuo erga se animo uellet esse. Inter hæc morte præuentus est maiore hominum damno, quàm suo. spectaculis absolutis, in quorum fine populo coràm uberrim fleuerat: Sabinos petit aliquanto tristior: quod sacrificanti hostia aufugerat: quódq; tempestate serena tonuerat. Deinde primam statim ad mansionẽ febrim nactus, cum inde lectica transferretur: suspexisse dicitur dimotis plagulis cœlum: multúmq; conquestus eripi sibi uitam immerenti: neque enim extare ullum suum factum pœnitendum excepto duntaxat uno. id quale fuerit, neque ipse tunc prodidit: neq; cuiquam facile succurrit. Quidam opinantur consuetudinem recordatum, quam cum fratris uxore habuerit: sed nullam habuisse persancte Domitia iurabat, haud negatura si qua omnino fuisset: immo etiam gloriatura, quod illi promptissimũ erat in omnibus probris. Excessit in eadem, qua pater, uilla, Idibus Septembris post biennium, & menses duos, diesq; XX quàm successerat, altero & quadragesimo ætatis anno. Quod ut palàm factum est, non secus, atque in domestico luctu mœrentibus publicæ cunctis. Senatus prius, quàm edi-

cto conuocaretur, ad curiam concurrit, obseratis'q; adhuc foribus, deinde apertis tantas mortuo gratias egit, laudes'q; : quantas congessit ne uiuo quidem unquam, atque præsenti.

C. SVETONII TRANQVILLI FLAVIVS DOMITIANVS

d Omitianus natus est IX Calen. Nouembris patre COS. designato, inituro'q; mense insequenti honorem, regione urbis sexta ad malum punicũ, domo, quam postea in templum gentis flauiæ conuertit. Pubertatis, ac primæ adolescentiæ tempora tanta inopia, tanta'q; infamia gessisse fertur: ut nullum uas argenteum in usu haberet. Satisq; constat Clodium Pollionem prætorium uirum, in quem est poëma Neronis, quod inscribitur Luscio, chirographũ eius conseruasse: & nonnũquam protulisse, noctem sibi pollicentis. nec defuerunt, qui affirmarent corruptum Domitianum & à Nerua successore mox suo. Bello Vitelliano confugit in Capitolium cum patruo Sabino, ac parte præsentium copiarum, sed irrumpentibus aduersarijs, & ardẽte templo apud æditum clàm pernoctauit: ac mane Isiaci cælatus habitu, inter'q; sacrificulos uanæ superstitionis, cum se trãs Tyberim ad condiscipuli sui matrem comite uno contulisset: ita latuit, ut scrutantibus, qui uestigia subsecuti erant, deprehendi non potuerit. Post

uictoriam demum progressus, & Cæsar consalutatus honorem præturæ urbanæ cum consulari potestate suscepit tituló tenus: quam iurisdictionẽ ad collegam proximum transtulit. Cæterum omnem uim dominationis tam licenter exercuit: ut iam tum qualis futurus esset, ostenderet. Ne exequar singula, contrectatis multorum uxoribus, Domitiam Longinam Aelio Lamiæ nuptam etiam in matrimonium abduxit: atq; uno die super XX urbana officia, atq; peregrina distribuit, mirari se Vespasiano dictitante, quod successorem non & sibi mitteret.

Expeditionem quoq; in Galliam, Germaniasq;, neq; necessariam, et dissuadentibus paternis amicis inchoauit, tantum ut fratri se & operibus, & dignatione adæquaret. Ob hæc correctus, quo magis ætatis, & conditionis admoneretur: habitabat cum patre unà, sellamq; eius, ac fratris quoties prodirent, lecticæ sequebatur: ac triumphum utriusq; iudaicum equo albo comitatus est. In sex consulatibus, non nisi unum ordinarium gessit: eumq; cedente, & suffragante fratre: simulauit et ipse inire modestiam. In primisq; poëticæ studium tam insuetum antea sibi, quàm postea spretum, & abiectũ, recitauitq; etiam publicæ. Nec tamen eo secus, cum Vologeses Parthorum rex auxilia aduersus Alanos, ducemq; alterum ex Vespasiani liberis depoposcisset: omni ope contendit, ut ipse potissimum mitteretur. & quia discussa res est: alios orientis reges, ut idem postularent, donis ac polliciatationibus soliciatare tentauit. Patre defun-

cto diu cunctatus, an duplum donatiuum militi donaret: nunquam iactare dubitauit, relictum se principem imperij, sed fraudem testamento adhibitã. Neq; cessauit ex eo insidias struere fratri clàm, palámq;, quoad correptum graui ualetudine prius, quàm planè efflaret animã, pro mortuo deseri iussit: defunctúmq; nullo, præter quàm consecrationis honore dignatus, sæpe etiam carpsit obliquis orationibus, & edictis. Inter initia principatus quotidie secretum sibi horarium sumere solebat: nec quicquam amplius, quàm muscas captare, ac stylo præacuto configere. ut cuidam interroganti, essét ne quis intus cum Cæsare, non absurde responsum sit à Vibio Crispo, ne musca quidem. Deinde uxorem suam Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat: alteróq; anno consalutauerat, ut Augustam, eandem Paridis histrionis amore deperditam repudiauit: intráq; breue tempus impatiens dissidij, quasi efflagitante populo reduxit. Circa administrationem imperij aliquandiu se uarium præstitit: mistura quoque inæquabili uitiorũ, atque uirtutum, donec uirtutes quoq; in uitia deflexit: quantum coniectare licet super ingenij naturã, inopia rapax, metu sæuus. Spectacula magnifica assidue, & sumptuosa edidit, non in Amphitheatro modo, uerum & in Circo. Vbi præter solẽnes bigarũ, quadrigarúmq; cursus, præliũ duplex etiam equestre, ac pedestre cõmisit. Atq; in Amphitheatro nauale quoq;. Nã uenationes, gladiatorésq; et noctibus ad lychnuchos, nec uirorũ mõ pugnas,

ſed & feminarum. Præterea quæſtorijs muneribus, quæ olim omiſſa reuocauerat: ita ſemper interfuit: ut populo poteſtatem faceret bina paria è ſuo ludo poſtulandi, quæ nouiſſima aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorum ſpectaculum ante pedes eius ſtabat puerulus coccinatus portentoſo, paruoq; capite, cum quo plurimum fabulabatur, nonnunquã ſerio. Auditus eſt certe, dũ ex eo quærit, ecquid ſciret, & quid ſibi uiſum eſſet ordinatione proxima Aegypto præficere Metiũ Rufum. Edidit nauales pugnas pene iuſtarũ claſſium effoſſo, & circunducto iuxta Tyberim lacu, atq; inter maximos imbres proſpectauit. Fecit & ludos ſeculares computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, ſed olim Auguſtus ediderat. In his circenſium die, quo facilius centum miſſus peragerentur: ſingulos à ſeptenis ſpatiis ad quina corripuit. Inſtituit et quinquennale certamen Capitolino Ioui triplex, muſicum, equeſtre, gymnicum, & aliquanto plurium, quàm nũc eſt coronatorum. Certabant etiam & proſa oratione græce, latineq;, ac præter citharœdos choro citharistæ quoq;, & pſallocithariſtæ. In ſtadio uero curſu etiam uirginis certamini præſedit crepidatus, purpureaq; amictus toga, Germanicam capite geſtans coronam auream cum effigie Iouis, ac Iunonis, Mineruæq;, aſſidẽtibus Diali ſacerdote, & collegio flauialium pari habitu, niſi quod illorum coronis inerat et ipſius imago. Celebrabat et in Albano quotannis quinquatria Mineruæ, cui colle-

gium instituerat, ex quo sorte ducti magisterio fun
gerentur: redderentq́; eximias uenationes, & scæ-
nicos ludos, superq; oratorum, ac poëtarum certa-
mina. Congiarium populo nummorum trecentorum
ter dedit: atque inter spectacula muneris largissi-
mum epulum: septimontiali sacrorum quidem die,
senatui, equitiq́; panarijs plebeis, sportellis cum ob
sonio distributis. Initium uescendi primus fecit:
dieq; proximo omne genus rerum missilia sparsit:
& quia pars maior intra popularia deciderat:
quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris,
ac senatorij ordinis pronuntiauit. Plurima,
& amplissima opera incendio absumpta restituit:
in queis & Capitolinum, quod rursus arserat, sed
omnia sub titulo tantum suo, ac sine ulla pristini
authoris memoria. Nouam autem excitauit ædem
in Capitolio custodi Ioui, & forum quod nunc
Neruæ uocatur. Item Flauiæ tēplum gentis, et Sta
dium, & Methodium, & Naumachiam, è cuius
postea lapide maximus Circus deustis utrinq; la-
teribus extructus est. Expeditiones partim
sponte suscepit, partim necessario: sponte in Cattos:
necessario unam in Sarmatas legione cum legato si-
mul cæsa: in Dacos duas, primam Oppio Sabino
consulari oppresso: secundam Cornelio Fusco præ
fecto cohortium prætorianarum, cui belli summā
commiserat. De Cattis, Dacisq́; post uaria prælia
duplicem triumphum egit. De Sarmatis lauream
modo Capitolino Ioui retulit. Bellum ciuile motum
à L. Antonio superioris Germaniæ præside confe

cit absens felicitate mira, cum ipsa dimicationis hora resolutus repente Rhenus transituras ad Antonium copias Barbarorum inhibuisset. De qua uictoria prius præsagiis, quàm nuntiis comperit. Siquidem ipso, quo dimicatum est, die, statuam eius Romæ insignis aquila circumplexa pennis clangores lætissimos edidit: pauloq́; post occisum Antonium adeo uulgatum est: ut caput eius quoq; apportatum uidisse se pleriq; contenderent.

Multa etiam in communi rerum usu nouauit. Sportulas publicas sustulit, reuocata cœnarum rectarum consuetudine. Duas circensibus gregum factiones aurati, purpureiq́; panni ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histrionibus scænam, intra domum quidem exercendi artem iure concesso. Castrari mares uetuit. Spadonum, q̃ residui apud mangones erant: pretia moderatus est. Ad summam quondam ubertatem uini, frumenti uero inopiam, existimans nimio uinearum studio negligi arua, edixit, neq; in Italia nouellaret: utq́; in prouinciis uineta succiderentur, relicta (ubi plurimũ) dimidia parte: nec exequi rem perseuerauit. Quædam ex maximis officiis inter libertinos, militesq́; Ro. communicauit. Geminari legionum castra prohibuit: nec plus, quàm mille numos à quoquam ad signa deponi: quod L. Antonius apud duarum legionum Hyberna res nouas moliens fiduciam cepisse etiam ex depositorum summa uidebatur. Addidit & quartum stipendium, militi, aureos ternos. Ius diligenter, & industrie dixit.

plerunq; & in foro pro tribunali extra ordinem ambitiosas centumuirorum sententias rescidit. Recuperatores, ne se semper persuasorijs assertionibus accommodarent: identidẽ ammonuit. Numarios iudices cum suo quenq; consilio notauit. Author & Trib. pl. fuit AEDIL. sordidum repetundarum accusandi, iudicesq; in eum a senatu petendi. Magistratibus quoq; urbicis, prouinciarumq; præsidibus coërcendis tantum curæ adhibuit: ut neq; modestiores unquam, neq; iustiores extiterint: è quibus plerosq; post illum reos omnium criminum uidimus. Suscepta morum correctione licentiam theatralem promiscue in eqte spectandi inhibuit. Scripta famosa, uulgoq; edita, quibus primores uiri, ac fœminæ notabantur: aboleuit non sine authorum ignominia. Quæstorium uirum, quod gesticulandi, saltandiq; studio teneretur: mouit senatu. Probrosis fœminis lecticæ usum ademit: iusq; capiendi, legata, hæreditatesq;. Eqtem Ro. ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimissæ adulterij crimen intenderat: erasit iudicum albo. Quosdã ex utroq; ordine lege Scantinia condemnauit. Incesta uestalium uirginum a patre suo quoq; et fratre neglecta uarie, ac seuere coërcuit, priora capitali supplicio, posteriora more ueteri. Nam cum Ocellatis sororibus, item Varonillæ liberum mortis permisisset arbitrium: corruptoresq; earum relegasset: mox Corneliam uirginem maximam absolutam olim, dehinc longo interuallo repetitam, atq; conuictam defodi imperauit. Stupratoresq; uirgis in comitio

ad necem cædi, excepto prætorio uiro, cui dubia etiamnum causa, & incertis quæstionibus, atq; tormentis de semet professo exiliū indulsit. ac nequa religio deûm impune contaminaretur, monimentum, quod libertus eius è lapidibus templo Capitolini Iouis destinatis filio construxerat, diruit ꝑ milites, ossáq; & reliquias, quæ inerant, mari mersit. Inter initia usqueadeo ab omni cæde abhorrebat: ut absente adhuc patre recordatus Virgilij uersum,

Impia q̃ cæsis gens est epulata iuuencis,

Edicere destinauerit, ne boues immolarentur. Cupiditatis quoq;, atq; auaritiæ uix suspicionem ullam, aut priuatus unquam, aut princeps aliquandiu dedit: immo è diuerso magnæ sæpe non abstinentiæ modo, sed etiam liberalitatis experimenta. Omnes circa se largissime prosecutus nihil prius, aut acrius monuit, quàm nequid sordide facerent. relictas sibi hæreditates ab ijs, quibus liberi erant, non recepit. Legatum etiā ex testamento Rusci Cepionis, qui cauerat, ut quotannis ingredientibus curiā senatoribus certam summam uiritim præstaret hæres suus, irritum fecit. Reos, qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent: uniuersos discrimine liberauit: nec repeti nisi intra annum, eaq; conditione permisit: ut accusatori, qui causam non teneret: exiliū pœna esset. Scribas quæstorios negotiantes ex consuetudine, sed contra Clodiam legem uenia in præteritum donauit. subsiciua, quæ diuisis per ueteranos agris carptim

superfuerunt: ueteribus possessoribus, ut usucapta concessit. fiscales calumnias magna calumniantiũ pœna repressit: ferebaturq; uox eius, princeps qui delatores non castigat, irritat. Sed neq; in clementiæ, neq; in abstinentiæ tenore permansit: & tamen aliquanto celerius ad sæuitiam desciuit, quàm ad cupiditatem. Discipulum Paridis pantomimi puberem adhuc, etiam tum maxime ægrum, quod arte, formáq; non absimilis magistro uidebatur: occidit. Item Hermogenem Tarsensem propter quasdam in historia figuras, librarijs etiam, qui eam descripserant, crucifixis. Patremfamilias, quod Thracem mirmilloni parem, munerario imparem dixerat: detractum è spectaculis in arenam, canibus obiecit cum hoc titulo, impie locutus parmularius. Cõplures senatores, ĩ his aliquot cõsulares interemit: ex quibus Ciuicam Cerealem in ipso Asiæ proconsulatu. Saluidienum Orficum, Acilium Glabrionem exilio, quasi molitores nouarum rerum. Cæteros leuissima quenq; de causa, Aelium Lamiam ob suspiciosos quidem, uerum & ueteres, & innoxios iocos, quod post abductam uxorem laudanti uocem suã, heu taceo dixerat: quodq; Tito hortanti se ad alterum matrimonium respõderat μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις. Saluium Cocceanũ, quod Othonis imperatoris patrui sui diem natalem celebrauerat. Metiũ Pomposianum, quod habere imperatoriam genesim uulgo ferebatur: & q͛d depictum orbem terræ in membranas, concionesq; regum, ac ducum ex Tito Liuio circunferret: q͛dq;

seruis nomina Magonis & Annibalis indidisset. Sallustium Lucullum Britaniæ legatum, quod lanceas nouæ formæ appellare Lucullеas passus esset. Iunium Rusticum, quod Peti Thraseæ, & Eluidij prisci laudes edidisset: appellaretq; eos sanctissimos uiros: cuius criminis occasione philosophos omnes urbe, Italiaq; summouit. Occidit & Eluidium filium, quod quasi scenico exodio sub persona Paridis, & Oenones diuortium suum cum uxore tractasset. Flauium Sabinum alterum è patruelibus, quod eum comiciorum consularium die destinatũ perperam præco non consulem ad populum, sed imperatorem pronuntiasset. Verum aliquanto post ciuilis belli uictoriam sæuior plerosq; partis aduersæ, dudum etiam latentes conscios inuestigato nouo quæstionis genere distorsit, immisso per obscœna igne. Nonnullis & manus amputauit. Satisq; constat duos solos è notioribus uenia donatos. Tribunum laticlauium, & centurionem, qui se, quo facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant: & ob id neq; apud ducem, nec apud milites ullius momenti esse potuisse. Erat autem non solum magnæ, sed & callidæ, inopinatæq; sæuitiæ. Authorem summarum pridie quàm crucifigeret, in cubiculum uocauit: assidere in toro iuxta coëgit: securum, hilaremq; dimisit: partibus etiam de cœna dignatus est. Aretinum Clementem consularem uirum è familiaribus, & emissarijs suis capitis condemnaturus in eadem uel etiam in maiore gratia habuit, quo ad nouissime simul gestanti

conſpecto delatore eius, uis inquit, hunc nequiſſi-
mum ſeruum cras audiamus? Et quo contemptius
abuteretur patientia hominum, nunquam triſtiorē
ſententiā ſine præfatione clementiæ pronuntiauit:
ut non aliud iam certius atrocis exitus ſignum
eſſet, quàm principij lenitas. Quoſdam maieſtatis
reos in curiam induxerat: & cum prædixiſſet ex
periturum ſe illa die quàm charus ſenatui eſſet, fa=
cile perfecerat: ut etiā more maiorum puniendi con
demnarentur. deinde atrocitate pœnæ conterritus,
ad leniendam inuidiam interceſſit his uerbis: neq;
» enim ab re fuerit ipſa cognoſcere, Permittite pa
» tres conſcripti à pietate ueſtra impetrari, quod
» ſcio me difficulter impetraturum: ut damnatis li-
» berum mortis arbitrium indulgeatis. Nam & par
» cetis oculis ueſtris: & intelligent me omnes ſena-
» tui interfuiſſe. Exhauſtus operum, ac mune
rum impenſis, ſtipendioq;, quod adiecerat, tentauit
quidem ad releuandos caſtrenſes ſumptus militum
numerum diminuere. Sed cum obnoxium ſe Bar
baris per hoc animaduerteret, neq; ſecius eò in ex
plicandis oneribus omnibus hæreret: nihil pēſi ha
buit, quin prædaretur omni modo. Bona uiuorum,
ac mortuorum uſquequaq;, quolibet & accuſato=
re, & crimine corripiebantur. Satis erat obijci qua
lecunq; factū, dictumq; aduerſus maieſtatem prin
cipis. Confiſcabantur alieniſſimæ hæreditates, uel
exiſtente uno, qui diceret audiſſe ſe ex defuncto,
cum uiueret, hæredem ſibi Cæſarem eſſe. Præter
cæteros iudaicus fiſcus acerbiſſime actus eſt, ad quē

deferebantur,

deferebantur, qui uelut professi iudaicam intra urbem uiuerent uitam, uel dissimulata origine imposita genti tributa non pepẽdissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cum à procuratore frequẽtissimo'q; consilio inspiceretur nonagenarius senex an circunsectus esset. Ab iuuenta minime ciuilis animi confidens etiam, & tum uerbis, tum rebus immodicus. Cenidi patris concubinæ ex Histria reuersæ, osculum'q;, ut assueuerat, offerenti manum præbuit. Generum fratris indigne ferens albatos & ipsum ministros hẽre, proclamauit, οὐκ ἀγαθὸν πολὺ κοιρανίη. Principatum uero adeptus neq; in senatu iactare dubitauit, & patri se, & fratri imperiũ dedisse, illos sibi reddidisse. Neq; in reducenda post diuortium uxore edicere, uocatam eã in puluinar suum. acclamari etiam in amphitheatro epulari die libenter audit, domino, & dominæ feliciter. sed & capitolino certamine cunctos ingenti consensu precantes, ut Palfurium Suram restitueret pulsum olim senatu, ac tunc de oratoribus coronatum, nullo responso dignatus, tacere tantummodo iussit uoce præconis. Pari arrogantia, cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolã: sic cœpit. Dominus & deus noster sic fieri iubet, unde institutum posthac, ut ne scripto quidem, ac sermone cuiusquam appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos, arcus'q; cum quadrigis et insignibus triumphorum per regiones urbis tantos aut tot extruxit, ut cuidam græ

te inscriptum arcuisset, A ream & Caluitium. Cõsulatus XVII cœpit, quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuauit: omnes autem penè tituló tenus gessit: nec quẽquam ultra Calen. Maij. Plures ad idus usq; Ianuarias. Post autem duos triumphos Germanici cognomine assumpto, Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis Germanicum, Domitianum'q; transnominauit: quod altero suscepisset imperium, altero natus esset.

Per hæc terribilis cunctis & inuisus, tandem oppressus est amicorum, libertorum'q; intimorum conspiratione simul, & uxoris. annum, diemq; ultimum uitæ iampridem suspectum habebat, horã etiam, nec nõ & genus mortis. A dolescentulo Chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoq; super cœnam quondam fungis abstinentem palàm irriserat, ut ignarum sortis suæ, quod non ferrum potius timeret. Quare pauidus semper, atque anxius minimis etiam suspicionibus præter modum commouebatur: ut edicti de excidendis uineis propositi gratiam facere non alia magis re compulsus credatur, q̃ quod sparsi libelli cum his uersibus erant.

» Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν ὅμως ἔτι καρποφορήσω
» Ὅσσον ἄλις σπεῖσαι καίσαρι θυομένω.

Eadẽ formi line oblatum à senatu nouum, & excogitatum honorem, quãquam omnium talium appetentissimus recusauit, quo decretum erat, ut quoties gereret consulatum, equites Ro. quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus præcederent eum inter lictores, apparitores'q;. Tempore

quoq; suspecti periculi appropinquante soliciatior in dies, porticuum, in quibus spatiari consueuerat: parietes phengite lapide distinxit: è cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret, prouideret. Et nec nisi secretò, atque solus plerasq; custodias receptis quidem in manu cathenis audiebat, ut'q; domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo audendam esse patroni necem. Epaphroditum à libellis capitali poena condemnauit: quod post destitutionem Nero in adipiscenda morte manu eius adiutus existimabatur. Denique Flauium Clementem patruelem suum contemptissimæ inertiæ, cuius filios etiam nunc paruulos successores palàm destinauerat, & abolito priore nomine, alterum Vespasianum appellari iusserat, alterum Domitianum, repente ex tenuissima suspicione tantum non ipso eius consulatu interemit. quo maxime facto maturauit sibi exitum. Continuis octo mensibus tot fulgura facta, nuntiata'q; sunt, ut exclamauerit, feriat iam quem uolet. Tactum de cœlo capitolium, templum'q; Flauiæ gentis. Item domus palatina, & cubiculum ipsius, atque etiam è basi statuæ triumphalis titulus excussus ui procellæ in monimentum proximum decidit. Arbor, quæ priuato adhuc Vespasiano euersa surrexerat: tunc rursus repente corruit. Prænestina Fortuna toto imperij spatio annum nouum commendāti lætam, eandem'q; semper sortem dare assueta, extremo tristissimā reddidit, nec sine sanguinis mentione. Mineruam, quam superstitiose

colebat, somniauit excedere sacrario, negantemq; ultra se tueri eum posse, quod exarmata esset à Ioue. Nulla tamen re perinde commotus est, quàm responso, casuq; Ascletarionis mathematici. Hunc delatum nec inficiantem iactasse se, quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est, quis ipsum maneret exitus. & affirmantem fore, ut breui laceraretur à canibus, interfici qdem sine mora, sed ad coarguendã temeritatem artis sepeliri quoq; accuratissime imperauit. Quod cum fieret, euenit ut repentina tempestate deiecto funere, semiustum cadauer discerperent canes, idq; ei cœnanti à Mimo Latino, qui præteriens forte animaduerterat, inter cæteras diei fabulas referretur. Pridie quàm periret, cum oblatos tuberes seruari iussisset in crastinum, adiecit, si modo uti licuerit, & conuersus ad proximos affirmauit fore, ut sequenti die luna se in aquario cruentaret: factumq; aliquod existeret: de quo loquerentur homines per terrarum orbem. At circa mediam noctem ita est exterritus, ut ex strato prosiliret, dehinc mane aruspicem ex Germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum prædixerat, audijt, condemnauitq;, ac dum exulceratam in fronte uerrucam uehementius scalpit, profluente sanguine, utinam inqt hactenus. Tunc horas requirenti pro quinta, quam metuebat, sexta ex industria nuntiata est. His uelut transacto iam periculo lætum, festinantemq; ad corporis curam Parthenius cubiculo præpositus conuertit, nuntians esse, qui magnum nescio quid afferret, nec dif

ferendum. Itaq; summotis omnibus in cubiculum se recepit, atq; ibi occisus est. De insidiarum, cædis'q; genere hæc ferè diuulgata sunt. Cunctantibus conspiratis quando, & quomodo, idest lauantem'ne an cœnantem aggrederentur: Stephanus Domicillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, consilium, operam'q; obtulit. Ac sinisteriore brachio uelut ægro lanis, fasciis'q; per aliquot dies ad auertendam suspicionem obuoluto ad ipsam horam dolum interiecit: professus'q; conspirationis indicium, & ob hoc admissus legenti traditum à se libellum, & attonito suffodit inguina. Saucium ac repugnantem adorti Clodianus Cornicularius, & Maximus Partheniį libertus, & Saturius decurio cubiculariorum, & quidam è gladiatorio ludo uulneribus septem contrucidauerūt. Puer, qui curæ larium cubiculi ex consuetudine assistens interfuit cædi, hoc amplius narrabat, se iussum à Domitiano ad primum statim uulnus pugionem puluino subditum porrigere, ac ministros uocare, neq; ad caput quicquam excepto capulo, et præterea omnia clausa reperisse, atq; illum interim correpto, deducto'q; ad terram Stephano colluctatum diu, modo ferrum extorquere, modo, quanquam laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est XIIII Calen. Octobris, anno ætatis XLV imperiį XV. Cadauer eius populari sandapila per uespilones exportatum. Phyllis nutrix in suburbano suo latina uia funerauit: sed reliquias templo Flauiæ gentis clàm intulit: cineribus'q; Iuliæ filiæ

Titi, quam & ipsa educauerat: commiſcuit.

Statura fuit procera, uultu modeſto, ruboris'q; pleno, grandibus oculis, uerum acie hebetiore, praeterea pulcher, ac decens maxime in iuuenta, & quidem toto corpore exceptis pedibus, quorum digitos reſtrictiores habebat: poſtea caluitio quoq; deformis, & obeſitate uentris, & crurum gracilitate, quae tamen ei ualetudine longa remacruerant. Commendari ſe uerecundia oris adeo ſentiebat: ut apud ſenatum ſic quondam iactauerit, uſq; adhuc certe animum meum probaſtis, et uultum. Caluitio ita offendebatur, ut in contumeliam ſuam traheret: ſicui alij ioco, uel iurgio obiectaretur, quãuis libello, quem de cura capillorum ad amicum edidit:
» etiam hoc ſimul, ſe'q; conſolans inſeruerit. ὀυχ
» ὁρᾷς κἀγὼ καλός τε μέγας τε. Eadẽ remanent me
» cum capillorum fata, & forti animo fero comam
» in adoleſcentia ſeneſcentem. Scias nec gratius
» quicquam decore, nec breuius. Laboris impatiens per urbem pedibus non temere ambulauit. in expeditione & agmine equo rarius, lectica aſſidue uectus eſt. Armorum nullo ſagittarum uel praecipuo ſtudio tenebatur. Centenas uarij generis feras ſaepe in albano ſeceſſu conficientem ſpectauere pleriq;, atq; etiam ex induſtria ita quarundam capita figentem, ut duobus ictibus quaſi cornua efficeret. Nõnunquam in pueri procul ſtantis, praebentis'q; pro ſcopulo diſpanſam dextrae manus palmam ſagittas tanta arte direxit, ut omnes per interualla digitorum innocuae euaderent.

Liberalia ſtudia in initio imperij neglexit: quãquam bibliothecas incendio abſumptas impenſiſſime reparare curaſſet, exemplaribus undiq; petitis, miſſis'q; Alexandriam, qui deſcriberent, emendarent'q;. Nunquam tamen aut hiſtoriæ carminibus'ue cognoſcendis operam ullam, aut ſtylo uel neceſſario dedit: præter commentarios, & acta Tiberij Cæſaris nihil lectitabat. epiſtolas, orationes'q; et edicta alieno formabat ingenio. Sermonis tamen nec inelegantis. Dictorum interdum etiam notabilium, uellem inquit tam formoſus eſſe, quàm Metius ſibi uidetur: & cuiuſdã caput uarietate capilli ſubrutilũ, & incanum, perfuſam niuem mulſo dixit.

Conditionem principũ miſerrimam aiebat: quibus de coniuratione comperta non crederetur niſi occiſis. Quoties otium eſſet, alea ſe oblectabat, etiam profeſtis diebus, matutinis'q; horis, ac lauabat de die, prandebat'q; ad ſatietatem: ut non temere ſuper cœnam præter martianum malum, & modicam in ampulla potiunculam ſumeret. Conuiuabatur frequenter, ac large, ſed penè raptim, certe non ultra ſolis occaſum, nec ut poſtea commeſſaretur. Nam ad horam ſomni nihil aliud quàm ſecretò ſolus deambulabat. Libidinis nimiæ aſſiduitatem concubitus uelut exercitationis genus clinopalem uocabat. Eratq; fama quaſi concubinas ipſe diuelleret, nataret'q; inter uulgatiſſimas meretrices. Fratris filiam adhuc uirginem oblatam in matrimonium ſibi cum deuictus Domitiæ nuptijs pertinaciſſime recuſaſſet, non multo poſt alij collo-

catam ultro corrupit, & quidem uiuo etiam tum Tito, mox patre, ac uiro orbatam ardentissime, palam'q; dilexit, ut etiam causa mortis extiterit coactæ conceptum a se abigere. Occisum eum populus indifferenter, miles grauissime tulit: statim'q; eum Diuum appellare conatus, paratus et ulcisci, nisi duces defuissent. quod quidem paulo post fecit, expostulatis ad pœnam pertinacissimæ cædis authoribus. Contra, senatus adeo lætatus est, ut repleta certatim curia non temperaret, quin mortuũ contumeliosissimo, atq; acerbissimo acclamationum genere laceraret: scalas etiam inferri, clypeos'q;, & imagines eius coram detrahi, & ibidem solo affligi iuberet, nouissime eradendos ubiq; titulos, abolendam'q; omnem memoriã decerneret. Ante paucos quàm occideretur mẽses Cornix in Capitolio elocuta est. ἔσαι πάντα καλῶς. Nec defuit qui ostentum sic interpretaretur.

Nuper tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est bene non potuit dicere, dixit, erit.

Ipsum etiam Domitianum ferunt somniasse gibbam sibi ponè ceruicem aureã enatam, pro certo'q; habuisse beatiorẽ post se, latiorẽq; portendi Reip. statum. Sicut sanè breui euenit abstinentia, & moderatione insequentium principum.

DE VITA ET MORIBVS IMPERATORVM ROMANORVM

Excerpta ex libris Sexti Aurelij Victoris à Cæsare Augusto usq; ad Theodosium Imp.

Anno urbis conditæ DCC XXII ab exactis uero Regibus CCCC LXXX'q; mos Romæ repetitus uni prorsus parendi pro Rege Imperatori uel sanctiori nomine Augusto appellato. Octauianus igitur patre Octauio Senatore genitus maternum genus ab Aenea per Iuliam familiã sortitus, adoptione uero C. Cæsaris maioris auunculi C. Cæsar dictus. Deinde ob uictoriam Augustus cognominatus est. Iste in imperio positus Trib. pot. per se exercuit. Regionem Aegypti inundatione Nili accessu difficilem, inuiam'q; paludibus in prouinciæ formam redegit. Quã ut annonæ urbis copiosam efficeret: fossas incuria uetustatis limo clausas, labore militum patefecit. Huius tempore ex Aegypto urbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur. Iste Cãtabros & Aqtanos, Rethos, Vindelicos, Dalmatas numero prouinciarum Pop. R. coniunxit. Sueuos, Cattos'q; deleuit. Sicambros in Galliam transtulit: Pannonios stipendiarijs adiecit. Getarum populos, Basternas'q; lacessitos bellis ad concordiam compulit. Huic Persæ obsides obtu

lerunt: creandiq; regis arbitriũ permiserunt. Ad hæc Indi, Scythæ, Garamantes, Aethiopes legatos cum donis miserunt. A deo deniq; turbas, bella, simultates execratus est: ut nisi iustis de causis, nunq̃ genti cuiquam bellum indixerit. Iactantisq; esse ingenij, & leuissimi dicebat, ardore triumphandi, & ob lauream coronam, idest folia infructuosa in discrimen per incertos euentus certaminum securitatem ciuium præcipitare. Neq; Imperatori bono quicquam minus q̃ temeritatem congruere. Satis celeriter fieri quicquid commode gereretur. Armaq;, nisi maioris emolumenti causa, nequaquam mouenda esse, ne compendio tenui, iactura graui, petita uictoria similis sit hamo aureo piscantibus: cuius abrupti, amissiq; detrimentum nullo capturæ lucro pensari potest. Huius tempore trãs Rhenum uastatus est Romanus exercitus, atq; tribuni & proprætor cæsus. Quod in tantum accidisse perdoluit: ut cerebri ualido incursu parietem pulsaret, ueste, capilloq;, ac reliquis lugentium indicijs deformis. Auunculi quoq; inuentum uehementer arguebat: qui milites commilitones nouo, blãdoq; more appellans, dum affectat carior fieri, authoritatem principis emolliuerat. Deniq; erga ciues clementissime uersatus est. In amicos fidus extitit. Quorum præcipui erant ob taciturnitatem Mecœnas: ob patientiã laboris, modestiamq; Agrippa. Diligebat præterea Virgilium. Rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus. liberalibus studijs, præsertim eloquentiæ in tantum incumbens, ut

nullus ne in procinctu quidem laberetur dies, quin legeret, scriberet, declamaret. Leges alias nouas alias correctas protulit suo nomine. Auxit, ornauitq; Romam ædificijs multis isto glorians dicto. Vrbẽ lateritiam reperi: relinquo marmoream. Fuit mitis, gratus, ciuilis animi & lepidi: corpore toto pulcher, sed oculis magis. Quorum aciem clarissimorum syderum modo uibrans libenter accipiebat, cedi ab intendentibus tanquam solis radijs aspectu suo.

A' cuius facie dum quidam miles auerteret, & interrogaretur ab eo, cur ita faceret, respondit, Quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum. Nec tamen uir tantus uitijs caruit. fuit enim paululum impatiens: leniter iracundus: occulte inuidus: palàm factiosus: porrò autem dominandi supra quàm æstimari potest, cupidissimus: studiosus aleæ lusor. Cumq; esset cibi, ac uini multi, aliquatenus uero somni abstinens: seruiebat tamen libidini usque ad probrum uulgaris famæ. Nam inter XII catamitos, totidemq; puellas accubare solitus erat. Abiecta quoq; uxore Scribonia amore alienæ coniugis possessus, Liuiam quasi marito concedente sibi coniuxit. Cuius Liuiæ iam erant filij Tiberius et Drusus. Cumq; esset luxuriæ seruiẽs, erat tamen eiusdem uitij seuerissimus ultor, more hominum, qui in ulciscendis uitijs, qbus ipsi uehementer indulgent: acres sunt. Nam & poëtam Ouidium, qui et Naso, pro eo, quod tres libellos amatoriæ artis conscripsit, exilio damnauit. Quodq; est læti animi, uel amœni, oblectabatur omni genere spectaculorum

nota

præcipue ferarum incognita specie, & infinito numero. Annos VII & LXX ingressus Nolæ morbo interijt. Quanquam alij scribant dolo Liuiæ extinctum, metuentis, ne, quia priuignæ filiũ Agrippam, quem odio nouercali in insulam relegauerat: reduci compererat: eo summam rerum adempto pœnas daret. Igitur mortuum, seu necatum multis, nouisq; honoribus senatus censuit decorandum. Nam præter id, quod antea patrem patriæ dixerat, templa tam Romæ quàm per urbes celeberrimas ei consecrauit, cunctis uulgo iactantibus, utinam aut non nasceretur, aut non moreretur. Alterum pessimi incepti, exitus præclari alterum. Nã & in adipiscendo principatu oppressor libertatis est habitus, & in gerendo ciues sic amauit, ut tridui frumento in horreis quondam uiso, statuisset ueneno mori: si è prouincijs classes interea non uenirent. Quibus aduectis felicitati eius salus patriæ est attributa. Imperauit annis L & VI. XII cum Antonio. XL uero & IIII solus. Qui certe nunquam aut Reip. ad se potentiam traxisset: aut tandiu ea potiretur, nisi magnis naturæ et studiorum bonis abundasset.

CL. TIBERIVS.

C Laudius Tiberius Liuiæ filius Cæsaris Octauiani priuignus imperauit annis XXIIII. Iste, qui Claudius Nero dicebatur eleganter à ioculari-

bus Caldius Biberius Mero ob uinolentiā nominatus est. Satis prudens in armis, satisq; fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit: ut non immerito Reip. dominatus ei committeretur: inerat ei scientia literarum: eloquio clarior: sed ingenio pessimo, truci, auaro, insidioso, simulans ea se uelle, quæ nollet. His quasi infensus, quibus consultum cupiebat. His uero, quos oderat, quasi beneuolus apparens. Repentinus responsionibus, aut consilijs melior, q̃ meditatis. Deniq; delatum à patribus principatum, quod quidem astu perfecerat, ficte abnuere. Quid singuli dicerent, uel sentirent, atrociter explorans, quæ res bonos quosq; pessum dedit. Aestimantes enim ex animo eum longa oratione imperialis molestiæ magnitudinem declinare cum sententias ad eius uoluntatem promunt, incessere exitia postrema. Iste Cappadoces in prouinciam remoto Archelao rege eorum redegit. Getulorum latrocinia repressit. Maraboduum Sueuorum regem callide circũuenit. Cum immani furore insontes, noxios, suos pariter, externosq; puniret. Resolutis militiæ artibus Armenia per Parthos, Mæsia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direptæ sunt. Iste post LXXVIII annum et mensem quartum insidijs Caligulæ extinctus est.

C. CAESAR CALIGVLA.

Aligula imperauit annos quatuor. Iste filius fuit Germanici: et quia natus in exer

citu fuerat: cognomentum calciamēti militaris, idest Caligulæ sortitus est. Ante principatum omnibus carus, acceptusq; fuit. In principatu uero talis, ut non immerito uulgaretur atrociorem illo dominū non fuisse. Deniq; tres sorores suas stupro maculauit. Incedebat habitu deorum suorum. Iouem ob incestum, è choro autem bacchanali Liberum se asserebat: de quo nescio an decuerit memoriæ prodi, nisi forte quia iuuat de principibus nosse omnia: ut improbi saltem famæ metu talia declinent. In palatio matronas nobiles publicæ libidini subiecit. Primus diademate imposito, dominum se iussit appellari. In spatio trium milliū, quod in sinu puteolano inter moles iacet, duplici ordine. Naues contexens arenæ adgestu ad terræ speciem uiam solidatam phalerato equo, insignisq; aerea corona quasi triūphās indutus aureo paludamento curru biiugi decucurrit. Dehinc à militibus cōfossus interijt.

nota

CLAVDIVS TIBERIVS

Claudius Tiberius Drusi Tiberij fratris filius Caligulæ patruus imperauit annos XIIII. iste cum Senatus censuisset gentem Cæsarū exterminari, deformi latebra latens repertus à militibus, quia uecors erat, mitissimus uidebatur imprudentibus, Imperator effectus est. Hic uentri, uino, libidini fœdæ obediens uecors, & propè hebes, ignauus, ac pauidus libertorum et coniugis imperijs subiectus

fuit. Huius tempore Scribonianus Camillus intra Dalmatias imperator creatus cõtinuo occiditur. Mauri prouincijs à Cæsare pulsi cæsa Musulamiorũ manus est, aqua claudia Romæ introducta. Huius uxor Messalina primo clàm, mox passim quasi iure adulterijs utebatur. Ex quo facto plures metu abstinentes extincti sunt. Dehinc atrocius accensa nobiliores quasq; nuptas & uirgines scortorum modo secum proposuerat. Coactiq; mares ut adessent. Quod siquis talia horruerat, adficto crimine in ipsum, omnemq; familiam sæuiebatur: ut magis uideretur sub imperatore uiro, quàm imperatori nupta esse. Ita liberti eius potestatem summam adepti stupris, exilio, cæde, proscriptionibus omnia fœdabant. Ex qbus felicem legionibus Iudeæ præfecit. Possidio eunucho post triumphum britanicum inter militarium fortissimos arma insignia tanquã participi uictoriæ dono dedit. Polybũ inter COSS. medium incedere fecit. Hos omnes anteibat Narcissus ab epistolis dominum se gerens ipsius domini, Pallasq; prætorijs ornamentis sublimatus adeo diues, ut causante eo inopiam fisci lepidissime famoso elogio uulgatum sit. Abunde ei pecuniam fore: si à duobus libertis in societatem reciperetur. Huius temporibus uisus est apud Aegyptum Phœnix quam ferunt uolucrem anno D. ex Arabis memoratos locos aduolare: atq; in Aegæo mari repẽte insula emersit. Hic Agrippinam Germanici fratris sui filiam uxorem duxit: quæ filio imperium procurans primo priuignos insidijs multiformibus. De

hinc ipsum coniugem ueneno interemit. Vixit annos LXIIII. cuius funus, ut quondam in Tarquinio Prisco diu occultatum. Dum arte muliebri corrupti custodes ægrũ simulant: Nero priuignus eius imperij iura suscepit.

DOMITIVS NERO.

d Omitius Nero patre Domitio Aenobarbo genitus matre Agrippia imperauit annis XIII. Iste quinquennio tolerabilis uisus. Inde quidam prodidere Traianum solitum dicere procul distare cunctos principes à Neronis quinquẽnio. Hic in urbe amphitheatrum & lauacra construxit. Pontum in ius prouinciæ Polemonis reguli permissu Redegit. A quo Polemoniacus pontus appellatus est. Idem'q; Cottias alpes Cottio rege mortuo. Eo nanq; dedecore reliquum uitæ egit: ut pudeat memorare huiuscemodi quenquam: eò progressus est, ut neq; suæ, neq; aliorum pudicitiæ parcens, ad extremum amictus nubentium uirginum specie palàm conuocato senatu dote dicta, cũctis festa de more frequẽtantibus nuberet. Pelle tectus feræ utriq; sexui genitalia uultu contrectabat: matrem etiam stupro contaminauit: quanquam postmodũ interemit. Octauiam, & Sabinam cognomento Poppeam in matrimonium duxit uiris earum trucidatis. Tũc Galba in Hispania procul & C. Iulius imperium corripuere, ubi aduentare Nero Galbam didicit, senatus'q; sententia

tusq; sententia constitutum, ut more maiorum collo in furcam coniecto, uirgis ad necem cæderetur, desertus undiq; noctis medio egressus urbẽ sequẽtibus Phaone Epaphrodito, Neophytoq; & Spadone Sporo, quem quondam Nero exectum formare in mulierem tentauerat: semet ictu gladij transegit: adiuuante trepidantem manum impuro, de quo diximus, eunucho Sporo: cum sanè prius nullo reperto, à quo feriretur, exclamaret, itá ne nec amicum habeo, nec inimicum? Dedecorose uixi, turpius peream. Perijt anno ætatis XXXII. Hunc Persæ in tantum dilexerunt, ut legatos mitterent orantes copiam construendi monimenti. Cæterum adeo cunctæ prouinciæ, omnisq; Roma interitu eius exultauit, ut plebs induta pileis manumissionum tanquam sæuo exempta domino triumpharet.

SERGIVS GALBA.

Galba nobili Sulpitiorum genere progenitus imperauit Men. VII, diesq; totidem. Iste in adolesentes infanis, ad uescendum intemperans fuit. Trium amicorum consilio, idest Iuni, Cornelij, & Cœlij, cuncta disponens adeo, ut inter palatinas ædes pariter et uulgo pædagogi dicerentur. Hic ante sumptam dominationem multas prouincias egregie administrauit, militem seuerissime tractans ita, ut ingresso eo castra, uulgarentur statim, Disce militare miles, Galba est non getulicus. Cum LXXIII

ætatis annum ageret, dum factione Othonis accen
sas legiones lorica tectus lenire contenderet, ad la-
cum Curtium cæsus est.

OTHO SALVIVS.

s Aluius Otho splendidus ortus maiori-
bus ex oppido Ferentino imperauit
menses IIII. Vita omni turpis ma
xime adolescentia. Hic à Vitellio pri
mum apud Placentiam, dehinc apud Bebriacum
uictus semet gladio trãsfixit anno ætatis XXX
VII. adeo amabilis militibus proprijs, ut pleriq;
corpore eius uiso, suis manibus interierint.

VITELLIVS

u Itellius ortus familia nobili patre Lu
cio Vitellio III Consule imperauit
menses VIII. Iste mente crudelis,
auarusq; cum profusione fuit. Huius
tempore Vespasianus in oriente principatum abri
puit: à cuius militibus certamine sub muris urbis
habito, superatus et palatio, quò se abdiderat, Vi
tellius uinctis à tergo manibus productus circundu
citur ad spectaculum uulgi. Ac ne homo in pu-
dens in extremis saltem malorum, quæ gesserat, ru
bore faciem demitteret, subiecto in mentum gladio
seminudus multis cœno, fimo, & cæteris turpiori-
bus dictu purgamentis uultum eius incessentibus p

scalas Gemonias trahitur, ubi Sabinum Vespasiani fratrem necari permiserat numerosis ictibus cõfossus interijt. uixit annis LVII. hi omnes, quos paucas attigi, præcipue Cæsarum gens adeo literis culti, atq; eloquentia fuere: ut ni cunctis uitijs absq; Augusto nimij forent, profecto texissent immodica flagitia.

VESPASIANVS

Vespasianus imperauit annis X. Huius inter cætera bona illud singulare fuit, inimicitias obliuisci, adeo ut Vitellij hostis sui filiam locupletissime dotatam splendidissimo coniungeret uiro. ferebat patienter amicorum motus, contumelijs eorum, ut erat facetissimus, dictis iocularibus respondens. Nanq; Licinium Mutianum, quo adiutore ad imperium peruenerat, fiducia meritorum insolentem flectebat adhibito aliquo utriq; familiari id unum dicens, nosti me uirum esse. Sed quid mirum in amicos, cum etiam causidicorum obliqua dicta, & philosophorum contumaciam contemneret? iste exanguem diu, fessum'q; terrarum orbem breui refecit. Nãq; primum satellites tyrannidis, nisi qui forte atrocius longe processerant, flectere potius maluit, quàm excruciatos delere: prudentissime ratus nefaria ministeria à pluribus metu curari. Præterea legibus æquissimis monendo, quæ quoq; uehementius est uitæ specie uitiorum plura aboleuerat. In

firmus tamen, uti quidam praue putant, aduersus
pecuniam, cum satis constet ærarij inopia, & cla
de urbium nouas eum neq; postea habitas uectiga
lium pensiones exquisiuisse. Hic Romam defor-
mem incendijs ueteribus, ac ruinis permissa, si do-
mini deessent, uolentibus ædificandi copia, capitoli
um, ædem Pacis, Claudij'q; monimenta reparauit:
multa'q; noua instituit per omnes terras, qua ius
Romanum est. renouatæ urbes cultu egregio. Viæ
operibus maximis munitæ sunt. Tunc cauati mon=
tes per flaminiam sunt prono transgressu, quæ uul
gariter petusa petra uocitatur. Mille gentes composi
tæ. cum ducentas ægerrime reperisset extinctis sæ
uitia tyrannorum plerisq;. Rex Parthorum Volo
geses metu solo in pace coactus est. Syria, seu Pale-
stina, nec non Cilicia, Tracheta, & Comagene, quá
hodie Augustophratensem nominamus: prouincijs
accessere. Iudæi quoq; additi sunt. Hic monentibus
amicis, ut caueret à Metio Pomposiano, de quo ser
mo percrebuerat, regnaturum, Consulem facit, al
ludens tali cauillo. Quandoq; memor erit tanti be
neficij. Institutum uero uniforme omni imperio te
nuit. Vigilare de nocte, publicis'q; actibus absolu-
tis caros admittere: dum salutatur calciamenta su=
mens, & regum uestitum. Post autem negotijs, quæ
cunq; aduenissent, auditis, exerceri uectatione. de
inde requiescere. postremo ubi lauisset: remissiore
animo conuiuium curabat: plura dicere studium
coëgit imperatoris boni, quem ab Augusti morte
post annos VI & L. Romana Resp. exanguis

sæuitia tyrannorum quasi fato quodam, ne penitus rueret, adsecuta est. Itaq; annum agens uitæ absq; uno septuagesimum serijs ioca, quibus delectabatur, admiscẽs interijt. Quippe primo cum crinitum sydus apparuisset: istud inqt, ad regem Persarum pertinet: cui capillus effusior. Deinde uentris ingluuie fessus & adsurgens stantem ait imperatorem excedere terris decet.

TITVS.

Titus uocabulo patris etiam Vespasianus dictus matre liberta Domicilla nomine genitus imperauit annos II. et menses II. diesq; XX. Iste à puero præclaris studijs probitatis militiæ literarum instantissime deditus, quo contenderet animi, & corporis muneribus ostendit. Hic, ubi patriæ curam suscepit, incredibile est, quantum quos imitabatur, anteiierit præcipue clementia, liberalitate, honorificentia, ac pecuniæ contemptu, quæ eo amplius grata fuere, quod ex nonnullis à priuato adhuc priuatis asperior, luxuriæq;, & auaritiæ amans credebatur fore. Nanq; præfecturam prætorianam patre imperante adeptus suspectum quenq; & oppositum sibi immissis, qui per theatra, & castra inuidiosa iactantes ad pœnam poscerent, quasi criminis conuictos oppressit. In queis Ceannã consularẽ adhibitum cœnæ uix dum triclinio egressum ob suspicionem stupratæ Berenicis uxoris suæ iugulari

iussit. Iurgia autem sub patre uenundata, rapinarum cupidum, unde Neronem cuncti uocantes, opinantesq; summam rerum nactum grauiter accepe rant. Sed hæc in melius conuersa adeo ei immortalem gloriam contulere, ut delitiæ, atq; amor humani generis appellaretur. Deniq; ut subijt pondus regium, Berenicen nuptias suas sperantem regredi domum, et eneruatorũ greges abire præcepit. Quo facto, quasi signum protulit mutatæ intemperátiæ. Dehinc cum donata concessá ue à prioribus principibus firmare insequentes solerent: simul ut imperium cepit: talia possidentibus edicto sponte cauit uel concessit. Quadam etiam die recordans uesperi nihil se cuiquam præstitisse, uenerando, cœlestiq; dicto amici ait perdidimus diem: quia erat magnificæ liberalitatis. Clementiam uero usque eò perduxit, ut amplissimi ordines duo, cum aduersus eum coniurassent, neq; abnuere cogitatum scelus qrent: monuerit primo. Post deductos in spectaculum se utrinq; assidere iusserit: petitóq; ex industria mirmillonum, quorum pugnæ uisebantur, gladio, quasi ad explorandam aciem uni, atq; alteri commiserit. Quibus perculsis, et constantiam mirantibus diceret, Videtis ne potestates facto dari, frustráq; tentari facinus potiundi spe, uel amittendi metu? Fratrem quoq; Domitianum parantem insidias, militumq; animos solicitantem fiens sæpius obtestatus est, ne parricidio adsequi cuperet: quod & se uolente esset obuenturum ei, etiam haberet, cum sit particeps potestatis. Huius tempore mons Vesuuius in cã

pania ardere cœpit. Incendiumq; Romæ sine nocturna requie per triduum fuit. Lues quoq; quãta uix unquã antea fuit. Quibus tamen malis non nullis uexatis pecunia propria subuenit cunctis remediorum generibus. Nunc ægrotantes per semet ipsum reficiens: nunc consolans suorum mortibus afflictos. Vixit annis XLI. & in eodem, quo pater apud Sabinos agro, febre interijt. Huius mors credi uix potest, quantum luctus urbi, prouinciisq; intulerit, adeo ut eum delitias publicas, sicut diximus, appellantes quasi perpetuo custode orbatum terrarum orbem deflerent.

DOMITIANS

d Omitianus & Domiallæ libertæ filius Germanus Titi imperauit annis XV. Iste primo clementiam simulans neq; adeo iners domi, belliq; tolerãtior uidebatur. Idcircoq; Cattos, Germanosq; deuicit: ius æquissime dixit. Romæ multa ædificia uel cœpta, uel à fundamentis construxit. Bibliothecas incendio consumptas petitis undiq;, præsertim Alexandria, exemplis reparauit. Sagittarum tam doctus fuit, ut inter patentes digitos extentæ manus uiri procul positi spicula transuolarent. Dehinc atrox cædibus bonorum supplicia agere cœpit: ac more Caligulæ dominum sese, deumq; dici coëgit. Signisq; ridicule remotis omnibus muscarum agmina persequebatur furens libidine. Cuius foe-

dum exercitum Græcorum lingua κλινοπάλην uo cabat. Hinc percunctanti cuidam quisquam'ne in palatio esset? responsum est, ne musca quidem. His eius sæuitijs, ac maxime iniuria uerborum, qua se scortum uocari dolebat, accensus Antonius curans Germaniam superiorẽ imperium corripuit. Quo per Normanium Appiũ acie strato Domitianus longe deterior in omne hominum genus etiam in suos ferarum more grassabatur. Igitur metu crudelitatis, & conscientiæ suæ coniurauere pleriq; impulsoribus Parthenio procurante cubiculum, et Stephano & tum ob fraudem interceptæ pecuniæ supplicium suspectante Clodiano, adscita etiam in consilio tyranni uxore Domitia ob amorem Paridis histrionis à principe cruciatus formidante, Domitianum multis uulneribus confodiunt post annum quintum & quadragesimum uitæ. At Senatus gladiatoris more funus efferri, radendumq; nomen decreuit. Huius tempore seculares ludi celebrati sunt.

COCCEIVS NERVA.

h Actenus Romæ seu per Italiam orti, imperium rexere hinc aduenæ. Vnde compertum est, urbem Romam externorum uirtute creuisse. Quid enim Nerua prudentius, aut moderatius? Quid Traiano diuinius? Quid præstantius Adriano? Cocceius Nerua oppido Narniensi genitus imperauit menses XIII. dies X. Iste, cum imperium suscepisset,

mox rumore orto uiuere, atq; affore Domitianum perinde trepidauit: ut colore nutato, uerbis amissis, uix consisteret. Sed à Parthenio confirmatus recepta fiducia, ad solenne delinimentum conuersus est. Qui, cum in curia à Senatu gratanter exceptus esset, solus ex omnibus Arrius Antoninus uir acer, eiq; amicissimus conditionem imperantium prudenter exprimens amplexus eum gratulari se ait Senatui, et populo, prouinciis'q;, ipsi autem nequaquam, cui satius fuerat malos semper principes eludere, q̃ tanti oneris uim sustinentem aut molestiis modo et periculis subiici. Sed famæ etiam inimicorum pariter & amicorum. Qui, cum se mereri omnia præsumunt: si quicquam non extorserũt: atrociores sunt ipsis quoq; hostibus. Iste quicquid antea pœnæ nomine tributis accesserat, indulsit: afflictas ciuitates releuauit: puellas, pueros'q; natos parentibus egestosis sumptu publico per Italiæ oppida ali iussit. Hic ne accessu maleuolorum terreretur, Iunii Mauritii constantis uiri dicto ita admonetur. Qui conuiuio familiari adhibitus, cum Veientonem consulari honore functum quidem, apud Domitianum tamen multos occultis criminationibus persecutum, adesse uidisset: inter colloquia mentione Catuli facta calumniatoris præcipui dicente Nerua. Quid nunc faceret, si Domitiano superuixisset? Nobiscum inquit Mauritius, cœnaret. Hic iurgiorum disceptator & scientissimus et frequẽs fuit. Calpurnium Crassum promissis ingẽtibus animos militum pertentantem, detectum, confessum'q;

Tarentum cum uxore remouit patribus lenitatem eius increpantibus. Cumq; interfectores Domitiani ad exitium poscerentur, tantum est consternatus, ut neq; uomitum, neq; impetum uentris ualuerit differre. Et tamen uehementer obstitit dictitans æquus esse mori, quàm authoritatem imperij fœdare proditis potentiæ sumendæ authoribus. Sed milites neglecto principe, requisitos Petronium uno ictu, Parthenium uero demptis prius genitalibus et in os coniectis iugulauere. Redẽpto magnis sumptibus Casperio: qui scelere tam truci insolentior Neruam cõpulit referre apud populum gratias militibus. quia pessimos, nefandosq; omnium mortaliũ per emissent. Hic Traianum in liberi locum, inq; partem imperij adoptauit. Cum quo tribus uixit mensibus. Qui dum suggerente ira, nocte quammaxima contra quẽdam Regulum nomine inclamaret, sudore correptus est. Eo die, quo interijt, solis defectio facta est.

VLPIVS TRAIANVS.

Vlpius Traianus ex urbe Tudertina, Vlpius ab auo dictus. Traianus à Troio paterni generis authore, uel de nomine Traiani patris sic appellatus. Imperauit annis XX. Iste talem se Reipublicæ præbuit, qualem uix, ægreq; exprimere ualuerunt summorum scriptorum miranda ingenia. Hic imperium apud Agrippinam nobilem Gal

liæ coloniam suscepit, habens diligentiam in re mi litari, in ciuilibus lenitatem, in subleuandis ciuitatibus largitionem. Cumq; duo sint, quæ ab egregijs principibus expectentur, Sanctitas domi, in armis fortitudo, utrobiq; prudentia tantus erat in eo maximarum rerum modus, ut quasi temperamento quodam uirtutis miscuisse uideretur. Nisi qa cibo, uinoq; paululum deditus erat, liberalis in amicos, & tanquam uitæ conditione par societatibus perfrui. Hic ob honorē suræ, studio cuius imperium abripuerat: lauacra condidit. De quo superuacaneum uidetur cuncta uelle nominatim promere: cum satis sit excultum, atq; emendatum dixisse. fuit enim patiens laboris, studiosus optimi cuiusq;, ac bellicosi, magisq; simpliciora ingenia, aut eruditissimos, quamuis ipse parcæ esset scientiæ, moderateq; eloquens, diligebat. Iustitiæ uero, ac iuris humani, diuiniq; tam repertor noui, quàm inueterati custos. Quæ omnia eo maiora uisebantur, quoniā per multos, atq; atroces tyrannos perdito, atque prostrato statu Romano in remedium tātorum malorum diuinitus credebatur opportune datus usq; eo: ut aduenïens imperium eius pleraq; mirifica denūtiauerint. In queis præcipuum cornicem è fastigio capitolij atticis sermonibus effatam καλῶς ἔσται. Huius exusti corporis cineres relati Romā, humatiq; Traiani fore sub eius columna, & imago superposita, sicuti triumphantes solent in urbem inuecta senatu præeunte, & exercitu. Eo tempore multo pernitiosius, quàm sub Nerua Tyberis inundauit

magna clade ædium, & terræmotus grauis per prouincias multas, atrox'q; pestilentia, famesq;, & incendia facta sunt. Quibus omnibus Traianus per exquisita remedia plurimum opitulatus est. Statuens ne domorum altitudo LX superaret pedes ob ruinas faciles, & sumptus, siquando talia contingerent, exitiosos. Vnde merito pater patriæ dictus est. uixit annis LXIIII.

AELIVS ADRIANVS.

Elius Adrianus stirpis Italicæ Aelio Adriano Traiani Principis consobrino Adriæ orto genitus, quia id oppidum agri piceni etiam mari Adriatico nomen dedit. Imperauit annis XII. Hic græcis literis impensius eruditus, à plerisq; græculus appellatus est. Atheniensium studia, mores'q; auxit poëtico non sermone tantum, sed & cæteris disciplinis canendi, psallendi, medendi'q; scientia, Musicus, Geometria, pictor, fictor, ambulator, quæ ex ære uel marmore proxime Polycletos, et Euphranoras. Proinde omnino ad ista effectus, ut elegantius nunquam, raro quicquam humanæ res expertæ uideantur. Memor supra quàm cuiquam credibile est. Locos, negotia, milites, absentes quoque nominibus recensere, rem immensi laboris. Quippe qui prouincias omnes pedibus circumierit, agmen comitantium præuertens, cum oppida uniuersa restitueret: augeret ordinibus. Nanq; ad specimen legionum mi

litarium fabros, perpendiculatores, architectos, genusq; cunctum extruendorum mœnium, seu decorandorum in cohortes centuriauerat. Varius, multiplex, multiformis ad uitia, atq; uirtutes, quasi arbiter genitus, impetum mentis quodam artificio regens. ingenium inuidum, triste, lasciuum, & ad ostentationem sui insolens callide tegebat. Continentiam, & facilitatem, clementiam simulans, contráq; dissimulans ardorem gloriæ, quo flagrabat. acerrimus ad lacessendum pariter, & respondendum serijs, ioco, maledictis. referre carmen carmini, dictum dicto, prorsus ut meditatum crederes aduersus omnia. Huius uxor Sabina, dum propè seruilibus iniurijs adficitur, ad mortem uoluntariam compulsa, quæ palàm iactabat, quàm immane ingenium pertulisset: & elaborasse, ne ex eo humani generis pernicies grauidaretur. Hic morbo subtercutaneo, quem diu placide pertulerat, uictus dolore ardens, impatiensq; plures è senatu extinxit. À regibus multis pace occultis muneribus impetrata iactabat palàm plus se otio adeptum, quàm armis cæteros. Officia sanè publica, et palatinæ, nec non militiæ in eam formam statuit, quæ paucis per Cōstantinum immutatis hodie perseuerant. uixit annos LXII. dehinc miserabili exitu consumptus est. Cruciatu membrorum ferè omnium confectus in tantum, ut sese interficiendum ministrorum fidissimis precans offerret. Ac ne in semetipsum sæuiret, custodia carissimorum seruaretur.

Ntoninus Fuluius, seu Boioius dictus, postea etiam Pius cognominatus est. Imperauit annis XXIII. Iste ab Adriano in filium adoptatus, cuius gener fuerat, tantæ bonitatis in principatu fuit, ut haud dubie sine exemplo uixerit. Quãuis eum Numæ contulerit ætas sua, cum orbem terræ nullo bello per annos XXIII. authoritate sola rexerit: adeo trementibus eum, atque amantibus cunctis regibus, nationibusq́; & populis, ut parentem seu patronum magis quàm dominum Imperatorem uere putarent: omnesq́; uno ore in cœlestium morem propitium optantes de controuersiis inter se iudicem poscerent. Quin etiam Indi, Bactri, Hircani legatos misere iustitia tanti Imperatoris comperta, quam ornabat uultu sereno, et pulchro. procerus membra, decenter ualidus. Prius quàm salutandus prodiret degustans panis aliquantulum ne frigescente circùm præcordia per ieiunium sanguine uiribus exesis interciperetur. Eoq; actuum publicorum laboribus minime sufficeret, quæ incredibili diligentia ad speciem optimi patris familias exequebatur appetentia gloriæ carens, & ostentatione, adeo mansuetus, ut instantibus patribus ad eos, qui contra eum coniurauerant, persequendos compresserit quæstionem præfatus necesse non esse sceleris in semetipsum cupidos pertinacius indagari, ne si plures reperirentur, quantis odio esset, in-

telligeretur. Igitur apud Lorios uilla propria millibus passuum XII. ab urbe febri paucorum dierum post tres atque XX annos imperij consumptus est. Ob cuius honorem templa, sacerdotes, atq; infinita alia decreta sunt. Usque eo autem mitis fuit, ut cum ob inopiæ frumentariæ suspicionem lapidibus à plebe romana perstringeretur: maluerit ratione exposita placare, quàm ulcisci seditionem.

MARCVS ANTONIVS.

m

Arcus autem Antonius imperauit annis XVIII. Iste uirtutum omnium, cœlestisq; ingenij extitit, erũnisq; publicis quasi defensor obiectus est. Et enim nisi ad illa tẽpora natus esset: profecto quasi uno lapsu ruissent omnia status Romani. Quippe ab armis quies nunquam erat: perq; omnem orientem, Illyricum, Italiã, Galliãq; bella feruebãt, terræmotus non sine interitu ciuitatum. Inundationes fluminum, lues crebræ locustarũ species agris infestæ prorsus, ut propè nihil, quo summis angoribus atteri mortales solent, dici, seu cogitari queat: quod non illo imperante sæuierit. Credo diuinitus attributum, ut dum mundi lex, seu natura aliunde quid hominibus incognitum gignit, rectorum consilijs tanquam medicinæ remedijs leniantur. Is propinquum suum Lucium Anniũ Verũ ad imperij partem nouo beneuolentiæ genere adsciuit. Qui Verus inter Altinum, atque Concordiam iter

faciens, ictu sanguinis, quem morbum Græci ἀπό πληξιν uocant, undecimo imperij anno extinctus est carminum maxime tragicorum studiosus, ingenij asperi, atque lasciui.

M. ANTONIVS.

Post cuius obitum Marcus Antonius Rem publicam solus tenuit à principio uitæ tranquillissimus, adeo ut ab infantia uultum nec ex gaudio, nec ex mærore mutauerit, philosophiæ studens, literarũq; græcarum peritissimus. Hic permisit uiris clarioribus, ut conuiuia eodem cultu, quo ipse, & ministris similibus exhiberent. Hic cum ærario exhausto largitiones, quas militibus impenderet: non haberet: neq; indicere prouincialibus, aut senatui aliquid uellet: instrumentum regij cultus facta in foro Traiani sectione distraxit. Vasa aurea, pocula crystallina, & murrhina, uxoriam, ac suam sericam, & auream uestem, multa ornamenta gemmarum, ac per duos continuos menses uenditio habita est, multumq; auri redactum. Post uictoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata uoluerunt. Molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere. Huius tempore Cassius tyrãnidem arripiens extinctus est. Ipse uitæ anno qnquagesimo nono, apud Bẽdobonam morbo consumptus est, De eius nuntio Romam peruecto confusa luctu publico urbe, Senatus in curia ueste tetra indu

tus lachrymans

tus lachrymans conuenit. Et, quod de Romulo ægre creditum est, omnes pari sensu præsumpserunt, Marcum cœlo receptum esse: ob cuius honorem templa, columnæ, multaq; alia decreta sunt.

COMMODVS.

a Vrelius Commodus M. Antonij filius Antoninus & ipse dictus, imperauit annis XIII. Hic qualis futurus esset, in ipso primordio ostendit. Nã cũ in supremis moneretur à parente attritos iam Barbaros ne pmitteret uires recipere, ne spondeat ab incolumi, quamuis paulatim, negotia perfici posse, à mortuo nihil. Sæuior omnibus libidine, atq; auaritia, crudelitate, nulli fidus, magisq; in eos atrox, quos amplissimis honoribus, donisq; ingentibus extulerat. In tantum deprauatus, ut gladiatorijs armis sæpissime in amphitheatro dimicauerit. Huic Martia generis libertini forma tamẽ, meretricijsq; artibus pollens, cum animum eius penitus deuinxisset, egresso è balneo ueneni poculum obtulit. Ad extremum ab immisso ualidissimo palæstrita compressis faucibus expirauit anno uitæ tricesimo secundoq;.

AELIVS PERTINAX

a Elius Pertinax imperauit dies LXXXV. Iste coactus imperauit, repugnansq; suscipiens tale cognomen=

tum sortitus est. Origine gentis sordida praefecturam urbi agens imperator effectus scelere Iuliani multis uulneribus obtruncatur annos natus. VII atq; LX. Huius caput tota urbe circumuectum est. Hoc exitu obijt uir ad humanae conuersationis exēplum per laboris genera uniuersa absumptus, prouectusq; eò, ut fortunae uocaretur pila. Nam libertino genitus patre apud Ligures in agro squalido Lollij Gentiani, cuius in praefectura quoq; clientem se esse libentissime fatebatur. Fuit doctor literarum, quae à grammaticis traduntur, blandus magis quàm beneficus. Vnde eum graeco nomine χρηστόλογον appellauere. Nunquam iniuria acceptā ad ulciscendum ductus: amabat simplicitatem communem se affatu, conuiuio, incessu praebebat. Huic mortuo diui nomen decretum est: ob cuius laudem ingenuitatis adusq; defectum plausibus adclamatum est. Pertinace imperante securi uiximus: neminem timuimus, patri Pio, patri Senatus, patri omnium bonorum

DIDIVS IVLIANVS

d

Idius Iulianus ortu Mediolanēsis imperauit mensibus VII. uir nobilis, iure peritissimus, factiosus, praeceps, regni auidus. Hoc tempore Niger Pascenninus apud Antiochiam, In Pannonia Sabaria Septimius Seuerus creantur Augusti, ab hoc Seuero Iulianus in abditas palatij balneas ductus

extenta damnatorum modo ceruice decollatur, caputq; eius in rostris ponitur.

SEPTIMIVS SEVERVS

s Eptimius Seuerus imperauit annis XVIII. Hic Priscennium interemit hominem omnium turpitudinum. Sub eo etiã Albinus, qui in Gallia se Cæsarem fecerat: apud Lugdunum occiditur. Hic Seuerus filios suos successores suos reliquit Bassianũ & Getam. Hic in Britania uallum per XXXII passuum millia à mari ad mare deduxit: fuit bellicosissimus omnium, qui ante eum fuerunt, Acer ingenio ad omnia, quæ intendisset, in finem perseuerans. Beneuolentia quo inclinasset mirabili, ac perpetua, ad quærendum diligens, ad largiendum liberalis. in amicos, in inimicosq; pariter uehemens. Quippe qui Lateranum Chilonẽ Amilinum Bassum, cæterosq; alios ditaret: ædibus quoq; memoratu dignis, quarum præcipuas uidemus, Parthorũ quæ dicuntur, ac Laterani. Hic nulli in dominatu suo permisit honores uenundari: latinis literis sufficienter instructus: punica eloquentia promptior. Quippe genitus apud Leptim prouinciæ Africæ. is dum membrorum omnium maxime pedum dolorem pati nequiret: ueneni uice, quod ei negabatur, cibum grauis, ac plurimæ carnis auidius inuasit. Quem cum conficere non posset, cruditatem passus expirauit. uixit annos LXX.

a Vrelius Antoninus Bassianus Caracalla Seueri filius Lugduni genitus ĩperauit solus annis VI. Hic Bassianus ex aui materni nomine dictus est. At cum è Gallia uestem plurimam deuexisset: talaresq; Caracallas fecisset: cöegissetq; plebem ad se salutandum indutam talibus introire: de nomine huiusce uestis Caracalla cognominatus est. Hic fratrem suum Getam peremit. Ob quam causam furore pœnas dedit dirarum insectatione: quæ non immerito ultrices uocantur, à quo post furore conualuit. Hic corpore Alexandri Macedonis conspecto, Magnum atq; Alexandrum se iussit appellari, adsentantiũ fallatijs eò perductus, uti truci fronte, & ad lœuum humerum conuersa ceruice, quod in ore Alexandri notauerat incedens, fidem uultus simillimi persuaderet sibi. fuit impatiens libidinis, quippe qui nouercam suam duxit uxorem. Cum carris iter faceret, apud Edessam secedens ad officia naturalia à milite, qui quasi ad custodiam sequebatur, interfectus ẽ. Vixit annis ferè XXX corpus eius Romam relatum est.

MACRINVS, ET DIADVMENVS.

m Acrinus cum Diadumeno filio ab exercitu imperatores creati imperauerunt menses XIIII. ab eodem exercitu obtrũcantur, pro eo, q̃a Macrinus militarẽ luxuriã, stipendiaq; profusiora comprimeret.

Vrelius Antoninus Varius idem Heliogabalus dictus Caracallæ ex Semeæ consobrina occulte stuprata filius, imperauit biennio & mensibus VIII. Huius matris Semeæ auus Bassianus nomine fuerat Solis Sacerdos. Is cum Romam ingenti militum & Senatus expectatione uenisset: probris se omnibus contaminauit. Cupiditatem stupri, quam adseq naturæ defectu non dum poterat: in se conuertens muliebri nomine Bassianam se pro Bassiano iusserat appellari. Vestalem uirginem quasi matrimonio iungens suo, abscissis'q; genitalibus matri se magnæ sacrauit. Hic Macellum, qui post Alexander dictus est, consobrinum suum Cæsarem fecit. Ipse tumultu militari interfectus est. Huius corpus per urbis uias more canini cadaueris à milite tractũ est militari cauillo appellantium indomitæ & rabidæ libidinis catulã. Nouissime cum angustum foramen cloacæ corpus minime reciperet: usq; ad Tyberim deductum adiecto pondere ne unquam emergeret, in fluuium proiectum est. Vixit annis XVI. atq; ex rebus, quæ acciderent, Tyberinus, Tractitius'q; appellatus est.

SEVERVS ALEXANDER.

Euerus Alexander imperauit annis XIII. Hic bonis Reipublicæ fuit erumnosus. Sub hoc imperante Tauri-

nus augustus effectus est. Ob timorem ipse se Euphrate fluuio abiecit. Tunc etiam Maximinus regnum arripuit pluribus de exercitu corruptis. Alexander uero, cum deseri semet à stipatoribus uidisset: matrem sibi causam fuisse mortis exclamans accurrenti percussori obuoluto capite ceruices suas ualide cõpressas praebuit anno uitae XXVI. Huius mater Mammaea eò filium coëgerat, ut illa ipsa permodica si mensae, prandiaq; superessent: quamuis conuiuio reponerentur.

IVLIVS MAXIMINVS

i Vlius Maximinus Thrax è militaribus imperauit annis III. Is, dum persequitur pecuniosos insontes pariter, noxiosq; apud Aquileiam seditiõe militum discerptus est und cum filio conclamantibus cunctis militari ioco, Ex pessimo genere ne catulum habendum. Huius imperio duo Gordiani pater & filius principatum arripientes unus post unum interiere. Pari etiam tenore Pupianus, & Balbinus regnum inuadentes perempti sunt.

GORDIANVS.

g Ordianus nepos Gordiani ex filia ortus Romae clarissimo patre imperauit annis VI. apud Ctesiphontem à Philippo praefecto praetorio, accensis in se-

ditionẽ militibus, occiditur anno uitæ uicesimo. Corpus eius propè fines Romani, Persicíq; imperij positum. nomen loco dedit sepulchrum Gordiani.

PHILIPPI.

m Arcus Iulius Philippus imperauit annis V. Veronæ ab exercitu interfectus est, medio capite supra ordines dentium præciso. filius autem eius Gallus Iulius Saturninus, quem potentiæ sociauerat, Romæ occiditur agens uitæ annos XII. adeo seueri & tristis animi, ut iam tum à quinquenni ætate nullo prorsus cuiusquam commento ad ridendũ solui potuerit: patremq; ludis secularibus petulantius cachinnantem quanquam adhuc tener uultu notauerit auersato. Is Philippus humillimo ortus loco fuit, pater nobilissimo latronum ductore.

DECII.

d Ecius è Pannonia Bubalia natus imperauit menses XXX. Hic Decium filium suum Cæsarem fecit. Vir artibus cunctis, uirtutibusq; instructus placidus & communis domi, in armis promptissimus in solo Barbarico inter confusas turbas gurgite paludis summersus ẽ. Ita ut nec cadauer eius potuerit inueniri: filius uero eius bello extinctus est. uixit annis L. Huius temporibus ualens Lucianius imperator effectus.

u

VIrius Gallus cum Volesiano filio imperauerunt annis II. Horum temporibus Hostilianus Perpenna à Senatu Imperator creatus, nec multo post pestilentia consumptus est. Sub his etiam Aemilianus in Mœsia imperator effectus est: contra quem ambo profecti apud Interānam ab exercitu suo cædūtur anno ætatis pater septimo circiter & quadragesimo creati in insulam Menynge, quæ nunc Girba dicitur. Aemilianus uero mense quarto dominatus apud Spoletum, siue pontem, quem ab eius cæde Sanguinarium accepisse nomen ferunt inter Ocriculum, Narniāq;, & Spoletium, & urbem Romam regione media positum. Fuit autē genere Maurus pugnax, nec tamen præceps. Vixit annis III. minus L.

LICINIVS VALERIANVS.

l

LIcinius Valerianus cognomento Colobius imperauit annis XV. parentibus ortus splendididissimis, stolidus tamen, et multum iners neq; ad usum aliquē publicū officio, cōsilio seu gestis accommodatus. Hic filium suum Galienum fecit, Galieniq; filiū Cornelium Valerianum Cæsarem. His imperantibus Religianus in Mœsia. Cassius Labienus posthumus in Gallia Galieni filio interfecto, imperato

res effecti sunt. Pari modo Aelianus apud Moguntiam, cum in Agypto Aemilianus, apud Macedones ualens. Mediolani Aureolus dominatum inuasere. Valerianus uero in Mesopotamia bellum gerẽs à Sapore Persarum rege superatus, mox etiam captus est: apud Parthos ignobili seruitute consenuit. Nam quandiu uixit Rex eiusdem prouinciæ incuruato eo pedem ceruicibus eius imponens equũ ascendere solitus erat.

GALIENVS

g Alienus quidem in loco Cornelij filij sui Saloniarum alterum filium subrogauit amori diuerso pellicum deditus. Saloninæ coniugis, & concubinæ, quam per pactionem concessa parte superioris Pãnoniæ, à patre Marcomannorum rege matrimonij specie susceperat Pipam nomine. Nouissime aduersus Aureolum profectus est. Quem cum apud pontem, qui ex eius nomine Aureolus appellatur: obtentum, detrusumq; Mediolanum obsedit: eiusdẽ Aureoli cõmento à suis interijt. Regnauit annis XV cum patre VII. et solus VIII. Vixit annis. L.

CLAVDIVS.

c Laudius imperauit annis II. Hunc pleriq; putant Gordiano satum, dum alij Liscensa muliere matura institueretur ad uxorem. Hinc Claudius Ga

lieni morientis sententia imperator designatus, ad quem Tiani positum per Gallonium Basilium indumēta regia direxerat. extinctoq; à suis Aureolo recepis regionibus, aduersum autem Alamannorum haud procul à lacu Benaci dimicans tantam multitudinem fudit: ut ægre pars dimidia superfuerit. His diebus Victorinus regnum cepit. Claudius uero, cum ex fatalibus libris, quos inspici præceperat: cognouisset sententiæ in senatu dicendæ primi morte remedium desyderari: Pomponio Basso, qui tunc erat, se offerēte, ipse uitam suam haud passus respōsa frustrari dono Reip. dedit. Præfatus neminem tanti ordinis, primas habere, quoniam imperatorē ea res sicut erat cunctis gratia. non diui uocabulum modo, sed ex auro statuā propè ipsum Iouis simulachrum, atq; in curia imaginem auream proceres sacrauere.

QVINTILIVS.

h Vic successit frater eius Quintilius. Is paucis diebus imperium tenens, interemptus est.

AVRELIANVS

æ Vrelianus genitus patre mediocri, & ut quidam ferunt, Aurelij clarissimi Senatoris colono inter Datiā, & Macedoniam imperauit annis V. Iste

haud dissimilis fuit Magno Alexandro, seu Cæsari dictatori. Nam Romanam urbem triennio ab inuasoribus receptauit: cũ Alexander annis XIII per uictorias ingentes ad Indiam peruenerit: & C. Cæsar decennio subiecerit Gallos, aduersum ciues quadriennio congressus. Iste in Italia tribus prælijs uictor fuit, apud Placentiam, iuxta amnem Metaurum, ac fanum Fortunæ. Postremo trimensibus in campis. Huius tempore apud Dalmatas Septimius Imperator effectus mox à suis obtruncatur. Hoc tempore in urbe Roma monetarij rebellarunt, quos Aurelianus uictor ultima crudelitate compescuit. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisq; & aurata omni ueste, quod adhuc ferè incognitum romanis moribus uisebatur, usus est. Hic muris ualidioribus, & laxioribus urbem sepsit. Porcinæ carnis usum populo instituit. Hic Tetricum, qui Imperator ab exercitu in Gallijs effectus fuerat: correctorem Lucaniæ prouexit, aspergens hominem eleganti ioco, sublimius habendũ regere aliquam Italiæ partem, quàm trans alpes regnare, nouissime fraude serui sui, qui ad quosdam militares uiros amicos ipsius nomina pertulit, adnotata falsò manum eius imitatus tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere, ab ijsdem interfectus est in itineris medio, quod inter Cõstantinopolim, & Heracliam est. fuit sæuus & sanguinarius, & trux omni tempore, etiam filij sororis interfector. Hoc tempore septem mensibus interregni species euenit.

TACITVS.

t Acitus post hunc suscepit imperium, uir egregie moratus, qui ducentesimo imperij die apud Tarsum febri moritur.

FLORIANVS.

h Vic successit Florianus. Sed cum magna pars exercitus equitantium Probum militiæ peritum legisset, Florianus dierum LX. quasi per ludum imperio usus incisis à semetipso uenis effuso sanguine consumptus est.

PROBVS.

p Robus genitus patre agresti hortorum studioso Dalmatio sanguine. Imperauit annis VI. Iste Saturninum in oriente Proculum, & Bonosum Agrippinæ imperatores effectos oppressit. Vineas Gallos, et Pannonios habere permisit. Opere militari Almum montem apud Syrmium, & aureum apud Mœsiam superiorem uineis conseruit. Hic Syrmio in turri ferrata occiditur.

CARVS.

c Arus Narbonæ natus imperauit annis II. Iste confestim Carinum, & Numerianum Cæsares fecit. Hic apud Ctesiphonta ictu fulminis interijt.

Numerianus quoq; filius eius, cũ oculorum dolore correptus in lecticula ueheretur: impulsore Apro, qui socer eius erat: per insidias occisus est. Cum dolo occultaretur ipsius mors quousq; A per inuadere posset imperium: fœtore cadaueris scelus est proditum. Hinc Sabinus Iulianum inuadẽs imperium à Carino in campis Veronẽsibus occiditur. Hic Carinus omnibus se sceleribus inquinauit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit. Matrimonia nobilium corrupit: condiscipulis quoq;, qui taxauerũt eum in auditorio uerbi fatigatione, pernitiosus fuit. Ad extremum trucidatur eius præcipue tribuni dextera, cuius dicebatur coniugem polluisse.

DIOCLITIANVS.

d Ioclitianus Dalmata Anulini senatoris libertinus matre pariter, atq; oppido nomine Dioclea, quorum uocabulis, donec imperium sumeret, Diocles appellatus. Vbi orbis Romani potentiam cœpit, graium nomen in romanum morem conuertit. Imperauit annis XXV. Is Maximianum Augustum efficat. Constantium & Galerium Maximianum cognomento Armentarium Cæsares creauit, tradens Constantio Theodoram Herculij Maximiani priuignam abiecta uxore priori. Hoc tempore Carausio in Gallijs Achilleus apud Aegyptũ Iulianus in Italia imperatores effecti diuerso exi

tu periere. È quibus Iulianus acto per costas pugione in ignem abiecit se. Dioclitianus uero apud Nicomediam sponte imperiales fasces relinquẽs in proprijs agris consenuit. Qui dum ab Herculio atq; Galerio ad recipiendum imperium rogaretur, tanquam pestem aliquam detestans in hunc modũ respondit. Vtinam Salonæ possetis uisere olera nostris manibus instituta. Profecto nunquam istud tentandum iudicaretis. uixit annis LXVIII. Ex qs communi habitu propè nouem egit. morte consumptus est, ut satis patuit, per formidinem uoluntariam. Quippe cum à Constantino, atq; Licinio uocatus ad festa nuptiarum per senectam, quo minus interesse ualeret, excusauisset, rescriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur, Maxentio fauisse, ac Maximino fauere suspectans necem dedecorosam, uenenum dicitur hausisse. His diebus Constantius Constantini pater, atq; Armentarius Cæsares Augusti appellãtur. Creatis Cæsaribus Seuero, per Italiam Maximini Galerij sororis filio per orientem, eodem'q; tempore Constantinus Cæsar efficitur. Maxentius imperator in uilla sex millibus ab urbe discreta itinere lauicano. Dehinc Licinius Augustus efficitur. Pari'q; modo Alexander apud Carthaginem Imperator fit. Simili'q; modo ualẽs Imperator creatur. quorum exitus iste fuit. Seuerus ab Herculio Maximiano Romæ intra tabernas extinguitur. Funus'q; eius Galieni sepulchro infertur. Quod ab urbe abest per appiam millibus nouẽ.

GALERIVS MAXIMIANVS.

G Alerius Maximianus consumptis genitalibus deficit. Maximianus Herculeius à Constantino apud Massiliã obsessus. Deinde captus poenas mortis genere, postremo fratris laqueo ceruicibus Alexander à Constantini exercitu iugulatur. Maxentius, dum aduersus Constantinum congreditur: paulo superius à ponte miluio in pontem nauigijs compositum ab latere ingredi festinans lapsu equi in profundum demersus est: uoratumq; limo pondere thoracis corpus uix repertum. Maximinus apud Tarsum morte simplici perijt. Valens à Licinio morte multatur. fuerunt autem morum huiusmodi. Aurelius Maximianus cognomẽto Herculius, ferus natura, ardens libidine, consilijs stolidus, ortu agresti, pannonioq;. Nam etiam nunc haud longe Syrmio eminet locus palatio ibidem constructo, ubi parentes exercebant opera mercenaria, ætate interijt sexagenarius annorum XX. Imperator genuit ex Eutropia Syra muliere Maxentium, & Faustam coniugem Constantini. Cuius patri Constantio tradiderat Theodoram priuignam. Sed Maxentium suppositum ferunt arte muliebri tenere mariti animum laborantis auspicio grauissimi coepti à puero. Is Maximianus carus nulli unquam fuit, nec patri, aut socero quidem Galerio.

g Alerius autem fuit, licet inculta, agrestiq; iustitia, satis laudabilis, pulcher corpore, eximius, & felix bellator, ortus parentibus agrarijs, pastor armentorum. Vnde ei cognomē Armentarius fuit. Ortus Datia ripensi. Ibiq; sepultus est: quē locum Romulianum uocabulo Romulæ matris appellarat. Is insolēter affirmare ausus est, matrem more Olympiadis Alexandri Magni creatricis compressam dracone semet concepisse.

GALERIVS MAXIMINVS.

g Alerius Maximinus sorore Armentarij progenitus, uero'q; nomine ante imperium Dara dictus Cæsar quadriennio. Dehinc per Orientem Augustus triennio fuit, ortu quidem, atq; instituto pastorali uerum sapientissimi cuiusq; ac literatorum cultor, ingenio quieto, uini auidior. Quo ebrius quædam corrupta mente aspera iubebat: qui cum pigeret factum, differri quæ præcepisset in tempus sobrium, ac matutinum statuit.

ALEXANDER.

a Lexander fuit Phrix origine, Ingenio timidus inferior aduersus laborem uitio senectæ ætatis. His omnibus absumptis imperij iura penes Constantinum

& Licinium

& Licinium deuenere.

CONSTANTINVS.

Onstantinus Constantij Imperatoris, & Helenæ filius imperauit annis XXX. Hic dum iuuenculus à Galerio in Vrbe Roma religionis specie obsides teneretur fugam arripiens, atq; ad frustandos insequentes publica iumenta quaq; iter egerat, interfecit: ad et patrem in Britanniam situm peruenit: & forte hisdem diebus ibidem Constantium parẽtem fata ultima perurgebant. Quo mortuo, cunctis, qui aderãt, adnitentibus, sed præcipue Croco Alamannorum Rege auxilij gratia Constantium comitatu imperium capit. Hic sororem suam Constantiam Licinio Mediolanum accito coniungit: filium'q; suũ Crispum nomine ex Mineruina concubina susceptũ idem Constantinum hisdem diebus natum oppido Arelatensi, Licinianum'q; Licinij filiũ mensium ferè XX. Cæsares efficit. Verum enim uero, ut imperia difficile concordiam custodiunt: dissidium inter Licinium, Constantinum'q; exoritur: primũ'q; apud Cibalas iuxta paludem Hiulcam nomine Cõstantino nocte castra Licini irrumpente Licinius fugam petijt. Byzantium'q; fuga uolucri peruenit. ibi Martinianum officiorum magistrum Cæsarem creat. Dehinc Constantinus acie potior apud Bithyniam adegit Licinium pacta salute indumentum regium offerre per uxorem, unde Thessalonicam missum paulopost eum, Martinianum'q; iugulari iussum

bet. Hic Licinius annū dominatiōis ferè post quartumdecimum uitæ proxime sexagesimum occiditur, auaritiæ cupidine omnium pessimus, neq; alienus à luxu uenerio, asper admodum, aut mediocriter impatiens, infestus literis, quas per inscitiam immodicam, uirus, ac pestem publicam nominabat: præcipue forensem industriam agraribus planè, ac rusticantibus, qa ab eo genere ortus, altusq; erat, satis utilis, ac militiæ custos ad ueterum instituta seuerissimus. spadonum & aulicorum omnium uehemēs domitor tineas, soricesq; palatij eos appellās. At Cōstantinus obtento totius romani imperij mira bellorum felicitate regimine, Fausta coniuge, ut putant, suggerente, Crispum filium necari iubet. Dehinc uxorem suam Faustam in balneas ardentes coniectam interimit. Cum eum mater Helena ardore nimio nepotis īcreparet. Fuit uero ultra, quàm æstimari potest, laudis auidus. Hic Traianum herbam parietariam ob titulos multos ædibus inscriptos appellare solitus erat. Hic pontem in Danubio construxit. Habitum regium gemmis, & caput exornans perpetuo diademate. Commodissimus tamen rebus multis fuit, calumnias sedare, legibus seuerissimis nutrire artes bonas, præcipue studia literarum, legere ipse, scribere, meditari, audire legationes, & querimonias prouinciarum. Cumq; liberis, filioq; fratris Delmatio Cæsaribus confirmatis tres & LX. annis uixisset. Ex quibus dimidios ita, ut tredecim solus imperaret, morbo cōsumptus est, irrisor potius quàm blandus. Vnde prouerbio

uulgari trachala. X. annos præstantissimus. XII. sequentibus latro, decem nouissimis pupillus ob profusiones immodicas nominatur. Corpus sepultum ex Byzantio Constantinopoli dicta, quo mortuo Delmatius militum ui necatur. Ita ad tres orbis romani dominatio redacta est. Constantino & Constantio, ac Cõstante filijs Constantini. hi singuli has partes regendas habuerunt. Constantinus iunior trans alpes. Constantius à freto Propontidis Asiã atq; Orientem. Constans Illyricum, Italiamq́;, & Africam, Dalmatiã, Thraciam, Macedoniamq́;, & Achaiam.

ANNIBALIANVS, CONSTANS, ET CONSTANTIVS.

a Nnibalianus Dalmatij Cæsaris cõsanguineus Armeniam, nationesq́; arcùm socias, Interim ob Italiæ, Africæq́; ius dissentire statim Constantinus, & Constans cœperũt. Cõstantius latrocinij specie, dũ incautus, fœdeq́; temulẽtus in aliena irruit, obtrũcatus est: proiectusq́; in fluuium, cui nomen Alsa est, nõ lõge ab Aquileia. Constans uero uenandi cupidine, dum per syluas, saltusq́; erraret, conspirauere aliquãti militares in eius necem, authoribus Chrestio & Marcellino, simulq; Magnentio: qui ubi patrãdi negotij dies placuit: Marcellinus natalem filij simulans, plerosq; ad cœnam rogat. Itaq; in multam noctem conuiuio celebrato, Magnẽtius quasi ad uentris secreta secedens, habitum uenerabilem capit.

Ea re cognita, Constans fugere conatus apud Helenam oppidum Pireneo proximum à Gaisone cum lectissimis misso interficitur anno tertiodecimo Augustæ dominationis. Nã Cæsar triennio fuerat æui septimo uicesimoq́;. Hic fuit debilis pedibus, manibusq́; articulorum dolore. fortunatus cœli temperie, fructuum prouentu, nulla à Barbaris formidine. quæ profecto maiora fuerint, si prouinciarum rectores non pretio, sed iudicio prouexisset. Huius morte cognita, Vetranio magister militum imperiũ in Pannonia apud Mursiam corripuit. Quem Constantius non post multos dies regno exuit grandæuo ætati non uitam modo, sed etiam uoluptarium otium concedens. fuit autem propè ad stultitiam simplicissimus.

CONSTANTIVS.

Constantius Gallum fratrem patruelẽ Cæsarem pronuntiat, sororem Constantinam illi coniũgens. Magnentius quoq; Decentium consanguineum suũ trans alpes Cæsarem creauit. His diebus Romæ Nepotianus Eutropiæ Constantini sororis filius hortantibus perditis, Augusti nomen rapit: quem octauo die uigesimoq́; Magnentius oppressit. Hoc tempore Cõstantius cum Magnentio apud Mursiã dimicans uicit. In quo bello penè nunquam amplius Romanæ consumptæ sunt uires: totiusq́; imperij fortunæ pessundatæ. Dehinc cũ se Magnentius in Italiam recepisset, apud Thicinum plures fudit, in

cautius, & ,ut in uictoria solet, audacius persequẽtes. Nec multo post apud Lugdunum coangustatus gladio occulte prouiso ictum pulsi parietis iuuãs transfosso latere, ut erat uasti corporis uulnere, naribus'q;, & ore cruorem effundens. Mense imperij quadragesimo secundo, ætatis uero quinquagesimo expirauit, ortus parentibus, qui Galliã inhabitant: legendi studio promptus: sermonis acer: animi tumidi, & immodice timidus: artifex tamen ad occultandam audaciæ specie formidinem. eius morte audita, Decentius laqueo fasciæ ad collum posito uitam finiuit. Hoc tempore Gallus Cæsar à Constantio occiditur. imperauit annis quatuor.

SILVANVS.

Siluanus Imperator effectus die imperij uigesimo octauo perimitur. fuit ingenio blandissimus, quãquam barbaro patre genitus, tamen institutione romana satis cultus, & patiens.

CONSTANTIVS.

Constantius Claudium Iulianum fratrem Galli honore Cæsaris adsumit annis natum ferè III atq; XX. Iste in campis argentoratensibus apud Gallias cum paucis militibus infinitas hostium copias deleuit. stabant acerui montium similes: fluebat cruor fluminum modo: captus rex nobilis Nodoma

rius. fusi omnes optimates: redditus limes romanæ possessionis: ac postmodum cum Alamannis dimicans, potentissimum eorum regem Badomarium cepit. Hic à militibus gallicanis Augustus pronuntiatur. Hinc Constantius urgere legationibus in statum, nomenq; pristinum reuertitur.

IVLIANVS.

I Vlianus mandatis mollioribus refert se sub nomine cælsi imperij multo officiosius pariturum. His Cõstantius magis, magisq; ardens dolore, atq; ut erat taliũ impatiẽs, in radicibus Tauri montis apud Mopsocrenẽ febri acerrima, quam indignatio nimia uigilijs augebat: interijt ãno æui IIII & XL. imp ij IX atq; XXX. uerum Augustus quarto uigesimoq; octo solus, cum fratribus, atq; Magnentio sedecim, quindecim Cæsar. felix bellis ciuilibus, externis lachrymabilis, mirus artifex in sagittis, à cibo, uinoq; & somno multum intemperans, patiens laboris, facundiæ cupidus. Quam cum adsequi tarditate ingenij non posset: alijs inuidebat. Spadonum, aulicorumq; amori deditus, & uxorum, quibus contentus nulla libidine transuersa, aut iniusta polluebatur. Sed ex coniugibus, quasi plurimas sortitus est, præcipue Eusebiam dilexit, decoram quidem, uerũ per amantias, & gorgonias, et alia importuna ministeria uexantem famam uiri, contra quàm fœminis modestioribus mos ẽ. Quarum sæpe præcepta

maritos iuuant. Nanq; ut cæteras omittam, Pompeia Plotina incredibile dictu est quanto auxerit gloriā Traiani: cuius procuratores cum prouincias calumnijs agitarent, adeo, ut unus ex ijs diceretur locupletium quēq; ita conuenire. Quæ habes ad mensam, unde habes, tertium pone quæ habes, illa coniugem corripuit, atq; increpans quod laudis suæ esset incuriosus, talem reddidit, ut postea exactiones improbans, & detestans fiscum lienem uocaret, quod eo crescente artus reliqui tabescunt. Igitur Iulianus redacta ad unum se orbis romani curatione, gloriæ nimis cupidus in Persas proficiscitur. Illic à trāsfuga quodam in insidias deductus, cum eū hinc inde Parthi urgerent è castris iam positis arrepto tantum clypeo procurrit. Cumq; inconsulto ardore nititur ordines ad prælium componere ab uno ex hostibus, & quidem surgente conto percutitur. Relatusq; in tabernaculum, rursusq; ad hortandos suos egressus paulatim sanguine uacuatus circa noctis ferè medium defecit, præfatus consulto sese de imperio nihil mandare, ne, uti solet, in multitudine discrepantibus studijs amicorum ex inuidia rei præ discordia exercitus periculum pararet. Fuerat in eo literarum, ac negotiorum ingens scientia, eo iuuauerat philosophos, & græcorum sapiētissimos. usu promptior corporis, quàm ualidus quidem, sed breuis fuit. Hæc minuebat quarundam rerum neglectus modus. Cupido laudis immodica cultus numinum superstitiosus. audax plus quàm imperatorem decet. Cui salus propria. cum

ſemper ad ſecuritatem omnium in bello maxime conſeruanda eſt, ita illum cupido gloriæ flagrantior peruicerat, ut neq; terræmotu, neq; pleriſq; præſagijs, quibus uitabatur petere Perſidem, abductus ſit finem ponere ardori, ac ne noctu quidem uiſus ingens globus cœlo labante diem bellicautum præſtiterit.

IOVINIANVS.

Iouinianus genitus patre Varroniano inſula agri ſingidonenſis prouinciæ Pannoniæ imperauit menſes octo. Cuius patri cum liberos crebros amitteret, præceptum ſomnio eſt, eum, q iam inſtante uxoris partu edendus foret, diceret Iouinianum. Hic fuit inſignis corpore, lætus ingenio, literarum ſtudioſus. Hic dum à Perſide hyeme aſpera, mediáq; Conſtantinopolim accelerans cruditate ſtomachi tectorio noui operis grauatus repente interijt annos gerens proxime XL.

VALENTINIANVS.

Valentinianus imperauit annis XII. minus diebus centũ. Huius pater Gratianus mediocri ſtirpe ortus apud Cibalas funarius appellatus eſt eo, quod uenalitium funem portanti quinq; milites nequirent extorquere, eo merito adſcitus in militiã uſq;

ad præfecturæ prætorianæ potentiã conscendit: ob cuius apud milites commendationem Valentiniano imperium resistenti aggeritur. Hic Valentem consanguineum suum sibi socium in imperio adscit: ac demum Gratianum filium, nec dum plene puberem hortatu socrus, & uxoris Augustum creauit. Hic Valentinianus fuit uultu decens, solers ingenio, animo grauis, sermone cultissimus. Quanquam enim ad loquendum parcus, seuerus, uehemens, infestus tamen uitijs, maximeq; auaritiæ: cuius punitor ipse fuit acer, & in iis, quæ memoraturus sum, Adriano proximus, genere uetustissimorũ meminisse noua arma meditari: fingere terra, seu limo simulachra prudẽter, uti locis, temporibus, sermonibus, atq; ut breuiter concludã, sem ꝑ criminibus, queis sese quasi fidissimis, prudẽtissimisq; dederat, careret, aut probatis, eruditisq; monitoribus uti licuisset ꝑfectus haud dubie princeps enituisset. Huius tempore Firmus apud Mauritaniam regnũ inuadens extinguitur. Valentinianus apud Bergentionem legationi Quadorum respondẽs anno æui quinto & quinquagesimo impetu sanguinis uoce amissa, sensu integer expirauit. Quod quidem intemperantia cibi, ac saturitate, qua artus diffuderat, accidisse plures detulere, itaq; eo mortuo, Valentinianus adhuc quadriennis authore Equitio, ac Merobaude propinquo, ubi cum matre fuerat ad latus, creatus est imperator.

u Alens unà cum Valentiniano germano suo, de quo diximus, regnauit annos X. menses V. Hic Valens cum Gotthis lachrymabili bello commisso sagittis saucius in casam deportatur uilissimã. Vbi supuenientibus Gotthis, igniq; supposito, incendio concrematus est. in quo probanda hæc fuere. fuit possessoribus consultor bonus mutare indicia uerus. in amicos fidus, irasci sine noxa, ac periculo cuiusquam sane ualde timidus. Huius temporibus Procopius tyrannus cadens extinguitur.

GRATIANVS.

g Ratianus genitus Syrmij imperauit cũ patre Valentiniano, annis VIII, diebus LXXXV. cum patruo et fratre III. cum eodem fratre, ac Theodosio quatuor, & cum his omnibus accedente Archadio menses VI. Hic apud Argentarium oppidũ Galliæ XXX Alamãnorũ millia in bello extraxit. Hic cũ animaduertisset Thraciã, Daciãq; tanquam genitales terras possidẽtibus Gotthis, Triballisq;, atq; omni pernicie atrocioribus Hũnis, et Alamannis extremũ periculũ instare nomini Romano accitum ab Hispania Theodosium cunctis fauentibus degenti annum à tricesimo tertium imperium committit. Fuit autem Gratianus literis haud me-

diocriter institutus: carmen facere: ornate loqui: explicare controuersias rhetorum more. Nihil aliud die, noctuq; agere, quàm spiculis meditari, summæq; uoluptatis, diuinæq; artis credere ferire pe rite sibi destinata, cibiq;, uini, ac libidinis uictor, cunctisq; q essent plenus bonis, si ad cognoscendam Reip. gerendæ sciẽtiam animum intendisset: à qua propè alienus non modo uolũtate, sed etiam exercitio fuit. Nam dum exercitum negligeret & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se trãstulerat, anteferret ueteri, ac Romano militi, adeoq; Barbarorum comitatu, & propè amicitia capitur: ut non nunquam eodem habitu iter faceret: odia contra se militum excitauit. Hoc tempore cũ maximus apud Britaniam tyrannidem arripuisset, & in Galliam transmisisset: ab infensis Gratiano legionibus exceptus Gratianum fugauit: nec mora extinxit, qui uixit annis XXVIX.

THEODOSIVS.

Heodosius genitus patre Honorio, matre Thermantia genere hispanus originem à Traiano principe trahens à Gratiano Augusto apud Syrmium imperator effectus regnauit annis XXVII. Huic ferunt nomen somnio parentes monitos sacrauisse, ut latine intelligimus à deo datum. De hoc etiã oraculo in Asia diuulgatum est, eum Valenti successurum. Cuius nomen theta & e. o. atq; à græcis li-

teris initiaretur. Qua cognitione principij deceptus Theodorus, cum sibi imperium praesumeret: scelestae cupidinis supplicia peperat. Fuit autem Theodosius propagator Reip. atq; defensor eximius. Nã Hunnos et Gothos, qui eam sub Valente defatigassent, diuersis praelijs uicit. Cum Persis quoq; penitus pacem pepigit. Maximum autem tyrannum, q Gratianum interfecerat: & sibi Gallias uindicabat, apud Aquileiã extinxit. Victorem quoq; eius filium intra infantiae annos à Maximo patre Augustum factum necauit. Eugenium quoque tyrannum, atq; Arbogastem superauit, deletis eorum decem millibus pugnatorum. Hic etenim Eugenius confisus uiribus Arbogastis, postquam apud Viennam Valentinianum extinxerat: regnum inuasit. Sed mox simul cum uita imperium perdidit. Fuit autem Theodosius moribus, & corpore Traiano similis, quantum scripta ueterum, & pictura edocent. Sic eminens status, membra eadem, par caesaries os absq; eo, quod illi aliquantum uellẽdo steriles genae, neq; tam ingentes oculi erant, nescio an & tanta gratia, tantus'q; flos in facie, seu tanta dignitas in incessu. Mens uero prorsus similis adeo, ut nihil dici queat, quod non ex libris in istum uideatur transferri. Clemens animus, misericors, communis, solo habitu differre se caeteris putans, in omnes homines honorificus: uerum effusius in bonos, simplicia ingenia aeq; diligere, erudita mirari, sed innoxia largiri magno animo, magna amare ciues uel priuato contubernio cognitos, eosq; ho-

noribus, pecunia, beneficijs cæteris munerari, præsertim quorum erga se uelut patrum aspero casu officia probauerat. Illa tamen, q̃bus Traianus aspersus est, uinolentiam scilicet, et cupidinem triũphandi usq; eo detestatus est, ut bella non mouerit: sed inuenerit · prohibuerit'q; lege ministeria lasciuia, psalterias'q; commessationibus adhiberi. Tãtum pudori tribuens & continentiæ, ut consobrinarum nuptias uetuerit tanquam reorum. Literis si nimium perfectos contemplemur, mediocriter doctus, sagax planè, multum'q; diligens ad noscœnda morum gesta, è quibus non desinebat execrari ueterum facta superba, crudelia, libertatiq; infestat. legerat Cinnam, Marium, Syllam'q;, atq; uniuersos dominantium præcipue tamen perfidos, & ingratos, irasci sanè rebus indignis, sed flecti cito, unde modica dilatione emolliebatur. Aliquando seuera præcepta habuit de Liuio, uel quod Augustus à philosophiæ doctore. Qui cum uidisset eum facile commoueri, ne asperum aliquid statuere, monuit, ut ubi irasci cœpisset, quatuor atq; XX græcas literas memoria recenseret: ut illa concitatio, quæ momenti est, mente aliò traducta parui temporis interiectu languesceret. Melior haud dubie, quod est claræ uirtutis post auctam annis potentiam regalem, multo'q; maxime post ciuilem uictoriam. Nam & annonæ curam soliciatius attendere, & auri argentiq; graue pondus sublati, atque expensi à tyranno multis è suo restituere cum benigni principes et quidem uix fundos solerent nudos, ac deformata prædia conce

dere, iam illa minutiora, et, ut dicitur, intra aulã, quæ quia occulta sunt, magis naturæ hominum curiose oculos, aures'q; ad se trahunt. Patruum colere tanquam genitorem, fratris mortui, sororis'q; liberos habere pro suis. cognatos, adfines'q; parẽtis animo complecti, elegans, lætum'q; conuiuium dare nõ tantum sumptuosum, miscere colloqa personis studia dignitatibus, sermone cum grauitate iucundo. blandus pater, concors maritus. exercebatur neque ad illecebras, neq; ad lassitudinem. ambulationibus magis cum esset otium reficiebat animum ad uescẽdi continentiam ualetudine regebat. Sic'q; in pace rebus humanis annum agens quinquagesimum apud Mediolanum excessit. Vtranq; Remp. utrisq; idest Arcadio, & Honorio quietam relinquens, Corpus eius eodem anno Constantinopolim translatum, atq; sepultum est.

EVTROPIVS VALENTI MAXIMO PERPETVO AVGVSTO.

Res Romanas ex uoluntate mansuetudinis tuæ ab urbe condita ad nostram memoriam, quæ in negotijs uel bellicis, uel ciuilibus eminebant: per ordinem temporum breui narratione collegi stri ctim, additis etiam ijs, quæ in principum uita, egregia extiterunt: ut tranqllitatis tuæ possit mens diuina lætari, prius se illustrium uirorum facta in administrando imperio secutam, quàm cognosceret lectionem.

EVTROPII DE GESTIS RO MANORVM LIBER PRIMVS.

PRIMVS in Italia, ut quibusdam placet, regnauit Ianus. deinde Saturnus Iouem filium e Græcia fugiens in ciuitate, quæ ex eius nomine Saturnia dicta est, habitauit. cuius ruinæ hactenus cernũtur in finibus Thusciæ haud procul ab urbe. Hic Saturnus qa in Italia latuit, ab eius latebra Latium appellata est. Ipse enim adhuc rudes populos, domos ædificare, terras incolere, plantare uineas docuit, atq; humanis moribus uiuere, cum antea semiferi gladium tantummodo alimentis uitam sustentarent, qui aut in speluncis, aut frondibus, uirgultis'q; contextis casulis habitarent. Ipse etiam eis nummos æreos primus instituit, pro quibus meritis ab indocili & rustica multitudine deus est appellatus. Post hunc Picus eius filius, de quo fabulose dicitur quod a quadam famosissima maga Circe nomine ob contemptum eius amorum, in auem sui nominis sit mutatus. Post hunc filius eius Faunus, qui fuit pater Latini: cuius mater creditur latinas literas reperisse. Quibus regnantibus CL. anni feruntur reuoluti. Regnante tamen Latino, qui latinam linguam correxit: & latinos de suo nomine appellauit: Troia a Græcis capta est. Cum apud

hebræos Labdon tertium sui principatus annum ageret: & apud Assyrios Tautanes, apud Aegyptios Thous regnaret, expletis à mundi principio annis IIII m. XVIII. A diluuio annis mille CCCCLXXVII. A' natiuitate Abrahæ DCCC XXV. A natiuitate regis Assyriorum Nini annis DCCC XXXV. A' natiuitate Mosi annis CCC & quinq;. Ante urbem autem conditam annis CCC & IIII. Ante primam quoq; olympiadē annis CCCC & VI. Capta igitur Troia, Aeneas Veneris & Anchisæ filius ad Italiā uenit. Anno tertio post Troiæ excidium cum Turno Dauni Thuscorum regis filio dimicans eum interemit: eiusq; sponsam Lauiniam Latini filiam in cōiugem accepit: de cuius etiam nomine Lauinium oppidum, quod construxerat, appellauit.

ASCANIVS REX.

r Egnauit igitur Aeneas Latinis annis tribus, quo uita decedente regnum suscæpit Ascanius: qui & Iulius eiusdem Aæneæ filius dictus est: quem apud Troiam ex Creusa coniuge genuerat: & secum in Italiam ueniens adduxerat. Qui Ascanius derelicto nouercæ suæ Lauiniæ regno, Albā longam condidit: & Syluium Posthumum fratrem suum Aeneæ ex Lauinia filiū summa pietate educauit. Deinde Ascanius Iulium filium procreauit, à quo familia Iuliorū exorta est, paruulus,

quia nec

quia nec dum regendis ciuibus idoneus erat, Ascanius cum VIII & XX annis regnasset, Syluium Posthumum fratrem regni reliquit hæredem.

SYLVIVS.

Syluius igitur Posthumus regnauit annis XXIX. qui Posthumus ideo est appellatus, quia post patris mortem est editus, Syluius quia ruri fuerat educatus: a quo omnes Albanorũ reges Syluij sunt uocati. Post quem regnauit Aeneas Syluius annis XXXI. Deinde Latinus Syluius regnauit annis L. quo etiam tempore apud Hebræos Dauid regnauit. Post cuius obitum regnauit Alba Syluius annis. XXXIX. Deinde Epitus eius filius annis XXIII. Deinde Capys Syluius superioris regis filius annis VIII & XX. qui Capuam in Campania condidit. Item Capetus Syluius Capys frater annis tredecim. Post quem Tyberinus Capeti filius annis nouem. Ab huius nomine Tyberinus fluuius dictus est, quod in eum decidens extinctus est, qui prius Albula dicebatur. Successit huic Agrippa Syluius regnans annis quadraginta: cuius temporibus Homerus fuisse in Græcia perhibetur. Deinde Remus Syluius Agrippæ superioris filius regnauit annis decem & nouem. Iste præsidium Albanorum inter montes, ubi nũc Roma est, posuit: qui ob impietatem fulmine ictus interijt. Post hunc regnauit Auentinus Syluius an

nis uiginti & septem, qui fuit Remi superioris regis filius, quiq; in eo monte, qui nunc pars urbis est, mortuus ac sepultus, æternum loco uocabulum dedit. Successor extitit Procas Syluius eiusdem Auentini filius, qui regnauit annus triginta & tribus. Eo tempore Sidonius mensuras et pondera reperit: cum apud Hebræos A Za in Iudæa, et Hieroboã in Hierusalem regnarent. Isti quoq; Amulius succedẽs eius iunior filius regnauit ãnis quadraginta & tribus. Nũitor Procæ regis maior filius à fratre Amulio regno pulsus, in agro suo uixit. Filia eius adimendi partus gratia uirgo uestalis electa est. Quæ cum septimo patrui anno geminos edidisset infantes, iuxta legem in terra uiua defossa est. Verum paruulos propè ripam Tyberis expositos, Faustulus regij pastor armenti ad Accam Larentiam uxorem suam detulit. Quæ ob pulchritudinem, & rapacitatem corporis quæstuosi Lupa à uicanis appellabatur. Vnde & ad nostram usque memoriam meretricum cællulæ lupanaria dicuntur. Pueri, cum adoluissent, collecta pastorum, & latronum manu, interfectoq; apud Albam Amulio, Auum Numitorem in regnum restituunt.

ROMA CONDITA A' ROMVLO.

R Omanorum igitur imperiũ, quo neq; ab exordio ullum ferè minus, neque icrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, à Romulo

exordium habet. Qui Rheæ Iliæ uestalis uirginis, ut præmissum est, filius, & quantum putatus est, Martis cum Remo fratre uno partu editus est. Is cum inter pastores latrocinaretur XVIII annos natus, urbem exiguam in Palatino mente constituit X Calē. Martias. Olympiadis sextæ anno CCCC XIX post Troiæ excidium, siue, ut placet Orosio, CCCCXVII. Ante sex annos, quàm decē tribus Israel à Senacherib rege Chaldæorum transferrentur in montes Medorum. Condita ergo ciuitate, quam ex nomine suo Romā uocauit: à qua & Romanus nomen inditum est: hæc ferè egit. Cōdito templo, quod Asylum appellauit: pollicitus est ad eum confugientibus impunitatem. Quam ob causam multitudinem finitimorum, qui aliquam apud suos ciues offensam contraxerunt: ad se confugientem in ciuitatem accepit. Latini deniq;, Thusciq; pastores, etiam transmarini Phryges, qui sub Aenea, Arcades, qui sub Euandro duce influxerant. Ita è uarijs quasi elementis congregauit corpus unum: populumq; Romanum effecit. Centum ex senatoribus legit: quorum consilio omnia egit: quos senatores propter senectutem, patres ob similitudinem curæ nominauit. Mille etiam pugnatores delegit: quos à numero milites appellauit. Tum cum uxores ipse, & populus non haberent: inuitauit ad spectaculum ludorum uicinas urbis Romæ nationes: atque earum uirgines rapuit anno ab urbe condita quarto. Tunc una uirginum pulcherrima cunctarum acclamatione rapientium Ta-

lasso duci Romuli decernitur. Vnde in nuptiarum solennitatibus Talassio uulgo clamitant: quod scilicet talis nupta sit, quæ Talassum habere mereatur. Cõmotis itaq; bellis propter raptarum iniuriã Ceninẽses uidelicet Antẽnates, Crustumij, Sabini, Fidenates, Veientes. Hæc omnia oppida urbem angunt. Tunc etiam Tarpeia uirgo Sabinorum clypeis in monte obruta est: qui ab eius nomine Tarpeius est appellatus: in quo capitolium est constructum. Pepigere tamen Romani cum Sabinis, quorum filias rapuerant: amicitias: adeo, ut Sabinorum rex Tatius regnaret cum Romulo: Sabiniq; & Romani unus populus efficerentur. Quo tempore Romani ad confirmandam coniunctionem, nomina illorũ suis præponebant nominibus, & ad inuicem Sabini Romanorum. Et ex illo tempore consuetudo tenuit, ut nemo Romanus sit absq; prænomine. Propter hanc etiã societatem cum Sabinorum more Romulus hastam ferret, quæ eorum lingua Quiris appellabatur: Quirinus est dictus. Romani uero siue à quiribus, idest hastis, siue à Quirino Quirites nominari cœperunt. Remus deniq; à Fabio duce Romuli, non dubium, quod ex fratris uoluntate rastro pastorali extinctus est. Causa autem eius interitus hæc fuit: quod ad tutelam nouæ urbis uallum non posse sufficere increpauerit. eiusq; angustias saltu transilierit. Romulus uero, cum apud paludem capreã nusquam comparuisset, anno regni XXXIX ad deos transisse creditus est, & Quirini nomine consecratus. Deinde Romæ per continuos dies Senatores

imperauerunt, & his regnantibus unus annus cõpletus est.

NVMA POMPILIVS.

Postea Numa Põpilius rex creatus est, cũ apud Hebræos Ezechias regnaret. Qui bellum nullum quidem gessit: sed nõ minus ciuitati, quàm Romulus profuit. Nam leges Romanis, moresq; constituit: quĩ consuetudine præliorum iam latrones, ac semibarbari uidebantur: & annũ descripsit in decem menses: q prius sine aliqua supputatione confusus erat: & infinita Romæ sacella, ac templa constituit. morbo decessit XLI imperij anno Regnante Numa. Glaucus primus ferri inter se glutinũ cogitauit.

TVLLVS HOSTILIVS.

Huic successit Tullus Hostilius. hic primus Romanorum purpura, & fascibus est usus, Manasse in Iudæa regnante. Hic bella parauit: Albanos uicit: qui ab urbe Roma duodecimo milliario sunt. Veientes & Fidenates, quorum alij septimo milliario absunt ab urbe Romana, alij decimooctauo bello superauit. Vrbem ampliauit adiecto Cœlio monte. Cum XXXII annis regnasset fulmine ictus cum domo sua arsit. His temporibus Byzantium ciuitas est condita, quæ postea Constantinopolis est appellata.

ANCVS MARTIVS.

p Ost hunc Ancus Martius Numæ ex filia nepos suscepit imperium. Quo etiam tempore Iosias regnauit apud Hebræos. Contra Latinos dimicauit. Auentinum montem ciuitati adiecit, & Ianiculũ. Hostiam ciuitatem supra mare XVI milliario ab urbe Roma condidit. XXIII anno imperij morbo periit. Hoc tamen regnante Epidãnus est condita, quæ postea Dyrrhachium nominata est.

TARQVINIVS PRISCVS.

d Einde regnum Priscus Tarquinius accepit. hic numerum senatorum duplicauit. Circum Romæ ædificauit. Ludos Romanos constituitsqui ad nostrã memoriam permanent. Vicit etiam Sabinos: & nõ parum agrorum sublatum iisdem Romæ urbis territorio iunxit. Primusq; triumphans Romam intrauit. Muros fecit, & Cloacas. Capitolium inchoauit. XXXVII imperij anno per Anci Martij filios occisus est: cui regi ipse successerat. Regnante Tarquino Arion Methymnæus à delphino mari Tænarum dicitur transportatus. Tunc est etiam Massilia condita. Eodemq; tempore Hierusalem à Nabuchodonosor rege Chaldæorum subuersa est.

SERVIVS TVLLIVS.

P Ost hunc Seruius Tullius suscepit imperium, genitus ex nobili fœmina, captiua tamen & ancilla. Regnauitq; annis XXXIII. Quo regnante Balthasar imperabat Chaldæis: sub quo Daniel scripturam mysticam in pariete legit: & interpretatus est. Hic quoq; Sabinos subegit. Montes tres, Quirinalē, Viminalem, Aesquilinum urbi adiunxit. Fossas circa murum duxit. Primus omnium censum ordinauit: qui adhuc per orbē terrarum incognitus erat. Sub quo Roma omnibus in censum delatis habuit capita LXXXIIII millia ciuium Romanorū cum iis, qui in agris erāt. Occisus est scelere generi sui Tarquini filij eius regis, cui ipse successerat, & filiæ suæ, quam Tarquinus habebat uxorem.

TARQVINVS SVPERBVS.

L Vcius deinde Tarquinus Superbus septimus, atque ultimus inuasit imperium. Quo tempore ad relationem Cyri regis Persarum reuersi sunt Hierosolymam Iudæi LXXII millia CCCC. Iste primus excogitauit uincula, taureas, fustes, latumias, carceres, compedes, cathenas, exilia, metalla. Volscos, quæ gens ad Campaniam euntibus non longe ab urbe est, uicit. Gabios ciuita-

tormentorum primus inuentor..

tem, Suessam, Pometiam subegit. Cum Thuscis pacem fecit: & templum Ioui in Capitolio ædificauit. Postea Ardeam oppugnans in XVIII. milliario ab urbe Roma positam ciuitatem, imperium perdidit. Nam cum filius eius & ipse Tarquinus iunior nobilissimam fœminam Lucretiam Collatini uxorem stuprasset: eaque de iniuria marito & patri & amicis questa fuisset, in omnium conspectu se occidit: propter quam causam Brutus parens & ipse Tarquinus, Collatinusq; populum concitauit: & Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoq; eum, qui ciuitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit: ueniensq; ad urbem Rex portis clausis exclusus est. Cumq; imperasset annos trigintaquinq;, cum uxore & liberis suis fugit. Ita Romæ regnatum est per septem reges.

CONSVLES PRIMI.

a ANno CCXLIII. cum adhuc Roma ubi plurimum uix usq; ad XV milia possideret, Tarquinij sane temporibus castissima Iudith Olofernem perimit: hisdemq; temporibus Pythagoras philosophus claruit: qui Samo oriundus Crotone docuit, nouissime Metapontum adijt, ibiq; sepultus est. Hinc COSS. cœpere pro uno rege duo. Duo hac causa creati sunt, ut si unus malus esse maluisset: alter eum habens potestatem similem coërceret. Et placuit ne imperium longius quàm annuum haberet,

ne propter insolentiam potestatis insolentiores redderentur: sed ciuiles semper essent, qui se post annum scirent esse priuandos. Fuerunt igitur anno primo expulsis regibus COSS. Lucius Iunius Brutus, qui maxime egerat, ut Tarquinus pelleretur, & Tarquinus Collatinus maritus Lucretiæ. Sed Tarquino Collatino statim sublata est dignitas. Placuerat enim ne quisquam in urbe remaneret, qui Tarquinus uocaretur. Ergo accepto omni patrimonio suo ex urbe migrauit: & loco ipsius factus est Lucius Valerius Publicola COS. Commouit tamen bellum urbi Romæ Rex Tarquinius, q fuerat expulsus, & collectis multis gentibus, ut in regnum posset restitui, dimicauit. In prima pugna Brutus COS. & Aruns regis Romani Tarquini filius, inuicem se occiderunt. Romani tamen ex ea pugna uictores recesserunt. Brutum Romanæ matronæ defensorem pudicitiæ suæ quasi communem patrem per annum luxerunt. Valerius Publicola Spurium Lucretium, & Tricipitinum collegam sibi fecit Lucretiæ patrem. Quo morbo mortuo iterum Oratium Puluillum collegam sibi sumpsit. Ita primus annus quinque Consules habuit, cum Tarquinus Collatinus propter nomen urbe cessisset: Brutus in prælio perisset: Spurius Lucretius morbo mortuus esset. Secundo quoq; anno iterum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit auxilium ferente Porsena Thusciæ rege, & Romam penè cepit, ueruntamen à Romanis quoq; uictus est. Tertio anno post reges exactos

Tarquinius cum suscipi non posset in regnum, neq; ei Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat, præstaret auxilium: Thusculũ se contulit: quæ ciuitas non longe ab urbe est: atq; per quatuordecim annos priuatus regno cum uxore consenuit. Quarto anno post reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent: uicti sunt, & de his triumphatum est. Quinto anno Lucius Valerius ille Bruti collega, & quater COS. fataliter mortuus est, adeo pauper, ut collatis à populo numis sumptum habuerit sepulturæ. Quem matronæ, sicuti Brutum, per ãnum luxerunt. Nono anno post reges exactos, cum gener Tarqni ad iniuriam soceri uindicandam ingentem collegisset exercitum, noua dignitas Romæ est creata, quæ dictatura appellatur, maior q̃ consularis. Eodem anno etiam magister equitum factus est, qui dictatori obsequeretur, neq; quicquam similius potest dici, quàm dictatura antiqua huic imperij potestati, quam nunc tranquillitas nostra habet, maxime cum Augustus quoq; Octauianus, de quo postea dicemus, & ante eum Caius Cæsar dictaturæ nomine, atq; honore regnauerint. Dictator autem Romæ primus fuit Largius, Magister equitum primus Spurius Cassius. Sextodecimo anno post reges exactos seditionem populus Romæ fecit, tanquam à Senatu, atq; COSS. premeretur. Tum & ipse sibi tribunos plebis quasi proprios iudices & defensores creauit: per quos contra senatum & consules tutus esse posset. Eodem tempore Neemias concedente Xerxe Persarum rege Iudæam uenit, muros, ur

bem'q; restituit. Sequenti anno Volsci contra Romanos bellum parauerunt, & uicti acie etiã Coriolos ciuitatem, quam habebant optimam perdiderunt. Decimooctauo anno postquã reges eiecti sunt, expulsus ab urbe Quintus Martius dux romanus qui Coriolos ceperat Volscorum ciuitatem: ad ipsos Volscos contendit iratus: & auxilia contra Romanos accepit: Romanos saepe uicit: usq; ad quintum milliarium accessit, oppugnaturus etiam patriam suam legatis, qui pacem petebant, repudiatis, nisi ad eum mater Veturia, & uxor Volumnia ex urbe uenissent: quarum fletu & precatione superatus remouit exercitum. Atq; hic secundus post Tarquinum fuit, qui dux contra patriam suam esset. Caeio Flauio & Lucio Virginio COSS. trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia erant contra Veientes bellum soli susceperunt, promittentes senatui & populo per se omne certamen implendũ. Itaq; profecti omnes nobiles, et q singuli magnorũ exercituum duces esse deberent: in praelio conciderunt. Vnus omnino superfuit ex tanta familia, qui propter aetatem puerilẽ duci non poterat ad pugnã. Post haec census in urbe habitus est, et inuenta sunt ciuium capita. CXIX. m. Sequenti tamen anno cum in Algido monte ab urbe duodecimo fermè milliario Romanus obsideretur exercitus: Lucius Quintius Cincinnatus dictator est factus. Qui agrum quatuor iugerum possidens manibus suis colebat. Is cum in opere & arans esset inuentus: sudore deterso togam praetextatam accepit: & caesis

hostibus liberauit exercitum, iugum'q; boum equis imposuit: uictoriam'q; quasi stiuam tenens, subiugatos hostes prae se primus egit.

X VIRATVS.

ANno. CCC. & altero ab urbe condita imperium consulare cessauit: & pro duobus COSS decem facti sunt: qui summam potestatem haberent: ac Xuiri nominati sunt. Sed cum primo anno bene egissent: secundo ex ijs Appius Claudius Virginij cuiusdam, qui honestis iam stipendijs contra Latinos in monte Algido militabat: filiã uirginem corrumpere uoluit: quam pater occidit, ne stuprum à Xuiris sustineret: & egressus ad milites mouit tumultum. Sublata est Xuiris potestas, ipsi'q; damnati sunt.

CAPTIVITAS VRBIS ROMAE.

ANno triẽtesimo decimoquinto ab urbe condita Fidenates contra Romanos rebellauerunt, auxilium praestabant his Veientes, & rex Veientium Tolumnius: quae ambae ciuitates tã uicinae urbi sunt, ut Fidenae VII, Veientium decimooctauo milliario absint. Coniunxerunt se ijs Volsci. Sed Marco Aemilio dictatore, et Lucio Quintio Cincinnato magistro equitum uicti etiam regem perdiderunt. Fide-

næ captæ, & excisæ. Post uiginti inde annos Veientani rebellauerunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primũ eos uicit acie, mox etiam ciuitatem diu obsidens cœpit antiquissimam Italiæ atq; ditissimam. Postea cœpit & Faliscos nõ minus nobilem ciuitatem. Sed commota est ei inuidia, quia prædam male diuisisset: damnatusq́; ob eam causam, & expulsus est è ciuitate. Statim Galli senones ad urbem uenerunt: & uictos Romanos undecimo milliario à Roma apud flumen Alliam secuti, etiam dimissa Clusij Thusciæ ciuitate, quã obsidebant: cum Brenno rege suo Romam uenerunt: & ferè Romanum nomen deleuerunt: urbem occupauerunt: neq; defendi quicquam nisi Capitolium potuit. Quod cum diu etiam Romani fame laborarent: à Camillo, q in uicina ciuitate exulabat: Gallis superuentum est: grauissimeq́; uicti sunt. Postea tamen accepto etiam auro mille libra rum ne Capitolium obsiderent, recesserunt. Sed secutus eos Camillus ita cecidit, ut & aurum, quod his datum fuerat, & omnia, quæ acceperant, militaria signa reuocaret. Ita tertio triumphãs urbem ingressus est, et appellatus secundus Romulus, quasi & ipse patriæ conditor. Circa hæc tempora ab Hesdra putatur historia ueteris testamenti conscripta. Plato quoq; philosophus his fuisse temporibus perhibetur.

EVTROPII DE GESTIS ROMA
NORVM LIBER SECVNDVS.

Tribuni militum consulari potestate.

NNO CCCLXV. ab urbe condi-
ta, post captam autem primo digni
a tates mutatæ sunt: & pro duobus
COSS. facti tribuni militares con
sulari potestate. Hic iam cœpit Ro
mana res crescere. Nam Camillus
eo anno Volscorum ciuitatem, quæ per LXX an-
nos bellum cum Romanis gesserat, uicit: & Equorũ
urbem & Sutrinorum, atq; omnes deletis earun-
dem exercitibus occupauit: & tres simul trium-
phos egit. Titus etiam Quintus Cincinnatus Præne
stinos usq; ad urbis Romæ portas cum bello uene-
runt, prosecutus ad flumen Alliam uicit: octo ciuita
tes, quæ sub ipsis agebant, Romanis adiunxit.
Ipsam Prænestem aggressus in deditionẽ accepit:
quæ ab eo omnia gesta sunt XX diebus. Trium
phusq; ipsi decretus. Verum dignitas Tribunorum
militarium non diu perseuerauit. Ná post aliquan
tum nullos placuit fieri: & quadriennium ita in
urbe fluxit: ut potestates sibi maiores non essent:
præsumpserunt tamen tribuni militares consulari
potestate iterum dignitatem, & triennio perseuera
runt. rursus COSS. facti. Lucio Genutio et Quin
to Seruilio COSS. mortuus est Camillus: honor ei
post Romulum secundus delatus est. His tempori-
bus immensa per continuum biennium Romanos

pestis afflixit. sequentiq; anno secutum est satis tri ste prodigium: siquidem in medio urbis terra dissoluitur: uasto, praeruptoq; hiatu subito inferna patuerunt. Quod cum diutius ibi maneret: cunctisq; terrorem inferret: tandem interpretantibus aruspicibus, quod uiui hominis sepulturã expeteret, Marcus Curtius eques Romanus se in id barathrum armatus iniecit: sicq; clausum est. Interea Titus Quintius dictator aduersus Gallos, qui in Italiã uenerant, missus est. Hi ab urbe quarto milliario trans Anienem fluuium consederant. Ibi nobilissimus de Senatoribus iuuenis Lucius Manlius prouocantem Gallum ad singulare certamen congressus occidit: & sublato torque aureo, colloq; suo imposito in perpetuum Torquati sibi, & posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt. Mox per Caiũ Sulpitium dictatorem etiam uicti. Non multo post à Caio Martio Thusci uicti sunt, & nouem millia captiuorum ex his in triumphum deducta. Census iterum habitus est. Et cum Latini, qui à Romanis subacti erant: milites praestare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factaeq; legiones decem, qui modus sexaginta uel amplius armatorũ millia efficiebat, paruis adhuc Romanis rebus tanta tamen in re militari uirtus erat. Quae cum profecta esset aduersus Gallos duce Lucio Fusco, quidam ex Gallis unum ex Romanis, qui esset optimus, prouocauit: tum illi se M. Valerius tribunus militum obtulit: & cum processisset armatus, coruus ei supra dextrum brachiũ sedit. Mox commis

sa aduersus Gallum pugna, idem coruus alis, & unguibus Galli oculos uerberauit: ne rectum posset aspicere. Ita ut à tribuno Valerio interfectus non solum uictoriam ei, sed etiam nomen dederit. Nam postea idem Coruinus est dictus. Ac propter hoc meritum annorũ. III. & XX COS. est factus. Tunc siquidem dilatata nox usq; ad plurimam diei partem tendi uisa est: tunc etiã saxa de nubibus cadere. Eodemq́; tempore magnus Alexander natus est. Latini, qui noluerunt milites dare, hoc quoq; à Romanis exigere cœperunt: ut unus COS. ex eorum, alter ex Romano populo crearetur. Quod cum esset negatum: bellum contra eos susceptum est: & ingenti pugna superati sunt: ac de his perdomitis triumphatum est. Statuæ COSS. ob meritum uictoriæ in rostris positæ sunt. Eodem anno etiam Alexandria ab Alexandro Macedoniæ condita est. Iam Romani potentes esse cœperunt. bellum etiam in centesimo & tricesimo ferè milliario ab urbe apud Samnites gerebatur: q medij sunt inter Picenum, & Campaniam, et Appuliam gentem, si opulentiam quæras, aureis, & argenteis armis, & discolori ueste usq; ad ambitum ornatam. Si insidiarum fallaciam, saltibus ferè, & montium fraude crassantem. si rabiem, & furorem, sacris legibus, humanisq́; hostijs in exitium orbis agitantem. si pertinaciam, sexagies rupto fœdere, ipsis hostibus animosiores. Deniq;, prius quàm cum Romanis confligerent, Alexandrum regem Epirotarum Germanum Olympiæ matris Alexandri magni

adierunt.

adierunt, qui traiectis in Italiam copijs, bellum aduersus Romanos parabat: Lucanis suffragium ferentes, maximo bello in Lucania uicere: in quo & ipse Alexander Epirota extinctus est. Romani igitur aduersus Samnites pro Campanis, & Sidicinis bellum suscepere. Omnium siquidem non modo Italiæ tantum, sed penè toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est. Nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus, tepẽtes fontibus Baiæ. Lucrinus, & Auernus quædam maris Hostia. Hic amici uitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus cunctorum Vesuuius. Vrbes ad mare, Formiæ, Cumæ Puteoli, Herculanium, Pompeij, & ipsa caput urbium Capua, quæ quondam inter tres maximas Romã, Carthaginem'q; nominata. pro hac urbe & his regionibus PO. Ro. Samnites inuadit. Lucius Papirius cursor cum honore dictatoris ad bellum profectus est. Qui cum Romam redijsset. Q. Fabio Maximo magistro equitum, quem apud exercitum reliquit, præcepit ne se absente pugnaret. Ille occasione reperta, felicissime dimicauit: & Samnites deleuit: ob quam rem à dictatore capite damnatus est, quod se uetante pugnasset. sed ingenti fauore militum, & populi liberatus est. Tanta'q; Lucio Papirio seditio est commota: ut penè ipse interficeretur. Postea Samnites Romanos Tito Veturio, & Spurio Posthumio COSS. apud Caudinas furculas angustijs locorum conclusos ingenti dedecore uicerũt. Quorum dux Pontius in tantum usus est uictoriæ

securitate, ut Herennium patrem consulendum putaret, utrum clausos occideret, an parceret subiugatis. Vt uiuos tamen dedecori seruaret, elegit. Nã uniuersum Romanum exercitum turpiter captum armis etiam, uestimentisq; nudatum, tantum singulis uilioribus operimentis ob uerecundiam corporum tegendam concessis, sub iugo missum, seruitioq; subiectum, longum agere pompæ ordinem præceperunt. Sexcentis autem equitibus Romanis in obsidatum receptis, oneratos ignominia: cæteris rebus uacuos COSS. remiserunt. Sub tali tamen conditione pacis, qualis facienda Samnitibus placuit. Sed si fidem fœderis, quam sibi Romani seruari à subiectis uolunt, ipsi subiecti Samnitibus seruauissent: hodie aut omnino non essent: aut Samnio dominatui seruirent. Post interiecto siquidem anno iubente Senatu, cum Samnitibus firmata pax soluta est. Luciusq; Papirius COS. aduersus eos directus est: qui adeo tunc apud Romanos bellicosissimus habebatur: ut cum diceretur Alexandrum in Italiã transuehi: Romani inter cæteros duces, hunc præcipue eligerent: qui Alexandri impetum sustineret. Congressi itaque Samnites cum Papirio, superati sunt. Quorum septem millibus sub iugum missis, Papirius de Samnitibus triumphauit. Eo tempore Appius Claudius censor aquam claudiam induxit, & uiam Appiam strauit. Circa hæc tempora Laddus apud Hierosolymam pontifex extitit: cuius frater Manasses templũ in monte Garizim construxit. Samnites reparato bello Quintum Fabiũ

Maximum uicerunt, tribus millibus hominum occisis. Postea cum pater ei Fabius Maximus legatus datus fuisset: & Samnites uicit: & plurima ipsorum oppida cepit. Deinde Publius Cornelius Rufinus, Marcus Curius Dentatus ambo COSS. contra Samnites missi, ingentibus prælijs confecerunt, ita ruinas ipsas urbium diruentes, ut hodie Samnium in ipso Samnio requiratur: nec inueniri facile possit. Tunc bellum cum Samnitibus per annos IX. & XL actum sublatum est: neq; ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam uirtutem magis fatigauerit. Interiectis aliquot annis iterum se Gallorum copiæ contra Romanos Thuscis, Samnitibusq; iunxerunt. Sed cum Romam tenderent, à Cneo Cornelio Dolabella COS. deletæ sunt.

Bellum Tarentinum cum Pyrrho gestum.

e Odem tempore Tarentinis, qui iam in ultima Italia sunt: bellum indictum est: quia legatis Romanorum iniuriam fecissent. Hi Pyrrhum Epeiri regem contra Romanos in auxiliũ poposcerunt. qui ex genere Achillis originem trahebat. Is mox ad Italiam uenit. Tumq; primũ Romani contra trãsmarinos hostes dimicauerunt. Missus est contra eos COS. Publius Valerius Leuinus: qui cum exploratores Pyrrhi cepisset: iussit eos p castra duci: et ostendi omnem exercitum, tumq; dimitti, ut renuntiarent Pyrrho quæcunq; à Romanis agerentur. Commissa mox pugna cum iã ilico Pyrrhus fugeret, Elephantorũ au

xilio uicit, quos incognitos Romani expauerunt: sed nox prælio finem dedit. Leuinus temen p noctem fugit. Pyrrhus ex Romanis mille octingentos cepit: & eos summo honore tractauit: & occisos sepeliuit. Quos cum aduerso uulnere, & truci uultu etiam mortuos iacere uideret: tulisse ad cœlum manus dicitur, cum hac uoce. Se totius orbis dominum esse potuisse, si tales sibi milites contigissent. Post id Pyrrhus iunctis sibi Samnitibus, Lucanis, Brutijsq; Romam perrexit: omnia ferro, igneq; uastauit. Cápaniam populatus est: atq; ad Præneste uenit milliario ab urbe XVIII. Mox terrore pcussus exercitus, quia eum tum consul sequebatur, in Campaniam se recepit: legati ad Pyrrhum de redimendis captiuis missi ab eo honorifice suscepti sunt: captiuos sine pretio Romam misit. unum ex legatis Romanorum Fabricium sic admiratus est: ut cum eum pauperem esse cognouisset: quarta parte regni promissa solicitare uoluerit: ut ad se transiret. Contemptusq; à Fabricio est: ob quod cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatum misit, qui pacem cum eis æquis conditionibus peteret: præcipuum uirum Cineá nomine, ita ut Pyrrhus partem Italiæ, quam iam armis occupauerat: obtineret. Cineas legatus postera die, quàm ingressus Romam fuerat, & equestrem ordinem, & senatum proprijs nominibus salutauit. Pax tamen, quam offerebat, displicuit. Remandatum est Pyrrho à senatu, eum cum Romanis nisi ex Italia recessisset: pacem habere non posse. Tunc Romani iusserunt ca-

ptiuos omnes, quos Pyrrhus reddiderat: infames haberi, quod armati capi potuissent: nec ante eos ad ueterem statum reuerti, quam sibi notorum hostiũ occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reuersus est: à quo cum quæreret Pyrrhus qualem Romam comperisset: Cineas dixit, Regum se patriam uidisse, scilicet illic fore tales omnes, qualis unus Pyrrhus apud Epeirum, et reliquam Græciam putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum ducem P. Sulpitius & Decius COSS. Certamine commisso Pyrrhus uulneratus est. elephanti interfecti. XX millia cæsa hostium, & ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus Tarẽtum fugatus. Interiecto anno contra Pyrrhum Fabricius est missus: qui prius inter legatos soliciari non poterat, quarta parte regni promissa. Tũc cum uicina castra ipse & rex haberent: medicus Pyrrhi nocte ad eum uenit promittens ueneno se Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur: quem Fabricius uinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoq; dici, quæ contra caput eius medicus spopondisset. Tunc rex admiratus eum, dixisse fertur, Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quàm Sol à cursu suo auerti posset. Tunc rex in Siciliam profectus est. Fabricius autẽ uictis Sãnitibus, & Lucanis triumphauit. COSS. deinde Curius Dentatus, & Cornelius Lẽtulus aduersum Pyrrhum missi sunt. Curius contra eum pugnauit. exercitum eius cecidit: ipsum Tarento fugauit: castra cepit. Ea die cæsa sunt hostiũ XXIII millia. Curius in consulatu triumphauit. Primus

Romam elephantes quatuor duxit. Pyrrhus etiam à Tarento mox recessit, & apud Argos Græciæ ciuitatem occisus est. Apud Iudæos hoc tempore pontifex maximus Simon Oniæ filius, cui cognomentum Iusto fuit. Dehinc Tarentini Pyrrhi morte cõperta, iterum noua arma aduersus Romanos solicitant. Carthaginiẽsium auxilia per legatos poscũt, atque accipiunt. Carthaginienses à Romanis uincuntur: quãuis non dum hostes iudicati: senserunt tamen se posse à Romanis superari. Caio Fabritio Lucano, Caio Claudio Cannio COSS. anno urbis conditæ CCCCLXI legati Alexandrini à Ptolemæo missi, Romam uenere: & amicitiam, quam à Romanis petierant, obtinuerunt, Quinto Gulone, Fabio pictore COSS. bellum Picentes commouere: & ab insequentibus COSS. Publio Sempronio, Appio Claudio uicti sunt: & de his triumphatum est. Conditæ sunt à Romanis ciuitates Ariminum in Gallia, & Beneuentum in Samnio. Tũc etiam à Romanis Croton inuaditur. eo tempore pluribus locis è fontibus cruor fluxit. De nubibus in spem pluuiæ lac descendit, Marco Attilio Regulo, Lucio Iunio Libone COSS. Salentinis bellum indictum est: captiq; sunt cum ciuitate simul Brundusini, & de his triumphatum est.

BELLVM PVNICVM.

Nno CCCCLXXVII. cum iam clarum urbis Romæ nomen esset: arma tamen extra Italiam mota non fue-

rant. Vt igitur cognoſceretur, quæ copiæ Romanorum eſſent, cenſus eſt habitus, tum inuenta ſunt ciuium capita CCXCII millia. CCCXXXIIII quãquam à condita urbe nunquam bella ceſſaſſent: & contra Afros bellum ſuſceptum eſt. Primum Appio Claudio, Quinto Fabio COSS. in Sicilia contra eos pugnatum eſt. Et Appius Claudius de Afris, & rege Siciliæ Hierone triumphauit. Inſequenti anno Valerio Marco, & Octacilio COSS. In Sicilia à Romanis res magnæ geſtæ ſunt. Tauromimitani Catanenſes, & præterea quinquaginta ciuitates in fidem acceptæ. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem regem Siculorũ bellum præparatum eſt, cum omni nobilitate Syracuſanorum pacem à Romanis impetrauit: deditq; argenti ducenta talenta. Afri in Sicilia uicti ſunt: & de his ſecundo Romæ triumphatum eſt. Quinto ãno Punici belli, quod contra Afros gerebatur, primum Romani Caio Duellio, & Cneo Cornelio Aſina COSS. in mari dimicauerunt paratis nauibus roſtratis, quas Liburnas uocant. COS. Cornelius fraude deceptus eſt. Duellius commiſſo prælio Carthaginienſium ducem Hannonem uicit. XXX & unam naues cepit. XIIII merſit. VII millia hoſtium cepit: tria millia occidit: neq; ulla uictoria Romanis gratior fuit: quod inuicti terra, iam etiam mari plurimum poſſent. Caio Aquilio Floro Lucio Scipione COSS. Scipio Corſicam, & Sardiniam uaſtauit: multa millia inde captiuorum abduxit: triumphum egit.

Lucio Mallio Volsone, Marco Attilio Regulo COSS. bellum in Africam translatum est. contra Amilcarem Carthaginiensium ducem in mari pugnatum, uictusq; est. Nam perditis LXIIII nauibus retro se cepit. Romani XXII amiserunt. Sed cum in Africam trãsissent: primam Clypeam Africae ciuitatem in deditionem acceperunt: consules usq; ad Carthaginem processerunt, multisq; uastatis oppidis Mallius uictor Romã redijt, & XXVII millia captiuorum cum ingentibus spolijs reduxit. Attilius Regulus in Africa remansit. Is contra Afros aciem instruxit contra tres Carthaginiensium duces, Asdrubales duos, & Amilcarem dimicans, uictor fuit. XVIII millia hostium cecidit: quinque millia cũ XVIII. elephantis cepit. Inter haec apud fluuium Bagradã Regulus serpentem mirae magnitudinis, qui milites multos, qui ad aquam descenderant, deuorauerat, occidit: cuius corium centum uiginti pedum longitudinem habuit: Romamq; delatum, aliquandiu cunctis miraculo fuit. Tunc uicti Carthaginiẽses pacem à Romanis petierunt: quam cum Regulus nollet nisi durissimis cõditionibus dare: Afri auxilium à Lacedaemonijs petierunt: & dux adhuc, & rex Xantippus, qui à Lacedaemonijs missus illi praefuit bello, cuius & uictor fuit. Romanorum dux Regulus uictus est ultima pnicie, nã duo millia tãtum ex omni romano exercitu refugerunt. XV millia cum imperatore Regulo capta sunt. XXX millia occisa. Xãtippus ilico ex Africa migrauit in Graeciam: Regulus ipse in catenas con

iectus. Hac tempestate Ptolemaeus Philadelphus Iudaeos, qui in Aegypto erant, liberos esse permisit. Et uasa Eleazaro pontifici Hierosolymorum uotiua transmittens, diuinas scripturas in graecam uocem ex hebraea lingua p LXX. interpretes trāsferre curauit: quam in Alexandriam bibliothecā habuit: quam sibi ex omni genere literaturae comperauerat. M. Aemilio Paulo Seruio Fuluio nobiliore COSS. ambo romani COSS. ad Africam profecti sunt: cum trecentarum nauium classe Clypeam petunt: et contra Carthaginienses uenerunt. primum Afros nauali certamine superant. Aemilius consul centum & quatuor naues hostium demersit: triginta cum pugnatoribus cepit. XV millia hostium aut occidit, aut cepit. Militem suum ingenti praeda ditauit. Et subacta Africa tunc fuisset, nisi quod tanta fames erat: ut diutius exercitus expectare non posset. COSS. cum uictria classe redeuntes circa Siciliam naufragium passi sunt: & tanta tempestas fuit, ut ex quadringentis sexaginta nauibus octoginta seruari uix potuerūt. Neq; ullo tempore tanta maritima tempestas audita est. Romani statim ducentas naues reparauerunt: neq; in aliquo animus his infractus fuit. Hoc tempore argenteus numus primū in urbe figuratus est. Cneus Seruius Cepio, Cneus Sempronius Blaesus COSS. cum ducentis sexaginta nauibus ad Africam profecti sunt: aliquas ciuitates ceperunt praedam ingentem reducentes, naufragium passi sunt circa Palinurum promontorium. Itaq; cum continuae cala-

mitates Romanis displicerent, decreuit Senatus ut à maritimis prælijs recederetur: & tantum sexaginta naues ad præsidium Italiæ saluæ essent. Lucio Cecilio Metello, Caio Furio Placido COSS. Metellus in Sicilia Afrorum ducem Asdrubalem cum CXXX. Elephantis, & magnis copijs uenientem superauit. Apud Pannormum XX millia hostium occidit: sex & XX Elephantes cepit: reliquos errantes per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit: et Romam deduxit ingenti pompa cum CXXX Elephantorum numero omnia itinera compleret. Post hæc mala Carthaginienses Regulum ducem, quem ceperant, petierunt: ut Romam proficisceretur: & pacem à Romanis obtineret: & permutationem captiuorum faceret. Ille Romam cum uenisset inductus in Senatum nihil quasi Romanus egit: dixit'q; ex illa die, qua in potestatem Afrorum uenisset: Romanum esse desiuisse, itaque & uxorem à complexu remouit: & senatui suasit, ne pax cum Pœnis fieret. Illos enim fractos tot casibus spem nullam habere. Tanti non esse, ut tot millia captiuorum propter se unũ & senem, & paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderent. Itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes nullus admisit. Ipse Carthaginem rediјt, offerentibus'q; Romanis, ut eum Romæ tenerent, negauit se in ea urbe mansurum: in qua postquam Afris seruierat: dignitatem honesti ciuis habere non posset. Egressus igitur ad Africam, circũcisis palpebris, ut usque ad mortem cru

ciatu intolerabili, ac dolore uigilaret: demum omnibus supplicijs extinctus est. Post Claudio Pulchro, & C. Iunio COSS. Claudius contra auspicia pugnauit: & à Carthaginiensibus uictus est: nam ex ducentis uiginti nauibus, quas in Drepanitano adduxit portu cum XXX. fugit. XX cum pugnatoribus captæ sunt, demersæ cæteræ: octo millia hominum cæsa, uiginti millia capta. Alius quoque COS. naufragio classem amisit: exercitum tamen saluum habuit: quia uicina litora erant. Anno etiam sequenti classis punica in Italiam transiuit, eiusq; plurimas partes longe, lateq; uastauit. Dum hæc agerentur apud Iudæam post Eleazarum suscepit Menasses auunculus eius pontificatum Caio Luctatio Catullo, Aulo Posthumio Allicano consulibus, anno belli punici. XXIII. à Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum trecentis nauibus in Siciliam. Afri contra ipsum quadringentas parauerunt. Nunquam in maritimis copijs sic pugnatum est. Luctatius Catulus nauem æger ascendit, uulneratus enim in pugna superiore fuerat. Contra Lilibeum ciuitatem Siciliæ pugnatum est ingenti uirtute Romanorum: nam septuaginta tres Carthaginiensium naues captæ sunt. XXX. demersæ. XXXII millia hostium capta. XIII. occisa. Infinitum auri & argenti pondus in potestate Romanorum redactum est. Ex classe Romana XII naues demersæ. Pugnatum est sexto Idus Martias. Statim Carthaginienses pacem

petiuerunt, ut redimi eos captiuos liceret: quos ex Afris romani tenebant. Senatus iussit sine pretio eos dari, qui in publica custodia essent. Qui autem à priuatis tenerentur: ut pretio dominis reddito, Carthaginem redirent: atq; id pretium ex fisco magis quàm à Carthaginiensibus solueretur. Carthaginienses sanè sub hac conditione cum Romanis pacem fecerunt: ut eis per continuos XX annos persoluerent argenti puri tria millia talentorum. His diebus Iudæorum pontifex Onias Simonis iusti filius clarus habebatur. Tunc etiam Quintus Ennius poëta Tarenti nascitur: qui Romæ docuit contentus unius ancillæ ministerio. Quintus Luctatius, Aulus Mallius COSS. creati bellum Faliscis intulerunt. Quæ ciuitas Italiæ opulenta quondam fuit, quod ambo COSS. intra sex dies quàm uenerant, transegerunt quindecim m. hostium cæsis, cæteris pace concessa, agro tamē ex medietate sublato.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER TERTIVS.

Inito igitur punico bello, quod p XXII annos contractum est: Romani iam clarissima fama noti, legatos ad Ptolemæum Aegypti regem miserunt auxilia promittentes, quia rex Syriæ Antiochus bellum ei intulerat. Ille gratias egit: auxilia non accipit: iam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliæ Hieron Romam uenerat ad ludos, & ducenta millia modiorum tritici populo dono dedit. Lucio Cornelio Lētulo, Fuluio Flacco COSS. cum quibus Hieron Romā uenerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est. Nam ijdem COSS. primi trans Padū romanas duxere legiones. pugnatum est ibi cum Insubribus & Liguribus, quorum interfecta sunt XXIII. millia. V. millia capta sunt, & de his triumphatum est. Sequenti anno in Piceno flumen sanguine effluxit: & apud Thuscos cœlum ardere uisum est: & Arimini nocte multa luce fulgentes tres simul lunæ apparuere. Carthaginienses tamen bella reparare tentabant. Sardinienses, qui ex conditione pacis Romanis parêre debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginiensium, & pacem impetrauit. Tito Mallio

Torquato, Caio Attilio COSS. De Sardis triumphatum est: et pace omnibus locis facta Romani bellum nullum habuerunt: quod his post Romam conditam semel tantum Numa Pompilio regnante contigerat. Lucius Posthumus Albinus. Cn. Fuluius Centimalus COSS. bellum contra Illyricos gesserunt: & multis ciuitatibus captis, etiam reges in deditionem acceperunt: ac tum primum de Illyricis triumphatum est. Aemilio consule ingentes Gallorum copiæ Alpes transierunt: sed pro Romanis tota Italia consensit. Traditum'q; Fabio historico, qui ei bello interfuit, septingenta millia hominum parata ad id bellum fuisse, sed res per consulē tam prospere gesta est. XL millia hostiū capta sunt, & interfecta septem millia, & triumphus Aemilio decretus. Gallorum siquidē animi feroces sunt: corpora plus quàm humana erant: sed experimēto deprehensum est, quod uirtus eorum, sicut primo impetu maior quàm uirorum est, ita sequens minor quàm fœminarum. Alpina corpora humenti cœlo educata habent quidam simile niuibus suis, cum mox calore pugnæ statim sudorem emittūt: & leui motu quasi calefaciente sole laxantur. Hi Britomaro duce, non prius posituros se balthea iurauerunt, quàm Capitoliū incendissent: factum'q; est. Nam uictos eos Aemilius in Capitolio distinxit. Et quia dux eorum de Romano milite Marti suo torquem aureum denotasset: de ipsis Ariobistonis, reliquorum'q; Gallorum torquibus, aureum trophæum Ioui erexit. Aliquot deinde annis euo-

lutis post contra Gallos intra Italiam pugnatum est: finitum'q; est bellum Marco Claudio Marcello. Cn. Cornelio Scipione COSS. Marcellus deinde cum imprudens in manus Gallorum incidisset: omnia'q; infesta uidisset: neq; quo' euadere posset, haberet: in medium hostium irrupit, quibus inopinata audacia perculsis, regem quoq; ipsorum Virodomarum occidit: atq; ubi spes salutis uix fuerat, inde opima retulit spolia. Postea idem Marcellus cum collega suo Cornelio ingentes copias Gallorũ peremit: Mediolanum expugnauit: grandem praedam Romam pertulit, ac triumphans Marcellus spolia Gallorum stipiti imposita humeris suis uexit. Minutio Rufo, Publio Cornelio COSS. Histris bellum illatum est, quia latrocinati naues Romanorum fuerant, quae frumenta exhibebant: ac multo Romanorum sanguine fuso perdomiti sunt. Hac tempestate Iudaeorum pontifex Simon Oniae filius extitit.

Bellum punicum secundum.

e Odem anno bellum punicum secundum Romanis illatum est per Hannibalem Carthaginiensium ducem filiũ Amicalaris, qui iandudum Amilcari patri ad aras iurauerat, cum adhuc nouem esset annorum se, ut primum posset, aduersus Romanos pugnaturum. Hannibal ergo Saguntum Hispaniae ciuitatẽ Romanis amicam oppugnare aggres=

sus est, annum agens uicesimum suæ ætatis copijs congregatis CL. millibus peditum, & uiginti millibus equitum. Huic Romani per legatos denuntiauere, ut bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt: ut mãdaretur Hannibali ne bellum contra socios populi Romani gereret. dura responsa à Carthaginiensibus data sunt. Saguntini interea fame uicti sunt. Capti ab Hannibale ultimis pœnis afficiuntur: q̃bus hoc ante portenderat triste prodigium. Nam cum penè enixa mulier esset, infans in uterum regressus ciuitatis excidium significauit. Huius tantæ cladis author Hannibal poscitur, tergiuersantibus Pœnis, dux legationis Romanorum. Quæ inquit mora est Fabius. In hoc ego sinu bellum, pacemq; porto: utrum eligitis? succlamantibus bellũ, Igitur inquit accipite, & excusso in media curia togæ gremio non sine horrore quasi pleno sinu bellum ferret, effudit. Tum P. Cornelius Scipio, cũ exertitu in Hispaniam profectus est. Tiberius Sempronius in Siciliam. bellum Carthaginiensibus inductum est. Hannibal relicto in Hispania fratre Asdrubale, igne, ferroq; rupes rescindit. Pyreneum transiuit: Alpes adhuc in ea parte inuias sibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXX millia peditum, & uiginti millia equitum, septem & XXX Elephãtes adduxisse. Interea multi Ligures et Galli Hannibali se iunxerunt. Sempronius Gracchus cognito ad Italiam Hannibalis aduentu è Sicilia exercitum Ariminum traiecit. Publius Cornelius

Scipio Hānibali apud Tícinum primus occurrit. Commiſſo prælio fugatis ſuis, et omnibus extinctis, ipſe ab alio Scipione filio admodum iuuene liberatus, ſaucius tamen in caſtra rediit. Pugnatum deinde eodem COS. ad Trebiam fluuium. Iterum'q; Romani ſuperati ſunt. Sempronius Gracchus & ipſe conflixit apud eundem amnem, amiſſo'q; exercitu pene ſolus euaſit. In eo tamen bello etiam Hānibal ſauciatus eſt. Tunc ſe Hannibali multi Itali dedidere, qui prius quàm in Aetruiam primo uere tranſiret: in ſummo Apennino tempeſtate correptus, biduo cōtinuo immobiliter ſtetit, niuibus cum exercitu concluſus. Vbi magnus hominum numerus, iumenta quamplurima, elephanti pene omnes frigore perierunt. Diris etiam tunc prodigiis Romani territi ſunt. Nam & ſolis orbis imminui uiſus eſt: & apud Afros palmæ in cœlo uiſæ, Sol quoq; cum Luna pugnaſſe. Apud Capenas duæ Lunæ ortæ ſunt. In Sardinia ſanguinem duo ſcuta ſuderunt. Faliſcis cœlum ſcindi uiſum eſt. Apud Antiū cruentæ ſpicæ in corbem cecidere. Igitur Hannibal ad Thuſciam ueniens, Flaminio conſuli occurrit: ipſum Flaminium interemit. Romanorū XV millia cæſa ſunt. VII millia capta. Cætera diffugerunt. Miſſus aduerſus Hannibalem poſtea à Romanis Quintus Fabius Maximus. Is eum differē do pugnam ab impetu fregit. Nā per ſumma montium iuga, & abditos nemorum ſaltus caſtra ponēs, Hannibalis feruorem eluſit: mox'q; inuenta occaſio

ne uicit. Victoq; Hannibale fertur de Fabio suis ita dixisse. Nunqd non dixi uobis, quod montana hæc nubes maxima nos in cāpo ui tempestatis obrueret? Quingentesimo & quadragesimo anno à condita urbe Lucius Aemilius Paulus, Publius Terentius Varro contra Hannibalem mittuntur: Fabioq; succedunt. Qui Fabius ambos COSS. monuit, ut Hānibalem callidum, & impatientem ducem non aliter uincerent, quàm prælium differēdo. Verū cum impatientia Varronis COS. contradicente COS. altero, idest Aemilio Paulo apud uicum, qui cannæ appellatur, in Appulia pugnatum esset, ambo COSS. ab Hannibale uincuntur. Nam cum compe risset Hannibal Aufidum amnem ingentes auras mane perflare, quæ arenarum, & pulueris agerēt uertices: sic direxit aciem, ut tota uis à tergo suis, Romanis in ora & oculos incederet: eaq; de causa Romanorum exercitum strauit. In ea pugna tria millia Afrorum perierunt, magna pars de exercitu Hannibalis sauciatur: nullo tamen punico bello Romani grauius accepti sunt. Periit autem in eo COS. Aemilius Paulus saucius cum in quodam saxo resedisset, offerente ei Lentulo equum, quo fugeret, ut cladi superesset, noluit, atq; ibi persedit, donec ab hostibus peremptus est. Perierunt autem ibi consulares, aut prætorii XX. Senatores capti aut occisi sunt XXX. nobiliores uiri CCC. milites XL millia. eqtes tria millia & quingenti. Varro COS. cum quingentis equitibus Venusiam fugit. Nec du

bium est ultimum diem illum Romani status futurum fuisse, si Hannibal mox post uictoriam ad peruadendam urbem contendisset. Varro Romam rediit: gratiæq; ei à senatu, & populo actæ sunt: quod Remp. non desperasset. Non autem uitæ cupiditate, sed Reip. amore se superfuisse, reliquo ætatis suæ tempore approbauit. Nam barbam, capillumq; summisit: & postea nunquam recubans cibum cepit. Honoribus quoque cum ei deferrentur à populo, renuntiauit dicens, Felicioribus magistratibus Reip. opus esse. In omnibus tamen his malis nemo Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. Serui quod nunquam ante manumissi, & milites facti sunt, & omnes quicunque sceleribus, & alieno fœnore obligati essent, liberantur: & milites facti sunt, qui numerus peruenit usq; ad VI. millia. Post eam pugnam multæ Italiæ ciuitates, quæ Romanis paruerunt, se ad Hannibalem transtulerunt. Hannibal Romanis obtulit, ut captiuos redimerent: responsumq; est à senatu, Eos ciues non esse necessarios, qui cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea uariis suppliciis interfecit: & tres modios annulorum aureorum Carthaginem misit: quos è manibus equitum Romanorum, senatorum, & militum detraxerat. Deinde Sempronio Graccho, Quinto Fabio Maximo COSS. Claudius Marcellus ex prætore proconsul designatus Hannibalis exercitum prælio fudit, primusq; post tantas Reip.

ruinas, spem fecit Hannibalem posse superari. Interea in Hispania, ubi frater Hannibalis Asdrubal remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subigeret, à duobus Scipionibus Romanis ducibus uincitur: perdiditq; in pugna XXV millia hominum. Mittuntur ei à Carthaginiẽsibus ad reparandas uires XII millia peditum. IIII millia equitum. XX elephanti. Centenius Penula centurio decerni sibi ultro bellum aduersum Hannibalem petijt: à quo cum octo millibus militum, in acie eduxerat, occisus est. Post hũc Cneus Fuluius prætor ab Hannibale uictus amisso exercitu, uix euasit. anno ab urbe cõdita DIII. Marcellus Claudius, & Syracusas opulentissimam urbem Siciliæ secunda expugnatione cepit: pro quo dicitur idem consul satis fleuisse pridie quàm eam caperet pietate motus. Anno quarto postquam ad Italiam Hannibal uenit, Cneum Fuluium proconsulẽ, unde eam præterea tribunos, & XVII millia militum interfecit. Marcellus COS. cum Hannibale apud Nolã triduum continuum dimicauit. Primo die pari pugna discessum est, sequẽti uictus, tertio uictor VIII millia hostium interfecit: ipsum Hannibalem cum reliquis fugere in castra compulit. Hãnibal multas ciuitates Romanorum per Appuliã, Calabriam, et Brutios occupauit. Quo tempore rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos misit promittens auxilia contra Romanos sub hac conditione, ut deletis Romanis, ipse contra Græcos ab Hannibale auxilia ac

ciperet. Captis igitur legatis Philippi, & re cognita Romani in Macedoniã Marcum Valerium, & Leuinum ire iuſſerunt. In Sardiniam Titum Malliũ Torquatum proconſules, nam etiam ea ſollicitata ab Hannibale Romanos deſeruerat. Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur. In Italia contra Hannibalem. In Hiſpania contra fratrem eius Aſdrubalem. In Macedonia contra Philippum. In Sardinia contra Sardos, & alterum Aſdrubalem Carthaginienſem. Is à Tito Mallio proconſule, qui ad Sardiniã miſſus fuerat, uiuus eſt captus, occiſa cum eo XII millia. capti mille q̃ngenti, et à Romanis Sardinia ſubacta. Mallius uictor captiuos, & Aſdrubalem Romam reportauit. Interea etiã Philippus à Leuino in Macedonia uincitur: & in Hiſpania à Scipionibus Aſdrubal, & Mago tertius frater Hannibalis. Decimo anno poſtquam Hannibal in Italiam uenerat, P. Sulpitio Cneo Fuluio COS. Hannibal de Campania mouit exercitum: & cum ingenti clade omnium per Sidicinum, Sueſſanumq; agrum uia latina uſq; ad quartum milliarium urbis acceſſit, equites eius uſq; ad portas. Mox conſulũ metu cum exercitu uenientium Hannibal ad Campaniam ſe recepit. In Hiſpania à fratre Aſdrubale ambo Scipiones, q̃ per multos annos uictores fuerant, interficiuntur: exercitus tamen integer manſit. Caſu enim magis erant, quàm uirtute decepti. Quo tempore etiam à conſule Marcello Siciliæ magna pars capta eſt, quam tenere Afri cœperant: ex

nobilissima urbe Syracusana præda ingens Romã perlata est. Leuinus in Macedonia, cum Philippo & multis Græciæ populis, & rege Asiæ Attalo amicitiam fecit: & ad Siciliam profectus est: Annonem quendam Afrorũ ducem apud Agrigentum ciuitatem cum ipso oppido cepit: eumq; Romam cũ captiuis nobilissimis misit. XL ciuitates in deditionem accepit. XXVI expugnauit. Ita omnis Sicilia recepta est. Macedonia fracta, ingenti gloria Romam regressus est. Hannibal in Italiam Cneũ Fuluium COS. subito aggressus, cum octo millibus hominum interfecit. Interea ad Hispanias ubi occisis duobus Scipionibus nullus Romanus dux erat. Publius Cornelius Scipio mittitur filius Publij Scipionis, qui ibi bellum gesserat annos natus quatuor & uiginti, Vir Romanorum omnium & sua ætate, & posteriori tempore ferè primus. Is etenim, dũ senatores ob metum Hannibalis Italiam relinquere deliberarent: cum tribunus militum esset: districto gladio id fieri uetuit. Primusq; iurans, ut patriæ defensor existeret, uniuersos similiter iurare coëgit. Romanos ad spem uitæ quasi ab inferis reduxit. Is Carthaginem Hispaniæ cepit: ibi omne aurum & argentum, & belli apparatum Afri habebant, nobilissimosq; obsides, quos ab Hispanis acceperant: Magonem etiam fratrem Hannibalis ibi cepit: quem Romam cum alijs mittit. Romæ ingens lætitia post hunc nuntium fuit. Scipio Hispanorũ obsides parentibus reddidit. Deniq; dum quædam

adulto flore uirgo pulcherrima ab eo comprehensa fuisset: eam paterna pietate seruauit, concedens parentibus, ut eam redimerent: ad se etiam puellæ sponsum nobilissimi generis uirum uenire persuadens, ei ipsam quasi pius in matrimoniũ genitor tradidit: dotisq; nomine puellæ pretium, quod à parentibus eius acceperat, condonauit. pro quibus factis maxime adnitente puellæ sponso, eiusq; parentibus, omnes ferè Hispani ad eum transierunt. Post quæ Asdrubalem Hannibalis fratrem uictum fugat, & prædam maximam capit. Interea in Italia COS. Publius Fabius Maximus Tarẽtum capit: in qua ingentes copiæ Hãnibalis erant: & ibi etiam ducem Hãnibalis Cartalonem occidit. XXV millia captiuorum uendidit: prædã militibus dispartiuit: pecuniã hominum uenditorum ad fiscum retulit. Tum multæ ciuitates Romanorum, quæ ad Hannibalem transierant, rursus se Fabio Maximo dediderunt. Insequẽti anno Scipio in Hispania egregias res egit: & per se & per fratrem suum Lucium Scipionem LXX ciuitates recepit. In Italia tamen male pugnauerunt. Nam Claudius Marcus COS. ab Hannibale occisus est. Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus fuerat, rursus res inclytas gessit. Regem Hispanorum magno prælio uictum in amicitiam accepit: & primus omniũ à uicto obsides non poposcit. Desperãs Hannibal Hispanias contra Scipionem ducem posse retineri: fratrem suum Asdrubalem in Italiam cum

omnibus copijs euocauit. Is ueniens à COSS. Appio Claudio Nerone, & Liuio Salinatore apud Metaurum fluuium in insidias compositas incidit: strenue tamen pugnans occisus est. LVIII millia de eius exercitu perempta sunt. V millia capta. CCCCXLIIII ciuium Romanorũ inter eos reperta, et reuocata sunt. Magnũ põdus auri, atq; argẽti Romã delatum est. Hannibali caput sui fratris Asdrubalis ante castra proiectum est. Quo uiso, simul & clade Pœnorum cognita, anno XIII postquam in Italiam uenerat, refugit in Brutios. Post hæc Hannibal diffidere iam de belli cœpit euentu: et Romanis ingens animus accessit. Itaq; ipsi euocauerunt ex Hispania P. Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria uenit. Per idem tempus Hierosolymis Pontifex Maximus Onias Simonis filius claruit. Quinto Cecilio, & Lucio Valerio COSS. omnes ciuitates, quæ in Brutijs ab Hannibale tenebantur, Romanis se tradiderunt. Anno quartodecimo postquam in Italiam Hannibal uenerat. Scipio, qui multa bene in Hispania egerat, COS. est factus, & in Africam missus. Cui uiro diuinum quiddam inesse existimabatur, adeo ut putaretur etiam cum numinibus habere sermonem. In Africa contra Annonem ducem Afrorum pugnauit: & exercitum eius interficit. Secundo prælio castra cœpit cum IIII millibus & quingentis militibus, unde cum millibus occisis. Syphacem Numidiæ regem, qui se Afris coniunxerat, cœpit: & ca-

stra eius inuadit. Syphax cum nobilissimis Numi dis & infinitis spolijs, Romam a Scipione mittitur. Quare audita, omnis ferè Italia Hannibalē deserit: ipse a Carthaginiensibus redire in Africam iubetur: quá Scipio uastabat. Ita anno XVII ab Hannibale Italia liberata est: quam flens dicitur reliquisse. Legati Carthaginiensium pacem a Scipione petierunt: & ab eo ad Senatum Romam missi sunt XLV diebus his indutiæ datæ sunt, quousq; Romam ire, et regredi possent: et XXX millia pondo argenti ab his accepta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem iussit cum Carthaginiensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, ne amplius q̃ XXX naues haberent, et quingenta millia pondo argenti darent: captiuos & pfugas redderent. Interim Hannibale ueniente ad Africam pax turbata est: multa hostilia ab Afris facta sunt. Legati tamen eorum ex urbe uenientes a Romanis capti sunt & iubente Scipione dimissi. Hannibal quoq; frequentibus prælijs uictus a Scipione petere etiam ipse cœpit pacem. Cum itaq; uentū esset ad colloquium ijsdem conditionibus data est, quibus prius additis quingentis millibus pondo argenti C millibus librarum propter nouam perfidiam. Carthaginiensibus conditiones displicuerūt: iusserunt Hannibalem pugnare. Infertur a Scipione & Massinissa rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat: Carthagini bellum. Hānibal tres exploratores ad Scipionis castra misit: quos ca

ptos Scipio circunduci per castra iussit: ostendiq; etiam his totum exercitum: mox prandium, dari et dimitti, ut renuntiarent Hannibali, quæ apud Romanos uidissent. Interea prælium ab utroq; duce instructum est, quale uix ulla memoria fuit: cũ peritissimi uiri copias suas ad bellum educerent. Scipio uictor recedit, penè ipso Hannibale capto, qui primum cum multis equitibus, deinde cum uiginti, postremo cum quatuor euasit. Inuenta in castris Hannibalis argenti pondo XX millia, auri octingenta. cætera supellectilia copiosa. Post id certamen pax cum Carthaginiensibus facta est. Scipio Romam rediit: et ingenti gloria triumphauit: atq; Africanus ex eo appellari cœptus est. Finẽ accepit secundum punicum bellum post annum septimum decimum quàm cœperat.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER QVARTVS.

Bellum Macedonicum.

Ransacto punico bello secutum est Macedonicum contra Philippum regem L. & quingentesimo primo anno ab urbe condita. Titus Quintus Flaminius aduersus Philippum regem mittitur: & prospere gessit: & pax ei data est his legibus, ne græcis ciuitatibus, quas Romani contra eum defenderāt: bellum inferret: ut captiuos & transfugas redderet: quinquaginta solas naues haberet: reliquas Romanis daret: et per annos decem quaterna millia pondo argenti præstaret: & obsidem daret filium suum Demetrium. Titus Quintius Flaminius etiam Lacedæmonijs intulit bellum, & ducem eorum Nabidem uicit: & quibus uoluit conditionibus in fidem accepit: ingenti gloria triumphauit: duxit ante currum nobilissimos obsides Demetriū Philippi filium, & Armenem Nabidis. Romani captiui, qui sub Hannibale per Græciam uenditi fuerant, uniuersi recepti capitibus rasi sunt ob detersam seruitutem, currum triūphantis secuti sunt. Eodem tempore insubres Boij, à quibus Ticinum ciuitas condita est, atq; Cenomanni contractis in

unum uiribus, cum Amilcare Pœnorum duce: q in Italia remanserat: Cremonam, Placentiamq; uastantes, difficillimo bello: à Lucio Furio prætore sunt superati. Cos. Marcellus in Hetruria à Boijs oppressus: magnam partem exercitus perdidit. Cui postea Furius alter COS. auxilio accessit, atq; ita uniuersam Boiorum gentem igni, ferroq; uastantes, propemodum usq; ad nihilũ deleuerunt. Trãsacto bello Macedonico, secutum est Syriacum contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, Attilio Glabrione COSS. Huic Antiocho Hannibal se iunxerat Carthaginem patriam suam metu, ne Romanis traderetur: relinquens. Attilius Glabrio in Achaia bene pugnauit: castra regis Antiochi nocturna pugna capta sunt. Ipse fugatur. Philippo, qui contra Antiochum Romanis auxilio fuit, filius Demetrius redditus est. Publio Scipione Africano iterum, Tito Sempronio Lõgo COSS. apud Mediolanum decem millia Gallorum cæsa, Romanorum uero V. m. occisa sunt. Minutius à Liguribus in extremum periculi adductus, & insidijs hostium circũuentus, uix Numidarum equitum industria liberatus est. L. Cornelio Scipione. C. Lælio COSS. Scipio Africanus fratri suo Cornelio Scipioni Consuli legatus contra Antiochum profectus est. Hannibal, qui cum Antiocho erat, nauali prælio uictus est. Ipse postea Antiochus circa Sypilum Magnesiam Asiæ ciuitatem à COS. Cornelio Scipione ingenti prælio fusus est. auxilio fuit in ea pugna Romanis Eumenes Attali regis frater:

qui Eumeniam in Phrygia condidit. Quinq; millia eqtum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tunc rex Antiochus pacem petijt: ijsdem conditionibus data est à senatu, quanquam uicto: quibus ante offerebatur, ut ex Europa & Asia recederet: atq; intra Taurum se contineret, decem millia talẽtorum, & XX obsides præberet. Hannibalem concitatorem prælij dederet. Eumeni regi donatæ sunt à Senatu omnes Asiæ ciuitates, quas Antiochus bello perdiderat, & Rhodijs, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerunt: multæ urbes concessæ sunt. Scipio Romam redijt: & ingenti gloria triumphauit. Nomen & ipse ad imitationem fratris Asiatici accepit: quia Asiam uicerat: sicuti frater ipsius propter Africam domitam Africanus appellabatur. L. Bebius in Hispaniam proficiscens, à Liguribus circumuentus cum uniuerso exercitu occisus est, adeo, ut ne nuntium quidem superfuisse constet: ut internitionem ipsam Romæ Massilienses nuntiare curauerit. Marcus COS. aduersus Ligures profectus, superatusq; IIII. m. militum amisit. Spurio Posthumio Albino, Marco Philippo COSS. Marcus Fuluius de Aetolis triumphauit. Hannibal qui uicto Antiocho ne Romanis traderetur, ad Prusiam Bithyniæ regem fugerat, repetitus etiam ab eo est per Titum Quintium Flaminium: & cum tradendus esset Romanis uenenum bibit: & apud Libyssam in finibus Nicomedensium sepultus est. Eodem anno Scipio Africanus ab ingrata sibi urbe diu exulans, apud

Linternum morbo perijt. Tūc Vulcani insula, quæ ante non fuerat, repente in mari est dicta. His quoq; diebus actum est: quod de Heliodoro Machabeorum narrat historia. Philippo rege Macedoniæ mortuo, qui & aduersum Romanos bellum gesserat: & postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat: filius eius Perseus in Macedonia rebellauit, ingentibus copijs ad bellum paratis. Nam adiutores habebat Cotym Thraciæ regem, Illyrici regem Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erant Eumenes Asiæ rex: Arariates Cappadociæ, Antiochus Syriæ, Ptolemæus Aegypti: Massinissa Numidiæ. Prusias autem rex Bithyniæ, q̄q̄ sororem Persei uxorem haberet: utrisq; se æquum præbuit. Dux Romanorum P. Licinius COS. contra eum missus est: et à rege graui prælio uictus, neq; tamen Romani, quanquam superati, regi petenti pacem præstare uoluerūt: nisi his conditionibus: ut se & suos Senatui, et populo Romano dederet. Mox missus contra eum Lucius Aemilius Paulus COS. & in Illyricum C. Anitius prætor contra Gentium: sed Gentius facile uno prælio uictus, mox se dedit. Mater eius & uxor & duo filij, frater quoq; eius simul in potestatem Romanorum uenerunt: bello intra XXX. dies perfecto. Ante cognitum est Gentium uictum: quàm cœptum bellū nuntiaretur. Cum Perseo autem Aemilius Paulus COS. tertio nonas Septembris dimicauit: uictusq; est rex cum XX. millibus peditum eius occisis. Equitatus cum rege interfugit. Milites quos amise-

rat: Romanis se dediderunt. Rex cum desereretur ab amicis: uenit in Pauli potestatem: sed honorem ei Aemilius Paulus non quasi uicto adhibuit. Nam & uolentem ad pedes sibi cadere, non permisit, et iuxta se in sella collocauit. Macedonijs & Illyrijs hæ leges à Romanis datæ sunt: ut liberi essent, et dimidium eis tributorum præstarent: quæ regibus præstitissent. Vt appareret populum Ro. pro æquitate magis quàm auaritia dimicare. Itaq; in conuentu infinitorum populorum Paulus hæc pronunciauit: et legationes multarum gentium, quæ ad eũ uenerant, magnificentissimo pauit conuiuio, dicens eiusdem esse hominis debere & bello uincere: & conuiuij apparatu elegantem esse. Mox septuaginta ciuitates Epeiri, quæ rebellarant, cepit: prædam militibus distribuit: Romam ingenti pompa redijt in naue Persei: quæ inusitatæ magnitudinis fuisse traditur: adeo, ut XVI. ordines dicatur habuisse remorum. Triumphauit etiã magnificentissime in curru aureo cum duobus filijs suis utroq; latere astantibus. Ducti sunt ante currum regis filij: & ipse Perseus quadraginta quinq; annos natus. Post eum etiam C. Anitius de Illyricis triumphauit. Gentius cum fratre & filijs ante currum ductus est. Ad hoc spectaculum reges multarum gentium Romam uenerant. Inter alios etiam & Attalus, atq; Eumenes Asiæ reges, et Prusias Bithyniæ magno honore excepti sunt: & permittente Senatu dona attulerunt: & in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suũ Nicomedẽ Senatui commendauit.

Anno ab urbe condita D. C. Lucio Licinio Lucullo Posthumio Albino COSS. cum omnes Romanos ingens Celtiberorum metus inuasisset: et ex omnibus non esset, qui ire in Hispaniam uel miles, uel legatus auderet: Publius Scipio, qui post Africanus erat: ultro sese militaturum in Hispaniam obtulit: cum tamen in Macedoniam sorte iam deputatus esset. Itaq; profectus in Hispaniam magnas strages gentium dedit: sæpius etiam militis quàm ducis usus officio. Nam et Barbarum prouocantem singulariter congressus occidit. Sergius autem Galba prætor à Lusitanis magno prælio uictus est: uniuersóq; exercitu amisso ipse cum paucis uix elapsus euasit. Insequenti anno Lucius Minutius in Hispania bene pugnauit. Marcellus postea COS. res ibidem prospere gessit.

Tertium punicum bellum.

Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur sexcentesimo & altero ãno ab urbe condita Lucio Mallio Censorino: & Marco Mallio consulibus anno LI. postquam secundum punicum bellum transactum est. Hi profecti Carthaginem Carthaginiensibus euocatis, iussisq; ut arma, et naues traderent: tanta uis armorum repente tradita est: ut facile ex eis tota Africa potuisset armari. Qui postquam arma Romanis tradiderunt, relicta urbe, recedere procul à mari, & decem millibus

passuum

passuum habitare iussi sunt. Carthaginienses dolo rem, ac desperationem contulerunt, aut defensuri ciuitatem, aut cum ipsa sepeliendi. Mox'q; sibi duos Asdrubales duces creauerunt: arma'q; facere aggressi, postquam æs, ferrum'q; deficeat: aurea, argentea'q; facere cœperunt. COSS. cum aliquantam muri partem machinis diruissent: à Carthaginiensibus uicti sunt, atq; repulsi. Quos fugientes Scipio tunc tribunus militum repulso intra muros hoste defendit. Phaneas dux alius equitatui Carthaginiensium præerat. Igitur Scipio tunc Scipionis Africani nepos tribunus, ut dictum est, militum ibi militabat: huius apud omnes ingens metus, & reuerentia erat. Nam et paratissimus ad dimicandum, & consultissimus habebatur. Itaq; per eum multa a COSS. prospere gesta sunt. Neq; quicquam magis Asdrubal uel Phaneas uitabant, quàm contra eam Romanorum partem committere ubi Scipio dimicabat. Per idem tempus Massinissa rex Numidarum, per annos sexaginta ferè amicus populi Ro. anno uitæ suæ XCVII. mortuus est. XLIIII. filijs relictis. Scipionem diuisorem inter filios suos esse iussit. Cum igitur clarũ Scipionis nomen esset: iuuenis adhuc COS. est factus: & contra Carthaginem est missus: contra quam dum sex continuis diebus, noctibus'q; pugnasset, ultima Carthaginienses desperatio ad deditionem traxit, petentes, ut quos belli clades reliquos fecisset: saltem seruire liceret: ac primum agmen mulierum satis miserabile, post uirorum descendit. Nã fuisse mulierũ

uigintiquinq; millia, uirorum triginta millia traditum est. Rex Asdrubal se ultro dedidit. Trásfugæ, qui Aesculapij templum occupauerant: uoluntario præcipitio dati, igne consumpti sunt. Vxor Asdrubalis se, suosq; filios cum fœmineo furore in medium iecit incendium. Ipsa autem ciuitas XVI diebus continuis arsit: miserum'q; spectaculum suis uictoribus præbuit. Omnis multitudo captiuorum exceptis paucis principibus uenundata est. Diruta est autem Chartago omni murali lapide in puluerem comminuto. cuius fuisse situs huiusmodi dicitur. Viginti duo millia passuum muro amplexa: tota penè mari cingebatur absque faucibus: qua tribus millibus passuum aperiebantur. Is locus murum triginta pedes latum habuit, saxo quadrato in altitudine cubitorum quadraginta à saxo, cui Byrse nomen erat, paulo amplius quàm duo millia passuum tenebat: ex una parte murus communis urbis, & Byrse imminens mari, quod mare stagnum dicitur: quoniam obiectu protentæ linguæ strangulatur. Spolia ibi inuenta, quæ de uariarum ciuitatum excidijs Carthago collegerat: & ornamenta urbium ciuitatibus Siciliæ, Italiæ, & Africæ reddidit, quæ sua recognoscebant. Ita Carthago septingentesimo anno postquam condita erat, deleta est. Ita quarto anno postquam cœptum fuit bellum tertium terminatum est. Scipio nomen, quod auus eius acceperat, meruit, scilicet ut propter uirtutem eius etiam ipse Africanus iunior uocaretur.

BELLVM ACHAICVM

Odem tempore Corinthum tunc toto orbe urbium longe omnium opulentissimam imperante Mumio COS. Metellus prætor deuicit: in qua infinitum aurum, argentum, æs, & ferrum in conflagratione incendij commistum est. Vnde nouum fluxit metalli genus, ad similitudinem cuius misturæ usq; hodie æs Corinthiũ, uel uasa Corinthia dicuntur. Interim in Macedonia quidam Pseudophilippus arma mouit, & Romanum prætorem Publium Iuuentium contra se missum ad internitionem uicit. Post eum Quintus Cecilius Metellus dux à Romanis contra Pseudophilippum missus est: & uiginti quinq; millibus ex militibus eius occisis Macedoniã recepit. Ipsum etiam Pseudophilippum in potestatem suam redegit. Corinthijs etiam bellum indictum est nobilissimæ ciuitati Græciæ propter iniuriam legatorum Romanorum hanc Mumius cepit: & diruit. Tres igitur Romæ simul celeberrimi triumphi fuerunt, Africani ex Africa, ante cuius currum ductus est Asdrubal: Metelli ex Macedonia: cuius currum præcessit Andriscus, qui & Pseudophilippus dicitur. Mumius ex Corintho: ante quem signa ænea, & pictæ tabulæ, & alia urbis clarissimæ ornamenta prælata sunt. Iterum in Macedonia Pseudoperses, qui se Persei filium esse dicebat: collectis seruis rebellauit. & cum iam sedecim millia haberet armatorum,

à Tremellio quæstore superatus est. His diebus Androgynus Romæ uisus, iussu aruspicum in mare mersus est. Eodem tempore Metellus in Celtiberia apud Hispanos res egregias gessit. Successit ei Quintus Pompeius: nec multo post Quintius quoque Cepio ad idem bellum missus est, in quo quidem Viriatus contra Romanos in Lusitania gerebat. Quo metu Viriatus à suis interfectus est: cum quatuordecim ãnos Hispanias aduersum Romanos mouisset. Pastor primo fuit, mox latronum dux. Postremo tantos ad bellum populos concitauit, ut assertor contra Romanos Hispãiæ putaretur. Huic nanq; primus Sextus Vetilius prætor occurrit: qui toto exercitu cæso, uix fuga lapsus euasit. Deinde Caium Plautium prætorem idem Viriatus multis prælijs fractum fugauit. Post hæc Claudium Vnimanum, cum omni exercitu superauit. Deinde cum interfectores eius præmium à Scipione COS. peterent, responsum est: nunquam Romanis placuisse imperatores à suis militibus interfici. Eo tempore Romæ puer ex ancilla natus est quadrupes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, naturam uirilem duplicem habens. in Bononiensi agro fruges in arboribus natæ sunt mense Ianuario.

BELLVM NVMANTINVM.

q Vintus Põpeius deinde COS. à Numantinis, quæ Hispaniæ ciuitas opulentissima fuit, superatus pacem ignobilem fecit. Post eum Caius Hostilius

Mancinus COS. Iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, quam populus & senatus iussit infringi: atq; ipsum Mancinum hostibus tradi, ut in illo quasi authore fœderis uindicarent: cum p continuos annos quatuordecim cum solis quatuor millibus XL millia Romanorum protriuissent. Post tantam igitur ignominiam, qua à Numantinis bis romani exercitus fuerant subiugati: Publius Scipio Africanus secundo factus COS. & ad Numantiam missus est. Is primũ militem uitiosum, & ignauum exercendo magis, quàm puniẽdo sine aliqua acerbitate correxit. Mox pugna cum Numantinis commissa exercitus Romanus oppressus Numantinorum impetu terga conuertit. Sed increpatione & minis obiectantis sese COS. tandem indignatus in hostem rediit, & quem fugiebat, fugere compulit. unde quamuis Scipio lætatus sit, tamen ultra bellum aduersus eos audendum non esse professus est. Itaq; urbem obsidione conclusit: uallo circundedit. Cum'q; diu conclusi fame laborarent: pugnæ'q; facultatem exposcerent, ut mori eis quasi uiris liceret: nouissime larga prius potione calefacti, quæ madefactis frugibus confici solet, subito super Romanos irrupere. Atrox diu certamen, & usque ad periculum Romanorum fuit. Iterum'q; Romani pugnare se aduersus Numantinos fugiendo probassent: nisi sub Scipione pugnassent. Numantini interfectis suis fortissimis bello cedunt: compositis tamen ordinibus, nec sicut fugientes in urbem reuertuntur. Corpora interfectorum ad sepulturam

oblata accipere noluerunt. Clausáq; urbe cũcti pariter ferro, ueneno, atq; igne consumpti sunt. Romani nihil aliud quàm securitatem ex his adepti sunt: séq; magis euasisse Numantinos, quàm uicisse dixerunt. Vnum Numantinum uictoris cathena nõ tenuit: quicquid supellectilis fuit, ignis assumpsit. Tunc Scipio Tiresium quendam Celticum principẽ consuluit, qua de causa Numantia aut prius inuicta, aut post euersa fuisset: Tiresius respondit, cõcordia uictoriam, discordia exitium præbuit. Hac tempestate apud Iudæos occiso Iuda Machabeo, frater eius Ionathas pontifex habebatur. Tunc etiam claruit apud Brundusium Pacuuius tragœdiarum scriptor. Igitur Scipio multas Hispaniæ ciuitates partim cœpit: & partim in deditionem accepit. Numantiam à solo euertit: reliquam prouinciam in fidem accepit. Eodem tempore Attalus rex Asiæ frater Eumenis mortuus est: hæredemq; populum Romanum reliquit. Ita imperio Romano per testamentum Asia accessit. Mox etiam Decimus Iunius Brutus de Calleciis, & Lusitanis triumphauit magna gloria. Et post Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphum egit XIIII anno postquam priorem de Africa egerat. Interea in Sicilia bellum est seruile exortum: ac per Fuluium, & Rutilium amplius quàm uiginti millia tunc seruorum trucidata sunt: Minturnis CCCCL serui in crucem suspensi sunt: apud Suessam uero IIII millia seruorum à Quinto Metello, & Cn. Seruilio oppressa narrantur. Motum interim in

Asia bellum est ab Aristonico Eumenis filio: qui ex concubina conceptus fuerat. Is Eumenis frater Attali fuerat. Aduersus eum missus est L. Crassus habens infinita regum auxilia. Nam & Bithyniæ rex Nicomedes Romanos iuuit: & Mithridates Ponticus, cum quo bellum postea grauissimum fuit: & Ariarates Cappadox, & Pylemenes Paphlagon. uictus est tamen Crassus, & ab hostibus captus est: qui magis mori eligens quàm à barbaro abduci, uirgam, qua equũ agebat, in oculum se tenentis iniecit: mox'q; ab eo confossus est. caput Aristonico oblatum est: corpus Smyrnæ sepultum est. Postea Perpenna COS. Romanus, qui successor Crasso ueniebat, audita belli fortuna, ad Asiam celerauit: & acie uictum Aristonicum apud Stratonicensium ciuitatem, quò confugerat, fame ad deditionem compulit. Aristonicus iussu senatus Romæ in carcere strangulatus. Triumphari enim de eo non poterat: quia Perpẽna apud Pergamum Romam rediens diem obierat. His diebus tanta per totam Africam locustarum multitudo conualuit: ut simul fruges, & herbas, arborum folia, cortices'q; corroderent: quæ repentino uento sublatæ, in Africano sunt pelago demersæ. Sed cum earum acerbos fluctus per extenta litora pertulissent: pestiferum odorem putrefacta congeries exhalauit. Vnde omnium animantium, auium, pecudum'q;, ac bestiarum pestis existens uitium corruptionis ampliauit. Qua pestilentia in Numidia DCCCC millia hominũ circa Carthagi

nem uero plus quàm CC.m. Romanorum uero militum, qui ibi ad præsidium erant XXX. m. extincta sunt. Lucio Cealio Metello, & Tito Quintio Flaminio COSS. Carthago in Africa iussu Senatus reparata est: quæ nunc manet annis duobus & uignti euolutis postquam à Scipione fuerat euersa, deducti sunt ciues Romani.

Anno sexcentesimo uigesimoseptimo ab urbe condita Caius Cassius Longinus, & Sextus Domitius Caluinus COSS. Gallis transalpinis bellũ intulerunt: & Aruernorum tunc nobilissimæ ciuitati, atq; eorum regi Bituito, infinitam'q; multitudinem iuxta Rhodanum fluuium interfecerunt. Deniq; cum Bituitus paucitatem Romanorum uix ad escam canibus, quos in agmine habebat, sufficere posse iactaret: & ipse CLXXX. millia armatorum haberet: conserta pugna à Romanis superatus est. Ex cuius exercitu partim in bello cæsi, partim submersi cum ponte, quem sibi iunctis nauibus supra Rhodanum extruxerant. CL.m. perierũt: præda ex torquibus Gallorum ingens sublata est. Bituitus se Domitio dedidit, atq; ab eo Romam deductus est, magna'q; gloria COSS. ambo triumpharunt. Marco Porcio Catone, & Quintio Martio rege COSS. sexcentesimo trigesimo anno et tertio ab urbe condita, Narbona in Gallia colonia deducta est. Anno'q; eodem à L. Metello, & Quinto Lucio Scæuola COSS. de Dalmatis triumphatum est. Ab urbe condita anno sexcentesimo trigesimoquinto Caius Cato consul Scordiscis intulit

bellum, ignominioseq; pugnauit. Caio Cealio Metello & Cneo Carbone COSS. duo Metelli fratres eodem die alterum ex Thracia, & Sardinia alterum triumphum egerunt. Nuntiatumq; Romæ est Cymbros è Gallia in Italiã transisse. Post Scipio Nasica, & Calphurnio Bestia COSS. Iugurthæ Numidarum regi bellum illatum est: quod Aderbalem et Hiempsalem Micipsæ filios, fratres suos reges, & populi Romani amicos interemisset. Missus aduersus eum COS. Calphurnius Bestia, q corruptus regis pecunia pacem cum eo flagitiosam fecit: & à senatu improbata est. Postea contra eũdem in sequenti anno Spurius Albinus Posthumius profectus est. Is quoq; per fratrem ignominiose contra Numidas pugnauit. Tertio missus Quintus Cealius Metellus COS. Is exercitum ingenti seueritate & moderatione correctum, cum nihil in quenquam corruptum faceret: ad disciplinam Romanam reduxit. Iugurthã uarijs prælijs uicit: Elephantes eius occidit uel cepit: multas ciuitates ipsius cepit. Et cum iam finem bello positurus esset: successum est ei à Caio Mario. Is Iugurtham & Bocchum Mauritaniæ regem, qui auxilium Iugurthæ ferre cœperat, pariter superauit. XX millia armatorum ad internitionem cecidit: aliquanta oppida Numidiæ cepit: belloq; terminum posuit, capto Iugurtha per quæstorem suum Cornelium Syllã ingentem uirũ tradẽte Boccho Iugurtham, qui pro eo ante pugnauerat. À Marco Iunio Syllano collega Quinti Metelli Cymbri in Gallia uicti sunt.

Et à Minutio Rufo in Macedonia Scordisci & Triballi, et Seruilio Sapione in Hispania Lusitani uicti sunt. Et duo triumphi de Iugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt: ante currum tamen Marij Iugurtha cum duobus filijs ductus est cathenatus: & mox iussu Cos. in carcere strangulatus est. His diebus apud Hierosolymam Ioannes dux Iudæorum, et pontifex extitit: qui ab eo, quod Hircanos bello uicerat: Hircani nomen acceperat. per id etiam tempus Cicero Arpini nascitur, matre Eluia nomine, patre equestris ordinis ex regio Volscorum genere. Eodemq; tempore quædam uirgo Romana in Appuliam pergens ictu fulminis exanimata est: omnibus sine scissura aliqua uestimentis ademptis, ac pectoris & pedum uinculis dissolutis, monilibus etiam annulis discussis illæso corpore nuda iacuit: equus quoque eius pari modo frenis, & cingulis peremptus iacuit dissolutis.

EVTROPII DE GESTIS RO MANORVM LIBER QVINTVS.

Bellum Cymbricum.

VM bellum in Numida contra Iugurtham geritur: Romani consules Marcus Manlius: & Quintus Cepio à Cymbris, & Theutonis, & Tigurinis, & Ambronibus, quæ erant Germanorum et Gallorum gentes: uicti sunt iuxta flumen Rhodanum: & ingenti internitione attriti etiam castra sua, & magnam partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit: quantum uix Hannibalis tempore Punicis bellis, ne iterum Galli Romam uenirent. Ergo Marius post uictoriam Iugurthinam secundo COS. est factus, bellumq; ei contra Cymbros et Theutonas decretum est. Tertio quoq; ei & quarto delatus est consulatus, q̄a bellum Cymbricum protrahebatur. Sed in quarto consulatu collegam habuit Quintum Lutatium Catulum. Cum Cymbris itaq; conflixit: ex duobus prælijs. CC. millia hostium cecidit. XXX. millia cepit, & ducem eorum Theutoniodum: propter quod meritum absens COS. est factus. Interea Cymbri & Theutones, quorum copia adhuc infinita erat: ad Italiam trāsierunt. Iterum à Caio Mario, & Quinto Catu

lo contra eos dimicatum est: sed à Catuli parte felicius. Nam eo prælio, quod simul ambo gesserunt, CXL. m. aut in pugna aut fuga cæsa sunt. XL. millia capta. Romani milites ex utroque exercitu. CCC. perierunt. Tria et triginta Cymbris signa sublata sunt: ex his exercitus Marij duo reportauit: Catuli exercitus. XXXI. Sed ab eorum mulieribus grauiorem penè quàm ab ipsis uiris pugnam Romani experti sunt: hæ etenim palustris in modum castrorum depositis ipsæ desuper propugnantes diu obstitere Romanis. Sed cum ab eis ipsæ nouo cædis genere terrerentur: abscisis enim cum crine ceruicibus, inhonesto satis uulnere turpes relinquebantur: ferrum, quod in hostes sumpserant: in se, suosq; uerterunt. Nanq; aliæ concursu mutuo iugulatæ: aliæ apprehensis inuicem faucibus strangulatæ: aliæ funibus ad sua colla ligatis equorum cruribus protractæ interierunt: aliæ laqueo de subiectis plaustrorum temonibus pependerunt. quædam, dum se suspenderet, duos filios tractis per colla eorũ laqueis ad suos pedes uinxit: ita his duobus prælijs. CCCXL. m. Gallorum occisa. CXL. millia capta sunt, absq; innumera multitudine mulierum, quæ furore fœmineo se suosq; paruulos necauerunt. Is belli finis fuit: triumphus utrique decretus est.

Bellum Sociale.

s Exto Iulio Cæsare, & Lucio Martio Philippo COSS. sexcentesimo quin-

quagesimo anno ab urbe condita, cum propè omnia alia bella cessarent: in Italia grauissimum bellum Picentes, Marsi, Pelignìq; mouerunt. Qui cum annis numerosis populo Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. pernitiosum admodum hoc bellum fuit: Rutilius Cos. in eo occisus est: Cepio nobilis iuuenis, & Portius Cato alius COS. Duces autem aduersus Romanos Picentibus & Marsis fuerunt Titus Vietius, Hierus Asianus, Titus Legennius, Aulus Cluentius. à Romanis contra eos bene pugnatum est. À Caio Mario, qui sexies COS. fuerat, & à Cn. Pompeio, maxime tamen à Lucio Cornelio Sylla, q inter alia egregia facta ita Cluētium hostium ducem cum magnis copijs fudit, ut ex suis nec unum amitteret: quadriennio cum graui tamen calamitate hoc bellum tractum est. Quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam consulem: cum antea in eodem bello ipse multa strenue prætor gessisset. In tempore ipso dira prodigia uisa sunt. Nam sub ortu solis globus igneus à regione septentrionis, cum maximo cœli fragore emicuit. Apud Aretinos in conuiuio cruor è panibus quasi à uulneribus corporum fluxit. Per septem continuos dies grando lapidum mistis etiam testarum fragmentis terram latissime uerberauit. In Samnitibus è uastissimo terræ hiatu flamma prorupit: et usq; in cœlum extendi uisa est. Tum etiam omnium generum animalia, quæ inter homines uiuere solita erant: relictis stabulis, pascuis'q; cum bala-

tu, hinnitu, mugituq; miserabili ad syluas, montesq; fugerunt. canes quoq;, quorum natura est extra homines esse non posse, lachrymosis ululatibus uagi luporum ritu oberrauerunt. Nec mora post grauia hæc prodigia ciuilia bella secuta. Apud Iudæos ea tempestate primus Aristobolus rex pariter & pontifex Diadematis sumpsit insigne.

Bellum Ciuile Marianum & Mithridaticum.

Nno urbis conditæ sexcentesimo sexagesimosecũdo primum Romæ bellum ciuile commotum est, Eodem anno etiã Mithridaticum. Causam bello ciuili Caius Marius sexies COS. dedit. Nam cum Sylla COS. contra Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam et Achaiam occupauerat, mitteretur: Isq; exercitum in Campania paulisper teneret: ut belli socialis, de quo diximus, quod intra Italiam gestum fuerat: reliquiæ tollerentur: Marius affectauit, ut ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Quare Sylla commotus cum exercitu ad urbem uenit. Illic contra Marium & Sulpitium dimicauit: primus urbem armatus ingressus est. Sulpitium interfecit: Marium fugauit: atq; ita COSS. ordinatis in futurum annum Cn. Octauio, & Cornelio Cinna ad Asiam profectus est. Mithridates, qui Ponti REX erat, atq; Armeniam minorem, & totum ponticum mare in circuitu in Bosphoro tene-

bat. Primo Nicomedem amicum populi Romani Bithynia uoluit expellere. Senatuiq; mandauit, bellum se ei propter iniurias, quas passus fuerat, illaturum. A' Senatu responsum est Mithridati, si id faceret: quod bellum à Romanis & ipse pateretur. Quare iratus Cappadociam statim occupauit: & ex ea Ariobarzanem regem & amicum populi Romani fugauit. Mox etiam Bithyniam inuasit: & Paphlagoniam, pulsis ex ea regibus amicis populi Romani Pylemene & Nicomede. inde et Ephesum contendit: & per omnem Asiam literas misit: ut ubicunq; inuenti essent ciues Romani uno die occiderentur. Interea etiam Methone ciuitas Achaiæ ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim iam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem suum cum C. XX. millibus equitum, ac peditum: per quem etiam reliqua Græcia occupata est. Sylla Archelaum apud Pyræum non longe ab Athenis obsedit: ipsamq; urbem cepit. Postea commisso prælio contra Archelaum ita eum cecidit: ut ex XX millibus uix decem Archelao superessent. Ex Syllæ exercitu quatuordecim tantum homines interficerentur. Hac pugna cognita, Mithridates. LXX millia electissima ex Asia Archelao misit: contra quem Sylla iterum commisit. Primo prælio XX millia hostium interfecta sunt: & filius Archelai Diogenes. Secundo omnes Mithridatis copiæ extinctæ sunt. Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re audita, Mithridates cum Sylla de pace

agere cœpit. Interim Sylla etiã Dardanos, Scordiscos, Dalmatas & Mœsos partim uicit: alios in fidẽ accepit. Sed cum legati à rege Mithridate, qui pacem petebant: uenissent: non aliter se daturum esse Sylla respondit: nisi rex relictis his, quæ occupauerat: ad regnum suum rediisset. Postmodum ad colloquium ambo uenerunt. Pax inter eos ordinata est, ut Sylla ad bellum ciuile festinans, à tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia & Asia Mithridatem uicit: Marius, qui fugatus erat, & Cornelius Cinna unus ex COSS. bellũ in Italia repararunt. Et ingressi urbem Romam nobilissimos ex Senatu, & consulares uiros interfecerunt: multos proscripserunt. & ipsius Syllæ domo euersa, filios et uxorem ad fugam compulerũt. Vniuersus reliquus Senatus ex urbe fugiens ad Syllam in Græciam uenit, orans ut patriæ subueniret. Ille in Italiam tunc traiecit, bellum ciuile gesturus aduersus Norbanum & Scipionem Coss. Et primo prælio contra Norbanum dimicauit non longe à Capua: tum VI.m. cecidit. VI.m. cepit. uiginti & quatuor suorum amisit. Inde etiam ad Scipionem se conuertit, et ante prælium totum eius exercitum sine sanguine in deditionem accepit. Sed cum Romæ mutati Coss. essent: Marius Marii filius ac Papirius Carbo consulatum accepissent: Sylla contra Mariũ Iuniorem dimicauit: et XV. millibus eius occisis CCCC. de suis perdidit. Sylla deinde cum Campanio Samnitum duce ex reliquis copiis ad portam Collinam signa contulit. LXXX.

millia

millia hominum occidit. Mox etiam urbem ingressus tria millia hominum contra fidem datam inermes peremit. Cumq; magna crudelitate aduersus sontes, insontesq; sæuiret: Quintus Catulus palàm » Syllæ dixit. Cum quibus tandem uicturi sumus, » si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Sylla dehinc Marium Gratidianum de caprili casa extractum uinciri iussit: ductumq; trans Tyberim oculis effossis, membris minutatim fractis, uel execctis trucidari. Marium Marij filium Præneste persecutus obsedit: & ad mortem compulit. Rursus pugnam grauissimam habuit contra Lamponium, & Carinatem duces partis marianæ ad portam Collinam. LXXX millia hostium in eo prælio contra Syllam fuisse dicuntur: duodecim millia se Syllæ dediderunt. Cæteri in acie, in castris, in fuga insatiabili ira uictoris consumpti sunt. Cn. quoq; Carbo COS. alter ab Arimino in Siciliam fugit: & ibi per Cneum Pompeium interfectus est: quem adolescentem Sylla annos unum & uiginti natum cognita eius industria, tantis exercitibus præfecerat: ut secundus Sylla haberetur. Occiso ergo Carbone Siciliam Pompeius recepit: transgressus inde ad Africam Domitium marianæ partis ducem, & Hiarbam regem Mauritaniæ, qui Domitio auxilium ferebat: occidit. Post hæc Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphauit. Cneus etiam Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, quartum et uigesimum annum agens de Africa triumphauit. Hunc finem habuerunt duo bel

la funestissima, Italicum, quod sociale dictum est, & ciuile: quæ ambo tractata sunt per annos decem. Consumpserunt autem ultra centum quinquaginta millia hominũ, uiros consulares XXIII. prætores VII. ædilitios LX. senatores ferè CCC. Post hæc tamen Sylla mortuo, Lepidus marianæ partis aduersus Catulum Syllanum ducem consurgens, bellum reparauit. bis tunc acie certatum est. Plurimi Romanorum extincti. Albanorum ciuitas pro eo, quod illuc Scipio Lepidi filius confugisset: expugnata, & capta est. Brutus in Cisalpinam Galliam fugiens apud Regium interfectus est. Hoc tempore Hierosolymis Alexandra uxor Alexandri regnabat: ex cuius ætate Iudæos rerum confusio, & uariæ clades oppressere.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER SEXTVS.

m ARco Aemilio Lepido, Quinto Catulo COSS. Cum Sylla Remp. composuisset: bella noua exarserunt. Vnum in Hispania, aliud in Pamphilia, & Sicilia. Tertiũ in Macedonia. Quartum in Dalmatia. Nam Sertorius, qui partium marianarum fuerat, timens fortunam eorum, qui interempti erant: ad bellum cõmouit Hispanias. Missi sunt contra eum duces Quintus Cæcilius Metellus filius eius, qui Iugurtham regem uicit: & Lucius Domitius prætor. A' Sertorij duce Herculeo Domitius occisus est: Metellus uario successu contra Sertorium dimicauit. Postea cum impar pugnæ solus Metellus putaretur: Cneus Pompeius ad Hispanias missus est: ita duobus ducibus aduersus Sertorium fortuna uaria sæpe pugnauit. Octauodecimo anno per suos occisus est: & finis ei bello datus est, per Cneum Pompeium adolescentem, & Quintum Metellum Pium, atq; omnes propè Hispaniæ in ditionem populi Romanæ redactæ sunt. ad Macedoniam missus est Appius Claudius. Post consulatũ leuia prælia habuit contra uarias gentes, quæ Verodopam prouinciam incolebant: atq; ibi morbo mortuus ẽ. Missus ei successor Cn. Scribonius Curio post consulatum. Is Dardanos uicit: & usq; ad

Danubium penetrauit: triumphumq; meruit: & intra triennium finem bello dedit. Ad Ciliciam & Pamphiliam missus est post Seruilius ex consularibus uir strenuus. Is Ciliciam subegit. Lyciae urbes clarissimas oppugnauit, & cepit. In his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciae, Isaurosq; aggressus ad deditionem redegit: atq; intra trienniū bello finē dedit. Primus omnium Romanorum in Isauriam iter fecit. Is reuertens triumphum accepit: & nomen Isauria meruit. Ac in Illyricum missus est Cn. Cosconius proconsule. Is multam etiam partem Dalmatiae subegit. Salonas cepit: & composito bello Romam post biēnium rediit. Iisdē temporibus COS. Marcus Aemilius Lepidus Catulo collega ciuile bellum uoluit commouere. Intra tamen unam aestatem motus eius oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt. Metelli ex Hispania. Pompeii secundus ex Hispania. Curionis ex Macedonia. Seruilii ex Isauria.

BELLVM SPARTICVM.

Anno urbis cōditae sexcentesimo septuagesimo sexto L. Licinio Lucullo, & M. Aurelio Cotta COSS. mortuus est Nicomedes rex Bithyniae, & per testamentum populum Ro. haeredem fecit. Mithridates pace rupta Bithyniā, & Asiam rursus uoluit inuadere. Aduersus eum ambo COSS. missi non unā habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonē uictus

ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est, & obsessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset: ut Cyzico capto totam Asiam inuaderet: Lucullus ei alter consul occurrit. Ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoraretur: ipse eum à tergo obsedit: fameq; consumpsit: & multis praelijs uicit. Postremo Byzantium, quae nunc Constantinopolis est, fugauit: nauali quoq; prælio duces eius Lucullus oppressit. Ita una hyeme, et æstate a Lucullo ad centum ferè millia hominum regis extincta sunt. Anno urbis Romæ DCLXXVIII. Macedoniam prouinciam M. Licinius Lucullus accepit, consobrinus eius, qui contra Mithridatem bellum gerebat. Et in Italia nouum bellum subito commotum est. Septuaginta enim & quatuor gladiatores ducibus Sparthaco Chryso, & Oenomao effracto Capuæ ludo fugerunt. Vesuuiũ montem occupauerunt. Vnde erumpentes Clodij prætoris, qui eos obsidione cinxerat: castra expugnauerunt: ipsóq; in fugam acto, cuncta in prædam auerterunt. Inde per Cosentiam, & Metapontum circũ ducti, ingentia breui agmina collegerunt. Itaq; cum cædibus, incendijs, rapinis, stupris'q; omnia miscerentur: multæ'q; se matronæ ob dolorem pudoris uiolati necassent: penè non leuius bellum mox quàm Hannibal mouerunt. Nam multis ducibus, & duobus simul Romanorum COSS. uictis, LX ferè millium armatorum exercitum congregauerunt. Victi'q; sunt in Appulia à M. Licinio Crasso proconsule, & post multas calamitates Italiæ tertio

ãno bello huic finis impositus ẽ. Sexcentesimoocto gesimo primo anno urbis conditæ. P. Cornelio tan tum duo grauia bella imperio Romano erant, Mi thridaticum, & Macedonicum. Hæc duo Luculli agebant Lucius Lucullus, & Marcus Lucullus. Lucius ergo Lucullus post pugnam cyzicenam, qua uicerat Mithridatem: & naualem, qua duces eius oppresserat: persecutus est eum, & recepta Pa phlagonia, atque Bithynia, etiam regnum eius in= uasit. Sinopem & Amisum ciuitates Ponti nobilis= simas cepit. Secundo bello apud Cabira ciuita- tem, quo ingentes copias ex omni regno adduxe= rat Mithridates. cum XXX millia lectissima re= gis, à quinque Romanorum militibus uastata es- sent: Mithridates fugatus, & castra eius direpta. Armenia quoque minor, quam tenuerat: eidem sublata est. Susceptus tamen est Mithridates post fugam à Tigrane Armeniæ rege: qui tum ingen= ti gloria imperabat: Persas sæpe uicerat: Mesopo tamiam occupauerat, & Syriam Phœnicis par- tem. Ergo Lucullus repetens hostem fugatum, & regnum Tigranis, qui Armenis imperabat, in- gressus est. Tigranocertam ciuitatem Armeniæ no bilissimam regni accepit: ipsum regem cum sexcen tis millibus clibanarijs, & centum millibus sagitta= riorum, & armatorum uenientem decemocto mil- lia militum habens ita uicit, ut magnam partem Armeniorum deleuerit. Inde Nisibin profectus eã quoque ciuitatem cum regis fratre cepit. Sed ij, quos in Ponto Lucullus reliquerat: cum exerci-

tus parte, ut regiones uictas etiam Romanorum tue rentur: negligenter se, & auare agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt: atq; ita bellum renouatum est. Lucullo paranti, capta Nisibi, contra Persas expeditionem successor est missus. Alter autem Lucullus, qui Macedoniam administrabat: Bessis primus Romanorũ intulit bellum, atq; eos ingenti prælio in Hemo monte superauit: oppidum Vscudaniam, quod Bessi habitabant: eodem die, quo aggressus est, uicit. Cabulem cœpit: & usq; ad Danubium penetrauit. Expugnauit etiam gentes, quæ Rhodopeis montibus circũfusæ sunt. Inter cætera dictu, audituq; horrida quædam in captiuos agebant. Ruptis, cum poculo opus esset, humanorum capitum ossibus cruentis, capillatisq; adhuc ac ꝑ interiores cauernas male effuso cerebro oblitis: auide ac sine horrore, tanquam ueris poculis utebantur. Inde multas supra Pontum positas ciuitates aggressus est. Illic Apolloniam euertit: Calatim, Parthenopolim, Tomos, Histrum, Buziam omnem cœpit: belloq; confecto Romam rediit. Ambo tamen triumpharunt. Lucullus, qui contra Mithridatem pugnauerat: maiorĩ gloria cum tantorum regnorum uictor rediisset.

Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod recedente Lucullo rex collectis auxiliis re parauerat: bellum Creticum ortum est. Ad id missus Cecilius Metellus ingentibus præliis intra triennium omnem prouinciã cœpit: appellatusq; est Creticus, atq; ex insula triumphauit. Quo tempore Li

bya quoq; Romano imperio per testamentum Ap-
pionis, qui rex eius fuerat: accessit: in qua inclytæ
urbes erant Berenice, Ptolemais, & Cyrene. Dum
hæc aguntur: Piratæ omnia mari infestabant: ita
ut Romanis toto orbe uictoribus, sola nauigatio tu-
ta non esset. Quare id bellum Cneo Pompeio de-
cretum est: quod intra paucos menses ingenti feli-
citate & celeritate confecit: mox ei delatum bellum
etiam contra regem Mithridatem. in Armenia mi
nore nocturno prælio uicit: castra diripuit: qua-
draginta mille eius occidit: uiginti tantum de exer
citu suo perdidit, & duos centuriones. Mithridates
cum uxore fugit & duobus comitibus. Neq; multo
post cum in suos sæuiret: & complures amicos suos
nec non Exipodriam, Macharemq; filios suos tru
cidasset: Pharnaces alter filius eius exemplo fra-
trum territus, exercitum patris ad persequendum
se missum conciliauit: & mox aduersum patrem
duxit. Mithridates diu ex altissimo muro filiũ fru-
stra precatus, ubi inexorabilem uidit: ita fertur
» exclamasse. Quoniam inquit, Pharnaces mori iu-
» bet: uos si estis dij patrij precor, ut quandocunque
hanc uocem ipse audiat à liberis suis. Statimq; de
scendens ad uxores, pellices, ac filias suas uenenum
omnibus dedit. Quod cum ipse nouissimus omniũ
hausisset: nec tamen propter remedia, quibus se præ
munierat: ueneno confici posset: Gallum quendam
Vitigem militem inuitauit: eiq; iugulum præbuit.
Hunc finẽ habuit Mithridates. perijt autem apud
Bosphorum uir ingentis industriæ & consilij: qui

regnauit annis quadraginta: uixit qnquaginta duos. contra Romanos bellum habuit annis XL. Tigrani deinde Pompeius bellum intulit: ille se eidẽ dedidit: & in castra Pompeij XVI milliario ab Artaxata uenit: ac diadema suum, cum procubuisset ad genua Pompeij, in manibus eius collocauit: quod ei Pompeius reposuit: honorificéq; eum habitum regni tamen parte multauit, & grandis pecunia adempta est ei. Syri, Phenicæ, Sephene. septẽ præterea talẽtorum auri millia, et argenti. CCCC. millia, quæ populo Ro. daret: quia bellum sine causa Romanis commouisset. Pompeius etiam mox Albanis bellum intulit: & eorum regem Herodem scilicet prudenter uicit. Postremo per epulas, ac munera rogatus ueniam ei, ac pacem dedit. Hiberiæ quoq; regem Artacem uicit acie, et in deditionem accepit. Armeniam minorem Deiotaro Galatiæ regi donauit: quia socius belli Mithridatici fuerat. Attalo & Pylemeni Paphlagoniam reddidit: Aristarchum Colchis regem imposuit. Mox Ituræos et Arabes uicit. Et cum uenisset in Syriam: Seleuciam uicinam Antiochiæ ciuitatem, libertate donauit: q̃d regem Tigranem non recepisset. Antiochensibus obsides reddidit: aliquantum agrorum Damascensibus dedit: quo locus ibi spatiosior fieret: delectatus amœnitate loci, & aquarum abundantia. Inde ad Iudæam transgressus est. Hierosolymam caput gentis obsedit: non solum natura loci, uerum etiã ingenti muro, fossáq; maxime munitam. Cum alias alijs legiones: diu, noctúq; succedere sine re-

quie cogeret: uix tertio mense expugnauit. XIII m. Iudæorum occisis: cæteris in fidem acceptis: muros ciuitatis euerti, æquariq; solo imperauit: cuius circuitus quatuor millium passuum dicitur fuisse. Cumq; aliquantos principes Iudæorum securi percussisset: Hircanum sacerdotio restituit: Aristobolũ captiuum Romã duxit. Hoc bellum orientis cum XXII. regibus se gessisse ipse Pompeius narrauit. His gestis, in Asiam se recepit: & finem antiquissimo bello dedit. Marco Tullio Cicerone oratore, & Cneo Antonio COSS.

Catilinæ Coniuratio.

Anno sexcentesimo urbis conditæ. LXXXIX. L. Sergius Catilina nobilissimi generis uir: sed ingenij prauissimi ad delendam patriam coniurauit cum quibusdam claris quidem, sed audacibus uiris: à Cicerone urbe expulsus est. Socij eius deprehensi in carcere strangulati sunt. Ab Antonio altero COS. Catilina ipse uictus prælio est, & interfectus. DC. XC. anno urbis conditæ. D. Iunio Syllano, & L. Murena COSS. Metellus de Creta triumphauit. Pompeius de bello piratico et Mithridatico, nulla unquã pompa triumphi similis fuit. Ducti sunt ante eius currum filij Mithridatis: filij Tigranis: & Aristobulus rex Iudæorum. prælata ingens pecunia, aurum, atq; argentum infinitum. Hoc tempore nullum per orbem terrarum

graue bellum erat. Anno urbis conditæ DCXC-VIII. C. Iulius Cæsar, qui postea imperauit cũ L. Bibulo COS. est factus: decreta est ei Gallia trã salpina, & cisalpina, & comata. Postea senatus ad didit & Illyricum cum legionibus denis. Primo uicit Heluetios: q nũc Quadi appellantur. Deinde uincendo bella grauissima usq; ad Oceanum britãnicum processit. Expugnauit nãq; in ea Heluetios, Tuligos, Latobriges, Rauracos et Boios: ex qbus. C. XLVII. m. perempta sunt: cætera effugerunt. Deinde Ariouistum regem, cui auxiliabantur Arudes, Marcomanni, Triboci, Vangiones, Nemetes, Sedusij, et Sueui, fugere compulit: duasq; uxores eius, totidem'q; filias cepit: omnem'q; exercitum per. L. m. passuũ insatiabiliter cecidit. Post hoc gentem Belgarum, cui adhæserant bello Vangi, cum LX. m. armatorum, Suessones cum. L. m. Neruij præterea, quorum adeo indomita feritas erat: ut nunquã ad se mercatores accedere sinerent: Hi nihilo minus L. m. armatorum habentes. Atrebates etiam et Ambiani, Menapij, Caleti, Velocases, Viromandui, Atuatici, Conduenses, Eburones, Ceræsi, Pemani, q uno nomine Germani uocantur, quorum omnium cum iis, quos supra diximus CCLXXII. m. fuisse referuntur. Hi cum repente è syluis erumpentes exercitum Cæsaris perterritum in fugam uertissent: tandem hortatu Cæsaris exercitus restitit: eosq; usq; ad internitionem penè deleuit. Dehinc Titurius & Sabinus legatus Cæsaris Aulereos, Eburones, Lexouios'q; incredibili cæde deleuit P. Crass-

sus alter legatus ex Aquitanis et Cantabris. XXX VIII. m. interfecit. Cæsar rursus Germanos, qui Rhenum transierant, & totas Gallias sibi subijcere parabant: bello adortus usq; ad internitionem cecidit: quorum feruntur. CCCC. XL. m. fuisse. Deinde facto ponte Rhenum transgressus Sueuos maximam & ferocissimam gentem superauit: quorum esse centum pagos multi prodidere, totamq; Germaniam perterruit: mox in Galliã se recepit. Domuit autem annis IX. ferè omnem Galliam: quæ inter alpes & flumen Rhodanum, Rhenum et Oceanum est: & circuitu patet ad bis tricies Centena millia passuum. Britanis mox etiam bellum intulit: quibus ante eum nec nomen quidẽ Ro. cognitum erat: eos quoq; uictos obsidibus acceptis, stipendiarios fecit: Galliæ autem tributi nomine annum imperauit HS quadringenties: Germanosq; trans Rhenum aggressus maximis prælijs uicit. Inter tot successus ter male pugnauit: apud Sergouiam semel præsens: & absens in Germania bis. Nam legati eius Titurius et Arũculeius per insidias cæsi sunt.

Circa eadem tempora anno urbis conditæ. DCXCIX. M. Licinius Crassus collega Cn. Pompeij Magni consulatu secundo cõtra Parthos missus est: & cum circa Carras contra omina & auspicia dimicasset: à Surena Orodis regis duce uictus: ad postremũ interfectus est cum filio clarissimo eiusdem nominis & præstantissimo iuuene. Reliquiæ exercitus per Cassium quæstorem seruatæ sunt: q̃ singulari animo perditas res tanta uirtute restituit:

ut Persas rediens trans Euphratem crebris prælijs uinceret. Hinc iam bellum ciuile successit execrandum & lachrymabile: quo præter calamitates, quæ prælijs acciderunt: etiam Romani nominis fortuna mutata est. Cæsar enim rediens è Gallia uictor, cœpit poscere alium consulatum: atq; cum sine dubietate aliqua ei deferretur: contra dictum est à Marcello COS. à Bibulo, à Pompeio, à Catone, iussusq; ut dimissis exercitibus ad urbem rediret: et ex Marcelli COS. authoritate ad legiones quæ apud Luceriam erant: Pompeius cum imperio missus est: propter quam iniuriã Cæsar ab Arimino ubi milites congregatos habebat: aduersum patriam cum exercitu uenit. COSS. cum Pompeio, senatusq; omnis, atq; uniuersa nobilitas ex urbe fugit: & in Græciam transiuit, apud Epeirũ, Macedoniam, Achaiam Pompeio duce Senatus contra Cæsarem bellum parauit. Cæsar uacuam urbem ingressus dictatorem se fecit. inde Hispanias petijt: ibi Pompeij exercitus ualidissimos & fortissimos, cum tribus ducibus L. Afranio. M. Petreio M. Varrone superauit. Inde regressus in Græciã transijt: aduersum Pompeium dimicauit. Primũ apud Dyrrhachium primo prælio uictus est & fugatus: euasit tamen quia nocte interueniẽte Pompeius sequi noluit. Dixitq; Cæsar nec Pompeium scire uincere, & illa tantum die se posse superari. Deinde in Thessalia apud Pharsaliam productis utrinq; ingentibus copijs dimicauerunt. Pompeij acies habuit XL. m. peditum equites in sinistro cornu. VII

millia in dextero. D. præterea totius orientis auxi lia, totamq; nobilitatem innumeros Senatores, præto rios, consulares, & qui magnorum iam bellorum uictores fuissent. Cæsar in acie sua habuit peditũ non integra XXX. m. equites mille. Nũquam ad huc Romanæ copiæ in unum, neq; maiores, neque melioribus ducibus conuenerant, totum terrarum orbem facile subacturæ: si contra Barbaros ducerẽ tur. Pugnatum tamen est ingẽti contentione. Cumq; diu utrinq; dubia sorte cæderentur: atq; ex alia par te Pompeius inter hortandum diceret. Parcite ciui bus, nec tamen facerent: ex alio uero Cæsar hoc fa cere urgeret dicens miles faciem feri: tandem omnis Pompeij exercitus fugit: castra eius direpta sunt. Ipse fugatus Alexandriam petiuit: ut à rege Aegy pti, cui tutor à Senatu datus fuerat, propter iuue nilem eius ætatem, acciperet auxilia: qui fortunam magis quàm amicitiam secutus occidit Pompeium: caput eius & anulum Cæsari misit. quo conspe cto Cæsar etiam lachrymas fudisse dicitur, tanti ui ri intuens caput: & generi quondam sui. Mox Cæ sar Alexandriam uenit: ipsi quoq; Ptolemæus insi dias parauit: Cæsar ui insistentium hostium pres sus scapham ascendit: qua mox pondere subsequẽ tium aggrauata, ac mersa per CC. passus ad na uem una manu eleuata: qua chartas tenebat, na tando peruenit: Mox nauali certamine pulsatus, ma gna facilitate classem regiam aut depressit, aut ce pit. Alexandrinis petentibus reddidit regem moni tum ut amicitiam magis Romanam, quàm arma

experiri studeret: qui tamen ilico ut liber fuit: bellum intulit, sed continuo cum toto exercitu suo & ipse deletus est. Nam XX. m. hominum in eo bello cæsa referuntur. XX. m. cum LXX. longis nauibus dedita: quingenti ex uictoribus cecidisse dicuntur. Rex ipse adolescens scapha exceptus ut fugeret: multis insilientibus mersus, necatus'q; est. Corpus eius ad litus deuolutum indicio loricæ aureæ cognitum fuit. Cæsar Alexandria potitus, regnum Cleopatræ dedit Ptolemæi sorori, cum qua consuetudinem stupri habuerat: quæ postea regio comitatu urbem ingressa est. Rediens inde Cæsar Pharnacem Mithridatis magni filium, qui Pompeio in auxilium apud Thessaliá fuerat: rebellantem in Ponto & multas populi Ro. prouincias occupantem uicit acie. Postea ad mortem coëgit. Inde Romam regressus tertio se COS. facit cum M. Aemilio Lepido: qui ei magister equitum dictatori ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est: ubi infinita nobilitas cum Iuba Mauritaniæ rege bellum reparauerat. apud Thapsum pugnauit Cæ. cum illis, & uicit. Duces autem Ro. erant P. Cornelius Scipio ex genere antiquissimo Scipionis Africani. Hic etiam socer Magni Pomp. fuerat. M. Petreius Varro. M. Portius Cato. L. Cornelius Faustus Syllæ dictatoris filius. Cõtra hos commisso prælio post multas dimicationes uictor fuit Cæsar. Cato, Scipio, Petreius, Iuba ipsi se occiderunt. Faustus Syllæ quondam dictatoris filius Pomp. gener à Cæsare interfectus est. Post annum Cæsar Romam IIII. tri=

umphis ingressus est, quarto se COS. fecit: & statim ad Hispanias est profectus: ubi Pompeij filij Cn. et Sextus ingens bellum præparauerant. Multa prælia fuerunt: ultimum apud Mundam ciuitatem, in quo adeo Cæsar penè uictus est: ut fugientibus suis se uoluerit occidere: ne post tantam militaris rei gloriam in potestatem adolescentium natus annos. LVI. ueniret: deniq; reparatis suis uicit: & Sex. Pompeij filius maior occisus est: minor fugit. Inde Cæsar bellis ciuilibus toto orbe compositis Romam redijt: & agere insolentius cœpit: & contra consuetudinem Ro. libertatis. Cum ergo & honores ex sua uoluntate præstaret: qui ad populũ antea referebantur: nec Senatui ad se uenienti assurgeret: aliaq; regia & penè tyrannica faceret: coniuratum est in eum à LX. uel amplius senatoribus equitibus Ro. præcipui aũt fuerunt inter cõiuratos duo Bruti ex eo genere Bruti, qui primus Romæ COS. fuerat: & reges expulerat: & C. Cassius & Seruilius Casca. Ergo Cæsar cum Senatus die quadam inter cæteros uenisset ad curiam: XXIII. uulneribus confossus est: uir quo nullus unquam bellis magis enituit. Eius siquidem ductu undecies centumnonaginta & duo m. hostium cæsa sunt. Nam quantum bellis ciuilibus fuderit: noluit annotare. Signis collatis quinquagies dimicauit. M. Marcellum solus supergressus: q XXXIX uicibus pari modo fuerat præliatus. Adhuc nullus celerius scripsit: nemo uelocius legit: quaternas simul epistolas dictauit. Tantæ fuit bonitatis: ut

quos armis

quos armis subegerat, clementia magis uicerit. Eodẽ tempore tres simul exorti soles paulatim in eundem orbem coierunt. Inter cætera portenta, quæ in toto orbe facta sunt: bos in suburbano Romæ ad arantes locutus est, frustra se urgeri. Non enim frumenta, sed homines breui defuturos.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER SEPTIMVS.

a Nno urbis conditæ DCC. ferè ac nono interfecto Cæsare, ciuilia bella reparata sunt. Percussoribus enim Cæsaris senatus fauebat. Sed Antonius COS. partiũ Cæsaris ciuilibus bellis opprimere eos conabatur. Ergo turbata Rep. multa Antonius scelera committens à senatu hostis iudicatur. Missi ad eum persequendum duo COSS. Pansa, & Hircius, & Octauius adolescens ãno XVII natus, patre Octauio senatore genitus, maternum genus ab Aenea per Iuliam familiam sortitus. Cæsaris nepos, quem ille testamento hæredem reliquerat: & nomen suum ferre iusserat. Hic est, qui postea Aug. est dictus, & rerum fortuna potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces uicerũt eum apud Mutinam. euenit tamen, ut uictores COSS. ambo morerẽtur. Quare tres exercitus uni Cæsari paruerunt. Fugatus Ant. amisso exercitu confugit in Gallias ad Lepidum, qui Cæ-

ſaris magiſter equitum fuerat: & tum militum co pias grandes habebat: à quo ſuſceptus eſt mox Lepido operam dante. Cæſar pacem cum Anto. fecit, et quaſi uindicaturus patris ſui mortem, à quo per teſtamentum fuerat adoptatus, Romã cum exercitu profectus, extorſit, ut ſibi XX anno conſulatus daretur. Senatum proſcripſit cum Antonio, ac Lepido: Rēp. armis tenere cœpit, per hos etiã Cicero orator occiſus eſt: multiq; alij nobiles. Interea Brutus et Caſſius interfectores Cæſaris ingens bellum mouerunt. Erant enim per Macedoniam & oriētem multi exercitus: quos occupauerant. Profecti ſunt igitur cõtra eos Cæſar Octauius Aug. & M. Antonius. Remanſerat enim ad defendendã Italiã Lepidus. Apud Philippos Macedoniæ urbem contra eos pugnauerunt. Primo prælio uictus eſt Ant. & Cæſar pijt tamen dux nobilitatis Caſſius. Secundo Brutum & infinitam nobilitatem, quæ cum illis bellũ geſſerat, interfecerunt, Ac ſic inter eos diuiſa eſt Resp. ut Auguſtus Hiſpanias, Gallias: & Italiã teneret: Antonius Aſiam, Pontum, & Oriētem. Sed in Italia L. Antonius COS. bellũ ciuile cõmouit. Frater eius, q cum Cæſare contra Brutum, et Caſſiũ dimicauerat: is apud Peruſiũ Thuſciæ ciuitatē uictus & captus eſt, neq; occiſus. Interim à Sexto Põpeio. Cn. Pompei filio ingens bellũ in Sicilia commotum eſt ijs, q ſuperfuerant ex partibus Bruti, Caſſiiq; ad eum confluentibus. bellatum per Cæſarem Auguſtum Octauium, & M. Antonium aduerſus Sextum Pompeium. pax poſtremo conuenit. Eo tem-

pore M. Agrippa in Aquitania rem prospere gesſit: & L. Ventidius Baſſus irrumpentes in Syriam Persas tribus prælijs uicit. Pacorum regis Orodis filium interfecit, eo ipſo die, quo olim Orodes Perſarum rex per ducem Surenam Craſſum occiderat. Hic primus de Parthis iuſtiſſimũ triumphum Romæ egit. Interim Pompeius pacem rupit: & nauali prælio uictus fugiens ad Aſiam interfectus eſt. Antonius, q Aſiam & orientem tenebat, repudiata ſorore Cæſaris Augusti Octauij, Cleopatram reginam Aegypti duxit uxorem. Contra Perſas etiã ipſe pugnauit: primis eos prælijs uicit: regrediens tamen fame, & peſtilentia laborauit. Et cum inſtarent Parthi fugiẽti ipſe pro uictore ceſſit. His temporibus quoq; ingens bellum ciuile commouit cogente uxore Cleopatra regina Aegypti: dum cupiditate muliebri optat etiam in urbe regnare, uictus eſt ab Augusto nauali pugna clara, & illuſtri apud Acium: q locus in Epeiro eſt: ex qua fugit in Aegyptum, et deſperatis rebus, cum omnes ad Augustum trãſirent: et ipſe ſe interemit. Cleopatra exornata diuerſis ornatibus ad Cæſarem uenit, ſperans eũ, ut cæteros ſua ſpecie ad libidinẽ illicere: ſed ille ſe intra pudicitiam coartans, ad eius concupiſcentiam mĩnime inflexus, eam mox cuſtodiri mandauit: quæ ea cuſtodia elapſa, in pretioſo ſepulchro iuxta Antonium ſuum ſe collocans ſibi aſpidem admiſit: & ueneno eius extincta eſt. Aegyptus per Octauium Augustum imperio Ro. adiecta eſt: præpoſitusq; eius factus eſt. Cn. Cornelius Gallus. Hunc pri-

mum Aegyptus Romanum iudicem habuit. Ita bellis toto orbe confectis, Octauius Aug. Romam rediit XII anno postquam COS. fuerat. ex eo Rēp. per XLIIII ānos solus obtinuit. Ante enim XII annis cum Antonio, & Lepido tenuerat. Deniq; cū de oriente uictor reuersus esset: tum primū Augustus eo quod Remp. auxerat, consalutatus est: atq; ex tunc summam rerum potestatem, quam Græci μοναρχίαν uocant, adeptus est.

AVGVSTVS CAESAR.

His diebus trans Tyberim de taberna meritoria fons olei ex terra exundauit: ac per totum diem largissimo riuo fluxit, significans ex gentibus gratiam Christi. Tunc etiam circulus ad speciem cælestis arcus circa solem apparuit. Igitur cum quadragesimo secundo anno firmissimam, uerissimam'q; pacem Cæsar composuisset: Christus dominus in Betheleem natus est: cuius aduentui pax ista famulata est: Nullo tempore ante Cæsarē magis Romana res floruit. Nam exceptis ciuilibus bellis, in quibus inuictus fuit: Romano adiecit imperio Aegyptum, Cantabriam, Dalmatiā, sæpe ante uictam, sed penitus tunc subactam, Pannoniam, Aqtaniam, Illyricum, Rhetiam, Vindelicos, & Salassos in alpibus, omnes Ponti maritimas ciuitates. In his nobilissimas, Bosphorū & Ponti Cappadociæ. Vicit autem prælijs Dacos: Germanorum ingentes copias cecidit: ipsos quoq; trans Albin fluuium submouit: qui in

barbarico longe ultra Rhenum est. Hoc tamen per Drusum priuignum suum administrauit, sicut per Tiberiũ priuignum alterũ Pannonicum, Quo bello CCCC millia captiuorũ ex Germania trãstulit, & supra ripam Rheni in Gallia collocauit. Armeniã à Parthis recepit: obsides, quod nulli antea, Persæ ei dediderunt. Reddiderũt etiam signa romana, quæ Crasso uicto ademerant. Scythæ, et Indi, q̃bus antea Romanorũ nomen incognitum fuerat: munera, legatosq; ad eũ miserũt. Galatia quoq; sub hoc prouincia facta ẽ: cũ antea regnũ fuisset: primusq; eã M. Lolius proprætore administrauit. Tanto etiã amore apud Barbaros fuit: ut reges populi Ro. amici in honorem eius conderent ciuitates: quas Cæsareas nominarent: sicut in Mauritania à rege Iuba, et in Palæstina, quæ nunc urbs est clarissima. Multi autem reges ex regnis suis uenerũt: ut ei obsequerentur: & habitu Romano togati. s. ad uehiculũ uel equũ ipsius cucurrerunt. Adeo deniq; turbas, bella, simultates execratus est: ut nisi iustis de causis nunq̃ genti cuiq̃ bellũ indixerit: iactantisq; ingenij, & leuissimi dicebat ardorẽ triũphandi, & ob lauream coronam. i. folia infructuosa in discrimen p incertos euentus certaminum securitatem ciuiũ præcipitare. neq; imperatori bono q̃cq̃ minus, quàm temeritatem congruere. satis celeriter fieri q̃cq̃d commode gereretur: armaq; nisi maioris emolumenti spe nequaq̃ mouenda esse: ne compendio tenui iactura graui petita uictoria similis sit hamo aureo piscantibus: cuius abrupti, amissiq; detrimentum nullo ca

pturæ lucro pensari potest. auunculi quoq; inuen-
tum arguebat: q milites cõmilitones nouo, blandoq;
more appellans, dum affectat carior fieri, authorita
tem principis emolliuerat. deniq; erga ciues clemen
ter uersatus est. In amicos fidus extitit: quorũ præci
pui erant ob taciturnitatem Mecœnas, ob patientiã
laboris, modestiãq; Agrippa. Diligebat præterea
Virgiliũ, Flaccumq; poëtas. Rarus qdem in recipiẽ
das amicitias, ad retinendas constantissimus, libera
libus studijs præsertim eloquentiæ in tantum incũ
bẽs, ut nullus ne in procinctu qdem laberetur dies
qn legeret, scriberet, declamaret. Auxit, ornauitq;
Romam ædificijs multis isto glorians dicto. Vrbem
lateritiam reperi: relinquo marmoreã. Fuit mitis,
gratus, ciuilis, animi lepidi, corpore toto pulcher,
sed oculis magis, quorũ aciẽ clarissimorum syde-
rum modo uibrans libenter accipiebat, cedi ab inten
dentibus tanq̃ Solis radijs aspectu suo. à cuius fa-
cie dum quidã miles oculos auerteret: & interro-
garetur ab eo, cur ita faceret, respõdit: qa lumen ocu
lorum tuorũ ferre nõ possum. Nec tamen uir tantus
uitijs caruit. Fuit enim paulum impatiens, leniter
iracundus, occulte inuidus, palàm factiosus. Porro
autem dominandi supra quàm existimari potest cu
pidissimus: studiosus aleæ lusor: cũq; esset cibo, ac ui
no multũ deditus, aliquatenus uero somni abstinẽs,
seruiebat tamen libidini usq; ad probrum uulga-
ris famæ. Nam inter XII catamitos, totidemq; puel
las accubare solitus erat. Abiecta quoq; uxore Scri
bonia amore alienæ coniugis possessus Liuiã quasi

marito concedente sibi coniũxit: cuius Liuiæ iã erãt filij Tiberius, & Drusus. Cũq; esset luxuriæ seruiens, erat tamen eiusdem uitij seuerissimus ultor, more hominũ, q in ulciscendis uitijs, qbus ipsi uehementer indulgent: acres sunt. Annum VII & LXX ingressus Nolæ morbo interijt: q̃q̃ alij scribant dolo Liuiæ extinctum metuẽtis ne, qa priuignæ filium Agrippã, quẽ odio nouercali in insulã relegauerat: reduci cõpererat: eo summã rerũ adepto pœnas pateretur. Igitur mortuũ, seu necatũ multis, nousq; honoribus senatus censuit decorandũ. Nã præter id, qđ antea patrẽ patriæ dixerat: templa tam Romæ quàm p urbes celeberrimas ei consecrauit, cunctis uulgo iactantibus, utinã aut nõ nasceretur, aut non moreretur uir, q non immerito, & maxima parte deo similis est putatus. Neq; enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. XLIIII annis, qbus solus gessit imperium: ciuilissime uixit. In cunctos liberalissimus, in amicos fidelissimus: quos tantis euexit honoribus, ut pene æquaret fastigio suo. Imperauit annis LVI. XII. cũ Antonio. XLIIII. solus. q certe nunq̃ aut Reip. ad se potentiam traxisset: aut tandiu ea potiretur, nisi magnis naturæ, & studiorũ bõis abundasset.

TIBERIVS CAESAR.

Nno ab urbe condita DCCLXVII. Remp. beatissimam Tiberio successori reliquit: qui priuignus ei mox gener, postremo adoptiuus filius fuerat. Iste quia Claudius Tiberius Nero dicebatur, eleganter

à iocularibus Biberius Mero ob uinolentiam nominatus est: satis prudens in armis, satisq; fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit: ut non immerito Reip. dominatus ei committeretur. Inerat ei scientia literarũ multa: eloquio clarior: sed ingenio pessimo, truci, auaro, insidioso, simulans ea se uelle, quæ nollet: his quasi infensus, qbus consultum cupiebat. His uero, quos oderat, quasi beneuolus apparens. Repentinis responsionibus, aut consilijs melior, quàm meditatis. Nusquam ipse pugnauit: bella per legatos suos gessit: quosdam reges ad se per blanditias euocatos nunquam remisit. In quibus Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in prouinciæ formam redegit: & maximam ciuitatem appellari nomine suo iussit, quæ nunc Cæsarea dicitur: cum Mazaca antea diceretur. Hic uigesimo tertio imperij anno ætatis LXXIX. cum immani furore insontes, & noxios suos pariter, externosq; puniret, resolutis artibus militiæ Armenia ꝑ Parthos, Mœsia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direptæ sunt: ipse ingenti omnium gaudio mortuus est in Cãpania XXIII regnauit annis: obijt ambiguis signis ueneni. Huius imperij XV anno dominus Iesus Christus prædicationis suæ sumpsit initium. octauo quoque decimo eiusdem anno Iesus Christus filius dei pro nobis sese morti offerens crucifixus est.

C. CAESAR CALIGVLA.

S Vccessit Tiberio Caius Cæsar, cognomento Caligula Drusi priuigni Augusti fili-

us, & ipsius Tiberij nepos sceleratissimus, & qui etiam Tiberij dedecora purgaret. bellum contra Germanos suscepit: & ingressus Sueuiam strenue nihil fecit. Stupra sororibus intulit: ex una etiam natam filiã cognouit. cũ aduersum cunctos ingenti auaritia, libidine, crudelitate saeuiret, interfectus in palatio est anno aetatis suae XXXIX. imperij IIII. mense X. dieq; VIII.

CLAVDIVS CAESAR.

Post hunc Claudius fuit patruus Caligulae, Drusi, qui apud Maguntiam cum filio monimentum habet: cuius Caligula nepos erat frater. Hic Medis imperauit: multa gerens tranquilla, atq; moderare, quaedam crude liter & insulse. Britanis intulit bellum: quos nullus Romanorum post C. Caesarem attigerat: eaq; deuicta per Cn. Sentium, Aulum Plautium illustres & nobiles uiros triumphum celebrem egit: quasdam insulas etiam ultra Britanias in Oceano positas, Romano imperio addidit: quae appellantur Orcades. Filio autem suo Britanici nomen imposuit: tam ciuilis autem circa quosdam amicos extitit: ut etiam Plautium nobilem uirum, qui in expeditione britanica multa egregie fecerat: triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium laeuus incederet. uixit annos LXIIII. imperauit XIIII. post mortem consecratus est: Diuusq; appellatus.

NERO CAESAR.

Vccessit huic Nero nepos Caij Caligulæ auunculo suo simillimus: qui Romanum imperium deformauit et minuit, inusitatæ luxuriæ sumptuumq́;, ut qui exemplo Caij Caligulæ in calidis, & frigidis se lauaret unguentis. retibus aureis piscaretur: quæ blatteis funibus extrahebat: infinitam Senatus partem interfecit: bonis omnibus hostis fuit. Ad postremum se tanto dedecore prostituit: ut saltaret et cantaret in scena: citharœdico habitu uel tragico. parricidia multa commisit: fratre, matreq́; interfectis: urbem Romam incendit: ut spectaculi eius imaginem cerneret: qualis olim Troia capta arserat. In re militari nihil omnino ausus Britaniam penè amisit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic, atq; euersa sunt. Armeniam Parthi sustulerunt: legionesq́; Romanas sub iugum miserunt. Duo tamen regna sub eo prouinciæ factæ sunt: pontus polemoniacus concedente rege Polemone: & alpes Cottiæ rege defuncto: propter hoc Romanæ urbi execrabilis ab omnibus simul destitutus & à Senatu hostis iudicatus, cum quæreretur ad pœnam: quæ pœna erat talis, ut nudus per publicum ductus furca capiti eius inserta uirgis usq; ad mortem cæderetur: atq; ita præcipitaretur de saxo: è palatio fugit: & in suburbano liberti sui, quod est inter salariam & numentanam uiã ad quartum urbis milliarium se interfecit. Aedificauit Romæ thermas,

quæ ante Neronianæ dictæ, nunc Alexandrinæ appellantur. Obijt. XXXI. ætatis anno imperij XIIII. atq; in eo omnis augusti familia consumpta est. Deniq; omnibus flagitijs suis etiam hoc addidit, quod sanctos dei apostolos Petrũ, Paulumq; trucidauit.

SERGIVS GALBA.

h Vic Sergius Galba succeßit antiquæ nobilitatis Senator: cum LXXIII. annum ageret ætatis, ab Hispanis et Gallis imperator electus est: mox ab uniuerso exercitu libenter acceptus. nam priuata eius uita insignis fuerat militaribus, et ciuilibus rebus, sæpe COS. sæpe proconsul, frequenter dux grauissimi belli. Huius breue fuit imperium: & q̃d bona haberet exordia, nisi ad seueritatem propensior uideretur. Insidijs Othonis occisus est: imperij mense. VII iugulatus est in foro Romæ: sepultusq; in hortis suis: qui sunt in Aurelia uia non longe ab urbe Roma.

OTHO SALVIVS.

s Aluius Otho occiso Galba, inuasit imperium, materno genere nobilior q̃ paterno: neutro tamen obscuro, in priuata uita mollis et Neronis familiaris. In imperio documentum sui non potuit ostendere. Nã cum his temporibus, quibus Otho Galbam occiderat: etiam Vitellius factus esset à Germanicas exer

citibus imperator, bello contra eum suscepto, cum apud Bebriacum in Italia breui prælio uictus esset: ingentes tamen copias ad bellum haberet: sponte semet occidit petentibus militibus, ne tam cito de belli desperaret euentu, cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum ciuile bellum oriretur: uoluntaria morte obijt XXX & octauo ætatis anno, nonagesimo & V imperij die.

AVLVS VITELLIVS

Deinde Vitellius imperio potitus est: familia honorata magis quàm nobili. Nam pater eius non admodum clare natus tres tamen ordinarios gesserat consulatus. Hic cum multo dedecore imperauit: & graui sæuitia, nobilitatus præcipue ingluuie et uoracitate. Quippe cum de die sæpe quarto uel quinto feratur epulatus, notissima certe cœna memoriæ mandata est: quam ei Vitellius frater exhibuit: in qua super cæteros sumptus duo millia piscium, septem millia auium apposita traduntur. Hic, cum Neroni similis esse uellet: atq; id adeo præ se ferret: ut etiam exequias Neronis, quæ humiliter sepultæ fuerant: honoraret: a Vespasiani ducibus occisus est: interfecto in urbe prius Sabino Vespasiani fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem est, & magno dedecore tractus per urbem Romam publice nudus, erecta coma, & capite eius subiecto ad mentum gladio, stercore inuolu

to, & pectus ab omnibus obuijs appetitum. Postremo iugulatus & in Tyberim proiectus etiam communi caruit sepultura. Perijt autem aetatis anno septimo & L. imperij mense VIII. & die uno.

VESPASIANVS FLAVIVS.

u Espasianus huic successit: factus apud Palaestinam princeps obscure quidē natus: sed optimis uiris comparandus: priuata uita illustris: ut qui à Claudio in Germaniam, deinde in Britaniam missus Tricies & bis cum hoste conflixit: duas ualidissimas gentes. XX. oppida, insulam Vectam Britaniae proximam imperio Ro. adiecerit. Romae se in imperio moderatissime gessit: pecuniae tamen auidior fuit, ita ut eam nullis iniuste auferret: quam cum omni diligentiae prouisione colligeret: tamen studiosissime largiebatur praecipue indigentibus. Nec facile ante eum cuiusquam principis uel maior est liberalitas comparata. uel iustior. Placidissimae bonitatis, ut qui maiestatis quoque contra se reos non facile puniret ultra exilij poenā. Sub hoc Iudaea Ro. accessit imperio, & Hierosolyma: quae fuit urbis nobilissima Palaestinae: Achaiā, Lyciam, Rhodū, Byzantium, Samum, quae liberae ante id tempus fuerant: item Thraciam, Ciliciam, Tracheam, et Comagene, quae sub regibus amicas erant: in prouinciarum formam redegit. Offensarum & inimicitiarum immemor fuit. Conuitia à causidicis et phi

losophis in se dicta leniter tulit: diligens tamen coërcator disciplinæ militaris. Hic cum filio Tito de Hierosolymis triumphauit. Post hæc cum Senatui, populo: postremo cunctis amabilis, ac iucundus esset: profluuio uentris extinctus est in uilla propria circa Sabinos, annum agens ætatis LXIX. imperij nonum & diem septimum: atq; inter diuos relatus est. Genituram filiorum ita cognitam habuit: ut cum multæ coniurationes contra eum fierent: quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit: in Senatu dixerit aut filios sibi successuros, aut neminem.

TITVS VESPASIANVS

h Vic filius Titus successit: qui et ipse Vespasianus est dictus, uir omnium uirtutum genere mirabilis: adeo ut amor et delitiæ humani generis diceretur. Facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus. Causas latine egit: poëmata, & tragœdias græce composuit. in oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans XII. propugnatores duodecim sagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ ciuilitatis in imperio fuit: ut nullum omnino puniret. Conuictos aduersum se coniuratos ita dimisit: ut in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis & liberalitatis tantæ fuit: ut cum nulli quicquam negaret: & cum ab amicis reprehenderetur: respondit. Nullum tristem debere ab imperatore discedere. Præterea cum quadã die in cœna recordatus fuis

ſet, nulli illa die ſe quicquam præſtitiſſe: dixerit amicis. Hodie diem perdidi. Hic Romæ amphitheatrum ædificauit: & V millia ferarum in dedicatione eius occidit. Per hæc inuſitato fauore dilectus morbo periit in ea, qua pater uilla: poſt biennium & menſes octo, dies XX quàm imperator erat factus, ætatis anno altero & XL. Tantus luctus eo mortuo publicus fuit: ut omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus obitu ipſius circa ueſperam nuntiato, nocte irrupit in curiam: & tantas ei laudes, gratiasq; congeſſit: quantas nec uiuo unquam egerat: nec præſenti. & inter diuos relatus eſt.

FLAVIVS DOMITIANVS.

d Omitianus mox accepit imperium frater ipſius Iunior: Neroni, aut Caligulæ, aut Tiberio ſimilior quàm patri, aut fratri ſuo: primis tamen annis moderatus in imperio fuit: mox ad ingentia uitia progreſſus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis, auaritiæ, tantum in ſe odii fomitem concitauit: ut merita & patris & fratris aboleret. Interfecit nobiliſſimos ex Senatu. dominum ſe, & deum primum appellari iuſſit. Nullam ſibi niſi auream, & argenteam ſtatuã in Capitolio paſſus eſt poni. Conſobrinos ſuos interfecit. Superbia quoq; in eo execrabilis fuit. Expeditiones quatuor habuit: unam aduerſum Sarmatas: alterã aduerſus Catos: duas aduerſum Da-

cos. De Dacis, Catisq; duplicem triumphum egit. De Sarmatis solam lauream usurpauit. Multas quidem calamitates hisdem bellis passus est. Nam in Sarmatia legio eius cum duce interfecta est: & à Dacis Appius Sabinus consularis, & Cornelius Fuscus praef. praet. cum magnis exercitibus occisi sunt: Romae quoq; multa opera fecit, in his Capitolium & forum transitorium Odeum, porticus Isium, ac Serapeum & Stadium. Verum cum ob scelera uniuersis exosus esse coepisset: interfectus est suorum coniuratione in palatio anno aetatis XLV. imperij. XV. Funus eius cum ingenti dedecore per uespeliones exportatum & ignobiliter est sepultum.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER OCTAVVS.

NERVA COCCEIVS.

Anno octingentesimo & quinquagesimo ab urbe condita, Vetere & Valente COSS. Resp. ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim exitiali tyranno Nerua successit, in priuata uita moderatus, & strenuus: nobilitatis mediae: qui senex admodum operam dante Petronio secundo praefecto praet. Item

Parthenio

Parthenio interfectore Domitiani: imperator est factus. Aequissimum se, et utilissimum praebuit. Reip. diuina prouisione consuluit Traianum adoptando. Mortuus est Romae post annum & IIII menses imperij sui, ac dies octo: aetatis LXX. & altero anno, atq; inter diuos relatus est.

VLPIVS TRAIANVS

Successit ei Vlpius Crinitus Traianus natus italicae in Hispania: familia antiqua magis quàm clara. Nam pater eius primum COS. fuit. Imperator autem apud Agrippinam in Gallijs factus est: Remp. ita administrauit, ut omnibus principibus merito praeferatur, inusitatae ciuilitatis, et fortitudinis fuit Ro. imperij: quod post Augustum defensum magis fuerat: quàm nobiliter ampliatum. fines longe, lateq; diffudit. Vrbes trans Rhenum in Germania reparauit: Daciam Decibalo uicto, subegit prouincia trans Danubium facta, in his agris, quos nunc Taiphali, nunc Victohali et Terungti habent. Ea prouincia decies centenamillia passuum in circuitu tenuit. Armeniam, quam occupauerant Parthi, recepit, Sarmato Syriae occiso: qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Hiberorum regem et Sauromatarum, & Bosphoranorum, & Arabum et Osdronorum & Cholcorum insulam accepit. Adyabenos, Marcomedes occupauit: & Anthemurium magnam Persidis regionem, Seleuciam & Ctesiphon-

Italica est Betice

tem, Babylonem & Edessios uicit: ac tenuit usq; ad Indiæ fines: & ad mare rubrũ accessit: atq; ibi tres prouincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cum his gentibus, quæ ad eam attingunt. Arabiam postea in prouinciæ formam redegit. In mari rubro classem instituit: ut per eam Indiæ fines uastaret. Gloriam militarem ciuilitate, & moderatione superauit. Romæ et per prouincias æqualem se omnibus exhibẽs, amicos salutandi causa frequentans, uel ægrotantes, uel cum festos dies habuisset, conuiuia cum eis indiscreta uicissim habẽs sæpe in uehiculis eorum sedens, nullum senatorum lædens, nihil iniustum ad augendum fiscum agens, liberalis in cunctos fuit, publice, priuatæq; ditans omnes, et honoribus augens, quos mediocri familiaritate cognouisset orbem terrarũ ædificans, multas immunitates ciuitatibus tribuens, nihil non tranqlum, & placidum agens, adeo ut omni eius ætate unus tantum senator damnatus sit: at is tamen per senatum ignorante Traiano, ob hoc per orbem terrarum deo proximus nihil non uenerationis meruit & uiuus, & mortuus. Inter alia dicta hoc illius fertur egregium, amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes comis esset, respondit. Talẽ se imperatorem esse priuatis: quales esse sibi imperator priuatus optasset. Post ingentem sibi gloriam belli, domiq; quæsitam, è Perside rediens apud Seleuciam Isauriæ profluuio uentris extinctus est. Obijt autẽ ætatis ãno LXII. mense nono, & die quarto, atq; inter diuos relatus est. Solus omniũ imperatorum

intra urbẽ sepultus est. Ossa eius collocata in urna aurea in foro, quod ædificauit sibi, columna ibi posita sunt: cuius altitudo CXL. pedes habet. Huius tantum memoriæ delatum est, ut usq; ad nostrã ætatem non aliter in senatu principibus acclametur. Ne sis felicior Augusto, melior Traiano, adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, ut uel assentantibus, uel uere laudantibus occasionem magnificentissimi præstet exempli.

AELIVS ADRIANVS

d Efuncto Traiano, Aelius Adrianus creatus est princeps sine aliqua quidẽ uoluntate Traiani, sed operam dante Plotina Traiani uxore. Nam eum Traianus quãquam consobrinæ suæ filium, uiuens noluerat adoptare. Natus est ipse Italicæ in Hispania, q Traiani gloriæ inuidens statim prouincias tres reliqt, quas Traianus addiderat. i. Assyriã, Mesopotamiã, et Armeniã. Reuocauit exercitus, ac finem imperij esse uoluit Euphratem. Idẽ de Dacia facere conantem amici deterruerunt: ne multi ciues Romanũ Barbaris traderentur, propterea q̃ a Traiano uicta Dacia, ex toto orbe Romanorũ infinitas eõ copias hoĩum transtulerat ad agros, et urbes colẽdas. Daciæ. n. diuturno bello Decibali res fuerãt exhaustæ: pacem tñ oĩs imperij suo tp̃e habuit. Semel tm̃ p̃ præsulem dimicauit: orbẽ Romanũ circũiuit: & multa ædificauit. Facundissimus latino sermone, græco eruditissimus fuit: non magnam clementiæ

gloriã habuit, diligentissimus tamen circa ærariũ, & militum disciplinam. Obijt in Campania, maior sexagenario, imperij anno XX. Senatus nolebat ei tribuere diuinos honores: tamen cum successor illius Titus Aurelius Fuluius Antoninus hoc uehementer exigeret: & uniuersi senatores palàm resisterent: tandem obtinuit.

M. ANTONINVS PIVS.

e Rgo Adriano successit Marcus Antoninus Fuluius Boionius, idem etiam Pius nominatus, genere claro, sed non admodum uetere. Vir insignis, & qui merito Numæ Pompilio conferatur. Ita ut Romulo, & Traiano æquetur. Vixit ingenti honestate priuatus in maiori imperio. Nulli acerbus, cunctis benignus. In re militari moderata gloria defendere magis prouincias quàm amplificare studens. Viros æquissimos ad ministrãdam Remp. quærens, bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans. Regibus amicis uenerabilis non minus, quàm terribilis, adeo ut Barbarorum plurimæ nationes depositis armis ad eum controuersias suas, litesq; deferrent: sentẽtiæq; eius parêrent. Hic ante imperium ditissimus opes qdem suas stipendijs militum, & circa amicos liberalitatibus minuit. Verum ærarium opulentum reliqt. Pius propter clementiam dictus est. Obijt apud Lorios uillam suã miliario ab urbe XII uitæ anno septuagesimose-

ptimo, imperij uigesimotertio, atq; inter diuos relatus est: & merito consecratus est.

M. ANTONINVS VERVS.

POst hũc imperauit M. Antoninus Verus, haud dubie nobilissimus, q̃ppe cũ eius origo paterna à Numa Pompilio, materna à Salentino rege penderet: et cum eo L. Annius Antoninus. Tumq; primum romana Resp. duobus æquo iure imperium administrantibus paruit: cum usque ad eos singulos semper habuisset Augustos. Hi & genere inter se coniuncti fuerunt, & affinitate. Nam Verus nepos, Antoninus gener Antonini Pij fuit per uxorem Galeriam, & per Faustinam iuniorem Galeriæ consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt, qui post uictoriam Traiani, tum primum rebellauerunt. Verus & Antonius ad id profectus est, qui Antiochiæ, & circa Armeniam agens multa per duces suos, & ingentia patrauit. Seleuciam Aßyriæ urbem nobilissimam cum quingentis millibus hominum cepit. Parthicum triumphum reuexit: cum fratre, eodemq; socero triumphauit. Obijt tamen in Venetia, cum è Concordia ciuitate Altinum proficisceretur, & cum fratre in uehiculum sederet. Subito sanguine ictus casu morbi, quem græci ἀπόπληξιν uocant. Vir ingenij parum uirilis, reuerentia tamen fratris nihil unquã atrox ausus. Hic cum obijsset undecimo imperij

anno, inter deos relatus est.

L. ANNIVS ANTONINVS.

Post eum Antoninus solus Remp. tenuit, quem mirari facilius quisq̃, quàm laudare posset: à principio uitæ tranquillissimus, adeo ut ab infantia quoq; uultum, nec ex gaudio, nec ex mœrore mutauerit. Philosophiæ deditus stoicæ. Ipse etiã non solũ uitæ moribus, sed etiã eruditione philosophus. Tantæ admirationis adhuc iuuenis, ut eũ successorẽ parauerit Adrianus relinquere, adoptato tamẽ Pio Antonio genero eius idcirco esse uoluerit, ut hoc ordine ad imperiũ ꝑueniret. Institutus est ad philosophiã ꝑ Apolloniũ Chalcedonẽsem. Ad scientiam literarum græcarum ꝑ Sextum Cheronensis Plutarchi nepotem. Latinas autem eũ literas Fronto orator nobilissimus docuit. Hic cum omnibus Romæ æquo iure egit. Ad nullã insolẽtiam elatus est imperij fastigio, liberalitatis promptissimæ, prouincias ingenti benignitate, et moderatiõe tractauit. Contra Germanos eo principe res feliciter gestæ sunt. Bellum unũ ipse gessit marcomanicum. Sed quantum nulla memoria fuit, adeo ut Punicis conferatur. Nam eo grauius est factum, quo uniuersi exercitus Romani perierant. Sub eo.n. tantus casus pestilentiæ fuit: ut post uictoriam persicam Romæ, ac per Italiam prouinciasq; maximas hominum partes, militum ferè omnes copiæ lãgore defecerint. Ingenti ergo labore, & moderatione, cum apud Carnuntum iuge

triennio perseuerasset: bellum marcomanicum confecit: quod tum Quadi, Vandali, Sarmatæ, Sueui, atq; omnis barbaria commouit. multa millia hominum interfecit: ac Pānonijs à seruitio liberatis Romæ rursus, cum Cōmodo Antonino filio suo, quē iam Cæsarem fecerat: triumphauit. Ad cuius belli sumptum cum ærario exhausto largitiones nullas haberet, nequis indigeret, neque prouincialibus, aut senatui aliquid uellet auferre, Instrumentum regij cultus facta in foro diui Traiani sectione distraxit, uasa aurea, pocula crystallina, et murrhina, uxoriam, ac suam sericam, & auream uestem, & multa ornamenta gemmarum, ac per duos continuos menses uenditio habita est: multumq; auri redactum. Post uictoriam tamen emptoribus pretia restituit: qui reddere comparata uoluerunt. molestus nulli fuit: qui maluit semel empta retinere. Hic permisit uiris clarioribus, ut conuiuia eodem cultu, quo ipse, & ministris similibus exhiberent. In editione munerum post uictoriam adeo magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur fortunatam Rēp. & uirtute, & mansuetudine reddidisset: obiit XVIII imperij anno, uitæ LXI & omnibus certatim adnitentibus inter diuos relatus est.

COMMODVS ANTONINVS.

Vius successor L. Antoninus Commodus: qui nihil paternum habuit: nisi qđ

contra Germanos feliciter & ipse pugnauit. Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est: ut Commodus diceretur: sed luxuriæ obscœnitate deprauatus gladiatorijs armis sæpissime in ludo, deinceps etiã in amphitheatro, cum huiusmodi hominibus dimicauit. Obijt morte subita: adeo ut strãgulatus, uel ueneno interfectus putetur: cum annis XII. post patrem & octo mensibus imperasset: tanta execratione omnium, ut etiam hostis humani generis mortuus iudicaretur.

AELIVS PERTINAX.

h Vic successit Pertinax grandæuus: & qui cum septuagenariam attigisset ætatem: præfecturam urbis tum agens, ex S.C. imperare iussus Octogesimo die imperij prætorianorum militum seditione, & Iuliani scelere occisus est.

SALVIVS IVLIANVS

p Ost eum Saluius Iulianus Remp. inuasit: uir nobilis & iure peritissimus: nepos Saluij Iuliani: qui sub diuo Adriano perpetuum composuit edictum. Victus à Seuero apud Miluium pontem interfectus in palatio. Vixit mensibus septem postquam cœperat imperare.

SEPTIMIVS SEVERVS.

hInc imperij Romani administrationem Septimius Seuerus accepit oriundus ex Africa prouincia Tripolitana oppido Lepti, solus omnium & ante & postea ex Africa imperator fuit. Hic primum fisci aduocatus, mox militaris tribunus, per multa deinde ac uaria officia, atq; honores usq; ad administrationem totius Reip. peruenit. Pertinacem se appellari noluit, in honorem eius Pertinacis, qui à Iuliano fuit occisus. Parcus admodum fuit: natura sæuus: bella multa, & feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto et Syria rebellauerat: apud Cyzicum interfecit. Parthos uicit & Arabas interiores & Adyabenos. Arabas quoq; superauit, ut etiam prouinciã ibi faceret. Idcirco Parthicus: Arabicus, & Adyabenicus dictus est. Multa toto orbe Romano reparauit. Sub eo etiã Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Iuliano: et Cæsarem se in Gallia fecit: uictusq; apud Lugdunum, & interfectus est. Seuerus tamen præter bellicam gloriam, etiam ciuilibus studijs clarus fuit & literis doctus: philosophiæ scientiam ad plenũ adeptus, nouissimum bellum in Britania habuit: utq; receptas prouincias omni securitate muniret: uallum per XXXII passuum millia à mari ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex, imperij anno XII mense III. & D. appellatus est. Nam filios duos successores reliquit: Bassia

num & Getam. Sed Bassiano Antonini nomen à Senatu uoluit imponi. Itaq; dictus est M. Aurelius Antoninus, patriq; successit. Nam Geta hostis publicus iudicatus, confestim perijt.

Aurelius Antoninus Caracalla.

m Arcus igitur Aurelius Antoninus Bassianus, idem'q; Caracalla morum ferè paternorum fuit, paulo asperior, & minax. Opus Romæ egregium fecit lauacri: quæ Antonianæ appellãtur. Nihil præterea memorabile. Impatientis libidinis fuit: ut qui nouercam suam Iuliam uxorē duxerit. Defunctus est in Osdroene apud Edessam moliens aduersum Parthos expeditionem anno imperij. VI. mense secundo ix egressus ætatis quadragesimum tertium annum funere publico elatus est.

OPILIVS MACRINVS

d Einde Opilius Macrinus, q præf. præt. erat cum filio Diadumeno facti imperatores, nihil memorabile ex temporis breuitate gesserunt. Nam imperium eorum duorum mensium & unius anni fuit. seditione militari ambo pariter occisi sunt.

Aurelius Antoninus Heliogabalus

c Reatus est post hos Aurelius Antoninus. Hic Antonini Caracallæ filius putabatur. Sacerdos autem templi Heliogabali erat. Is cum Romam ingenti & mi

litum & senatus expectatione uenisset: probris se omnibus contaminauit. Impudicissime uixit, & ob scœnissime: bienioq; post et octo mẽsibus interfectus est tumultu militari, et cum eo mater Symiamyra.

ALEXANDER

Vccessit huic Aurelianus Alexander ab exercitu Cæsar, à Senatu Augustus nominatus, iuuenis admodũ. Susceptoq; aduersus Persas bello, Osdroenorum regem gloriosissime uicit. Militarẽ disciplinã seuerissime rexit. Quasdam tumultuantes legiones integras exauthorauit. Assessorem habuit uel scrinij magistrũ Vlpianum iuris conditorẽ. Romæ quoq; fauorabilis fuit. Perijt in Gallia militari tumultu. XIII. imperij anno et die octauo. In Mãmeã matrem suam unice pius.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER NONVS.

Maximini.

Ost hunc Maximinus ex consortio militari primus ad imperiũ accessit sola militum uoluntate, cum nulla senatus intercessisset authoritas: neq; ipse senator esset. Is bello aduersus Germanos feliciter gesto, cum à militibus imperator esset appellatus: à Pupieno Aqleiæ occisus est: deserentibus eum militibus suis, cum filio adhuc puero: cum quo imperauerat triennio & paucis diebus.

PVPIENVS ET BALBINVS.

p Ostea tres simul fuerunt Augusti, Pupienus, Balbinus, & Gordianus: duo superiores obscurissimo genere: Gordianus nobilis, quippe cuius pater senior Gordianus consensu militum cum proconsulatum Africæ gereret: Maximiano imperante princeps fuisset electus. Itaq; cum Romam uenisset Balbinus et Pupienus, in palatio interfecti sunt: soli Gordiano imperio reseruato.

GORDIANVS.

g Ordianus admodum puer, cum Tranquillam Romæ duxisset uxorem: Ianũ Geminum aperuit: & ad orientem profectus Parthis bellum intulit: qui iam moliebantur erumpere. Quod quidem mox feliciter gessit: prælijsq; ingentibus Persas affixit. Rediens haud longe à Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperauit. Milites ei tumulum uigesimo milliario à Cirgesso, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens ædificauit: Exequijs Romam reuexit: ipsum D. appellauit.

PHILIPPI.

p Hilippi duo filius, ac pater Gordiano occiso, imperium inuaserunt: atq; exercitu incolumi reducto, ad Italiam è Sy

ria profecti sunt. His imperantibus millesimus annus Romanæ urbis ingenti ludorum apparatu & spectaculorum celebratus est. Ambo deinde ab exercitu interfecti sunt, senior Philippus Veronæ: Romæ iunior. Annis quinq; imperauerunt: inter diuos tamen relati sunt: ex quibus iunior Philippus adeo seueri animi fuit: ut nullo cuiusquam commẽto ad ridendum solui potuerit: patremq; ludis secularibus petulantius cachinnantem uultu auersato notauerit.

DECIVS.

p Ost hos Decius è Pãnonia inferiori Bubaliæ natus imperium sumpsit: bellũ ciuile, quod in Gallia motum fuerat: oppressit: filium suum Cæsarem fecit. Romæ lauacrum ædificauit. Cum biennio ipse & filius eius imperassent: uterq; in Barbarico bello interfecti sunt, è qbus senior gurgite paludis immersus est: ita ut nec cadauer eius potuerit inueniri: digno damnatus iudicio, qui persecutionem in christianos mouens: inter cæteros beatissimum Laurentium leuitam, & martyrem igne excoxit.

Gallus Hostilianus, & Volusianus.

m Ox impatores creati sunt Gallus Hostilianus, & Galli filius Volusianus. Sub his Aemilianus in Mœsia res nouas molitus est: ad quem opprimendum cum ambo profecti essent: Interamnæ interfecti

sunt non completo biennio. Nihil omnino clarum gesserunt. Sola pestilentia morbis, atq; ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

AEMILIANVS.

Emilianus obscurissime natus, obscurius imperauit, siquidem maurus fuerat, ac tertio mense extinctus est.

a

VALERIANVS.

h

Inc Licinius Valerianus in Rhetia et Norico se agens ab exercitu imperator, & mox Augustus est factus. Galienus quoq; Romæ à Senatu Cæsar est appellatus. Horũ imperium Romano nomini perniciosum & penè exitiabile fuit: ita ut uel infelicitate principum, uel ignauia Germani Rauennam usq; uenirent: Valerianus in Mesopotamia bellum gerens à Sapore Persarum rege superatus est. Mox etiam captus apud Parthos ignobili seruitute consenuit. Nam quandiu uixit rex eiusdem prouinciæ incuruato eo, pedem eius ceruicibus imponens solitus erat equum conscendere.

GALIENVS.

g

Alienus cum adolescens factus esset Augustus, imperium primũ feliciter, mox commode, ad ultimum perniciose gessit. Nam iuuenis in Gallia & in Illyrico multa strenue fecit occiso apud Mursiam Ingenuo,

qui purpuram ſumpſerat: et Trebelliano diu placidus & quietus. Mox in omnem laſciuiam diſſolutus tenendæ Reip. habenas probroſa ignauia et deſperatione laxauit. Alemanni exhauſtis Gallijs in Italiam penetrauerunt. Dacia quæ à Traiano ultra Danubium fuerat adiecta, amiſſa eſt. Græcia, Macedonia, Pontus, Aſia uaſtata per Gotthos. Pãnonia à Sarmatis, Quadisq; populata eſt. Germani uſq; ad Hiſpanias penetrauerunt. Parthi Meſopotamia occupata, Syriam ſibi cœperunt uindicare. Cum iam deſperatis rebus & deleto imperio Romano, Poſthumius in Gallia obſcuriſſime natus purpuram ſumpſit: et per annos decem ita imperauit: ut conſumptas penè prouincias, ingenti uirtute, & moderatione reparauerit: qui ſeditione militum interfectus eſt: quod Maguntiacum, quia aduerſum eum rebellauerat, Lolliano res nouas moliente, diripiendam militibus tradere noluiſſet. Poſt eum Marius uiliſſimus opifex purpuram accepit, & ſecundo die interfectus eſt. Victorinus poſtea Galliarum accepit imperium, uir ſtrenuiſſimus. Sed cum nimiæ libidinis eſſet: & matrimonia aliena corrumperet: Agrippinæ occiſus eſt, Authoriano quodam machinante dolum imperij ſui anno ſecundo. Huic ſucceſſit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore præſidis adminiſtrans, abſens à militibus imperator electus eſt: & apud Burdegalam purpuram ſumpſit. Seditiones multas militum pertulit. Sed dum hæc in Gallia agerentur: in oriente per Odenatum Perſæ

uicti sunt, defensa Syria: recepta Mesopotamia usq; ad Ctesiphontem Odenatus penetrauit. Ita Galieno Remp. deserente: Romanum imperium in occidente per Posthumum, per Odenatum in oriente seruatum est. Galienus interea fraude Aureoli ducis sui, Mediolani cum fratre Valeriano occisus est imperij anno nono.

CLAVDIVS

Claudius ei successit à militibus electus, à Senatu appellatus Augustus. Hic Gotthos, Illyricum, Macedoniamq; uastantes, ingenti prælio uicit. Parcus uir, atq; modestus, & iusti tenax, atq; Reip. gerendæ idoneus. Aduersus ducenta. m. Alamãnorum haud procul à lacu Benaco in sylua, quæ Lugana dicitur, dimicans tantam multitudinem fudit: ut ægre pars dimidia superfuerit: qui tamen intra biennium morbo perijt, & Diuus appellatus est. Senatus eum ingenti honore decorauit, scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea poneretur.

QVINTILIVS.

Quintilius post eum Claudij frater consensu militum imperator electus est. Unicæ uir moderationis et ciuilitatis: æquãdus fratri uel præponẽdus. consensu Senatus appellatus Augustus: septimodecimo imperij die occisus est.

AVRELIANVS.

POst eũ Aurelianus suscepit imperiũ Dacia Ripẽsi oriundus, uir in bello potens, animi tamen immodici, & ad crudelitatem perpensioris. Qui&q; Gotthos strenuissime uicit: haud dissimilis fuit magno Alexandro, seu Cæsari dictatori. Nam Romanum orbem triennio ab inuasoribus receptauit. Cum Alexãder annis tredecim per uictorias ingentes ad Indiã peruenerit: & C. Cæsar decimo subegerit Gallos aduersus ciues Romanos quadriẽnio congressus. Iste in Italia tribus prælijs uictor fuit, apud Placentiam iuxta flumen Metaurum, ac fanum Fortunæ, postremum in Ticinensibus campis. Huius tempore apud Dalmatas Septimius imperator effectus, mox à suis obtruncatur. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit: gemmis'q;, & aurata omni ueste, quod adhuc ferè incognitum Romanis moribus, usus est. Hic muris ualidioribus, et laxioribus urbem sepsit. Templum Soli ædificauit: porcinæ carnis usum populo instituit. Superauit in Gallia Tetricum, q à militibus imperator electus apud Catalaunios ipso Tetrico prodẽte exercitum suum: Cuius assiduas seditiones ferre non poterat. Quin etiam per literas occultas Aurelianum, ita fuerat deprecatus, ut inter alia uersu Virgiliano uteretur Eripe me his inuicte malis. Quem Claudius correctorem Lucaniæ prouexit, Aspergens hominem eleganti ioco sublimius habendum, aliquam Ita-

liæ partem, quam trans alpem regeret. Zenobiam quoq; occiso Odenato marito, qui occidentem tenebat: haud longe ab Antiochia non sine graui prælio cœpit. Ingressus'q; Romam nobilem triumphum quasi rector orientis, occidentis'q; recœpit præcedentibus currum Tetrico, & Zenobia. Hoc imperante etiam in urbe monetarij rebellauerunt, uitiatis pecunijs, et felicissimo rationali interfecto: quos Aurelianus uictos ultima crudelitate compescuit: plurimos nobiles capite damnauit. Sæuus, & sanguinarius, ac necessarius magis in quibusdam quàm in ullo amabilis imperator. Trux omni tempore etiã filij sororis interfector: disciplinæ tamen militaris & morum dissolutorum magna ex parte corrector. Prouinciam Daciam, quam Traianus ultra Danubium fecerat: intermisit: uastato omni Illyrico & Mœsia, desparans eã posse retineri. Abductos'q; Romanos ex urbibus, et agris Daciæ, in media Mœsia collocauit: appellauit'q; eam Daciam, quæ nunc duas Mœsias diuidit: & est in dextera Danubio in mari fluenti: cum antea fuerit in læua. Occiditur serui sui fraude: qui ad quosdã militares uiros amicos ipsius nomina pertulit annotata falsò, manum eius imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaq; ut præueniretur ab hisdẽ interfectus est in itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracliam est. Stratæ ueteris, & locus Cenophrurium appellatur. Mors tamen eius inulta non fuit. meruit quoq; inter diuos referri. Imperauit annos V. menses. VI.

TACITVS.

t Acitus post hunc suscepit imperium, uir egregie morigeratus, & Reip. gerendæ idoneus. Nihil tamen potuit ostendere, infra VI mensem imperij morte præuentus.

FLORIANVS.

f Lorianus, qui Tacito successerat: duobus mensibus & diebus XX. in imperio fuit: neq; quicquam dignum memoriæ egit.

PROBVS.

p Ost hunc Probus uir illustris gloria militari ad administrationem Reip. accessit. Gallias à Barbaris occupatas ingenti præliorũ felicitate restituit. Quosdam imperium usurpare conatos scilicet Saturninum in oriente, Proculum, & Bonossum Agrippinæ certaminibus oppressit. Vineas Gallos, & Pãnonios habere permisit. Opere militari Almã montem apud Syrmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem uineis conseruit: & prouincialibus colendas dedit. Hic cum bella innumera gessisset: pace parta, dixit in breui milites bene necessarios nõ futuros. Vir acer, strenuus, iustus, et q̃ Aurelianum æquaret gloria militari: morũ tñ ciuilitate superet. Interfectus tñ est Syrmio tumultu militari in turre

ferrata. Imperauit annos VI. menses quatuor.

CARVS.

Post hũc Carus est factus Augustus Narbone natus in Gallia. Is confestim Carinum, & Numerianum Cæsares fecit: cũ qbus regnauit duobus annis. Sed dum bellum aduersum Sarmatas gerit, nuntiato Persarũ tumultu, ad orientem profectus res contra Persas nobiles gessit: ipsos prælio fudit. Seleutiam, & Cthesiphontem urbes nobilissimas cepit. Et cum castra super Tigridem haberet: ictu diuini fulminis periјt. Numerianus quoq; filius eius, quem secum Cæsarem ad Persas duxerat adolescens egregiæ indolis, cum oculorum dolore correptus in lecticula ueheretur, impulsore Apro, qui socer eius erat: per insidias occisus est: & cũ dolo occultaretur ipsius mors, quousq; Aper inuadere posset imperium: foetore cadaueris prodita est. Milites enim, qui eum sequebantur: foetore commoti deductis lecticulæ pallijs, post aliquot dies mortem eius notam habere potuerunt. Interea Carinus quem Cæsarem in Parthos proficiscẽs Carus in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, omnibus se sceleribus coinquinauit. plurimos innoxios fictis criminibus occidit: matrimonia nobilia corrupit. Condiscipulis quoq;, qui eum in auditorio uerbi fatigatione taxauerant: pernitiosus fuit: atque omnibus bonis inuisus non multo post poenas dedit.

DIOCLITIANVS HERCVLIVS.

Iam de Perside uictor exercitus rediēs, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Cæsarem insidijs perdidisset: Dioclitianum imperatorē creauit Dalmatia oriundū, uirū obscurissime natū adeo, ut à plerisq; scribæ filius, à nōnullis Amulini senatoris libertinis fuisse credatur. Is primū militibus in concione iurauit: Numerianum non suo dolo interfectum. Et cum iuxta eum Aper, q Numeriano insidias fecerat: cōstitisset: in conspectu exercitus manu Dioclitiani pcussus est gladio. Postea Carinum omniū odio, et detestatione uiuentē apud Murgum ingenti prælio uicit, proditum à se exercitu, suo quē fortiorem habebat. Certe desertum inter Viminacium, atq; aureū montem. ita rerum Romanarū potitus, cum tumultum rustici in Gallia concitassent: & factionis suæ sæuæ clarū nomen imponerent: Duces autem haberent Amandū, & Aelianū ad subigendos eos Maximianū Herculeū Cæsarem misit: q leuibus prælijs agrestes domuit: & partem Galliæ reformauit. Per hæc tempora etiā Carausius, q uilissime natus in serenæ militiæ ordine famam egregiam fuerat consecutus: cum apud Bononiam p tractum Belgicæ, & Armoricæ pacandū mare accepisset: quod Franci, et Saxones infestabant: multis barbaris sæpe captis, nec præda integra, aut prouincialibus reddita, aut imperatoribus missa cū suspicio esse cœpisset, consulto ab eo admitti Barbaros, ut transeuntes cum præda exciperet: atq; hac oc-

casione ditaret se, à Maximiano iussus occidi pur puram sumpsit: & Britanias occupauit. Itaque cum per omnem orbem terrarum res turbatæ essent: & Carausius in Britanijs rebellaret: Achilleus in Aegypto Africam Quinquegentiani infestarent: Narseus orienti bellum inferret. Dioclitianus Maximianum Herculeum ex Cæsare fecit Augustum, Constantium, & Maximianum Cæsares. Quorum Constantius per filiā nepos Claudij traditur. Maximianum Galerium etiam ut affinitate coniūgeret: Constantius priuignā Herculij Theodoram accepit: ex qua postea sex liberos Constantini fratres habuit. Galerius filiam Dioclitiani Valeriam primus, Constantius habuit Helenam Constantini matrem, ambo uxores, quas habuerant: repudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent contra uirum rei militaris peritissimum, ad postreūm pax conuenit. Eum post septennium Alectus socius eius occidit: atque ipse post eum Britanias triennio tenuit. Qui ductu Asclepidoti præfecti prætorio est oppressus. Ita Britaniæ decimo anno receptæ. Per idem tempus à Constantino Cæsare in Gallia pugnatum est circa Lingonas, die una aduersam, & secundam fortunam expertus est. Nam cum repente Barbaris ingruentibus intra ciuitatem esset coactus tam præcipiti necessitate, ut clausis portis, per murum funibus tolleretur: uix quinq; horis medijs aduentante exercitu sexaginta ferè millia Alemannorum cecidit. Maximianus quoq; Augustus bellum in Africa pro-

fligauit domitis Quinquegentianis, & ad pacem redactis. Dioclitianus obsessum Alexandriæ Achilleum octauo fere' mense superauit: eumq; interfeat: Victoria acerbe usus est: totum Aegyptum grauibus proscriptionibus, cædibus'q; fœdauit. Ea tamen occasione ordinauit prouide multa: et disposuit: quæ ad nostram ætatem manent. Galerius Maximianus primũ aduersus Narseum præliũ, et secundũ habuit inter Callinicum, Carras'q; congressus cum inconsulte magis quã ignaue dimicasset: admodum enim parua manu cum copiosissimo hoste commisit: pulsus igitur, et ad Dioclitianum profectus, cum ei in itinere occurrisset: tanta insolentia a' Dioclitiano fertur exceptus: ut p aliqua passuum millia purpuratus tradatur ad uehiculum cucurrisse. Mox'q; p Illyricũ, Mœsiam'q; contractis copijs rursus cum Narseo Ormisdæ et Saporis auo in Armenia maiori pugnauit successũ ingenti: nec minore cõsilio simul et fortitudine. Quippe q etiã speculatoris munus cum altero aut tertio eqte suscepit. Pulso Narseo castra eius diripuit: Vxores, sorores, liberos cepit. Infinitã extrisecus Persarũ nobilitatẽ Gazã persicam copiosissimã, ipsum in ultimi regni solitudines egit. Quare ad Dioclitianũ in Mesopotamia cum præsidijs tamen morantem ouans regressus ingenti honore susceptus est. Varia deinceps simul & uiritim bella gesserũt. Carpis et Basternis subactis: Sarmatis uictis, quarũ nationũ ingẽtes captiuorũ copias in Romanis finibus locauerũt. Dioclitianus morigeratus callide fuit: sagax præterea, et admodum

subtilis ingenio, et q seueritatē suam aliena inuidia uellet implere. Diligentissimus tamen, & solertissimus princeps, et q imperio Romano primus regiæ consuetudinis formā magis, quā Romanæ libertatis inuexerit: adorariq; se iussit, cum ante eū cuncti salutarentur, ornamenta gemmarū uestibus, calciamentisq; addidit. Nā prius imperij insigne in chlamyde purpurea tm̄ erat, reliquaq; cōia. Herculius autem propalàm ferus, & inciuilis ingenij, asperitatem suā ēt uultus horrore significans. Hic naturæ suæ indulgens Dioclitiano in oībus, & sæuioribus consilijs obsecutus. Cū tamen ingrauescente æuo parū se idoneū Dioclitianus moderādo imperio esse sentiret: author Herculius fuit, ut in uitam priuatam concederent: & stationē tuendæ Reip. uiridioribus, iunioribusq; mandarent: cui ægre collega obtemperauit. Tn̄ uterq; uno die priuato habitu imperij insigne mutauit. Nicomediæ Dioclitiāus, Herculius Mediolani post triūphū inclytum, quem Romæ ex innumeris gentibus pompa ferculorū illustri, qua Narsei coniuges, sororesq; et liberi ante currū ducti sunt, gessit. Cōcesserunt tn̄ Salonam unus, alter in Lycaoniam. Dioclitianus priuatus in uilla, quæ haud procul à Salonis est, præclaro otio senuit. Qui dum ab Herculio, atq; Galerio ad recipiendum imperiū rogaretur: tanq̄ pestem aliquam detestans, in hūc modū respondit. " Vtinam Salonæ posse" tis uisere olera nostris manibus instituta, profecto" nunquā istud tentandum iudicaretis. Vixit annos Lxxiij, ex qbus cōi habitu propè nouē annis egit.

Morte assumptus est, ut satis patuit p formidinẽ uolũtariã. Qui cum a Constantino, atq; Licinio uocatus ad festa nuptiarũ per senectam quo minus interesse ualeret: excusauisset se rescriptis minacibus acceptis quibus increpabatur: quod Maxentio fauisset, ac Maximiano faueret: suspectãs necem dedecorosam uenenum dicitur hausisse inusitata uirtute usus, ut solus omnium post conditum Romanum imperium ex tanto fastigio sponte ad priuatæ uitæ statum, ciuilitatem'q; remearet. Contigit igitur ei, quod nulli post natos homines, ut cum priuatus obijsset, inter diuos tamen referretur.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS.

Constantius.

His igitur abeuntibus in administrationem Reip. Constantius, & Galerius Augusti creati sunt: diuisus'q; est inter eos ita Romanus orbis, ut Gallias, Italiã, Africam Constantius: Illyricum, Asiam, orientem Galerius obtineret: sumptis duobus Cæsaribus, Constantius tamen contentus dignitate Augusti Italiæ, atq; Africæ administrandæ solicitudinem recusauit. Vir egregius & præstantissimæ ciuilitatis: diuitiis prouincialium, ac priuatorum stu

dens, fisci commoda non admodum affectans, dicés'q; melius publicas opes à priuatis haberi, quàm intra unum claustrum reseruari. Adeo autem cultus modica, ut feriatis diebus si amicis numerosioribus esset epulandum, priuatorum ei argento hostiatim petito triclinia sternerentur. Hic non modo amabilis, sed etiam uenerabilis Gallis fuit, præcipue quod Dioclitiani suspectam prudẽtiam, & Maximiani sanguinariã temeritatem imperio eius euaserant. Obijt in Britania Eboraci principatus anno XIII. atque inter diuos relatus est.

Galerius uir & probe moratus, & egregius in re militari cum Italiam quoq; sinente Constantio administrationi suæ accessisse sentiret: Cæsares duos creauit, uidelicet Maximianum, quem orienti præfecit, & Seuerum, cui Italiam dedit. Ipse in Illyrico commoratus est. Constantio mortuo. Constantinus ex obscuriori matrimonio eius filius in Britania creatus est imperator: & in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Romæ interea prætoriani excitato tumultu Maxentium Herculij filium, qui haud procul ab urbe in uilla publica morabatur: Augustum nuncupauerunt: quo nuntio Maximianus Herculius ad spem erectus resumendi fastigij, quod inuitus amiserat: Romam aduolauit è Lucania: quam sedem priuatus elegerat in agris amœnissimis consenescens. Dioclitianum'q; etiam per literas adhortatus est, ut depositam resumeret potestatem: quas ille irritas habuit. Sed aduersum motum prætorianorum, atq; Maxentij Seuerus Cæsar Ro

mam missus à Galerio cũ exercitu uenit: obsidẽsq; urbẽ militum suorum scelere confossus est. Auctæ Maxentio opes, confirmatum'q; imperium, Seuerus fugiens Rauennæ interfectus est. Herculius tamen Maximianus post hæc in concione exercituum filium Maxentium denudare conatus seditionem, & conuitia militum tulit. Inde ad Gallias profectus est, dolo composito tanquam à filio esset expulsus, ut Constantino genero iungeretur. Moliens tamen Constantinum reperta occasione interficere, qui in Gallijs & militum, & prouincialium ingenti iam fauore regnabat, cæsis Francis, atq; Alemannis, captis'q; eorum regibus, quos etiam bestijs, cum magnificum spectaculum innumeris parasset: obiecit: detectis insidijs per Faustam filiam, quæ dolum uiro nuntiauerat: profugit Herculius Massiliá, ibiq; oppressus (Ex ea enim nauigare ad filium præparabat) pœnas dedit infaustissimi exitij. Vir ad oẽm asperitatem, sæuitiam'q; procliuus, infidus, incommodus, ciuilitatis penitus expers.

Constantinus, & Licinius Aug.

P Er hæc tẽpora à Galerio Licinius imperator est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, & in bello, quod aduersum Narseum gesserat: laboribus strenuus, & officijs acceptus. Mors Galerium confestim secuta est. Respublica tum ab his quatuor imperatoribus tenebatur Constantino Ma

xentio filijs Augustorum Licinio & Maximiano nouis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperij sui anno bellum aduersum Maxentium ciuile commouit. Copias eius multis prælijs fudit. Ipsum postremo Romæ aduersus nobiles omnibus exitijs sæuientem apud pontem miluium uicit: Italiáq; est potitus. Maxentium suppositum ferunt arte muliebri tenere mariti animum laborantis auspicio gratissimi partus cœpti à puero. Nõ multo post deinceps in Orientem quoq; aduersus Liciniũ Maximianus res nouas molitus, uicinum exitium fortuita apud Tarsum morte præuenit. Constantinus tamen uir ingens, & omnia efficere nitens, quæ animo præparasset: simul principatum totius orbis affectans Licinio bellum intulit: quamuis necessitudo illi, & affinitas cum eo esset. Nã soror eius Cõstantia nupta Licinio erat. Ac primo eum in Pannonia, secundo ingenti apparatu bellum apud Cibalias instruentem repẽtinus oppressit: omniq; Dardania, Mœsia, Macedonia potitus numerosas prouincias occupauit. Varia deinceps inter eos bella et pax reconciliata, ruptáq; est. Postremo Licinius nauali & terrestri prælio uictus, apud Nicomediam se dedidit: & contra religionem sacramenti Thessalonicæ priuatus occisus est. Hic Licinius annum dominationis ferre post quintumdecimum uitæ proximæ sexagesimum occiditur auaritiæ cupidine omnium pessimus, neq; alienus à Luxu uenereo. Asper admodum haud mediocriter impatiens: infestus literis: quas propter inscitiam immodicam uirus, ac

pestem publicam nominabat, præcipue forẽsem in dustriam. Agraribus planè, ac rusticantibus quod ab eo genere ortus, alitus'q; erat, satis utilis, ac militiæ custos ad ueterum instituta seuerissimus. Spadonum, & aulicorum omnium uehemens domitor, tineas, soricesq; palatij eos appellans. Eo tempore res Romana sub uno Augusto, et tribus Cæsaribus, quod nunquam aliâs, fuit: cum liberi Constantini Galliæ, orienti, Italiæ'q; præessent. Verum insolentia rerum secundarum aliquantulum Constantinum ex illa fauorabilis animi docilitate mutauit, primum necessitudine persecutus egregium uirũ, & sororis filium commodæ indolis iuuenem interfecit. Mox uxorem, post numerosos amicos. Vir primo imperij tempore optimis principibus, ultimo medijs comparandus. Innumeræ in eo animi, corporis'q; uirtutes claruerunt. Militaris gloriæ appetentissimus, fortuna in bellis prospera fuit. Verũ ita ut non superaret industriam. Nam etiam Gotthos post ciuile bellum uarie profligauit: pace his ad postremum data: ingentem'q; apud Barbaras gentes memoriæ gratiam collocauit. Ciuilibus artibus et studijs liberalibus deditus, affectator iustitiæ, & amoris, quem omnino sibi & liberalitate & docilitate quæsiuit. Sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius. Nihil occasionum prætermittens, quo opulentiores, clariores'q; eos præstaret. Multas leges rogauit: quasdam ex bono, & æquo, plures'q; superfluas, nonnullas seueras. Primus'q; urbem nominis sui ad tantum fastigium uehere mo

litus est: ut Romæ æmulam faceret. Bellum aduersus Parthos moliens, qui iam Mesopotamiam fatigabant: uno & trigesimo anno imperij, ætatis sexto & sexagesimo Nicomediæ in uilla publica obijt. Denuntiata mors eius etiam per crinitam stellã, quæ inusitatæ magnitudinis aliquandiu fulsit. Eã Græci κομήτην uocant: atque inter diuos meruit referri.

Constantius, Constantinus, & Constans.

i S successores filios tres reliquit: atq; unũ fratris filium. Verum Dalmatius Cæsar prosperrima indole, neq; patruo absimilis: haud multo post oppressus est facinore militari, & Constantio patruele suo sinente potius quàm iubente. Constantinum porrò bellũ fratri inferentem, & apud Aquileiam inconsultius prælium aggressum Constantij duces interemerunt. Ita Resp. ad duos Augustos redacta est. Constantij imperium strenuum aliquandiu, & iustum fuit. Mox cum & ualetudine improspera, & amicis prauioribus uteretur: ad grauia uitia conuersus cum intolerabilis prouincialibus, militibus iniucundus esset: factione Maxentij occisus est. Obijt haud longe ab Hispanis, in castro, cui Helene nomen est, anno imperij septimodecimo, ætatis trigesimo, per omne tempus sine graui crudelitate terribilis. Diuersa Constantis fortuna fuit, à Persis enim multa, & grauia perpessus, sæpe captis oppidis: obsessis

urbibus: cæsis exercitibus, nullumq; ei contra Saporem regem Persarum prosperum bellũ fuit nisi quod apud Singarum haud dubiam uictoriam ferocia militum amisit: qui pugnam seditiose, et stolide contra rationem belli die iam præcipiti poposcerunt.

Post Constantis necem Maxentio Italiam, Africam, Gallias obtinente, etiam Illyricum nouas res habuit Vetranione ad imperium consensu militum electo: quem grandæuum iam, & cunctis amabilem diuturnitate, & felicitate militiæ ad tuendum Illyricum principem creauerunt uirum probum, & morum ueterum, ac iucundæ ciuilitatis. Sed omnium liberalium artium expertem, adeo ut nec elementa quidem primarum literarum nisi grandæuus, & imperator acceperit. Sed à Constantino, qui ad ultionem fraternæ necis bellum ciuile commouerat: abrogatum est Vetranioni imperium: qui nouo, inusitatoq; more consensu militum deponere insigne compulsus est. Romæ quoq; tumultus fuit Nepotiano Constantini sororis filio per gladiatoriam manum imperium uindicante, qui sæuis exordijs dignum exitium nactus est. Vigesimo enim atque octauo die à Maxentianis ducibus oppressus pœnas dedit. Caput eius pilo per urbem circunlatum est: grauissimæ proscriptiones, & nobilium cædes fuerunt. Non multo post Maxentius apud Mursam profligatus acie est: ac pene captus. Ingentes Romani imperij uires ea dimicatione consumptæ sunt, ad quælibet bella externa idoneæ: quæ multum triumphorum possent,

securitatisq; conferre. Morienti mox Constantino Cæsar est datus patrui filius Gallus, Maxentiusq; diuersis prælijs uictus uim uitæ suæ apud Lugdunum attulit imperij anno tertio, mense septimo. Frater quoq; eius Senonis, quem ad tuendas Gallias Cæsarem emiserat. Per hæc tempora etiam à Constantio multis inciuilibus gestis Gallus Cæsar occisus est. Vir natura ferox & ad tyrannidem pronior: si suo iure imperare licuisset. Siluanus quoq; in Gallia res nouas molitus ante diem trigesimum & ipse extinctus est.

CONSTANTIVS.

Solus in imperio Romano eo tempore Constantius princeps et Augustus fuit. Mox Iulianum Cæsarē ad Gallias misit patruelem suum Galli fratrem tradita in matrimoniū sorore, cum multa oppida Barbari expugnassent: alia obsiderent: ubiq; fœda uastitas erat: Romanumq; imperiū dubia iam calamitate nutaret: à quo modicis copijs apud Argentoratum Galliæ urbem ingentes Alemannorum copiæ extinctæ sunt. Rex nobilissimus captus. Galliæ restitutæ. Multa postea per eundem Iulianum egregia aduersum Barbaros gesta sunt. Submotiq; ultra Rhenum Germani, & finibus suis Romanum imperium restitutum. Neq; multo post cum Germani etiam exercitus à Galliarum præsidio tollerentur, consensu militum Iulianus factus est Augustus. Interiectoq;

stus. Interiectoq; anno ad Illyricum obtinendum profectus est. Constantio parthicis prælijs occupato, qui rebus cognitis, ad bellum ciuile conuersus in itinere obijt in Ciliciam, Cappadociamq; anno imperij octauo & trigesimo, ætatis quinto et quadragesimo: meruitq; inter diuos referri. Vir egregiæ tranquillitatis, placidus nimium, amicis, & familiaribus credens. Mox etiam uxoribus deditior, qui tamen primis imperij annis ingenti se modestia egerit: familiarium etiam locupletator, neq; inhonoratos sinens: quorũ laboriosa expertus fuisset officia. Ad seueritatem tamen propensior, si suspicio imperij moueretur: mitis aliâs, & cuius in ciuilibus magis, quàm in externis bellis sit laudanda fortuna.

IVLIANVS.

h Inc Iulianus rerum potitus est, ingentiq; apparatu Parthis intulit bellum. Cui expeditioni ego quoq; interfui. Aliquot oppida, et castella Persarum in deditionem accepit: uel ui oppugnauit: Assyriamq; populatus castra apud Ctesiphontem statiua aliquandiu habuit. Remeansq; uictor, dum se in cõsultius prælijs inserit: hostili manu interfectus est sexto. Cal. Iulij. Imperij anno septimo, ætatis altero et trigesimo, atq; inter diuos relatus est. Vir egregius & Remp. insigniter moderaturus: si per fata licuisset: liberalibus disciplinis apprime eruditus, græcis doctior, atq; adeo ut latina eruditione nequaquam cum græca scientia conueniret. Facũdia

ingenti, & prompta, memoriæ tenacissimæ, atq; amplissimæ, in qbusdam philosopho propior. In amicos liberalis, sed minus diligens, quàm principem decuit. Fuerunt enim nõnulli, qui uulnera gloriæ eius inferrent. In prouinciales iustissimus, & tributorũ quatenus fieri posset, oppressor. Ciuilis in cunctos, mediocrem habens ærarij curam. Gloriæ auidus, ac per eam animi plerunq; immodici. Nimius religionis christianæ insectator, perinde tamen ut cruore abstineret. Marco Antonio non absimilis, quem etiam æmulari studebat.

IOVINIANVS.

i Ouinianus genitus patre Varroniano incola agri Singidonensis prouinciæ Pannoniæ. eius patri, cum liberos crebro amitteret: præceptum in somnio est, eum, qui iam instante uxoris partu edendus foret: diceret Iouinianum. Hic fuit insignis corpore, lætus ingenio, literarum studiosus. ad obtinendum imperium consensu exercitus lectus est commendatione patris militibus, quàm sua notior, qui iam turbatis rebus exercitu quoq; inopia laborante uno à Persis, atq; altero prælio uictus, pacem cum Sapore necessariam quidem, sed ignobilem fecit. mutatis finibus, ac nonnulla imperij Romani parte tradita, quod ante eum annis CCC & uiginti duobus ferè, ex quo Romanum imperium conditum erat nunquam accidit, quin etiã legiones nostræ, ita ut

apud Caudium per Pontium Telesinum, & Hispa nia apud Numantiam, & in Numidia sub iugum missæ sunt: ut nihil tamen finium traderetur: & pacis conditio non penitus reprehendenda foret. Ipsi fœderis necessitate, tum cum integrum fuit, multa reuoluisset. sicut à Romanis omnibus his bel lis, quæcunq; memoraui, factum est. Nam Samniti bus, & Numantinis, & Numidis confestim bella il lata sunt. Neque pax rata fuit. sed dum æmulum imperij ueretur, intra orientem residens gloriæ pa rum consuluit. Itaq; iter ingressus, atq; Illyricum petens in Galatiæ finibus repentina morte obijt, Vir aliâs neque iners, neque imprudens. Multi exanimatum opinantur nimia edulitate, inter cœ nandum enim nimis epulis indulserat. Alij odo re cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis graue quiescentibus erat. Quidam nimietate prunarum, quas graui frigore adoleri multas iusserat. Deces sit imperij mense septimo. Quartadecima Calen. Martias. ætatis, ut qui plurimum, uel minimũ tra dunt, tertio & trigesimo anno, ac benignitate prin cipum, qui ei successerunt, inter diuos relatus est. Nam et ciuilitate propria & natura admodum li beralis fuit. Is status erat Romanæ rei Iouiniano eodẽ, & Varroniano COSS. anno urbis conditæ millesimo centesimo nono et decimo. Quia autẽ ad inclytos principes, uenerãdosq; puẽtum est: interim operi modũ dabimus. Nã reliqua stylo maiore adij cienda sunt, quæ nunc non tam prætermittimus, q̃ ad maiorem scribendi diligentiam reseruamus.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER VNDECIMVS AD EVTROPII HISTORIAM ADDITVS.

Valentinianus, & Valens Aug.

Anno ab urbe condita millesimo cẽtesimo nonodecimo Valẽtinianus tricesimus octauus è Pãnonia Cibaliensi editus cum esset tribunus scutariorum apud Nicaeam Augustus appellatus fratrem Valentem Constantinopoli in communionem regni assumpsit. Huius pater Gratianus mediocri stirpe ortus apud Cibalas Funarius appellatus est, eo quod uenalitium funem portanti quinq; milites nequerint extorquere. Eo merito adscitus in militiam usq; ad praefecturae praetorianae potentiam conscendit. Ob cuius apud milites commendationem, Valẽtiniano imperium resistenti illatum est. Qui cum sub Iuliano Augusto christianitatis integram fidem gereret: cum, ut dictum est, scutariorum tribunus esset, iussus ab imperatore sacrilego aut immolare idolis, aut militia excedere: sponte discessit. nec mora Iuliano interfecto, Iouinianoq; mortuo Valentinianus, qui pro nomine Christi amiserat tribunatum: in locum persecutoris sui accepit imperium. Qui cum iam anno tertio imperii, cum Valente fratre ageret, Gratianum filium, nec dum bene puberem

hortatu socrus, et uxoris Augustum creauit. Eodem ãno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuiæ mista defluxit. Constantinopoli grando miræ magnitudinis decidens nonnullos hominum extinxit. Procopius apud Constantinopolim his diebus tyrãnidem inuadens apud Phrygiam salutarem extinctus est. Plurimiq; eius partis cæsi, atq; proscripti sunt. Per hæc tempora terræmotus per totum orbẽ factus est. Ita mare litus egressum est, ut Siciliæ, multarum'q; insularum urbes concussæ, & subrutæ innumerabiles fermè populos ruinis oppresserunt.
Valens interea ab Eudoxio arrianæ hæreseos episcopo baptiZatus in sæuissimam hæresim dilapsus est: conatus'q; catholicos persequi: sed fratris authoritate cõpressus est. Ea tempestate Athanaricus rex Gothorum christianos in gente sua crudelissime persequitur: & ad coronam martyrij sublimauit. Valentinianus Saxones gentem in oceani litoribus, & paludibus inuijs sitam uirtute, atque agilitate terribilem, in Romanos fines eruptionem meditantem in Francorum finibus oppressit. Burgundionũ quoq; plus, quàm LXXX millia armatorum ripæ Rheni fluminis insederant. Qui tamen non multo post tẽpore christiani effecti sunt. Valentinus inter hæc in Britania ante quàm tyrannidem inuaderet: oppressus est. Valentinianus anno imperij sui undecimo, cum Sarmatæ sese per Pannonias diffudissent: eosq; uastarent: bellum in eos parans, dum apud Brigionem oppidum Quadorum legationi responderet: anno eius quinto et quinquagesimo subita ef

fusione sanguinis, quæ græce ἀπόπληξις uocatur, uoce amissa, sensu integer expirauit. quod quidem intemperantia cibi, ac securitate, qua artus diffuderat, accidisse plures detulerunt. Fuit autem imperator egregius, uultu decẽs, solerti ingenio, animo grauis, moribus Aureliano similis, sermone cultissimus, quãquam esset ad loquendũ parcus, seuerus, uehemens, infestus uitijs, maxime auaritiæ. seueritatem eius tamen nimiam, & parcitatem, q dam crudelitatem, & auaritiam interpretabantur. A cer in iis, quæ memoraturus sum: Adriano'q; proximus probatur, pingere uenustissime pronus. multa meminisse. arma noua meditari. fingere cera, seu limo simulachra. prudenter uti locis, temporibus, sermone. Atque, ut breuiter concludam, si ei fidus hominibus, quibus sese quasi fidissimis & prudentissimis dederat, carere, aut probatis uti licuisset: perfectus haud dubie princeps enituisset.

VALENS SOLVS.

a NNo ab urbe condita millesimo centesimo uigesimo octauo Valens trigesimus nonus imperium orientis quatuor annis Valentiniano mortuo tenuit: Gratiano Valentiniani filio occidentali parte regnante, qui sibi Valentinianum fratrem paruulum admodum socium creauit imperij. Hic enim Valentinianus dudum laudante uxore sua pulchritudinem Iustinæ sibi eam sociauit in matrimonio: leges'q;

propter illam concessit: ut omnes, qui uoluissent, impune bina matrimonia susciperent. Nam diu popu losas fore gentes, q̃a hoc apud eas solẽne est. Accepta ergo, ut diximus, Valentinianus Iustina, edidit ex ipsa quatuor filios, Valentinianum, quem sibi, ut præmisimus, Gratianus sociauit in regno: & Gratam, Iustamq́;, & Gallam. Valens igitur impietatem, quam dudum meditatus fuerat, operibus explens lege data, ut monachi militarent: nolentes p̃ tribunos, & milites fustibus iussit interfici. Quorũ innumeram multitudinẽ p̃ uastas tunc Aegypti solitudines diffusam constat, præcipue quæ apud Nitriã martyrij consecuta est palmam: ac p̃ singulas ubiq; prouincias aduersus catholicas ecclesias, & rectæ fidei populos diuersa sunt illata incommoda. Interea in Africæ partibus Thirmus sese excitatis Maurorum gentibus regem constituens Africam, Mauritaniamq́; uastauit. Contra quem Theodosius Theodosii, qui post imperio præfuit: pater à Valentiniano missus effusas Maurorum gentes multis prælijs fregit. Ipsum quoque Thirmum afflictum, & oppressum ad mortem coëgit. Qui postea quam experimentissima prouidentia Africam composuisset: stimulante inuidia iussus à Valente interfici apud Carthaginem baptizari in remissionem peccatorũ præoptauit. Ac demum gloriosa morte accumbens percussori iugulum ultro præbuit. Ea tempestate gens Hunnorum diu inaccessis seclusa montibus repentina rabie percita exarsit in Gotthos: eosq; conturbatos ab antiquis sedibus expulit. Gotthi

transito Danubio fugientes à Valente sine ulla foederis pactione suscæpti sunt. Deinde propter intolerabilem auaritiam Maximi ducis fame compulsi in arma surgentes, uicto Valentis exercitu sese p Thracias infudere omnia cædibus, incendijsq; uastantes. Quibus cognitis, Valens Antiochia egressus, cũ aduersum Gotthos exercitum aptaret: sera peccati pœnitentia stimulatus episcopos, cæterosq; sanctos reuocari de exilijs imperauit. Deniq; lachrymabili cum Gotthis bello commisso, ad primum Gotthorũ impetum perturbatæ eqtum Romanorum turmæ nudatos pedites deseruere. Qui mox equitatu hostium septi, ac sagittarum nubibus obruti, insuper cũ amentes metu huc, illucq; fugitarent: funditus interiere. Ipse imperator cum sagitta saucius, uersusq; in fugam ob dolorẽ nimium sæpe equo laberetur: atque in uilissimam casulam deportatus esset: superuenientibus Gotthis, igneq; supposito concrematus est. Deniq; petentibus Gotthis, ut eis episcopos mitteret: à quibus fidei rudimenta susciperent: Valens doctores ad eos Ariani dogmatis misit: sicq; uniuersa illa gens effecta est ariana. Iusto itaq; dei iudicio ab illis igne crematus est: quos ipse perfidiæ succenderat igne. Gotthi uero imperatore occiso, iam securi ad urbem properant Cõstantinopolitanam, ubi adhuc Dominica Augusta Valentis uxor multas pecunias plebi largita ab urbis uastatione hostes submouit: regnumq; cognatis fideliter, uiriliterq; seruauit.

GRATIANVS

a [A]Nno ab urbe condita millesimo centesimo. XXXII. Gratianus quadragesimus ab Augusto post mortem Valentis sex annis imperium tenuit: quamuis iandudum ante cum patruo Valente & cum Valentiniano fratre regnaret. Igitur Gratianus admodum iuuenis cum inaestimabilem multitudinem hostium Romanis infusam finibus cerneret: fretus Christi potentia longe impari militum numero sese in hostem dedit. Et continuo apud Argentariam oppidum Galliarum formidolosissimum bellum incredibili felicitate confecit. Nam plus q̃ XXX m. Alemannorum minimo Romanorum detrimento in praelio interfecta narrantur: hoc deniq; ei recta fidei cultura tribuit. nam cum usq; ad id tempus Italia arianae perfidiae morbo langueret: post Auxentij seram mortem, cum Ambrosius ex pagano iudice subito apud Mediolanum diuino nutu episcopus fuisset ex cunctis electus: mox'q; catholico baptismate tinctus praesul esset ordinatus: cum'q; pro fide catholica libros Gratiano imperatori porrexisset: ac reuerentia, qua debuerat, susceptus esset: uniuersa statim ad rectam fidẽ Italia repullulauit. Eo tẽpore in Gallijs apud Turonos multis beatissimus Martinus florebat uirtutibus. toto'q; orbe doctrinis & scientia clarus apud Bethleem ciuitatem Palaestinae situs radiabat Hieronymus. Porrò Gratianus, cum animaduertisset Thraciam

Daciamq; tanquam genitales terras possidentibus Gotthis, Triballisq;, atq; omni pernicie atrocioribus Hunnis, & Alanis extremum Romano nomini periculum instare. Eadem prouisione, qua quondam legerat Nerua Hispanum uirum Traianum, per quem Resp. reparata est, accitum & ipse nihilo minus æque ab Hispania Theodosium fauentibus cunctis apud Syrmium purpuram induit ætatis annum tertium & trigesimum agentem, orientisq;, & Thraciæ simul imperio præfecit. Itaque Theodosius afflictam Remp. ira dei, reparandam credidit misericordia dei omnem fiduciam sui ad opem Christi referens. Maximas illas Scythicas gentes formidatas cunctis maioribus, & Alexandro quoq; illi magno euitatas, ac tunc extincto Romano exercitu, Romanis equis, armisq; structissimas hoc est Alanos, Hunnos, & Gotthos incunctanter aggressus, magnis, multisq; prælijs uicit. Vrbē Constantinopolim uictor intrauit: & ne paruam ipsam Romani exercitus manum assidue bellando deterreret: exemplo fœdus, cum Athanarico rege Gotthorum percussit. Athanaricus Constantinopolim ad Theodosium uenit: quem ille mira animi iucunditate, & affectione recepit. Deniq; cum urbem Athanaricus intrasset: & tam ædificia ciuitatis quàm exornati quasi ad diem festum populi frequentiam cerneret: ac per singula mente inhæreret: cumq; deinceps imperatoris regiam ingressus, obsequia, officiaq; diuersa conspiceret: sine dubio inqt, Deus terrenus est imperator. Contra quē

quicunq; manus leuare nisus fuerit, ipse sui sanguinis reus extitit. Nec mora tamen superueniente ualetudine rebus humanis excessit. Cuius exequias imperator ipse præcedens digne eum tradidit sepulturæ. Ac uniuersæ Gotthorum gentes reges defuncto aspicientes uirtutem, benignitatem'q; imperatoris Theodosij Romano sese imperatori dediderunt. In hisdem etiam diebus Parthi, cæteræ'q; Barbaræ nationes Romano prius nomini inimicæ ultro Constantinopolim ad Theodosium misere legatos, pacem'q; supplices poposcerunt: factum'q; cũ eis fœdus est. Interea cum Theodosius in auitæ te subactis Barbarorum gentibus Thracias tandem ab hostibus liberas reddidisset: & Arcadium filium suum consortem fecisset imperij: Maximus uir quidem strenuus, & probus, atque Augusto dignus, nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emersisset: & in Britania inuitus ab exercitu imperator creatus in Galliam transijt. At uero Gratianus, dum exercitus negligeret: & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se transtulerat: ueteri, ac Romano militi anteferret: adeo'q; Barbarorum comitatu, & propria amicitia capitur: ut nonnunquam eodem habitu iter faceret: odia contra se militum excitauit. Maximus ergo ab infensis Gratiani legionibus exceptus, eundem subita incussione perterritum in Italiam transire meditantem dolis circumuentum interfecit ætatis nouem & uiginti annos habentem. Fratrem'q; eius Valentinianum Augustum etiã expu-

lit. Valentinianus in orientem refugiens à Theodosio paterna pietate susceptus est. Fuit autem Gratianus literis haud mediocriter institutus. Carmen facere probatus: ornate loqui: explicare controuersias rhetorum more. nihil aliud die, noctuq; agere quàm spiculis meditari: summæq; uoluptati, diuinæq; artis credere destinata subire: parcus cibi: somniq; ac libidinis uictor: cunctisq; fuisset plenus bonis: si ad cognoscendam Reip. gerendæ scientiã animum intendisset: à qua propè alienus non modo uoluntate, sed etiam exercitio fuit.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DVODECIMVS.

Theodosius.

a Nno ab urbe condita millesimo centesimo trigesimo octauo Theodosius genitus patre Theodosio, matre Termantia quadragesimus primus imperator interfecto per Maximum Gratiano, imperium Romani orbis obtinuit solus: mansitq; in eo annis XI. cum iam in orientis partibus sex annis Gratiano uiuente regnasset. Itaq; iustis causis ad bellum ciuile permotus cum è duobus augustis fratribus, unius interfecti ultionem, alterius restitutionem procuraret, sese aduersum Maximum tyrannum sola fide

maior (nam longe minor uniuersi apparatus bellia comparatione) proripuit. Aquileiæ tunc Maximus insederat: Andragatius comes eius summam belli administrabat. Qui cum largissimis militum copiis astuto consilio omnes Alpium, & fluminum aditum communisset: dum nauali expeditione incautum hostem præuenire parat: & obruere sponte, insuper eadem, quæ obstruxerat, claustra deseruit. Ita Theodosius nemine sentiente alpes intrauit: atq; Aquileiam improuisus adueniens, magnum hostem Maximum, ac trucem, et ab immanissimis quoq; Germanorum gentibus tributa, ac dispendia solo terrore nominis exigentem, sine controuersia clausit, cœpit, occidit. Hanc Maximi perditionem beatus Martinus ante prædixit. Valentinianus recepto Italiæ potitus imperio est. Andragatius comes cognita Maximini nece, præcipitem se se è naui in undas dedit: ac suffocatus est. Theodosius incruentam uictoriam deo procurante suscepit. Victorem quoq; Maximi filium, quem imperatorem pater Gallis infantili ætate reliquerat, extinxit. Valentinianus iunior, cum in Gallias transiisset: ibiq; tranquille Remp. ageret: apud Viennam dolo Arbogasthis comitis sui strangulatus: atq; ut uoluntariam sibi consciuisse mortem putaretur: laqueo suspensus est. quo extincto Arbogastes tyrãnum creauit Eugenium eligens hominem, cui titulum imperatoris imponeret, ipse acturus imperium. Vir Barbarus, animo, consilio, manu, audacia, potentiaq; nimius contraxit undiq; innumeras, in

uictasq́; copias, uel Romanorum præsidijs, uel auxilijs Barbarorum. Alijs potestate, alijs cognatione subnixus. Deniq; extabat genere Francus: cultorq́; sordidissimus idolorum. Igitur Eugenius, atq; Arbogastes cum instructa acie Alpium transitus tenerent: Theodosius expers cibi, ac somni orationi incumbens, totam noctem peruigil exegit: cum tamen se esse destitutum à suis sciret: ab hostibus circunseptum nesciret: fiducialiter arma corripiens, signoq́; crucis signum prælio dedit: ac se in bellum, etiam si nemo sequeretur, uictor futurus immisit. Nam consultus Ioannes Anachoreta eum uictorē spoponderat. Quem cum Arbitio hostilium partiū comes ignarum circumpositis excepisset insidijs: conuersus mox ad reuerentiam Augusti, eum non solum periculo liberauit: uerum etiam auxilio instruxit. Cumq; ad congressionem uentum esset: uehemens turbo uētorum à parte Theodosij in ora hostium ruit: qui ab eius parte spicula missa ualenter hosti infigeret: & hostili manu missa repelleret. Nec mora parua suorū data strage uictori se Theodosio hostilis exercitus prostrauit. Eugenius captus, atq; interfectus est. Arbogastes sua se manu percussit: præmiserat nanq; prius Theodosius decem millia armatorum Gotthorum, quæ ab Arbogaste comite funditus deleta sunt. Quos utiq; Theodosio perdidisse magis lucrū q̃ detrimentum fuit. Ad cuius laudem ob insignem uictoriam poëta quidam eximius, sed infidelis inter cætera hos uersiculos cecinit.

" O' nimium dilecte deo tibi militat æther:
" Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Huic ferunt somnio nomen parentes monitos sacrauisse: quod in latinum a' deo datum potest intelligi. De hoc etiam oraculo in Asia diuulgatum est. Eum Valenti successurum: cuius nomen. θ. & .o. atq;. d. literis initiaretur. Qua cognitione principij deceptus Theodorus, cum sibi imperium deberi præsumeret: scelestæ cupidinis supplicia persoluit. Fuit autem Theodosius propagator Reip. atq; defensor eximius, moribus, & corpore Traiano similis: quãtum scripta ueterum & picturæ docent: a' quo et originem traxit. Sic eminens status, membra eadẽ, par cæsaries, os simile absq; eo, quod illi aliquantulum uellendo, steriles genæ, neq; tamen ingentes oculi erant. nescio an tanta gratia, tantus'q; flos in facie, seu tanta dignitas in incessu fuisset. Mens uero prorsus similis: adeo ut nihil dici queat: quod non ex libris eius in istum uideatur trãsferri: Clemens animus, misericors, communis, solo habitu differre se a' cæteris putans. In omnes honorificus. Verum effusius in bonos simplicia ingenia æque diligere, erudita mirari, sed innoxia largiri. magno animo magna amare. ciues uel priuato contubernio cognitos, eosq; honoribus, pecunia, beneficijs cæteris munerari, præsertim quorum erga se uel patrum aspero casu officia comprobasset. Illa tamen, quibus Traianus aspersus est, uinolentiam scilicet & cupidinem triumphandi usqueadeo detestabatur: ut bella non mouerit, sed inuenerit: prohi

bueritq; lege ministeria lasciua, psaltriasq; comessationibus adhiberi. Tantum pudori tribuēs, et continentiæ, ut consobrinarum nuptias tanquam sororū uetuerit: literis mediocriter doctus, sagax planè, multumq; diligens ad noscenda gesta maiorū. execrabatur cum legisset superbiam dominantium præcipue perfidos, & ingratos. Irasci sanè rebus indignis, sed subito flecti: unde quoq; dilatione modica emolliebatur interdum seuera præcepta. habuitq; à naturæ munere, quod Augustus à philosophiæ doctore. Qui cum uidisset eum facile commoueri: ne asperum aliquid statueret: monuit ubi irasci cœpisset, quatuor atq; uiginti græcas literas memoria recenseret: ut illa concitatio, quæ momenti est aliò traducta, parui temporis interiectu languesceret. Melior haud dubie, quod est raræ uirtutis, post auctam annis potentiam regalem, auri, argentiq; pondera sublata à tyrannis multis ex suo restituit. Inerat ei cura pietatis eximiæ. Colere patruum tanquam genitorē fratris mortui. Sororisq; liberos habere pro suis. Cognatos, affinesq; parentis animo complecti. Elegans, lætumq; conuiuium dare, nec tamen sumptuosum: miscere colloquia pro personis, studio, dignitatibus, sermone cum grauitate iucundo, blandus pater, concors maritus. exercebatur neq; ad illecebras, neq; ad lassitudinem, ambulationibus cum esset otium animum reficiens. Regebat ualetudinem continentia uescendi. Huius & apud homines mansuetudo, & quanta extiterit apud deum deuotio, hoc uno monstratur exemplo. Nam

plo. Nam cum apud Mediolanum missarum frui turus solēnijs ecclesiam uellet intrare: cumq; beatus Ambrosius pro quodam facinore nisi publicæ pœni teret: non admissurū se diceret: et prohibitionem hu militer pertulit: & satisfactionem non erubescens indictum ab episcopo pœnitentiæ modum deuotus excepit. Huic sociata in coniugio Flacilla fuit: ex qua Arcadium, & Honorium genuit: qua de-functa, Gallam Valentiniani maioris & Iustinæ filiam Valentiniani quoq; iunioris sororem in ma trimonium duxit: quæ ei Placidam peperit: cui po stea de matris nomine Gallæ cognomentum acces-sit. Itaq; quinquagesimum Theodosius ānum agens ætatis in pace apud Mediolanum rebus excessit hu manis. Vtranq; Remp. utrisq; filijs Arcadio, & Honorio quietam relinquēs. Corpus eius eodem an no Constantinopolim trāslatum, atq; sepultum est.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER TERTIVSDECIMVS.

Arcadius, & Honorius.

Anno ab urbe condita millesimo cen tesimo quadragesimo nono Arcadius Augustus in oriente factus, Honorius frater eius in occidente quadragesimo secundo loco com-munne imperium diuersis tantum

ſedibus tenere cœperunt. Quorum pater curam uiris potentiſſimis mandauerat habere. Ideſt Rufino orientalis aulæ, Stiliconi occidentalis imperij. Vixit'q; Arcadius poſt patris exceſſum annis duodecim. Imperij'q; ſummam Theodoſio filio paruo admodum moriens tradidit. Interea Gildo comes Africæ cognita Theodoſii morte arbitratus minimam in paruulis ſpem fore, Africam iuri proprio cœpit uſurpare. Huius frater Maſcelzer Germani perfidiam perhorreſcens, in Italiam redijt: Gildo duos eius filios, quos pater reliquerat, dolo circumuentos occidit. Ad hunc iam hoſtem bello inſequendum, Maſcelzer frater miſſus eſt. Maſcelzer iam à Theodoſio ſciens quantum uiribus deſperatiſſimis oratio hominis per fidem Chriſti clementiam dei impetraret: Caprariam inſulam adijt. Inde ſecum ſanctos uiros adducens, cum quibus orationibus, ac ieiunijs dies aliquot continuauit, & noctes. Ante triduum quoque quàm hoſti contiguus fieret, cernit noctu beatum Ambroſium paulo ante defunctum, quando uictoriam caperet diem ſibi indicantem & locum, ac tertio demum die poſt noctem orationibus, hymnis'q; peruigilē, cum quinq; ſolummodo millibus aduerſus LXXX millia hoſtium pergens, eos dei nutu ſine bello in deditionem accepit. Quo uiſo auxiliarij Gildonis barbari ilico terga dedere. Gildo & ipſe fugam arripiens aſcenſa naui, cum in Africam rediſſet: poſt aliquot dies ſtrangulatus interijt. Sanè idem Maſcelzer rerum ſecundarum inſolentia tumens eccleſiam dei

temerare ausus est: atq; ex ea quosdam non dubitauit extrahere, secuta mox pœna sacrilegum est: nã post aliquantulũ temporis ipse punitus est. Interea Rufinus, cui orientalis aulæ à Theodosio cura commissa est: malo perfidiæ deprauatus, cum Barbarorum solatijs regnum tentaret inuadere: morte iustissima pœnas luit. Stilico quoq; occidentis tutor imperij immemor collatorum beneficiorum, immemor affinitatis, nam socer extabat Honorij, Regnum & ipse Eucherio filio affectans, ingentia Reipub. intulit mala, nam sæpe cum delere posset Barbaros: fouit eos: sæpe Alaricum cum Gotthis suis uicit: sæpe conclusit: sæpeq; dimisit. cui quis fuerit exitus, suo melius loco dicetur. Inter hæc omnium antiquorum, præsentiumq; hostium longe immanissimus Radagasus rex Gotthorum in totam repentino impetu inuadit Italiam. Nam fuisse in eius populo plus quàm ducenta millia Gotthorum ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinem, indomitamq; uirtutem barbarus erat, & Scytha, qui omnem humani generis sanguinem dijs suis propinare deuouerat. Inuadit ilico Romam pauor infinitus: fit omnium paganorum in urbe concursus: declamatur à cunctis, se hæc ideo perpeti, quod neglecta fuerunt magnorum sacra deorum. Magnis querelis ubique agere, & continuo de repetendis sacris, celebrandisq; tractatur: fere in tota urbe blasphemiæ ad nomen Christi tanquam lues aliqua probris ingrauantur. Conducuntur à Romanis aduersus Radagasum duo pagani

duces Gotthorum, Sarus & Virdinus Hunnorũ. sed non sinit deus rem suæ potentiæ infidelium uir tute tueri. Contritus nanq; diuinitus Radagasus in aspero Fesulani montis iugo, urgente undiq; timore concluditur. Agminaq́;, quibus angusta dudum uidebatur Italia: latendi spe in unum, ac paruum montis uerticem truduntur, quo cum fame & siti conficerentur: Rex Radagasus solus spem fugæ sumens, captus à Romanis in uincula conijcitur: ac paulisper retentus uita priuatur. Tanta uero multitudo captiuorum Gotthorum fuisse fertur, ut in uilissimarum pecudum modum singulis aureis passim greges hominum uenderentur. Interea Alaricus Italiam ingressus, cum ab Honorio sedem, qua cum suo exercitu consistere posset: expeteret: Honorius deliberato consilio ei Gallias concessit: qui dũ ad Gallias pergens ob recuperationem iumentorum apud Polentiam aliquantulum resedisset: Stilico comes in perniciem Reip. Gotthos pertentans, dum eos insidijs aggredi cuperet: belli summam Saulo pagano duci commisit: qui ipso sacratissimo die paschæ, Gotthis nil tale suspicantibus, super eos irruit: magnamq́; eorum partem prostrauit. Nam primum perturbati Gotthi, ac propter religionem cedẽtes, demum arma corripiunt: more solito cohortantur: uictoremq́; uirtute potiori prosternunt exercitum. Hinc in rabiem furoris excitantur, captum iter deserentes, Romam contendunt petere, cuncta, per quæ ierant, igni, ferroq́; uastantes. Nec mora, uenientes urbem capiunt: deuastant: incendunt: da

to tamen prius præcepto, ut ſiqs in ſancta loca præ
cipue ſanctorum apoſtolorum Petri, & Pauli baſi
licas cõfugiſſent: hos in primus inuiolatos, ſecurosq;
ſinerent: deinde quantum poſſunt prædæ inhiantes
ſanguine tẽperarent. Capta itaq; Roma eſt milleſimo
centeſimo ſexageſimo quarto conditionis ſuæ anno.
die ſanè tertia ſponte Gotthi urbe diſcedunt: facto
aliquantarum ædium incendio, ſed ne tanto qui-
dem quantum olim à Cæſare factum eſt. Deinde
per Campaniam, Lucaniam, Brutiamq; ſimili ſtra-
ge bacchantes Rhegium peruenere, in Siciliam trãs
fretare cupientes: quò cum transmeare aſcenſis na
uibus uellent: perpeſſi naufragium plures ſuorum
amiſerunt. Alaricus inter hæc dum quid ageret,
deliberaret: apud Coſentiam morte ſubita defun-
ctus eſt. Gotthi Baſentum amnem de alueo ſuo ca
ptiuorum labore deriuantes, Alaricum in medio
eius alueo cum multis opibus ſepeliunt: amnemq;
meatui proprio reddentes, nequis locum ſcire poſ-
ſet, captiuos, qui interfuerant, extingunt. Regem
deinceps Athaulfum Alarici affinem Gotthi con-
ſtituentes Romam redeunt: ſiquid reſidui fuit, mo-
re locuſtarum eradunt auferentes deinde Gallam
Placidiam Theodoſii principis filiam, ſororem Ho
norij, quam ſibi Athaulfus apud forum Corne-
lij connubio copulauit: quæ multo poſt Reip. com-
modo fuit. Nam ad hoc mariti animum acerrimo
ingenio, ſubtilibusq; blandimentis eum inflexit:
ut ultro à Romanis pacem expeteret: qui ad Gal
lias proficiſcens, apud Barcinonem fraude ſuo-

rum occisus est. Post quem Gensericus regnum accipiens, dum pacem Romanis seruare disponit: & ipse à suis peremptus est. Deinde Vuallia regnandi iura suscepit, ad hoc electus à Gotthis, ut pacem infringeret. ad hoc à deo ordinatus, ut confirmaret. Interea comes Stilico Vuandalorum perfidæ, & dolosæ gentis genere editus, Eucheriũ, ut est dictum, filium iam à puero Christianorum persecutionem meditantem, ut imperio substitueret, ante biennium Romanæ irruptionis gentes copijs, uiribusq́; intolerabiles, hoc est Alemãnorum, Sueuorum, Vuandalorum, Burgundionum, ultro in arma suscitauit: easq; pulsare Gallias uoluit, ut sub hac necessitate à genero in filium extorquere posset imperium. Tandem ubi imperatori Honorio, exercituiq́; Romano hæc tam ingentia damna patefacta sunt: commoto iustissime exercitu occisus est Stilico: qui ut unum puerum purpuram indueret: totius humani generis sanguinem dedit. Occisus ipse est, Eucheriusq́; filius eius, paucíq; cum ijsdem satellites tantarum molitionum puniti sunt. Eodem tempore clarissima loca urbis fluminibus dirupta sunt: quæ inflammari ab hostibus nequiuerunt. Inter hæc apud Britanias Gratianus tyrannus mox creatus occiditur. Cuius loco Constantinus ex infima militia propter solam spem nominis sine merito uirtutis eligitur: qui ad Gallias transiens sæpe à Barbaris incerto fœdere illusus detrimento magis Reip. fuit quàm augmento. Tunc duo iuuenes locupletes Didymus, &

viridianus acceptis proprijs seruulis, & uernaculis, sese patriamq; à Barbaris, & tyranno defendere moliti sunt. Aduersum hos Constantinus Constantem filium ex monacho Cæsarem factum, cum quibusdam fœderatis barbaris in Hispanias misit. Constans Barbarorum fultus auxilio, eos primo prælio peremit: quibus barbaris dum claustra Pyrenei montis commissa fuissent, ab eis tota, quæ per Gallias bacchabatur, ferocitas gentium Hispanarum prouincijs intromissa est. Itaque post multas strages, incendia, & rapinas tandem diuisis sedibus, Barbari ad aratra conuersi Romanorum residuos ceperunt ut socios, amicosq; fouere.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS QVARTVS.

Igitur imperator Honorius, dũ uires Reip. quotidianis cerneret labefactari incommodis, uirum strenuum, & bellicosum Constantinum comitem ad Gallias cum exercitu misit. Is mox ut Galliam ingressus est: continuo Constantium tyrannum apud Arelatẽ extinxit. Cõstans uero eius filius à Gerontio suo comite Viennæ peremptus est. In cuius locũ Gerõtius Maximũ quendã substituẽs à militibus suis iugulatur. Maximus deinde purpura

exutus in Hispania exulans obijt: exinde Iouinus apud Gallias mox ut assurrexit: cecidit. Sebastianus tyrannus frater eius continuo creatus occisus est. Tertullus consul, qui se principem in senatu futurum gloriatus est: pari nihilo minus exitu perijt. Attalus à Gotthis imperator effectus est post modum captus à Constantio, missus'q; Honorio truncata manu uitæ relictus est. Heraclius quoq; cum Sabino genero cum tribus millibus ac septingentis nauibus ex Africa Romam tendens, sed per occursum comitis marini territus, & in fugam uersus arrepta naui solus Carthaginem redijt: ibique peremptus est. Hos omnes Honorius optima religione, magna'q; Constantij industria superauit: merito sanè: nam his diebus præcipiente Honorio, fauente Constantio: sopitis apud Africam hæreticis, pax ecclesijs redditur: in qua fulgentissimus tunc apud Hipponem regium totius'q; magister ecclesiæ florebat Augustinus. Interea Vuallia Gotthorum rex dei iudicio territus: Placidiam apud se honeste habitam, exigente Constantio fratri Honorio reddidit: pacem'que cum eo datis obsidibus pepigit: se'que pro Romanis aduersum Barbaros, qui Hispanias inuaserant: pugnaturum spopondit. Mittunt econtrario Vuandalorum, Sueuorum'q; reges principi Honorio legationem in his uerbis. Tu cum omnibus pacem habe: omnium obsides accipe. Nos nobis confligimus: nobis perimus. Vicimus tibi, tuæ erit quæstus Reip. si utriq; pereamus. His itaq; tantis incommodis deo fauente sopitis, Honorius Gallam

Placidiam germanam suam Constantio suo comiti fide intergerimo, & ingenti uiro iandudum promissam magno cunctorum gaudio sociauit, ex qua Valentinianum filium Constantius genuit: qui postea Reip. imperium gessit. Hoc in tempore foedus Constantius pepigit firmissimum cum rege Gothorũ Vuallia tribuens ei ad habitandũ Aqtaniam Galliæ prouinciã, eiusdem'q; prouinciæ quasdã ciuitates uicinas. Cernens itaque Honorius ubiq; se Constantij uirtute, et ingenio seu per bella, seu pacis moderatione tueri, eum cunctis adnitentibus apud Rauennam in regni consortium adsciuit: qui necdum septem mensibus euolutis, ex hac luce subtractus est. His diebus apud Bethleem Palæstinæ beatissimus Hieronymus expletis nonaginta & octo uitæ annis ad Christum migrauit. Sequenti tempore Maximus apud Hispanias factione Iouiniani, qui tunc in re militari primus habebatur: tyrannidem arripuit. Nec multo post superati utrique & capti ab Honorij exercitu, eidem cum apud Rauennam tricennalia sua perageret: præsentantur. Hac tempestate Britani scotorum, pictorum'q; infestationes non ferentes Romam mittunt: ac sui subiectione promissa, contra hostes auxilia flagitant. Quibus statim ab Honorio missa militum legio magnam Barbarorum multitudinem strauit: cæteros'q; Britaniæ finibus expulit. Sed mox, ut decessere Romani: aduectis iterum nauibus hostes obuia quæq; sibi conculcant, ac deuorãt. Rursum'q; aduolant Romani: cæsum'q; hostem trans maria fugant. Hoc tempo

re dum Vuandali, Alaniq; Hispaniam infestarēt: Honorius ad eas defensandas Castinum ducem cū exercitu dirigit: qui Castinus praeclarum uirum Bonifacium, ac bellicis artibus exercitatum inepto & iniurioso suo imperio ab expeditionis suae societate auertit. Bonifacius uero periculosum sibi, indignumq; ratus eum sequi, quem discordem, superbientemq; expertus esset: celeriter se ad portum urbis, atq; inde ad Africam proripuit. Magnumq; postmodum Reip. detrimentum, totiusq; Africae causa excidij extitit. Castinus uero tanto collega ob suam intemperantiam priuatus, nihil dignum in Hispanijs gessit. Inter haec Placidia Augusta à fratre Honorio pulsa, ad orientem cum Honorio & Valentiniano filijs profecta: à Theodosio Augusto Arcadij alterius Germani sui filio honorifice, libenterq; suscepta est. Honorius uero post quam cum minore, de quo praemissum est, Theodosio Arcadij Germani sui filio annis XV. imperasset: cum iā antea cum fratre XIII annis, ac sub patre duodecim regnasset: Rēp. ut cupierat pacatam relinquēs: apud urbem Romam uita exēptus est: corpusq; eius iuxta beati Petri apostoli Atriū in Mausolaeo sepultum est. Huic soboles nulla fuit. Nā duae Stiliconis filiae, idest Maria et Hermantia, una post alterā ei coniugio sociatae utraeq; dei iudicio inopinata morte praeuētae, ex hac luce uirgīes migrauere. Fuit sane Honorius moribus et religiōe patri Theodosio nō ualde absimilis: cuius tēporibus quāuis multa externa bella surrexerunt: uel nullo uel minimo sanguine

quieuerunt.

THEODOSIVS IVNIOR

Exempto rebus humanis Honorio: fultus præsidio Castini magistri militum, Ioannes inuadit imperium anno ab urbe condita millesimo cẽtesimo septuagesimoseptimo Theodosius Arcadij filius quadragesimus tertius regum Romanorum orientale regebat imperium. Qui comperto patrui sui Honorij funere, mox Valentinianum amitæ suæ Placidiæ filium Cæsarem effectum, cum matre sua Augusta ad recipiẽdum occidentis dirigit regnum. Quo tempore Ioannes, dum Africam, quam Bonifacius obtinebat, bellare poscit: ad defensionem sui infirmior factus est. Deniq; ueniens Placidia Augusta & Valentinianus Cæsar mira felicitate eum continuo opprimunt: regniq; gubernacula uictores arripiunt: quorũ tunc milites crudeliter Rauennam depopulati sunt: eo quod illius maxime aues tyrannicæ parti fauissent. Castinum uero magistrum militum damnat exilio, cuius arripuisse factione Ioãnes tyrannidem credebatur. Data Aetio uenia: eo quod Hunni, quos per ipsum Ioannes acceperat: eius studio remeassent ad propria. Valentinianus igitur consensu totius Italiæ imperator efficitur. Itẽq; ex decreto Theodosij Augustus appellatur. Dũ hæc geruntur, Archillas nobile oppidum Galliarũ à Gotthis multa ui oppugnatum est: donec immině

te Aetio non impuniti abscęderunt. Bonifacius inter hæc apud Africam potentia, gloriaq; augebatur. Mittuntur aduersus eum Mauortius & Galbio: qui dum Bonifacium obsidere parant: ab eo interempti sunt. Exinde gentibus, quæ uti nauibus nesciebant: dum à concertantibus in auxilium uocantur: mare peruium factum est. Rursus contra Bonifacium Sigisuldus comes dirigitur. Bonifacius uero sentiens se non posse tutò Africam tenere: cernensq; sibi periculũ instare in pniciẽ Reip. efferuescens, Vuandalorum, Alanorumq; gentem cum Genserico suo rege ab Hispanis euocatos, Africæ intromisit: qui cunctam penè Africam ferro, flamma, rapinis crudelissime deuastantes, catholicam insuper fidem ariana impietate subuertere. Sub hoc turbine beatissimus, de quo præmissum est: Augustinus Hipponensis episcopus, ne ciuitatis suæ ruinam cerneret: tertio eius obsidionis mense sex & septuaginta annis uitæ expletis: ex quibus quadraginta in clericatu, seu episcopatu trãsegerat: ad Christum perrexit. Eodem tempore pace totius orbis ex mirabili consensione Bonifacius ab Africa ad Italiam per urbem rediit, accepta magistri militum dignitate. Qui cum resistentem sibi Aetium prælio superasset: paucis interiectis diebus morbo extinctus est. Aetius uero, cum deposita dignitate in agro suo degeret: ibiq; eum quidam eius æmulus repentino incursu opprimere tentasset: profugit ad urbem, atq; illinc ad Dalmatiam, deinde Pannonias ad Hunnos peruenit: quorum amicitiis, auxilioq; usus pa

cem principum & ius interpolatæ potestatis obti nuit: nec multo post patriciatus etiã dignitatem ade ptus est: post eam igitur, quæ præmissa est, Africæ cladẽ, data per Trigetium ad habitandum Vuan dalis Africæ portione, pax eisdem necessaria ma= gis quàm utilis data est. His etiã temporibus Gun dicarium Burgundionum regem intra Gallias ha bitantem Aetius patricius bello obtriuit: pacem'q; ei supplicanti concessit. Interea Gotthi pacis placita perturbant: & pleraq; municipia uicina suis sedi bus occupant. Cum'q; essent maxime oppido Nar= bonensi infesti: ciues'q; eius longa obsidione et fame affligerent: adueniens comes Litorius hostes in fu- gam uertit: & ciuitatem allata frumenti copia à fa me liberauit. Dehinc anno sequenti bellum aduer= sum Gotthos Hũnis auxiliantibus gestum est. Hac tempestate Gensericus apud Africam intra habita tionis suæ limites cupiens catholicam fidem aria- na impietate subuertere: quosdam nostrorum epi- scopos eatenus persecutus est: ut eos priuatos iure ba silicarum suarum etiã ciuitatibus pelleret: cum ipso rum constantia nullis superbissimi regis terroribus cederet. His deniq; diebus Valentinianus Augu- stus ad Theodosium principem suum fratruelem Constantinopolim profectus est: filiam'q; eius uxo rem accepit. per idem tempus piratæ multas insu las præcipue Siciliam populati sunt. Inter hæc Li torius, q secunda ab Aetio patritia potestate Hun nis auxiliantibus præerat: dum Aetij gloriam su perare appetit: dum'q; aruspicum responsis: & dæ

monum significationibus fidit: pugnam cum Gothis imprudenter conseruit: ac primum quidẽ magnam hostium stragem dedit. Postmodum uero suis penè omnibus trucidatis, ipse à Gotthis turpiter captus est. postremo pax cum eisdem facta est, cum eam Romani post huius lachrymabilis belli perniciem humilius quàm unquam antea poposcissent. Aetio itaq; rebus, quæ in Gallijs componebantur, intento, Gensericus, de cuius amicitia nihil metuebatur: Carthaginem dolo pacis inuadit: omnes'q; opes eius excruciatis diuerso tormentorum genere ciuibus, in ius suum uertit: nec ab ecclesiarum spoliatione abstinens, quas sacris uasis exinanitas, et sacerdotum administratione priuatas, non iã diuini cultus loca, sed suorum esse iussit habitacula, in uniuersum captiui populi ordinem sæuus: sed præcipue nobilitati, & religioni infestus, ut omnino non posset agnosci hominibus magis an deo bellũ intulisset. Igitur Carthago ab Vuandalis hoc modo capta est, annis qngentis octoginta et quinq; euolutis, postq̃ Romano cœperat iuri parêre. Sequẽti deinde anno Gensericus ad Siciliã transiens dũ magnis eam calamitatibus affligeret, accepto nuntio de Sebastiano, qui ab Hispanis ad Africam tenderet: celeriter Carthaginem redijt, ratus periculosum sibi, ac suis fore, si uir bellandi peritus recipiendæ Carthagini incubuisset. Verum ille amicum se magis quàm hostem uideri uolens, dum de regis Barbari amicitijs improuise præsumpsit: infelici morte peremptus est. Post hoc imperator Theo

dosius bellum contra Vuandalos mouit, Ariouindo, & Ausila, atq; Germano ducibus magna cum classe directis, qui longis cunctationibus differentes negotium Siciliæ magis oneri q̃ Africæ præsidio fuere. per hæc tempora Hunnis Thracias, et Illyricum sæua populatione uastantibus exercitus, qui Siciliæ morabatur ad defensionem orientalium prouincialium reuertitur. Sub his ferè diebus ita terribili terræmotu Roma concussa est: ut plurimæ eius ædes, ædificiáq; corruerint. Britani itaque, de q̃bus præmissum ẽ: cũ rursus Scotorũ, Pictorũq; incursionibus premerentur: mittunt Aetio epistolam lachrymis, erumnisq; refertam, eiusq; q̃ totius auxilium efflagitant. quibus cum Aetius minime annuisset: eo quod contra uiciniores hostes occupatus existeret: quidam Britanorum strenue resistentes hostes abigunt: quidam uero coacti hostibus subijciuntur. Deniq; subactam Picti extremam eiusdem insulæ partem, eam sibi habitationem fecere: nec ultra exinde hactenus ualuerunt expelli. At uero residui Britanorum, dum continuos Scotorum impetus formidarent: ultra iam de Romanorum præsidio diffidentes Anglicorum gentes cum suo rege Vertegerno ad defensionem suæ patriæ inuitauere: quos amicabili societate exceptos, uersa in contrario uice hostes pro adiutoribus, impugnatoresq; sensere. sequenti deinceps tempore gens Anglorum, siue Saxonum Britaniam tribus longis nauibus aduehitur: quorum dum iter prosperum domi fama retulisset: mittitur nihilo minus exercitus

multiplex, qui sociatus prioribus, primum hostes, propter quos petebatur, abigit. Deinde in Britones arma conuertens, conficta occasione quasi pro se eis militantibus minus stipendia præparassent: totam prope insulam ab orientali eius plaga usq; ad occidentalem incendio sibi, seu gladio subegit. At uero Theodosius, dum absq; uiginti uno superioribus annis, quos cum Honorio patruo regnauerat: septem & uiginti annis imperium gessisset: ex quibus & cum Valentiniano genero uigintiquinq; transegit: apud Constantinopolim morbo consumptus obijt: ibiq; sepultus est.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER QVINTVSDECIMVS.

Martianus, & Valentinianus Iunior.

Anno ab urbe condita millesimo ducentesimo quarto defuncto Theodosio quadragesimo quarto in numero, Martianus orientali aulæ præficitur imperator. Cæterum Valentiniani tempore huius uel superioris imperatoris curriculis ascribuntur. Igitur Valentinianus occidui rector imperij, pacis ea tempestate fœdera cum Genserico Vuandalorum rege firmauit: certisq; spatijs Africæ inter utrosq; diuisa est. Gensericus de rerum successu tumidus dum

etiam apud

etiam apud suos superbiret: ualida aduersus eum conspiratio est facta. Quorum molitione detecta, diuersis ab eo excruciati periere supplicijs. Horum siquidem funeribus non minus uiriũ amisit, quàm si exuperatus belli certamine fuisset. Interea rex Hunnorum Attila, dum cum fratre Bleda regnũ intra Pannonias, Daciam'q; gereret: Macedoniam, Mysiam, & Achaiam, utrasq; etiam Thracias immanissima rabie deuastaret: Bledam suum germanum, regnũq; consortem peremit: eius'q; sibi parêre populos compulit. fultus itaq; fortissimarum gentium, quas sibi subiugarat, præsidio, ad occidentale demoliendum animum intendit imperium. Erant siquidem subiecti eius dominio rex ille Gepidarũ famosissimus Ardaricus, Vualamir etiam Gotthorum regnator, Niso ipso, cui tunc seruiebat rege nobilior, fortissimæ nihilo minus gentes Marcomanni, Sueui, Quadi, præterea Heruli, Turlingi, siue Tungri cum proprijs regulis, aliæq; præter has barbaræ nationes Aquilonis in finibus commotus. Horum omnium Attila superbus imperium, quãq̃ uirium robore facile se posse adipisci putaret, quod cuperet: non minori tamen consilij astutia, quàm armorũ fortitudine hostes aggredi satagebat. præuidens itaq; sagacitate, qua callebat, non sibi fore tutum, si Gotthi, qui intra Gallias morabantur: Romanis auxilio iungerentur: amicum se Gotthis simulans, aduersum Romanos se asserit præliaturũ. Romanorum'q; e diuerso quasi amicitias appetens in Gotthos eorum uidelicet hostes se pollicetur arma

moturum. Agebat itaque hæc uersuta barbaries, quatenus si hos posset à societate diuidere: facilius utrosq; singulari certamine proculcaret. Quas eius astutias Aetius non minori acumine præuidens, legatos ad Theodericum, qui eo tempore Gotthis apud Tolosam regnabat: dirigit: qui cum eo pacis fœdera sociarent. Annuit iuxta Aetij uotum Romanorum legatis Theodericus: iungitq; cum eis non minus sibi prospiciens firmissimum fœdus: promittitq; se pariter pugnaturum. Fuere interea Romanis auxilio Burgundiones. Alani cum Sangibano suo rege. Franci, Saxones, Riparioli, Labrones, Sarmatæ, Armoritiani, Liticiani, ac penè totius populi occidentis. Quos omnes Aetius ne impar Attilæ occurreret: ad belli adsciuerat societatem. Conuenitur ex utraq; parte in campos Catalaunicos, q centum in lõgitudine leugis, et ex latitudine LXX. ut Gallis mos est metiri, feruntur. Attila itaq; primo impetu, mox, ut Gallias ingressus est, Gundicarium Burgundionum regem sibi occurrentem protriuit. Deinde cum ad locum certaminis uentum esset: inquirit aruspicem, si quid sibi de belli sorte uenturum prædicaret. Qui arte dæmoniaca exta pecudum perscrutans, Attilæ infausta denuntiat, hoc tamen quantulũcunq; solatium fore, quod summus de parte hostili in certamine ductor occumberet. Attila, dum hæc de Aetij interitu, cuius mortem sitiebat, denuntiari putaret: non dubitauit uel cum suorum perditione bellum committere, dummodo Aetium suis motibus fortiter obsistentem possit ex-

tinguere. Committit itaq; pugnam iam in uesperũ die uergente, ut si superaretur ab hostibus, imminentis se noctis tenebris occultaret. Conueniunt hinc inde fortissimæ nationes: conseruntur acies: fit bellum acre nimis, & pertinax, quale uix ulla narratur historia: nec antea præliandi ardore quieuere, quàm eis nox superueniens pugnandi uoluntatem adimeret. Eo siquidem prælio. C.LXXX.m. hominum cæsa referuntur. Tantumq; est sanguinis effusum, ut paruulus, qui ibidem labebatur, riuulus, immodicus subito torrens effectus, cadauera secum traheret peremptorum. Attilam autem de morte Aetij sua suspicio fefellit. Nã incolumi Aetio rex ibi Gotthorum Theodericus occubuit. In quo prælio quamuis neuter cessisset exercitus: constat tamen Attilam fuisse superatum. Qui cum die altera intra plaustrorum munimenta se continens erũpere non auderet, nec tamen cessaret tubis, & clamore perstrepere: Turismundus Theoderici regis filius dolens de paterno funere: statuit Attilam obsidione coartare: & eum, eiusq; exercitum ad internitionem usq; delere. Tunc Attila de uitæ fiducia iam desperans ex equitatorijs ingentem pyram sellis construxit: ut ibidem se Gotthis imminentibus supposito igne cremaret, ne aut quisquam de eius lætaretur uulnere, aut rex tantarum gentium in potestatem hostium deueniret. Aetius uero caute perpendens Romanos à Gotthis perempto Attila deprimi, nec deinceps aduersum Gotthos, si necessitas incumberet, habere solatiũ, filio Theoderici quasi

eius rebus consulēs ꝑsuadet, ut domū reuerteretur, regnum paternum arriperet, ne si ab eius inuaderetur germanis: acerbius ei esset cum suis, quàm cum hostibus dimicare. Hoc ille consilium tanquam pro sua salute prolatum libenter amplectens domū reuersus est: regnumq; paternum suscepit. Cæterū Aetius & ob hoc talia machinatus est, ut Attilam ab eius impressione subduceret. Inscia heu mens hominum, quantum hac prouisione detrimentum patriæ, dum auertere cupit, ingessit. At uero Attila cernens se relictum, hostes ad propria remeasse, erectis animis, ac spe salutis eleuatus Pannonias repedauit: multoq; potiorē exercitum coacervans Italiam furibundus introijt: ac primum Aquileiam ciuitatem in ipso Italiæ sitam principio expugnare aggressus est. Quam continuo triennio obsidēs, cum aduersus eam strenue ciuibus repugnantibus nihil præualeret: Iamq; murmur sui exercitus non ualentis famis tollerare penuriam audiret: cum die quadam ciuitatem circuit: ut ex qua eam parte facilius posset expugnare inquireret: cernit repente aues in ædificiorum fastigijs nidificare solitas, quæ ciconiæ uocantur, uno impetu ex urbe migrare: fœtusq; suos sublatos rostris per rura forinsecus deportare. Aspicite inquit ad suos, iam aues futurorum præscias perituram relinquere ciuitatem. Statimq; adhibitis machinis, tormentisq; hortatur suos: acriter expugnat urbem, ac sine mora capit: diripiuntur opes: captiuantur, uel trucidantur ciues: residuum direptionis igni supposito flamma consumit.

Fuerat siquidem in ea ciuitate fœminarum nobilis sima Dugna nomine, forma quidẽ eximia, sed can dore pudicitiæ amplius decorata. hæc dum habita culum supra ipsa urbis mœnia haberet: turremq; excelsam suæ domui imminentem, sub qua Natissa flu. uitreis labebatur fluentis, ne sordidissimis ho stibus ludibriũ fieret: animæq; pulchritudinem ue lut illata libidine uitiaret: mox ut ingressum ho stium, captamq; urbem præsensit: è summa se ea dem turre obuoluto capite in gurgitem præcipitem dedit. Metumq; amittendæ pudicitiæ memorabili exitu terminauit. Plura præterea eiusdem regionis castella immanis hostis, uel captiuatis ciuibus succen dit, ac diruit. Cõcordiam, Altinum, siue Patauium uicinas Aquileiæ ciuitates fulminis instar demoli tionis solo coæquauit. Exinde per uniuersas Vene tiæ urbes, hoc est Vincentiam, Veronam, Brixiam, Bergomum, seu reliquas nullo resistente Hũni bac chantur. Mediolanum, Tianumq; pari sorte diripi unt, ab igne tamen abstinẽtes, et ferro. Deinde Aemi liæ ciuitatibus similiter expoliatis, nouissime eo loco, quo Mincius fluuius in Padum confluit: castrameta ti sunt. Vbi Attila consistens, dum utrũ adiret Ro mam, an desisteret, animo fluctuaret: non urbi, cui infestus erat, consulens, sed Alarici exemplum pa uens, qui captæ à se urbi non diutius superuixit: Dum ergo has animo tempestates reuolueret: repen te illi legatio placidissima à Roma aduenit. Nam per se uir sanctissimus Leo papa ad eum accessit. Qui, cum ad regem barbarum ingressus esset: cun

cta, ut optauerat, obtinens, non solum Romæ, sed totius Italiæ salutem reportauit: territus nanq; nutu dei Attila fuerat: nec aliud Christi sacerdoti loqui ualuit, nisi quod ipse præoptabat. Fertur itaq; post discessum pontificis interrogatum esse Attilam à suis, cur ultra solitum morem tantam reuerentiam romano pontifici adhibuerit, quandoquidem pene ad omnia, quæ sibi ille imperasset, obtemperaret. Tum regem respondisse, non se eius, qui aduenerat, personam reueritum esse, sed alium se uirum iuxta eum in habitu sacerdotali adstantem uidisse, forma augusta, & canicie uenerabilem, illumq; euaginato gladio sibi terribiliter mortem minitantem, nisi cuncta, quæ ille expetebat, explesset. Igitur Attila tali modo à sua sæuitia repressus relicta Italia Pannonias repetit: ad quem Honoria Valentiniani principis germana, dum à fratre ob decus pudicitiæ districte seruaretur: suum eunuchum dirigit, quatenus eam sibi à fratre in matrimonium extorqueret. Acepto itaq; hoc Attila nuntio, qui iam Italiæ fines excesserat, nec statim fatigato exercitu regredi poterat. Mandat Valentiniano imperatori, minitans peiora se proxime illaturum Italiæ, nisi mox ei suam germanam cum parte regni debita transmisisset. Qui reuersus ad proprias sedes, supra plures, quas habebat, uxores, ualde decoram indicto nomine sibi in matrimonium iunxit. Ob cuius nuptias profusa conuiuia exercens, dum tantum uini quantum nunquam antea insimul bibisset, cum supinus quiesceret eruptione sanguinis, qui

ei de naribus solitus erat effluere, suffocatus et extinctus est. Eadem deniq; apud Constantinopolim nocte Martiano imperatori in somnis dominus apparens, arcum Attilæ fractum ostendit. Quo scilicet armorum genere gens illa fidere in bello maxime solet. Dum hæc geruntur, apud Britaniam Pelegianæ hæreseos assertores Britanorum tentant subuertere fidem, qui à Gallorum episcopis auxilium petentes, ad recte fidei defensionem sanctissimum Germanum, multis'q; iam uirtutibus clarum Altisiodorēsis ecclesiæ episcopum accipiunt. Et Lupum Tracasenum præsulem, atq; apostolicæ gratiæ uirum, qui non minus signorum miraculis, quàm doctrinæ uerbis, omnes ad sanæ fidei confessionem reduxerat. Ecce autem adhuc ibidem sanctis episcopis existentibus, ualida Saxonum, Pictorum'q; manus Britaniam aduehitur. Nihilo minus Britones mox arma corripientes hostibus obuiā pergunt: cum quibus beatissimus Germanus episcopus sponte se offerens unà pergit ad prælium. Cum'q; ipse dux belli ante confertam aciem constitisset, iam'q; hostes conglobati propius aduentarent, non tubæ clangoribus, non gladijs fidens, imperat solummodo sanctus antistes, ut cum ipse prior inclamasset, omnes uoce consona eundem responderent sermonem. Mox'q; eleuata magna uoce Alleluya sonauit, cū'q; omnis exercitus sublato ad sydera clamore Alleluya respondisset: cuncta'q; per circuitum loca resultassent: continuo tantus hostes pauor inuadit, ut dissoluta acie fugam arripientes, ac si singulorum

ceruicibus gladius immineret: tremebundi ad propria refugerent. Igitur quia uirtus semper inuidiam parit: Valentinianus imperator quantum res docuit prosperos Aetij successus, ut præmissum est, pertimescens, eum, simulq; Boetium senatorem nobilissimum gladio peremit. Ita uir bellicosissimus Aetius, & quõdam Attilæ regis potentissimi terror occubuit: cum quo pariter & occidentis imperium, salusq; Reip. corruit: nec hactenus ultra ualuit releuari. Sed nequaquam Valentiniano mors Aetij impune cessit. nam & ipse anno sequenti à Trasila Aetij milite cum XXX annis imperium gessisset: confossus interijt. E' quibus cum Theodosio socero XXV. cum Martiano V imperauit. Mortuo Valentiniano regni iura Maximus apud urbem inuadens, nec dum duobus expletis mensibus à Romanis peremptus est. Continuo aduectis ex Africa nauibus adest Gensericus cum ualidissimo suæ gentis exercitu, fultus insuper præsidio Maurorum, cum adhuc Romanæ ecclesiæ beatissimus Leo ageret pontificatum. Percussis itaque Romanis tam terribili nuntio, nobilibus'q; simul, aut popularibus ex urbe fugientibus, urbem omni præsidio uacuam Gensericus obtinuit occurrentes sibi extra portam eodem sancto Leone episcopo, cuius supplicatio, ita eum deo adiuuante leniuit: ut quia omnia potestati eius essent tradita, ab igne tamen, & cæde abstinerent, atque supplicijs. quatuordecim interim dies secura, & libera scrutatione omnibus opibus suis Roma uacuata est. Mul

taq; millia captiuorum, prout cuiq; ætate an arte placuerunt: cum regina Eudoxia, quæ Gensericum ad hoc facinus inuitauerat: duabus'q; eius filiabus Carthaginem adductæ sunt. Capta itaq; hoc modo à Genserico Roma est, postquam eam primo Alaricus inuaserat. Sed iam uice expletis ab eo tempore. XLIII annis à conditione sua M.CC. atque octo euolutis. Relicta itaq; urbe, per Campaniã sese Vandali, Mauri'q; effundentes cuncta ferro, flammis'q; consumunt: quicquid superesse potest diripiunt. Captiuam'q; nobilissimam ciuitatem ad solum usq; adijciunt, captiuant, prædantur. Nolam nihilominus urbem ditissimam, aliæ'q; quamplures pari ruina prosternuntur. Neapolim præterea, quas'q; ob infirmitatem capere non poterant: rebus agrarijs exinanitas relinquunt: quicunq; gladio superfuerant, captiuitatis iugo subijciuntur. Inter has procellas uir pijssimus Paulinus Nolanæ urbis episcopus, postquam quicqd habere potuit: in captiuorum redemptionem expendit: nouissime cum nihil ei aliud nisi ipse sibi solummodo superesset: pro cuiusdam uiduæ filio maternas non ualens ferre pijs uisceribus lachrymas: cum eadẽ ad Africam proficiscens, quò iam hostes descenderant: sese barbaro uiro uice uicaria in seruitium tradidit. cuius sanctitas cum apud eandem barbarã gentem dei nutu cognita fuisset: demum cum omnibus suis ciuibus ad urbem propriã remeauit. At uero Gensericus postquam ditatus Italiæ opibus ad Africam regressus est: Valentiniani princi

pis natam, quam ab urbe captiuitatis sorte abduxerat: Transimundo filio suo in matrimonium copulauit: ex qua Hildericus natus est: qui quartus postmodum à Genserico in Vuandalis apud Africam regnauit. Recedente igitur ab urbe Genserico, Romani insequenti mense exinanitæ Reip. imperatorem Auitum præficiunt. Vuisigotthæ quoq; circa hæc tempora cum rege suo Theoderico Theoderici filio transcensis Pyrenei iugis Hispanias inuadunt. At uero Martianus imperator, cum apud Constantinopolim. VII. annis regnum administrasset: facta suorum conspiratione peremptus est.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER XVI.

Leo Aug.

Anno ab urbe condita. M. CC. XI. post Martiani imperatoris interitum, Leo quintus ac quadragesimus Romanorum regum apud urbem Cõstantinopolim augustali potitus est dignitate: qui deinceps sequenti tempore Leonem suum filium sui imperij consortẽ effecit. Exempto quoq; in Italia humanis rebus Auito, Maiorianus apud Rauennam inuadit imperium: q̃d cum propè annis IIII obtinuisset: haud procul à Tertrionensi ciuitate iuxta Hiriam flumen occisus est. Statimq; Seuerus apud Rauennam

imperator efficitur, & Augustus appellatur. Tertio Huius imperij anno Biorgor rex Alanorum cum exercitu adueniens, occurrente patritio Ricimere superatus non longe à Bergomo ciuitate Venetiæ, atq; extinctus est. Seuerus cum quatuor annis imperasset: morte propria apud urbem occubuit. Eodem tempore egresso inopinate igne magna Cõstantinopolis ædium strage cremata est. Deinde totius consensu militiæ post Seueri mortem iura imperij Antemius suscepit. Sequẽti anno Seruandus Gallorum præfectus imperium tentans inuadere, iussu Antemij principis in exilium trusus est. Rursus annali emenso spatio Romanus patritius imperij iam fraudolenter satagens arripere dignitatem: præcipiente Antemio capite cæsus est. His quoque diebus Censericus iterum Italiam aduentare nauibus cupiens, à Basilico patritio nauali superatus certamine Carthaginem inglorius repedauit. At uero in orientis partibus Asper patritius Leoni Augusto insidias moliens, suum filium Cæsarem effecit. Leo uictorẽ exercitum statim è Sicilia uocans, patritium cum nouello Cæsare, alio'q; eius germano digno uitæ multauit excidio. Hoc deniq; ipso in tempore inter Antemiũ principẽ, eius'q; generũ Ricimerẽ patritiũ, q tunc Mediolani positus præerat Liguriæ, magnus discordiarũ fomes exortus est: q̃bus se uir senectute conspicuus Epiphanius Ticinẽsis episcopus interponens, eos primũ ad concordiam reuocauit. Deinde barbarica perfidia fœdus Ricimer rũpens (erat enim Gotthus prosapia) cum ma

nu mox ualida ad urbẽ contedit: atq; apud Anienis pontem castra posuit. Diuisa itaq; Roma est: & quidam fauebant Antemio: quidam uero Ricimeris perfidiã sequebãtur. Inter hæc Olymbrius a Leone Augusto missus ad urbem uenit: uiuoq; adhuc Antemio regiam adeptus est potestatem. Billimer Galliarum rector cognita aduersus Antemium conspiratione Ricimeris Antemio ferre præsidium cupiens Romam properauit. Is cum Ricimere apud Adriani pontem prælium committens, continuo ab eo superatus, atq; occisus est. Extincto Billimere, mox uictor Ricimer urbem inuadens IIII iam annos agentem iura imperij Antemiũ gladio trucidauit. Præter famis deniq;, morbiq; penuriam, quibus eo tempore Roma affligebatur, insuper etiam grauissime deprædata est: & exceptis duabus regionibus, in quibus Ricimer cum suis manebat: cætera omnia sunt prædatorum auiditate uastata. sed non diutius de perfidia lætatus est Ricimer. Nam post mensem tertium excruciatus langoribus & ipse interijt. Mortuo Ricimere, Olymbrius imperator Gundibarum eius nepotem patritium effecit. Olimbrius quoq;, dum septem menses imperium gessisset: morte propria Romæ defunctus est. Post huius funus Liarius domesticus à Gundibaro patritio totius etiam uoluntate exercitus apud Rauennam imperator efficitur. Anno deinde sequenti inopinate nepos patritius cum exercitu ueniens Licerium regia exuit potestate: eumq; apud Salonas Dalmatiarum urbem episcopum or

dinauit. Eo tempore cum apud Tolosam Vuisigotthorum populus Euricus regnaret, ac per Italiæ, & Galliæ fines inter Nepotem, et Euricum litium fomenta creuissent: bellumq; ediuerso utriq; præpararent: interueniente Epiphanio, de quo præmissum est, Ticinensi episcopo fœderis inter eos iura firmata sunt. Haud procul ab his temporibus Theodericus cognomento Strabo Triaci filius cum magna Ostrogotthorum multitudine usq; ad quartum urbis milliarium armatus aduenit. Nulli tamen Romanorum noxius, continuóq; ad Illyricum reuersus extinctus est. Exigit nunc locus dicere, quam ob causam Gotthorũ alij Ostrogotthæ, alij uero Vuisigotthæ sint dicti: opportunumq; est aliquantulum ad superiora tempora regredi, quatenus horum ratio uocabulorum possit exponi. Temporibus Valentiniani superioris Augusti, cum intra Thraciæ fines Gotthorum tunc populi communiter habitarent: bifarie per Alaricum, ac Fridigernum diuisi decreuerunt, ut utranq; Remp. idest Fridigernus cum suis orientalem: Alaricus uero cum suo exercitu occidentalem opprimeret. Hi ergo, qui cum Fridigerno in orientali remanserant parte, linguã patria ab oriente Ostrogotthæ, idest orientales Gotthi dicti sunt. Isti uero, qui occiduas petiere regiones, ab occidente Vuisigotthæ, idest occidentales Gotthi sunt appellati. Leo igitur Augustus postquam orientale decem & septem annis rexit imperium, diem clausit extremum.

ZENO IMP.

Ortuo Leone, Zeno continuo Augustalē nactus est dignitatem. Leonem itaq; de quo præmissum est: quem pater Leo in regni asciuerat potestatem: Mater sua Zenonis imperium formidans occulte clericum fecit. Exigente autem uehementer Zenone, ut filium proderet, pro eo alium forma similē obtulit. Qui Leo deinceps in clericatu ad Iustiniani usq; tempora uixit.

AVGVSTVLVS.

Ipse quoq; anno Augustulus apud Italiam aduersus Nepotem cum exercitu ueniens, effugato eo, imperij regimen inuasit. Annali deinceps circulo euoluto cum rege Vuandalorum Genserico fœdus initum est ab Oreste patritio. Hæc dum apud Romanos geruntur, Odoacer cum fortissima Herulorum multitudine, fretus insuper Turtilingorum siue Scyrorum auxilijs, Italiam ab extremis Panno niæ finibus properare contendit: qui dum adhuc p Noricorum rura exercitum duceret, cognita Seuerini fama Christi domini serui, qui illis tunc degebat in locis, ad eum ut sibi benedictionem petiturus, accessit. Qui, dum benedictione pcepta ab eius egredi cællula uellet: & caput, ne superliminari hostij, eo quod proceræ esset staturæ, allideret: inclinasset:

à dei uiro futurorum præscio mox talia audiuit.
» Vade nunc ad Italiam, uade Odoacer uilissimis
» interim animantiũ pellibus indutus multis cito plu
» ra largiturus. Hæc ille uerba rerum exitu compro
bauit: nam aliquantis postmodũ annis totius Italiæ
insuper & urbis usus est potestate. ingresso itaque
Italiam Odoacre, statim ei apud Liguriæ terminos
Orestes patritius occurrit: qui aduersus fortissimã
multitudinem nihil se præualere conspiciens, maxi
me cum eum iam quidam suorum deseruissent: me
tu trepidus intra Ticinum se munitionis fiducia con
clusit. Mox adueniens cum exercitu Odoacer expu
gnatam fortiter ingreditur ciuitatem: uastantur uni
uersa rapinis: sæuit ubiq; gladius: diuina quoq;,
priuataq́; ædificia ignis absumit. Captus demum
Orestes ab hostibus Placentiam usq; pducitur: ibiq;
gladio detruncatur. Exinde per uniuersas idẽ Bar
bari urbes diffusi: cunctã sine aliqua tarditate Ita
liam iuri proprio subdidere: multasq́; tunc ciuita-
tes parantes resistere, extinctis habitatoribus ad so-
lum usq; deiecere. Odoacer itaq; prosperos sibi cer
nens successus accrescere: statim regiam arripuit
potestatem. Augustulus quidem, qui imperij præ-
sumpserat dignitatem, cernens uniuersam Italiam
Odoacris uiribus subdi, inopinabili metu perterri
tus sponte miserabilis purpuram abijciens cum uix
XI. mensibus Remp. obtinuisset: imperialem de-
posuit maiestatem. Ita Romanorum apud Romam
imperium toto terrarum orbe uenerabile, & Au-
gustalis illa sublimitas, quæ ab Augusto quondam

Octauiano erepta est, cum hoc Augustulo perijt. Anno urbis conditæ. M·CC· XXIX. A' Caio uero Cæsare, qui primo singularem arripuit principatum anno CCCCC· XVII. Ab incarnatione uero domini anno quadringentesimo septuagesimo quinto.

ODOACER SERVLVS.

Igitur deiecto ab Augustali dignitate Augustulo urbem Odoacer ingressus totius Italiæ adeptus est regnum: quod cum annis XIIII. nullo inquietante tenuisset: ab orientis tunc partibus ueniens Gotthorum rex Theodericus Italiam possessurus intrauit. Sed ut ad liquidum ob quam causam, uel unde aduenerit, possit agnosci: necesse est aliquantisper ad superiora repedare. Vualamir Ostrogotthorũ rex, de quo superiori bello præmissum est: quod Attilæ Hũnorum regi subiectus extiterit: mox ut Atila occubuit, ab Hunnorum se, suoq; dominio auitæ libertatis memor excussit. Idem quoq; & Gepidarum rex Ardaricus, cæteræq; Hunnis subiectæ faciunt nationes. Hunni uero dolentes Vualamirum, eiusq; exercitum non solum se a' suæ ditionis iugo excussisse, sed etiam cæteris nationibus, ut similia facerent, incentores fuisse. Mox ut fugitiua mancipia eos insequentes ad seruitutem pristinã armis aggressi sunt reuocare. Conglobatis itaq; suis super Hunnos Vualamir irruit: tantaq; in eos cæde grassatus est: ut de reliquo, qui superfuerãt,

Hunni,

Hunni, Ostrogotthorum arma formidarent. Leo deniq; imperator cum Gotthis post hæc Illyricum uastantibus foedus inijt. Ac Theodericum Thiodimeris filiũ ex Arilena concubina genitum ab Vualamire eius patruo obsidem accepit. Occiso deinde Vualamire à Scyris Thiodimer eius germanus regia iura suscepit. Diuiso deĩceps regno, Theodimer oriẽtis, Vindimer uero occiduum sortitur imperium deuastandum. Sed mox ut Vindimer Italiam ingressus est: rebus excessit humanis, successorem Vindimer filium relinquens. Vindimer uero acceptis à Licerio tunc imperatore muneribus, Gallias contendit: seséq; cum parentibus Vuisigotthis iũgens, unum populum effecit. Interea dum suaui patrata uictoria Vindimer domũ reuertitur: Theodericum filium à Leone imperatore missum gratanter excepit: qui Theodericus, dum iam octauum decimum annum ageret, & inscio patre aliquantis secum satellitibus ascitis uicinam sibi Sarmatarum gentem inuadens, opima ex eorum nauibus patri spolia, prædamq; copiosam reportauit. Thiodimere itaque uita decedente uniuersis adnitentibus ad regni gubernacula Theodericus ascendit. Quod factum cum ad Zenonem Augustum perlatum esset: gratanter accepit: eumq; ad se rursus euocatum Constantinopolim magno simul honore, & diuitijs extulit, in tantum ut etiam consularibus eum fascibus sublimaret: quæ dignitas post imperiale fastigium prima est: æneamq; illi equestrem statuam ante suum palatium collocaret. At

uero dum huiuscemodi Theodericus delitiis apud Constantinopolim afflueret: gens illius, idest Ostrogotthæ dum eis per fidei sanctionem prædas agere more solito non liceret: nec tamen ab imperatore oblata stipendia sufficere possent: cœpere non minimam egestatis penuriam pati. Execrantur fœdus compositum: uituperant inutilem pactionem, mittunt'q; continuo ad Theodericum, qui dicerent, quod cum ipse Græcorum epulis superflueret, illi inopiæ miserias sustinerent. Hortantur ut si suis, sibiq; cõsulere uelit: citius redeat, quatenus ne cuncta gens pessundetur: & nouas ad habitandum sedes exquirant. His Theodericus cognitis, ad Augustum Zenonem confestim accedit: questus insuper, penuriam'q; suorum exponit: Italiam sibi dari postulat: absolutionem efflagitat, adijciens, quod si superare Odoacrem possit: Italiam'q; obtinere: ad eius redundaret gloriam: à quo directus fuisset. si in bello superatus foret, nihilo minus lucris accresceret: quandoquidem quotidianorum stipendiorum exactoribus careret. Talia Zeno audiens contristatus quidem est, eo quod eum nollet dimittere. Attamen deliberato consilio Reip. utilitati prospiciens, eius petitionibus annuit. Italiam ei per pragmaticum tribuens sacri etiam uelaminis dono confirmauit. Senatum'q; illi, populum'q; Ro. commendans abire permisit. Egressus igitur Cõstantinopolim Theodericus ad Ostrogotthas reuertitur: hortatur'q; continuo, ut quamprimum parati sint, quatenus possessuri Italiã proficiscantur. Attamen prius, quàm ad Italiã

aduentaret, Trasillam Gepidarum regem insidias sibi molientem bello superans extinxit: Busamq́; Bulgarorũ regem magna cum suis agminibus cæde prostrauit. Egressus itaq; à Mysia cũ omni Ostrogotthorum multitudine, uniuersaq́; supellectili per Syrmium, Pannoniasq́; iter faciẽs, ad Italiã uenit. Ac primum iuxta Sontium flumen, quod non longe ab Aquileia labitur, castra componens, dũ uberrimis, quæ eo loco hẽntur, pascuis fatigata aliquantulum ex itineris lõgitudine iumenta reficeret: ibi mox ei cum grandi suorum exercitu totius Odoacer Italiæ uiribus occurrit. Quem Theodericus alacriter excipiens magno superatum prælio postremo in fugam conuertit. Exinde Theodericus mouens cum Veronam uenisset: iterum aduersus eum Odoacer non minori, quàm prius belli sese apparatu opponit. Contra quem Theodericus haud procul Veronensi urbe confligens, nimia eius exercitum cæde contriuit. Ipsumq́; pariter & omnem illius multitudinem dare terga coëgit. Qui dum fugæ metu se præcipites in Athesim fluuium mergunt: ex magna parte rapidissimis eius gurgitibus impliciti suffocantur. Theodericus uero, dum ipso impetu subsequitur fugientes, Veronam ilico pauore ciuibus consternatis, inuadit. Odoacer autem cum iis, qui euaserant, fugiens, Romam contendit. Sed obseratis continuo portis exclusus est. Qui cum sibi denegari introitum cerneret: omnia, quæ attingere potuit: gladio, flammisq́; consumpsit. Inde quoque egrediens, Ra-

uennam ingressus est. Ibiq; quibus se aduersum hostes tueretur, munitionum præparare obstacula cœpit. Theodericus itaq; à Verona digrediens Mediolanum peruenit: ubi dum consisteret, magna ad eum multitudo militum, pluresq; Italiæ populi conuenere. Sed paucis interiectis diebus rursus deditus totus exercitus Tuffa quodam nomine instigante Odoacris se partibus reddidit. Ea res Theodericum in tantum perterruit, ut se, suumq; exercitum apud Ticinensem urbem muniret. Talium rerum uarietates Burgundionum rex Gudubadus aspiciens Liguriam cum ingenti exercitu ingressus, cuncta, quæ reperire poterat, pro uoluntate diripiens, infinitam secum ad Gallias captiuorum multitudinem adduxit. Theodericus itaque aliquandiu intra munitiones exercitum retinens, demum relictis ibi matre, sororibus, uniuersáq; uulgi multitudine nihil planè dubius de Epiphanij uiri sanctissimi fide, cum expeditis armatorum cuneis ad Odoacris obsidionem Rauennam perrexit: dumq; eo loco, cui Pinetum nomen est, non procul ab urbe castra posuisset: per continuum penè triennium Odoacrem obsedit. Qui cum frequenter ex urbe cum suis egrediens eius exercitum inquietaret: nouissime noctu in castra irruēs magna Theoderici exercitum strage prostrauit. Victus ad extremum fortissime Gotthis resistentibus in urbem confugit. Nec multo postea à Theoderico in fide susceptus, ab eo truculente peremptus est. Egressis denique à Ticinensi urbe post triennium Gotthis eandē mox

urbem Rugi inuasere cuncta per circuitum loca, si-
mulq; & ciuitatem per continuum biennium po-
pulatione uastantes, cum beatissimus Epiphanius
superesset: cuius in tantis periculis sanctitate ciues
releuabantur afflicti. Hic à Theoderico Gallias
ad Gundubadum pro captiuis redimendis dire-
ctus, excepta innumera multitudine, pro quibus prĩ
mum tribuit sex millia captiuorum ob solam san-
ctitatis suæ reuerentiam sibi concessa secum redu-
xit. Igitur Theodericus extincto apud Rauennam
Odoacre totius Italiæ adeptus est ditionem. Nec
multo post Romam profectus à Romanis magno
gaudio susceptus est: quibus ille singulis tritici ad
subsidium annis uiginti millia modiorum conces-
sit. Dum hæc apud Italiam geruntur, à Bulga-
ris uniuersa Thracia deuastatur. Constantinopolis
etiã ipsis diebus maximo conflagrauit incendio. Ast
uero apud Africam Honoricus, qui mortuo Genserĩ
co in regnum successerat, Ariana perfidia trusis in
exiliũ, effugatisq; amplius quàm CCCXXXIIII
catholicis episcopis, & ecclesiis eorum clausis ple-
bem uarijs supplicijs affecit. Et quidem innumeris
manus abscindens, linguas eorum præcidit: nec ta
men loquelam catholicæ confessionis eripere potu-
it. Apud Britaniam quoq; Ambrosius Aurelianus,
qui solus forte Romanæ gentis Saxonum cædi su-
perfuerat: purpurã induit. Victoresq; Saxões Brĩ
tonum ducens exercitum superauit sæpe. Atq; ex eo
tempore nunc hi, nũc illi palmam uictoriæ habue
runt. Donec Saxones potentiores effecti, tota per lõ

gum insula potirentur. Theodericus interea, ut sui regni uires constabiliret: Audefredá Ludouici Fráncorum regis filiam sibi in matrimonium iunxit: Almafredam germanam suam Vuandalorum regi Honorico: eius Almafredæ filiam Malabergam Toringorum regi Ermenfredo, Theodicodo quoque et Ostrogottho ex concubina filias, alterá Alarico Vuisigotthorum regi, alteram Sigismundo Burgundionum consociauit. Amalasiunthá uero tertiam filiam Euthario ex Alemannorum stirpe uenienti euocato ab Hispania tradidit. Nec fuit aliqua uicina Italiæ gens, quæ Theoderico aut coniunctionis affinitate, aut pactionis fœdere sociata non fuerit. Zeno itaq; Augustus, cum per annos XVII Reip. præfuisset, apud urbem Constantinopolim uitæ terminum accepit.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

Anastasius.

Essante iam Romanæ urbis imperio, utilius, aptiusq; mihi uidetur ab annis dominicæ incarnationis supputationis lineam deducere: quo facilius quid quo tempore actum sit, possit agnosci. Anno ab incarnatione domini CCCCXCII. post Zeno-

nis excessum, Anastasius purpuram induit: qui XLVII in Regum numero extitit. Hic Romani decus imperij Eutichianae haereseos illuuie maculauit. Huius temporibus tanta propter Symachi, & Laurentij electionem Romae dissensio facta est: ut Faustus senatorum nobilissimus & exconsul, & alius exconsul Probinus Laurentij partibus fauentes aduersus Faustum exconsulem, caeterosq́;, q Symacho adhaerebant, pontifici bellū inferrent: multasq́; caedes, & homicidia in medio urbis facientes, plerosq; ex sacerdotali numero, multos etiam clericorum, ꝑ plures ciuium Romanorū extinguerent. Eo tempore Transamundus, q fratri Honorico apud Africam in Vuandalorū regna successerat: fratris uel patris Genserici secutus perfidiam, clausis catholicorum ecclesiis ducentos uiginti episcopos in Sardiniā exilio relegauit. Quibus beatus papa Symachus quotidiana subsidia ministrare non destitit. Inter has tempestates beatus Fulgentius in confessione fidei, et scientia floruit. His ipsis apud Africam diebus dū Arianus qdem Olympius nomine corpus aquis balnealibus abluens indigna quaedam & blasphema de sanctae trinitatis fide uerba euomeret, ueniente subito ignito caelitus iaculo uisibiliter combustus est. Barbas quoq; quidam Arianus episcopus dum contra regulam fidei minorem.s. patre filiū, & spiritum sanctum asserere cupiēs baptizaturus dixisset. Baptizo te ego Barbas in nomine patris maioris, & filij minoris in spiritu sancto. Statim aqua, quae ad baptizandū allata fuerat, nusq̄ com=

Blasphemus haereticus iaculo igni⟨to⟩ caelitus demisso interijt

miraculum in baptismo.

paruit. Quod aspiciens, qui baptizandus erat, confestim ad ecclesiam catholicam confugiens iuxta morem fidei baptismum Christi suscepit. Theodericus uero, dum per idem tempus pacifice apud Italiam regnaret: per singula quæq; celebriora loca regia sibi habitacula construxit. Anastasius itaq; dum in hæresi, qua delapsus fuerat, pseueraret, duasq; in Christo naturas, deitatis uidelicet, & humanitatis, Euthicē hæresiarchā sequēs denegaret: Hormisda papa, q̃ Symacho successerat, direxit Euodium Ticanensem episcopum, aliosq; cum eo Constantinopolim legatos cum catholicæ fidei inscripto, quatenus Anastasium ad ecclesiæ reduceret gremium. Is non solum salubria eorum monita spreuit: sed insuper etiam à suis aspectibus eos non sine contumelia expulit: nauiq; fragili impositos mandat, ne uspiam per totam Græciam ad aliquam ciuitatum accederent, quam eius impiam temeritatem diuina continuo ultio subsecuta est. Nam cum iam septimum & uigesimum imperij annum ageret: ictu fulminis percussus interijt.

Anastasij imperatoris infelix exitus:

IVSTINVS.

ANno ab incarnatione domini quinquagesimo octauodecamo punito Anastasio hæretico Iustinus catholicus augustali potitus est solio, ad hunc ob causam reintegrandæ fidei directus ab Hormisda pontifice uir sanctitate præcipuus Germanus

Capuanæ urbis episcopus digne susceptus est. Multorumq; dubia corda in fide solidauit. Eo tempore apud Africam defuncto Transamundo Vuandalorum rege arianæ perfidiæ Hildericus eius filius ex captiua Valentiniani principis filia ortus, adeptus est regnum. Qui non patrem hæreticum, sed matris catholicæ monita sequens: rectæ fidei cultor enituit. Hunc pater Transamundus ad mortē ueniens, quia cernebat eum catholicæ parti fauere: sacramenti nodis astringere curauit: ne unquam in suo regno catholicis consuleret. Qui mox ut suus genitor uita caruit: prius quàm etiam regni iura assumeret: uniuersos episcopos, quos Transamundus in exilium coëgerat: regredi fecit: eisq; ecclesias reformare cœpit. Septuaginta iam & quatuor euolutis annis, ex quo à Genserico primitus apud Africam ecclesiæ fuerant destitutæ. At uero in orientis partibus dum adhuc eo tempore per loca singula ariana hæresis uigeret: Iustinus ardore orthodoxæ fidei omnimodis satagere cœpit: ut hæreticorum nomen extingueret. Statuitq; ut ubiq; eorum ecclesias catholica religione consacraret. Quod dum in Italia rex Theodericus ariana lue polutus audisset: Ioannem papam, simulq; cum eo Theodorum importunum, atq; Agapitum consulares uiros, aliūq; Agapitum patritium Constantinopolim ad Iustinum principem dirigit: mandatq; per eos intermi-nitans, ut nisi quàm totius hæreticas ecclesias suas redderent: eosq; in pace degere sinerent: uniuersos Italiæ populos ipse gladio extingueret. Qui per-

uenientes ad Augustum, cum ab eo digne, ut competebat, suscepti essent: magnis eum de sua, suorũq; salute soliciti fletibus postulant, ut suæ legationis seriem, quanquam esset iniusta, libenter exciperet: Italiæq; perituræ consuleret. Quorum fletibus Iustinus permotus ei, qđ petebatur concessit: arianosq; suo iuri reliquit. Dum hi in itinere demorantur: Theodericus rabie suæ iniquitatis stimulatus, Symachum exconsulem, ac patritiũ, & Boetium seniorẽ & exconsulem catholicos uiros gladio trucidauit. His diebus extincto à Frãcis Alarico Vuisigotthorum rege, Theodericus per Ibbam suum comitem plus quàm XXX. m. Francorum cædens Thiodẽ suũ armigerum post mortem Alarici tutorẽ Amalarici nepotis constituit. Ioannes uero pontifex reuertens à Constantinopoli dum cum iis, cum quibus ierat: profectus ad Theodericum Rauennam fuisset: Theodericus ductus malitia, quod eum Iustinus catholicæ pietatis defensor honorifice suscepisset: eum simul cum socijs carceris afflictione peremit. Sed hanc eius immanissimam crudelitatem mox aiaduersio diuina secuta est. Nã nonagesimo octauo post hoc facinus die, subita morte defunctus est: cuius animam solitarius quidam apud Liparã insulam uir magnæ uirtutis aspexit: inter Ioannem papam & Symachum patritium deduci, & in Vulcani ollam, quæ ei loco proxima erat: demergi. Igitur Theoderico tali modo punito, Gotthi sibi Alaricum, de quo præmissum est, ex Theoderici filia procreatum cum eadem Amalasiuntha ma

tre sua in regnum præficiunt. At uero Iustinus cum Augustalem dignitatem annis XI. administrasset: apud Constantinopolim in pace quieuit.

IVSTINIANVS.

Anno ab incarnatione domini quingentesimo uigesimonono Iustinianus sororis Iustini filius Romanorum principum nonus ac quadragesimus, Augustalem adeptus est principatum. Qui mox ut imperialia iura suscepit: ad reparationem Reip. status animum intendit. Ac primum per Bellisarium patritium ingentem uirum Persas aggressus est: qui transgressis Romanorum terminis eorum regiones grauiter populabãtur: quos Bellisarius magnis prælijs fudit. Atq; ex uoluntate principis Constantinopolim triumphans ingressus est. Interea Atalaricus Gotthorum rex, cum non dum expletis quatuor annis regnasset: immatura morte præuentus uitæ subtractus est: cuius mater Amalasiuntha post eius funus Theodatum socium asciuit in regnum. Sed Teodatus idem immemor collati beneficij eam post aliquod tempus in balneo strangulari præcepit: & quia ipsa dum adiuueret, se, suumq; filium principi commendauerat. Audita Iustinianus Augustus eius morte, graui mox aduersus Theodatum iracundia exarsit. Sentiens Theodatus sibi infensum habere principem, beatum papã Agapitum Constantinopolim dirigit, quatenus apud Iustinianum ei factorum impunitatem impetra-

ret. Qui sanctus pontifex dum Iustinianum principem adisset: facta cum eodem de fide collatione, reperit eum in euthicætis dogma corruisse, à quo primitus graues beatus Antistes minas perpessus est. Sed cum illius inconcussam in fide catholica Iustinianus constantiam cerneret: siquidem ad hoc usq; uerbis progressum fuerat: ut talia à præsule audiret. Ego ad Iustinianum imperatorem Christianissimum uenire desyderaui: sed Dioclitianum inueni. Tandem ex uoluntate dei eius monitis acquiescens, ad catholicæ fidei confessionem cum multis pariter, qui similiter desipiebant, regressus est. Anthemium quoq; eiusdem regiæ ciuitatis episcopum præfatæ hæreseos defensorem conuictum publice communione priuauit: ac persuaso principe in exilium coëgit. Nec multum post idem pontifex apud eandem urbem diem obijt. Interea ad Africam, quam iã multis annis Vuandali possidebant: à Iustiniano cum exercitu Bellisarius missus est: qui mox prælio cum Vuandalis commisso, eorum magnas copias fudit: regemq; ipsorum Gilimerum uiuum capiens, Constantinopolim misit. Carthago quoq; post annũ suæ excessionis. XCVI. recepta est. Porrò dum Agapitus pontifex, qui à Iustiniano principe pacem Theodato postularet: apud Constantinopolim obijsset: Iustinianus Bellisarium patritium multis iam prælijs gloriosum aduersus Theodatum dirigit: utq; etiam Italiam à Gotthorum seruitio liberaret. Bellisarius itaq; dũ aliquantum temporis apud Siciliam moram face-

ret, rex Gotthorum Theodatus extinctus est. Huius in loco Vitigis successit: qui mox ut regnum inuasit: Rauennam profectus Amalasiunthæ reginæ filiam per uim secum auferens sibi matrimonio iunxit. Conceptas ergo contra Theodatum Bellisarius belli uires in Vitigem conuertit. Egressusq; ex Sicilia ad Campaniã Neapolim uenit: quem Neapolitani ciues noluerunt excipere. Qui indignatus acriter ad eiusdem urbis expugnationem totis se uiribus erexit. Aliquantisq; fortiter in pugnam diebus deductis, tandem per uim capiens ingressus est. Tantaq; non solum in Gotthos, qui ibi morabantur: sed etiam in ciues ira desæuit: ut non ætati, nõ sexui, postremo non sanctimonialibus uel ipsis etiam sacerdotibus parceret, uiros in conspectu coniugum miserabili uisu perimens. Superstites matres, ac liberos captiuitatis iugo abduxit, cuncta rapinis diripiens. Nec à sacrosanctis ecclesijs expoliandis abstinuit: indeq; egrediens Romam properauit. Quo Romam ingresso Gotthi, qui in urbe morabantur noctu inde egressi, relictis patentibus portis Rauennam fugiunt. Vitigis, ut talia cõperit, mox aduersus Bellisarium Romam cum ingenti exercitu uenit. Bellisarius non aptum sibi tempus ad bella conijciens, intra urbis se mœnia clausit: eamq; circũsepsit. Gotthi urbem obsidentes, uniuersa per circuitum direptionibus & incendijs absumunt: quoscunq; Romanos reperiunt: gladio extingunt: cuncta sacra loca denudantes, ipsis etiam uenerabilium martyrum sepulchris manus impi-

as inferunt. Continue urbem impugnant: sed cau
ta Bellisarij defensatur industria. Præter belli in-
stantiam, angebatur insuper Roma famis penuria.
Tanta siquidem per uniuersum mundum eo anno
maxime apud Liguriam fames excreuerat, ut sicut
uir sanctissimus Datius Mediolanensis antistes retu
lit, pleræq; matres infelicium natorum membra co
mederent. Cumq́; per annum continuum Gotthi
Romam obsedissent: demum territi Rauennam re-
diere. Bellisarius uero proficiscens Neapolim, eáq;,
ut competebat ordinatam relinquens Romam re-
gressus est. Statimq́; ei à Theodora Augusta præce
ptio allata est, ut papam Siluerium conuictum ac
cusatione falsorum testium in exilium truderet: eo
quod Anthemium hæreticum Constantinopolita-
num episcopum reuocare noluisset: quod Bellisari
us licet nolens nihil moratus effecit: pulsus deniq;
papa Siluerius ad Pontiam insulam est: in qua et
exulans obijt. Vitigis uero coacto rursus in unum
magno Gotthorum exercitu cum Bellisario confli-
xit: factáq; maxima suorum strage in fugam con-
uersus est. Quem Ioánes magister militum cogno
mento Sanguinarius noctu fugientem persequens
uiuum comprehendit: Romamq́; ad Bellisariũ ad-
duxit. Patrata Bellisarius uictoria, Constantinopo
lim redijt, secum Vitigem deferens: quo uiso Iusti-
nianus ualde lætatus est: eiq; non multo post pa-
tritio effectu, administrationem illi iuxta Persarũ
terminos tribuit: ibiq; Vitigis degens uitam finiuit.
Bellisarius uero dignis euectus honoribus iterato

ad Africam aduersus Guntarith mittitur: q Vuandalos rursus solicitans, apud eos arripuerat regnũ. Bellisarius, ut Africam attigit, Guntarith sub dolo pacis ilico peremit: residuosq; Vuandalorum Reip. iugo substrauit. Victor exinde Bellisarius Romam uenit. Auream crucem centum librarum pretiosissimis gemmis exornatam, in qua suas uictorias descripserat: beato Petro per manus papæ Vigilij obtulit. His apud Casinum temporibus post solitariam uitam sancto degens cœnobio stupendis beatissimus pater Benedictus, nec minus futurorũ præscius radiabat uirtutibus. Hac etiã ætate gens Langbardorum amica tunc populi Ro. apud Pannonias degebat: quibus in regni gubernaculo Audoinus præerat. is eo tempore cum Turisendo Gepidarum rege confligens, per Alboinum suum filium iuuenem strenuum uictoriam nactus est. Deniq; inter ipsas Alboinus sese acies Turismandũ Turisendi regis filium appetentem alacriter aggressus extinxit: perturbatisq; hac occasione Gepidis suis uictoriam peperit. At uero apud urbẽ Romam papa Vigilius ob eandẽ, qua & decessor suus causam indignatione Augustæ per Antimum Scribonem ductus Constantinopolim, indeq; in exilium actus est. Capto igitur Vitige, Gotthi transpadani Ildebrandum sibi regem constituunt: qui eodem anno perimitur. Cui successit Errarius, & ipse non dum anno expleto iugulatus. Dehinc sibi Badiulam, qui et Totila dicebatur, in regnum præficiunt. Moxq; collecto undiq; exercitu uniuersam rur

sus Italiam inuadunt. Exinde per Campaniam uiriq; dei Benedicti patris cœnobium iter facientes perueniunt: per'q; Lucanæ, ac Brutiorum fines Regium proficiscuntur. Nec mora siculũ transgressi fretum Siciliam inuadunt. Inde quoq; Romam petunt: eamq; obsidionibus circuncludunt. Quæ tantam tunc famis penuriam perpessa est: ut præ magnitudine inopiæ natorum suorum carnes comedere uellent. Fessis nimium Ro. nec ualentibus mœnia tueri: Totila à porta Hostiensi urbem ingressus est. Qui parcere Romanis cupiens, per totam noctem clangere bucinam iubet: quo se à Gotthorum gladijs aut ecclesijs tuerẽtur: aut quibuscunq; locis occulerent. Habitauit'q; aliquanto temporis cum Romanis, quasi pater cum filiis. Hanc illi (ut uidetur conijci) animi benignitatem, qui nimiæ antea crudelitatis extiterat beati patris Benedicti, quem olim adierat, monitio contulit. Elapsi ab urbe aliqui è numero Senatorum Cõstantinopolim afflicti properant: quibus calamitatibus Roma subijceretur, principi narrant: qui statim Narsem eunuchum suum, & cubicularium cum manu ualida mittit, ut afflictæ Romæ quàm totius subueniat. Is ad Italiã ueniẽs magno cũ Gotthis certamine conflixit. Quibus ad internitionẽ penè consumptis, regẽ Totilã, q ultra iã X annos regnauerat, iterfecit: uniuersam'q; Italiã ad Reip. iura reduxit. Quia uero restant adhuc, quæ de Iustiniani Aug. felicitate dicantur: in sequenti deo præsule libello promenda sunt.

Pauli Diaconi

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS OCTAVVS.

Vm iam ut præmissum est, Romanorum desierit apud Italos imperium: plurimæq; gentes irruerēt contra ipsos: ad ius'q; pertransierat pelasgum, hac tempestate Iustinianus Augustus Romanum eundem felici sorte regebat imperium: qui & bella prospere gessit: & in causis ciuilibus mirificus extitit. Nam per Bellisarium patritium Persas fortiter deuicit: per'q; ipsum Bellisarium Vuandalorum gentem capto eorum rege Gilimere, usq; ad internitionem deleuit. Africam'q; totam post annos XCVI imperio Ro. restituit: rursus'q; Bellisarij uiribus Gotthorum in Italia gentem, capto Vitige eorum rege superauit. Mauros'q; post hæc Africam infestantes, eorum'q; regem per Ioannem exconsulem mirabili uirtute prostrauit: pari etiam modo, ut alias gentes belli iure compressit, quam ob causam propter honorum omnium uictorias, ut Alamanicus, Gotthicus, Alanicus, Vuandalicus, Africanus'q; diceretur: habere hæc nomina meruit. Leges etiam Romanorum, quarum prolixitas nimia erat, & inutilis dissonantia: mirabili breuitate correxit. Nā omnes constitutiones principum, quæ utiq; in multis

uoluminibus habebantur, intra XII libros coarta uit. Idem quoq; uolumen codicem Iustiniani appellari præcepit: rursusq; singulorum magistratuum siue iudicum leges, quæ usque ad duo millia penè librorum erant extensæ, intra L. librorum numerum redegit: eumq; Codicem Digestorum, siue pandectarum uocabulo nuncupauit. Quatuor etiam institutionum libros, in quibus breuiter uniuersarum legum textus comprehenditur: nouiter composuit: nouas quoq; leges, quas ipse statuerat: in unum uolumen redactas, idest Codicem nouellam nuncupari sanciuit. Extruxit quoq; idem princeps intra Constantinopolim urbem ipsi domino, qui est sapiētia Dei, patris templum, quod græco uocabulo ἁγίαν σοφίαν, idest sanctam sapientiam nominauit. Cuius opus adeo cuncta ædificia excellit: ut in totis terrarum spatijs huic simile non possit inueniri. Erat enim hic princeps fide catholicus: in operibus rectus: in iudicijs iustus: ideoq; omnia ei cōcurrebant in bonum. Huius temporibus Cassiodorus apud urbem Romam tam seculari quàm diuina scientia claruit: qui inter cætera, quæ nobiliter scripsit, psalmorum occulta præcipue potentissime reserauit. Hic primum COS. deniq; senator, ad postremum uero monachus extitit. Hoc etiam tempore Dioÿsius Alba in urbe Roma constitutus paschalem calculum miranda argumentatione composuit. Tuncq; nihilominus Arator Ro. ecclesiæ subdiaconus poëta mirabilis apostolorum actus uersibus hexametris exarauit. His quoque diebus beatissi-

mus Benedictus pater, & primus in loco, qui sublacus dicitur, qui ab urbe Roma. XL millibus passuum abest: & postea in castro Casini, quod clarum appellatur, & magnæ uitæ meritis, & apostolicis uirtutibus effulsit. Igitur cum circũquaq; Langbardorum uictoriæ personarent: Narses Carthularius imperialis, qui tunc præerat Italiæ, bellum aduersus Totilam Gotthorum regem præparans, cum iam pridem Langbardos fœderatos haberet, legatos ad Alboinũ dirigit, quatenus ei pugnaturo cum Gotthis auxilium ministraret. Tunc Alboinus electam è suis manum direxit: qui Romanis aduersus Gotthos suffragium ferrent: qui per maris adriatici sinum in Italiam transuecti sociati Romanis pugnam inierunt cum Gotthis. Quibus usque ad internitionem deletis pariter cum suo Totila rege, onerati multis muneribus uictores ad propria remearunt: omniq; tempore: quo Langbardi Pannoniam possederunt: Romanæ Reip. aduersus æmulos adiutores fuerunt. Tunc quoque apud Constantinopolim Priscianus Cæsariensis grammaticæ artis (ut ita dixerim) profunda rimatus est. His temporibus Narses etiam Bucellino duci bellum intulit: quem Teudebertus rex Francorum cum in Italiã introisset, reuersus ad Gallias cum Amingho duce ad subijciendam Italiã reliquerat. Qui Bucellinus cũ penè totã Italiã direptionibus uastaret: et Theudeperto suo regi de præda Italiæ munera copiosa conferret: et cũ in Cãpania hyemare disponeret: tandẽ in loco, cui Tanetum nomen est,

graui bello à Narsete superatus extinctus ē. Aminghus uero, dum Auidin Gotthorum comiti contra Narsetem rebellanti auxilium ferre conatus fuisset, utriq; à Narsete superati sunt. Auidin captus Constantinopolim exulatur. Aminghus uero, qui ei auxilium præbuerat: Narsetis gladio perimitur. Tertius uero Francorum dux nomine Leutharius Bucellini germanus, dum multa præda onustus ad patriam cuperet reuerti, inter Veronam & Tridentum iuxta lacum benacum propria morte defunctus est. Habuit nihilo minus Narses certamen aduersus Sindual Brentorū regem: qui adhuc de Herulorū stirpe remanserat: quos secum in Italiam ueniens solūmodo Odoacer adduxerat. Huic Narses fideliter sibi primum adhærenti, multa beneficia contulit. Sed nouissime superbe rebellātem, & regnare cupientem bello superatum, et captum celsa de trabe suspendit. Eo quoque tempore Narses patritius per Dagistheum magistrum militum uirum bellicosum et fortem, uniuersos Italiæ fines obtinuit. Hic Narses quidem primus chartularius fuit: deinde propter uirtutem merito patritiatus honorē meruit. Erat autem uir pijssimus: in religione catholicus: in pauperes munificus: in recuperandis basilicis studiosus satis uigilijs, & oratiōibus in tantum studens, ut plus supplicationibus ad eum profusis, quàm armis bellicis uictoriam obtineret. Inter hæc Iustiniano principe uita decedente, Iustinianus minor Remp. apud Constantinopolim regendam suscepit. His quoque temporibus Narses

patritius, cuius ad omnia studium uigilabat: Vitalem episcopum Altinæ ciuitatis, qui ante annos plurimos ad Francorum regem confugerat, hoc est ad Agathensem ciuitatem tandem apprehensum apud Siciliam exilio damnauit. Igitur deleta uel superata Narses omni Gotthorum gente, & iis quoque, de quibus diximus, pari modo deuictis, dum multum auri, & argenti, seu cæterarum rerum diuitias acquisisset: magnam ab his duabus, qui multa contra hostes eorum laborauerat: inuidiam pertulit: qui contra eum Iustino Augusto, et eius coniugi Sophiæ in hæc uerba suggesserunt dicentes. Quia expedierat Romanos Gotthis potius seruire, quàm Græcis, ubi Narses eunuchus imperat, & nos seruitio opprimit: & hoc noster pijssimus princeps ignorat. Aut libera nos de manu eius, aut certe & ciuitatem Romam, & nosmetipsos gentibus tradimus. Cumq; hæc Narses audisset: hæc breuiter retulit uerba. Si male feci cum Romanis, male inueniam. Tunc Augustus in tantum aduersus Narsetem commotus est: ut statim in Italiam Longinum præfectum mitteret: qui Narsetis locum obtineret. Narses uero his cognitis, ualde pertimuit: & in tantum maxime à Sophia Augusta territus est: ut regredi ultra Constantinopolim non auderet. Cui illa inter cætera, quod eunuchus erat, hoc fertur mandasse, ut cum puellis in gynecio lanarum faceret pensas diuidere. Ad quæ uerba Narses dicitur hæc responsa dedisse. Talem se telam orditurum, qualem ipsa dum uiueret, de-

ponere non posset. Itaq; odio, metuq; exagitatus in Neapolim Cãpaniæ ciuitatem secedens legatos mox ad Lãgbardorum gentem dirigit: ut paupera Pannoniorũ rura desererent: & ad Italiam cunctis repletis diuitijs possidendam uenirent. Simulq; multimoda pomorum genera, aliarum'q; rerum species, quarum Italia ferax est, mittit: quatenus eorum ad ueniendum animos possit allicere. Langbardi læta nuntia, & quæ ipsi præcipue optabant, gratanter suscipiunt. Deniq; futuris commodis animos attollunt: continuo apud Italiã terribilia noctu signa uisa sunt, hoc est igneæ acies in cœlo apparuerunt, eum, qui postea effusus est, sanguinem coruscantes. Narses uero de Campania Romam regressus, ibidẽ nõ post multum tempus ex hac luce subtractus est. Cuius corpus positum in locello plumbeo cum omnibus eiusdẽ diuitijs Constantinopolim est perlatum.

IVSTINIANVS IVNIOR.

P Er hæc tẽpora apud Cõstantinopolim, ut supra præmissum est, Iustinianus minor regnabat, uir in omni auaritia deditus: contemptor pauperum: senatorum spoliator. Cui tanta fuit cupiditatis rabies, ut arcas iuberet ferreas fieri: in quibus ea, quæ rapiebat, auri talenta congregaret. Quem etiam ferunt in hæresim pelegianam delapsum. Hic cum à diuinis aurem cordis auerteret: iusto dei iudicio amisso rationis intellectu, amens effectus ẽ. Hic et Tiberiũ Cæsarem adsciuit: q ei palatium uel singulas pro-

uincias gubernaret, hominē iustum, utilē, strenuum, sapientem, elemosynariū, in iudicijs æquum, in uictorijs clarum, & , quod his omnibus supereminet, uerissimū Christianum. Hic cum multa de thesauris, quos Iustinianus aggregauerat: pauperibus erogaret: Sophia Augusta frequentius increpabat eum, quod Rēp. redegisset in paupertatem, dicens. Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucū tempus prodige dispergis. Aiebat aūt ille. Confido in domino, qa non deerit pecunia fisco nostro, tantū ut pauperes elemosynam accipiant: ut captiui redimantur, hoc est magnus thesaurus, dicente domino Thesaurizate uobis thesauros in cœlo, ubi neque erugo, neque tinea corrumpit: & ubi fures non effodiunt, nec furantur. Ergo de his, quæ dominus tribuit, congregemus thesauros in cœlo, & dominus nobis augere dignabitur in seculo.

TIBERIVS CONSTANTINVS

i Gitur cum Iustinianus XI annis regnasset: amentiam, quam incurrerat, tandem cum uita finiuit. Bella sanè, quæ per Narsetem patritium Gotthis, uel Francis illata superius per anticipationem diximus, huius temporibus gesta sunt. Deniq; et cum Roma temporibus Benedicti papæ uastantibus omnia parcuitum Langbardis famis penuria laboraret: multa frumēti millia nauibus ab Aegypto dirigens, eā sub studio misericordiæ releuauit. Mortuo igitur

Iustiniano: Tiberius Constantinus Romanorum regum quinquagesimus sumpsit imperium. Hic, cũ, ut superius diximus, Iustiniano adhuc Cæsare palatium regeret: & multas quotidie elemosynas faceret: magnam ei dominus copiam subministrauit. Nam deambulans per palatium uidit in pauimento domus tabulam marmoream: in qua erat crux dominica sculpta: & ait. Crucem domini, qua frontem nostram & pectora munire debemus, eam sub pedibus conculcamus: & dicto citius iussit eandem tabulam auferri defossa. Qua leuata, atq; erecta inueniunt subter & aliam hoc signum habentem, qui & ipsam iussit auferri. Qua amota, repererunt & tertiam, iussuq; eius cum hæc fuisset ablata: inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatumq; aurum pauperibus adhuc abundantius quàm consuetus fuerat, largitur. Narses quoq; patritius Italiæ, cum in quadam ciuitate intra Italiam domum magnã haberet: ad supra memoratam urbem aduenit: ibiq; in domum suam occulte cisternam magnam fodit: in qua multa millia centenariorum auri, atq; argẽti reposuit: interfectisq; omnibus conscijs, uni tantummodo hoc per iuramentum ab eo exigens commendauit. defuncto uero Narsete: supradictus senex ad Cæsarem Tiberium ueniens dixit. Si mihi aliquid prodest inquit, magnam rem Cæsar dicam. Cui ille, Dic ait, quid uis, proderit enim tibi: si quod nobis profuturum esse narraueris. Thesaurum inquit, Narseti reconditum habeo: quod in extremo ui

tæ positus cælare non possum. Tunc Cæsar Tiberi us gauisus mittit usq; ad locum pueros suos. Præcedente uero sene hi sequuntur attenti: peruenientes'q; ad cisternam, deopertam'q; ingrediuntur. In qua tantum auri uel argenti repertum est, ut per multos dies uix à deportantibus potuisset euacuari. Quæ ille penè omnia secundum morem suum ero gatione largiflua dispensauit egenis. Hic cum Au gustalem coronam accepturus esset: eumq; secundũ consuetudinem ad spectaculum cum populus expectaret: insidias ei præparauit Sophia Augusta, ut Iustinianum Iustini nepotem ad dignitatem impe ratoriam sublimaret. Ille per loca sancta prius pro cedens, deinde uocato ad se pontifice urbis cum con sulibus, ac præfectis palatium ingressus indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, cum immensis laudibus in regni gloria est confirmatus. quod eius aduersarij audientes, nihilq; ei, qui in domino spem suam posuerat, officere ualentes, magno sunt confusionis pudore cooperti. Transactis autem paucis diebus Iustinianus pedibus se proiecit imperatoris ob meritum gratiæ. XV. ei auri centenaria deferens. quem ille secundum patientiæ suæ meritum colligens sibi in palatio assistere iussit. Sophia uero Augusta imme mor promissionis, quam quondam in Tiberium ha buerat: insidias ei tentauit ingerere. Procedente au tem eo ad uillam, ut iuxta ritum imperialẽ XXX diebus ad uindemiam iucundaretur. Vocato clàm Iustiniano, uoluit eum sublimare in regno, quo cõ

perto Tiberius cursu ueloci Constantinopolim regreditur: apprehensamq; Augustam omnibus thesauris expoliauit, solū ei uictum quotidianum in alimento relinquens. segregatisq; pueris eius ab ea alios ex fidelibus suis posuit: qui ei parêrent. Mādans prorsus ut nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum uero uerbis solummodo obiurgatum, tanto in posterum amore dilexit: ut filio eius filiam suam promitteret: rursusq; filio filiam suā expeteret. Sed hæc res minime, quā ob causam nescio, ad effectum pūenit. Huius exercitus ab eo directus Persas potentissime debellauit: uictorq; regrediens tantam molem prædæ cum uīginti pariter elephantis detulit: ut humanæ crederetur posse sufficere cupiditati.

MAVRITIVS

Tiberius igitur Constantinus postq̄ imperium septem rexerat annis, sentiens sibi diem mortis imminere, unà cum consilio Sophiæ Augustæ Mauritium genere Cappadocem uirum strenuū ad imperium elegit: ornatamq; suam filiam regalibus ornamentis eam tradidit ei dicens. Sit tibi imperiū meum cum hac puella concessum: utere eo felix, memor semp ut æquitate & iustitia delecteris. Hæc postquam dixit, de hac luce ad æternam patriam migrauit, Magnum luctum populis de sua morte relinquēs. Fuit enim summæ bonitatis, in elemosynis prōptus

in iudicio iustus: in uindicando cautissimus: nullum despiciens, sed omnes in bona uolũtate complectẽs: omnes diligens, ipse quoq; est dilectus à cunctis. Quo defuncto, Mauritius indutus purpura, redimitus diademate, ad curiã processit: acclamatisq; sibi laudibus post largita populo munera, primus ex Græcorum genere in imperio confirmatus est. Hoc tempore Mauritius imperator Childiperto Francorum regi L. m. solidorum per legatos suos direxit: ut cum exercitu super Langbardos irrueret: eosq; de Italia exterminaret: qui cum innumera Francorum multitudine in Italiam subito introiuit. Langbardi uero in ciuitatibus se communientes intercurrentibus legatis, oblatisq; muneribus pacem cum Childeperto fecerunt. Qui cum ad Gallias remeasset: cognito imperator Mauritius, quia cum Langbardis fœdus inierat: quod ei ob detrimentum Langbardorum dederat: repetere cœpit. Sed ille suarum uirium fretus potentia pro hac re nec responsum reddere uoluit. His ita gestis, Autharis rex Brixellum ciuitatem super Padi marginem positam expugnare aggressus est: in qua Docruph dux à Langbardis confugerat: seq; partibus imperatoris tradens, sociatus militibus Langbardorum exercitui fortiter resistebat. Iste ex Sueuorum, hoc est Alemannorum gente oriũdus inter Langbardos creuerat: et quia erat forma idoneus, ducatus honorẽ meruerat. Sed ubi occasionem ulciscendæ suæ captiuitatis reperit: contra Langbardorum ilico arma surrexit. Aduersus quem Langbardi

grauia balla gesserunt. Tandemq; eum cum militibus, quos ducebat, exuperantes Rauennam cedere compulerunt. Brixellus capta est: muriq; eius usq; ad solum destructi sunt. Post hæc Autharis rex cũ Smaragdo patritio, qui tunc Rauennæ præerat, usq; in annum tertium pacem fecit. Deniq; per Benedictum papam Pelagius Romanæ ecclesiæ pontifex absq; iussione principis ordinatus est: eo quod Langbardi Romam per circuitum obsiderent: ne posset quisquam à Roma progredi. Hic Pelagius Heliæ aquileiensi episcopo nolenti tria capitula Chalcædonensis synodi suscipere epistolam satis utilem misit. Quam beatus Gregorius cum esset adhuc Diaconus, conscripsit. Rursum Mauritius Augustus legatos ad Childepertum mittens eum ut contra Langbardos exercitum in Italiam dirigeret, persuasit. Childepertus existimans suã adhuc germanam apud Constantinopolim uiuere, legatis Mauritij acquiescens, ut suam posset sororem accipere, iterum aduersus Langbardos Francorũ exercitum ad Italiam direxit: contra quos dũ Lãgbardorum acies properarent: Franci & Alemanni inter se dissensionem habentes sine ullius conquisitione ad patriam sunt reuersi. Eo tempore fuit diluuium in finibus Venetiarum & Liguriæ, seu cæteris regionibus Italiæ, quale post Noë tempora creditur non fuisse. Factæ sunt lacunæ possessiones seu uillarum, hominumq; pariter & animantium magnus interitus. Destructa sunt itinera, dissipatæ uiæ. Tantum tunc Athelis fluuius excreuit:

ut circa Basilicam sancti Zenonis martyris, quæ extra Veronensis urbis muros sita est, usq; ad superiores fenestras aquæ pertingerent. Licet sicut beatus Gregorius postea papa scripsit, in eandem basilicam aqua minime introiuit. Vrbis quoq; eiusdem Veronensis muri ex parte aliqua, eadem sunt inundatione subruti. Facta est autem hæc inundatio sextodecimo Cal. Nouembris. Sed & tantæ coruscationes, & tonitrua fuerunt: quantæ fieri uix æstiuo tempore solent. Post duos quoq; menses eadem urbs Veronensium magna ex parte incendio concremata est. In hac diluuij effusione intantum apud urbem Romam fluuius Tyberis excreuit: ut aquæ eius super muros urbis influerent: & maximas in ea regiones occuparent. Tunc per alueum eiusdem fluminis cum multa serpentum multitudine Draco etiam magnæ, miræq; magnitudinis per urbem transiens, usq; ad mare descendit. Subsecuta est statim hanc inundationem grauissima pestilentia: quam inguinariam appellant: quæ tantæ populum stragi destinauit: ut de inæstimabili multitudine uix pauci remanerent. Primumq; Pelagiũ papam uirum uenerabilem perculit: & sine mora extinxit. Deinde pastore interempto, sese per populum extendit. In hac tanta tribulatione beatissimus Gregorius, qui tunc leuita erat, à cunctis generaliter papa electus est: qui dum septiformem litaniam fieri ordinasset: unius horæ spatio dum hi deum precarentur, octuaginta ex eis subito ad terram corruentes spiritum exhalarunt. Septiformis

autem litania dicta est: quia omnis urbis populus
à beato Gregorio in septem partibus deprecaturus
dominum est diuisus. In primo nanq; choro fuit o=
mnis clerus: in secundo omnes abbates cum mona-
chis suis: in tertio omnes abbatissæ cum congrega
tionibus suis: in quarto omnes infantes: in quinto o=
mnes laici: in sexto uniuersæ uiduæ: in septimo o-
mnes mulieres coniugatæ. Ideo autem de beato Gre
gorio plura dicere omittimus: quia iam ante ali-
quot annos eius uitam deo auxiliante texuimus:
in qua ea, quæ dicenda erant, iuxta tenuitatis no
stræ uires uniuersa descripsimus. Hoc tempore idē
beatus Gregorius Augustinum, & Melitum, & Io
annem cum alijs pluribus monachis timentibus de
um in Britaniam misit: eorumq; prædicatione ad
Christum Anglos conuertunt. His diebus defun-
cto Helia aquileiensi patriarcha, postquam quin
decim ānis se sacerdotem gesserat: Seuerus huic suc
cedens regendam suscepit ecclesiam: quē Smarag=
dus patritius ueniens de Rauenna in gradus per
semetipsum basilica trahens Rauēnam cum in cu-
riam duxit: cum alijs tribus ex Histria episco-
pis, idest Ioanne parentino, & Seuero atq; Vin=
demio, nec non etiā Antonio iā sene ecclesiæ defen
sore, quibus comminans exilia, atq; uiolentiam in
ferens communicare compulit Ioanni Rauēnati epi
scopo trium capitulorum damnatori, qui à tempo=
re papæ Vigilij uel Pelagij Romanæ ecclesiæ de-
sciuerant societate. Exempto uero anno è Rauen-
na ad gradus reuersi sunt: quibus nec plebs com

municare uoluit, nec cæteri episcopi eos receperunt. Smaragdus patritius à dæmonio non iniuste correptus successorem Romanum patritiatus accipiens Constantinopolim remeauit. Post hæc facta synodus decem episcoporum in Martiniano congregatur. Vbi receperunt Seuerum patriarcham Aquileiensem dãtem libellum erroris sui, qui trium capitulorum damnatoribus communicarat Rauennæ. Nomina uero episcoporum: qui se ab hoc schismate continuerunt, hæc sunt: Petrus de Altino clarissimus: Ingenuus de Sabione: Angelus Tridentinus: Iunior Veronensis: Horontius Vicentinus: Rusticus de Taruisio: Fonteius Feltrinus: Agellus de Acedo: Laurentius Belunensis: Massentius Iuliensis, et Adrianus Polensis. Cũ patriarcha autem communicauerunt isti episcopi, Seuerus, Parentinus, Ioannes patritius, Vindemius, & Ioannes.

PHOCAS

i Gitur Mauritius Augustus postquã unũ & uiginti annis rexit imperium cum filijs Theodosio & Tiberio, Constantinoq; à Phoca, qui fuit strator prisci patritij occiditur. Fuit autem utilis Reip. nam sæpe contra hostes dimicans, uictoriã obtinuit. Hunni quoq;, q et Auares appellãtur, eius uirtute deuicti sũt. His diebus defuncto Seuero patriarcha, ordinatur loco eius Ioãnes abbas patriarcha in Agleia uetere cũ cõsensu regis et Gisulfi ducis. In' gradus quoq; ordinatus est à Romanis Cãdianus antistes. Rursus mẽ

se Nouembri, et Decembri stella cometes apparuit. Candiano uero defuncto, apud gradus ordinatur patriarcha Epiphanius: qui primicerius notariorum ab episcopis, qui erant sub Romanis, & ex illo tempore cœperunt esse duo patriarchæ. Phocas igitur, ut præmissum est, extincto Mauritio, eiusq; filijs Romanorum regnum inuadit. Per octo annorum curricula principatus est. Hic rogante papa Bonifacio statuit sedem Romanæ ecclesiæ, ut caput esset omnium ecclesiarum, quia ecclesia Constantinopolitana primum se omnium ecclesiarum scribebat. Idem alio papa Bonifacio petente iussit in ueteri fano, quod Pantheon uocabatur, ablatis idolatriæ sordibus, ecclesiam beatæ semper uirginis Mariæ, & omnium sanctorum martyrum fieri, ut ubi quondam omnium non deorum, sed dæmoniorum cultus agebatur, ibi deinceps omniū fieret memoria sanctorum. Huius tempore Prasini, et Veneti per orientem, & Aegyptum ciuile bellū faciunt: ac sese mutua cæde prosternunt. Persæ quoq; aduersus Remp. grauissima bella gerentes multas Romanorum prouincias, & ipsam Hierosolymam auferunt: et destruentes ecclesias sancta quoq; profanantes, inter ornamenta locorum sanctorum uel communium, etiam uexillum Dominicæ crucis abducunt.

Heraclianus, eiusq; posteri.

Contra hunc Phocam Heraclianus, q̃ Africam regebat, rebellauit: atq; cum

excratu

exercitu ueniens, eum uita, regnoq; priuauit: remq; publicam romanam Heraclius eiusdem filius regẽdam suscepit. His diebus defuncto Heraclio Augusto apud Constantinopolim Heraclionas eius filius cum matre Martina regni iura suscepit: rexitq; imperium duobus annis. Quo uita decendente, successit in loco eius Constantius germanus eiusdem filius Heraclij: imperauitq; mensibus sex. Hoc etiã mortuo, Constantinus eiusdem filius ad regni dignitatem ascendit: tenuitq; regnum annis uiginti-octo. Circa hæc tempora regis Persarum coniux nomine Cæsarea de Perside exiens cum paucis suis fidelibus priuato habitu propter christianæ fidei amorẽ Constantinopolim uenit. Quæ ab imperatore honorificæ suscepta post aliquot dies, ut desyderabat: baptismum consecuta est: & ab Augusta de sacro fonte leuata est. Quod uir eius Persarum rex audiens, legatos Constantinopolim ad Augustum direxit, quatenus eidem uxorem suam redderet: q ad imperatorem uenientes, uerba regis Persarum nuntiant: qui requirebat suam reginam. Imperator hoc audiens, remq; omnino ignorans eis responsum reddidit dicens. De regina, quam quæritis, fatemur nos nihil scire, præterquam quod ad nos hic aliqua mulier priuato habitu aduenit. Legati uero responderunt dicentes. Si placet nostro conspectui: uolumus hanc, quam dicitis, mulierem uidere: quæ cum iussu imperatoris aduenisset: mox ut eam legati conspiciunt: ad eius uestigia prouoluuntur: eiq; uenerabiliter, quia eam uir suus require-

ret, ſuggerunt. Quibus illa reſpondit. Ite renuntiare regi ueſtro, & domino, quia niſi ſicut ego iam credidi, ita & ipſe Chriſtum crediderit, me iam ultra conſortem tori habere non poterit. Quid multa? Legati reuerſi ad patriam, uniuerſa, quae audierant: regi renuntiant. Qui nihil moratus cum ſexaginta millibus uiris Conſtantinopolim pacificae ad imperatorem uenit: à quo gratanter, & ſatis digne ſuſceptus eſt: qui cum uniuerſis Chriſtum dominum credens pariter cum omnibus ſacri baptiſmatis unda perfuſus: et ab Auguſto de fonte leuatus, catholica fide confirmatus eſt. multisq; muneribus ab Auguſto honoratus, accepta ſua coniuge laetus, & gaudens ad ſuam patriam repedauit.

CONSTANTINVS

his diebus Conſtantinus, qui & Conſtans eſt appellatus, Italiã à Langbardorum manu eruere cupiens Conſtantinopolim egreſſus per litora iter habens, Athenas uenit. Indéq; mare tranſgreſſus Tarentum applicuit. Qui tamen prius ad ſolitarium quendam, qui prophetiae ſpiritum habere dicebatur, abijt, ſtudioſe ab eo ſciſcitans utrũ gentem Lãgbardorum, quae in Italia habitabat: ſuperare, & obtinere poſſet. à quo cum ſeruus dei ſpatiũ unius noctis expetiſſet: ut pro hoc ipſo dominum ſupplicaret: facto mane ita eidem Auguſto reſpondit. Gens Langbardorum ſuperari modo ab aliquo non po-

test, quia regina quædam ex alia prouincia ueniens, basilicam beati Ioannis Baptistæ in Langbardorũ finibus construxit. et pp hoc ipse beatus Ioannes pro Lãgbardorũ gente cõtinuo intercedit. Veniet aũt tempus, qñ ipsum oraculũ habebitur despectu, et tunc gens ipsa periet. Quod nos ita factũ esse probauimus, quia ante Langbardorum perditionem eandem beati Ioannis Basilicam, quæ utiq; in loco, qui Modoetia dicitur, est constituta, per uiles psonas ordinari conspeximus, ita ut indignis personis, & adulterinis non uitæ merito, sed præmij datione largiretur. Igitur, ut diximus, cum Constans Augustus Tarentum uenisset, egressus exinde Beneuentanorum fines inuasit: omnesq́; per quas penè uenerat, Langbardorum ciuitates cœpit. Luceriamq́; opulentam Appuliæ ciuitatem expugnatam fortius inuadens diruit: & ad solum usq; prostrauit. Acheruntiam sanè propter munitissimam loci positionem capere minime potuit. Deinde cum omni suo exercitu Beneuentum circundedit: & eam uehementer expugnare cœpit. Vbi tunc Romualdi filius adhuc iuuẽtulus ducatum tenebat: qui statim ut imperatoris aduentum cognouit: nutritiũ suum nomine Sesualdum ad patrem Grimoaldũ trans Padum direxit. Obsecrans eum, ut quantotius ueniret: filioq́; suo, ac Beneuentanis, quos ipse nutrierat: potẽter succurreret. Quod Grimoaldus rex audiens, statim cum exercitu filio laturus auxilium Beneuentum pergere cœpit. Quem plures ex Langbardis in itinere relinquentes, quia ex-

poliasset palatium, et iam non reuersurus repeteret Beneuentum. Exercitus interim Constantis Beneuentum diuersis machinis uehementer expugnabat: & contra Romualdus, cum Langbardis fortiter resistebat. Qui quãuis cum tanta multitudine congredi manum propter paucitatem exercitus non auderet: frequenter tamen cum expeditis iuuenibus hostium castra irrumpens magnas eisdem inferebat undiq; clades. Cumq; Grimoaldus, eius pater iam properaret eundem nutritium eius, de quo præmisimus, ad filium misit: qui ei suum aduentum nuntiaret. qui cum propè Beneuentum uenisset: à Græcis captus imperatori delatus est: qui ab eo unde ueniret requirens, ille se à Grimoaldo rege uenire dixit: eundemq; regem citius aduentare nuntiauit. Statimq; imperator territus, consilium cum suis inijt, quatenus cum Romualdo pacisceretur, ut Neapolim possit reuerti: acceptaq; obside. Romualdi sorore, cui nomen Gisa fuit: cum eodem pacem fecit. Eius uero nutritium Gesualdum ad muros duci præcepit, mortem eidem minatus, si aliq̃d Romualdo, aut ciuibus de Grimoaldi aduentu nuntiaret. Sed potius quidem asseueraret, eundem uenire minime posse. Quod ille se facturum, ut ei præcipiebatur, promisit. sed cum propè muros aduenisset: uelle se Romualdum uidere dixit: quò cum Romualdus citius aduenisset: sic eum allocutus est. Cõstans esto domine Romualde, & habens fiduciam: noli turbari, quia tuus genitor citius tibi præbiturus auxiliũ aderit. Nam scias eum ista nocte iuxta

Saticrum fluuium cum ualido exercitu manere. tantum obsecro, ut misericordiã exhibeas cum mea uxore, & filijs, quia gens ista perfida me uiuere non sinet. Cumq; hoc dixisset, iussu imperatoris caput eius abscissum: atq; cum belli machina, quam petrariam uocant: in urbẽ proiectum est. Quod caput Romualdus sibi iussit deferri: idq; lachrymis osculatus est: dignoq; in loco tumulari praecepit. Metuens subito Grimoaldi regis aduẽtum imperator, dimissa Beneuẽti obsidione, Neapolim proficiscitur: cuius tamen exercitum Micola Capuanus comes, iuxta fluenta caloris fluminis: qui usq; hodie pugna dicitur: uehementer attriuit. Postquã uero imperator Neapolim peruenit: unus ex eius optimatibus, cui nomen Saburrus erat, ab Augusto, ut fertur, uiginti millia militum expetijt. Seq; cum Romualdo pugnaturũ, uictoremq; spopondit. Qui, cum accepto exercitu ad locum, cui nomen Floritius est, aduenisset, ibiq; castra posuisset: Grimoaldus, qui iam Beneuentum aduenerat, haec audiens, contra eum proficisci uoluit. Cui filius Romualdus. Non est opus inquit, sed tantum nobis partem de uestro exercitu tribuite. Ego, deo fauente, cum eo pugnabo, & cum uicero, maior utiq; gloria potentiae uestrae ascribetur. Factumq; est, ut accepta aliqua parte de patris exercitu, pariterq; cum suis hominibus contra Saburrum proficiscitur: qui prius quã bellum, cũ eo iniret, à quatuor partibus tubas insonare praecepit. Cumq; utraeq; acies forti intentione pugnarent: tunc unus de regis exercitu nomine Amangus,

qui contum regium ferre erat solitus, quẽdam Græculum eodem conto utrisq; manibus fortiter percutiens, de sella, super quam eqtabat: sustulit: eumq; in aera supra caput suum leuauit. Quod cernens græcorum exercitus, immenso pauore perterritus in fugam conuertitur, ultimáq; pernicie cæsus, sibi fugiens mortem, Romualdo, & Langbardis uictoriam peperit. Ita Saburrus, qui se imperatori suo uictoriæ trophæum de Langbardis promiserat patrare, ad eum cum paucis remeans ignominiam deportauit. Romualdus uero patrata de inimicis uictoria, Beneuentum triumphans ingressus est, patriq; gaudium, & cunctis securitatem sublato hostium timore, conuexit. At uero Constans Augustus, cũ nihil se contra Langbardos gessisse conspiceret: omnes sæuitiæ suæ minas contra suos, hoc est Romanos contorsit. Nam ingressus Neapolim Romam perrexit: cui sexto ab urbe milliario Vitalianus papa cum sacerdotibus, et Romano populo occurrit. Qui Augustus, cum ad beati Petri limina peruenisset: obtulit ibi pallium auro textum, & manens apud Romam diebus duodecim omnia, quæ fuerant antiquitus instructa ex ære, in ornamentum ciuitatis, deposuit, in tantum, ut etiã Basilicam beatæ Mariæ, quæ aliquãdo Pantheon uocabatur, & condita fuerat in honorem omnium deorum, & iam ibi per concessionem superiorum principum, locus erat omnium martyrum, discoperiret: tegulasq; æreas exinde auferret: easq; simul cum omnibus alijs ornamentis Constantinopolim trans

mitteret. Deinde reuersus imperator Neapolim in litore tyrrheno perrexit ciuitatem Rheginam. Ingressusq; Siciliam per indictionem septimam habitauit Syracusas: & tales afflictiones in suo populo, seu habitatoribus, uel possessoribus Calabriæ, Siciliæ, Africæ: atq; Sardiniæ exercuit: quales antea nunquam auditæ sunt, ita, ut etiam uxores à maritis, uel filij à parentibus separarentur. Sed et alia multa, & inaudita harum regionum populi sunt perpessi, ita, ut alicui spes uitæ non relinqueretur. Nam & uasa sacra, uel similia sanctarum dei ecclesiarum imperiali iussu, & græcorum auaritia sublata sunt. Mansit autem imperator in Sicilia ab indictione septima, usq; in duodecimam. Sed tandem tantarum iniquitatum pœnas luit. Atq dũ se in balneo lauaret, à suis extinctus est. Et ibidẽ magna cum solennitate à suis, ut decuit, tumulo traditus est.

CONSTANTINVS

i Nterfecto igitur apud Syracusas Constante imperatore, Mezentius in Sicilia regnum arripuit. Sed absq; orientalis exercitus uoluntate, contra quem Italiæ milites, alij per Histriam, alij per partes Campaniæ, alij uero à partibus Africæ, & Sardiniæ uenientes in Syracusas eum uita priuarunt. Multiq; ex iudicibus eius obtruncati Constantinopolim perducti sunt, cum quibus pariter & falsi imperatoris caput est deportatum. Hæc audiens gens Sar-

racenorum, quæ iam Alexandriam et Aegyptum peruaserat, subito cum multis nauibus uenientes. Siciliam inuadunt. Syracusas ingrediuntur, multamq; stragem faciunt populorum, uix paucis euadentibus per munitissima castra & iuga confugerunt montium auferentes quoq; prædam nimiam & omnem illum, quem Constans Augustus à Roma abstulerat: ornatum in re & diuersis speciebus, sicq; Alexandriam simul reuersi sunt. Porrò regis filia: quam de Beneuento obsidis nomine sublatam diximus, in Siciliam ueniens diem suum clausit extremum. Igitur extincto, ut diximus, apud Siciliã Constante Augusto, punitoq;, q ei successerat, Mezentio tyranno, Romanorum regnum Constantinus Cõstantij Augusti filius suscepit regendum: Romanisq; principatus est annis decem & septem. Constantij sanè temporibus Theodorus archiepiscopus, et Ad[illegible]anus his tẽporibus abbas existẽs, uir æque doctissimus à Vitaliano tunc papa missi in Britaniam, plurimas ecclesias Anglorũ doctrinæ ecclesiasticæ fruge fœcundarunt. È quibus etiam Theodorus archiepiscopus peccantium iudicia quantis supplicijs. Sed pro uno quoq; peccato quis pœnitere debeat, mirabili, & discreta consyderatione uenustissime ac multum notabiliter descripsit. Dum hæc geruntur, hæresis apud Constantinopolim orta est, quæ ita opinando errauit, quia unam in domino nostro Iesu Christo uoluntatem, & operationem asseuerabat. Hanc autem hæresim excitarunt Gregorius patriarcha Constantinopolitanus, Maca

rius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus. Quam ob causam Constantinus Augustus centum quinquaginta episcopos congregari fecit: inter quos fuerunt etiã legati sanctæ romanæ ecclesiæ missi ab Agathone papa Ioannes diaconus, & Ioannes Portuensis episcopus, qui omnes eandem hæresim damnauerunt. Ea hora tantæ aranearum telæ in medio populi ceciderunt: ut omnes mirarentur: ac per hoc significatum est, quod sordes hæreticæ prauitatis depulsæ sunt: & Gregorius quidem patriarcha correctus est. Cæteri uero in sua defensione perseuerantes, anathematis sunt ultione compulsi. Eo tempore Damianus Ticinensis ecclesiæ episcopus sub nomine Mansueti Mediolanensis archiepiscopi hac de causa satis utilem, rectæq; fidei epistolam composuit: quæ in præfata synodo non mediocre suffragium tulit. Recta autem, et uera fides est, ut sicut in domino nostro Iesu Christo duæ sunt naturæ, hoc est dei & hominis, sic etiam duæ credantur esse uoluntates, siue operationes. Vis audire de eo, quod deitatis est? Ego inquit, & pater unum sumus. Vis audire quod humanitatis? Pater maior me est. Certe secundum humanitatem cum euangelista ait. Iesus autem dormiebat in puppi super ceruical. Vide diuinitatem. Tunc surgens imperauit uentis, & mari, & facta est tranquillitas magna. Hæc est sexta synodus uniuersalis Constantinopoli celebrata, & græcorum sermone conscripta, tempore papæ Agathonis, & obsequente & adsistente Constantino principe intra septa palatij sui.

IVSTINIANVS

d Ehinc apud Constantinopolim imperator moritur Constantinus, & eius minor filius Iustinianus Romanorũ regnum suscepit: cuius per decem annos gubernacula tenuit: ac Africam à Sarracenis abstulit: & cum eisdem pacem terra, mariq; fecit. Hic Sergium pontificem, quia in errorem illius synodi, quam Constantinopoli fecerat: fauere, et subscribere noluit: misso Zacharia protospatario suo iussit Constantinopolim deportari. Sed militia Rauennæ, uicinarumq; partium, iussa principis nefanda contemnens, eundem Zachariam, cum contumelijs ab urbe Roma & iniurijs expulit. Contra hũc Iustinianum Leo augustalem dignitatem arripiẽs, eum imperio priuauit: regnumq; Romanorum tribus annis regens Iustinianum exulem in Ponto seruauit. Rursusq; Tiberius contra hunc Leonem insurgens, regnum eius inuasit. Eumq; toto, quo ipse regnauit, tempore in eadem ciuitate in custodia permaxima tenuit. Hoc tempore Aquileia ob imperitiam fidei quintum uniuersale concilium suscipere diffidit: donec salutaribus beati papæ Sergij monitis instructa, & ipsa huic cum cæteris Christi ecclesiis annuere consentit. Facta est autem hæc synodus Constantinopoli temporibus papæ Iulij sub Iustiniano principe contra Theodorum: & omnes hæreticos, qui beatam Mariá solum hominem non deum, & hominem genuisse affirmant. In qua sy

nodo catholicæ est institutum: ut beata Maria semper uirgo θεοτόκος diceretur: quia, sicut catholica fides habet, non solum hominem: sed uere deum et hominem genuit. Hoc tempore apud Gallias in Francorum regnum Anchis Arnulfi filius, qui de nomine Anchisæ quondã Troiani creditur appellatus, sub nomine maioris domus gerebat principatum. At uero Iustinianus, qui amisso principatu, in ponto exulabat, auxilio Trebellij Bulgarorum regis regnum rursus recipiens eos, qui se expulerant: patritios occidit. Leonem quoq;, et Tiberium, qui locum eius usurparant, cepit: & in medio circo corãm omni populo iugulari præcepit. Gallicanum uero patriarcham Cõstantinopolitanum erutis oculis Romã misit: Cyrumq; abbatem, qui eũ in ponto exulem aluerat: episcopum in loco Gallicani constituit. Hic Constantinum papam ad se uenire iubens, honorifice suscepit, ac remisit. Quẽ prostratus in terra pro suis peccatis intercedere rogãs, cuncta eius ecclesiæ priuilegia renouauit. Qui cũ exercitum in ponto mitteret ad comprehendendũ Philippicum, quem ibi relegauerat: multum eum idem uenerabilis papa prohibuit, ne hoc facere deberet, sed tamen inhibere nõ potuit. Exercitus quoq;, qui missus contra Philippicum fuerat: ad partem se Philippici contulit: eumq; imperatorem fecit: qui Constantinopolim contra Iustinianum ueniens, cũ eo ab urbe miliario duodecimo pugnauit, uicit & occidit: regnumq; eius adeptus est. Imperauit autem Iustinianus cum filio Tiberio in hac secun-

da uice annis sex, quē Leo in expulsione illius naribus detruncauit. Qui post iterum assumpto imperio, quoties defluentem guttam rheumatis manu detersit, penè toties aliquos ex iis, qui contra eum fuerant, iugulari præcepit.

PHILIPPICVS:

a T uero Philippicus, qui & Dardanes, postq̄ imperiali dignitate confirmatus est, Cyrum, de quo dixeramus, de pontificatu eiectum ad gubernandum monasterium suum Pontum redire præcepit. Hic Philippicus Cōstātino papæ literas praui dogmatis direxit: quas ille, cum apostolicæ sedis consilio respuit, et huius rei causa fecit picturas in porticu sancti Petri: quæ & gesta sex sanctarum synodum uniuersalium continet. Nam et huiusmodi pictura, cum haberetur in urbe regia, Philippicus iusserat auferri. Statuit populus, ne hæretici imperatoris nomen, aut chartam, aut figuram solitas susciperent. Vnde nec eius effigies in ecclesia introducta est, nec nomen ad missarum solēnia prolatum. Hic cum annum unum & sex mensibus regnum gessisset: contra eum Anastasius, qui et Arthemius dictus est, insurgens, eum regno expulit: oculisq́; priuauit, nec tamen occidit.

ANASTASIVS.

Ic Anastasius literas Constantino papæ
b Romam per scholasticum patritium, &

exarchum Italiæ direxit: quibus se fautorem catholicæ fidei, & sanctæ sextæ synodi, uel concilij prædicatorem esse declarauit.

THEODOSIVS

hOc tempore Anastasius imperator classem in Alexandriam contra Sarracenos direxit: cuius exercitus ad aliud uersus consilium ab itinere medio Constantinopolitanam urbem regressus, Theodosiũ orthodoxum inquirens, imperatorem elegit. Atq; coactum in solio imperiali confirmauit. Qui Theodosius apud Nicæam ciuitatem Anastasium graui prælio uicit: datoq; sibi sacramento, eum clericum fieri, ac præsbyterum fecit ordinari. Ipse uero, ut regnum suscœpit: mox in regia urbe imaginem illam uenerãdam, in qua sanctæ synodus erant depictæ: & à Philippico fuerat deiecta, pristino in loco erexit. His diebus ita Tyberis fluuius inũdauit, ut alueum suum egressus, multa Romanæ fecerit exitia ciuitati, ita ut uia lata ad unam & semis staturam excresceret. Atq; sancti Petri usq; ad pontem miluium aquæ descendentes contingerent. Mansit autem diebus septem, donec à gentibus litanias crebras ciuibus octauo demum die reuersæ sunt.

LEO.

iNter hæc defuncto imperatore Theodosio, qui uno solummodo imperium rexerat anno, eius in loco Leo Augu

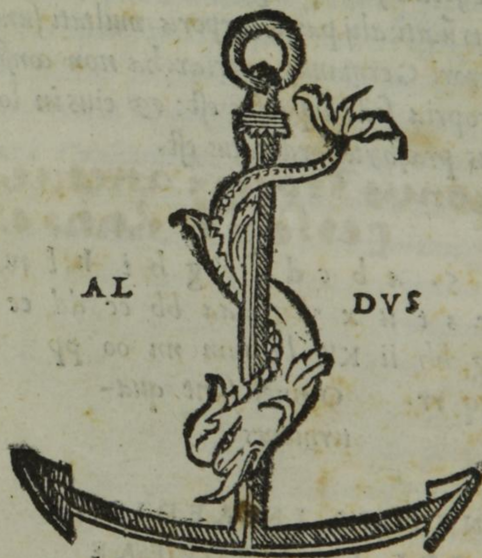
stus subrogatur. Hoc etiã tempore eadem Sarrace-
norum gens, cum immenso exercitu Constantino-
polim circundedit: ac per continuum triẽnium ob
sedit: donec ciuibus multa instantia ad deum cla-
mantibus, plurimi eorum fame, & frigore, bello, pe
stilentia, fameq; perirent: ac sic partes obsidionis ab
scenderent. Qui inde egressi Bulgarorum gentem,
quæ est supra Danubium, bello aggrediuntur: &
ab hac quoq; uicti, ad suas naues refugiunt. Qui
cum altum peterent, irruẽte subita tempestate plu
rimis etiam mersis, siue contritis nauibus perierũt.
Intra Constantinopolim uero trecenta millia pe-
stilentia perierunt. Hac tempestate Leo imperator
apud Constantinopolim sanctorum imagines depo
sitas incendit: Romanoq; pontifici similia facere, si
imperialem gratiam habere uellet: mandauit. Sed
pontifex hoc facere contempsit: omnes quoq; Rauẽ
næ exercitus uel Venetiarũ talibus iussis uno ani
mo restiterunt, & nisi eos pontifex prohibuisset:
imperatorem super se constituere aggressi fuissent.
Eo tempore Langbardorum rex Liutprandus Ra
uennam obsedit: classem inuasit, atq; destruxit.
Tunc Paulus patritius extra Rauennam misit: q
pontificem interimerent. Sed Langbardis pro de-
fensione pontificis repugnantibus, Spoletanis in so-
latio positis, et ex alijs partibus Langbardis Thu
scis resistentibus consilium Rauennatium dissipatũ
est. Rursus cum Rauennam Liutprandus regis ne
pos, & Peredeo Vicentinus dux obtinerent irruen
tibus subito Venetijs, Liutprãdus ab eis captus est.

peredeo uiriliter pugnans occubuit. Per idem tempus Leo Augustus ad peiora progressus est: ita ut compelleret omnes Constantinopolim habitantes, tam ui q̃ blandimentis, ut deponerent ubicunq; haberent imagines, tam saluatoris quàm eius sanctæ genitricis, uel omnium sanctorum: easq; in medio ciuitatis incendio concremari fecit: & quia pleriq; è populo tale scelus fieri præpediebant: aliquãti ex eis capite trũcati: alij parte corporis multati sunt. Huius errori Germanus patriarcha non consentiens à propria sede depulsus est: & eius in loco Anastasius præsbyter ordinatus est.

Veré Diaconus Procopii attente perlegit Anno 1521

*. **. I. 5. a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z aa bb cc dd ee ff gg hh ii KK ll mm nn oo pp qq rr. Omnes sunt quaterniones.

VENETIIS IN AEDIBVS
ALDI, ET ANDREAE
SOCERI MENSE
AVGVSTO
M. D. XVI.

AL
DVS

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

